MIHAIL DIACONESCU

M a r e l e c â n t e c

Pe copertă: *Portretul lui Ioan Căianu-Valachus* de Gh. Adoc,
Desen în tuş pe carton alb (2007)

MIHAIL DIACONESCU

MARELE CÂNTEC

Roman

Ediția a III-a

Editura Ministerului Internelor şi Reformei Administrative
2007

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
DIACONESCU, MIHAIL
Marele cântec/ Mihail Diaconescu. – Bucureşti:
Editura Ministerului Administraţiei şi Internelor, 2007
ISBN 978-973-745-039-5

78(498)Căianu-Valachus, I. „1629/1683" (0:82-31)
929 Căianu-Valachus, I.

ARGUMENTUM

Oraşele Sibiu şi Luxemburg au fost proclamate pentru anul 2007 capitale ale culturii europene. Când au luat această decizie, autoritățile politice de la Bruxelles şi Strasbourg au ținut cont de importanța istorică, artistică, urbanistică şi, mai ales, simbolică şi spirituală a celor două oraşe pentru destinul culturii europene.

La Sibiu, în 2007, se organizează deasemenea a III-a Adunare Ecumenică Europeană, la care vor lua parte importanți reprezentanți ai tuturor confesiunilor creştine de pe continentul nostru. Unitatea spirituală a Europei va fi proclamată astfel încă o dată şi foarte puternic. Prin participare şi prin temele abordate aceasta este cea mai importantă reuniune ecumenică de la începutul mileniului al treilea. Este un eveniment care ne reaminteşte de faptul că sinteza dintre spiritualitatea creştină, cultură şi valorile umaniste constituie sufletul unității europene.

Pe tot parcursul anului 2007, la Sibiu şi Luxemburg numeroase instituții şi personalități artistice din toate țările europene organizează manifestări capabile să reprezinte tradițiile, dar şi actualele tendințe din creația culturală a continentului nostru. Concertele, spectacolele de teatru, expozițiile de artă plastică, dezbaterile pe teme culturale, inițiativele editoriale, lansările de cărți, premierele unor filme, prezentările folclorice şi etnografice, numeroase alte manifestări, de o excepțională varietate tematică şi stilistică, marchează şirul lung şi impresionant al evenimentelor culturale organizate la Sibiu şi Luxemburg. Forța şi originalitatea culturilor naționale din Europa, dar şi unitatea lor de fond se manifestă astfel plenar la Sibiu şi Luxemburg, într-o mare diversitate de forme.

La evenimentele culturale de la Sibiu participă, într-un mod specific, desigur, şi Editura Ministerului Internelor şi Reformei Administrative din România. Participarea noastră la aceste evenimente culturale continuă şirul consacrat al manifestărilor pe care editura le-a organizat la Bucureşti, în diferite municipii din România, dar şi în alte oraşe din Europa, respectiv la Frankfurt am Main, Leipzig, Paris, unde am expus la marile târguri internaționale de carte.

Editura Ministerului Internelor şi Reformei Administrative a decis ca prezența ei la manifestările culturale de la Sibiu, capitala culturii europene, să fie marcată prin lansarea, într-un cadru solemn, a celei de-a III–a ediții (o ediție de lux) a romanului capodoperă *Marele cântec* de Mihail Diaconescu.

Eroul principal al acestui roman, eruditul umanist şi compozitor Ioan Căianu-Valachus, personalitate reprezentativă şi ilustră a barocului muzical românesc din Transilvania secolului al XVII–lea, *„o adevărată minune a veacului său”* (Gheorghe Alexici), este o încorporare strălucită a ceea ce este național şi european în cultura română.

Pentru că a fost muzician, compozitor, botanist (autor al unui *Magnum Herbarium Terrae Transilvaniae*), dascăl, constructor şi reparator de orgi, istoric, tipograf, ierarh bisericesc şi erudit umanist, Ioan Căianu-Valachus ni se înfățişează ca o personalitate de orizont enciclopedic. Cognomenul Valachus, pe care el îl adaugă consecvent numelui de Ioan Căianu, arată limpede conştiința sa etnică, respectiv națională (română). Dar arată, în acelaşi timp, şi o înaltă conştiință umanistă, în deplin acord cu abundenta istoriografie creată în Europa în epoca Renaşterii şi a Barocului. Este epoca în care două ecuații tipic umaniste şi renascentiste s-au impus în conştiința intelectualilor europeni: *Valachus sive romanus* (*Român, adică roman*) şi *Romanus sive pereruditus vir* (*Roman, adică bărbat preaînvățat*). Intelectualii din epoca Renaşterii, Reformei şi Barocului şi-i reprezentau pe grecii şi romanii din Antichitate ca pe nişte personalități care trăiau în şi prin cultură, creatori ai unor opere sublime, demne de fi imitate. Imitația Antichității susține spiritul Renaşterii.

În aceste condiții Ioan Căianu îşi adaugă înadins cognomenul Valachus, ca pe o mărturie clară a condiției lui etnice (naționale) româneşti, dar şi a conştiinței sale umaniste (europene). Îi place, în atmosfera intelectuală specifică instituită de Renaştere, să se ştie despre el că este *Valachus sive romanus*, respectiv *Romanus sive pereruditus vir*. Este aceeaşi pornire sufletească trăită de marele umanist şi demnitar ecleziastic Nicolaus Olahus, una dintre personalitățile reprezentative ale culturii române şi europene în prima parte a secolului al XVI-lea. Este un fapt care ne reaminteşte că împletirea dintre național şi european susține toate creațiile reprezentative din istoria culturii noastre. Aceasta – pe de o parte.

Pe de alta – în celebrul său *Codex*, o antologie de piese muzicale transcrise pentru orgă, Ioan Căianu-Valachus a adunat cu pasiune, competență şi o deschidere artistică uimitoare pentru epoca şi condițiile în care a trăit, sute de melodii româneşti (în special din Ardeal şi Moldova), italiene, franceze, germane, engleze, maghiare, poloneze. Sunt melodii populare alăturate unor creații artistice culte – laice şi bisericeşti. Sunt melodii venite din mediile Ortodoxiei, din țările catolice şi din cele care adoptaseră Reforma. Sunt melodii iubite de un muzician român cu înalte exigențe estetice şi cu o clară conştiință europeană. Barocul mediilor aristocratice coexistă în *Codex*–ul său cu barocul unor melodii cântate la petrecerile populare. Datorită acestui

Codex Ioan Căianu-Valachus s-a impus ca una dintre cele mai importante personalități ale culturii europene în secolul al XVII-lea.

Despre personalitatea, epoca, evoluția dramatică şi semnificațiile creației lui Ioan Căianu-Valachus ne vorbeşte romanul pe care Mihail Diaconescu l-a intitulat *Marele cântec*.

În lungul şir al comentariilor (sinteze monografice, istorii literare, volume de critică, dicționare, enciclopedii, cronici, recenzii, articole, studii, eseuri, comunicări ştiințifice, lucrări de licență, teze de doctorat, cursuri universitare etc. etc.) dedicate vastei opere de prozator, estetician şi istoric literar a lui Mihail Diaconescu, cele despre romanul *Marele cântec* ocupă un loc aparte. Este mai mult decât semnificativ faptul că în numeroasele şi eruditele comentarii dedicate romanului *Marele cântec* (aparținând unor personalități ilustre ale culturii române precum Doru Popovici, Viorel Cosma, Virgil Cândea, Ilie Bădescu, Theodor Codreanu, preot prof. univ. dr. Dumitru Radu, Radu Cârneci, Ion Rotaru, Cornel Moraru, Gabriel Țepelea, Gh. Bulgăr, Mircea Popa, Manole Neagoe, Valeriu Filimon, Ioan Adam, Hristu Cândroveanu, Ion Lungu şi multor altora) valoarea sa estetică excepțională este consecvent apreciată, pe de o parte – în relație cu ceea ce este specific în stilul baroc din arta cântecului nostru în secolul al XVII–lea, iar pe de alta – cu împletirea consecventă de național şi european în desfăşurările epice.

La apariția sa, în 1980, *Marele cântec* a fost considerat o importantă realizare a epicii artistice româneşti. De atunci şi până azi numeroase comentarii continuă să fie dedicate acestui roman.

Au scris despre acest roman personalități care vin din variate domenii ale vieții noastre ştiințifice şi artistice – critici şi istorici literari, muzicologi, specialişti în retorică, medievişti, teologi, lingvişti preocupați de stilistică, sociologi –, tocmai pentru că el se revelează lectorului ca o creație epică suprasaturată de întrebări existențiale grave, susținute de o realizare artistică profund originală.

Acțiunea romanului, desfăşurată la Alba Iulia, Sibiu, Făgăraş, Şumuleul Ciucului, Iaşi, prin satele de pe Mureş, dar şi la Roma, Viena şi Praga, consolidează în noi conştiința apartenenței la cultura română şi europeană.

Pentru noi, cei ce lucrăm în Editura Ministerului Internelor şi Reformei Administrative, *Marele cântec* este în primul rând o carte ce ilustrează puternic şi în variate moduri relația indestructibilă dintre național şi european în actele de cultură ale epocii noastre.

Efortul de a pregăti pentru manifestările de la Sibiu din anul 2007 o nouă ediție a romanului *Marele cântec*, având în acest sens şi recomandarea Comisiei Naționale UNESCO sub semnătura domnului secretar general Alexandru Mironov, cu o ținută grafică demnă de tradițiile tipografice şi culturale în care ne înscriem, reprezintă pentru Editura Ministerului Internelor şi Reformei Administrative un act prin care dorim să ne înfățişăm aşa cum se cuvine publicului venit la noi din toate țările europene.

Noua ediție este pentru noi şi un motiv de bucurie. Pentru că, în această carte, câteva momente dramatice şi decisive din istoria vieții noastre artistice, spirituale şi naționale apar transfigurate stilistic şi simbolic în exprimări de o excepțională forță de atracție estetică.

Dar şi pentru că romanul sintetizează în forme epice specifice, tot ceea ce este mai frumos, mai înălțător, mai emoționant şi mai demn în creațiile culturale care ne reprezintă în lume şi în istorie.

ROMICĂ MOISE
ŞEFUL EDITURII MINISTERULUI
INTERNELOR ŞI REFORMEI ADMINISTRATIVE

ROMANUL PAN-EUROPEI

MODELUL DAVIDIC CA PERMANENȚĂ A ISTORIEI

Romanul lui Mihail Diaconescu *Marele cântec* îşi derulează firul epic în cetatea Albei şi, mai departe, în tot arealul transilvănean şi în teritorialitatea Cetăţii Făgăraşului, spaţiu păstrător de amintiri şi de semne ale apartenenţei la domniile româneşti de peste munţi.

Narațiunea ne poartă cu câteva secole în urmă, la câțiva ani după Pacea de la Westfalia, la care participase şi Principatul Transilvaniei. În acest mediu în care fumegau încă rămăşiţe ale nefericitelor confinii religioase, care aruncaseră Apusul european în Războiul de 30 de ani, se ivise un mare exponent al Barocului central-european, muzicianul umanist Ioan Căianu-Valachus. Atunci şi acolo minunatul *cantus coelestis*, marele cântec divin aprinsese inima acestui extraordinar promotor al novatoarei *ars musicae* în mediul cetăţii.

Într-un fel, romanul-parabolă *Marele cântec* poate fi tâlcuit printr-o hermeneutică a „*cântării psaltice*", a „*muzicii psaltice*" şi deci a „*modelului davidic*" ca permanenţă a istoriei. Modelul davidic este o cântare de slavă către Dumnezeu, în care se împletesc măreţia (precum cea din *cantus choralis*, aşa cum a fost lăsată de papa Grigore), entuziasmul şi bucuria cu tânguirea psalmistului, lăsând să răzbată spre noi mirificele *tonus irregularis* numite şi *tonus peregrinus* (mărturisind despre prigoana celor puternici asupra celor slabi), dar şi maiestuoasa cântare triumfătoare cu virtuosul *exodos*. Ceea ce derivă dintr-o atare *symfonie* este un „*cantus coelestis*", evocator al *timpului de apoi*, al unor tainice împletiri dintre slujirea şi slava lui Dumnezeu, trăirea în libertate, armonia, adevărul şi frumuseţea, ca trăsături divine ale existenţei.

Modelul davidic deschide un orizont asincron în curgerea timpului şi numai grosolănia vieţii ne face surzi la un astfel de „*ritm"* al trecerii noastre prin lume. Despre acest *model* ne povesteşte cartea lui Mihail Diaconescu, model revelat în formula de „*cantus coelestis*" muzicianului şi eruditului umanist Ioan Căianu-Valachus, într-un Ardeal care fusese parte, ca Principat, la Conferinţa Păcii de la

Westhalia, ceea ce conferă principilor acelei epoci din istoria Transilvaniei un profil aparte şi misiuni europene.

Seria narativă a întâmplărilor dramatice, tragice şi simbolice evocate în roman se derulează într-un peisaj peste care se revarsă lumina mirificului *cantus coelestis,* melos divin plutind peste umbra netocmită a unei rău-prevestitoare *insana sapientia,* ce pusese stăpânire pe mintea slăbită a soţiei lui Mihai Apafi, principesa Ana. Sus – davidicul *cantus coelestis*, jos – ritmuri exorcizante din *malleus maleficarum* spre a elibera din întuneric mintea cuprinsă de ciudata maladie a nefericitei principese. Din acelaşi *malleus maleficarum* pare desprins şi pater Vartolomeu Szebelebi, cu toţi ai lui, care-l sprijină.

Narațiunea marcată de variate simboluri comunicante pare extrasă dintr-o altă „*istorie ieroglifică*", îngânată de minţile îmbolnăvite ale nefericitelor femei forţate la mărturisiri de efectele schingiuirilor, mărturisiri pe care fioroasele chinuri le preschimbă de-a dreptul în viziuni sumbre, de parcă pictorii Breugel ar fi fost ardeleni şi ar fi copiat pe pânză, de-a dreptul, scene reale petrecute în cetatea Albei, într-o după-amiază ploioasă de început de octombrie, anul Domnului 1675, cu lapoviţă, vânt, noroaie şi frig vânăt, cu mulţimi uriaşe care priveau înfricoşate, fără să se mişte, murmurând în gând psalmi sau rugăciunea „*Exorcise te, imundissime...".*

Europa mică îşi propaga pulsaţiile în acel Ardeal, la curtea lui Mihai Apafi, în nebunia principesei Ana dar şi în *cantus coelestis* al lui Ioan Căianu-Valachus, în figura întunecoasă a lui pater Vartolomeu Szebelebi, cu exerciţiile rolului de sinistru *defensor*, acelaşi ieri, când personajul apare în postura temutului defensor eclezial, şi astăzi, când apare în postura de straniu „*defensor justitiae*". Totul iese din lupta modurilor hermeneutice ale Europei, luptă stârnită de patimile pe care Pacea de la Westhalia nu le putuse pacifica. Războiul europenismului depinde, iată, de sorţii aruncaţi asupra celor două tipare în conflict: *cantus coelestis*, de o parte, şi *veritate servanda*, de alta, cele două etnometode ale edificării Europei. „*Castitas animi in Deus servanda est*", crede pater Ioan Căianu-Valachus, creatorul acelui *cantus coelestis*.

„*Castitas animi in veritate servanda est*", repetă şi pater Vartolomeu Szebelebi autoritatea cuvintelor Fericitului Augustin. Pater Ioan Căianu-Valachus crede că e îndestulător să-i slujim lui Dumnezeu. Pater Vartolomeu Szebelebi crede că trebuie să fim „*apărători ai adevărului*" (slujitori ai Adevărului).

Este evident că „*inima curată*" înseamnă lucruri total diferite în cele două cazuri: este „*inimă uscată*", „*împietrită*", în cazul lui pater Vartolomeu Szebelebi (semnul peren al fariseilor), şi este „*inimă vie, suflet curat*", în cazul lui pater Ioan Căianu-Valachus (semnul următorilor lui Iisus, al celor ce au ales să-I slujească Celui ce este Adevărul, Calea şi Viaţa).

Ca şi în viziunea regelui David, istoria poate fi tâlcuită dacă o „*traducem*" în „*marele cântec*" divin, în care munţi şi ape, destine eroice şi destinaţii rătăcitoare, puternici şi slabi, pământul, văzduhul, marea şi toate cele ce sunt într-însele, compun mărturiile Sale, sub forma unui necomparabil „*cantus coelestis*", a unui unic şi „*mare*

cântec" divin, înlăuntrul căruia se cuprind toate, dimpreună cu acea Europă sfâşiată de mari tensiuni, căderi, aşteptări, dezastre şi contradicţii, tocmai ieşită din Pacea de la Westhalia.

TAINA ŞI SECRETUL ÎN ROMANUL *MARELE CÂNTEC*

Lumea evocată în paginile romanului parabolă *Marele cântec* comprimă liniile de forţă ale unui straniu tablou din care se desprinde o *Pan-Europa* cu dezamăgirile, aspiraţiile şi iluziile ei. Dincolo de cortina orientală puteau fi auzite încă ecourile silogismelor celor ce gândiseră Pacea westfaliană.

Marele cântec (*cantus coelestis*) este singura prezenţă asincronă şi semn răspicat de la Dumnezeu, într-o **cetate** putredă, cu o principesă nebună, cu „*eclesiologii*" întoarse pe dos, prin care „*biserica invizibilă*" continua să fie agresată de „*parabiserica secretă"* a intrigilor, a unei maladive şi demonice „*dorinţe de putere*", care prefigurau parcă marele val al *nihilismului vitalist,* cum l-a denumit Părintele Seraphim Rose. Un mare duşman al *Bisericii invizibile*, în secolul al XVII-lea al Barocului transilvan, s-a vădit a fi fost tocmai *„Biserica" secretă*, ilustrată la vârf de inchiziţie. Taina şi Secretul se înfruntau la vremea aceea în acel chip. Tainele lui Dumnezeu şi Secretele puternicilor se confruntau în sfera vieţii celor însemnaţi, lovind, prin ricoşeu, în cei drepţi, în cei neînsemnaţi şi umili. Diavolul triumfase înlăuntrul elitelor acelei lumi, inclusiv în mediile bisericeşti, cum ne-o atestă faptele şi iniţiativele temutei *Congregatio sanctae inquisitionis romanae et universalis*, care strânsese aproape toate resorturile puterilor din lume ale Bisericii, spre a le utiliza ca puteri ascunse, puteri ale „secretului" împotriva „tainelor". Puterea invizibilă a lui Dumnezeu se lovea, înlăuntrul Bisericii sale, de Puterile secrete ale celor stăpâniţi de cel mai mare păcat, păcatul trufiei, care se insinua sub formula unui teribil *libido dominandi*, devastând sufleteşte ierarhi, principi, nobili, demnitari, comandanţi militari, diplomaţi şi, deopotrivă, cercuri ale Bisericii.

Pacea de la Westhalia inaugurase o formulă nouă, destul de fragilă, de pacificare a unui Apus devastat de catastrofele Războiului de 30 de ani. Patimile erau uriaşe, dar, între toate, cea mai cumplită era patima cuibărită în sufletul unui personaj precum pater Vartolomeu Szebelebi, un iacobin sângeros *avant la lettre*, nefiresc de rău, delirant, a cărui cruzime însă preluase formula prefăcută a sabiei adevărului şi falsa calitate de apărător al Bisericii, el fiind, în fapt, doar *vasul* şi *vehiculul* mişcat de cea mai *aprigă energie* care se poate încuiba devastator în sufletul omenesc, prin formula terificului *libido dominandi*. Iată chipul, aşa cum este el zugrăvit de romancier, al acestui îndrăcit, aspirant la titlul de *vicarius generalis*, deţinător al rangului de apărător al Bisericii, *defensor ecclesiae***:** „*De când sunt defensor eclesial, am trimis în flăcări, acolo unde le este locul, întâi el, câteva vrăjitoare"*.

„Îl învinuieşti pe pater Ioan, îi răspunde Pater Antonio, *pentru că nu eşti în stare să-i iubeşti pe fraţii tăi întru Domnul…*". „*Lucrezi stăpânit de invidie",* îi mai

spune pater Antonio acestui apucat, care e convins că tot ce face e spre binele Bisericii: „*Încerc să-i aduc pe păcătoşi la calea pocăinţei*", îi răspunde sinistrul pater Vartolomeu Szebelebi. „*Pedepsele pe care le urmăreşte Biserica sunt menite să vindece rănile făcute de păcat. Pedeapsa nu este răzbunare, ci o binefacere. Nu voi osteni niciodată să fac binele şi să-i stârpesc pe slujitorii diavolului oriunde îi voi afla*…".

Nefericirea şi tragismul acestui maestru al eristicii decurge tocmai din acest impuls. El se cere chemat să „*stârpească"* păcătoşii, nu să-i vindece şi să-i recupereze, restaurându-i, aşa cum făcuse Dumnezeu Omul venit în lume ca să-i salveze pe păcătoşi, nu să-i suprime. Aceasta este linia despărţitoare a celor doi şi, de fapt, a europenilor: cel ce caută tămăduirea (căutare aşa de bine tâlcuită de roman prin vocaţia psaltică a celui ce aude armoniile cântecului celest) se află despărţit de cel ce administrează pedepse, sancţiuni pornite dintr-o ură nedomolită, care schimonoseşte totul. Unul este blând, harismatic,visător, sensibil, sentimental, vulnerabil, altruist, doritor de sublimele armonii celeste, purtător al cuvântului vindecător, hristofor. Celălalt este promotor al verbului abstract, al vituperaţiilor, al ameninţărilor sumbre pentru deviaţii de tot felul, reale şi inventate.

Marele cântec este, iată, o carte cu puternic accent profetic. Pater Vartolomeu Szebelebi este un îndrăcit prin care se propagă în lume un tip special de idolatrie, idolatria ideologiilor. Aceasta operează cu „*dogme abstracte*", fără de legătură cu Dumnezeu, pe care le postulează, transfigurându-le în ameninţătoare „decrete". „*Adevărul*" devine o *dogmă abstractă*, ori de câte ori cineva acţionează ca „*paznic al adevărului*", ca „*apărător al adevărului*". „*Gardienii*" valorilor se transformă, adeseori, din *ofensivi* în *ofensatori*, din *apărători* în *agresori*. În numele apărării valorilor, ei agresează fiinţa omenească, adică îi blochează accesul firesc la practicarea valorilor apărate, ca şi în cazul lui Pater Vartolomeu Szebelebi, când declară că „*pedeapsa nu este o răzbunare, ci o binefacere*".

Pater Antonio îl caracterizează corect pe acest smintit: „*Ura de care te laşi stăpânit n-are nimic de-a face nici cu adevărul, nici cu mântuirea"*.

Lipsit fiind de „*puterea*" pe care ţi-o dau valorile, dar înscriindu-te între apărătorii lor, le vei apăra cu încrâncenare şi cu ură. Aceasta este tragedia ideologilor din toate timpurile. Ei sunt „*apărători"* nu trăitori, se simt chemaţi să apere „*purităţi*" ideologice pe care le cred scuturi ale unor adevăruri abstracte, proclamate însă netrăite. Calea spre adevăr este *trăirea* adevărului, nu *apărarea* lui, calea spre iubire este *iubirea însăşi*, nu *apărarea ei*, calea spre dreptate este *să faci dreptatea nu s-o aperi*, calea spre Dumnezeu este *să faci voia Domnului, deci e slujire, nu să aperi dumnezeirea*. *Apărătorii* reali ai valorilor sunt *practicanţii lor*, toţi ceilalţi sunt doar nişte „*gardieni*" ai unor ranguri dobândite în numele valorilor. Ei nu au „*puterea*" valorilor, ci privilegiul „*apărării"* lor. O valoare nu trebuie *„apărată"*. Ea trebuie *trăită, practicată*. Când în lume se înmulţesc apărătorii valorilor, este semn că lumea a decăzut, a căzut de la pragul ei de realitate. Biserica Apusului se afla, în acel secol al XVII-lea, în această postură: erau mulţi cei ce o apărau şi foarte puţini trăitorii, cei ce o practicau. Pater Vartolomeu Szebelebi era un *„apărător"* al Bisericii catolice. Pater

Ioan Căianu-Valachus, dimpreună cu trimisul Romei, pater Antonio, erau însă trăitorii, practicanții Bisericii, într-un mediu în care războaiele religioase păreau că se prelungesc fără oprire. Printr-unii se propagă în lume Biserica *secretă*, prin ceilalți, Biserica *invizibilă*. Unii creează *„ordine secrete”,* ceilalți sunt armata la vedere. Ordinele secrete ale Bisericii catolice au alunecat pentru o vreme în eroarea de a crede că Biserica aşteaptă de la practicanții ei să fie ajutată, apărată. În realitate, *Biserica trebuie slujită nu apărată*. Dacă eşti *slujitor* al Bisericii *te întâlneşti* cu alții ca tine, dacă eşti *apărător* al Bisericii te *aduni* cu cei pe care nu-i vei întâlni niciodată. *Întâlnirea se naşte din slujire*. Dacă se face confuzie între acestea două, rezultatul este anarhia, haosul, trufia. Printr-o asemenea confuzie se degradează orice instituție. Când, într-un stat, se înmulțesc *„apărătorii”* şi se răresc slujitorii, e semn de criză şi de alarmă. Pater Ioan Căianu-Valachus, muzicianul umanist, căruia îi este dat să trăiască într-o lume decăzută, demonizată şi absurdă, a ales să-i slujească lui Dumnezeu şi Bisericii, nu să apere Biserica. Expresia cea mai înaltă, mai deplină şi deci mai liberă a unei atari elecțiuni este *„marele cântec*”, inefabilul cântecului care transfigurează şi spiritualizează lumea, aducând slavă lui Dumnezeu.

MULTIOLIGARHISMUL ŞI *HOMO SECRETUS*

Ardealul acela tocmai ieşit din Pacea de la Westhalia nu era pacificat, fiindcă Europa însăşi nu era pacificată în adâncurile ei. Ceea ce conferă unei lumi istorice caracterul de spațiu al unui endemic „*război rece*” este multioligarhia, care preschimbă şi Ardealul lui Mihai Apafi într-un teritoriu de Trio-Confinium. Ardealul nu era (şi nu este) multicultural, ci multioligarhic, aflăm din romanul lui Mihail Diaconescu, iar această trăsătură se transmite mai departe asupra întregului câmp structural şi ecleziologic transilvănean. Multioligarhismul alungă pacea, prin conflictele celor două grupări etnocentrice, de profil exclusiv oligarhic – al unei *nobilimi rurale preponderent maghiare* şi al unui *patriciat urban preponderent săsesc* – un conflict derulat atât între ele cât şi cu segmentul românesc al nobilimii, trecut, în câteva cazuri, la legea calvină ori la Biserica Romei, păstrând vagi legături etnobiologice cu popii de lege răsăriteană, ca şi cu românimea majoritară a satelor, neclintită în străvechea ei credință ortodoxă. Acest conflict indus de multioligarhismul transilvănean cucereşte întregul spațiu de viață din Ardeal, dezbină cele trei confesiuni „*recepte*” şi preschimbă orice eveniment al vieții publice într-o conjunctură de război.

Prilejul care se iveşte prin necesitatea alegerii viitorului *viccarius generalis* în Transilvania redeschide conflictul latent, aruncând principatului transilvănean într-o confruntare nemiloasă, care va resuscita structurile secrete ale spațiilor ecleziale, spre paguba Bisericii invizibile a lui Dumnezeu. Toți cei ce se declară luptători pentru triumful bisericii adoptă *tehnicile* de luptă şi tiparele de conduită ale unui *homo secretus*, paşnic la vedere, şi războinic fanatic într-ascuns. Acest *homo secretus* este rodul cel dintâi al multioligarhismului (de oriunde, nu doar din Transilvania), încât

romanul lui Mihail Diaconescu este un roman vizionar, prefigurând caracterologia elitelor paneuropene şi antropologia politică într-o Europă multioligarhică. Să fi fost acel spaţiu şi acel triunghi multioligarhic transilvănean un cadru de premoniţie a unei Europe ce va veni cu timpurile de apoi, cu epoca în care am intrat deja? Acel Ardeal poate fi socotit o Europă mică şi, pe cale de consecinţă, romanul lui Mihail Diaconescu poate fi considerat drept primul tablou pictat cu penelul realismului paneuropean, ceea ce face din *Marele cântec* romanul Pan-Europei. Sunt atâtea de multe străluminări în această Europă mică pentru ceea ce-ar putea să fie Pan-Europa pe care-o zideşte azi sistemul bruxellez.

Observăm, mai întâi, că Pan-Europa culege din multiculturalism o pluralitate de „*războaie reci*" (deopotrivă ecleziologice şi multioligarhice). Subînţelegem, mai apoi, că Pan-Europa ar putea să stimuleze renaşterea „*Bisericilor secrete*" spre paguba Bisericii invizibile a lui Dumnezeu. Pe un atare fond va renaşte în toată complexitatea lui şi cu toată cohorta de efecte subsecvente *homo secretus*, ceea ce va face din Europa o lume destinată unui război endemic, nu unei păci înnoite şi înnoitoare. Taina şi secretul vor fi împinse din nou în luptă, ceea ce se întrevede deja prin celebrele confruntări şi prin războaiele noosice, ca acela deja deschis de atâtea ori împotriva sfinţilor din icoane. „*Nous sommes aux Portes de l' Orient où tout est prise à la légère*", obişnuia să spună Poincaré. Nimic nu contrazice mai deplin această reflexie a lui Poincaré decât Ardealul lui Mihai Apafi, al grofului Teleki, al românului calvinizat Sigismund Boer, al calvinului Tophaeus, „*nerăbdător să-l scoată pe Măria sa Mihai Apafi (...) şi să-l ducă la frigul de afară, la locul unde erau arse vrăjitoarele, numai pentru a-i arăta că diavolul a mai fost biruit odată în Ardeal şi a-i cere apoi şi el ceva, îi şi spusese ce, nişte lucruri în legătură cu popii românilor care nu ascultau de episcopul calvin cu niciun chip"*.

SPARGEREA SATELOR

Confiniile acestea triunghiulare aveau şi o altă faţă ascunsă: ele provocau o scumpire a maşinăriei fiscale, o tragică sporire a dărilor, ceea ce conducea la un alt fenomen nenorocit al Ardealului, „*spargerea satelor*". Fenomenul acesta este, şi el, unul endemic în Ardeal şi are acelaşi caracter previzionar ca şi celelalte, căci el comprimă întreaga dramă a sistemului sătesc al spaţiului acesta, de Europă „*avant la lettre*", de mică Europă.

Vartolomeu Szebelebi, parohul catolic de la Sânzieni, este „optantul" susţinut de gruparea lui Teleki în această înfruntare dintre taberele nobililor indusă de evenimentul alegerii viitorului *viccarius generalis* al Ardealului. „*Szebelebi făgăduise că e gata să dea, dacă va primi scaunul, dări noi stăpânirii. Dar dările erau de pe acum mai mari decât ar fi fost firesc, de asta se răsculau satele, iar credincioşii săi risipiţi mai ales prin secuime şi pe lângă Cluj, unde trecuseră la învăţăturile papistaşe şi ceva români, nu ajungeau la un număr prea însemnat. Nu trebuia uitat apoi că dacă*

aceste dări se măreau şi mai mult, fie pe seama stăpânirii, fie pe seama Bisericii, era de presupus că satele se puteau sparge, că oamenii se vor face ***fugitivi*** *şi vor pribegi, ca de obicei, în Moldova sau Ţara Românească"*

CANTUS COELESTIS VERSUS *LIBIDO DOMINANDI*

Europa secolului al XVII-lea baroc este, în mare măsură, produsul „*spiritului veacului*", nu pur şi simplu rodul unei istorii şi al unei tradiţii. Acel spirit n-a murit, iar secolul al XX-lea a fost cuprins de febra lui, un adevărat „*furor barbaricus*", vădit de marile condamnări ideologice, de autodafeurile naziste şi bolşevice, toate amintindu-ne mesajul pe care ni-l transmite cartea acelui straniu legiuitor baroc, Jean Bodin, pe care-l evocă un personaj al cărţii lui Mihail Diaconescu.

Jean Bodin, îi spune protomedicul curţii Abel Todoruţ Josica lui Ioan Căianu-Valachus, „*a scris o carte despre* ***Stăpânirea demonilor asupra vrăjitorilor***. *El cere să se aprindă ruguri în toată lumea, de la un capăt la altul, din sat în sat şi din oraş în oraş, pe care să-şi dea cea din urmă suflare toţi cei supuşi diavolului*".

Oare n-a fost Europa secolului al XX-lea şi până astăzi cuprinsă de „*focuri purificatoare*", dar nu în numele lui Dumnezeu, ci în numele şi spre gloria unor ideologii şi a unor idoli, precum Hitler, Marx, Lenin, Stalin, Mao etc. etc.? Oare nu se cere astăzi scoaterea icoanelor din şcoli şi nu este această furie o parte din acelaşi *furor purificatorius*, similară cu *rugurile* preconizate să purifice lumea, sat după sat, oraş după oraş, ţară după ţară, popor după popor, totul într-un *holocaust* mondial? Secolul al XVII-lea este şi secolul în care se ivesc „*luminaţii*", cei ce se cred chemaţi să purifice raţiunea de orice legătură cu Dumnezeu. Acelaşi secol baroc, care era aşa de frământat de puterile întunericului, se aşeza într-o bifurcaţie în ceea ce priveşte atitudinea faţă de cele întunecate, de întunericul cel dinlăuntru al patimilor.

Un Jean Wier, subliniază acelaşi Abel Todoruţ Josica, erudit protomedic al curţii lui Mihai Apafi, el însuşi un personaj de secol baroc, aşa de maestru zugrăvit de Mihail Diaconescu, „a scris ***De prestigiis daemonum***, ***unde a arătat că în lume şi în iad sunt peste şapte milioane de diavoli",*** însă ***„el se ridică foarte tare împotriva schingiuirilor şi-i socotea pe cei stăpâniţi de duhuri nişte bieţi nenorociţi... Faţă de aceşti nenorociţi,*** adaugă Jean Wier, ***trebuie să avem multă milă, înţelegere şi multă blândeţe. Nicidecum cruzime..."***

Unei atari lumi strâmbe şi absurde, muzicianul şi visătorul Ioan Căianu-Valachus se aude chemat să-i administreze medicina marelui cântec, a acelui *cantus coelestis*, prin care triumfă, de fapt, „*modelul davidic*", „*medicina psaltică"*. Lumea aceasta nu poate fi vindecată în afara puterii şi a chemării pe care sunt întemeiate toate, universul întreg, iar aceasta este chemarea lui Dumnezeu, *logos arhitekton*, iubire mântuitoare, *amores hominum in Deum* şi, deopotrivă, *amores Deum in hominum*.

Într-o chemare de acest fel se cuprind toate celelalte, iar secolul lui Ioan Căianu-Valachus, *auctor* al „*marelui cântec*", avea cunoştinţă de această forţă lăuntrică a omului prin care totul se poate înnoi. „*Tu socoteşti că datoria ta este una şi că ea le cuprinde pe toate celelalte...",* îi spune magistrul moralist Gabriel Ivul lui pater Ioan Căianu-Valachus, simţind răspântia la care acesta se află, între chemarea puterii şi chemarea în care răzbate harul, deci vocea din înălţimile cerului. Una te ţine în lume, cealaltă te ridică la cer. Între acestea două se împărţea dramatic sufletul profund sfâşiat al omului baroc. Pe acestea era chemat să le împace muzicianul Ioan Căianu-Valachus. Acestea îl ţineau într-un *bifidum iter*, o bifurcaţie în care se precipită angoasa omului baroc, ieri şi astăzi.

CASTITAS ANIMI ŞI PACEA INTERIOARĂ

Magnus cantus coelestis este o sinergie acaparantă şi binefăcătoare de sunete şi lumini, de sublime armonii şi cosmice depărtări, despre care îi mărturiseşte epistolar pater Ioan Căianu-Valachus lui Gabriel Ivul, celebrul învăţat de origine caransebeşană, monah iezuit, *magister philosophiae* la Viena, şi, deopotrivă, cale împlinitoare a marelui dar, aşa de greu de alăturat celei de *vicarius generalis*, o poziţie care stârneşte patimi devastatoare şi conflicte, un teribil *libido dominandi*, trezit brusc de împrejurarea numirii unui succesor pe acest scaun înalt al autorităţii Romei.

Peste această lume mică, devastată de ură şi de *patima* puterii, coboară blând *cantus coelestis*, totuna cu „*puterea seninului",* cu speranţa luminii şi a înduhovnicirii, a sinergiilor şi a marii armonii cosmice într-un ocean de învolburări. Sunt implicate în acest tablou toate trăsăturile şi motivele Barocului ca mod de existenţă: motivul norocului trecător (*fortuna labilis)*, al bărcii în furtună, al lumii ca labirint plin de spaime, al vanităţii lucrurilor omeneşti (*vanitas vanitatum et omnia vanitas sunt*), al creşterii şi descreşterii (*incrementa atque decrementa*), al mării învolburate, al timpului repede trecător (*fugit irreparabile tempus*), al seninului îndepărtat, al iluziei, al lumii ca teatru (*totus mundus exercet histrionem!* exclamă la un moment dat unul dintre personajele romanului), al nădejdii fragile, al fragilităţii înseşi (*umbra et cinis sumus*).

Din toate aceste faţete este compus sufletul omului în această Transilvanie de secol al XVII-lea şi oriunde se înstăpâneşte Barocul ca mod de existenţă. Este adevărat însă că sufletele ascultă de legea predominării câte unei stări sufleteşti în raport cu altele. În sufletul contelui Teleki nu e decât obscurul *libido dominandi*, nu însă şi ura ce pare să predomnească în toate simţămintele unuia precum demonizatul pater Vartolomeu Szebelebi, la care, în chip tragic şi absurd totodată, absenţa darului conectării la *cantus coelestis* se preschimbă în urâte întunecimi de ură, preamintind parcă infernul, întunericul cel mai de nepătruns şi cel mai dinafară. În mintea prinţesei Ana, istovită de oboseala sfârşitului de veac, se instalează, chiar de la primele pagini ale cărţii, *insana sapientia*, o istovitoare dorinţă de a nu mai fi, de a voi să moară, să

scape din zbuciumul care i-a istovit toate energiile şi i-a zdrobit toate resorturile, o formă locală a *maladiei sfârşitului de secol*, acel terifiant *mal de siècle*. Arareori motivul bărcii în furtună va fi primit o aşa de interesantă personificare ca în ființa acestui straniu personaj de roman, fragila şi melancolica Ana Bornemisa.

În lupta contra patimilor, în frunte cu cea mai teribilă, cu patima puterii, *libido dominandi*, unii cad după felul căderii acestei nefericite prințese, al cărei suflet era azvârlit când într-o parte când într-alta, pe această mare devastată de furtuna puterii. Patimile nu aduc pacea, ci numai războiul lăuntric şi zdrobirea sufletelor, aceasta este concluzia cea dintâi la psihologia omului baroc, a modului baroc de existență, şi demonstrația romanului *Marele cântec* pare a fi focalizată tocmai de această tulburătoare chestiune, aceea a *psihologiei* omului baroc. „*Patimile*, cugeta un mare sfânt al închisorilor comuniste, Valeriu Gafencu, *duc la o stare de împătimire care devine permanentă, dar nu e pace*; *greşelile duc, şi ele, la o rătăcire ce se crede atotştiutoare, dar vine o clipă a adevărului şi o astfel de stare dovedeşte o falsă pace; duhul rău poate să-l îndrăcească pe om până la orbire, dar asta nu e pace, ci robie; eul, orgoliul, tendința de dominare tind să ne înşele printr-o pace personală, lipsită de Dumnezeu, dar omul va afla neapărat că e creatură şi nu poate afla pacea decât la Dumnezeu (...). Cine nu luptă şi nu învinge patimile şi ignoranța, acela nu cunoaşte pacea"* (cf. *Dialoguri cu Valeriu*, în Ioan Ianolide, *Întoarcerea la Hristos*, Ed. Christiana, 2006, p. 488).

O astfel de pace coboară asupra muzicianului Ioan Căianu-Valachus, ca un mare cântec, un „*cantus coelestis*", spre a cărui exprimare se mobilizează forțele sufleteşti cele mai adânci ale celui chemat să devină *castitas animi, suflet curat*, curățit de patimi, în frunte cu cea mai devastatoare, patima puterii, *libido dominandi*. Calea spre *castitas animi* aduce armoniile cântecului celest visat de muzicianul Ioan Căianu-Valachus şi *pacea lăuntrică*, pe care-au pierdut-o toți cei ce se mişcă pe scena acelui Ardeal baroc, fiecare în felul său, după puterea duhurilor necurate care-i domină; sunt patimi şi neputințe ale înălțării, în frunte cu cea mai teribilă neputință, pe care o arată sufletul zdrobit al Anei, aşa de asemănător bărcii zdrobite de furtunoasele valuri stârnite de marea patimă a puterii ce copleşise sufletele tuturora, al acelei bizare multioligarhii baroce din Ardealul sfârşitului de secol al XVII-lea, secol baroc.

Ce este, în esența sa, pacea lăuntrică? Ne-o spune tot sfântul închisorilor: *„este trăirea în duhul adevărului, împărăția Duhului Sfânt în om. Ea necesită* ***discernerea duhurilor*** *şi capacitatea de statornicire în Adevăr*". Exact cum spune şi Fericitul Augustin, cel citat de ticălosul pater Vartolomeu Szebelebi: *„Castitas animi in veritate servanda est"*.

Atingem pragul de sus al romanului *Marele cântec* şi cheia lecturii sale: conflictul celor două împărății, „*împărăția Duhului Sfânt*", care îi devine accesibilă lui pater Ioan Căianu-Valachus pe calea „*cântecului celest",* şi împărăția duhurilor subpământene, împătimitoare, în frunte cu duhul puterii lumeşti, cu acel *libido dominandi*, care devastează scena sufletească a multioligarhiei Ardealului baroc al secolului al XVII-lea, vestind lumii o nouă cale a războiului, o nouă ipostază

antropologică, al cărei triumf va fi profetizat de cinicul Nietzsche, prin filozofia omului puterii, a supraomului, a celui ce crede că poate şi chiar vrea să fie stăpân peste tot şi toate, fără de Dumnezeu, împotriva lui Dumnezeu, ori, ca în nebunia minţii lui pater Vartolomeu Szebelebi, în numele lui Dumnezeu. Ca să vrei puterea pentru a pedepsi, iată esenţa acestui tip de nebunie. Ca să vrei puterea pentru a iubi şi a răspândi iubirea şi adevărul ei, iată calea păcii celei noi.

Într-un anume sens, romanul lui Mihail Diaconescu poate fi socotit o „meditaţie" cu mijloace epice asupra neputinţei păcilor pământeşti. Pacea de la Westhalia va fi pacificat Europa, nu însă şi sufletul omenesc. A adus pacea exterioară, dar pe cea lăuntrică n-a putut s-o aducă. Urmările unei păci îndelung şi eficient negociate, care a alungat războiul din Europa, nu însă şi războiul din suflete, se văd în această tragică, debusolată şi patetică Transilvanie evocată epic şi simbolic de romanul lui Mihail Diaconescu. Neputinţele acelei păci sunt şi neputinţele păcii pe care ne-o propun astăzi unii dintre constructorii noii Europe. Este aceeaşi pace fără Dumnezeul din suflete, o falsă pace, de care ne vorbeşte *Marele cântec*, ceea ce investeşte acest roman despre un mare muzician şi despre secolul al XVII-lea baroc cu un coeficient de supremă şi tragică actualitate.

Logos arhitekton şi *libido dominandi*, iată polii unui asemenea univers. Aceştia sunt polii lumii noastre şi, dacă în mediul acelui Ardeal baroc pater Ioan Căianul-Valachus reuşise să-i aducă la coincidenţă (*coincidentia oppositorum*), un astfel de om se pare că-i lipseşte Europei de astăzi.

Prea puţini sunt cei care, în Europa postbruxelleză, ajung să trăiască după modelul spiritual, care face polii să coincidă, transfigurând confiniile în confluenţe.

Să fie această neputinţă un semn că Dumnezeu a retras Europei de azi harul păcii lăuntrice, lăsând-o în voia valurilor istoriei ca pe o barcă fără cârmaci, fără de fermitate, fără de cer?

Care sunt problemele unei astfel de Europe şi care-i pot fi soluţiile aflăm din romanul lui Mihail Diaconescu *Marele cântec*.

Acesta este gândul care pune temelie eseului nostru. Romanul lui Mihail Diaconescu *Marele cântec* este, înainte de orice, romanul Pan-Europei. Iată ceea ce face din lectura lui o mare şansă, şi din întâlnirea cititorului cu o astfel de scriere o binecuvântare.

Cum spun şi cuvintele psalmistului, ale regelui David: „*Iată acum binecuvântaţi pe Domnul, voi, toate slugile Domnului, voi cei ce staţi în casa Domnului, în curţile casei Dumnezeului nostru. Noaptea ridicaţi-vă mâinile spre cele sfinte şi binecuvântaţi pe Domnul. Domnul din Sion să te binecuvânteze, El, Cel ce a făcut cerul şi pământul".* (Ps. 133)

ILIE BĂDESCU

Iterum
mirabili
dilectissimae uxori
Corinae Lygiae

Partea întâi

PATIMA

CAPITOLUL I

Pater Ioan Căianu-Valachus ridică privirile de pe foaia scrisă cu atâta migală şi, dintr-odată, cântecul care-i umblase până atunci în închipuire se alese îndestul de puternic. Glasurile înalte şi curate auzite în clipele acelea doar de el singur urcau şi coborau dulce, într-o cântare lină, pe cât de mângâietoare, pe atât de nouă. *Magnus Cantus Coelestis*, la care lucra de câteva luni, cam de prin vară, se putea îmbogăți azi cu cel puțin două adaosuri care păreau mai frumoase decât toate părțile încheiate de el până atunci. Rămase nemişcat câteva clipe, copleşit de încordare şi de bucurie. Apoi se aplecă grijuliu de parcă i-ar fi fost teamă ca liniştea deasă din jurul său să nu se risipească. Apucă pana cu degete tremurătoare. Parcă nu mai avea sânge în ele. Cele câteva semne prelungi pe care le adaugă înfrigurat pe foaie lângă vechile rânduri i se păreau de departe cea mai aleasă izbândă dobândită de el de când venise la Alba. Faptul că această izbândă se amesteca cu chipul dulce al Suzanei, nobila lui gazdă, cu neliniştea grea şi nerăbdătoare, atotputernică, legată de aşteptarea întâlnirii lor, îi dădea o stare de preaplin sufletesc pe care i se părea uneori că nu va mai putea s-o îndure. Se vedeau rar, pe furiş şi pe apucate, aşa cum se întâmplă totdeauna când un monah pustiit în mânăstire are drept iubită de taină o doamnă nobilă, dintr-un neam vestit. Dar poate că tocmai asta dădea o adâncime de necuprins legăturii lor, mai trainică acum decât oricând.

Lăsă pana umedă la loc şi bătu măsura cântecului cu degetele de la mâna dreaptă de parcă ar fi stat nu la o masă oarecare, ci la o orgă adevărată. *Magnus Cantus Coelestis* trebuia să fie, cel puțin aşa gândea el, o alcătuire plină de patimă şi încordare dezlănțuită uneori năvalnic, alteori stăpânită bărbăteşte, despre frumusețea lumii întregi şi a firii întregi, a cerului şi pământului, a tuturor celor ştiute sau neştiute încă. Un cântec înalt şi puternic, plin de măreție şi slavă, de biruință îndeosebi, aşa

dorea, şi nu altfel, să iasă lucrarea lui de acum. Începu să mormăie, apoi să fluiere şi totul străluci pentru câteva clipe în mintea lui ca într-o biserică adevărată, cu bolți uriaşe, cu sunete pline şi grele, care răzbesc în slava cerului. Cântecul se desfăşura firesc, într-o curgere năvalnică de laudă atotputernică.

Când cele din urmă sunete izbucniră spre înălțimi, trupul fierbinte al Suzanei se ivi iar, atât de apropiat şi de stăruitor că i se păru aievea. Fără să-şi dea seama, mişcă mâna. Trupul se făcu însă nevăzut şi Pater Ioan înțelese că aşteptarea lui din ziua aceea va fi grea.

Se ridică încet de pe scaun. Închipuirile şi sunetele care îi stăpâneau sufletul piereau repede. Departe, în zarea de la miazăzi, se vedeau prin fereastra îngustă întărită cu drugi de fier nişte dealuri domoale, dincolo de lunca Mureşului. Sfârşitul de septembrie dădea pomilor şi câmpurilor culori roşiatice de sânge. Era o zi caldă, plină de lumini ciudate şi de sunete şterse care izvorau de peste tot. Se simți deodată trist şi datoria de a-l aştepta aici, în casa nobilei doamne Suzana Cândea, pe pater Antonio Bagellardi da Belluno, din strălucita solie venită de la Paris la curtea măriei sale principelui Mihai Apafi al Ardealului, nu izbuti să-i mai spună nimic deosebit. Cât priveşte cealaltă datorie a zilei de azi, aceea de a merge cu efebii şi frații monahi mai tineri din mânăstirea Şumuleu la curte, unde se pregăteau jocurile şi cântecele pentru mult aşteptata petrecere pe care măria sa principele o dădea în cinstea oaspeților străini, ea i se păru de-a dreptul o povară. Faptul că toate cântecele efebilor săi stârniseră în rândurile celorlalți frați monahi, fie franciscani, fie iezuiți, atâta invidie, îl întrista şi-l neliniştea. În cursul pregătirilor de până acum, câțiva din aceşti preacuvioşi frați îl şi amenințaseră cu pâri la mai-marii de la Roma. Îl învinuiau, şi uneori învinuirea aceasta era spusă cu o duşmănie apropiată de furie, că a lăsat în jocul efebilor cu care venise lucruri cumplite, eretice, numai ca să fie pe placul principelui calvin. Dacă ar fi putut, ceilalți frați monahi l-ar fi scos în brânci din cetatea Albei.

Pater Ioan se posomorî şi se agăță cu mâinile de drugii ferestrei. Îşi lipi încet fruntea de geam. Bucuria cântărilor din închipuire se stingea încet şi în locul lor rămânea doar tânjirea dureroasă care-l stăpânea totdeauna după ce înțelegea că e singur şi lipsit de putere. O închipuire de demult, când era tânăr încă, de şaptesprezece ani doar, şi călărea ca un smintit pe un armăsar vânăt de la grajdurile comitelui Haller, cu care cutreiera luncile şi zăvoaiele Someşului, se ivi nespus de vie în minte, amestecată însă nefiresc cu sălciile şi arinii de acum, de pe malul depărtat al Mureşului. Nobila doamnă Suzana stăruia şi ea în această închipuire înfățişându-se însă ciudat, fie ca o copilă nebunatică, lipsită de orice frică, gata oricând să-l însoțească, fie ca o văduvă frumoasă, plină de farmec şi de măreție, înconjurată la curtea de la Alba cu cea mai desăvârşită luare-aminte. Într-adevăr, ceasurile de aşteptare până la dorita lor întâlnire din timpul nopții erau mai lungi şi mai apăsătoare ca în alte dăți.

O bătaie uşoară în uşă îl făcu să tresară. Se repezi şi deschise. Sluga simandicoasă a nobilei doamne Suzana, un bătrân împodobit cu straie de catifea şi fireturi aurite, se plecă adânc. În prag, pater Antonio Bagellardi da Belluno, un bărbat

înalt şi puternic, cu barba albă şi tunsură proaspătă pe creştet, cu privirea limpede, aştepta să fie poftit. Un frate tânăr, roşcovan, cu rasa nouă şi priviri iscoditoare, slujitorul său, fără îndoială, aştepta plin de cuviinţă la câţiva paşi în spate.

— *Benedico te!* rosti răspicat trimisul papei ridicând mâna şi făcând semnul sfintei cruci.

— *Laudetur Jesus Christus*, răspunse încet pater Ioan.

După care îngenunche repede şi-i sărută poala straiului cărămiziu. Trimisul sfântului părinte de la Roma făcea parte din tagma fraţilor observanţi ai ordinului serafic al sfântului Francisc. Rasa bogată, croită, împotriva asprelor rânduieli din tagma sa, din cea mai bună ţesătură cu putinţă, mâinile albe, cu degete prelungi şi unghii subţiri, întreaga lui înfăţişare, blândă şi măreaţă totodată, de ins stăpân pe sine, arătau de la bun început că pater Antonio e într-adevăr un monah anume ales de Dumnezeu şi de mai-marii săi de la Roma ca să umble prin lume, pe la curţile principilor şi împăraţilor. Făcu semn şi pater Ioan se ridică. Cu un alt semn îl îndemnă pe slujitorul său să se îndepărteze şi să aştepte acolo unde îl ducea sluga simandicoasă a gazdei.

După ce închise grijuliu uşa, pater Antonio se aşeză pe scaunul care era la îndemână rotindu-şi privirile cercetătoare prin odaie. Pater Ioan îl încredinţă repede şi poticnit că nu e niciun străin să-i poată auzi.

— Mi te închipuiam altfel, deschise vorba trimisul sfântului părinte.

Pater Ioan se încruntă fără să priceapă.

— Anume? îndrăzni el.

— Mai vârstnic, îşi lămuri spusa fratele observant.

Vorbea româneşte cu o anume întârziere, totuşi îndeajuns de răspicat şi uşor de înţeles. Faptul că stătuse mai demult pe la Târgovişte şi pe la Iaşi lămurea îndestul cunoaşterea limbii româneşti.

— Am patruzeci şi cinci de ani, rosti încet pater Ioan. Uneori, mărturisi el, mă simt foarte tânăr încă… Alteori, dimpotrivă, foarte bătrân…

— La Roma se ştie că eşti cel mai harnic monah din mânăstirile catolice ale Ardealului. Cel mai ales!

Pater Ioan plecă ochii. Nu se cuvenea să răspundă. Abia acum trimisul sfântului părinte îi arătă celui care îl primea un scaun pe care îl îngădui să se aşeze. Îl privi mai departe, în tăcere, ca şi cum s-ar fi gândit la altceva. Sau, poate, îl cerceta cu multă luare-aminte, fără să se grăbească cu vorba. Pater Ioan simţi că i se pune un nod în gât.

— Cum merg pregătirile efebilor pentru sărbătorile de la curte? dori pater Antonio să ştie. Despre tinerii de la Şumuleu am auzit unele lucruri bune.

Aşadar fratele observant nu intra de la început în miezul lucrurilor. Întârzia înadins. Pater Ioan înţelese că trimisul Romei îl cântărea din priviri.

— Ne bucurăm, firește, mărturisi el, că măria sa principele Apafi ne-a chemat şi pe noi la curte. În chip firesc, principii calvini sunt fără milă cu credincioşii catolici. Şcoala de la Şumuleu are însă o bună faimă. Avem acolo şcolari de neamuri felurite şi

toţi învaţă latineşte cu cea mai mare râvnă... Ştiu să cânte, să arate în jocuri alese întâmplări sfinte, pline de înţelesuri înalte, să se poarte cu multă vrednicie. Faima şcolii a ajuns până la curte...

— Crezi că numai faima şcolii de la Şumuleu v-a adus aici ?

— Noi... aşa ne închipuiam, rosti pater Ioan fără urmă de trufie.

Trimisul papei tăcu iar câteva clipe.

— Eu nu cred, rosti el încet, dar la fel de răspicat.

Şi pentru că trimisul papei întârzia să-l lămurească, Pater Ioan rămase nemişcat în aşteptare.

— Măria sa principele Mihai Apafi, îi dădu amănunte trimisul Romei, are acum nevoie de ajutor din Apus, ca să se poată împotrivi ameninţărilor Austriei. Cei de la Praga vor să cuprindă fără întârziere Ţara Ardealului. Dar pentru că între Paris şi Praga s-au dezlănţuit vâlvătăile războiului, principele Ardealului şi-a întors privirile spre măria sa craiul soare Ludovic al franţojilor. Sfântul părinte de la Roma ştie de toate aceste lucruri. Şi cu toate că între Vatican şi Paris sunt deocamdată unele neînţelegeri, a avut grijă să facă astfel încât în solia pe care craiul soare Ludovic a trimis-o în Ardeal să se afle şi doua feţe bisericeşti. Ele trebuie să vadă cu ochii lor ce se poată îmbunătăţi în starea credincioşilor catolici de aici. De asta eu şi preacuviosul abate Dominique Révérend, un bărbat foarte învăţat care a mai fost sol şi în Ungaria cotropită de turci şi pe care trebuie neapărat să-l cunoşti, ne aflăm la Alba. Sfântul părinte m-a ales pe mine şi m-a trimis de la Roma la Paris, iar apoi de la Paris la Alba, împreună cu solii, tocmai pentru că eu am mai călătorit pe aici şi cunosc oarecum stările de lucruri din Ardeal, Moldova şi Ţara Românească...

Pater Ioan se încruntă fără să-şi dea seama. Abia acum începea să înţeleagă însemnătatea deosebită a întâlnirii lui cu trimisul Sfântului Scaun.

— Aici se ştie, urmă el mai departe, că măria sa Mihai Apafi se ţine tare cu ajutorul turcilor, faţă de care e cel mai credincios supus cu putinţă. De legături la Paris însă... În afară de faptul că i-a sosit acum o solie, noi nu ştim alte amănunte.

— Afli acum, rosti liniştit pater Antonio. Şi dacă afli, înţelegi şi ce preţ are bunăvoinţa principelui Apafi faţă de şcoala de la Şumuleu. Cu toate că îi stă în gât, e o bunăvoinţă care îi poate aduce unele foloase...

Şi pentru întâia oară în cursul întâlnirii zâmbi uşor, pe deplin mulţumit. Pater Ioan îl privi în ochi fără să zâmbească. În loc să-l lămurească în vreun fel, mărturisirile tainice şi, fără îndoială, mai mult decât însemnate, ale fratelui observant îl lăsau în cea mai deplină necunoaştere.

— Ce legătură am eu cu toate aceste lucruri? întrebă el de-a dreptul. De ce mi s-a poruncit să vin cu efebii la Alba?

Pater Antonio avu în ochi o sclipire rece de mulţumire.

— Este de aşteptat, intră el, în sfârşit, în miezul lucrurilor, ca odată cu înţelegerile dintre Paris şi principele Apafi să înceapă si lucrarea grea de întărire a credinţei catolice în Ardeal. Monahii catolici, cu toate că sunt acum atât de puţini la număr şi de neînsemnaţi ca putere, trebuie să fie mai harnici ca oricând. La Roma, la

Sfântul Scaun se ştie cum stau lucrurile în Ardeal... Biserica apostolică romană trebuie să câştige aici grosul locuitorilor... Grosul acesta e alcătuit însă din români... Şi românii, aproape toţi, sunt foarte departe de biserica Romei... Ţin cu o îndârjire sălbatică la schisma lor răsăriteană, din care nu-i clinteşte nimeni... Viitorul credinţei catolice în Ardeal se leagă însă de felul cum vom şti să lucrăm cu românii. Ei sunt nădejdea noastră...

— Biserica romană din Ardeal are credincioşi puţini... E foarte slabă...

— E tare pentru că e în stăpânirea adevărului, îl îndreptă liniştit pater Antonio. Împrejurările de acum sunt mai mult decât prielnice... Dacă în înfruntarea dintre Ardeal şi Austria principele Apafi biruie, el trebuie se fie recunoscător celor ce l-au ajutat... Adică şi Sfântului Scaun de la Roma care prin trimişii săi veniţi în solia de la Paris cer păzirea drepturilor fireşti ale bisericii catolice... Îi vom cere mai întâi să recunoască şi să păzească drepturile episcopului catolic, să se poarte plin de cuviinţă faţă de el şi să-i îngăduie cele mai strânse legături cu Sfântul Scaun de la Roma... Dacă însă vor birui austriecii şi Ardealul se rupe de împărăţia turcească, cu atât mai mult aceste drepturi vor fi păzite de împăratul de la Praga... Fie într-un fel, fie în altul, sfânta maică biserică a Romei nu poate pierde nimic... După asprele încercări prin care au trecut credincioşii de aici, împrejurările de acum sunt hotărâte de însuşi Dumnezeu...

— Tot nu înţeleg cum se leagă toate astea, rosti liniştit pater Ioan Căianu, cu umila mea fiinţă...

— E o legătură firească, îl învăţă binevoitor fratele observant. Prin mai mulţi bărbaţi de încredere şi prin mijloace potrivite, noi te urmărim de mult timp. Pe unul dintre aceşti bărbaţi ţi-l pot spune pentru că este prietenul nostru al amândurora.

Pater Ioan ridică fruntea şi-l privi drept în ochi.

— Este *frater* Gavril Ivul din *Societas Jesu*, dădu trimisul papei să zâmbească. Pentru că îl cunosc toţi ca pe un monah bătrân, doctor în filozofie şi dascăl vestit, *ordinarius* la împărătească universitate de la Viena, *frater* Gavril este foarte ascultat la Roma în treburile privitoare la români. *Frater* Gavril a scris sfântului părinte de la Vatican despre fratele său întru Domnul, pater Ioan Căianu-Valachus. El te iubeşte şi te preţuieşte din adâncul inimii. Dar dincolo de dragostea ce ţi-o poară, el judecă rece, ca un bărbat aşezat care ştie să vadă şi să apere binele bisericii…

Pater Ioan plecă ochii tulburat. Tot nu izbutea să priceapă unde dorea pater Antonio să ajungă.

— La Roma, urmă trimisul Sfântului Scaun, sunt aşadar bine cunoscute faptele minunate ale fratelui Ioan din ordinul serafic al sfântului Francisc. Vrednicia şi lucrările sale sunt semnul harului cu care e împodobit. Ne gândim ca el să fie înscăunat în treapta de *vicarius apostolicus generalis* al sfintei biserici romano-catolice din Ţara Ardealului…

Pater Ioan făcu ochii mari. Încremeni câteva clipe cu gura căscată, străbătut pe spinare de ace de gheaţă. În sfârşit, pricepu. Pe fereastră se vedea soarele ridicat către

prânz, dar în odaia bogat împodobită a iubitei sale de taină era mai frig ca într-o pivniță umedă.

— Preasfințitul episcop Casimir trăiește încă, îngăimă el slab într-o încercare de a se feri de cele ce auzea ca de o mare primejdie… Știu de asemenea că fratele Vartolomeu Szebelebi, parohul iezuit de la Sânzieni, dorește încă de mult să ajungă el *vicarius*… E ajutat de pe acum de unii frați monahi și de nobili preaputernici cu care ține cea mai strânsă legătură. Mărețul domn groful Mihai Teleki, cancelarul Țării Ardealului, îi este rudă…

— Știu și asta, adăugă la fel de netulburat trimisul Romei. Noi, îl privi rece în ochi, socotim însă că fratele Ioan este mai vrednic… Mai socotim că, fiind român de neam, el este mai folositor scopurilor noastre… Ți-am spus că viitorul credinței catolice în Ardeal se hotărăște pe seama celor mulți… Adică pe seama românilor…

Abia acum pater Ioan începu să înțeleagă și mai bine însemnătatea copleșitoare a acestei întâlniri. I se făcu teamă. Frigul care îl înjunghia în inimă, în loc să piară, se făcea și mai tăios.

— Nu mă simt vrednic, îngăimă el pierdut. Nu am putere… Sunt slab și plin de păcate…

— Prin aceiași oameni de încredere cu care lucrăm, adăugă pater Antonio, știm câte ceva și despre unele păcate ale fratelui Ioan Căianu-Valachus. Legătura lui cu nobila doamnă Suzana Cândea, apăsă trimisul Romei de-a dreptul pe rană, nu ne este necunoscută. Plăcerea lui de a petrece cu mirenii prin cârciumi sătești sau prin castelele nobililor, unde cântă lucruri curat lumești spre desfătarea mulțimii, de asemenea. Dar astea sunt, firește, lucruri omenești care se îndreaptă cu timpul. Rugăciunea și posturile te vor ajuta. Mult mai însemnate sunt toate acele fapte din ogorul Domnului care îl arată pe pater Ioan drept un vrednic luptător în rândurile ordinului serafic al sfântului Francisc…

— Mi-e teamă, se împotrivi mai departe pater Ioan, că fratele Vartolomeu și-a tocmit până acum oamenii care să-l aleagă. Nu sunt în stare să duc o luptă zadarnică!...

Trimisul Romei începu să se încrunte. Stătea la îndoială dacă cel din fața lui se purta astfel doar dintr-o anume prevedere sau din teamă adevărată.

— Noi însă am aflat că numai cu o lună în urmă, la 27 august mi se pare, ai fost ales de frații monahi custode al mânăstirii Șumuleu. Cuvioșii Franciscus Emericus și Franciscus Bancovits, care au dorit, fiecare în parte, să fie puși în treapta de custode, nu s-au bucurat de prea multă încredere… Răspunderile pe care le-ai avut până acum, la mânăstirea din Călugărenii Ardealului, ca guardian, și apoi la conventul Șumuleu, unde ai fost sfetnic, arată de asemenea că monahii țin la cei vrednici… E doar spre binele lor!

Pater Ioan nu răspunse. Tăcu posomorât, apăsat mai departe de gânduri și de frig. Își strânse rasa la piept și se foi neliniștit în jilțul scump, căptușit cu piele lucioasă.

— Țara Ardealului are legiuiri aspre, adăugă el, făcute anume de măriții principi calvini pentru ca biserica romană să nu poată hotărî nimic peste capul lor. Prin

legiuirea de la 8 decembrie, anul Domnului 1588, luată în dieta de la Mediaş, mai presus de *vicarius apostolicus* stau părinţii mireni care veghează asupra bisericii. Aceşti părinţi mireni sunt nobili preaputernici care au un cuvânt greu în dietă şi pe lângă măria sa principele Apafi. Pe ei îi sprijină domnia sa Mihai Teleki, cancelarul. Ei sunt în înţelegere cu pater Vartolomeu!... Ei îi fac loc! Sunt greu de învins!

— Dar nu e cu neputinţă, rosti pater Antonio uimit parcă de faptul că i se aduceau fără încetare atâtea pricini de împotrivire. Sfântul Scaun a hotărât aşa cum afli acum şi nu altfel!... Iar după câte ştim noi, nici fratele Ioan Căianu-Valachus nu e lipsit de legături folositoare la curte şi chiar în dietă. Cunoaştem, de pildă, faptul că preafrumoasa lui soră, nobila doamnă văduvă Iudita Raţ, născută Căianu, este aleasa prietenă a nobilului Lazăr Apor, bun catolic şi unul din oamenii de încredere ai măriei sale principele Apafi. Doamna Iudita Raţ vine uneori la cimitirul mânăstirii Şumuleu ca să îngrijească de mormântul răposatului ei soţ *honorabilis* Giurgiu Raţ, dar mai ales ca să vă vedeţi şi să vă sfătuiţi îndelung, ca nişte fraţi buni ce sunteţi… Mai cunoaştem faptul că feluriţi nobili români îngăduiţi la curte, oricare ar fi credinţa lor, aduc principelui foloase uriaşe şi de nepreţuit în legăturile fireşti ale Ardealului, cu Ţara Moldovei şi Ţara Românească… Că principele, deşi nu-i iubeşte totdeauna pe aceşti curteni, nu poate să nu ţină seama de ceea ce-i spun ei… Cunoaştem de asemenea tot ce s-a vorbit şi s-a hotărât în marele sinod ţinut în vara aceasta aci la Alba de mitropolitul Sava al românilor cu episcopii, protopopii şi popii săi schismatici care umblă forfota la Iaşi şi la Târgovişte ca la ei acasă… Mai cunoaştem pe deasupra şi toate legăturile mitropolitului Sava nu numai cu anumiţi nobili de pe la curte, ci şi cu voievozii, şi mitropoliţii Moldovei şi Ţării Româneşti… Toate astea trebuie judecate împreună!... Să-ţi mai înşir şi altele?

Pater Ioan dădu neputincios din umeri. Într-adevăr, era greu dacă nu chiar cu neputinţă să se împotrivească acestui frate încăpăţânat, atât de stăpân pe sine, care îl îndemna să se gândească la cea mai înaltă treaptă a ierarhiei catolice din Ţara Ardealului ca la cel mai firesc lucru cu putinţă. Se zgribuli iar. Frigul stăruia mai departe.

— Mai este totuşi ceva, adăugă prevăzător pater Ioan, care mă împiedică să-mi stric legăturile cu fratele Vartolomeu.

— Anume? ridică din sprâncene trimisul Sfântului Scaun.

— Fratele Vartolomeu este *definitor provincialis* şi *defensor ecclesiae*. De curând şi-a luat încă un ajutor, pe pater Augustin Balas, care este al doilea *defensor ecclesiae*. Se poartă amândoi foarte aspru în toate judecăţile pe care le fac. Stăpânirea lui Apafi le-a îngăduit să ceară arderea pe rug ori de câte ori descoperă prin sate bărbaţi şi femei învinuiţi de vrăjitorie. E vorba deci de viaţă şi de moarte. În afară de asta ei au legături folositoare la Roma, la *Congregatio sanctae inquisitionis*… Mi-e teamă să nu aducă cine ştie ce învinuiri tocmai acelora care mă vor sprijini… Cu numai trei săptămâni în urmă ei amândoi au cerut, şi prea sfinţitul episcop Casimir a îngăduit, ca unul dintre cei mai învăţaţi magiştri ai noştri, pater Petru Luncan, să fie dat afară şi din şcoală şi din mânăstirea Şumuleu pentru că, după câte ziceau ei, el nu

se purta ca un adevărat monah franciscan. O luptă pe față între cei ce mă sprijină şi cei ce vor dori să fiu dat la o parte nu va aduce nimănui nici un folos… O asemenea luptă nu trebuie dezlănțuită!...

De data asta pater Antonio ridică, în sfârşit, din umeri cu un fel de oboseală pe care nu voia să şi-o mai ascundă. Părea că nu e învățat ca monahii să i se împotrivească.

— Eu ştiam, îl învață el aşezat dar cu o pornire de asprime în glas pe care nu şi-o mai putea stăpâni, că toți frații monahi ascultă de sfântul părinte, nu de pornirile din ei. Că sunt datori să lucreze aşa cum li se spune, după priceperea şi puterea lor. Sunt, firește, mijloace destule de a-l potoli pe pater Vartolomeu! Dar ca să-l potolim pe el e bine să ştim cât de hotărât este alesul Sfântului Scaun…

Se opri şi se încruntă mai nemulțumit ca oricând în această întâlnire. Pater Ioan Căianu nu îndrăznea să mai spună nimic.

— Noi ştiam, de asemenea, îl învață mai departe trimisul Romei, că frații monahi din ordinul serafic al sfântului Francisc fac în Ardeal, Moldova şi Țara Românească lucrare apostolică de predică şi de câştigare de noi suflete… De ei depinde *restauratio et progresus sanctae ecclesiae catolicae Terrae Transilvaniae.* Episcopul din Ardeal sau cel ce în locul său ajunge *vicarius apostolicus* este totdeauna şi *praefectus missionis*… Este adică un luptător dârz, fără abatere şi fără îndoială. Aşa este prețuit la Roma fratele nostru întru Domnul, pater Ioan Căianu-Valachus. Să se fi înşelat, îşi micşoră el glasul, cei ce l-au cunoscut?

De data asta pater Ioan plecă ochii şi nu-i ridică mult timp.

Frigul nu se risipea. Îşi aminti ca prin vis de sunetele cereşti care-i înfierbântaseră închipuirea înainte de sosirea acestui monah lipsit de înțelegere. Nu ştia cum şi nici nu voia să i se mai împotrivească. De fapt, nu mai ştia bine ce dorea. Ca să izbutească să se adune, să fie iarăşi stăpân pe sine, încercă să schimbe vorba.

— Prea sfințitul episcop Casimir Domokos se simte acum ceva mai bine. Când am plecat de la Şumuleu, cu o săptămână în urmă, încercase să se dea jos din pat.

— Eu am aflat însă, răspunse rece pater Antonio, chiar azi de dimineață, că după plecarea efebilor şi a magiştrilor la sărbătorile de la Alba a început iar să zacă. Şi-a pierdut chiar şi cunoştința… Cel ce mi-a povestit se întreba când va voi bunul Dumnezeu, ridică el ochii către tavan, să-i curme suferințele…

Şi pentru că pater Ioan părea îngrozit de ceea ce auzea, adăugă repede încercând să fie ceva mai apropiat.

— Pe eminentissimul pater Casimir episcopul l-am cunoscut la Roma, cu câțiva ani în urmă, când părintele cardinal Spinola l-a sfințit. Am fost de față… Nici atunci pater Casimir nu se simțea prea bine. A izbutit totuşi să facă drumul până la Sfântul Scaun şi să primească binecuvântarea de episcop. Pe cuvioşia ta însă, tocmai pentru că îmi vorbeşti de duşmăniile deschise sau ascunse care te înconjoară, nu te sfătuiesc să faci prea repede acest drum… Vei fi *vicarius apostolicus generalis, ordinarius sanctae ecclesiae catholicae Terrae Transilvaniae* şi *praefectus missionis*

cu îngăduința şi îndemnul Romei, dar deocamdată fără să te poți ivi la Sfântul Scaun… Vei avea puterea!... Uneori chiar foarte multă putere!... Vei fi aşadar unealta înadins aleasă a unei lucrări măreţe şi pline de har care trebuie să ajungă încetul cu încetul la o trăinicie desăvârşită… Vei ajunge scula binecuvântată, omul mijloc, spre înaltul scop al unor străduințe pornite din gânduri foarte alese. Vei păzi aici, mai mult ca oricare alt monah, *traditio et auctoritas ecclesiae.* Vei avea multe de îndurat, multe de pătimit, poate … Cuvioşia ta trebuie să rămâi vasul curat în care va fi turnată întreaga noastră încredere… Vei rămâne deci aici, între duşmani, ca să te lupți şi să birui… Vei veni la Roma după ce vei învinge!... Atunci vei primi şi binecuvântarea de episcop!

Pater Ioan se uită pe delături. Un nod rău pus în gât îl apăsa neobişnuit de tare. De la biserica mitropoliei ortodoxe, dinspre zidul cel vechi al cetății, începu să sune deodată un clopot lovit în dungă. Bătea parcă de moarte şi sunetele lui adânceau parcă şi mai mult liniştea neobişnuită a oraşului scăldat în lumina rece a toamnei.

— Vom ține legătura şi vom mai vorbi despre toate aceste lucruri, se ridică pater Antonio. Deocamdată, ceea ce înțeleg eu din întâlnirea de acum este faptul că măririle nu te ispitesc. E bine. E chiar foarte bine… Aş dori să nu vorbeşti cu cine nu trebuie despre toate amănuntele sfatului nostru de acum … Învață-te să fii un om de taină, un *homo secretus!*... Când vei fi cu efebii la curte, aş dori să te înfățişez măriei sale principelui Apafi…

Pater Ioan se ridică de asemenea. Frigul stăruia mai apăsător ca oricând.

Deschise uşa şi-l purtă grijuliu pe trimisul Romei, pe scări în jos, până în curte, unde fratele Giordano, preacuviosul său slujitor, ieşise mai devreme şi îl aştepta încercând să se înțeleagă mai mult prin semne decât prin cuvinte cu slujitorul simandicos al nobilei doamne Suzana.

O cocie înaltă, căptuşită cu mătase verde, vopsită cu roşu şi negru pe dinafară, cu burduful din piele de capră, cu armăsari albi şi cu vizitiu falnic, plin de fireturi aurite, de la curtea principelui Apafi, îl aştepta pe trimisul Romei în uliță.

— *Benedico te!* rosti la fel de răspicat pater Antonio înainte de despărțire, ridicând dreapta.

Pater Ioan se plecă. Tocmai atunci sunetele prelungi ale clopotului de la biserica mitropoliei ortodoxe se porniră din nou.

Ridică ochii. Frigul îl înjunghia mai departe drept în inimă.

CAPITOLUL II

Pater Ioan rămase în picioare cu privirile pierdute spre uşă. Neliniştea din el se dezlănțui însă cu adevărat abia după ce îşi dădu seama că e singur. Se întoarse încet la masa plină de foi pe care scria la *Magnus Cantus Coelestis*. Se aşeză pe scaun de parcă ar fi fost bolnav. Nu vedea şi nu simțea nimic din ceea ce-l înconjura. Uimirea, o anume pornire de bucurie repede îndepărtată, teama, îndeosebi teama, ca un apăsător simțământ al primejdiei, pe care niciodată nu-l mai îndurase atât de stăruitor, îi dădeau o destrămare sufletească vecină spaimei. Se trezi că sângele ăi zvâcneşte puternic în tâmple. Duse mâna la frunte. Ardea.

Cel dintâi gând lămurit care îi veni în minte fu să-i mărturisească Suzanei tot ceea ce aflase de la trimisul Romei. Orice stare de frământare lăuntrică poate fi mai uşor îndurată dacă e împărtăşită cuiva. Se ridică de pe scaun şi dădu să iasă să se ducă spre odăile ei.

La uşă se opri. Lucrurile neaşteptate, îşi dădu el seama, pe care un trimis al Sfântului Scaun le mărturiseşte în mare taină unui monah de încredere, *homo secretus*, nu se cuvin a fi dezvăluite unei femei, chiar dacă ea este cea mai dorită iubită cu putință. Întârzie câteva clipe în mijlocul odăii, fără să ştie ce trebuie să facă. Apoi se hotărî.

Ieşi pe uliță mai mult din nevoia adâncă de a scăpa de apăsarea care-i lua răsuflarea. Era o zi senină, cu lumină gălbuie, de toamnă târzie şi văzduhul sătul de miresme tari. Se mişca încet de-a lungul zidurilor, ferindu-se de găurile şi băltoacele din caldarâmul de piatră, fără să înțeleagă însă prea bine pe unde trecea. În chip ciudat, amestecată fie cu paiele şi noroaiele zvântate din calea lui, fie cu acoperişurile de țiglă ale caselor, îi stăruia însă în minte fața prelungă şi osoasă a răposatului pater Paulus Albu de la mânăstirea Lăzarea, unul din cei mai învățați monahi din câți trecuseră pe

acolo. Frater Paulus, părintele Pavăl cum îi spuneau fraţii şi nepoţii săi din Decea de Mureş, încercase să se amestece în lupta ascunsă şi neînchipuit de aspră ce se dusese cu mai bine de cincisprezece ani în urmă, înainte de năvălirea tătarilor, pentru înscăunarea unui nou *vicarius generalis* în Ardeal. Nefericitul de el îşi închipuise că are sorţi de izbândă. Fusese găsit într-o dimineaţă înţepenit în aşternut, cu ochii sticloşi, pironiţi în tavan, cu mâinile ca nişte gheare încleştate de ţoalele cu care se învelea. Murise de inimă rea după o lungă şi dârză înfruntare într-o *disputatio* în care duşmanii săi îl învinuiseră aprig de erezie, de păcate de moarte şi de starea de apostat plăcută diavolului. Se vorbise atunci, e drept că pe şoptite, de la monah la monah, şi de otravă. Ba chiar de sugrumare în somn. Se aduceau drept mărturie pentru asta vineţeala nefirească de pe pielea celui mort şi spuma ce-i ieşise pe buze. Oricare i-ar fi fost moartea, toţi erau însă încredinţaţi că ea i se trage din dorinţa nesăbuită de a se vedea pe sine înscăunat în jilţuri prea înalte pentru puterile sale. Nici el, nici cei care îl sprijiniseră n-avuseseră tărie destulă în această luptă din care ieşise repede şi pentru totdeauna.

Îmbrânceala unui trecător de care se ciocni fără voie îl trezi parcă din vis. Pater Ioan se înclină a iertare, dar omul trecu în grabă fără să-l bage în seamă. Porni deci mai departe cu aceeaşi părere cetoasă că rătăceşte năuc prin locuri necunoscute.

O clipă îi trecu prin minte că el nu trebuie să se teamă. El, pater Ioan Căianu-Valachus din ordinul serafic al sfântului Francisc, se bucura de preaînaltul sprijin al Sfântului Scaun de la Roma. El nu se grăbea şi nu se înghesuia printre alţi fraţi monarhi ca să ajungă la treapta de *vicarius generalis*. El era chemat. Era ales. Era binecuvântat. El nu era de o seamă cu ceilalţi.

Îndată însă o silă de necuprins îl copleşi ca un val. Oricât ar fi fost el de chemat şi de ales, nimeni şi nimic, nici măcar vrerea şi îndurările Vaticanului , nu puteau domoli patima aprigă a luptei pentru putere de care erau atât de adânc copleşiţi atât pater Vartolomeu şi monahii care îl sprijineau, cât şi nobilii preaputernici de la curte pregătiţi să-l ajute. Ca orice altă înfruntare, lupta pentru putere se ducea fără abatere şi fără cruţare. Avea el tăria să intre în această luptă? Nu. N-avea. Nu-i trebuia. Cum nu-i trebuiau multe alte măriri trecătoare, fie la mânăstire la Şumuleu, fie în oricare altă parte.

Se opri câteva clipe năuc, de parcă nu şi-ar fi dat seama unde se află. Înţelese repede că e soare şi că umblă pe ulite. Îndoielile îl smulgeau însă din locul şi din timpul acela şi-l purtau cu o tărie de neînţeles pe nişte tărâmuri ale închipuirii pe care niciodată nu le crezuse atât de vii.

Porni iarăşi. Şi iarăşi amănuntele uliţei şi ale caselor pe lângă care trecea începură să se amestece ca într-o ceaţă. Poate că n-ar fi fost rău, se gândi pater Ioan foarte liniştit, ca tocmai acum să părăsească şi mânăstirea şi tagma călugărească. Mai avusese asemenea stări de îndoială şi nelinişte în care se simţise neputincios să mai rămână printre monahi. Se gândise şi se răzgândise la starea lui preaumilă în cele mai

felurite chipuri cu putință. Uneori, întocmai ca acum, îi părea rău că nu trăieşte mereu între mireni, că nu are averea şi veniturile lui, fie ele oricât de mici, o casă anume în care să viețuiască lângă o femeie, bună şi blândă, neapărat blândă, care să-i facă o droaie de copii. Se simțea în putere. Mai era încă un bărbat vrednic în dragoste, dorit fierbinte din adâncul inimii, aşa cum îl încredința nobila doamnă Suzana în nopțile lor cu întâlniri pătimaşe.

Suzana, frumoasa şi mândra Suzana, nu-l schimba, oricât era ea de bogată şi de trufaşă, pe niciunul dintre nobilii aprigi care-i dădeau atâtea târcoale de când o ştiau văduvă. El şi nimeni altul era iubitul ei. Numai el, cel puțin aşa mărturisea Suzana, o făcea cu adevărat femeie întreagă, vrednică de acest nume. Suzana, mai mult decât el, nu era în stare să se rupă de legătura care-i unea.

Mai ales vara, când el pleca pentru lungi răstimpuri de la mânăstire, prin sate şi oraşe, ca să dreagă orgi sau să vadă de unele treburi ale ordinului franciscan, Suzana, vestită din timp, îi ieşea în întâmpinare, fie la Reghin, la hanul cel mare al oraşului fie la Sighişoara, într-o casă a ei de pe ulița argintarilor.

Porneau repede spre una din moşiile ei şi acolo rămâneau împreună, luni şi luni de zile. În asemenea răgazuri de linişte şi de dragoste, de patimă fără margini cum spunea ea, izbutise să scrie câteva din cele mai frumoase cântări din câte îi trecuseră lui prin minte. Lăutele, clavicordul şi clavicembalul din odaia lui de lucru se potriveau atât de bine cu starea sa de *amator fidelis,* cu zilele însorite şi nopțile de dragoste ca nişte otrăvuri dulci, că întoarcerea la mânăstire nu părea decât o pedeapsă. Era al Suzanei aşa cum ea era a lui, cu trupul şi sufletul, cu toată puterea de dăruire de care se ştiau ei în stare.

Un singur lucru nu izbutise să dobândească de la Suzana. Cu trei veri în urmă, pe când se aflau la moşia ei de la Albeştii de Sighişoara, îi ceruse să-i dăruiască neapărat un copil. Sau, dacă ea n-avea nimic împotrivă – mai mulți chiar. Suzana nu se împotrivise, dar îi ceruse în schimb să iasă de la mânăstire şi să rămână al ei pentru totdeauna, în chip de bărbat legiuit. Faptul că el, pater Ioan Căianu-Valachus, se trăgea din neamuri de nobili vestiți era de-ajuns de bine cunoscut pentru ca vreuna din rudele ei să aibă pricină de împotrivire. Nici faptul că el, monah franciscan, părăsea mânăstirea nu era neobişnuit într-o țară în care toată puterea se afla în mâinile nobililor calvini şi tot ceea ce ținea de viața călugărească sau de legile şi datoriile bisericii catolice era batjocorit necontenit, fără milă. Până când el se hotăra la acest pas, ea însă nu putea face altfel decât să bea cu cea mai mare grijă toate acele fierturi de ierburi îndulcite cu miere care o împiedicau să aibă copii. Suzana şi, alături de ea, şi el, păcătuiau astfel cu bună ştiință atât împotriva firii, cât şi a poruncilor bisericii. Uneori se simțea copleşit. Apoi simțământul vinovăției trecea, biruit de dorința lor niciodată secată şi totul intra din nou într-o rânduială anume, cam şubredă ce e drept, din care deocamdată însă niciunul nu izbutea să iasă pe deplin.

Nu-i răspunsese Suzanei nimic, nici atunci şi nici mai târziu, când ea îi pomenise iarăşi de căsătorie. Cu toate că o dorea mereu mai mult, el nu îndrăznea să

se gândească la unirea lor legiuită. Nu era încredinţat că rubedeniile ei, nobili preaputernici cu legături la curte şi în toate părţile Ardealului, cu grijă şi ochi treji pentru averile neamului din care se trăgeau, i-ar fi îngăduit Suzanei cu adevărat să se însoţească pe neaşteptate cu un fost călugăr, fugar şi, pe deasupra, sărac lipit pământului. Dacă noul soţ al văduvei Suzana, oricât ar fi fost el de nobil, nu era şi pe placul rubedeniilor, altfel spus, dacă nu avea nu numai stare de nobil, ci şi averi îndestulătoare, legături la curte şi toate cele ce se cuvin în astfel de însoţiri, rudele puteau să se vâre în treburile ei, să-i facă greutăţi şi s-o prigonească chiar. N-ar fi fost ea cea dintâi văduvă din Ardeal lăsată fără moşii de rude, tocmai pentru că ea nu-şi păzea cu destulă grijă averile. În chip firesc, averea Suzanei se cerea măritată cu altă avere. El, umilitul pater Ioan, monah franciscan, nu-i putea dărui această avere. N-ar fi fost mare lucru dacă rudele Suzanei ar fi încercat să scape de el pentru totdeauna, să nu le mai facă încurcături. Niscaiva ucigaşi năimiţi sau cine ştie ce slujitori de-ai lor îl puteau face repede să piară pentru totdeauna. Se mai văzuseră asemenea lucruri. Totul rămânea între ei la fel de nelămurit ca mai înainte. Despre căsătorie nu mai vorbeau. Se întâlneau mereu şi se bucurau unul de altul cu aceeaşi patimă, niciodată stinsă. Era de-ajuns.

Un călăreţ falnic, oştean la curte, trecu năpraznic pe uliţă. Pater Ioan îl privi năucit şi, pentru întâia oară de când ieşise din casă, îşi dădu seama că nu ştie încotro merge. Umbla fără ţintă. Se simţea obosit. Totuşi, acasă nu-i venea să se întoarcă. Rasa de dimie groasă pe care o purta în spinare îl sufoca.

Bineînţeles, ar fi putut scăpa de mânăstire şi altfel. Ar fi trebuit anume să părăsească nu numai Şumuleul şi dragostea ascunsă a Suzanei, ci tot ce-l lega de Ardeal. În Moldova, la Bacău, unde fusese de atâtea ori ca să facă *visitatio canonica*, avea de asemenea o cunoscută, pe buna şi blânda Elina, o femeie pe cât de înţeleaptă pe atât de hotărâtă în tot ceea ce făcea. Dacă el s-ar fi hotărât să părăsească mânăstirea, jupâneasa Elina, văduva răposatului boier Toader Murgu, fost staroste de Putna şi pârcălab la Cetatea Neamţului, l-ar fi luat şi ea de bărbat fără nicio întârziere. Într-o vreme în care războaiele ţăranilor proşti secerau vieţile atâtor nobili şi boieri vestiţi, în care satele şi oraşele se umpleau de oşteni milogi şi schilozi caliciţi în lupte, găsirea unui soţ cum se cuvine era pentru orice femeie de neam bun o treabă mai încurcată decât o mie de alte lucruri la un loc. Jupâneasa Elina, care avea avere destulă, nu s-ar fi dat în lături să-l ia de soţ chiar aşa, sărac lipit, mulţumindu-se cu el ca bărbat întreg şi nobil din Ardeal.

Pater Ioan se opri deodată înfricoşat. Umbla razna pe uliţe şi mintea lui bătea câmpii. Păcătuia în cuget împotriva stării îngereşti de monah mai mult chiar decât atunci când se iubea cu o femeie sau alta. Se simţea încolţit. Neputincios să îndrăznească sau să hotărască singur ceva.

În clipa aceea gândul că s-ar putea totuşi destăinui cuiva nu i se mai păru prea anapoda. Din păcate, Iudita, iubita lui soră, nu se afla la Alba, plecată fiind, ca de obicei, cu nobilul domn Lazăr Apor, la una din moşiile lui pe Târnave. În fraţii monahi de la Şumuleu sau în alţi bărbaţi n-avea deocamdată încredere.

Până la urmă, tot cu Suzana trebuia să se sfătuiască.

*
* *

Întâlnirea cu ea se petrecu însă abia spre seară pentru că Suzana întârziase aproape toată ziua prin oraş, pe la nişte nobile doamne din neamurile Brancovici şi Markcsy cu care avea legături prieteneşti foarte strânse.

Pater Ioan nu avu răbdare ca nobila lui gazdă să se înfăţişeze în încăperea cea mare, unde de obicei se aducea masa şi unde se întâlneau plini de cuviinţă ori de câte ori casa ei era plină de rude sau de cunoscuţi din oraş. Intră în odaia Suzanei fără să se vestească şi fără măcar să bată la uşă.

Avea noroc. Suzana era singură, fără slujnica aceea bătrână care o ajuta să se dezbrace. Îl privi uimită, plină de teamă. Numai după ce el o încredinţă că nici rudele şi nici slugile nu sunt pe aproape, Suzana se linişti puţin.

— Nu te-a văzut nimeni? întrebă ea pe şoptite, mai mult din obişnuinţă.

— Nu!... Am avut grijă! o încredinţă el.

O privi lacom, uitând în clipele acelea de scopul pentru care venise. Desfăcut din faldurile grele ale straiului de catifea, pieptul alb al Suzanei, cu sânii mici şi tari, cu sfârcurile vineţii, acoperiţi slab de pânza rară de in a cămăşii, părea a fi singurul loc spre care în clipele acelea putea el să privească. De mai bine de trei săptămâni de când aici în casă venise şi *honorabilis* Ştefan Cândea de la Băişoara, vărul Suzanei, ei doi nu izbutiseră să mai petreacă nici o noapte împreună. Când sosise la Alba, cu o lună în urmă, pater Ioan fusese chemat la *nobilissima* doamnă Suzana înadins pentru un nou şi lung răstimp de petrecere în doi, dacă se putea cumva, pentru toată iarna chiar. Venirea cu totul neaşteptată a nobilului de la Băişoara şi apoi a efebilor aduşi de la Şumuleu de pater Bernard Fabiani le încurcaseră însă toate socotelile. E drept că noua lor întâlnire la Alba nu era decât la început. Asta nu-l împiedica însă pe pater Ioan s-o dorească uneori cu o patimă care îi biruia orice putere de stăpânire.

O căldură neaşteptată îl străbătu deodată prin tot trupul. O dorea şi acum pe Suzana tot atât de lacom ca în întâlnirile lor de după lungi despărţiri. Chipul ei scump, cu fruntea înaltă şi ochii albaştri, cu părul bălai desfăcut pe umeri părea a-l pironi locului. Făcu un pas către ea, dornic s-o îmbrăţişeze. Suzana înţelese şi se feri grijulie, depărtându-se spre oglindă.

— Nu acum! îl rugă ea încet.

Dincolo de şoaptă, el simţi însă întreaga ei dorinţă. Se stăpâni numai pentru că aşa îi cerea ea. Se privi în oglindă şi descoperi că chipul său de bărbat între două vârste era mai aspru ca de obicei. Cămaşa albă descheiată la piept, iţarii de dimie neagră strânşi bine pe pulpe şi vârâţi în cizme înalte, cu carâmbii răsfrânţi, dar îndeosebi cingătoarea lată de piele de la brâu în care avea înfipte un pistol mic cu plăsele de argint şi două pumnale de care nu se despărţea niciodată îl făceau să semene mai mult a oştean sau a nobil de ţară, cum ar fi trebuit să fie dacă nu ar fi nimerit la mânăstire, decât a călugăr. Fără de rasă, nici măcar cel mai bun cunoscător al tagmei

n-ar fi bănuit că el este unul din precuvioşii şi preaumilii fraţi observanţi de la Şumuleu. Încruntarea, barba aspră, nerasă, părul capului lăsat înadins să crească în voie peste tunsură, dar mai ales statura de om înalt şi cam uscăţiv, lat în spate, sporeau şi mai mult înfăţişarea de om aspru, ceva între oştean, dregător la curte sau stăpân de moşie, pe care o arăta oglinda. Nu-i plăcea cum arată. Întoarse privirile.

— De ce mă cauţi? îl întrebă Suzana. Te pui în primejdie! Şi mă pui şi pe mine!...

— Aş dori mult să vorbim pe îndelete… Să ne sfătuim, o rugă el încet, de parcă ar fi îndrăznit să-i ceară un lucru neîngăduit… Dacă nu acum… Măcar mai târziu… Sau… mâine…

— Putem şi acum, îi îngădui ea plină de înţelegere. Am dat drumul slugilor să meargă în oraş… Au venit nişte marchitani cu stămburi de la Bucureşti… Slugile mele vor să cumpere… Vărul Ştefan şi slugile care îl însoţesc au plecat şi ei… Cred că sunt singură…

În loc să-l îndemne însă la vorbă, mărturisirea ei că e singură îl neliniştea şi mai mult. Îi privi buzele cărnoase, mâinile albe, cu degete lungi şi inele, mijlocul subţire pe care îl strânsese în palme şi-l frânsese sub el de atâtea ori. Se purta de parcă n-ar fi ştiut ce înseamnă trupul unei femei frumoase, iar pe ea acum ar fi văzut-o pentru întâia oară. Nu-şi mai dădea seama ce doreşte.

— Stai jos! îi arăta ea scaunul cel mai apropiat. Sunt gata îndată! Despre ce e vorba?

Pater Ioan se aşeză încet. Masa înconjurată de scaune înalte, cu căptuşeli de piele aurită, prinsă în ţinte strălucitoare, la care stătea el, era încărcată de câteva tăvi mici de argint pline de poame, de bucăţi de friptură rece şi de câteva felii de cozonac cu stafide. O cupă de cristal aurit cu piciorul înalt şi ulcica de vin lângă ea lăsau să se vadă că în seara aceasta nobila doamnă Suzana voia să ia cina singură, la ea în odaie. Pater Ioan nu izbuti să se gândească însă decât la faptul că tocmai cu astfel de amănunte ale pregătirii îl întâmpina ea ori de câte ori petreceau împreună o noapte. I se făcu deodată sete.

— Spune! îl rugă Suzana aşezându-se de cealaltă parte a mesei. Ce s-a întâmplat?

Isprăvise de schimbat straiele strălucitoare şi grele cu care umblase prin oraş şi se înfăţişa acum îmbrăcată în rochia moale de catifea neagră strânsă la gât într-un guler de horbotă albă cu care îl primea totdeauna când îl chema în taină la ea în odaie. Dădu să întindă palma, să-i strângă degetele. Suzana îşi trase înadins mâna de parcă i-ar fi fost teamă ca toată dorinţa lui aprigă să nu se dezlănţuia în voie. Aşa cum se înfăţişa, hotărâtă, fără să fie aspră, cu ochii blânzi şi albaştri, apropiată şi totuşi stăpână pe ea, străină, necunoscută parcă, îl copleşea sufleteşte mai mult decât era în stare să priceapă. Din nou îşi simţi setea.

— De ce ai venit? îl întrebă ea iarăşi. Ce te frământă?

— M-a căutat un frate monah de la Vatican, începu el anevoie, de parcă şi-ar fi căutat cuvintele.

— Şi?

— A stat de vorbă cu mine…

Ea nu înţelegea. Şi nu bănuia că fiecare cuvânt care îi ieşea din gură era amestecat cu dorinţă şi teamă, cu o frământare ciudată pe care abia şi-o mai putea stăpâni. Se uită la ea stăruitor de parcă toată frământarea lui de bărbat chinuit de nelinişti s-ar fi adunat în priviri.

— Despre ce? îl îndemnă ea încet, mai departe.

Simţea, fără să înţeleagă totul prea bine, că el are nevoie de ajutor ca să-şi dea drumul. Îl îndemnă cu aceeaşi blândeţe, tot din priviri.

— Mi-au spus că la Sfântul Scaun, la Roma, s-a hotărât să fiu ajutat să ajung…

— Să ajungi… ce? stărui ea la fel de înţelegătoare.

— *Vicarius*, episcop catolic a toată Ţara Ardealului! îşi dădu el drumul în voie de parcă abia atunci şi-ar fi găsit cuvintele.

Şi pentru că setea îi usca gura turnă repede în cupa înaltă de cristal aurit. Bău lacom până la fund.

Suzana îl privi nemişcată de parcă n-ar fi înţeles prea bine. Câteva clipe de linişte trecură încet prin odaie.

— Când ai vorbit cu acest monah? întrebă ea de la mare depărtare sufletească.

— De dimineaţă, la mine în odaie… Ştia unde locuiesc şi m-a căutat înadins … E vorba de pater Antonio Bagellardi da Belluno, din solia venită la Alba de la Paris… Ştia despre mine şi unele lucruri pe care eu le uitasem sau nu voiam să le mai afle nimeni…

— Ştia şi despre legătura noastră?

— Ştia, o privi el din nou, drept în ochi. Nu era speriat şi nici măcar uimit.

După care urmară din nou câteva clipe de tăcere. Pereţii înalţi şi albi, împodobiţi cu ştergare şi ţesături de catifea, soba uriaşă, încălzită din timp, patul larg cu pernele mari şi scoarţe de lână roşie cu ciucuri, dar mai ales amănuntele mesei cu tăvi de argint şi cele câteva bunătăţi de pe ele păreau în umbra deasă a încăperii nişte lucruri ciudate, străine. Afară se lăsa repede întunericul. Totuşi niciunul nu spunea nimic despre asta. Apăsarea acelor clipe greoaie se făcea astfel şi mai puternică.

— De ce-mi spui mie despre pater Antonio? rupse Suzana tăcerea. Astea sunt treburi care-i privesc pe monahi!

— Te privesc şi pe tine, rosti el hotărât. Pe… noi doi!... Cu tot ce ne leagă!...

— Crezi într-adevăr?

— Am mai vorbit despre legătura noastră… Ştii bine că te privesc!...

Pater Ioan turnă iar. Şi iar bău pe nerăsuflate, până la fund. Vinul negru de Ţigmandru, pe care îl cunoştea atât de bine, avea o aromă puternică de struguri proaspeţi.

— Ia şi friptură! îl îndemnă ea. Mie nu mi-e foame!

Pater Ioan se supuse îndemnului fără grabă. Simţea vinul pătrunzându-i încet în tot trupul. Parcă îl încălzea. Suzana îi umplu iarăşi cupa. Bău domol şi abia acum

lucrurile care îl înconjurau începură să capete mărimile şi înfăţişările lor fireşti. Toată frământarea copleşitoare de mai înainte pierise fără urmă. Rămânea doar dorința. Îşi mai turnă încă o dată.

— Vreau să ştiu ce gândeşti despre asta! mărturisi pater Ioan. Aş dori ca în lucrurile care ne privesc pe noi să nu hotărăsc singur!...

Drept răspuns Suzana împinse tăvile mici de argint în faţa lui. Nu voia sau nu ştia ce să spună. Pater Ioan nu mai era în stare să se atingă de nimic. Dădu la o parte toate lucrurile de pe masă.

— Aş dori să ne sfătuim, îi ceru el.

Şi în clipa aceea îi cuprinse mâna mică în palmă. Ea nu se mai împotrivi. Dintr-odată, căldura dată de vin se făcu în el fierbinţeală.

— Va trebui să alegi! rosti Suzana încet. Între… Între mine şi faimă…

Pater Ioan se ridică, ocoli masa şi se aşeză pe alt scaun, lângă ea. După ce se aşeză îi cuprinse iar palma.

— Nu vreau să aleg singur!

Suzana îl privi drept în ochi.

— Va trebui totuşi! Dacă ajungi *vicarius*, n-o să mai poţi lipsi cu lunile de la mânăstire…

Şi dădu să-şi tragă mâna dintr-a lui. Drept răspuns, pater Ioan se porni iar s-o îmbrăţişeze.

Ea încercă slab să se împotrivească. Apoi se lăsă biruită. Răspunse supusă strângerii lui, sărutărilor lui. Totuşi teama ei nu pierise. Din clipă în clipă puteau sosi acasă fie slugile, fie vărul Ştefan.

Încerca să spună ce anume o îngrijorează. Pater Ioan pricepu şi se repezi către uşă să pună zăvorul. După ce se încredinţă că uşa e bine încuiată se întoarse. I se părea că nu mai ştie pe unde calcă. Abia după ce o duse încet către pat şi începu s-o dezbrace aruncându-i lucrurile pe unde nimerea îşi dădu seama că nu se va mai putea despărţi niciodată de femeia aceasta.

Peste câteva clipe, geamătul ei slab, amestecat cu răsuflarea întretăiată şi mângâierea degetelor fierbinţi purtate în neştire peste trupul lui era singurul lucru pe care îl mai auzea şi simţea.

Dorinţa Suzanei era cel puţin tot atât de chinuitoare ca a lui.

*

* *

Nobilissima doamnă Suzana Cândea răspunse întrebărilor puse de pater Ioan abia a doua zi, pe la amiază, după ce rubedeniile şi slugile plecară iarăşi de acasă.

Se găseau acum în odaia cea mare, din mijloc, unde de obicei se adunau cei ce veneau în ospeţie. Pater Ioan era îmbrăcat în strai de călugăr, cu rasa lungă pe el.

Şedeau faţă în faţă, la masă, în nişte jilţuri frumoase cu spătare înalte şi vorbeau liniştit, ca şi cum n-ar fi fost decât lucruri cu totul obişnuite. Toţi nobilii mari din Ardeal au, dacă sunt catolici, un preot anume la biserica de pe moşia unde se află casele lor sau castelul lor. Acest preot este totdeauna un om de-al casei, un fel de curtean. El însoţeşte pe nobilul stăpân pe acolo pe unde umblă, se îngrijeşte de toate cele de cuviinţă duminicile sau la sărbători, răspunde, de fapt, de toate treburile sufleteşti ale celor de la curte. O asemenea stare de preot monah al casei avea faţă de slugile şi prietenii *nobilissimei* doamne Suzana şi pater Ioan. Nu mereu, fireşte. Ci doar atunci când el izbutea să scape, să plece de la mânăstire şi să vină în casa ei. Iar faptul că el se afla tocmai acum la Alba se lămurea pentru cei iscoditori, puşi pe întrebări, pe de o parte, prin porunca măriei sale principelui Mihai Apafi de a-i avea şi pe efebii de la mânăstirea Şumuleu la curte, ca să cânte şi să joace *theatron* în faţa înalţilor soli de la Paris şi a altor oaspeţi străini, pe de alta – prin faptul că de când cu puterea principilor calvini în Ardeal, nobilii catolici nu mai aveau la Alba nicio biserică în care să se roage. Tocmai în felul acesta trebuiau să înţeleagă străinii şi şederea paterului Ioan în casa nobilei doamne Suzana. De altfel, purtarea ei faţă de monah, atunci când el se ivea laolaltă cu alţi oameni de-ai curţii sale, era pe cât de binevoitoare, pe atât de depărtată totuşi, ca şi cum între călugăr şi ceilalţi slujbaşi de mare cinste ai casei n-ar fi fost nicio deosebire. Uneori, când vorbea cu pater Ioan, *nobilissima* doamnă Suzana ştia să mărească înadins această depărtare. Vorbeau şi nimic din cuvintele sau din mişcările ei nu lăsau să se vadă starea adevărată de iubiţi, năuciţi mereu de dorinţă, care, de fapt, îi lega. Din ştiinţa cu care se stăpânea venea în asemenea clipe toată puterea ei. Şi tocmai această putere mărea acum depărtarea sufletească pe care ea o punea înadins în noua lor întâlnire.

— M-am gândit mult la ceea ce mi-ai spus aseară, deschise ea vorba.

Era odihnitoare şi bună, ca de obicei, stăpână pe sine. Liniştea cu care vorbea nu prevestea însă nimic bun.

— Şi? întrebă el.

— Cred, rosti ea limpede, că eu n-am niciun drept să te opresc din drumul chemărilor tale…

Pater Ioan încercă s-o privească în ochi. Suzana întoarse obrazul. Se uita undeva, pe fereastră.

— Mai demult mi-ai cerut să părăsesc mânăstirea şi să rămân cu tine, îi aminti el. Să fim soţi…

— Da, dar atunci n-am vorbit nimic despre treapta de *vicarius generalis* al Ţării Ardealului…

— Mi-ai spus că… Că n-ai să poţi trăi fără mine… Că-mi eşti credincioasă!

Suzana nu răspunse îndată. Întârzia mai departe cu ochii pe pereţi.

— Tocmai pentru că-ţi sunt credincioasă n-am dreptul să te opresc lângă mine…

— Eşti femeia mea!... Asta o ştii tu mai bine decât mine!...

Suzana îl privi, în sfârşit. Chipul îi părea împietrit.

— Legătura noastră are un trecut, bolborosi ea anevoie. Dar nu cred că poate avea, mai departe, şi un viitor…

— De ce? ridică el glasul.

— Pentru că nu se poate! coborî ea ochii. Nu se mai poate!

Părea că e gata să dea în lacrimi. Totuşi, nu plângea. Şi asta era o nouă dovadă a puterii cu care ştia să se stăpânească. O tăcere grea se lăsă deodată în odaie… Apoi Suzana îşi găsi tăria de a urma mai departe.

— Pentru că o judecată înaltă şi liniştită, încercă ea să-şi îndreptățească purtarea, nu poate îngădui ca o patimă, oricât ar fi ea de adâncă, să-l oprească pe cel drag de la chemarea lui firească… Judecata ne dă tăria să vedem lucruri pe care patima ne opreşte să le înțelegem.

— Vorbeşti, o înfruntă el blând, grijuliu să n-o supere, dar mi se pare că nu prea crezi ceea ce spui…

— Ştiu ce i-ar trebui patimii mele… Dar mai ştiu că dacă ne învingem patima, ieşim din ea mai tari şi mai drepți… Mai neîncovoiați…

— Sau mai şubrezi, o ameninţă el cu glasul veşted. Ia seama!

Suzana întoarse iarăşi privirile. Se vedea că se sileşte să rămână liniştită, să n-o biruie slăbiciunea.

— Am ştiut de la începutul legăturii noastre că mă pândeşte patima. Oricât ar fi de puternică, dorința nu-mi întunecă însă niciodată puterea de judecată. Asta mă ajută s-o înfrunt, cumpănind bine puterea de judecată cu slăbiciunile mele…

— Pentru o femeie, o învață el, patima nu e o suferință, ci o prăpastie… Oare chiar nu înțelegi că te dai singură pe marginea prăpastiei? Timpul, nu judecata, pune sfârşit dragostei.

— Nu mi-e teamă! Adevărata dragoste, trainică şi temeinică, se naşte şi urmează ca o prietenie… Restul este o născocire… O rătăcire care trece… Doresc din inimă să fiu mai departe prietena ta… Iubita ta însă – nu! Aş fi fericită să te pot ajuta să ajungi la puterea la care eşti chemat! Aş fi mândră! Am avere destulă şi legături folositoare la curte şi pe la casele nobililor din toată Țara Ardealului… E firesc să doresc să ajungă cât mai mulți români la putere… Acelora care cred în tine le-ai putea fi de mare folos! Vreau să te ajut!... Se spune că acela care îşi apără cu îndrăzneală ceea ce iubeşte este un om fericit!...

— Mă pedepseşti!

— Te pedepsesc nu pentru că te-aş urî, ci pentru că într-adevăr te iubesc. Suntem datori să lucrăm pentru bucuria şi mulțumirea celor dragi!

Pater Ioan nu îndrăzni să-i mai spună ceva. O privi iar, cu o stăruință mută, mai presus de vrerile lui. Nici nu prea îşi dădea seama ce ar fi trebuit să spună în clipa aceea. Îi dădu prin gând că e slab şi nepriceput, că până să hotărască ceva în legătură cu cele spuse de pater Antonio Bagellardi nu e în stare să se poarte ca lumea nici măcar cu femeia iubită. În loc să se risipească, neliniştea lui se făcea parcă mai adâncă. Mai rea.

Ceea ce înțelegea îndeajuns de lămurit era faptul că puterea de judecată a Suzanei, puterea ei de dăruire mai ales îl ajutau să vadă o mulțime de lucruri despre starea legăturii dintre ei pe care altminteri nu le-ar fi bănuit niciodată. Se simți din nou copleşit. Şi, din nou, la fel ca aseară, dorința crescu în el ca un val.

Se ridică de la masă stăpânit de pornirea atotputernică de a o îmbrățișa. Suzana se feri.

— Aş dori să te gândeşti la tot ce ți-am spus! îi ceru ea ridicându-se.

— Nu înțeleg! Şi nici nu vreau să înțeleg ceea ce spui! se împotrivi el.

Suzana dădu să-i răspundă. Apoi se răzgândi. Cu paşi grăbiți, ieşi hotărâtă din odaie.

Capitolul III

Domnia sa Petru Luncan, fost cuvios monah şi fost *magister linguae latinae ac philosophiae* la şcoala mânăstirii Şumuleau, îşi petrecu mâna peste mijlocul fierbinte al femeii, încercând să doarmă mai departe. În aşternutul sărac, pus de-a dreptul peste scândurile tari de lemn, era totuşi cald şi bine. Trupul ei moale, dăruit toată noaptea cu atâta bucurie, îl odihnea mai mult decât somnul însuşi. Se culcuşi puțin, apoi închise ochii. După ceasurile de bucurie petrecute cu Marta, somnul venea ca de plumb.

O bătaie năprasnică în uşă îl făcu se tresară speriat. Marta se ridică de asemenea, fără să-şi dea seama, şi în lumina aurie a dimineții de septembrie pieptul şi umerii ei păreau mai frumoşi ca oricând. Încercă să se învelească. Bărbatul o împiedică, dornic s-o privească aşa.

Bătaia se auzi încă o dată. Câteva clipe domni o linişte ca de gheață.

— Cine eşti? rosti fostul magistru cu un glas neobişnuit de aspru.

— Sunt eu… Stan! Stan Negruț! rosti gâfâit cel de dincolo de uşă. M-a trimis pater Ioan. Zice că te aşteaptă să vii neapărat la palatul principelui. E nevoie de toți ai noştri!

— Şi de mine? întrebă fostul dascăl foarte mirat.

— Neapărat! Mi-a spus să te scot de oriunde eşti!

„O fi ceva în legătură cu sfatul de ieri dintre pater custode şi pater Antonio”, se gândi fostul magistru. Lucrurile încep să se grăbească.

De trei săptămâni, de când fusese scos cu mare ceartă şi hulă din starea de monah, dat afară din treapta de magistru la şcoala mânăstirii Şumuleu, era pentru întâia oară când pater Ioan întreba anume de el. Cu o zi în urmă se întâlniseră întâmplător pe uliță. Pater Ioan, după ce mai întâi se mirase de felul cum îi şade fără veşmântul de monah, îi spusese încă o dată că-i pare rău de tot ceea ce se întâmplase la

şcoală. Între învinuirile aduse de pater Vartolomeu şi de pater Augustin, pe de o parte, şi hotărârea eminentissimului părinte episcop Casimir de a le îndeplini dorința, pe de alta, custodele nu-l putea însă apăra cu niciun chip. Asta nu-l împiedica, adăugase pater Ioan, să dorească să rămână prieteni mai departe. Şi ca o dovadă de încredere îi povestise ceva despre întâlnirea lui tainică cu pater Antonio. Neuitând să adauge că dacă împrejurările vor fi mai prielnice, îl va ajuta să se întoarcă iarăşi în mânăstire, la şcoală.

Gândul la şcoală îl limpezi deodată, cu totul. Se dădu jos din pat. Îşi simțea capul greu şi-l lua cu frig. Buna şi blânda Marta, neîndoielnic cea mai aleasă şi mai binevoitoare dintre toate slujnicele de hangiu câte se aflau în Alba, se ridică de asemenea şi se apropie tulburată de el, să-l mângâie şi să i se lipească la piept. Despletită, cu părul bălan, unduind până la şolduri, lui i se părea că abia acum învață cu adevărat să-i cunoască frumusețea. Uneori i se înfățişa chiar tot atât de ispititoare ca Ilonka, iubita lui de la Miercurea, pentru care fusese dat afară de la mânăstire. Alteori i se părea numai bună şi blândă, foarte odihnitoare. O strânse încă o dată, o sărută repede pe gât, apoi îi făcu semn pe muteşte să încerce să rămână liniştită. De fapt, era aşa de târziu că ea se sperie deodată de îndrăzneala nesăbuită de a fi rămas atâta cu el. Sări din pat şi începu să se îmbrace.

Fostul magistru o însoți zâmbind, neuitând să-şi potrivească pumnalele la îndemână, la cingătoarea lată de piele. Înainte de plecare îi şopti c-o aşteaptă aici în odaie la acelaşi ceas, ca de obicei, apoi o mai sărută o dată şi ieşi.

Stan Negruț, efebul care îi slujise de ajutor la şcoală la Şumuleu când făcea învățătura limbii latineşti, un ins negricios, de şaptesprezece ani, cu uitătura iscoditoare şi statura de bărbat adevărat, îl aştepta jos, pe treptele de la intrare. Încercă să-şi dea seama dacă Stan ştie cum îşi petrecea timpul în odaia de la han fostul său dascăl. Tânărul îl privea însă limpede, ca şi cum n-ar fi bănuit nimic, nici măcar pe departe.

— Ce este? dori magistrul Petru să ştie. De ce mă caută pater Ioan?

— Efebii de la şcoala noastră, îi povesti Stan într-o stare de neobişnuită ațâțare, s-au apucat încă de când mijea ziua cu noaptea să se mai pregătească încă o dată pentru sărbătoarea de diseară a măriei sale… A venit însă pater Vartolomeu Szebelebi să se uite… După ce s-a uitat, a spus că noi am adus la Alba numai lucruri eretice!... Lipsite de orice cuviință!... Vrea să ne dea afară de la sărbătoare!...

— Şi… pater Ioan?

— S-a tulburat peste măsură… S-a certat cu pater Vartolomeu… Şi-au spus unul altuia cuvinte aspre… Pater Ioan doreşte să meargă la pater Antonio, trimisul Romei… Să i se plângă!... Pentru asta trebuia să-i lase însă pe efebi cu cineva… Pater Bernard Fabiani, cu care a venit de la Şumuleu, s-a îmbolnăvit tocmai aseară… Zace la pat… De asta pater Ioan te cheamă pe… pe domnia ta, întârzie Stan încurcat de felul în care trebuie să-i spună unui fost monah. Pater Ioan e foarte supărat…

Magistrul Petru înțelese. Se grăbi să iasă. Curtea hanului la care şedea era plină de cai, de lume străină şi de gălăgie. Hanul se afla în partea de miazănoapte a cetății şi era cel mai prost şi ieftin dintre toate câte se găseau în Alba. Ceruse gazdă

aici pentru că în oraş, de când cu solia de la Paris, toate celelalte hanuri erau pline cu slujitorii nobililor sosiţi la principe. Ceva mai târziu, o parte din efebii şcolilor catolice de la Şumuleu, Cluj-Mânăştur şi Sânzieni, veniţi cu magiştrii lor să arate principelui şi oaspeţilor străini cum ştiu ei să cânte şi să joace *theatron*, se aşezaseră de asemenea pe la aceste hanuri. Fiind împărţiţi pe la gazde felurite şi depărtate unele de altele, efebii şi magiştrii cu care veniseră nu se vedeau decât dimineaţa, la pregătirile de la curte. După-amiezile şi mai ales noaptea, fiecare umbla cum îl tăia capul.

— Ar trebui să ne grăbim şi mai tare! îi ceru Stan plin de nerăbdare. Pater Ioan era negru de supărare.

Peste câteva clipe se aflau amândoi în uliţă şi dădeau zor să ajungă mai repede la porţile cetăţii. Ziua de septembrie rămânea la fel de frumoasă ca şi cele de până atunci şi revărsa peste întinderile necuprinse de pe valea Mureşului lumina ei aurie care făcea să strălucească sângeriu pădurile depărtate ale zăvoaielor.

Fără să vrea, fostul magistru Petru îşi aminti iar de Şumuleu. Alături de faptul că citea cu mare luare-aminte felurite cărţi calvineşti, schismatice sau luterane, una din învinuirile pentru care fusese dat afară de la mânăstire fusese şi aceea că petrece în preacurvie scandaloasă cu muieri măritate de la Miercurea. Pater Vartolomeu Szebelebi îl învinuise atunci de păcate grele, vrednice de cei ce petreceau în desfrânare cu târfele Babilonului, nepotrivite cu starea îngerească de monah. Despre învinuirea de preacurvie ştiau însă nu numai dascălii şi monahii, ci toţi efebii. Aflase că unii din ei, în loc să-l învinuiască şi ei, glumiseră pe seama lui şi-i luaseră apărarea. Când venise la Alba, să caute slujbă, să nu rămână muritor de foame pe drumuri, nu bănuise că se va întâlni iar cu foştii săi efebi, ba că pe deasupra pater Ioan Căianu-Valachus îl căuta înadins, ca să-i ceară ajutor. Îi părea bine că-i poate fi de folos. Chiar foarte bine. Mergea şi gâfâia.

Ieşiră mai întâi spre poarta de la răsărit a cetăţii, dincolo de care se afla dâmbul cu spânzurătorile. Aici se făcuse o anumită înghesuială. Carele cu mărfuri ce urmau să iasă sau să intre, călăreţii, cei ce umblau pe jos îşi aşteptau rândul la întrebările oştenilor. Ei nu îngăduiau intrarea decât după o anume cercetare. În aşteptare, lumea îndesată pe uliţă se uită înfricoşată la stârvurile celor patru osândiţi atârnaţi de funii cu o săptămână în urmă. Dinspre ei venea un miros ascuţit de hoit. Se spunea că sunt hoţi. Nişte ciori mari zburau lin pe deasupra lor.

În sfârşit, oştenii îngăduiră o nouă trecere peste pragul porţii păzite de ei. Uliţa îngustă se slobozi din chingile înghesuielii.

Fostul magistru şi efebul Stan nu izbutiră să se grăbească totuşi prea mult pentru că în cetate era zi de târg. Celelalte uliţe, unde noroiul, băligarul şi pişătorul de cal nu se usucă cu săptămânile, oricât de cald ar fi, gemeau de lume – neguţători, ţărani şi cerşetori căscăunzi cu privirile prostatice.

O nouă întârziere la porţile curţii, unde trebuiră să aştepte deschiderea lor, şi apoi, încă una, până când un oştean falnic catadicsi să-i poarte plin de măreţie spre locul unde se pregătea *theatron*-ul, risipi toată graba lor de până atunci.

La palat, în curtea largă dinlăuntru, aflată către apus, unde se ridicase cu multă iscusinţă schelăria de lemne şi scânduri geluite pe care efebii trebuiau să joace şi să cânte, taberele şcolilor de la Sânzieni şi Şumuleu erau mai aţâţate ca oricând.

Tinerii, nişte vlăjgani între şaisprezece şi douăzeci şi patru de ani, şedeau dispreţuitori, unii în faţa altora, aruncându-şi harnic batjocuri grele şi ocări, departe de orice purtare aleasă sau de sfială călugărească, arătându-şi uneori pumnii, ba unii din ei, mai laţi în spate, cuţitele chiar. Lângă schelă, pater Ioan Căianu-Valachus şi pater Vartolomeu Szebelebi de la Sânzieni, înconjuraţi de câţiva tineri, se tocmeau de asemenea în cuvinte apăsate şi într-o stare de aţâţare pe care dorinţa de a se purta cuviincios nu mai era în stare cu niciun chip s-o ascundă.

— Aveţi două cântece luate de la ereticii arieni, rosti roşu la faţă pater Vartolomeu. Ele nu sunt îngăduite nici de legiuirile bisericii noastre apostolice, nici de măria sa principele, chiar dacă el e calvin.

Era un bărbat înalt şi slab ca la cincizeci de ani şi mai bine, cu faţa galbenă, trasă de posturi sau de bolile rele din el, cu ochii înfundaţi în nişte găvane adânci. Mâinile lui lipsite de carne, cu degete lungi, semănau a gheare. Rasa neagră, sfoara de mătase înnodată la brâu peste rasă în două ochiuri mari, tunsura din creştetul capului şi toate celelalte amănunte ale înfăţişării lui de monah nu îndulceau cu niciun chip asprimea învinuirilor pe care i le aducea fratelui Ioan. Părea lipsit de orice îndurare.

— Ca *definitor provincialis şi defensor ecclesiae*, îşi îndreptăţi purtarea pater Vartolomeu, am datoria să păzesc adevărurile credinţei noastre. Ceea ce faceţi aici e apostazie şi erezie!... E păcat de moarte.

— E o învinuire nedreaptă! îl înfruntă pater Ioan. Cântecele sunt frumoase şi noi nu ne putem lipsi de ele! N-am auzit până acum că sunt eretice!...

— Cel mai bun lucru ar fi să plecaţi cu totul din Alba! îi ceru la fel de pornit pater Vartolomeu. Cântecele şi *theatron*-ul pe care le-aţi pregătit cu efebii nu vor avea nici un preţ în ochii măriei sale! Cu puterea pe care o am, vă opresc să rămâneţi aici!...

— Vreţi deci să plece! intră în vorbă şi fostul magistru Petru. De asta pomeniţi de eretici! Vă roade invidia mai rău ca o otravă!

— E o neruşinare să-mi vorbiţi astfel! se albi la faţă pater Vartolomeu. Ce cauţi aici? Cu mânăstirea şi cu şcoala nu mai ai nimic de a face!

— E o nedreptate strigătoare la cer să vă bateţi joc de munca efebilor! îl înfruntă liniştit fostul magistru. De ce faceţi asta?

Vorbea şi, fără voia lui, toată amărăciunea adunată în suflet la Şumuleu, când fusese dat afară, îl otrăvea iar, mai rău ca oricând. Ca să se stăpânească, încercă să nu se mai uite la pater Vartolomeu.

În afară de cele două tabere de efebi aflate în spatele mai-marilor lor şi înfierbântate de ceartă, în curtea palatului nu se mai aflau decât doi oşteni care şedeau împlătoşaţi în fiare pe la uşi. Ei nu se amestecau însă în schimbul veninos de cuvinte la care erau martori fără voie. Se uitau mai curând la ferestrele deschise la caturile de

sus, pe unde se scoteau steaguri bogate, pânzeturi lungi, cusute cu flori şi păsări şi o mare mulţime de covoare menite să împodobească zidurile vechi, murdărite de ploi şi mucigaiuri, pe tot timpul cât se desfăşura sărbătoarea *theatron*-ului. De dimineaţă, în jurul schelei de scânduri geluite pe care urma să se suie efebii cântăreţi fuseseră aduse din palat mai multe jilţuri frumoase şi nişte lavițe lungi de lemn acoperite de asemenea cu scoarțe nespus de scumpe. Sărbătoarea pentru oaspeţii de la Paris se vestea de pe acum neobişnuit de însemnată.

— Rămâi cu tinerii! porunci pater Ioan către fostul magistru, la fel de aspru ca atunci când îl avea în slujbă supusă la Şumuleu. Voi încerca să-l găsesc pe pater Antonio ca să mă plâng! De ce ai întârziat atâta?

Magistrul Petru îl privi uluit. El nu mai avea nicio datorie faţă de mânăstire. Încercă să spună ceva despre asta. Nu mai apucă pentru că pe uşa care ducea spre odăile de sus ale palatului se ivi zâmbitor pater Antonio însuşi. Venea împărţind ca de obicei binecuvântări largi. Era odihnit şi bărbierit proaspăt, plin de mulţumire, aşa cum se cuvine unui bărbat ales de seama sa.

Cele două tabere se molcomiră deodată, ca la poruncă. Pater Vartolomeu şi pater Ioan se plecară şi, laolaltă cu ei, efebii de asemenea. Pater Antonio îi mai binecuvântă o dată, pe toţi.

— Am fost nerăbdător să ştiu cum merg pregătirile, le mărturisi el blând.

Vorbea româneşte, tot ca ieri, semn de cinstire deosebită pentru pater Ioan.

— Este spre binele şcolilor noastre, rosti răspicat pater Vartolomeu, ca efebii de la Şumuleu să nu se mai ivească la petrecere. Au pregătit cântece eretice care s-ar putea să ne facă numai rău…

— Eretice? îl privi uimit trimisul Romei.

— Sunt cântece ariene, urâte atât de măria sa principele şi de nobilii calvini cu care se înconjoară, cât şi de maica biserică romană, îl lămuri pater Vartolomeu. Ele ne pun în primejdie! Şi mai sunt de asemenea cântece luterane care nu pot fi suferite de noi!...

— E adevărat? se întoarce uluit trimisul Sfântului Scaun.

— E vorba de câteva cântece, dădu neputincios din umeri cel întrebat, despre care eu aflu întâia oară că nu sunt primite de biserica apostolică. Sunt cântece frumoase, bine lucrate…

— Ne pot face însă numai rău, stărui necruţător pater Vartolomeu. Ar fi bine deci ca efebii de la Şumuleu să nu se mai ivească la sărbători! Şcolile de la Mânăştur şi Sânzieni au îndestul ce arăta.

— Asta e cea mai rea batjocură pe care mi-a fost dat s-o aud! intră în vorbă revărsându-se plin de mânie fostul magistru Petru Luncan.

Ca la o nouă poruncă, efebii de la Şumuleu începură să facă o gălăgie de neîndurat. Ameninţările către tinerii aduşi de pater Vartolomeu, cu toate că erau arătate în parte pe ascuns, ajunseseră mai aprige ca înainte.

— Liniştiţi-vă! porunci pater Antonio întorcându-se la fel de uluit spre tineri. La curtea principelui, îi ceartă el înmărmurit de toate câte auzea, trebuie să vă purtaţi cu sfială!

Apoi din nou către cei doi monahi care se duşmăneau:

— Vor rămâne la sărbătoare toţi efebii! hotărî el. Trebuie să cânte şi să joace mai frumos ca oricând. Fireşte, ca să nu avem neplăceri, vom lăsa la o parte cântecele presupuse a fi de la ereticii arieni…

O mormăială amestecată, plină de mulţumire, izbucni din tabăra celor de la Şumuleu. Pater Ioan părea şi el că se înseninează la faţă.

— E nefiresc ceea ce se întâmplă! se mai împotrivi încă o dată pater Vartolomeu.

— Ne vedem diseară la han, ameninţă unul dintre tinerii de la Sânzieni către Stan.

Drept răspuns, Negruţ îi arată pumnul, privindu-l dispreţuitor.

— Să îndrăzneşti numai! făgădui el.

— Ţineţi-i pe tineri în frâu, ceru aspru pater Antonio. Nu mi s-a mai întâmplat să văd studioşi arătându-şi cuţitele unii altora, de faţă cu magiştrii lor.

Apoi, după câteva clipe:

— Şi pe deasupra… şi la curtea unui principe!

Se depărtă deodată, supărat din cale afară, scârbit de tot ceea ce fusese silit să vadă şi să audă.

În loc să se ruşineze însă, tinerii păreau stăpâniţi mai departe de aceeaşi aţâţare. Mai-marii lor nu se linişteau nici ei.

*
* *

Spre seară, când, păziţi de alţi oşteni, aşezaţi pe margini şi pe la uşi, li se îngădui să intre iarăşi în curtea dinăuntru a palatului tropăind aşa de nesuferit din saboţii lor de lemn, cei douăzeci de efebi de la Şumuleu care alcătuiau *Comoedia ambulatoria alumnorum* arătau, într-adevăr, mai tulburaţi decât dimineaţa chiar. Uneori, fostului magistru Petru, care, aşezat jos, printre jilţuri şi laviţe, îi urmărea cum se urcă pe schela de lemn unde trebuiau să cânte şi să joace, i se părea că tocmai acum, în faţa măriei sale şi a curţii, nu va fi în stare să-i stăpânească îndeajuns.

Se rugase de pater Ioan, ca frate custode al mânăstirii, să fie lăsat să rămână cu foştii săi efebi pe tot timpul cât dura bucata înfăţişată de ei. Nădăjduia că în felul acesta, dacă nu însuşi măria sa principele, măcar unii dintre curtenii săi de vază îl vor băga în seamă. Dorea ca mai târziu să le ceară bunăvoinţa, să-l ajute să-şi găsească o slujbă. Pater Ioan se învoise. Fostul magistru se frământa acum lângă custode de parcă el însuşi ar fi trebuit să joace şi să cânte.

În fața lor, pater Bernard Fabiani, *magister juventum et chori ac ceremonianis conventi*, un bărbat tânăr şi foarte bolnăvicios, din care pricină nu fusese de față decât la pregătirile de după masă ale efebilor, bătea frământat din palme, aiurit de povara aşteptării, încercând să-i domolească şi să-i aşeze în rânduială pe cei mai mici în față, într-un şir rotund, închipuind o jumătate de cerc, pe cei mai înalți în spate, începând de la orga mică, cu foalele atârnate afară, lipiți de peretele palatului.

Pierit la față de grijă şi de nerăbdare, pater Ioan Căianu-Valachus dădea şi el porunci felurite, umblând de colo până colo printre scaunele aduse pentru oaspeți, striga sau şoptea pe înfundate ameninţări felurite, mai frământat decât toți.

Cu numai un ceas mai înainte, duşmănia dintre efebii de la Şumuleu şi cei de la Sânzieni izbucnise, în sfârşit, pe ulițele oraşului. Spre groaza nespusă a magiştrilor, se luaseră la bătaie, se umpluseră unii pe alții de sânge cu o furie de fiare sălbatice şi, după cum îşi făgăduiseră încă de dimineață, se şi înjunghiaseră. Cel mai bun cântăreț din şcoala mânăstirii Şumuleu, efebul Martin Roka, şedea acum la han cu o rană îngrozitoare în umăr din care încă mai mustea sângele. Alt efeb, lunganul de Iacob Bocor, care ştia să spună pe dinafară versuri latineşti din Ovidiu, era de asemenea înjunghiat în coastă. Ceilalți tineri îi legaseră rana cum se pricepuseră ei mai bine şi-l aduseseră totuşi la curte. Bocor şedea acum galben la față, fără grai. Deodată magistrului Petru îi trecu prin gând că s-ar putea să-i vină rău chiar în timpul petrecerii, înaintea principelui. I se făcu frică. O clipă se gândi să-i spună să plece îndată, îndărăt, la han. Se opri pentru că-l văzu pe Bocor încercând să zâmbească spre prietenul său, Marian cel pistruiat. Ceilalți efebi păreau şi ei că se liniştesc măcar în parte, pe măsură ce se uitau mai cu băgare de seamă la mesele mari, puse pe lângă ziduri, acoperite cu fețe albe de pânză de in şi încărcate de tăvi uriaşe de argint cu fripturi rumenite, plăcut mirositoare, de porc, de vită, de pasăre şi, mai ales, de vânat, cu dulcețuri în găvane de cristal cu buza răsfrântă şi linguriţele lângă ele, cu poame de felurite soiuri zaharisite, cu vinuri şi multe alte bunătăți. Deasupra meselor, lumânările mari, puse în sfeşnice strălucitoare de argint, ardeau frumos, răspândind şi ele prin văzduh un miros slab de ceară topită. Trei slujitori de la curte, împodobiți cu straie alese, pline de fireturi aurite şi de ciucuri de ață roşie, se mişcau iute printre mesele pline de bunătăți, potrivind unele amănunte, alergând pe nişte trepte în jos, într-acolo, unde se putea presupune că sunt bucătăriile palatului, grăbindu-se să se întoarcă, adăugând pe mese noi bunătăți şi noi frumuseți.

— Fiți cu mare băgare de seamă! le ceru aspru magistrul Petru foştilor săi ucenici. Când intră măria sa vă înclinați toți, până la pământ!

Apoi, după câteva clipe, adăugă plin de năduf, împreunându-şi mâinile a deznădejde.

— Cum de ați îndrăznit, se înverşună el, să vă bateți tocmai acum? Unde este purtarea voastră plină de cuviință?

Efebii tăceau îndărătnici. Se uitau pe de lături la mesele pline cu fripturi de unde veneau miresme îmbătătoare, sau sus, spre cerul senin care începea să se întunece. Ei nu bănuiau sau nu erau în stare să priceapă câte lucruri însemnate se legau

de jocul lor de acum. În zilele următoare trebuia să se înfăţişeze tot pe aceeaşi schelă de bârne şi de scânduri efebii aduşi de pater Szebeledi de la şcoala din Sânzieni, apoi tinerii mai multor şcoli româneşti de la Alba şi din Ţinutul Făgăraşului. Nu lipseau, bineînţeles, tinerii foarte iscusiţi de la Sibiu. La urmă apoi şi cu cea mai mare strălucire trebuia să cânte şi să joace tinerii de la şcolile calvine din Alba şi Cluj, pe care chiar măria sa principele Mihai Apafi le veghea şi le ajuta. Oaspeţii aleşi din solia de la Paris trebuia să-şi petreacă serile cât mai plăcut cu putinţă.

— Toată lumea să stea plină de cuviinţă! strigă un oştean. Soseşte măria sa principele!

Fostul magistru, pater Ioan şi, sus pe schelă, pater Bernard Fabiani, împreună cu efebii, încremeniră nemişcaţi cu ochii spre aceeaşi ţintă. Se auziră glasuri întretăiate, râsete vesele de femei, nişte porunci răzlеţe. Oştenii împlătoşaţi în fiare de pe la uşi pocniră cu sulițele în lespezile de piatră ale caldarâmului, apoi încremeniră şi ei. Măria sa Mihai Apafi, principele Ardealului, un bărbat mic de statură, cu părul roşcat şi faţa zbârcită, cam trecut la cei peste cincizeci de ani ai săi, se ivi însoţit în dreapta de slăvita doamnă Ana Bornemisa, o femeie despre care umbla vorba că nu e totdeauna în minţile ei, mult mai tânără, bălană şi neînchipuit de frumoasă, veselă la faţă. Slăvita doamnă Ana râdea cam ciudat şi-l ţinea de braţ pe iubitul său fiu, celălalt Mihai Apafi, moştenitorul scaunului ţării, un băieţandru deşirat, copil încă, cu faţa prelungă.

La stânga măriilor lor se afla ilustrissimul senior François marchiz de Béthune, capul soliei venite de la Paris, un uriaş neînchipuit de gras, stăpân pe sine de parcă ar fi fost la el acasă. Îl urmau ceilalţi bărbaţi ai soliei, preacuviosul pater Antonio Bagellardi da Belluno, înălţimea sa comitele Charles Etienne de la Roche aux Moines, un bătrân cu barba albă tăiată scurt, plin de măreţie şi de bunătate, precum şi domnia sa nobilul Jean de Brétigny, un tânăr frumos şi gingaş ca o femeie, care îndeplinea slujba de diac.

Fostul magistru Petru simţi că-l apucă prin ceafă nişte fiori necunoscuţi. Pater Ioan Căianu-Valachus şi, după el, toţi efebii veniţi de la mânăstirea Şumuleu se plecară plini de cuviinţă până la pământ. După ce-şi îndreptă spinarea, magistrul putu vedea şi pe ceilalţi măriţi oaspeţi de la curte. Pe unii dintre ei îi cunoştea din vedere pentru că îi zărise mai înainte pe ulițele oraşului.

Se mai aflau anume acolo domnia sa jupân Gheorghe Ursachi de la Spătăreşti, mare vistier al Ţării Moldovei, venit la curtea de la Alba pentru nişte înţelegeri privitoare la vămile dinspre Ardeal, un bărbat falnic şi plăcut la vedere, împodobit cu blănuri scumpe de cacom; marele ban Radu Năsturel Fierăscu de la Fierăşti, un bătrân ascuţit la faţă, cu pletele albe, solul trimis de măria sa Duca Vodă, domnul Ţării Româneşti; domnia sa Fabian Farkaş, trimis de nobilii din părţile Ungariei cotropite de austrieci ca să se învoiască şi ei la luptă împotriva împăratului nemţesc; luminăţia sa Hadji Mustafa, trimisul la Alba al sultanului de la Constantinopole, un turc slab, negru la faţă, ca un hindiu sau un arap, cu ceacşiri de urşinic galben şi straie strălucitoare de mătase camha peste care se strânsese bine cu un brâu lat de cutnie roşie cusută cu

manită şi hatie aurie, nobilul Gheorghe Brancovici, capuchehaia Ardealului la Înalta Poartă, fratele mitropolitului Sava, un ins şugubăţ, după câte părea, care râdea vesel cu turcul; domnia sa nobilul Abel Todoruţ Josica de la Ocna Dejului, mare arhiatros la curte şi foarte bun catolic, protomedicul măriei sale principelui; protopopul Ioan Zoba de la Vinţ, fost popă drept credincios, dat însă la legea calvină şi ajuns tălmăcitor de cărţi şi tipograf foarte harnic.

Cei veniţi se risipiră printre jilţuri şi pe la mesele de lângă ziduri ca să guste din bunătăţi şi să încerce vinurile. Păreau toţi veseli, plini de voie bună. Alţi curteni, rămaşi ceva mai în urmă, soseau însă mai departe, fără întrerupere, împreună cu slăvitele lor soţii, împodobiţi toţi la fel de falnic şi de strălucitor. Fostul magistru Petru Luncan se simţi pentru a doua oară străbătut de fiori reci când o zări la braţul domniei sale Mihai Teleki, marele cancelar al Ţării Ardealului, pe doamna, blânda şi sfioasa lui jumătate, neîndoielnic cea mai frumoasă femeie de la curte. Îi însoţea domnia sa Balthasar Markcsy, cel ce tocmea treburile din afară ale principatului, iar acum, de curând, tocmelile cu solia de la Paris, de asemenea la braţ cu scumpa lui soaţă, o muiere bărbătoasă şi lată în spate, neînchipuit de urâtă. Baronul Ştefan Apor, marele vistier al Ţării Ardealului, bun catolic după câte ştia fostul magistru, venea de asemenea cu slăvita lui soaţă, *nobilissima* Irina, şi cu o fetişcană crudă, fiica lor, care nu se dezlipea de la braţul maică-sii. Domnia sa nobilul Lazăr Apor, fratele văduv al vistierului, şi în sfârşit, domniile lor nobilii Alexius de Béthlen, Ladislaus Szekelly cel cu degetele de la mâna stângă încărcate toate de inele de aur cu pietre de iaspis şi de zamfir, Petrus Alvinczi, căpitanul Koloman Mikes, o adevărată dihanie păroasă, căruia i se zicea, cam în râs, când noul Ares când noul Hercule, şi Johannes Sárosi, toţi curteni de seamă, toţi cu doamnele lor la braţ, îşi făcură intrarea râzând cu multă voie bună. Alţi slujitori de la curte, la fel de scânteietor împodobiţi, se iviră mai departe, umblând pe la mese, purtând tăvile cu bunătăţi prin faţa oaspeţilor, înclinându-se plini de iscusinţă când măriile lor binevoiau să guste sau să îmbuce cu gură lacomă din fripturi. Domnia sa baronul Ştefan Apor, vistiernicul, se apucase să povestească ceva, nu se auzea bine ce anume, şi toată lumea în frunte cu principele îl asculta cu multă plăcere. Deocamdată nu se grăbea nimeni să mai asculte şi cântările celor de la Şumuleu. Fostul magistru îl privi pe pater Ioan. Era roşu la faţă de încordare şi aştepta porunca de începere mai năucit ca oricând. Sus, pe schelă, nenorocitul de Iacob Bocor se făcuse însă alb şi părea că se sprijină de vecinul său din dreapta ca să nu cadă. „Rana, fireşte!" îi fulgeră fostului magistru prin gând. „De nu i s-ar face rău nenorocitului!"

Nu apucă să se îngrozească mai departe pentru că măria sa principele Apafi se îndreptă către jilţul din faţă. Le făcu semn cu mâna tuturor curtenilor, poftindu-i zâmbind să se aşeze şi ei. Nobilii se grăbiră deci să-şi înghită bucăţile de carne pe nemestecate şi se molcomiră repede.

Când toată lumea se pregăti de ascultare, fostul magistru Petru Luncan, care la şcoală la Şumuleu avusese şi răspunderea pe *praefectus rerum comicarum*, păşi

înaintea schelei, se înclină încă o dată până la pământ şi, după ce se ridică, îndrăzni să rostească înfiorat cele câteva cuvinte cu grijă pregătite toată ziua, tocmai pentru împrejurarea de acum.

— *Illustrissime princeps, Dei gratia dominus noster et felix pater terrae Transilvaniae! Illustrissima aula! Illustrissimi hospites!... Decet verecundum esse adolescentem!...*

Se opri câteva clipe pentru că un nod rău pus în beregată îi tăia răsuflarea şi vorba. Pater Ioan îl lăsase înadins să cuvânteze pe latineşte tocmai pentru ca nobilii de la curte să-i preţuiască mai bine ştiinţa. Asta îi putea fi în chip deosebit de folos în strădaniile lui de a-şi găsi o slujbă. Simţi că obrajii îi ard ca para. Înghiţi în sec şi abia cu mare greutate îşi veni iar în fire. Urmă deci mai departe, spunând pe latineşte lucruri pline de miez despre silinţele efebilor şi dragostea lor pentru mai marii ţării, despre bucuria cu care se pregătesc ca să-l laude fierbinte, în cele mai alese cântece, pe stăpânul lor firesc şi pe atotputernicul Dumnezeu din cer. La urmă, le ceru tuturor celor de faţă îngăduinţa umilă ca efebii să arate în faţa marelui, preabunului, preaînaltului şi preavestitului principe, precum şi a străluminatei sale curţi, cele câteva lucruri pregătite de efebii şcolii de la Şumuleu înadins pentru sărbătorile de acum. Încheie amintind de cuvintele preaînvăţatului Seneca – *Non scholae sed vitae discimus* –, după care se trase îndărăt, plecându-se din nou.

Măria sa principele zâmbi mulţumit şi dădu iar semn că efebii pot începe.

Primind îngăduinţă, pater Bernard Fabiani, *magister juventun et chori ac ceremonianis conventi*, se mişcă un pas în faţa tinerilor şi, ferindu-se să stea cumva cu spatele spre principe şi înalţii săi oaspeţi, ridică mâna. Se făcu o linişte desăvârşită.

La început, efebii cântară *De profundis clamamus ad te Domine*, o lucrare plină de evlavie şi nespus de tristă luată după unul din psalmii lui David. Glasurile lor se înălţau potrivit de frumos şi îndeosebi efebii care duceau greutatea celor mai înalte măsuri ale cântării îşi făcură datoria cu prisosinţă. Fostul magistru îi privi ascultându-şi bătăile inimii. Totul era bine. Numai ticălosul de Iacob Bocor se sprijinea acum cu totul de peretele din spatele lui – semn neîndoielnic că nu mai era în stare să se ţină singur pe picioare. Îl privi cercetător şi simţi că-l apucă năduşeala. Drept pentru care se rugă din adâncul sufletului la bunul Dumnezeu să-l mai ţină zdravăn pe cel rănit măcar până se isprăvea datoria efebilor la curte.

Când efebii isprăviră acest cântec, fostul magistru veni încă o dată în faţa celor ce priveau şi-i vesti la fel de înfiorat că urmează cântecul *O, anima mea sospira*.

Se opri puţin, se uită către pater Ioan Căianu-Valachus, care se făcuse alb la faţă de aşteptare, şi adăugă:

— *Hic cantus coelestis*, rosti el cuvintele deosebit de răspicat, *piissimus atquae reverendissimus pater Ioanes Caioni-Valachus, dilectus musicus, auctor, organista et organifaber, composuit, transvertit et primus invenit… Illustrissimi auditori salutem!*

Pater Ioan, custode şi *magister musicae*, se plecă adânc, fără să-şi învingă tulburarea bolnavă care îl nimicea. Fostului magistru i se păru că nu-l mai cunoaşte,

atât era de schimbat. Din spatele principelui, pater Antonio le zâmbi însă binevoitor, îndemnându-i să fie fără teamă. Pater Bernard, care îl văzu, fără să bage de seamă nimic din spaima fără grai a mai-marelui său de la Şumuleu, îşi ridică dreapta şi după câteva clipe de tăcere dădu drumul cântecului.

Era un cântec deosebit, despre care fostul magistru se sfătuise de câteva ori cu pater Ioan. Era vorba aici de o anume îndrăzneală. Pater Ioan amestecase înadins în lucrarea sa câteva părţi luate din doinele obişnuite ale ţăranilor de prin părţile Năsăudului cu moştenirea plină de măreţie din *cantus choralis*, aşa cum fusese ea lăsată de sfântul papă Grigore. Străvechile sunete din *cantilena romana* căpătau astfel o vioiciune neaşteptată, cuceritoare prin limpezimea ei. De fapt, pater Ioan îndrăznise ceea ce-şi îngăduiseră în timpurile mai noi atât cuvioşii monahi făcători de cântece, cât şi calvinii sau luteranii. În ţesătura cântecelor sfinte, fără să le strice sau să le umbrească frumuseţea cu ceva, el adăugase anume, cu grijă şi osârdie, o putere nouă, o mişcare mai hotărâtă din care nu lipsea sprinteneala, o rotunjime plină de cuceritoare prospeţime datorată tocmai înrâuririi ţărăneşti. Ca *magister musicae*, pater Ioan nu se ruşina de această înrâurire a celor mai proşti dintre ţăranii cei proşti. Spunea uneori că o cântare, cu toată bucuria pe care o naşte, este un lucru dumnezeiesc. Cântecul ţărănesc, adăuga el, este de asemenea lucru dumnezeiesc. Rostea asta fără să clipească şi zâmbea.

Fără să vrea, fostul magistru se uită iar la ascultători. În afară de pater Antonio, nimeni nu părea a pricepe ce li se dăruia de către tinerii din *schola cantorum* de la Şumuleu. Nobilul Johannes Sárosi se uita cu o poftă de găman la fripturi şi se scobea cu o surcică în dinţi. Vecinul său, baronul Ştefan Apor, dădea să moţăie.

Numai când efebii isprăviră şi acest cântec, iar pater Antonio zâmbi cu oarecare îngăduinţă, fostul magistru se simţi ceva mai uşurat. Pater Ioan, care se plecă iarăşi, plin de umilinţă, părea încă tot atât de pierit.

Abia acum venea însă partea cea mai grea. Fostul magistru ceru nobililor ascultători câteva clipe de îngăduinţă. Principele dădu înţelegător din cap şi efebii se mişcară repede pe schelă, aşa cum li se spusese de mai înainte. În câteva clipe, împodobiţi cu chivăre de hârtie, cu săbii şi platoşe de lemn, erau gata să înceapă bucata întocmai după cum îi învăţase de-a lungul a numeroase pregătiri îngrijoraţii lor magiştri.

Celor de faţă, cuprinşi de molcomire, li se înfăţişa anume minunata şi vrednica de mare luare aminte bucată care purta numele de *Eustachius*. Preajalnica tragedie, adică trista întâmplare *Eustachius*, lucrarea unui *auctor* monah de demult, căruia nimeni nu era în stare să-i mai spună numele, nu fusese aleasă întâmplător. Se petreceau în ea lucruri de pe timpurile îndepărtate ale vitejilor daci. Principii Ardealului se mândreau însă totdeauna cu faptul că ei stăpâneau o bună parte din vechea Dacie. Oaspeţii de acum, de la petrecere, nu uitau, de bună seamă, pe măria sa Gabriel Béthlen, cel ce înnoise şi înfrumuseţase pe timpuri palatul în care petreceau acum. Răposatului principe Gabriel îl umblase gândul să ajungă pe seama românilor din Ardeal, Moldova şi Ţara Românească la o nouă Dacie, de lege calvină. Nu se

putuse, firește, să-i facă pe toți românii calvini peste noapte. Dar despre daci și țara lor minunată se vorbea mai departe tot atât de mult ca pe timpul principelui Béthlen.

Magister Bernard bătu din palme. Jocul începu. Se povestea o întâmplare jalnică, mai tristă și decât plângerile lui Ieremia, legată de răspândirea dreptei credințe creștine la locuitorii daci și romani din munții Carpați, cufundați mai de mult în bezna păgână a închinărilor la idoli. După lupte grele, pline de primejdii, Eustachius, viteaz căpitan roman, se întorcea acasă, dornic să fie de față la jertfele de viței grași aduse drept mulțumire lui Jupiter detunătorul. Traiana *piissima*, dulcea lui soață, o creștină adevărată, plină de preacucernică evlavie, împreună cu cei doi copii ai ei, nu se lăsa însă supusă păgânești închinări la idoli. Lucrul acesta îl tulbura tare mult pe împăratul Hadrian, care o osândea la moarte.

Era o bucată destul de bine scrisă, plină de cântece în *tonus irregularis* care se mai numește și *tonus peregrinus*, anume aleasă ca să vorbească cu mijloacele sale de prigoana celor puternici asupra celor slabi, de nevoia de înțelegere a oamenilor față de oameni. În *Eustachius* se spunea de asemenea, nu de-a dreptul, firește, dar îndeajuns de lămurit, că nu totdeauna cei mari și tari ai lumii pot avea și dreptatea de partea lor și că acela care se teme de o altă credință decât a lui se teme, de fapt, de înseși slăbiciunile sale. Prigoana, se mai spunea la fel de răspicat printre vorbe, în loc că-i stârpească, îi întărește pe cei puțini la număr dar tari în credință. În felul acesta, *Eustachius* încerca să amintească mai departe, tot pe ocolite, că feluritele porunci ale dietei împotriva credinței catolice și îndeosebi cele date cu treizeci de ani și mai bine în urmă de măria sa principele Gheorghe Rákóczi împotriva preacuvioșilor monahi din *Societas Jesu* nu erau fapte plăcute lui Dumnezeu.

Efebii spuneau totul numai pe latinește, așa cum erau datori după *Ratio studiorum*, într-o limbă îndeajuns de răspicată și de plăcută spre a fi pricepută măcar de o parte din cei de față. Eustachius cel trufaș, jucat de Marian pistruiatul, se mișca un pic cam greoi. Lénard Bárkonyi, *studens artem organicum*, care era îmbrăcat ca o femeie și o închipuia pe evlavioasa Traiana, vorbea însă, cânta și se mișca întocmai cum se cuvenea. Când se văita că o amenință primejdia prigoanei, nobilii de pe jilțuri încetau până și cea mai neînsemnată mișcare, iar doamnele priveau pe schelă de-a dreptul speriate. Cei doi băieți ai ei, înfățișați de Ștefan Literat și de Lajos Forai, își spuseră durerea nu numai prin viu grai, în eleghii căielnice și traghicești, ci și prin cântece. Abia acum înțelegeau curtenii ce glas îngeresc avea Ștefan Literat.

Mai frumos decât toți își jucă însă partea sa Sebastianus Simion, un tânăr înalt și puternic, măreț în mișcări, pus să-l înfățișeze pe împăratul Hadrian. Când îi veni și lui rândul să-și cânte bucata, adică tocmai acolo unde se cerea pedeapsa cu moartea pentru nefericita soață a lui Eustachius, până și pater Antonio își părăsi zâmbetul cu care îi urmărise pe efebi până atunci. Părea furat cu totul de ceea ce vedea și asculta. Cel puțin în bucata aceasta Clio nu se lua de păr cu Euterpe.

În tot acest timp, ceilalți efebi de pe schelă cântară mai departe cu glasuri scăzute sau înalte, după cum le cerea magistrul Bernard, părțile scrise înadins de pater

Ioan pentru sărbătoarea de acum. Deosebit de bine a izbutit astfel un *parados* în *bicinum* la două glasuri alcătuit de pater Ioan după pilda neîntrecutului magistru Michael Praetorius. Cântat înainte de ivirea lui Eustachius pe schelă, parados-ul povestea cum căpitanul îşi fugăreşte duşmanii ca lupul pe cerbi, însoţit uneori de tunetele unor trâmbiţe cereşti. *Parados*-ul avea o mişcare plină de avânt şi de adâncime care vestea de la bun început întâmplările uimitoare ce aveau să vină.

Urmă o *stasima* cutremurătoare, care amintea de cântarea obişnuită a psalmilor, dar şi de vestitele „concerti ecclesiastici" ai magistrului Ludovico Viadana. Ea însoţi de mai multe ori întâmplările lui Eustachius, căci, după cum spune Aristotel, podoaba cea mai aleasă a întâmplărilor traghiceşti este cântarea. Tocmai cântarea dădea întâmplărilor desfăşurate pe schelă o adâncime nebănuită mai înainte nici măcar de cei ce le înfăţişau.

Târziu, când lumânările groase din sfeşnicele de argint arseseră mai mult de jumătate şi bucata de cer de deasupra curţii dinăuntru a palatului se făcuse, de mult timp, neagră cu desăvârşire, *Eustachius* se apropie de sfârşit. Efebii nu-şi pierduseră vlaga, dar era uşor de văzut că nu mai au aceeaşi putere ca la început. Aceasta nu-i împiedică totuşi să cânte în încheiere un *exodos* plin de virtute cu un sfârşit uluitor, retezat deodată şi pe neaşteptate.

Urmară câteva clipe de tăcere nefirească. Apoi pater Bernard Fabiani se plecă ameţit şi năduşit către principe.

Principele se ridică şi, odată cu el, toţi cei de faţă. Măria sa zâmbea mulţumit. Binevoi să spună ceva paterului Antonio, care dădu repede din cap în semn de încuviinţare. Nobilii se repeziră la mesele încărcate de fripturi, iar domnia sa Petrus Alvinczi se îndreptă anevoie din umeri de-i trosniră oasele. În tot timpul cântărilor dormise ca un dobitoc, fără păs.

— A fost plăcut, binevoi măria sa să mărturisească înspre pater Ioan Căianu-Valachus, care-l privea copleşit mai departe de greutate încordării. Aş dori, porunci el cu un glas slab, ca preacuvioşia ta şi pater Bernard să mai rămâneţi! Pater Antonio, zâmbi principele în aşa fel încât să-l vadă şi trimisul papei, mi-a vorbit despre cuvioşia ta.

Fostul magistru Petru, care auzi totul, pricepu că trebuie să plece împreună cu efebii. Era şi timpul, pentru că nenorocitul de Iacob Bocor se prăbuşi, în sfârşit, cât era de lung, pe schela pe care cântase. Una din doamne ţipă scurt şi toată curtea se întoarse către ea.

Era slăvita principesă Ana Bornemisa. Păstra aceeaşi faţă schimonosită, dar părea acum nu numai speriată de căderea lui Iacob, ci şi mâniată peste măsură de ceva anume, ştiut numai de ea, greu de ghicit pentru cei de faţă.

Măria sa principele încercă să-i ia plin de băgare de seamă braţul drept, s-o sprijine. Slăvita doamnă se smulse însă pe neaşteptate, strigând ca o fiară să n-o atingă. Toţi cei de faţă în frunte cu ilustrissimul oaspete François de Béthune rămaseră încremeniţi. Apoi începură deodată să murmure înfricoşaţi. Baronul Ştefan Apor, vistiernicul, îşi făcu cruce. Doamna Ana se mişca nefiresc şi tremura din tot trupul.

Clipele care urmară se petrecură pentru fostul magistru ca într-un vis urât de care nu putea scăpa. Acum îi părea rău că dorise să se înfăţişeze şi el la curte. Doamna Ana ţipa mai departe şi arăta spre cel înjunghiat. Doi efebi mai voinici îl ridicară deci pe Iacob de subsuori şi porniră iute cu el către uşa unde îi aştepta un oştean.

Frământat, pierit la faţă de aceeaşi tulburare nefirească, pater Ioan dădu să se ia după ei, dar se opri pe neaşteptate. Poate că se gândea la poftirea principelui. Plecăciunile adânci şi grăbite ale efebilor care se îndreptau de-a-ndaratelea frângându-se din mijloc şi tropăind din saboţii lor de lemn, sperietura nobililor care se uitau la Bocor şi la ceilalţi tineri de la Şumuleu ca la nişte lucruri înfricoşătoare păreau a-i lua şi lui minţile.

Fostul magistru Petru abia avu timp să se apropie de custode şi să-i spună pe şoptite să încerce să stea liniştit pentru că are el grijă de toate. Cât priveşte făgăduita întâlnire de la han cu Marta, îi trecu lui prin minte, era de la sine înţeles că în seara asta e silit să întârzie prin oraş mai mult ca oricând. Se grăbi şi el să urmeze oşteanului care-i purta spre ieşire.

Afară, în uliţă, Iacob începu să geamă şi să se zvârcolească mai rău decât doamna Ana. Era o noapte deasă, cu cerul pe jumătate acoperit. Efebii vorbeau amestecat, strigau şi abia izbutiră să se înţeleagă cu fostul lor magistru să meargă la hanul cel mai apropiat. Acolo i-ar fi putut da lui Bocor îngrijiri.

Se îndreptară spre han blestemându-şi vrăjmaşii, strigând şi făgăduind plini de o înverşunare fără margini cea mai rea răzbunare cu putinţă.

Ţipetele doamnei Ana păreau uneori că se aud şi ele până în uliţă.

Nu apucară să mai înainteze însă decât câţiva paşi. Din întuneric, strigând la fel de îndârjiţi, se repeziră la ei o mulţime de necunoscuţi înarmaţi cu bâte şi cuţite.

În câteva clipe se încinse în uliţă o bătaie atât de cumplită că fiecare efeb părea un nebun dezlănţuit.

Fostul magistru încercă să strige, să-i oprească şi să-i împace. Deodată se opri fără veste cu vorba frântă la mijloc.

Încercă să se întoarcă să-l vadă pe duşmanul său necunoscut şi pentru câteva clipe i se păru chiar că deosebeşte prin întuneric chipul amestecat al unuia din efebii aduşi la Alba de pater Vartolomeu.

Apoi nu mai deosebi nimic. Se bălăbăni de câteva ori încercând zadarnic să se sprijine de ceva şi se prăbuşi cu faţa în noroi.

Cineva îl înjunghiase şi pe el în umăr.

CAPITOLUL IV

Boala neaşteptată a nefericitei Ana Bornemisa, ceva ciudat, între cataroi, adică damblaua cea grea, şi sminteală, umplu pe toţi locuitorii oraşului Alba de o îngrijorare nemaipomenită, vecină cu spaima. În odaia ei împodobită cu zugrăveli scumpe şi lucruri de mare preţ începură să se perinde, chiar din seara în care începuse să ţipe ca din gură de şarpe, cei mai pricepuţi terapeuţi din Ţara Ardealului în frunte cu domnia sa Abel Todoruţ Josica, protomedicul curţii.

Slăvita doamnă îi întâmpina blestemându-i mai veninoasă ca o aspidă şi mai neîndurătoare ca eriniile, cu ochii rătăciţi, înghemuită într-un colţ al odăii, lipită îndărătnic de perete, între sobă şi patul cu acoperiş de lemn aurit. Uneori prorocea, precum Casandra, numai nenorociri. Alteori, cu mintea cuprinsă de *insana sapientia* striga la ei că sunt nişte netrebnici care vor să-i facă rău răpindu-l pe preaiubitul său soţ şi stăpân, principele Mihai Apafi. Când el era de faţă şi căuta s-o încredinţeze că bărbaţii din încăpere sunt, de fapt, supuşi credincioşi, gata s-o asculte şi s-o ajute, nefericita doamnă se domolea puţin, se uita neîncrezătoare jur împrejur şi cerea un ştergar lung. După ce îi era adus, începea să-l fluture pe deasupra capului poruncind aspru ca muştele – adică terapeuţii şi ceilalţi aleşi curteni – să iasă din încăpere, să rămână singură cu preaiubitul ei soţ. Mărturisea în gura mare vărsând uneori pâraie de lacrimi că numai fără muşte îl putea iubi în linişte pe măria sa principele Apafi, după care lepăda ştergarul şi începea să se dezbrace repede de straiele ei falnice, mototolite şi terfelite de prea multă tăvăleală pe jos. Pe la curte şi chiar prin Alba se spunea că de câteva ori, mai înainte de a fi apucat terapeuţii să se înghesuie repede pe uşă, să se facă nevăzuţi din ochii ei, slăvita doamnă Ana Bornemisa se şi dezbrăcase, gata să-i arate principelui cât de falnici i-au crescut sânii mici cu sfârcurile vinete după ce-i dăruise stăpânului ei un fiu.

Fireşte, mulţi dintre cei care auzeau asemenea lucruri se cruceau înfricoşaţi. Alţii râdeau însă, pe la cârciumi sau prin casele lor, printre prieteni, întrebând fără ruşine dacă slăvita doamnă are, într-adevăr, sânii atât de frumoşi pe cât credea ea. Curând le pieri însă şi lor zâmbetul, după ce prin oraş se auzi de asemenea că boala de la curte este lucrarea diavolească a unor vrăjitoare, adevărate scorpii veninoase. Câţiva bărbaţi pricepuţi în dezlegarea treburilor necurate îl încredinţară pe măria sa Mihai Apafi că vrăjitoarele demonolatre de la Alba au pus stăpânire pe mintea principesei. Bolnavei i se citiră aşadar de către preoţii şi predicatorii curţii cunoscutele rugăciuni ale sfinţilor Caprais, Gorgon, Columban, Daal, Gredius şi Valentin, după care i se rostiră de mai multe ori blestemele înfricoşătoare împotriva Satanei care încep cu *Exorciso te, imundissime spirite*… În acelaşi timp, din Alba şi din satele de prin împrejurimi, începură se fie ridicate şi târâte în temniţele curţii muierile netrebnice despre care se auzise că se pricep la vrăji. Despuiate, biciuite şi chinuite zi şi noapte, fără încetare, întocmai cum scrie la cartea *Malleus maleficarum*, douăsprezece vrăjitoare, socotite adevărate vase diavoleşti în care fuseseră turnate toate murdăriile pământului, mărturisiră toate, fără abatere, că, într-adevăr, ele se închinau împătimite celor şaptezeci şi doi de voievozi ai iadului, dintre care, tot după câte se auzea prin oraş, cel puţin patru se mutaseră de câtva timp la Alba. Unul dintre aceşti voievozi ai întunericului, o făptură cu chip de ţap puturos, mergea noaptea, însoţit de fiorosul dulău Cerber, cel cu cincizeci de capete, de la palatul principelui Apafi la vrăjitoarele din oraş şi de la ele la Satana însuşi, în iad, aducând porunci şi mărturisind ce anume se mai întâmplă prin Ţara Ardealului.

Într-o după-amiază ploioasă de început de octombrie anul Domnului 1675, cu lapoviţă, noroaie şi frig vânăt, se trecu deci la arderea celei dintâi dinte muierile îndrăcite care o tulburaseră pe doamna Ana, o săsoaică tânără, nemăritată şi neînchipuit de frumoasă, de la Sebeş, despre care se ştia fără putinţă de tăgadă că mai înainte de a fi fost ridicată de oşteni o apucase sminteala şi râsese în gura mare, glumind fără ruşine pe seama ciudatei boli ivită la Alba. La locul dinspre intrarea în cetate unde se ridicau spânzurătorile cu stârvurile putrede ale tâlharilor de drumul mare atârnaţi de frânghii, i se făcu săsoaicei o schelă uriaşă, i se aduseră vreascuri şi i se dădu foc în tăcerea înmărmurită a unei mulţimi uriaşe care privea fără să se mişte murmurând în gând psalmi sau rugăciunea *Exorcio te, imundissime*…

Ca un făcut însă, boala principesei şi îndeosebi teama ei de muşte, în loc să se domolească, se înteţi şi mai mult. Domnia sa Abel Todoruţ Josica, mare arhiatros şi protomedicul curţii, încerca s-o vindece cu băi calde şi cu fierturi de ierburi care aduc somnul. Curtenii pricepuţi la demonologie îşi înmulţiră strădaniile de a ghici în vorbele, purtările, mişcările sau chiar înfăţişările celor pe care îi întâlneau semnele legăturii cu diavolul. Eminentissimul şi reverendissimul pater Antonio, trimisul Sfântului Scaun în solia de la Paris, ceru îngăduinţa, care îi fu repede dată, de a se ruga şi el sfântului Valentin, izbăvitorul de diavoli. Prin oraşele şi satele Ardealului, iscoadele plecate de la curte descopereau vrăjitori şi, mai ales, vrăjitoare, unde se

aşteptau mai puţin. Temniţele se umplură de noi învinuiţi, aşa că toţi călăii curţii lucrau acum mai harnic ca oricând.

Îndeosebi o bătrână de la Aiud, o căzătură ştirbă şi fonfăită, care fusese brutăreasă şi avea faima că ştie să lege şi să dezlege dragostea ibovnicilor, făcu în faţa nobilului Alexius de Béthlen, mai-marele temniţelor, a paterului Vartolomeu şi a căpitanului Koloman Mikes mărturisiri uluitoare, vrednice de cea mai mare luare aminte. De la cea dintâi arsură cu fierul pe tălpi ea ţipă şi recunoscu pe deplin că are acasă un câine mare, negru, o dihanie păduchioasă, despre care ştia că e gazda diavolului Asmodeu. Bătrâna cu sufletul dospit de rele făcea parte dintr-un fel de breaslă a vrăjitoarelor cu meşteşugărese la Sibiu, Braşov şi Cluj. Ele strângeau de pe câmpuri ierburi de leac, îndeosebi iarba care se cheamă nebunăriţă, le fierbeau şi le dădeau oamenilor în chip de balsamuri la preţuri de-a dreptul ameţitoare. În casele lor, iscoadele şi oştenii curţii descoperiră de asemenea broaşte râioase, vii sau uscate, oase vechi de copii, culese, fireşte, de prin cimitire, de păsări şi de felurite dobitoace, urme de sânge amestecat cu cenuşă şi fulgi de pasăre, chipuri omeneşti de lut în care şedeau înfipte ace sau pumnale cu două tăişuri, mai multe zdrenţe furate de la osândiţii cărora li se tăiaseră capul sau fuseseră traşi în ţeapă. Toate acestea se potriveau foarte bine cu firea spăimoasă a locuitorilor de la Alba.

Ca să-şi borască mai repede sufletul în iad, unde este veşnica scrâşcare a dinţilor, bătrâna fu trimisă de asemenea pe rug şi, de data asta, mulţimea aţâţată peste măsură ascultă osânda şi rugăciunile de izbăvire de diavoli cu o mulţumire aproape nebună, în care, teama, ura şi nevoia de cruzime păreau fără margini.

Fireşte, în asemenea împrejurări, tocmelile de la curte între aleasa solie de la Paris, pe de o parte, şi măria sa Mihai Apafi însoţit de nobilul Balthasar Markcsy şi de baronul Ştefan Apor, vistiernicul, pe de alta, fură lăsate baltă.

La două zile după îmbolnăvirea principesei, domnia sa *illustrissimul* senior François marchiz de Béthune împreună cu contele Charles Étienne de la Roche aux Moines şi cu prea frumosul diac Jean de Brétigny fură poftiţi de cancelarul Mihai Teleki la o vânătoare pe moşiile sale de la Cricău şi Galda de Jos. Numai pater Antonio, trimisul Romei, ceru iar, şi din nou i se îngădui, să rămână la curte. Vânătoarea, petrecerile cu vin vechi şi cu femei păreau, de altfel, că le priesc celor din solie tot atât de bine ca zilele de tocmeală la curte. Boala doamnei Ana se prelungea, cercetările pe seama vrăjitoarelor se înteţeau, aşa că după două săptămâni de la sosirea nobililor în Cricău, poftirea de întoarcere la Alba, la tocmeli, încă nu le venise.

La rândul său, luminăţia sa Hadji Mustafa, trimisul sultanului de la Constantinopole, slăvitul heghemon, părăsi Alba Ardealului a treia zi după îmbolnăvirea doamnei Ana. Isprăvise treburile de la curtea lui Apafi, aşa că apucă pe calea Sibiului şi Braşovului însoţit de paisprezece trăsuri, de daruri bogate, de ostaşi falnici ardeleni şi agareni cu cealmale de cit vărgat pe cap, de toată cinstea care se cuvine unui trimis de la împărăţie. Împreună cu el plecară de asemenea ilustrissimul nobil domnia sa *honorabilis* Gheorghe Brancovici, capuchehaia Ardealului la

Constantinopole, şi domnia sa marele ban Radu Năsturel Fierăscu de la Fiereşti, solul marelui domn Gheorghe Duca al Ţării Româneşti. Strălucitorul alai al acestor aleşi călători trebuia să fie peste cel mult zece zile la Bucureşti, unde marele ban şi luminăţia sa Hadji Mustafa, însoţit de oştenii săi cu şalvari, urmau să se despartă. Plecare lor din Alba se făcu într-o dimineaţă ploioasă, plină de frig şi de ceaţă, care nu mai amintea cu nimic de serile senine cu cântece de efebi, cu dansuri, ospeţe şi petreceri. Tulburat peste măsură, la despărţire, măria sa principele Mihai Apafi avea o faţă galbenă, trasă de nesomn, cu ochii adânciţi în găvane şi zâmbetul stingher de parcă ar fi fost vinovat de ceva. Pe deasupra mai era şi răcit. Tuşea mereu şi scuipa numai flegme.

Nici domnia sa Gheorghe Ursachi de la Spătăreşti, marele vistiernic al Ţării Moldovei, nu mai întârzie la curte pentru că şi el îşi isprăvise tocmelile cu baronul Ştefan Apor. La două zile după plecarea luminăţiei sale Hadji Mustafa, apucă şi el drumul Mediaşului şi al Odorheiului ca să treacă în Moldova, pe Valea Trotuşului, însoţit până la hotar de nobilul domn Ladislaus Szekelly şi de alt alai falnic de oşteni de la curte.

Numai domnia sa Fabian Farkaş, trimisul nobililor din Ungaria, mai întârzia la Alba. El n-avea însă unde să se ducă fără să se primejduiască şi, deocamdată, tocmelile cu solii de la Paris erau numai întrerupte, iar nu încheiate. Aştepta. Şi aşteptând, la fel ca mulţi alţii, suferea de urât.

Peste Alba cădeau mai departe ploi putrede, de toamnă, cu zloată şi lapoviţă, cu un frig ca de moarte. Zvonurile despre boala doamnei Ana, care ţipa uneori de se auzea până în ulițele neguţătorilor, frica oamenilor cuprinşi mai departe de ură, spaimă şi de nevoia adâncă de răzbunare, fumul gros al schelăriilor unde călăii curţii ardeau vrăjitoare, păreau neschimbate de cine ştie când, poate de la începuturile lumii chiar.

Toată suflarea Ardealului ştia că la Alba diavolii stăpânesc oraşul fără nicio oprelişte.

*

* *

În aceste împrejurări nenorocite, pater Antonio Bagellardi întâmpină cele dintâi greutăţi din cursul călătoriei lui la curtea principelui.

Într-o dimineaţă ceţoasă, cu lapoviţă şi fulgi rari de ninsoare, umilitul frate Giordano, credinciosul său slujitor, îi aduse odată cu apa rece pentru spălat pe ochi ştirea îngrijorătoare că măria sa doamna Ana Bornemisa îşi amintise de câteva ori de seara când ascultase cântecele celor de la *schola musicae* din Şumuleu. Chiar după ce-i venea cu eclipsis la minte, întreba foarte miloasă dacă efebul care căzuse de pe schelă mai trăieşte sau nu şi dacă muştele îi fac rău şi lui. Domnia sa Abel Todoruţ Josica, protomedicul curţii, socotea asemenea întrebări drept un semn de îmbunătăţire a stării bolnavei şi se bucura. În schimb, nobilii de la curte începură deodată să întrebe foarte

amănunțit cum se petrecuseră lucrurile cu cel înjunghiat. Se descoperiră astfel fapte neașteptate în legătură cu dușmănia care-i înfierbânta pe monahii și pe efebii de la Șumuleu și Sânzieni. Drept pentru care câțiva din tinerii care rămăseseră împreună cu fostul magistru Petre Luncan la han fură luați la întâmplare, ridicați repede de oștenii principelui și lepădați de asemenea în temnițele curții laolaltă cu demonolatrii, cu vrăjitoarele și cu cei mai cumpliți răufăcători. Urmau să fie și ei luați la cercetări. Pe fostul magistru Petru, care părea că trage să moară, și pe Martin Roka, efebul rănit, pus să-l îngrijească, oștenii îi scuipaseră cu dispreț și-i lăsaseră. Dintre efebii de la Sânzieni care făcuseră cele două încăierări nu fu atins nimeni, pentru că niciunul nu se mai afla în oraș. Era de la sine înțeles că dacă monahii și efebii de la Șumuleu n-ar fi avut doi răniți nici ei n-ar mai fi rămas la Alba. Neputând pleca, ei căzuseră însă pradă mâniei principelui, care se și apucase să făgăduiască cercetări fără nicio milă. Se găsiră câțiva curteni care să spună că dacă nenorocitul de Iacob Bocor n-ar fi căzut acolo, pe schelă, nici slăvita doamnă Ana Bornemisa nu s-ar fi speriat, așadar nu i s-ar mai fi făcut rău. Pricina bolii sale trebuia căutată deci și în purtarea lipsită de cuviință a celor de la Șumuleu, care îi îngăduiseră lui Bocor să se ivească la curte. Cu toate că nu fusese ridicat de oșteni, paterului Ioan Căianu-Valachus i se luă dreptul de a părăsi orașul. Se auzea de asemenea că pater Vartolomeu Szebelebi fusese întrebat dacă poate da lămuriri în legătură cu purtarea celor de la Șumuleu. Pater Vartolomeu spusese cu multă bunăvoință tot ce putea el să știe despre dușmanii săi nobilului Alexius de Béthlen, capul celor de la curte care făceau cercetări în temnițe.

— Nu cumva pârile împotriva celor de la Șumuleu sunt iscate de însuși pater Vartolomeu? întrebă trimisul Romei după ce isprăvi de dat cu apă rece pe față.

— Mie, îşi îngădui frater Giordano o părere plină de umilință, așa mi se pare. Cred că a uneltit cât a putut.

— Dar asta e strigător la cer! pufni plin de mânie pater Antonio, ştergându-se iute cu prosopul de cânepă aspră. E împotriva bisericii…

— E folositor însă scopurilor sale, rosti liniştit frater Giordano. Mi se pare că pater Vartolomeu nu e omul care să se dea în lături de la urmărirea unui scop.

În odaia de la palat plină de lucruri scumpe, împodobită cu zugrăveli alese pe pereți și cu policandre de argint în tavan, cu blănuri de urși pe jos, era frig. Trimisul Romei simți răcoarea de afară mai ales pe spinare.

— Caută-l pe pater Vartolomeu și trimite-l la mine! rosti el aspru. Adu-l cât poți de repede!

— Aseară, răspunse frater Giordano la fel de liniştit, mi-a cerut chiar el să vină aici. Dorea foarte mult să fie primit.

— Îl aștept! hotărî pater Antonio.

Peste câteva clipe numai, odaia sa cu ferestrele larg deschise era rânduită de frater Giordano în cele mai mici amănunte. Trimisul papei rămase să-și spună rugăciunile dimineții și să mănânce puțin lapte cu pâine proaspătă pe o tăviță de argint. Era singurul lucru pe care-l dorea acum.

Slujitorul său ieşi să se ducă după parohul de la Sânzieni. Afară, ploaia cădea mai departe, fără încetare. Toate lucrurile din oraş păreau pătrunse de putregai şi de frig. Cu toate că de două zile nu mai fusese arsă nicio muiere vrăjitoare, văzduhul ceţos părea ghiftuit mai departe de fum şi de miros acru de cenuşă umedă, ca de leşie. Pater Antonio răsuflă adânc de câteva ori, apoi închise fereastra la loc şi se aşeză ghemuit în jilţ, cu spinarea către soba uriaşă unde se mai simţea puţină căldură. Cana cu lapte şi pâinea nu-l mai ispiteau.

Era abătut şi îngrijorat. Se făcuse sfârşitul lui octombrie şi după toate semnele, nebunia doamnei Ana şi a celor de la curte care o înconjurau, în loc să se potolească, se întetea. După cum avea el poruncă de la Roma, cel mai târziu la începutul lui decembrie trebuia să trimită cele dintâi ştiri la Sfântul Scaun, ca să arate ce izbândise în timpul soliei. El nu putea mărturisi însă deocamdată nicio izbândă adevărată, ci doar nişte întâmplări nenorocite la care nu se aşteptase. De întărirea drepturilor pe care se cuvenea să le aibă episcopul catolic în Ardeal încă nu apucase să vorbească ceva temeinic cu principele Apafi. Cât despre viitoarea înscăunare a paterului Ioan Căianu-Valachus în treapta de *vicarius*, lucrurile păreau nesfârşit mai încâlcite decât îşi puteau închipui cei de la Roma.

Pater Antonio se îndesă şi mai mult în spătarul căptuşit cu ţesătură de lână al jilţului fără să poată scăpa de frigul din încăpere. Câteva clipe îngrijorarea lui se făcu o teamă plină de amărăciune, apoi trecu la mânie împotriva lui pater Vartolomeu şi iarăşi la amărăciune. Înainte de plecarea de la Roma, cardinalul Spinola îi spusese răspicat că viitoarea numire a pater-ului Antonio Bagellardi în slujba de *notarius* al doilea la *Congregatio sanctae inquisitionis romanae et universalis* atârnă întru totul de izbânda călătoriei lui în Ardeal. Urmărea slujba aceasta de ani de zile cu îndârjire şi teamă, cu o nădejde niciodată stinsă. De *Sancta congregatio inquisitionis* atârnă atât hotărârile judecătoreşti legate de erezii şi păcate împotriva credinţei, cât şi stăpânirea bunurilor rămase de la cei osândiţi la moarte pentru vrăjitorie, erezie sau magie.

Cea mai însemnată răsplată pe care o puteau avea însă preacuvioşii monahi slujitori la *Congregatio sanctae inquisitionis romanae et universalis* era nădejdea, destul de aproape de înfăptuire, de a ajunge cardinali. Tocmai de aceea răspunderile de *notarius, assessor, consultor* şi toate celelalte înalte slujbe de la *Congregatio* erau urmărite fără încetare cu o patimă oarbă pe care numai cei ce trăiau la Vatican o puteau înţelege în toată adâncimea ei de necuprins. Pater Antonio avea temeiuri să nădăjduiască fierbinte întru Domnul că drumul spre treapta de *notarius secundus Sanctae congregationis* nu-i este închis. Avea dreptul la asta. Iar nădejdea, cum se spune în Vechiul Testament la cartea despre patimile lui Iov, este izvor rece pentru cei însetaţi. El era însetat. Şi setea lui, cel puţin de când plecase de la Roma la Paris iar de acolo în Ardeal, părea că nu mai are nici început, nici sfârşit.

La *Sancta Congregatio* se hotăra de asemenea soarta scaunelor de episcopi rămase fără stăpân. În jurul acestor scaune lupta pentru putere se prefăcea de cele mai multe ori în adevărate războaie ascunse — mai îndârjite uneori decât cele mai

cumplite bătălii. Lupta de la Alba între taberele strânse în jurul paterului Ioan Căianu-Valachus şi a paterului Vartolomeu nu se deosebea de celelalte înfruntări pentru putere din sânul Bisericii decât prin împrejurările nenorocite în care se desfăşura. Faptul că în Ţara Ardealului cea mai mare parte a locuitorilor, românii adică, erau credincioşi ai bisericii răsăritului, iar stăpânii de la curte — calvini, dădea o anume surdină înfruntărilor fără milă din taberele puţinilor monahi catolici pe care principele Apafi îi îngăduia sub stăpânirea sa.

Asta nu însemna, firește, că ura lui Vartolomeu Szebeledi față de pater Ioan putea fi micşorată cu ceva sau că hotărârea lui de a răzbi la treapta de *vicarius apostolicus* ar fi slăbit în vreun fel. Ba, dimpotrivă. Toate semnele arătau că această luptă se întețea de la o zi la alta. Pater Vartolomeu era pe cât de iscusit în legăturile lui de curte pe atât de vrednic de temut.

O bătaie uşoară în uşă îl făcu pe pater Antonio să tresară. Se ridică repede în picioare. Frater Giordano deschise şi, după ce-l lăsă să intre pe pater Vartolomeu, care veni spre mijlocul încăperii cu rasa şiroind de apă, o închise încet pe dinafară. Pater Vartolomeu îşi dădu jos gluga şi se înclină adânc. După ce sărută mâna trimisului Romei, rămase nemişcat în picioare aşteptând să fie poftit.

Pater Antonio îl privi câteva clipe în tăcere. Nu-l pofti. Sila îi seca orice urmă de bunăvoință.

— Am aflat, începu el să-l judece, că ți-ai îngăduit să spui principelui eretic şi nobililor săi de la curte lucruri rele despre fratele nostru Ioan Căianu-Valachus. Pe cei patru efebi de la Şumuleu i-ai pârât ca să fie aruncați în temniță, cu toate că, după câte am aflat, tocmai tinerii cu care ai venit la Alba i-au lovit atunci, noaptea, când au ieşit de la curte. Este nedrept! Eşti vinovat! De ce te porți astfel?

— Pentru că este datoria mea să spun adevărul şi să-l apăr! răspunse răspicat pater Vartolomeu. Sunt chemat să slujesc adevărul!

Părea liniştit, stăpân pe sine. Tăietura ascuțită a obrajilor, supți de post sau de vreo boală ascunsă, buzele subțiri şi privirea hotărâtă îi dădeau o înfățişare aspră. Nu părea deloc mişcat de faptul că era învinuit de un trimis al Romei. Pater Antonio simți că mânia care îi stăpânea se face fierbinte.

— Niciun adevăr, îl fulgeră el, nu poate fi mai presus de binele Bisericii. Iar binele Bisericii cere să rămâneți uniți. Aici în Ardeal sunteți prea puțini şi prea slabi!

— Cei care slujesc cu adevărat lui Dumnezeu nu sunt slabi, ci tari prin credința lor, îl înfruntă pater Vartolomeu. Sunt dator să apăr curățenia sufletului meu prin slujirea adevărului. *Castitas animi,* scrie fericitul Augustin, *in veritate servanda est.*

Avea ochii cenuşii, neînduplecați, şi părea lipsit de orice putere de supunere. Pater Antonio cunoştea acest fel de purtare. Prin Spania, unde de asemenea fusese trimis de Sfântul Scaun cu felurite treburi, întâlnise destui nebuni gata să spună că sunt dârji în credință, pe care nimeni şi nimic nu-i putea abate de la gândurile lor. Înțelese deodată că-i va fi greu dacă nu chiar cu neputință s-o scoată la cap cu pater Vartolomeu.

— Ce vină îi găseşti fratelui Ioan? întrebă el la fel de aspru.

— Am mai spus aceste lucruri şi în alte împrejurări, rosti sec pater Vartolomeu. Este nevrednic de starea îngerească de monah. Are legături cu ereticii luterani. Aşa cum a dovedit când cu sărbătorile de la curte, pater Ioan nu se sfieşte să cânte cântece ariene sau luterane. Asta e erezie! Are apoi alte legături cu ortodocşii, care sunt toţi români de un neam cu el, şi cu o femeie, care îi este iubită. Dacă ar fi după mine, această nouă curvă a Babilonului ar putea fi arsă fără întârziere!... Socotesc că este vrăjitoare şi că sluje şte diavolului!...

— E nobilă sau ţărancă? se făcu pater Antonio că nu ştie despre ce e vorba.

— E nobilă şi are legături deosebit de folositoare la curte, rosti îngheţat pater Vartolomeu. Ea se poate apăra oricând cu ajutorul multor nobili calvini. Mă voi strădui să arăt însă că noua târfă babilonică este o primejdie nu numai pentru nevrednicul pater Ioan, ci şi pentru slăvita curte la care e îngăduită… În privinţa asta am şi adunat unele dovezi… Altele îmi vor fi aduse în curând…

— Nu ţi se pare că mergi prea departe?

— Legăturile cu diavolul ale vrăjitoarelor pe care le-am aflat şi le-am dat pe mâna oştenilor, îi răspunse plin de dispreţ pater Vartolomeu, sau ale acelora cercetate de mine însumi au fost dovedite fără putinţă de tăgadă. De când sunt *defensor ecclesiae* am trimis în flăcări, acolo unde le este locul, apăsă el pe cuvinte, câteva vrăjitoare. Am aflat de curând că şi ţiitoarea fostului magistru Petru Luncan, o anume Marta, de aici dintr-un sat de pe lângă Alba, are legături cu vrăjitoarele. Ştiu de pe acum că nici ea şi nici târfa paterului Căianu n-o să-mi scape…

— Îl învinuieşti pe pater Ioan pentru că nu eşti în stare să iubeşti pe fraţii tăi întru Domnul… Ura, nu dragostea, este de partea ta!

— Urăsc minciuna în care trăieşte pater Ioan, rosti la fel de dârz pater Vartolomeu. Cu cât iubim mai mult adevărul, cu atât mai mult suntem datori să urâm minciuna. Femeia de care vorbesc a venit la Alba, unde are casă mare şi strălucită. Pater Ioan a venit de-a dreptul la ea în chip de preot al casei. Îndrăzneala lui e lipsită de orice ruşine…

Pater Antonio tăcu pentru câteva clipe. Se mişcă încet de la jilţul său lângă care stătuse în picioare, către fereastră şi apoi îndărăt. Pe pater Vartolomeu tot nu-l pofti să stea. Dacă ar fi putut, l-ar fi umilit şi mai rău. Monahul de la Sânzieni, despre care izbutise să afle că e fiul unui oarecare nobil sărac de prin secuime, rămânea însă nemişcat la locul său de parcă nici nu s-ar fi aşteptat la altceva. În jurul lui, cizmele pline de noroi, gluga răsfrântă şi rasa de zeghe ţărănească groasă şiroiau mai departe de apă. Pe lespezile de piatră, tocmai la marginea unei blăni de urs, se făceau două băltoace mici care dădeau să se unească.

— Lucrezi stăpânit de invidie, îl judecă pater Antonio, adică de un păcat de moarte. Fără să ţii seama că lovind într-un frate monah loveşti, de fapt, în Biserică. Asta înseamnă trufie şi *peccatum criminatoris.* Încerci să te răzbuni!...

— Încerc să-i aduc pe păcătoşi la calea pocăinţei, îl învăţă la fel de disprețuitor pater Vartolomeu. Pedepsele pe care le urmăreşte Biserica sunt menite să vindece rănile făcute de păcat. Pedeapsa nu este o răzbunare, ci o binefacere. Nu voi osteni niciodată să fac binele şi să-i stârpesc pe slujitorii diavolului oriunde îi voi afla…

Vorbea şi ochii cenuşii păreau a începe să sclipească. Pentru câteva clipe trimisul Romei se lăsă stăpânit de părerea de rău că se gândise să stea de vorbă cu un astfel de apucat. Pater Vartolomeu era mai primejdios decât îşi închipuise. Înţelese deodată că trebuie să-i vorbească de-a dreptul.

— Spui toate aceste lucruri, începu el, pentru că vezi în pater Ioan un duşman. Te mângâi cu gândul că s-ar putea să iei locul preasfinţitului *vicarius* Casimir şi ţi-e teamă că te va împiedica pater Ioan! Ura de care te laşi stăpânit n-are nimic de a face nici cu adevărul, nici cu mântuirea. Ea e tot atât de lumească precum legătura lui cu femeia aceea de care vorbeşti.

În sfârşit pater Vartolomeu întârzie să răspundă. Îşi mută greutatea de pe un picior pe altul şi se uită pe fereastră cu o anumită stăruinţă de parcă ploaia deasă de afară ar fi fost singurul lucru vrednic de luat aminte.

Deodată se întoarse însă şi răspunse la fel de răspicat. Mai lămurit decât chiar înainte.

— Urmăresc scaunul de *vicarius generalis* pentru că mi se cuvine! Pentru că este spre binele Bisericii apostolice! Pentru că aşa este drept…

De data asta pater Antonio fu cel care rămase mut pentru câteva clipe. La orice se aştepta numai la un astfel de răspuns, nu.

— Trufia ta, îşi reveni el repede în fire, se întemeiază pe deşertăciunea ta!

— Dorinţa mea se întemeiază pe chemarea mea. Sunt dator să urmez chemării mele!...

— Singur… ai hotărât care este această chemare?

— Nu, nu singur! Sunt destui monahii care mă sprijină. Ei m-au făcut să-mi văd chemarea… Să aflu care sunt nobilii de la curte gata să mă ajute… Să-mi pregătesc alegerea şi izbânda…

— Fără să întrebi de hotărârea Sfântului Scaun?

— Nobililor de aici nu le place să le fie băgat cineva pe gât, oricine ar fi el, iar Sfântul Scaun nu poate să nu ţină seama de stările de lucruri din Ardeal. Ele îndreptăţesc chemarea mea…

— De asta unelteşti la curte?

— Nobilii care pot hotărî starea bisericii catolice în Ardeal n-au nimic împotriva mea! Ba mai mult, mă vor… Unii dintre ei sunt rudele mele! Cu ele nu trebuie să uneltesc.

— Nobilii aceştia sunt eretici calvini!

— Nobilii aceştia au puterea!

Pater Antonio nu mai spuse nimic şi rămase câteva clipe nemişcat. Abia acum începea să înţeleagă că temeiurile dorinţelor lui pater Vartolomeu erau mai mari decât se ştia la Roma.

— Stai jos! îi ceru el de parcă abia acum ar fi băgat de seamă că-l ţinuse în picioare.

Pater Vartolomeu nu se clinti.

— Mă simt bine aşa, îl înfruntă el, fără să-şi poată stăpâni o anume mişcare de batjocură.

Pater Antonio nu mai era însă tot atât de pornit împotriva sa ca la început.

— Ceea ce spui, îngădui el pentru întâia oară de când îl primise, lăsându-se încet în jilţ, e vrednic de luare aminte… O să povestesc la Sfântul Scaun… Nu cred totuşi, mărturisi trimisul Romei deschis, că poţi avea mari nădejdi. Pater Ioan se bucură de sprijinitori deosebit de puternici…

— Care stau însă departe de Ardeal şi nu ştiu ce se petrece aici…

— Ei ştiu însă că pater Ioan Căianu e un bărbat vrednic şi foarte învăţat… Că e ascultat… Că e bun gospodar… Că românii trebuie aduşi pe calea cea bună de păstori de un neam cu ei… Pater Ioan e un bărbat ales.

— E un ins primejdios şi ascuns, îl îndreptă pater Vartolomeu, ca toţi valahii lui! E un ins plin de păcate! Nevrednic de treapta de sfinţenie a unui episcop. Îmi pare nespus de rău că n-am cercetat decât în timpul din urmă toate păcatele lui din decursul timpului. Ca *defensor ecclesiae*, ar fi trebuit s-o fac mai demult.

— Ar fi trebuit, îl îndreptă posomorât trimisul Romei, să te sfătuieşti mai des cu noi… Ascultarea şi umilinţa sunt adevăratele podoabe ale unui monah. Noi nu îngăduim niciun semn de nesupunere.

În sfârşit pater Vartolomeu păru că se simte ceva mai strâmtorat. Se duse la masa de lângă fereastră, la celălalt scaun din încăpere, îl luă pe sus şi-l potrivi înaintea jilţului în care se ghemuia pater Antonio. Se aşeză în silă, de parcă ar fi făcut un lucru neîngăduit.

— Eu nu vreau, întări el aplecat spre pater Antonio, să fiu nesupus. Doresc, dimpotrivă, să mă pregătesc de putere cu binecuvântarea mai-marilor mei… Am nevoie de ea…

Pater Antonio se uită pe de lături fără să răspundă. Aţâţarea de la începutul acestei întâlniri pierise şi în locul ei rămăsese doar îngrijorarea legată de gândul că, într-adevăr, aici în Ardeal, starea amărâtei biserici romane era nesfârşit mai încurcată decât fusese el în stare să bănuiască. La urma urmei, un ins atât de iscusit ca pater Vartolomeu pe scaunul de *vicarius generalis* nu era un lucru rău. Simţi că se înmoaie şi mai mult. Totuşi, se feri să arate acest lucru celuilalt.

— Voi povesti, făgădui el şters încă o dată, despre toate aceste lucruri la Roma! Până când primeşti ştiri de la noi n-ai dreptul să aduci necazuri slujitorilor Bisericii!

Pater Vartolomeu înțelese că biruise şi se ridică. Nu mai avea de ce şi nu mai voia să rămână.

— Afară doar de împrejurarea, rosti el la fel de întunecat ca atunci când intrase, că feluritele ştiri pe care le-am adunat se adeveresc. Biserica iartă totul! Nu însă şi păcatul legăturii cu diavolul!

Pater Antonio se simți deodată străbătut de aceeaşi silă atotputernică de la începutul întâlnirii. În loc să-l stăpânească şi să-l supună pe acest nebun otrăvit de ură, se lăsa învins.

— Sunt cam mulți diavoli în Ardeal! băgă el de seamă.

Pater Vartolomeu se înclină adânc şi începu să se îndrepte spre uşă mergând de-a-ndăratelea.

— Da, încuviință el cu mâna pe clanță. Diavolii se lasă greu biruiți!

CAPITOLUL V

Pater Ioan se foi neliniştit pe scaun. Pentru întâia oară de când venea aici, casa nobilei doamne Suzana Cândea i se păru apăsătoare. Nerăbdarea de a ieşi din încăpere pentru a merge la el în odaie ca să citească mai repede scrisoarea sosită de la reverendissimul frater magistru Gavril Ivul de la împărătească universitate de la Viena îl frământa cel puțin tot atât de mult ca dorința de a rămâne la sfat. Gândul la efebii aruncați în temniță nu pierea nici el.

Era o după-amiază de noiembrie cu puțin soare pe afară. În odaia împodobită cu scoarțe roşii, cu o cruce de argint sub icoana sfintei Margareta şi cu farfurii mari, albastre, puse pe pereți, sub tavan, se făcuse cald. Bărbații din fața lui se purtau plini de cea mai aleasă bunăvoință cu putință. Se cunoşteau de mult şi se prețuiau. Totuşi el nu putea sta liniştit. Îi venea să se ridice şi să iasă din încăpere, să-i lase să se certe mai departe, anapoda, cât vor voi. Nu de vorbele lor late şi trufaşe avea el nevoie, ci de ajutor grabnic, dat fără nicio tocmeală. Efebii ridicați de la han erau în primejdie de moarte. Avea ştiri neîndoielnice că pe Augustin Munteanu şi pe Lenard Bárkony, *studens artem organicum*, călăii temniței de la curte îi puseseră de cel puțin două ori la *suplicium aquae* ca să mărturisească dacă ei sau magiştrii lor de la şcoala din Şumuleu nu fac vrăji. Pe nenorocitul de Iacob Bobor n-aveau cum să-l mai întrebe nimic pentru că, după câte se auzea, îl arseseră cu fierul la tălpi, iar acum zăcea în paie neîngrijit, fără puterea de a se mai ridica. Călăii îl omorau cu zile. La fel de crud se purtaseră cu Pavel Oprea pe care însă nu izbutiseră decât să-l facă de o dârzenie de-a dreptul bolnavă. Se certase cu călăii săi, se luase la bătaie şi îi înjurase. Până la urmă, aceştia îl chinuiseră şi mai rău.

Alte ştiri primite de curând îl vestiseră în schimb că toți ceilalți efebi din *comoedia ambulatoria alumnorum* de la Şumuleu călătoriseră bine până la mânăstire.

Pater Bernard Fabiani, *magister juventum et chori,* îi trimisese veste că umblaseră pe drum fără nicio supărare şi că toţi tinerii din *chorus musicorum* de la *schola musicae* îi aşteaptă pe cei rămaşi la Alba să se întoarcă la mânăstire cât mai repede cu putinţă. Fireşte, bunul magistru Bernard cel bolnăvicios n-avea cum să ştie că toţi cei patru efebi rămaşi la Alba şedeau acum în temniţă pârâţi de pater Vartolomeu. El nu mai ştia nimic nici de starea fostului magistru Petru Luncan, care se chinuia acum într-o odaie sărăcăcioasă la *Hanul Cerbului* cu o rană în coaste din care toţi prietenii săi crezuseră că i se va trage moartea; nici de faptul că alături de el, pe alt pat, bietul Martin Roka, cel dintâi care căzuse lovit de haidăii paterului Vartolomeu, abia se întrema. Greşeala de a fi întârziat la Alba după seara de pomină cu sărbătoarea de la curte le aducea magiştrilor şi efebilor de la Şumuleu numai nenorociri. Uneori pater Ioan se simţea îndemnat să creadă că necazurile abătute dintr-odată pe capul lui sunt, de fapt, numai un început. I se făcea iar teamă. Întocmai ca acum. Părerea de rău de a nu fi părăsit oraşul la timp, cu toţi ai lui, zdraveni sau bolnavi, îl nimicea.

— Dacă am ţine mai bine legătura unii cu alţii, rosti liniştit domnia sa Ştefan Cândea, nobilul de la Băişoara, duşmanii n-ar mai îndrăzni atâtea câte îndrăznesc acum. Am putea să ne ajutăm mai bine.

Era un bărbat înalt şi cam deşirat, cu mustăţi mari, stufoase, care îşi câştigase oarece faimă de luptător cu mulţi ani în urmă când oştile turceşti şi tătărăşti pătrunseseră în Ardeal pentru a-l sprijini pe Acaţiu Barcsai împotriva lui Gheorghe Rákóczi al doilea. Cu cetele înarmate de pe moşia lui apărase atunci pe locuitorii din Leşnic, Ilia şi Gurasada de pâlcurile de păgâni pornite de la Deva, pe Mureş în jos, spre Lipova. Luptase bine, căci turcii nu izbutiseră să prade nimic şi, pe deasupra, mai lăsaseră în urma lor şi ceva morţi. *Honorabilis* Ştefan Cândea, bărbat aprig dintr-un neam vestit cu o foarte rămuroasă ghenealoghie şi de o desăvârşită evghenie, povestea oricând cu mare plăcere despre acele timpuri. La întâlnirea de acum nu uitase să spună mai întâi că numai aceia care ştiu să lupte pot preţui cu adevărat o prietenie strânsă.

— Stăm departe unii de alţii, băgă de seamă domnia sa Mihai Căianu, nobil de la Leghia şi vărul primar al paterului Ioan, un ins înalt şi puternic, plăcut la vedere. Şi eu am cete înarmate pe moşie! Şi eu am legături folositoare la curte!... Chiar prieteni fiind, dacă nu ne vedem mai des, prea mare lucru nu putem face!

— Pentru ceea ce doriţi să izbândiţi la Alba, băgă de seamă domnia sa Abel Todoruţ Josica, protomedicul curţii, cetele înarmate de pe moşie şi prietenia prin care vă ţineţi uniţi nu sunt de niciun folos. Mult mai bine ar fi legăturile cu dregătorii principelui. De multe ori, ei hotărăsc totul. Sau… aproape totul.

— Dar de ce nu faci domnia ta aceste legături? îl întrebă mirat pater Adam Iuănuţ, cel mai bătrân dintre bărbaţii care luau parte la sfat. Domnia ta eşti zi de zi la curte lângă măria sa principele şi lângă slăvita doamnă Ana.

Pater Adam părea supărat. La fel ca domniile lor, nobilii Ştefan Cândea de la Băişoara şi Mihai Căianu de la Leghia, trecuse pe la Alba cu alte treburi, între altele, pentru a cumpăra nişte sloiuri de ceară pentru lumânări. Ştiind însă de la nişte fraţi

monahi că pater Ioan Căianu-Valachus e aici în oraş, se grăbise şi să-i înmâneze scrisoarea pecetluită cu ceară roşie sosită pe ascuns de la prietenul lor, al amândurora, magistrul de logică şi filozofie Gavril Ivul, monah iezuit şi *ordinarius* la împărătească universitate de la Viena. Aici la sfat în casa nobilei Suzana Cândea, unde înmânase paterului Ioan scrisoarea, ajunsese cu puțin timp în urmă, după o întâlnire pe uliță. De fapt, tocmai nobila doamnă Suzana îi rugase pe toți să rămână la ea acasă şi să se sfătuiască pe seama celor spuse de trimisul Romei în legătură cu ridicarea paterului Ioan la treapta de *vicarius generalis*. Ea singură avusese grijă să-i adune, să-i pună față în față la masa încărcată cu dulciuri, să-i roage să-l ajute pe pater Ioan. Se purta ca o iubită credincioasă care dorește mărirea celui drag? Sau ca o femeie trufaşă, vrednică de neamul de nobili preaputernici care nu se pot gândi la mărire şi slavă decât cu înverşunare?

Înțelegea doar că patima ei se preface într-o nevoie adâncă de faptă. Înțelepciunea, purtarea aleasă dar îndeosebi hotărârea cu care îi îndemna pe nobilii săi oaspeți să fie mai uniți decât până acum izvorau din această patimă. Fără patimă şi fără trufie sufletul ei blând, plin de gingăşie şi de îndemnul la dăruire, nu era decât o taină bine ascunsă, un fel de putere uriaşă pe care ea însăşi nu şi-o cunoscuse îndeajuns. Acum însă tocmai patima, amestecată atât de ciudat cu trufia, îi arăta Suzanei cât de puternică este şi, mai ales, cât de limpede se vede drumul pe care dorea să meargă.

Fără să vrea, pater Ioan îşi aminti de cea din urmă noapte petrecută împreună cu ea. Mângâindu-l în neştire, înfiorată de îmbrățişări, iubita lui părea, ca întotdeauna, pierdută de dorință şi de patimă. Care Suzana era cea adevărată? Cea plină de patimă pentru el? Sau cea împătimită de putere şi slavă?

Înțelese deodată că sfatul la care lua parte nu izbuteşte să-l mişte sufleteşte câtuşi de puțin. De faptul că vorbise fără îngăduință şi că aflaseră şi alții despre sfatul său tainic cu pater Antonio, că nu se purtase deci ca un adevărat *homo secretus* nu-i prea păsa. Se gândi să se ridice şi să plece şi în clipa aceea îşi aminti iar de tinerii de la Şumuleu închişi în temniță.

— Am neapărată nevoie, se rugă frământat pater Ioan, să ajung la domnia sa Alexius de Béthlen, mai-marele temnițelor. Numai el le poate da drumul efebilor! Mi-e teamă că oştenii lui o să-l omoare pe Bocor!

Vorbea şi, fără voia lui, glasul începea să-i tremure. Ceea ce înşirau dezlânat nobilii oaspeți ai doamnei Suzana Cândea la acest sfat semăna mai mult a pălăvrăgeală searbădă, plină de bunăvoință, decât a ajutor folositor. Fără voia lui, pater Ioan şi-l închipui iar pe Bocor întins jos, pe paie. Degetele de la mâna dreaptă începură să-i tremure.

— Eu nu pot să cer nimic principelui, se apără protomedicul curții, până când starea slăvitei doamne Ana nu se îmbunătățeşte. Bolnava e însă din ce în ce mai rău!... Acum nu mai e furioasă. E copleşită de tristețe… Stă singură în odaie la ea… Şi plânge… Şi zice că vrea să moară…

— Am auzit, îndrăzni pater Adam Iuănuț către fratele său întru Domnul, că ai o soră nespus de frumoasă, pe doamna văduva Iudita Raț. Ea este văzută des în casa baronului Lazăr Apor. După câte ştiu eu, baronul Lazăr Apor este frate cu marele vistier Ştefan Apor… De ce nu te duci la el?

— Fraţii Apor, îl lămuri întunecat pater Ioan, au plecat să strângă birurile din spatele de pe lângă Reghin. Se aude însă că între Reghin şi Izvorul Mureşului s-au răsculat ţăranii… Deocamdată nu s-a întors niciunul… Şi nici Iudita… Ea are moşie lângă Reghin…

— Dar de ce, urmă la fel de stăruitor pater Adam Iuănuț, n-a încercat ceva frater Antonio Bagellardi? Fiind într-o aleasă solie străină, el are mare trecere…

În cele câteva zile de când se afla la Alba, pater Adam Iuănuț izbutise să afle destule lucruri folositoare pentru el şi pentru *Societas Sanctae Virginis Mariae*, o prea evlavioasă adunare de cuvioşi monahi catolici de la Cluj-Mânăştur unde încerca să lucreze câte ceva pentru răspândirea credinţei. De zvonurile cu privire la viitoarea înscăunare a paterului Ioan Căianu-Valachus nu era străin. Şi nici de ceea ce se şoptea în legătură cu uneltirile paterului Vartolomeu.

— Trimisul Romei, îl lămuri domnia sa Abel Todoruț Josica, se poartă cu multă prevedere. Nu vrea să-i supere pe nobilii de la curte. El tocmeşte lucruri de o mie de ori mai însemnate decât soarta câtorva tineri destrăbălaţi care se taie cu cuţitele noaptea pe ulițe…

— Aceşti tineri n-au nicio vină, sări ca ars pater Ioan. E nedrept să fie batjocoriți!...

— În afară de asta, urmă protomedicul ca şi cum nu l-ar fi auzit, pater Vartolomeu Szebelebi se cunoaşte bine cu domnia sa Mihai Teleki, cancelarul, care îi este rudă, şi cu nobilul Alexius de Béthlen. Pater Vartolomeu a spus la curte că rana lui Bocor a avut o înrâurire rea asupra slăvitei doamne Ana… Că rana aceea e un lucru necurat, diavolesc…

— O să crăp capul acestui ticălos de Szebelebi, făgădui crâncen *honorabilis* Ştefan Cândea mângâind mânerul pumnalului de la brâu. Îşi îngăduie prea multe!

— L-am putea ridica într-o noapte de la el de acasă, îi meni întunecat şi vărul Mihai Căianu. Îl facem să piară de nici nu se simte. Mi-am luat cu mine la drum şase oameni de credinţă. Toţi sunt înarmaţi!

— Vorbiţi prăpăstii! îi privi îngrozit pater Ioan. Iar mie nu-mi este îngăduit să vă ascult!

— N-ar fi rău să-l rugăm pe frater Antonio, adăugă şi pater Adam, să vadă mai bine ce se petrece pe la Sânzieni. El are destulă putere… Mă gândesc să scriu şi la Roma… Oricum, pater Vartolomeu trebuie înlăturat!...

— Asta ar putea fi cea dintâi urmare a faptului că ne-am adunat aici şi ne-am sfătuit, încuviinţă *honorabilis* Ştefan Cândea de la Băişoara. Eu cred în prietenie numai dacă ea nu se dă în lături de la faptă…

— Numai la nevoie, încuviință domnia sa Mihai Căianu întorcându-se către preacuviosul său văr, se cunosc adevărații prieteni!...

— Dar eu, se frământă speriat custodele de la Şumuleu, nu de pieirea paterului Vartolomeu am nevoie! Singurul lucru de care vă rog fierbinte, din adâncul sufletului meu, este să-mi faceți o legătură folositoare la curte. Cred că măria sa principele mă mai ține minte! Nu doresc decât să-i scot pe efebii închişi. Pedeapsa lor nedreaptă e şi pedeapsa mea! Nu mai pot! Îi visez noaptea morți!

— O să văd ce pot face, rosti gânditor *honorabilis* Ştefan Cândea de la Băişoara. N-o să te lăsăm!

Se întrerupse pentru că frumoasa lui vară, doamna văduvă Suzana Cândea, intră în încăpere însoțită de două slujnice. Toate trei aduceau pe tăvi nişte bucăți de friptură rece de porc, felii mici de pâine albă proaspătă, două ulcioare de vin cu gura ceruită şi paharele trebuincioase. Cei de față tăcură ca la poruncă zâmbind plini de cuviință.

Cu toate că în nopțile petrecute cu ea ajunsese să cunoască toate amănuntele minunatei ei alcătuiri trupeşti, pater Ioan o privi străbătut deodată de o căldură neobişnuită de parcă atunci ar fi văzut-o întâia oară. Întârzie puțin cu privire pe sânii mici, strânşi în pieptarul de catifea neagră, şi pe coapsele prelungi. Apoi plecă ochii. I se părea că mai ales pater Adam îl judecă şi îl osândeşte. Faptul că îndeplinea în casa doamnei Suzana datoriile sale de preot monah, în loc să ascundă, nu făcea decât să dovedească legătura vinovată care îi unea de atâta timp. Îşi aminti de cea dintâi întâlnire cu pater Antonio Bagellardi, care îi spusese de această legătură. Teama lui se făcu şi mai adâncă. Poate că nu făcuse bine venind iarăşi ca oaspete dorit în casa ei de văduvă. Totuşi într-o astfel de venire nu era nimic deosebit pentru că toți nobilii, chiar şi cei mai săraci, asta o ştie oricine, în măsura în care mai aveau avere şi țineau la mărirea şi faima lor în lume, se îngrijeau să aibă preot în biserica de pe moşie.

— În sănătatea slăvitei gazde, închină plin de o desăvârşită curtenie domnia sa Abel Todoruț Josica, protomedicul.

Doamna Suzana răspunde blând arătând nişte dinți albi ca mărgăritarele.

— În sănătatea domniilor voastre! rosti ea limpede rămânând în picioare, gata de plecare.

Toți ridicară încă o dată paharele, în afară de pater Adam Iuănuț, care mirosea vinul cu multă lăcomie sclifosindu-se însă că fiind într-un oarecare post nu-i este îngăduit să-l bea.

— Dă-l pe gât, precuvioase! îl îndemnă râzând *honorabilis* Ştefan Cândea. E sângele Domnului! Nu ştii siloghismul călugărilor care sunt buni băutori?

— Nu! mărturisi foarte nevinovat pater Adam.

— Mă cam mir! se strâmbă nobilul.

— Am dori să-l auzim! ceru gazda plină de multă bunăvoință.

— Siloghismul spune, îşi dădu drumul cu multă plăcere vărul ei, că *Qui bene bibit, bene dormit. Qui bene dormit, non peccat. Qui non peccat in coelo venit. Ergo: qui bene bibit in coelo venit.*

Bărbații și doamna gazdă izbucniră în râs în timp ce pater Adam zâmbea cu înțelegere, iar cele două slujnice se uitau mirate nepricepând care era pricina acestui haz.

— Vă doresc petrecere bună! rosti iar doamna gazdă.

Nu voia să rămână.

— E cel mai bun vin pe care l-am băut vreodată! mărturisi plescăind de plăcere *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia.

Gazda închină încă o dată, înadins pentru vărul preotului ei, și după ce făcu semn către slujnice ieși ușor închizând ușa în urmă.

Bărbații rămaseră tulburați pentru câteva clipe.

Apoi, deodată, hotărârea lor se făcu parcă și mai aspră.

— Încrede-te în noi, părinte Ioane! rosti liniștit pater Adam Iuănuț. Vrem să te ajutăm! Noi toți dorim să ne fii păstor!

— Avem și noi legături la curte, îl încredință *honorabilis* Ștefan Cândea. Vrem să te apărăm! Și dacă e nevoie, știm și noi să lovim!

— O să încercăm să-ți fim de folos, făgădui și vărul Mihai de la Leghia. Cu toate mijloacele de care suntem în stare! Noi toți credem în cuvioșia ta!

Se lăsă o tăcere nefirească. Pater Ioan se uită pe rând la ei. Nu era în stare să le spună nimic. În loc să-l bucure asprimea lor îl înfricoșa.

— Eu nu mă bag! rosti prevăzător domnia sa Abel Todoruț Josica, protomedicul. Starea mea la curte e șubredă. Iar domniile voastre vorbiți de lucruri nespus de primejdioase.

Honorabilis Ștefan Cândea făcu o mișcare scurtă cu paharul în gol.

— Fricosul se teme dinainte de primejdii! rosti el plin de un dispreț nimicitor.

— Mai bine ați vedea adâncimea prăpastiei înainte de a sări în ea! îl înfruntă protomedicul. Vorbiți aici despre un omor ca și cum ați pomeni de cine știe de întâmplare obișnuită.

— Domnia ta vorbești de prevedere ca să-ți ascunzi frica! îl rușină și *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia. Nu cumva ești în stare să ne și vinzi? Doar stai la curte! Unde se vinde și se cumpără totul!

— Sufletele mari, îl învăță și pater Adam, își arată vrednicia tocmai în primejdie.

Vorbeau cu înverșunare, poate cu ură chiar. Și deodată pater Ioan înțelese că întâlnirea aceasta ajunsese la o cumpănă dincolo de care nu era bine să mai treacă. Se ridică hotărât, cu gândul să iasă din încăpere. Scrisoarea magistrului Gavril Ivul de la Viena îl aștepta.

— Singurul lucru de care v-am rugat, aminti el celor de față, este să-mi mijlociți întâlnirea cu Alexius de Béthlen. Încercați să-l faceți să le dea drumul tinerilor! Îi omoară! Acum… Acum eu aș vrea să merg la magistrul Petru, la han. Trebuie să-l îngrijesc!

Protomedicul pricepu îndemnul paterului Ioan. Se ridică și el tremurând de mânie.

—Vă rog să spuneți cinstitei gazde mulțumirile mele! rosti el alb la față înclinându-se puțin. Cu bine!

Ieşi grăbit, însoțit de privirile pline de silă ale celor rămaşi pe scaune. Parcă s-ar fi uitat la un duşman.

— Chiar mâine, se rugă pater Ioan cu mâna pe clanța de la uşă, aş vrea să merg în temniță! Poate izbutiți să mă ajutați cu ceva!

Ceilalți oaspeți se ridicară, de asemenea. Nici ei nu doreau să mai rămână.

— Mâine îl vei vedea pe Alexius de Béthlen, făgădui hotărât *honorabilis* Ştefan Cândea. Ai încredere în noi!

Pater Ioan se înclină. N-avea nici un temei să nu-l creadă.

*
* *

După ce ieşi din încăperea oaspeților, pater Ioan nu se grăbi însă către ieşire, aşa cum lăsase să se creadă când spusese că vrea să meargă la fostul magistru Petru, ci se duse de-a dreptul la el în odaie, unde se încuie repede pe dinăuntru. Câteva clipe rămase nemişcat, rezemat de uşă. Era tulburat şi întristat. Ştia că *honorabilis* Ştefan Cândea nu amenința de pomană cu omorul şi se gândea ca mai târziu, îndată ce ar fi putut rămâne singur cu el, să-l ia deoparte şi să-i vorbească. O fărădelege nu trebuia răsplătită cu altă fărădelege.

Deocamdată însă nu era în stare şi nici nu voia să mai vadă pe cineva. Scrisoarea fratelui iezuit Gavril Ivul de la Viena era la locul ei pe masă între foile galbene pe care scria uneori la *Magnus Cantus Coelestis*. În lumina cenuşie a amurgului pecețile ei se vedeau ca nişte pete negre.

Se dezlipi de perete şi se duse la masă. Înadins lăsă lumânările neaprinse. Scoase un pumnal mic de la brâu şi tăie cea dintâi dintre peceți cu o stare de suflet amestecată, pe care nu şi-o cunoştea.

Se lăsă în jilț şi începu să citească. Hârtia groasă cu fâşâitul ei ascuțit şi mirosul anume al cernelii i se păreau cunoscute. „*Illustrissime*, era scris în scrisoare, *magister doctissime atque reverendissime custos et spectabilis amicus meus*, Ioane, preaiubite frate întru Domnul, din inimă te binecuvântez şi te îmbrățişez!

Prin pater Modestus de la Roma, ca şi prin alți prieteni ai noştri, am aflat de curând cu mare bucurie de încrederea şi răspunderile cu care se vorbeşte să fii dăruit în viitor. Aşa cum ştii, şi eu am ajutat la o mai bună cunoaştere a roadelor dobândite de tine în ogoarele străduințelor călugăreşti. Am făcut acest lucru pentru că ştiu că eşti printre cei aleşi. Socotesc că slava şi puterea se cuvin în chip firesc celor vrednici. Eu ştiu că firea ta lipsită de înverşunare, o anumită înclinare spre moliciune ca şi dorința de a fi mai mult cu tine însuți decât cu alții te împiedică să mergi hotărât spre țintele care nu se leagă măcar în parte de ceea ce scrii pentru *ars musicae*. Calea aceasta ai

ales-o tu singur şi pe ea umbli de mult timp cu o dăruire fără preget. Cunosc multe din cântecele tale. Le prețuiesc şi le iubesc. Cunosc mai ales harul tău cel mai ales: acela de a nu fi mândru de virtuțile pe care le ai. Sunt încredințat că dacă ar fi după cuvioşia ta, între cele două căi pe care le ai în față, adică între puterea ce ți se dăruieşte şi chemarea adâncă de a rămâne mai departe un minunat născocitor de cântece, ai alege-o fără nicio vorbă pe cea de-a doua. Ca mulți alții care scriu, zugrăvesc, cioplesc piatra sau născocesc cântece, tu socoteşti că nimic din ceea ce nu se leagă de menirea ta de *auctor* nu este vrednic de a te ispiti cu adevărat. Tu socoteşti că datoria ta este una şi că ea le cuprinde pe toate celelalte, fiind, de fapt, mai presus de ele: aceea de a scrie cântece frumoase, în stare să răzbească în lume şi în timp.

Eu cred însă că nimeni nu poate hotărî singur care sunt cu adevărat datoriile lui. Pentru că datoria nu poate avea niciun înțeles dacă nu se leagă de o rânduială mai înaltă şi mai trainică, mai presus de voința noastră.

Eşti pus aşadar să alegi nu între chemarea spre putere şi datoria față de tine însuți, ci între două datorii. Eu cred că tocmai alegând puterea ai izbuti să slujeşti cu adevărat celorlalte chemări şi datorii ale tale. Puterea este un dar rar, un dar dumnezeiesc. Puterea ajutată de izbândă, de bunătate şi blândețe făureşte dreptatea. Eu nu pot crede că puterea ar dăuna cu ceva meşteşugului tău minunat şi chemării înalte căreia îi slujeşte. Ba, dimpotrivă. Puterea i-ar da şi mai multă slavă, şi mai multă strălucire. Căci slava nu este altceva decât mulțumirea adâncă pe care o trăieşti când ştii că ai înfăptuit lucruri de mare preț sortite să răzbească prin timp. *Gloria umbra virtutis est*, scrie Seneca Philosophus în ale sale *Epistulae*. Cu cât oamenii au fost mai mari la suflet, cu atât mai mult au fost chinuiți de dorința de slavă. Slava înseamnă totul sau aproape totul: puterea ce ți se dă, bogăția pe care ştiu că n-ai avut-o niciodată şi pe care sunt încredințat că acolo la noi în Ardeal, în împrejurările triste prin care trece întreaga țară, n-o să o ai nici de acum încolo, poate chiar mulțumirea sufletească după care tânjeşti…”

Aici cerneala de pe scrisoare părea ceva mai ştearsă. Pater Ioan se ridică de pe scaun şi se duse la fereastra mică dinspre curte, întărită cu drugi groşi de fier. Citea şi, fără să vrea, în fața lui îl vedea aievea pe pater Gavril, puternic încă în ciuda celor peste şaizeci de ani câți avea, înalt şi slab, cu o strălucire ciudată în ochi, aşa cum îl cunoscuse cu paisprezece ani în urmă când pater Gavril Ivul fusese trimis de Sfântul Scaun de la Roma în Ardeal cu prilejul înscăunării principelui Kemény. Kemény ceruse, şi dieta Ardealului fusese de aceeaşi părere, ca țara să iasă de sub puterea turcească şi să se supună împăratului de la Praga. Pentru Sfântul Părinte de la Roma, magistrul Ivul de la Viena era, ca ardelean ce se găsea, cel mai în măsură să afle pentru Sfântul Scaun ce se petrece la Alba. Atunci se cunoscuseră, chiar aci la Alba, la un han. El îi cântase paterului Gavril la lăută până noaptea târziu, şi trimisul Romei îl îndrăgise pentru totdeauna. Peste alți doi ani, când principele Acațiu Barcsai, un român calvin din Bârcea Hunedoarei, cel ce luase locul lui Ioan Kemény ucis de turci la Seleuşuil Mare, îi scutise pe toți preoții români din Ardeal, adică pe tot clerul

ortodox, de dijme şi none la semănături şi la vite, ca şi de plata dărilor pentru vii, la Roma se iscase din pricina asta o mare tulburare. Pater Gavril Ivul fusese iarăşi trimis de la Viena la Alba ca să vadă ce poate însemna cu adevărat întărirea clerului ortodox pentru soarta jalnică a bisericii catolice în Ardeal. Se întâlniseră tot la Alba, şi pater Ioan avusese slăbiciunea neaşteptată de a-i mărturisi trimisului Romei la o spovedanie legăturile lui tainice cu felurite femei. Pater Gavril Ivul îl ascultase cu luare aminte şi-l judecase cu înțelegere şi înțelepciune. Cu o prietenie îndeosebi din care căldura sufletească nu lipsise. Atunci i se păruse lui că descoperă în pater Gavril un desăvârşit frate întru Domnul şi un adevărat filozof. Pater Gavril nu se mira că un monah catolic viețuitor între ortodocşi, luterani şi calvini, adică între schismatici şi eretici care socotesc legătura preotului cu soțiile lor lucrul cel mai firesc cu putință, are de asemenea una sau mai multe prietene. Pater Gavril îi dăduse un canon oarecare în chip de *remedium peccati* sfătuindu-l să fie cu băgare de seamă ca să nu aibă de suferit de pe urma legăturilor lui. Aşa se născuse prietenia lor. Timpul o întărise şi o făcuse mereu mai adâncă. Scrisorile pline de înțelesuri filozofice pe care şi le trimiteau mereu, fără abatere, unul altuia, erau şi ele un semn al acestei prietenii.

„Îți spun toate acestea, urma pater Gavril mai departe, ca să-ți amintesc încă o dată de lucruri pe care, firește, le ştii, dar pe care dorești poate să le uiți. *Ars musicae*, cu care te îndeletnicești, nu este decât o parte, şi nu cea mai însemnată, din rânduiala înaltă şi veşnică la care te îndemn să te gândeşti. De la Pythagoras din Samos, care a spus lucruri atât de însemnate despre *ars musicae*, cunoaştem că legăturile dintre toate lucrurile pământeşti şi cereşti stau într-o rânduială anume de la care nu poate fi abatere. Filozoful elinesc a dovedit acest lucru arătând că *ars musicae* cu care se îndeletnicesc oameni aleşi şi minunați, precum cuvioşia ta, nu este, de fapt, decât o umbră pământească, trecătoare, a adevăratei *musica*, aceea cântată în ceruri de stele, luceferi şi nori. Totdeauna m-am simțit tulburat de spusa adâncă a lui Pythagoras, potrivit căruia înălțările, opririle, depărtările şi toate acele rânduieli de amănunt fără de care nu este cu putință minunata curgere lină a oricărui cântec omenesc, oricum ar fi el, seamănă, de fapt, cu întreruperile, rotirile şi golurile dintre stelele cerului într-o neîntreruptă mişcare. Un cântec seamănă, într-adevăr, cu o lume mai mică într-o neîntreruptă rotire de stele. Cântecul cerului, măreț şi nesfârşit, se oglindeşte în cântecul omenesc oricât de neînsemnat ar fi el, aşa cum strălucirea orbitoare a soarelui îşi găseşte loc în cea mai umilă boabă de rouă. După cum ştii, firește, şi cuvioşia ta, dumnezeiescul Platon şi, mai târziu, Plotin din Alexandria întăresc ceea ce spune Pythagoras despre *musica coelestis*. Platon ne ajută chiar mai mult decât alții să pricepem de ce glasul omenesc dăruit cântecului ne poate face să ne gândim uneori la puterile nesfârşite de dincolo de noi, puteri ce nu pot fi nici văzute şi nici cuprinse cu mintea, dar pe care le simțim uneori în stările noastre de preaplin sufletesc copleşitor. Da, *mirabilis ars musicae* poate face acest lucru aşa cum îl face o rugăciune sau o minune adevărată trăită cutremurător de adânc. Tocmai de aceea meşteşugul cel mai

ales al cântării se învaţă totdeauna laolaltă cu teologia, filozofia şi mathematicile, adică odată cu ştiinţa despre *rânduiala* înaltă şi atotputernică a tuturor celor ce sunt, mari şi mici, în cer şi pe pământ.

O rânduială înaltă şi atotputernică cere acum ca sfinţia ta să iei puterea. N-ai dreptul nici să şovăi, nici să te dai în lături. Puterea este datorie. Şi, mai ales, rânduială. Orice rânduială bună este însă la rândul ei un lucru dumnezeiesc, o *lex aeterna*. Fii tare şi gata de datoria care te aşteaptă! Fii fără cruţare dacă este nevoie! Orice datorie mare cuprinde toate datoriile cele mici. Gândeşte-te bine la acest lucru!

Cât priveşte starea sănătăţii mele, de care ţi-am povestit în scrisoarea de mai înainte, ea s-a îmbunătăţit mult. Am poftă de lucru şi de scris. Am de gând să mai tipăresc o dată cartea mea *Propositiones ex universa logica*. Din anul Domnului 1654, de când am dat-o întâia oară la iveală, şi până acum s-a vândut şi s-a răsvândut. Pentru ca a doua tipărire să fie însă mai bună şi mai cuprinzătoare decât cea dintâi, aş vrea acum să folosesc pentru cartea mea câteva lucrări de filozofie scoase în Ardeal şi Ţara Românească. Pe unele din ele le-am văzut şi le-am răsfoit fără să le pot dobândi. De altele doar am auzit. Te-aş ruga deci să cumperi, dacă îţi este cu putinţă, şi să-mi trimit următoarele lucrări: *Logica* fratelui Panteleon Ligaridis, care a fost mare dascăl la colegiul grecesc şi latinesc de la Târgovişte în Ţara Românească, pe timpul domnului Matei Basarab de fericită amintire. Frater pater Panteleon Ligaridis, prin care Matei Vodă Basarab a ţinut o neîntreruptă legătură cu răposatul papă Urban, a fost un bun fiu al bisericii apostolice romane. La Târgovişte el i-a învăţat pe tineri retorica, logica şi filosofia, urmând cu multă râvnă îndrumările venite de la *Congregatio de propaganda fide* din Roma. Aş dori de asemenea să am lucrarea lui Martinus Albrich, *Disputatio de natura et constitutione Logicae. In celebri Gymnasio Coronensi,* tipărită la Braşov în anul Domnului 1655. Cel ce a dat răspunsurile la această *disputatio academica* a fost Ştefan Dehan, român de-al nostru, dintr-o şcoală de la Bistriţa Năsăudului. Cartea e bine scrisă şi cu toate că e lucrarea unor inşi plini de duhul răzvrătit al lui Luther, *invictus haereticus*, aş dori mult s-o am pe masă. Aştept să mi-o trimiţi. Aştept mai ales răspunsul tău la cele ce ţi-am scris despre datoriile înalte care te aşteaptă.

Te îmbrăţişez cu aceeaşi dragoste frăţească dintotdeauna.

Benedico te!
Gavril”

Pater Ioan rămase câteva clipe cu scrisoarea în mână. Frământarea care îl chinuise mai înainte pierise pe nesimţite şi în locul ei rămăsese o stare ciudată. Se simţea vlăguit. Abia acum băgă de seamă că întunericul de afară începea să învăluie oraşul. În odaia lui, patul acoperit cu scoarţe ţărăneşti de lână neagră, soba înaltă de lângă uşă în care se auzeau câteva lemne arzând, crucea prelungă de pe peretele de la răsărit, masa la care scria, lăuta şi vioara rezemate de perete păreau nişte lucruri şterse, necunoscute. Undeva departe, peste acoperişurile de ţiglă ale caselor, se auzeau

strigătele ascuțite ale oștenilor puși să facă de pază pe zidurile cetății. Era seară. Pace desăvârșită.

Scrisoarea magistrului Gavril aducea cu ea cea mai aleasă dăruire sufletească cu putință. Și totuși din bucuria înaltă și bună cu care îi primea altădată rândurile, acum nu mai rămăsese nimic. În loc să piară, neliniștea care îi rodea ca o mie de carii încuibați în inimă se făcea parcă și mai rea. Gândul la Bocor și la ceilalți efebi închiși se amesteca numai cu deznădejdea. Ridică scrisoarea și din pricina întunericului care se înstăpânea căută anevoie un anumit rând. „Fii fără cruțare dacă este nevoie!" găsi el sfatul dat de pater Gavril. Citea și, fără să vrea, cele spuse de văru-său Mihai de la Leghia despre noaptea în care însoțitorii săi înarmați l-ar fi putut ridica pe pater Vartolomeu de la han îi răsunau neobișnuit de răspicat în urechi.

Un zgomot de pași dincolo de ușă îi risipi repede gândurile. Doamna Suzana Cândea îi însoțea pe ceilalți oaspeți către ieșire. Aici, în casă, nu rămânea decât vărul ei Ștefan Cândea, pe care îl găzduia mai departe, într-o odaie frumoasă la catul de sus. O clipă i se făcu teamă că bărbații cu care se sfătuise vor dori să-l caute, să-și mai ia încă o dată rămas-bun. Nu se întâmplă însă nimic. Peste puțin timp, la ușa groasă de la intrare fu tras zăvorul. Glasul gazdei se mai auzi poruncind ceva unei slujnice. Apoi totul se înecă iar în liniștite.

Pater Ioan se smulse de la fereastră și deschise ușa de fier de la sobă. Căută o surcică subțire între lemnele aduse pentru noapte, luă flacără și aprinse lumânările din cele două sfeșnice de aramă de pe masă, apoi închise la loc. După ce coborî și perdelele de la fereastră i se păru că scrisul poate începe. Cerneala de pe masă era nouă, la fel și hârtia albă pe care o cumpărase de curând. Se așeză în fața ei cu sfială, de parcă cele trăite cu mulți ani în urmă când îi mărturisise paterului iezuit de la Viena legăturile lui cu femeile s-ar mai fi petrecut acum încă o dată.

„*Illustrissime*, începu el, *praeclarissime atque doctissime magister Gabrielus Ivul, ordinarius Universitatus Vindobonensis, spectabilis et carus meus amicus*, și eu te îmbrățișez și te binecuântez din toată inima. Am primit scrisoarea ta și mă bucur să aflu că te găsești bine. Mă bucur de asemenea că vrei să mai tipărești încă o dată *Propositiones ex univers logica* și mă voi strădui să-ți găsesc și să-ți trimit la timp cărțile pe care mi le ceri. La acestea aș putea adăuga încă două și anume *Elementa logica in usum scholae Albenis*, dată la iveală aici la Alba la noi, în anul Domnului 1635 de magistrul Johannes Bisterfeld, un urmaș luteran al învățăturilor lui Petrus Ramus, precum și *Praecepta Logicae Peripateticae* de Gasparus Bartholinus, tipărită la Sibiu în anul Domnului 1648. Pe amândouă le-am văzut la fratele nostru, fostul *magister psiholosophiae* Petru Luncan, înainte de a fi dat afară din mânăstire. Cu toate că sunt scrise de eretici luterani, fratele Petru le prețuia în chip deosebit.

Îți cer în schimb, și te rog mult să cauți să le găsești prin negustători, prin cunoscuții tăi de la curtea împărătească de la Praga sau prin prieteni, două lucrări pe care le-am văzut aici la noi, la cineva de la Sibiu, și pe care, ca *organifaber* ce mă aflu, aș dori mult să le am și eu. Mai întâi, *Sacrae symhoniae*, scrise de măiestrul Giovanni

Gabrielli, care a fost organist la biserica sfântului Marcu din Veneția. Apoi, două cărți de Ludwig Senflius, care a fost *musicus primarius* la felurite curți crăiești, și anume *Liber selectarum cantionum* dată la iveală în anul Domnului 1520, și *Varia carminum genera*, din anul Domnului 1534. Este cu neputință ca printre nemții de la Viena și de la Praga să nu găsești pe cineva care să-ți înlesnească dobândirea acestor cărți pe cât de vechi și de rare, pe atât de prețuite de cunoscători…"

Pater Ioan se opri puțin ca să-și tragă răsuflarea. Rândurile sale ieșeau cam dezlânate, încurcate uneori. Totuși nu era în stare să scrie frumos. Se aplecă iar și urmă mai departe:

„Cât privește cele ce îmi scrii în legătură cu datoria mea de a lupta pentru putere, adică pentru scaunul de *vicarius apostolicus generalis* al Ardealului, nu știu ce să-ți răspund. Cuviosia ta îmi aminteşti de rânduiala cea mai presus de fire și de faptul că sunt chemat să fiu fără cruțare. În *Sfânta scriptură*, la Ecleziast și prin alte locuri pe unde citim despre protopărinții neamului omenesc, se spune însă că toate măririle sunt amăgiri. Acelaşi lucru îl mărturisesc gânditori ca Plutarh, Euripide și Demetrios din Faler, dar cu deosebire sfinții părinți ai bisericii noastre. Cuviosia ta știi tot atât de bine ca și mine ce ne învață sfântul Ioan Hrisostom, care a scris că cea mai mare zădărnicie este să te agăți de măririle șubrede ale acestei lumi trecătoare. Și pentru că ai pomenit de gânditorii minunați care au lăsat învățături de mare preț despre *ars musicae*, aș putea aminti și eu de vestitul Boethius filozoful, un adevărat *artifex vitae*. El a arătat în *De institutione musica* ce anume cuprind *musica mundana, musica humana* și *musica instrumentalis*. Dar tot el ne învață *la Consolationes philosophiae* că norocul lumii este pe cât de amăgitor, pe atât de alunecos. Roata norocului și a puterii, mai zice Boethius, pe cât de greu urcă, pe atât de repede coboară. Eu nu uit asta. *Fortuna labilis!* De când m-am întâlnit aici, la Alba, cu pater Antonio Bagellardi numai la spusele lui Boethius mă gândesc. Dușmanii mei sunt neînduplecați și puternici. Și mi-e teamă că eu nu sunt un luptător prea bun. Întârzierea mea de a începe lupta este deocamdată mijlocul prin care eu mă apăr de ei.

Îmi scrii, iubite frate Gavrile, de chemarea mea pentru slavă, pe care o legi de putere. Am cunoscut destui oameni care cred că bunul cel mai de preț în lume este puterea. Legăturile lor cu prietenii, cunoscuții sau rudele, averea, cugetarea, adeseori uluitor de pătrunzătoare, de care sunt în stare, iscusința, fărădelegea înfiorătoare chiar, ei le folosesc numai pentru a ajunge la putere în care cred nebunește, ca într-o binefacere în stare să le dea cea mai adâncă mulțumire cu putință. Puterea este ca și dragostea, un fel de patimă. O patimă ciudată însă, pe care eu n-am izbutit s-o înțeleg niciodată până la capăt. În mânăstirile și școlile pe unde am umblat, în orașe și sate, în case umile sau, dimpotrivă, nespus de strălucitoare, peste tot se află oameni bolnavi de dorința nebună de a fi ascultați fără crâcnire, de nevoia de a porunci aspru și de a se face temuți. Ei socotesc că lupta pentru stăpânire asupra altora e singurul rost în viață și singura îndreptățire de a trăi. Asprimea înverșunării, setea de a avea supuși cu orice preț îi rod pe aceşti bieți oameni, pe cât de iscusiți, pe atât de primejdioși, ca o boală

tainică şi necruţătoare sau ca nişte otrăvuri ascunse, cu neputinţă de învins. Trebuie să-ţi mărturisesc, *carus meus amicus*, că nu-mi fac decât o silă necuprinsă toţi aceia pe care *historia, vitae dux*, îi arată a fi mari stăpâni ai puterii, cuceritorii războinici de orice fel, oameni schilodiţi rău de tot sufleteşte, împodobiţi cu o faimă venită numai şi numai din iscusinţa nebună cu care i-au trimis pe oameni să moară doar pentru că aşa doreau ei… Silă îmi fac şi aceia care spun că trufia şi mândria nesăbuită sunt o datorie. Sau cei ce stau nepăsători uitându-se de la înălţimea puterii lor la atâtea dureri omeneşti şi la cele mai felurite nenorociri cu putinţă. Oamenii aceştia îi pot birui pe alţii, dar niciodată nu se pot învinge pe ei înşişi. Pentru ei puterea este, într-adevăr, binefacere. Şi slavă. Mare şi nepreţuită slavă.

Eu îmi îngădui să mă gândesc însă la slavă puţin altfel, aşa cum am învăţat de la magiştrii mei care mi-au dezvăluit frumuseţea nepieritoare din *ars musicae* şi cum eu însumi am ajuns cu timpul să cred fără abatere. Eu socotesc anume că slava înseamnă înainte de toate frumuseţe şi adevăr. Un cântec bine scris cuprinde în sine atâta frumuseţe şi atâta adevăr încât cea mai înfricoşătoare putere îmi pare neînsemnată pe lângă vraja lui dulce. Din curgerea suavă a unei cântări, *ars artium*, se revarsă fără încetare răsuflarea învăluitoare a dragostei şi a păcii. În ea simţim adâncimi sufleteşti nebănuite, fie că pornesc din clipe de restrişte, cum trăiesc eu acum, când mă apasă atâtea neguri şi mă înconjoară atâţia duşmani sângeroşi, fie din preaplinul celei mai alese bucurii. Ştiu. Un cântec frumos e lucrul cel mai plăpând cu putinţă, cel mai fraged. În *hortus musarum*, pe unde cutreieră frumoasa zână *Euterpe*, sunt multe asemenea flori fragede. Nu uita însă că florile cele mai gingaşe cresc adesea şi pe vârfurile aspre ale munţilor. Cu toată frăgezimea lor, nicio vijelie şi niciun vânt năprasnic nu le pot nimici. Într-un sunet mie mi se dezvăluie lumea întreagă. Puterea mea înseamnă să stăpânesc lumea prin sunet. În sunet eu pot să văd ceea ce alţii nu sunt în stare nici măcar să bănuiască, necum să priceapă. Prin sunet eu pot să-mi luminez măcar în parte cele mai adânci şi mai întunecate părţi ale vieţii noastre trecătoare. Pot atunci să ajung la multe din rosturile îndepărtate şi ascunse ale firii, să înţeleg, cum îmi scrii şi tu, de ce cântecul nostru este o parte din cântecul cel mare al stelelor şi al cerului, al lumii întregi."

Pater Ioan se întrerupse iar. Nu-şi putea da seama cât timp trecuse de când începuse să scrie. Înţelegea totuşi că se făcuse foarte târziu şi că noaptea pusese stăpânire peste oraş. Starea de frământare sufletească cu care adăuga rând după rând nu-l împiedica să-şi dea seama că în casă nu se mai simţea nicio mişcare.

Un strigăt de oştean războinic totuşi de dincolo de ferestre, subţiat şi înăbuşit de grosimea perdelelor. Oraşul dormea adânc, cufundat în beznă şi teamă ca într-un păcat. În odaie era cald. Era bine. Pater Ioan se ridică, se trase într-un colţ, se descălţă de cizmele moi şi lucioase pe care le puse afară, în faţa uşii, să le aibă slujnica la îndemână dimineaţa, când le curăţa şi le ungea cu untură de gâscă, încuie la loc, apoi se dezbrăcă de rasă şi de straiele pentru oraş. După ce-şi trase pe trupul gol cămaşa moale de in cu care Suzana îl obişnuise să doarmă aici la ea, se lăsă iar pe scaun, la masă. Înmuie pana în cerneală. Cuvintele veneau mai departe, de la sine.

„M-am simțit totdeauna tulburat, urmă el, stăpânit de aceeaşi aţâţare, de puterea uluitoare a fiecărui sunet în parte şi a tuturor la un loc. Priceperea celor ce făuresc cântece dă de fiecare dată sunetelor o rânduială nouă, care nu seamănă decât în parte, sau chiar deloc, cu ceea ce s-a făcut mai înainte. Îl încerc lin cu degetele pe o coardă de lăută şi-l simt deodată în toată strălucirea lui. Numărul sunetelor cu care lucrăm nu este mare şi n-are în el nimic uluitor. Dar cât de uimitor se arată un sunet laolaltă cu alte sunete! Ca şi stelele de pe cer, el se înfăţişează drept un fapt de dincolo de viaţa noastră, ca o minune, sau ca un dar dumnezeiesc. Şi de fiecare dată rămânând el însuşi, neschimbat, se iveşte mereu altfel, mai tainic, mai frumos, numai pentru că ţesătura în care e pus e nouă şi nebănuită. Adăugând la aceasta şi faptul că fiecare ascultător aude sunetul în felul său, iar cântecul este pe cât de felurit, pe atât de schimbător, se vede şi mai bine de ce *ars musicae* seamănă, într-adevăr, cu un cer nesfârşit, într-o neîntreruptă rotire de stele. *Ars musicae*, iubite frater Gavrile, e ca o taină mai presus de fire. Eu nu mă mir de faptul că unii făuritori de cântece s-au simţit ispitiţi, precum odinioară arhanghelii căzuţi din ceruri, să se asemene pe ei înşişi cu atotputernicul Dumnezeu demiurgos. Asemenea meşteri îndrăznesc chiar să spună că pentru ei stăpânirea deplină a celor şapte sunete din *ars musicae* este nesfârşit mai însemnată decât stăpânirea celor şapte planete cu care ele stau într-o foarte strânsă legătură. Oştile nevăzute ale sunetelor sunt puterea lor. Taina nepătrunsă a acestei puteri vine din faptul că sunetul fiind mereu el însuşi poate fi oricând şi altceva. Acest altceva este înţelesul felurit pe care eu, ca făuritor de cântece, şi cel ce ascultă, ca ins care se poate lega sufleteşte de mine, îl putem da mereu sunetului, la nesfârşit. Nu se află gând, dorinţă, ori stare omenească pe care *ars musicae* să nu le poată stăpâni. În ea clocotesc şi hulesc stihiile dezlănţuite ale lumii. Blânda pace veşnică după care tânjim se află însă şi ea acolo. Măreţia munţilor sau a mării, precum şi gingăşia din cea mai umilă floare de pe marginea drumului prăfuit au şi ele locul lor într-un cântec. Înţelesurile cântecului se leagă aşadar de măreţia şi tainele lumii. Cel ce stăpâneşte cântecul le stăpâneşte, măcar în parte, şi pe ele. Fireşte, asta nu-i uşor pentru cel ce crede în *ars musicae*. Nu întâmplător se spune că *ars musicae* e un tărâm dumnezeiesc înconjurat însă de prea mulţi diavoli.

Îţi spun toate aceste lucruri nu cu trufie şi nici cu lipsa de simţ al datoriei, ca să scap de greaua povară a răspunderilor de care îmi aminteşti. Îţi spun cu uimire. Uimirea aceasta este chemarea mea. Este puterea mea. N-aş vrea s-o dau pentru nicio altă putere, oricât de ispititoare ar fi ea. Iubesc singurătatea trecătoare în care mă pot ascunde uneori, ca să pot lucra pe îndelete şi din toată inima un cântec ales. Fără această singurătate trecătoare n-aş mai fi eu însumi.

Rămân al tău, iubite frate Gavril, cu aceeaşi dragoste şi cu dorinţa neschimbată de a te vedea iarăşi la noi în Ardeal. Îţi mulţumesc mult pentru lucrurile bune pe care le spui despre mine.

Benedico te!
Ioan”

Încheie obosit cu degetele de la mâna dreaptă amorțite de atâta scris: lăsă foile, puse dopul la cerneală, apoi se ridică. Amândouă lumânările dădeau să se stingă. Suflă în ele şi abia când rămas în întuneric îşi dădu seama că e amețit ca după o trudă lungă.

Se târî încet spre pat, desfăcu învelitoarea moale de lână neagră pe care în alte seri Suzana o dădea la o parte şi se lăsă pe pernă cu ochii în tavan.

În întuneric se ivi deodată chipul mirat, uluitor de desluşit al lui Iacob Bocor. Dădea să întrebe dacă pater Ioan va merge chiar mâine la domnia sa Alexius de Béthlen ca să-i scoată pe efebi din temniță.

„Cine are puterea să facă asta ne scapă de la moarte! rostea Bocor pe muteşte, îndeajuns de desluşit însă ca să poată fi înțeles. Puterea poate fi binefacere."

Pater Ioan se mişcă deodată, fără să vrea, de parcă cineva l-ar fi ars şi pe el cu fierul roşu drept în inimă.

Oboseala şi somnul se risipiră în întuneric fără nicio urmă.

*

* *

A doua zi se trezi târziu şi numai după ce una dintre slujnicele doamnei Suzana bătu înverşunată în uşă, de mai multe ori. Faptul că rămânea atât de mult în odaie era cam neobişnuit. Stăpâna casei se temuse să nu fie cumva bolnav. Ea îi poruncise slujnicei să bată. De fapt, pater Ioan, care se chinuise treaz aproape toată noaptea, nu izbutise să aţipească decât spre ziuă. Clipi de câteva ori cu privirile încețoşate. Îşi simțea capul greu ca după o beție prelungită şi toate i se înfățişau amestecat. Apoi se trezi cu adevărat.

— Nobilul domn Alexius de Bétheln aşteaptă pe cuvioşia voastră la temniță, îl vesti supusă slujnica de dincolo de uşă. Doamna Suzana roagă pe cuvioşia voastră să nu întârzie!

Într-o clipă înțelese că *honorabilis* Ştefan Cândea de la Băişoara îşi ținuse făgăduiala de a-l ajuta. Sări din pat de parcă l-ar fi ars iarăşi cineva. Îşi trase cămaşa lungă de in de pe el, dar era aşa de ațâțat că începu să se încurce în lucrurile cu care trebuia să se îmbrace. Abia după ce-şi turnă apă rece într-un lighean şi se spălă pe față îşi veni în fire.

Cu o repeziciune pe care nu şi-o cunoştea, în câteva clipe fu gata. Pe perete era o oglindă mică din sticlă de Veneția. Se uită în ea. Rasa bogată şi groasă îi şedea cum se cuvine, barba neagră şi deasă, tăiată scurt, lucea de câteva picături rămase neşterse. Înfățişarea lui era tocmai ceea ce trebuia. Descuie uşa şi îşi luă cizmele. Unse bine, încălțările erau tot atât de moi ca nişte ciorapi călduroşi.

Doamna Suzana şi vărul său, pe care îi căută la ei în încăperi ca să afle amănunte despre întâlnirea din temniță la care se grăbea, nu mai erau acasă. Slujnica,

pregătită să-i aducă gustarea de dimineață, ca de obicei, veni repede după el şi-l vesti că plecaseră amândoi în oraş cu treburi de-ale lor. Lăsaseră însă vorbă hotărâtă să-l scoale pe pater Ioan, orice s-ar întâmpla.

Părăsi mâncarea cu care îl îmbia slujnica şi se grăbi să iasă.

Afară era o ploaie măruntă, ca la munte, şi un frig vânăt tăiat de pale scurte de vânt. Şuvițe de ceață ca nişte şerpi lingeau noroaiele, caldarâmul ulițelor cu bălegar de cai şi paie putrede, zidurile umede ale caselor, acoperişurile cu fumul hornurilor frânt şi risipit: Casa doamnei Suzana Cândea era în partea de apus a oraşului, chiar lângă zidul înconjurător. Temnița se afla în schimb tocmai în partea cealaltă a Albei, în beciurile caselor vechi care slujiseră de adăpost oştilor turceşti la năvălirea lor în oraş, cu treisprezece ani în urmă, când principele Ioan Kemény fusese înfrânt şi ucis în lupta de la Seleuşul Mare. Ca să ajungă la Alexius de Béthlen trebuia deci să străbată oraşul de la un cap la altul prin ploaie şi noroaie. În drum se putea opri însă şi la *Hanul Cerbului*, să vadă care mai e starea fostului magistru.

Stăpânit mai departe de nerăbdarea care pusese stăpânire pe el încă de când se sculase, pater Ioan păşi înfrigurat prin ploaie. Ulițele erau goale, iar casele păreau mai urâte ca oricând. De când cu năvălirile turceşti de pe urma cărora măria sa Mihai Apafi fusese înscăunat principe al Ardealului, oraşul întreg se înfățişa sărăcăcios şi neîngrijit, cu multe case pustii, cu multe altele dărâmate şi neridicate la loc, ca un fel de aşezare ciudată, blestemată să se zbată între sărăcie, spaime şi trufie lipsită de temei.

La o încrucişare de ulițe, către biserica mare, unde sunt îngropați Hunedoreştii şi alți mari voievozi ai Ardealului, pater Ioan zări, în sfârşit, două femei. Mergeau şi ele la fel de grăbite, ferindu-se de ploaie sub nişte broboade negre, legate sub bărbie. Când îl zăriră, una din ele scuipă înfricoşată într-o parte, ca la o primejdie, apoi o luară amândouă la fugă.

Nici măcar în curte la *Hanul Cerbului*, unde de obicei era lume multă, străină, cu treburi şi gălăgie, nu se vedea nimic. Pater Ioan se strecură pe lângă ziduri cu simțământul ciudat că umblă năuc într-un oraş mort. Numai ploaia pe acoperişuri, cu țârâitul ei copleşitor, şi fumul alb al hornurilor păreau vii.

În odaie la fostul magistru Petru Luncan era cald. O femeie nu prea înaltă, cu mijlocul subțire strâns bine în cingătoarea de pânză neagră şi mânecile suflecate, şedea aplecată peste bolnav şi-i schimba oblojelile de pe rană. Pater Ioan n-o mai văzuse până atunci. De obicei, la bolnav venea domnia sa Abel Todoruț Jesica, protomedicul curții. În celălalt colț al odăii, Martin Roka, îmbrăcat cuviincios, aşa cum trebuie când e o femeie străină în încăpere, pregătea alte fâşii de pânză. Era întâia oară când îl vedea iarăşi pe efeb în picioare.

— *Pax vobiscum!* binecuvântă pater Ioan.

Martin Roka se grăbi să-i sărute dreapta. Era galben la față. Totuşi se mişca destul de bine. Femeia întârzie în schimb mai departe ca să isprăvească ceea ce avea ea de încheiat acolo, la rană.

Când se întoarse, pater Ioan rămase o clipă nemişcat, fulgerat de frumuseţea ei neobişnuită. Era o femeie tânără, cu privirea blândă şi sprâncenele negre arcuite prelung, ca într-o zugrăveală. Mâinile cu degete subţiri, neîntrebuinţate la munci grele, o arătau a nu fi ţărancă şi nici femeie din neamuri de jos.

Rămase dreaptă, înclinându-se doar cu obişnuita cuviinţă a oricărei femei care răspunde la nişte binefaceri. Pater Ioan înţelese că e calvină sau luterană. Faptul că el purta rasă de monah nu părea a-i spune acestei femei nimic deosebit.

— Mă simt mai bine! îl vesti fostul magistru ridicând capul din perna murdară în care îşi îngropase faţa. Ea este Marta! Marta Murariu! Se pricepe să doftoricească rănile tot atât de iscusit ca protomedicul curţii.

Abia acum pater Ioan îşi aminti de faptul că între ameninţările cu care umblase pater Vartolomeu Szebelebi fusese şi aceea că va dovedi legăturile magistrului Petru cu felurite muieri. Fără îndoială, una din femeile de care vorbise *defensor ecclesiae* era tocmai aceea din faţa lui.

— Merg la Alexius de Béthlen! îl vesti pater Ioan pe bolnav. O să-i cer să le dea drumul efebilor.

— Dacă nu-i scapi mai repede, se posomorî magistrul încercând să se mişte de la locul lui de pe pernă, mi-e teamă că n-o să-i mai scoţi vii! Am aflat ieri că pe Pavel l-au supus iar la *suplicium aquae*. Ca să nu-l mai chinuie, Pavel spune dinainte tot ceea ce doresc călăii lui. Ştiu astea de la hangiu… Fratele lui e temnicer şi lucrează sub porunca lui Béthlen…

Pater Ioan simţi că-i fuge sângele din obraji. După frigul umed de afară, căldura apăsătoare a odăii i se păru de neîndurat.

— Am vrut să te vestesc, îşi îndreptăţi el venirea, că dacă izbutesc să-i scot, vom pleca din Alba, oricât de bolnavi ar fi. Trebuie să ieşim din oraş cu orice preţ…

Fostul magistru dădu din cap în semn de încuviinţare. Apoi se schimonosi deodată. Pesemne făcuse o mişcare greşită şi rana îl înjunghia.

— Asta e tot, se dădu pater Ioan către uşă. După ce ies de la Béthlen te voi căuta iar… O să avem bani!... Şi dacă nu te vei putea ţine pe cal, vom tocmi o cocie…

Ieşi repede, stăpânit de simţământul ciudat că dacă mai întârzie o clipă în căldura odăii o să-şi dea duhul. Marta se înclină cu aceeaşi cuviinţă, apoi închise uşa în urma lui fără să spună măcar o vorbă.

În ploaia de pe uliţă, fierbinţeala care îl stăpânea, fără să mai fie tot atât de apăsătoare ca în odaia celor doi răniţi, stăruia mai departe amestecată cu teamă, nerăbdare şi o presimţire ciudată a primejdiei cum nu mai avusese de mult.

Când ajunse în dreptul mitropoliei ortodoxe, trebui să se oprească, să se reazeme de un zid. Toate închipuirile chinuitoare din timpul nopţii cu Iacob Bocor care-l ruga să-l scape de călăi i se răsuciră deodată înaintea ochilor. Acum îi părea rău că dăduse pe la magistrul Petru.

Se urni iar şi înaintă prin burniţă cu simţământul ciudat că peste câteva clipe se hotărăşte însăşi soarta lui. Pentru întâia oară de când se întâlnise cu pater Antonio

Bagellardi, faptul că nu avea niciun dram de putere şi că nu era deci în stare să înrâurească în niciun fel hotărârile celor de la curte îl nimicea. Puterea, se trezi el că-i trece prin gând, nu era chiar atât de rea pe cât se temea când se gândea că nu doreşte decât să scrie cântece. Prietenii cu care stătuse la sfat în casa doamnei Suzana, pater Gavril de la Viena şi pater Antonio, credeau cu toţii în binefacerile puterii. De fapt, îşi dădu seama pater Ioan, el nu mai ştia acum nici ce doreşte şi nici ce trebuie să hotărască.

Poate de aceea se înfăţişă la uşa temniţei ca un ins bolnav care abia izbuteşte să îngaime ceva.

Un oştean de la poartă îl luă repede şi-l purtă prin ploaie către odaia nobilului Alexius de Béthlen. Aşadar se ştia că aici trebuie să vină.

Peste câteva clipe se afla într-o încăpere mare, spoită cu alb. Prin pereţii murdari, lipsiţi de orice podoabă şi cu tencuiala căzută, pătrundea umezeala de afară. O sobă mică în care duduia focul nu împrăştia decât cu mare greutate frigul din odaie. Mai-marele temniţelor era un bărbat gros la trup, cu faţa stacojie şi mustăţile groase răsucite în jos, ca la tătari. Şedea singur în jilţ la o masă pe care se vedeau câteva talgere de argint, dăraburi mari de pită albă şi de friptură, o strachină plină de oase, două cepe roşii sparte lângă o bucată de slănină mirosind greu a rânced şi o cupă de cristal plină ochi cu vin negru. La nou venitul, care se înclină adânc, în semn de aleasă cinstire, se uită oprindu-se pentru câteva clipe din mestecat.

— Am fost rugat de cineva din casa domniei sale baronului Ştefan Apor, vistiernicul, să te primesc în dimineaţa asta, deschise vorba mai-marele temniţei. Ce doreşti?

Pater Ioan ridică privirile şi rămase în picioare lângă uşă. Cu toate că în odaie se mai afla un scaun, nobilul Béthlen nu catadicsea să-l poftească să şadă.

— Am venit pentru efebii de la şcoala mânăstirii Şumuleu, rosti el anevoie. Sunt închişi în temniţă. Doresc să rog fierbinte pe domnia voastră să le dea drumul. N-au nici o vină…

— Vrei să spui, îl privi rece Béthlen, că noi închidem oameni nevinovaţi?

Pater Ioan înghiţi în sec. Aici în odaie era prea puţină căldură. Îl luă cu frig. Îşi dădu seama că a început rău, de aceea căută să îndrepte lucrurile cu multă luare aminte.

— Efebii, rosti el cu un glas cumpănit, pe cât de supus pe atât de stăruitor, au fost pârâţi. Pâra care s-a abătut pe capul lor vine din răutate, nu din dorinţa de bine… Ei n-au greşit cu nimic…

— Dar ei şi-au mărturisit vina! i-o reteză Béthlen pe cât de aşezat, pe atât de hotărât. Mărturisirile lor umplu zeci de foi. Sunt scrise… Stau dovadă… Ei spun că în mânăstirea Şumuleu se strâng ierburi de leac cu care se fac vrăji… Că ei înşişi au adunat asemenea ierburi… Că unii călugări au legături cu femei vrăjitoare…

Pater Ioan simţi că îngheaţă. Ameninţările paterului Vartolomeu se înfăptuiau deci mai repede decât îşi putuse închipui. Se gândi la nobila doamnă Suzana şi la Marta Murariu cu o spaimă care îi lua răsuflarea.

— Asemenea mărturisiri sunt făcute sub ameninţare, încercă el să stăruie în apărare. Cei chinuiţi spun multe prostii!... Fără voia lor!...

— Vrei să spui că noi chinuim oamenii fără rost? se încruntă deodată mai- marele temniţelor. Cum de îndrăzneşti?

— Cei pentru care am venit, se apără pater Ioan, nu sunt decât nişte copii. E o mare nedreptate să fie supuşi la *suplicium aquae* sau la alte nenorociri de acest fel… Asuprirea celor nevinovaţi este un păcat greu înaintea oamenilor şi a lui Dumnezeu!...

— Uiţi, se încruntă deodată nobilul Béthlen, că după ce au fost chinuiţi au mărturisit? Că tot cu ajutorul chinurilor noi le-am descoperit pe vrăjitoare? Că chinurile sunt lăsate de Dumnezeu însuşi împotriva oricărui păcătos? Cum de-ţi îngădui, se ridică el deodată strigând şi bătând năprasnic cu pumnul în masă, să vii aici şi să ne ceri socoteală?

Din stacojie, faţa i se făcuse vânătă. Picăturile de vin negru sărite din cupa de cristal făceau pe faţa de masă din pânză albă de in nişte pete urâte care se lăţeau repede. Pater Ioan se gândi în clipa aceea că decât să-l înfurie pe acest diavol care avea în mână vieţile tinerilor de la Şumuleu mult mai bine ar fi fost să-l înghită pământul.

— Nu doresc, se rugă el la fel de fierbinte, înspăimântat de cursul neaşteptat pe care îl lua întâlnirea, decât să cer puţină milă… Mila poate fi bunătatea cea mai aleasă… Măreţia cea mai strălucitoare.

Abia acum încă furia lui Béthlen se dezlănţui fără nici o margine.

— Şi n-ai aflat încă, se revărsă el cu un dispreţ nimicitor, mişcându-se din dosul mesei ca să înainteze spre monah, că pedeapsa este îndurare? Că moartea poate fi o binefacere? Că noi slujim binelui şi milei strivindu-i pe toţi câinii turbaţi care s-au făcut vinovaţi într-un fel sau altul? Cum de îndrăzneşti să vii aici şi să ne învinuieşti?

Pater Ioan se dădu un pas înapoi. Mai-marele temniţelor avea în ochi o privire de ucigaş.

Totuşi Alexius de Béthlen nu-l lovi şi nici măcar nu-l atinse, Se opri la timp. Rămase câteva clipe la îndoială ca şi cum totuşi nu şi-ar fi putut îngădui să-şi murdărească el însuşi mâinile cu un nemernic ca monahul din faţa lui. Bătu din palme şi îndată se ivi un oştean.

— Ia-l pe călugărul acesta papistaş, porunci el copleşit de greaţă, şi dă-l afară în brânci!

Oşteanul se înclină. Apoi, înainte ca pater Ioan să mai apuce să spună ceva, îl smuci în scârbă de braţ arătându-i s-o ia înainte.

Pe trepte şi prin curte, fiindcă mergea prea încet, pater Ioan mai primi câteva îndemnuri asemănătoare. Mergea călcând repede şi anapoda şi i se părea că visează. Şi parcă picioarele înmuiate pe neaşteptate nu-i mai foloseau la nimic.

Abia la poartă dădu iar să vorbească, să întrebe ceva despre efebii de la Şumuleu.

Drept răspuns, oşteanul îl îmbrânci pe neaşteptate atât de tare că-l aruncă la pământ drept în noroiul din mijlocul uliţei.

CAPITOLUL VI

Pater Vartolomeu se uita la ajutorul său cu o silă pe care numai mânia o întrecea. Îl durea la tâmple şi parcă-i venea rău şi de la burtă.

După noaptea albă, petrecută în nesomn şi îndoială chinuitoare, starea de acum le punea însă vârf la toate.

— De ce nu i-ai întrebat cine sunt? Şi ce vor?... O asemenea lipsă de prevedere, pufni el mototolind fără să-şi dea seama capetele frânghiei cu care era încins peste rasă, e aproape de necrezut! Doar ştii că suntem pândiţi!...

Pater Augustin Balas, ajutorul său în slujba de *defensor ecclesiae* şi viitor *definitor provincialis*, un bărbat mult mai tânăr, abia la treizeci de ani, plecă ochii în jos, ruşinat. Asta nu-l mulţumi însă pe mai-marele lui, care urmă cu aceeaşi asprime.

— Cum arătau?

— Erau trei bărbaţi înalţi, se grăbi pater Augustin să-l lămurească, înarmaţi straşnic şi călări pe cai. Vorbeau între ei româneşte. După straie, arme şi purtări, cred că erau ţărani… Sau… slugi de nobili… Nişte slugi mai simandicoase…

— Şi … nu i-ai întrebat ce vor?

— Spuneau, ridică din umeri ajutorul său, că doresc să stea de vorbă numai cu pater Vartolomeu… Au venit aseară, pe întuneric, de două ori… Unul din ei, cel mai în vârstă, a dat chiar să intre în casă… Numai după ce au înţeles că într-adevăr cuvioşia voastră nu se află înăuntru s-au tras îndărăt… Mi-au spus însă că vor mai veni…

— Să pui fiarele la porţi! porunci pater Vartolomeu, străbătut de fiori reci. Să te uiţi bine dacă toate încuietorilor sunt în bună rânduială!... Fără învoirea mea, nu dai drumul la nimeni!

Şedeau singuri în această casă de pe ulița frânghierilor, averea unui văr de-al doilea care se mutase la Gherla, şi niciodată nu-şi găsiseră răgazul să se uite mai îndeaproape să vadă cât de bine puteau fi păziți în ea de dușmanii care ar fi fost ispitiți să dea buzna înăuntru. Pater Augustin se purtase după obiceiurile lui cele proaste, cu o uşurință de necrezut. Mai demult, când pater Augustin era mai tânăr şi foarte frenetic la cap, tocmai fiindcă ajunsese atât de învățat şi ştia să umble totuşi cu o cuviință desăvârşită, izbutea să-i smulgă aproape pentru orice greşeală o iertare deplină, nelipsită de o anumită înțelegere şi de căldură chiar. Dacă nu l-ar fi ştiut cu câtă uşurință umblă prin *jus ecclesiasticum* sau prin *Approbatae constitutiones regni Transilvaniae* sau, mai ales, cât de necruțător se arăta când era vorba de hotărât osândele, poate că nici nu l-ar fi socotit altceva decât un bărbat lipsit de iscusință. Un bărbat strălucitor de puterea minții lui, oricâtă silă îi făcea când afla că e uneori în stare de multe şi aiuritoare prostii, fie că era vorba de petreceri spurcate şi destrăbălate prin cârciumi puturoase şi alte case de pierzanie, pe unde umbla uneori ascuns, înhăitat cu tovarăşi îndoielnici, mărturisiți repede, la cea dintâi spovedanie, fie că lua mită pentru felurite slujbulițe făcute altor monahi, încărcându-se astfel de păcatul simoniei, fie că era dedat cruzimii cu o plăcere înfricoşătoare sau că se purta cu uşurința de acum. De data asta însă nu-l putea ierta. Pater Vartolomeu simțise şi el că ieri, nu mai departe, un ins anume, nu-i prea luase bine seama, se ținuse scai de el, peste tot pe unde umblase prin oraş. Abia acum înțelegea însă că amenințarea pe care ieri doar o bănuise era cât se poate de adevărată.

— Când au spus că mai vin? întrebă el posomorât.

— Nu mi-au lăsat nici o vorbă, dădu din umeri ajutorul său.

Pater Vartolomeu rămase câteva clipe tăcut, cufundat în sine. Simțea primejdia, se temea de ea, totuşi pentru că nu ştia cum arată şi când trebuie s-o înfrunte i se părea că bâjbâie. Asta mărea însă şi mai mult neliniştea apăsătoare a aşteptării. Pentru întâia oară de când urmărea să-i dărâme pe potrivnicii săi de la Şumuleu o anumită îndoială începu să i se strecoare în cuget.

Mai întâi îi părea rău că nu se putuse împotrivi nobilului Alexius de Béthlen când acesta dăduse poruncă să fie ridicați de la *Hanul Cerbului* fostul magister Petru Luncan şi efebul Martin Roka. Furios peste măsură, Béthlen spusese că are nevoie de cei doi pentru cercetările pe care le făcea. După toate semnele, întâlnirea dintre pater Ioan Căianu-Valachus şi mai-marele temnițelor de la Alba, în loc să fie o izbândă, fusese pentru cei de la Şumuleu cea mai mare nenorocire cu putință. Furia lui Béthlen era aşa de mare că, dacă ar fi fost după el, l-ar fi ridicat îndată şi pe pater Ioan însuşi, cu care, el ştia pentru ce, dorea să se răfuiască. Numai faptul că de custodele de la Şumuleu întreba trimisul papei şi toți solii veniți de la Paris îl făcuse să fie ceva mai prevăzător. Totuşi starea anume a paterului Ioan nu părea a-l mişca în chip deosebit pe acest nobil trufaş, pe cât de crud pe atât de gros la minte.

Aşadar pater Ioan rămăsese singur. Pe de o parte, era bine. Alesul Romei pentru treapta de *vicarius apostolicus generalis* nu mai avea de partea sa toate acele

înlesniri şi ocrotiri de care se bucura înainte de dezlănţuirea războiului ascuns între ei. Pe de altă parte însă, era rău. Întinsă prea tare, se gândi îngrijorat pater Vartolomeu, coarda legăturilor sale, şi aşa destul de subţiri, pe care vrând-nevrând trebuia să le aibă cu trimisul Romei, ca de altfel cu toţi fraţii întru Domnul de la Vatican, putea să plesnească. Asta nu-l împiedica, firește, să se bucure măcar în parte că fostul magistru Luncan şi Martin Roka ajunseseră în temniţă şi fără îndemnul său. Dacă n-ar fi fost îndoielile şi o anume presimţire a primejdiei pe care, oricât de mult l-ar fi sucit şi răsucit pe pater Augustin, nu şi-o putea totuşi lămuri îndeajuns, poate că această bucurie ar fi fost deplină.

De câteva ori se simţise ispitit să potrivească astfel lucrurile cu Béthlen ca şi pater Ioan să fie închis. Nu se hotărâse totuşi, pentru că se temea de urmări. Avea, firește, îndreptăţiri puternice să-l vadă pe duşmanul său în temniţă. Ridicat şi închis, pater Ioan putea fi înlăturat fără nicio greutate. Iar dacă, fie pentru că îşi dovedea nevinovăţia, fie că era ajutat de sprijinitorii săi nobili de la curte, izbutea să scape, rămânea totuşi pentru totdeauna ca unul care fusese întemniţat. În sfârşit, chiar dacă nu-l înlătura şi nici măcar nu-i strica faima, tot ar fi fost bine ca pater Ioan să stea închis măcar pentru a-i întârzia mişcările acum când se hotăra totul cu privire la scaunul de viitor *vicarius*.

Pricinile pentru care se împotrivea totuşi ispitei de a-l îndemna pe Béthlen să-l ridice pe pater Ioan erau şi ele, măcar în parte, tot atât de puternice. Firește, se temea mai întâi de pater Antonio, trimisul Romei. Se temea, de asemenea, de faptul că alţi fraţi monahi catolici îl vor judeca foarte aspru că se înţelege cu ereticii calvini de la curte şi-l prigoneşte pe unul dintre cei mai cunoscuţi truditori din ordinul serafic al sfântului Francisc. Era de aşteptat, de asemenea, ca rudele, prietenii şi sprijinitorii paterului Ioan să nu stea nici ei cu mâinile încrucişate. Domniile lor baronii Ştefan Apor, marele vistiernic al principatului, şi fratele său Lazăr Apor, cel ce se ţinea cu văduva doamnă Iudita Raţ, sora paterului Ioan, ar fi sărit şi ei ca arşi să-l apere.

Teama îl făcuse deci pe pater Vartolomeu să ceară nobilului Alexius de Béthlen să-şi domolească mânia şi să-l lase în pace pe custodele de la Şumuleu. Deocamdată pater Ioan umbla slobod şi năuc prin Alba cerşind fierbinte, peste tot, pe unde putea, ajutor pentru efebii săi cei închişi. Atâta timp cât pater Ioan umbla încă slobod, hotărârea cu privire la el putea fi amânată şi gândită mai bine. Odată ridicat şi întemniţat, nicio alegere nu mai era însă cu putinţă. Lucrurile intrau de la sine pe un anume făgaş al lor, de la care nu putea fi abatere.

— Eu sunt încredinţat că nu poate fi nimic rău, încercă pater Augustin să-l îmbuneze. Străinii aceia păreau călători. Toţi călătorii umblă înarmaţi.

— Eu n-am aşteptat şi nu aştept aici în casă niciun om înarmat, i-o reteză tăios pater Vartolomeu. Fie călător, fie străin! Mai bine ai avea grijă de felul în care încui!...

Tăcu iar. Pater Augustin rămase în picioare, la perete, la fel de umilit. Totuşi, acum îi dădea ghes mai multă îndrăzneală.

— Era vorba să mergem la temniță, încercă el să-l smulgă pe mai-marele său din supărare. Am pregătit întrebările şi tot ce trebuie pentru scris.

Pater Vartolomeu nu se grăbi să-i răspundă. Odaia înaltă şi largă, în care patul uriaş, acoperit cu scoarțe de lână roşie, masa, scaunele, cele două icoane cu patimile sfântului Ioan Nepomuk de la Praga, găleata de apă lângă ligheanul pentru spălat şi straiele de călugăr agățate în cuiere, amintind atât de bine de locuința lui sărăcăcioasă de la Sânzieni, i se părea mai rece ca oricând. Zâmbetul împăciuitor cu care pater Augustin încerca să-l însenineze puțin nu izbutea să-i spună nimic. El, pater Vartolomeu, avea o mare răspundere. Judeca aspru, dar drept, după legiuiri şi canoane, şi aşa ajunsese să se țină de peste cincisprezece ani în treapta de mare răspundere de *definitor provincialis* şi *defensor ecclesiae*. Aceasta era datoria şi chemarea lui. În timpul din urmă, mai ales după ce sănătatea preasfințitului episcop Casimir Domokos se prăbuşise atât de repede, înțelesese că putința de a-i lua locul este tot o datorie. O nouă chemare. Nu putea să se lapede de această chemare. Oricât ar fi avut de luptat.

— *In nomine Patris et filii et Spiriti Sancti, Amen!* se trezi pater Vartolomeu făcând semnul crucii.

— *Amen!* răspunse şi pater Augustin ghicindu-l doar din priviri ce doreşte.

În câteva clipe ajutorul său aduse din odaia de alături şi întinse pe masă bucatele reci din care doreau să guste în dimineața aceasta – nişte brânză dulce, nesărată, într-o strachină roşie, pâine neagră şi câteva bucăți de carne friptă.

Se aşezară, pater Vartolomeu binecuvântă bucatele şi începură să mestece în tăcere.

De fapt, pater Vartolomeu nu prea îşi dădea seama ce bagă în gură. Gândurile lui mergeau mai departe, anapoda. Fără să fi slăbit, junghiurile rare din tâmple i se mutaseră în ceafă.

— Dacă îi cercetăm acum la început, încercă iar să-l îndemne ucenicul său mai tânăr, putem afla lucruri care mai târziu ne vor scăpa. Până la urmă, unii se învață şi cu temnița… Se înrăiesc… Nu mai spun nimic…

Pater Vartolomeu se opri din mestecat. Bineînțeles pater Augustin avea dreptate. Ca să-l poată dărâma pentru totdeauna pe pater Ioan, avea nevoie de dovezi. Adică de mărturisiri. De mărturii scrise. Cine vrea să învinuiască, asta o ştie orice *definitor provincialis*, trebuie să găsească dovezi. *Qui accusare volunt*, se spune, *probationes habere debent*. Fostul magistru Petru Luncan trebuia aşadar făcut să iscălească neapărat mărturisirile care i se putea smulge. Pentru că mai târziu nicio încercare de a se dezvinovăți n-ar mai fi putut umbri însemnătatea mărturiilor scrise. *Actum*, stă scris în legiuiri, *verba contraria non possunt*.

— Eu cred că dacă-i strângem puțin în cleşte, zâmbi iar plin de mulțumirea lui bolnavă pater Augustin, vor da afară tot ce e spurcat în ei.

— Vrei să spui că-i vom face să se mărturisească, îl îndreptă aspru învățătorul său. Mărturisirea este izbăvire şi îndreptare… Este o binefacere. Ai uitat asta?

— Mărturisirea e spaimă, râse stăpân pe sine pater Augustin. Eu încă n-am întâlnit vreun vinovat care să mărturisească ceva de bunăvoie.

— Greşeşti, îl certă pater Vartolomeu. Mărturisirea e o adâncă nevoie sufletească pentru fiecare om. El trebuie să spună în anumite împrejurări, mai ales în cele mai nenorocite, tot ceea ce are pe cuget. Şi dacă, într-adevăr, cugetul său e apăsat, faptul mărturisirii seamănă a strădanie şi a chin… Căci fiecare faptă rea pe care o spune vinovatul e ca o rană adâncă sau ca o boală pe care o zgândără…

— Eu am băgat de seamă, se încăpățână pater Augustin, că niciun vinovat cercetat de mine nu suferă de rana sufletului cât suferă de fierul înroşit… Până la urmă, tot spaima îl face să vorbească…

— Întârzierea de a se mărturisi a celui vinovat, îl îndreptă iar *defensor ecclesiae*, vine din ruşine şi teamă. Din teama că nu va fi înțeles. Că va fi osândit… Cine înțelege însă că osânda este iertare, se izbăveşte măcar în parte. De aceea mărturisirile pe care le dobândim noi sunt binefaceri… Nu uita! Noi slujim binelui şi adevărului! Chiar dacă uneori binele trebuie smuls cu fierul înroşit în foc! În tot ceea ce lucrezi trebuie să fi desăvârşit nomofilax, adică socotitor şi păstrător de lege…

Pater Vartolomeu se opri şi se ridică pe neaşteptate. Fără să vrea, lămurindu-i ajutorului său cum trebuia înțeleasă mărturisirea, se hotărâse şi el. Acum ştia că trebuie să înceapă cercetarea fostului magistru Luncan fără nicio întârziere. Numai teama că pater Antonio Bagellardi, trimisul Romei şi nobilii catolici de la curte l-ar putea prigoni pentru asta mai lăsa o umbră peste îndoiala care îl chinuise toată noaptea. Avea nevoie de ajutor. Ca de obicei, ruda sa cea mai puternică, groful Mihai Teleki, cancelarul principelui, îi putea da un sfat folositor.

— Pregăteşte calul! porunci el paterului Augustin, care îl privea încurcat, fără să priceapă nimic. Voi lipsi câteva ceasuri din oraş.

*
* *

Cum ieşi călare în uliță, pater Vartolomeu băgă de seamă că puțin mai departe, rezemat nepăsător de un zid, stă şi-l aşteaptă necunoscutul de ieri care-i ținuse urmele tot timpul. O căldură neaşteptată îl străbătu deodată din creştet până în tălpi. Era un ins negricios, ca la treizeci de ani, înalt şi bine legat, îmbrăcat cu straie groase de pănură, semn că, într-adevăr, venea de undeva de prin sate, înarmat straşnic cu pumnale şi pistoale la brâu, cu un topor cu coadă scurtă mai ales, agățat într-un toc de piele la şold. Şedea şi nu făcea nimic. Se uita. Când îl văzu însă pe pater Vartolomeu, se întoarse repede cu spatele prefăcându-se că vrea s-o pornească din loc.

În prima clipă, pater Vartolomeu se gândi să se năpustească pe el, aşa călare cum era. Gândul că necunoscutul ar fi putut mânui bine toporul mic păstrat la şold îl opri la timp. Scrâşni fără să vrea şi îşi strânse calul între pulpe, croindu-l cu o sălbătăcie pe care nu şi-o cunoştea.

Peste puțin timp ieșea dincolo de porțile orașului, prin zloată și burniță, pe drumul plin de noroaie și bălți care duce de la Alba la Teiuș și Aiud. Fără cal, străinul nu-i mai putea ține urma.

Ceva mai târziu era în marginea satului Sântimbru, pe malul Mureșului, și bătea straşnic în porțile ferecate ale conacului stăpânit de groful Mihai Teleki, cancelarul marelui principat al Ardealului și ruda sa îndepărtată după mamă. Nişte lătrături înfricoşătoare de haite sălbatice, gata să se dezlănțuie, se auzeau undeva din dosul conacului.

I se dădu drumul. Străbătu curtea și își lăsă calul să fie adăpostit. Îl întâmpinară pe caldarâmul de piatră doi slugoi de casă spilcuiți și ferchezuiți, numai aurărie și fireturi de mătase pe ei, care își aduceau aminte de alte călătorii ale lui pe aici. După ce-l lăsară în casă și-l purtară pe treptele de marmură acoperite cu covoare turcești și persienești, îl părăsiră într-o încăpere uriașă, în care nu mai fusese până atunci, plină de cărți scumpe, legate în piele, așezate în rafturi aurite de la podele până la tavan, de zugrăveli alese pe pânze uriașe, înfățișând mai ales muieri în pielea goală și bărbați durdulii cântând din fluiere lungi lângă nişte temple dărâmate. În încăpere era tot atât de frig ca afară. Pater Vartolomeu își strânse pe el rasa îngreuiată de ploaie, stăpânindu-și cu greu pornirea de a tremura. Urletele câinilor, ca nişte chelălăieli dureroase, înălțate puternic până la cer, se auzeau mai departe. Durerile din ceafă și din tâmple, de pe urma nopții nedormite, nu piereau nici ele.

— Aaa!... Cuvioșia ta erai! se auzi din spate glasul grofului Teleki. Ce te aduce aici?

Cancelarul se înfățișa îmbrăcat gros, gata de plecare, cu cizme bine unse, cu căciulă de jder și contăș de blănuri peste care își atârnase de umăr o tolbă mică de piele cu cheotori de argint. Scurt de statură, cu pietre de ametisthos în inelele din degetele de la mâna stângă, cu mustățile groase, lăsate în jos, secuiește, avea în toată înfățișarea sa ceva de stăpân de moșie la țară, rotofei, cam bădăran, deși privirea lui arăta multă bunăvoință, mulțumit de sine și de viață. Erau veri din spița a treia, de pe urma unor înrudiri îndepărtate făcute de înaintașii lor în timpuri mai vechi. De fapt, o astfel de rudenie, cam îndoielnică, nici nu mai avea mare preț. Faptul că marele cancelar, *custos sigilii Terrae Transilvaniae*, cum îi plăcea să iscălească, îl primea fără nici o altă amânare era un semn de cea mai aleasă bunăvoință. Pater Vartolomeu prețui în gând, plin de recunoștință, mărinimia rudei sale.

— Doresc să cer sfatul și ocrotirea binefăcătorului meu! se înclină el adânc. Am nevoie de ea!

— Ca de obicei! zâmbi marele cancelar. Ce vrei să-mi ceri?

— E vorba de dușmanul meu, începu repede și încurcat parohul de la Sânzieni. Vinovăția lui poate fi dovedită. În temniță, la mărețul domn Alexius de Béthlen, se găsesc fostul magistru Petru Luncan și câțiva efebi din *schola musicae* de la Șumuleu care sunt în stare să aducă mărturie despre vinovăția lui.

— Şi? se încruntă fără să priceapă marele cancelar.

Pater Vartolomeu întârzie puţin cu răspunsul. Încercă să spună mai întâi ceva în chip de parimie.

— Sunt unele vinovăţii grele care nu înseamnă nimic totuşi în ochii stăpânilor, după cum sunt şi altele, neînsemnate, care aduc totuşi pedepsele cele mai cumplite.

— Ce vrei să spui?

— Că pedeapsa atârnă nu numai de faptă, oricât de ticăloasă ar fi ea, ci şi de împrejurări. Unele împrejurări sunt prielnice pedepsei, altele nu.

— Şi… ai venit la mine ca să vezi dacă împrejurările sunt prielnice? zâmbi iar, cu un anume dispreţ marele cancelar.

— Întocmai! îl privi limpede pater Vartolomeu.

Se lăsară câteva clipe de linişte. Urletele prelungi ale câinilor, turbaţi parcă, se auzeau acum mai jalnic decât înainte.

— Dacă ar fi numai după mine, începu să judece cu glas tare marele cancelar, chiar mâine l-ai putea avea în mână pe duşmanul dumitale. Ştii doar că doresc să te sprijin! Ce vină crezi că i se poate găsi?

— Sunt semne, rosti hotărât pater Vartolomeu, că face vrăji! Ştiu bine că la Şumuleu a strâns în fiecare vară într-un *Herbarium* fel de fel de bălării ciudate de pe toate văile şi coastele… Are apoi legături neîngăduite cu o femeie… Mai înainte a avut legături păcătoase şi cu alte muieri… Asta nu-i este îngăduit unui călugăr!...

— Dar asta, băgă de seamă marele cancelar, pentru nobilii calvini de la curte nu poate fi o pricină de învinuire. Uiţi că şi eu sunt calvin? Că starea de monah şi povestea cu femeile n-are în ochii calvinilor nici un preţ?

— Nu uit. E de mare însemnătate să se ştie însă că duşmanul meu minte atât faţă de stăpânii acestei ţări, când face magie şi vrăji, cât şi faţă de mai-marii lui bisericeşti, când nu se ţine de rânduiala călugărească de care s-a legat…

Marele cancelar se încruntă cufundat în sine.

— Sunt cam şubrede temeiurile cu care vrei să-ţi dărâmi duşmanul, ridică el din umeri de parcă ar fi fost pus într-o încurcătură. În afară de asta, ştii doar că şi el are prieteni şi sprijinitori la curte… Pater Antonio Bagellardi din solia de la Paris mi-a vorbit de el de câteva ori… La fel, baronul Ştefan Apor, marele vistiernic… Lucrurile nu sunt deci chiar atât de limpezi…

— Valahul e necinstit faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni! izbucni plin de ură pater Vartolomeu fără să se mai poată stăpâni… Valahul trebuie zdrobit!... S-a spurcat în păcate de moarte!

— Pe care însă, îl potoli foarte hotărât marele cancelar, va trebuie să le dovedeşti! Îţi dau dezlegare să-l cercetezi pe fostul magistru Petru Luncan aşa cum doreşti şi cum ştii! N-ai decât să-l zdrobeşti, dacă asta ţi-e voia! Vezi doar că vreau să te-ajut! … Ca să te pot ajuta însă cum trebuie, făcu el semn că întâlnirea se încheiase,

îmi trebuie dovezi! Dovezi multe şi bune! Şi bune!... Dacă mi le dai, rosti el alene, schimbat deodată la faţă, îţi făgăduiesc că pe valah nu-l mai scapă de pedeapsă nici bunul Dumnezeu din cer!...

Lucrurile păreau lămurite. Pater Vartolomeu înghiţi în sec. Îl lua mai departe cu frig. Ar fi trebuit să plece. Se dădu către uşă, dar cancelarul îl opri hotărât.

— Vino cu mine! îl chemă el plin de aceeaşi mărinimoasă bunăvoinţă. Vreau să-ţi arăt copoii mei!

Ca un făcut, tocmai atunci urletele, lătrăturile şi chelălăielile fiarelor închise undeva în dosul conacului izbucniră mai înverşunate ca oricând. Pater Vartolomeu simţi că i se strânge inima de silă, totuşi nu făcu nici cel mai mic semn de împotrivire. Durerile din tâmple, care îl chinuiseră toată noaptea, se porniră însă iar.

Ieşiră din încăpere şi un fecior de casă înfiretat mai strălucitor decât stăpânul chiar le deschise uşile grele de fierării de la intrarea în casă. Afară, burniţa aburoasă încetase. Lătrăturile şi chelălăielile păreau ale unor fiare înjunghiate.

— Mi-ai făgăduit, urmă sfatul marele cancelar, că dacă vei ajunge *vicarius*, vei fi gata să tocmeşti cu stăpânirea dări noi pe seama bisericii catolice din Ardeal… Noi nu uităm asta!

— Am cerut în schimb, aminti pater Vartolomeu, scutirea monahilor şi a celor două mânăstiri catolice de orice biruri sau corvezi… Credincioşii pot plăti şi pentru monahi…

— Bineînţeles. Eu cred că ne-am putea înţelege în toate privinţele, rosti cancelarul cu glasul ceva mai ridicat din pricina urletelor asurzitoare ale câinilor. Rămâne însă de văzut în ce măsură dorinţa cuvioşiei tale de a te răfui cu duşmanii duce la ceva… Ţi-am spus: fără dovezi, nu te pot ajuta…

— Nu e vorba de o răfuială, i se împotrivi pater Vartolomeu, ci de datoria mea de a pedepsi răul. Pedeapsa se întemeiază pe nevoia noastră de a ne apăra de primejdie. Pedeapsa este răsplata greşelii… Prin pedeapsă, spune Platon, cel ce a greşit este izbăvit de răul din el…

— Fireşte! i-o reteză marele cancelar de parcă i-ar fi fost silă să-l audă lungindu-se atâta. Pedepsim şi lovim ca să ne izbăvim! Asta o ştie oricine!

Apoi schimbând vorba îi arătă spre câini.

— Sunt copoi din cele mai bune soiuri cu putinţă! Îi hrănesc numai cu bojoci de vită!

Se găseau acum în dosul conacului, la un fel de curte înconjurată de un gard nemaipomenit de înalt printre ulucile cărora se putea privi înăuntru. Câteva zeci de câini uriaşi, copoi bălţaţi, cotei lunguieţi cu picioarele înalte şi subţiri, corcituri sau soiuri curate, urlau mai departe de le lua auzul oprindu-se uneori ca să amiroase pământul de pe lângă ei, chinuindu-se fiecare la coteţul său, zbătându-se să scape, sugrumându-se de furie şi deznădejde, mai rău ca de frigurile morţii. Un slugoi înalt

cu fața întunecată şi straiele zdrențuite, om ticălos şi mişel, duhnind înfricoşător a murdărie, se ivi cu plecăciuni umilite ca să spună stăpânului său că totul e în cea mai bună rânduială.

— Aştept să vină nobilii din solia de la Paris, îşi lămuri cancelarul dorința de a vedea ce fac copoii. Plecăm azi la vânătoare de mistreți… Fiarele astea, arătă el monahului spre câini, stau aici nebăute şi nemâncate de trei zile!... De asta urlă aşa!...

Apoi, către slujitor:

— Unde e iepurele?

O a doua slugă, la fel de răpănoasă, se ivi cu plecăciuni asemănătoare. Sub scurta de pănură, de parcă ar fi vrut să nu-l atingă frigul de afară, ținea într-adevăr un iepure de casă, o făptură gingaşă şi speriată, tremurând de groază din tot trupul. Mărețul domn Mihai Teleki îl luă de ceafă şi-l ținu strâns departe de sine, în aşa fel ca perii subțiri din blană să nu i se lipească de contăş.

— Ridicați poarta! porunci el.

Slugoii se duseră la locurile lor. Totuşi, nu mişcară nimic. Mai aşteptară încă un semn. Abia atunci pater Vartolomeu îşi dădu seama că haitele de câini stau închise în cotețele lor, cu ajutorul unei singure porți, făcută din nişte lați lungi, peste care fuseseră bătute mai multe scânduri de-a latul. Apucată de la capete de cele două slugi, poarta putea fi ridicată cu uşurință şi astfel copoii s-ar fi găsit toți deodată slobozi să umble prin curtea înconjurată de gardul uriaş. Slugile puseră mâna pe mânere, la un capăt şi altul, şi priviră supuse spre stăpânul lor, aşteptând iar un semn sau o poruncă. Drept răspuns, Teleki aruncă iepurele care i se zbătea nebuneşte în mână, drept în fața cotețelor cu câini.

— Acum! izbucni el deodată cu ochii aţâțați.

Slugile ridicată poarta. Câinii se repeziră, dar pentru că iepurele începuse să fugă se luară după el în salturi uriaşe, urlând de parcă i-ar fi chinuit cineva…

În câteva clipe, la colțul cel mai îndepărtat al oborului înconjurat de gardul înalt de uluci, din haita de câini care lătrau ca turbați nu se mai văzu decât un rotocol amestecat de fiare încolăcite unele în altele, muşcându-se, sugrumându-se şi sfâşiindu-se. Din iepure nu mai rămăsese nimic.

Rotocolul de fiare dezlănțuite umblă un timp anapoda încoace şi încolo, prin bălțile şi noroaiele curții, apoi începu să se apropie năuc de locul unde şedeau Teleki şi oaspetele său.

Pater Vartolomeu putu astfel să vadă în toată grozăvia ei sângeroasă dezlănțuirea fiarelor gata să ucidă sau să fie ucise. Pentru câteva clipe izbuti să înțeleagă că unul din copoi, mai slab poate, fusese sfâşiat şi din măruntaiele lui sângerii ceilalți câini înfulecau hulpav, cu o lăcomie înfricoşătoare, bucăți calde care abureau slab în văzduhul umed. Apoi nu mai văzu nimic. Fiarele se amestecară iar,

urlând şi muşcând mai turbate ca oricând, împingându-se şi înghesuindu-se mai departe ca un rotocol ciudat, care se cutremura şi urla mişcându-se prin noroi la întâmplare.

— E bine! zâmbi mulţumit cancelarul, mândru de sălbăticia câinilor săi. Chiar foarte bine! Vezi, îl privi el pe oaspete cu subînţeles, şi câinii lovesc ca să se izbăvească.

*
* *

Frământat şi neliniştit, cutreierat de gânduri rele care se băteau cap în cap, pater Vartolomeu se hotărî deci tocmai datorită întâlnirii sale cu cancelarul Teleki.

Pe la prânz, în drum spre temniţă, se încredinţă însă că iar e urmărit. Mergea călare, alături de pater Augustin, şi, deodată, după ce trecu de încrucişarea de uliţe care dă spre fundătura Argintarilor, i se păru că, rezemat de o casă, ceva mai încolo, stă să-i aştepte acelaşi ins negricios şi înalt care-i ţinuse calea şi de dimineaţă. Strânse calul de dârlogi, opri, apoi se întoarse. Îl croi cu atâta sete, că dobitocul râncheză ca din gură de viperă şi porni în galop sălbatic. Dacă l-a mai fi întâlnit pe necunoscut, pater Vartolomeu l-ar fi zdrobit.

În locul unde îl zărise cu numai câteva clipe mai înainte nu mai era însă nimeni. Necunoscutul se făcuse nevăzut.

Pater Vartolomeu se învârti aţâţat de nerăbdare încoace şi încolo, strângând frâul, croind calul, pornind şi oprind iar. Nu ştia ce să facă. Dacă n-ar fi fost pornit spre temniţă, unde îl aştepta măreţul domn Alexius de Béthlen, ar fi descălecat ca să bată pe la porţi, să întrebe de necunoscut. Blestemă ca un apucat, dădu iar pinteni şi se hotărî să meargă spre temniţă. Nu-i era îngăduit să întârzie. Béthlen îl aştepta.

Mai mult decât starea de îndoială, amestecată cu înverşunare şi teamă, cu care plecase de la cancelarul Teleki, întâmplarea de acum şi se părea prevestitoare de rele. Ca să nu pară slab, nu-l lăsă însă pe pater Augustin să-i pună nicio întrebare despre întoarcerea lui neaşteptată, nu-i răspunsese nici la alte întrebări şi, până la urmă, se cufundă în muţenie.

La temniţă, pater Vartolomeu sosi copleşit de o greutate apăsătoare, care-i lua parcă şi voinţa şi puterea de a judeca. Descălecară amândoi în mare grabă, lăsară caii pe seama oşteanului, care îl întâmpina de fiecare dată când sosea pe aici, şi urcară fără nicio întârziere. În locul lui Alexis de Béthlen îi întâmpină însă un bărbat înfricoşător de gras cu o mulţime de chei la brâu, care le zâmbi plin de bunăvoinţă de cum intrară pe uşă. Lângă el, pe un scaun, se afla un săcotei în care se ghiceau felurite scule de fier folosite la chinuit – cleşti, ace lungi, bune de înfipt în carne, nişte frânghii încolăcite. Avea poruncă să-i ducă pe cei doi monahi la fraţii lor închişi, să se înceapă cercetările fără nicio întârziere.

Abia după ce-l ascultă, pater Vartolomeu începu să se simtă ceva mai uşurat. Totul putea începe după cea mai desăvârşită cuviinţă. Porunci călăului să mai ia un oştean ca ajutor şi, pentru că nu mai avea răbdare să aştepte, să i se aducă învinuiţii aici sus, la căldură, unde putea şedea în voie, netulburat de nimeni la lucrul său, porni nestăpânit înainte.

Coborî îndărăt în curte şi, după ce alt oştean, ivit la porunca scurtă a călăului, le deschise o uşă uriaşă de lemn de stejar întărită cu fiare bătute în cruciş şi în curmeziş, intrară în cea dintâi despărţitură a temniţei. Era o încăpere uriaşă, care, pe timpuri, înainte de năvala tătarilor din anul Domnului 1658, slujise drept cârciumă a hanului aflat aici în loc de închisoare. Celelalte încăperi pentru cei închişi erau foste grajduri sau beciuri de pivniţă din piatră, ba chiar nişte odăi de călători sau de slugi, toate întărite zdravăn cu drugi groşi de fier la ferestre şi cu uşi de stejar pe care nu le puteau dărâma nici tunurile. Un frig umed, mai pătrunzător şi decât cel de afară, amestecat cu mirosuri grele de ud şi scârnăvie omenească, de ceva jilav, răsuflare de fiinţe vii sau putregaiuri, nu se prea deosebea bine ce anume, îl întâmpină pe pater Vartolomeu de cum păşi înăuntru. Îi veni să icnească şi-l trecură fiorii şi toate năduşelile. Se stăpâni greu.

Din încăperea goală în care intraseră, păzită doar de un oştean cu faţa galbenă, bolnav şi el de mirosurile care îl otrăveau, dădeau în toate părţile alte uşi, lucrate din fiare groase, prin care se vedeau cei pedepsiţi. La dreapta se găseau înghesuiţi unii într-alţii opt tâlhari de drumul mare, care jefuiseră prin pădurile Secaşului şi fuseseră prinşi de ţăranii de prin sate. În lumina tulbure a încăperii, ochii lor luceau neaşteptat de puternic. Bărbile crescute anapoda, zdrenţele putrede de pe ei şi teama cu care urmăreau mişcările nou-veniţilor îi făcea şi mai înfricoşători.

Într-o altă încăpere, mai mică, se zăreau printre gratiile de fier doi bătrâni, un bărbat care scuipa flegme cu sânge şi o muiere zbârcită, cocoşată de ani, strânşi lângă trupul firav al unei femei culcate pe paie.

— E moartă, înălţimile voastre! strigă deodată bătrânul. E moartă de ieri! Azi-noapte i-au ros şobolanii o mână! Luaţi-o de aici! Şi luaţi-ne şi pe noi! Fie-vă milă şi omorâţi-ne dacă asta vreţi! Numai nu ne mai lăsaţi aici!

Călăul cel gras nu părea însă prea mişcat de ceea ce auzea. Făcu semn cu capul către cei doi călugări.

— E o vrăjitoare! lămuri el.

Apoi porni mai departe, pe sub nişte bolţi stricate, prin care se vedea cerul întunecat, silindu-i pe cei doi monahi şi pe oşteanul care-i însoţea să-l urmeze. Alte încăperi, cu tâlhari, ucigaşi, vrăjitoare, ţărani răsculaţi sau potrivnici ai stăpânirii lui Mihai Apafi, cu iscoade venite de la chesariul Leopold al Austriei se găseau acolo, de o parte şi alta, în fostele odăi cu ziduri ca de cetate ale hanului. Prin oraş, prin toată Alba, se ştia că într-una din aceste cumplite încăperi ale morţii se afla de asemenea lepădat să mucezească în aşteptarea osândei şi vestitul Bucur Păcurar, capul răscoalei dezlănţuite prin satele de pe la Izvoarele Mureşului. Oştenii curţii îl prinseseră cu mare

vicleşug, datorită unui cârciumar care-l vânduse pe două sute de arginţi. Lucru vrednic de luare aminte, răscoala se desfăşura însă mai departe şi fără Bucur Păcurar, care trebuia să moară. Pater Vartolomeu se gândi deodată că într-o astfel de temniţă osândiţii mor cu viaţă, încetul cu încetul, mai înainte chiar de a fi ucişi de călăi. Duhoarea era aşa de rea, iar gemetele şi strigătele celor închişi atât de deznădăjduite, că-l făcură să se clatine. Călăul şi oşteanul, obişnuiţi cu toate amănuntele temniţei, nu păreau însă că bagă de seamă ceva.

În sfârşit ajunseră la încăperea în care se găseau fostul magistru Petru Luncan şi efebii de la Şumuleu. Călăul descuie repede, îi pofti pe oaspeţii săi să intre, apoi îi urmă şi el împreună cu oşteanul. Până ce pater Vartolomeu şi pater Augustin să se dumirească bine unde se află, călăul încuie repede, la loc, pe dinăuntru.

Lumina venea aici printr-un fel de firidă îngustă, aflată sus de tot, sub tavan. La început, pater Vartolomeu nu deosebi decât un hârdău prelung, aşezat într-un colţ, în care se vedeau bucăţi de scârnăvie omenească. Era umblătoarea celor închişi aici. Mirosea însă mai rău decât toate otrăvurile care-i chinuiseră răsuflarea de când intrase în temniţă. Îi veni iar să icnească şi se sprijini anevoie de pietrele din zid

După ce răul trecu, începu să-i deosebească prin lumina tulbure pe cei închişi. Fostul magistru Petru Luncan se ridicase în picioare şi privea de parcă ar fi stat la pândă. Zdrenţele de pe el, barba şi părul crescute în neorânduială păreau mai înfricoşătoare ca ale tâlharilor. Poate că păduchii îl mâncau de viu, de aceea se scărpina pe trup aşa de adânc. În unele locuri îi dăduse sângele. În spatele său se vedeau efebii închişi aici îndată după bătăile de pe uliţe ale tinerilor din şcolile de la Sânzieni şi Şumuleu. Iacob Bocor, care căzuse de pe schela cântăreţilor şi o făcuse pe slăvita doamnă Ana Bornemisa să se tulbure rău la cap, zăcea acum pe paie, înghesuit într-un colţ la perete. Se uita la noii veniţi cu nişte ochi de nebun. Augustin Muntean, Lenard Bárkony şi Pavel Oprea, cârnul, ceilalţi trei efebi ridicaţi după bătaia de pomină de pe uliţă în noaptea în care căzuse şi fostul magistru Luncan, se ridicaseră de asemenea în picioare şi se uitau înfricoşaţi la nou-veniţii. Numai Martin Roka rămase rezemat nepăsător de zid ca şi cum în jurul său nu se întâmplase nimic deosebit. Abia după ce călăul îşi puse jos traista cu scule de schingiuit, se uită şi el ceva mai cu băgare de seamă la cuţitele care se vedeau în săcotei. Nu însă la nou-veniţii.

— Mă bucur că te văd, frater Petru! rosti anevoie pater Vartolomeu. *Benedico te!*

— De ce aţi venit? îl întrebă fostul magistru drept răspuns.

Aşa cum şedeau acolo, în picioare, faţă în faţă, de o parte pater Vartolomeu, urmat de pater Augustin, de călăul temniţei şi de oştean, iar de alta – fostul *magister philosophiae*, urmat de cei cinci efebi de la Şumuleu, amândoi păreau neobişnuiţi de înalţi şi de puternici. De fapt, fostului magistru îi tremura glasul, iar paterului Vartolomeu i se făcu frică.

— Din milă pentru tine şi pentru aceşti tineri, încercă să-şi vină în fire *defensor ecclesiae*. Vreau să vă ajut!

Abia atunci se ridică şi Martin Roka de la locul său. Asculta la fel de aţâţat ca şi ceilalţi.

— Cum vrei s-o faci? întrebă iar fostul magistru.

— Aducându-vă la calea sfielii şi a umilinţei! rosti limpede pater Vartolomeu. Ascultându-vă mărturisirile… Umilinţa este o virtute. Este plânset de mare părere de rău după greşelile de mai înainte. Este vărsare de lacrimi şi încredere în cel ce te ajută. O mărturisire făcută din inimă poate totul… Sau… aproape totul…

— Ce mărturisire doreşti? întrebă rece fostul magistru. La ce-ţi trebuie?

— Mărturisirea greşelilor, rosti îmbărbătat pater Vartolomeu. O mărturisire din inimă care să aducă liniştea pocăinţei…

— Bine, îl opri fostul magistru, dar pocăinţa presupune o vină, e legată de o faptă rea. Ce fapte rele vrei să ştii de la mine şi de la aceşti tineri?... Ce vrei, de fapt?

Pater Vartolomeu se dădu un pas înapoi. Frigul era aici mai rău ca afară. Îi venea să tremure şi-i clănţăneau dinţii. Făcuse o greşeală, o mare greşeală, că nu ceruse ca magistrul Petru să-i fie adus singur, sus în odaie, la cercetări. Simţea pânda lipsită de încredere a celuilalt ca şi aţâţarea bolnavă cu care erau ascultaţi de efebi. Hârdăul puţea mai departe de-i întorcea măruntaiele pe dos.

— Oare chiar nu ştii ce-ai greşit tu şi cei care îţi sunt apropiaţi? încercă să se mire pater Vartolomeu. Eu am aflat câte ceva, îl vesti el… N-o să aflu nimic nou… de la domnia ta… Ceea ce vreau să dobândesc este mărturisirea vinovăţiei şi a căinţei… Căinţa înseamnă scârbă faţă de vinovăţie, voinţă neîncovoiată de a o călca în picioare, curăţenia inimii.

Apoi, după câteva clipe, ca şi cum el însuşi ar fi simţit nevoia adâncă şi răscolitoare să se mărturisească:

— Mi-e milă de tine şi de aceşti tineri!...

— De asta l-ai adus şi pe pater Augustin? dădu fostul magistru să râdă batjocoritor. Şi pe călău? Şi pe oştean?

— Ei sunt ajutoarele mele obişnuite, încercă pater Vartolomeu să-şi îndreptăţească purtarea… Aşa se umblă prin temniţe…

Efebii simţiră însă ceva în spusele magistrului. În afară de Bocor, care nu se putea mişca de la perete, toţi se dădură şi mai aproape de el.

— Adevărate sau prefăcute, mărturisirile folosesc totdeauna cuiva, îl ţintui fostul magistru. De ce nu-mi spui pentru ce-mi ceri mărturisirile de care pomeneşti…

— Pentru că o mărturisire adevărată, făcută din inimă, nu foloseşte decât celui păcătos… Dumnezeu ascultă şi vede… Şi iartă…

— Pomeneşti de Dumnezeu când e vorba de lucruri murdare! îl înfruntă fostul magistru… După câte ştiu eu însă Dumnezeu nu e vinovat de ticăloşiile oamenilor!...

Pater Vartolomeu întârzie să răspundă. Călăul şi oşteanul ascultau nemişcaţi. Numai pater Augustin îşi pierdu răbdarea. Făcu o mişcare greşită şi dădu cu piciorul în săcoteiul plin de scule pentru schingiuit.

— Vorbeşti aşa, urmă pater Vartolomeu, pentru că trufia ta înlocuieşte încrederea în tine însuți, în mine chiar!.. Păcatul te putrezeşte, te ucide înainte de timp… Un semn al păcatului este şi lipsa de încredere…

Apoi după câteva clipe:

— Aş vrea să vii cu mine, să stăm de vorbă pe îndelete, sus, într-o odaie mai prielnică…

— Până la urmă, cei ce nu mărturisesc de bunăvoie, adăugă nerăbdător pater Augustin, mărturisesc de nevoie…

Pater Vartolomeu dădu să mai spună ceva, dar se opri şi se uită la ajutorul său de parcă atunci l-ar fi descoperit. Nenorocitul stricase totul. Efebii se mişcară deodată.

— Vorbiți de dragoste, râse plin de ură magistrul, şi ne amenințați? Vreți să vă ştim de frică?

— Dacă e vorba de dragoste, se vârî Martin Roka în nasul paterului Vartolomeu, de ce i-ați lăsat pe haidăii de la Sânzieni să ne înjunghie noaptea pe ulițe? Mie, îşi dezveli el coastele unde şedea încuibată o bubă putredă, nu mi-a trecut rana nici acum!

— De ce ne ține închişi aici? strigă şi Pavel Oprea. Ce-am făcut?

Îl apucă pe pater Vartolomeu de rasă şi-l zgâlțâi atât de tare de parcă ar fi vrut să-l dea cu capul de pereți. Ceilalți efebi începură de asemenea să strige ca nişte apucați. Pater Augustin se mişcă de la locul său, răstindu-se de mânie şi de scârbă.

— Să nu îndrăzniți! Ticăloşilor! Gunoaielor!

Drept răspuns, Lenard îl scuipă cu sete drept între ochi. Pater Augustin ridică mâna să lovească, dar, până să-şi dea seama, cineva îl izbi cu capul între coaste şi-l dărâmă la pământ. Oşteanul şi paznicul încercară să se vâre în încăierare. Era zadarnic. Cu o repeziciune neînchipuită, Pavel Oprea îl apucă pe pater Vartolomeu de clinurile rasei şi după ce-l izbi cu toată puterea pumnului său în față, îl sili şi pe el să îngenuncheze icnind cu fața la pământ.

Defensor ecclesiae apucă să mai audă strigătele deznădăjduite ale fostului magistru Luncan care se străduia să-l apere, îl zări chiar ca prin vis luptându-se laolaltă cu paznicul şi oşteanul împotriva tinerilor dezlănțuiți ca nişte fiare, apoi nu mai simți decât că i se taie răsuflarea.

Efebii îi răsturnau hârdăul în cap.

CAPITOLUL VII

Domnia sa *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia înghiți încet şi cam fără băgare de seamă cele din urmă bucăți de carne friptă şi de pâine, apoi începu să se şteargă grijuliu cu o cârpă albă pe degete şi pe buze. Mâncarea de la hanul *Butoiul de aur* era scumpă, dar pregătită totdeauna cu cea mai aleasă cuviință. Pentru cei şase oameni de credință aduşi să-l însoțească până aici şi care şedeau găzduiți prin odăile de alături, plătea aproape totdeauna aceeaşi masă şi la fel de scump.

Bău încet din cupa de vin negru, apoi rămas puțin pe gânduri. Cu toate că se hotărâse pe deplin şi ardea de nerăbdare să facă mai repede ceva folositor, nu izbutea totuşi să-şi închipuie cum vor primi părerea sa pater Ioan, preacuviosul său văr, şi ceilalți nobili care se adunau în casa doamnei Suzana Cândea. Asta îi dădea o anumită frământare, în care nerăbdarea se amesteca mereu cu îndoiala, neliniştea cu aşteptarea, cu gândul, mai ales, că se lasă târât de întâmplări pe care nu le putea nici stăpâni îndeajuns, nici îndrepta aşa cum dorea el. Ceea ce ştia însă destul era faptul că pentru întâia oară de când intrase în jocul atât de primejdios al luptei pentru putere, pater Ioan înclina să se lase ispitit de gândul de a se împotrivi duşmanului său de la Sânzieni şi cu alte mijloace decât cu rugăminți şi dorință de bună înțelegere. Luată pe seama lor de nobilii care se adunau în casa *nobilissimei* doamne Suzana Cândea povestea că viitorul scaun de *vicarius apostolicus* nici nu-l mai privea decât în parte pe pater Ioan Căianu-Valachus. Nobilii care veneau în casa doamnei Suzana doreau, mai mult decât pater Ioan însuşi, ca viitorul episcop să fie unul de-ai lor. Pe care să ştie că-l pot căuta oricând, că-l pot înrâuri şi, mai ales, folosi în treburile pe care le aveau ei cu principele şi curtea, cu alți nobili, cu străinii de vază care veneau în Ardeal, cu fel de fel de oameni şi de treburi mari şi mici. Un episcop blând şi supus poate fi un prieten de nădejde, un tovarăş folositor în cele mai felurite împrejurări. Blândețea paterului Ioan

părea a îndreptăți în chip deosebit această părere. Nobilii gata să se adune în casa frumoasei doamne Suzana Cândea, care îl prețuiau și îl iubeau chiar, erau mai grăbiți ca oricând să-l ajute.

Firește, mai grăbit decât toți era domnia sa *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia ca văr primar al viitorului episcop. În dimineața asta totul i se părea deosebit de limpede, ușor de împlinit mai ales. Era gata să ia pe seama sa înfăptuirea gândului care îl frământa și asta și dădea parcă un fel de putere nouă, de bucurie chiar, pe care n-o mai trăise de mult. De treisprezece ani și mai bine de când în ziua de nenorocită amintire de 22 ianuarie, anul Domnului 1662, dimineața, pe un ger de crăpau pietrele, luase parte alături de principele Ioan Kemény la bătălia de la Seleușul Mare în care turcii îi bătuseră așa de rău pe nobilii înțeleși cu austriecii și-l înscăunaseră pe bicisnicul și slugoiul de Apafi, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia nu mai avea trecere nici la curte, nici în tabăra magnaților cu care Teleki stăpânea țara, nici măcar între puținii nobili români care știuseră să prevadă mai bine cum stau lucrurile cu înfruntarea de moarte dintre marile împărății vecine și deci și cu soarta Țării Ardealului. Fiindcă nu mai avea trecere pe nicăieri, ședea temător și prevăzător la moșia lui de la Leghia fără să îndrăznească să iasă prea des în lume sau să se apuce iar de lupta pentru putere.

Era de ajuns ca stăpânitorii de acum să simtă cea mai mică mișcare de împotrivire ca să fie fără cruțare. Nu-i era deci îngăduit să greșească și nici să îndrăznească ceva.

De data asta însă, dacă pater Ioan, preaiubitul său văr, izbutea să ajungă episcop, lucrurile se schimbau. Orice nobil care se pricepea cât de cât la treburile curții de la Alba știa ce înseamnă episcopul catolic pentru legăturile cu țările apusene de aceeași credință și, înainte de toate, cu împărații nemți de la Praga. Orice nobil știa de asemenea că deocamdată, dacă era vorba de Ardeal, cântarul puterii se înclina repede, și când se aștepta lumea mai puțin, când către turci, când către austrieci. Nobilii bătuți și îngenunchiați fără cruțare la Seleușul Mare nu pierduseră niciodată nădejdea că se vor întâlni iar cu puterea Austriei și mai ales cu puterea în țară, pe care o râvneau tot atât de fierbinte ca și mai înainte. Nici el nu-și pierduse această nădejde. Așadar trebuia să îndrăznească. Să iasă mai des din ascunzișul său de la Leghia și să se pună în slujba preaiubitului său văr Ioan. Averea nu-i lipsea, oamenii de credință înarmați până-n dinți nici ei, legăturile folositoare printre nobili de asemenea. Știa bine că *nobilissima* doamnă Reveca, preaiubita lui soață, precum și cei trei băieți ai săi, Onuț, care împlinise în vară opt ani, Visarion și Ludovic, de abia patru ani, îl așteptau acasă de mai bine de două săptămâni. Erau, firește, mai mult decât îngrijorați de întârzierea lui la Alba. Deocamdată însă, afară de niște scrisori pline de dragoste în care-i vestea că mai are mult de umblat în călătoriile lui, nu le putea da niciun alt semn. Vărul Ioan avea nevoie de ajutor. Vărul Ioan se putea bizui pe el.

Bătu din palme și, după câteva clipe, intră Vasile Făguț, un tânăr înalt și puternic, cu privirea veselă, slujitorul său de încredere.

— Pregătește-mi calul! porunci el. Mergem la casa doamnei Suzana Cândea.

Slujitorul se înclină şi ieşi. Peste câteva clipe, dichisit deosebit de îngrijit, cu straiele cele mai alese pe care le luase în călătoria aceasta, aşa cum se ducea totdeauna la doamna Suzana, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia cobora în curtea hanului.

Ziua de început de decembrie era îngheţată şi urâtă, plină de ceaţă deasă, bună de tăiat cu cuţitul. În afară de cei şase slujitori ai săi, care îl întâmpinară înarmaţi ca de obicei, plecându-se adânc, cu căciulile în mână, prin curte nu mai era nimeni, Vasile Făguţ şi Martin Vânătoru, celălalt slujitor pe care îl îngăduia lângă sine până în curţile caselor mari şi simandicoase, îi ţineau calul de dârlogi. Ceilalţi patru uriaşi, Grigore Coman, chiorul, Alisandru Stănilă, cel care ştia să mânuiască toporul de luptă, fraţii Pavel şi Andrei Boţoman, rămâneau aici la han cu poruncă să-l aştepte. Nu le dădea voie să umble prin oraş decât numai după ce se întorcea el, iar ei îi mărturiseau unde anume vor să se ducă.

Se sui în şa şi plecă însoţit de cele două slugi încălărate de asemenea. Pe ulițe nu se prea vedea bine la mare depărtare din pricina ceţii. Asta nu-l împiedică să bage de seamă însă, ceva mai încolo, alţi doi călăreţi care şedeau la poarta dărâmată de la *Ulciorul nou* ca şi cum ar fi aşteptat pe cineva. Mai ales pe unul din ei, un uriaş cu mustăţile groase, i-ar fi plăcut să-l aibă printre slujitorii săi. Călăreţii aceia străini nu făceau nimic deosebit. Aşteptau şi se uitau. Atâta tot.

În curtea nobilei doamne Suzana alte slugi îl ajutară să descalece, apoi îl purtară pline de cea mai aleasă cuviinţă în casă. În locul unde trebuia să-şi lase şuba şi căciula mai erau şi alte straie de bărbaţi, semn că prietenii săi şi ai gazdei sosiseră aici înaintea lui.

Se dezbrăcară repede, apoi se grăbi în odaia mare, de oaspeţi. Erau adunaţi aici, ca de obicei, nobila doamnă Suzana, spre care se înclină plin de curtenie, pater Ioan Căianu-Valachus, preotul casei, pater Adam Iuănuţ din *Societas Sanctae Virginis Mariae* de la Cluj-Mânăştur, domnia sa *honorabilis* Ştefan Cândea de la Băişoara, domnia sa Abel Todoruţ Josica, protomedicul curţii, precum şi o femeie tânără, cu faţa prelungă şi privirile limpezi, copilăroasă parcă, la care se duse zâmbind ca s-o îmbrăţişeze strâns şi s-o sărute straşnic pe amândoi obrajii. Era nobila doamnă văduvă Iudita Raţ, născută Căianu, sora paterului Ioan, aşadar verişoara lui bună, pe care n-o mai văzuse de câţiva ani. Cu mulţi ani în urmă, când rămăseseră orfani, vărul Ioan şi Iudita fuseseră luaţi în casă, pentru îngrijire şi creştere, de părinţii săi, ai lui *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia. Ceva mai târziu, Ioan ajunsese efeb la mânăstire şi rămăsese acolo pentru totdeauna. Iudita crescuse însă cu el la Leghia, nu ca o verişoară, ci ca o soră adevărată. Ca nişte fraţi iubitori se aveau ei doi şi acum. Ţinând-o strâns de mâini, *honorabilis* Mihai Căinu o mai privi încă o dată pe Iudita. Şi iar o sărută.

Înainte de a se aşeza la masă, *honorabilis* Mihai Căianu află că verişoara sa abia izbutise să ajungă de la moşia ei de lângă Reghin îndărăt la Alba. Răscoalele ţăranilor se făcuseră în partea aceea de ţară mai ameninţătoare ce oricând. Despre prea puternicii săi sprijinitori şi ocrotitori, nobilii baroni Lazăr Apor, prietenul ei, şi fratele

lui, Ştefan Apor, vistiernicul, care de asemenea se duseseră la o moşie a lor între Târgu Mureş şi Reghin, *honorabilis* Mihai Căianu află că au foarte mari greutăţi cu aceşti ţărani. Verişoara se înclină plină de evlavie rugându-se bunului Dumnezeu să nu li se întâmple nimic prietenilor ei. După cum se ştia între rude, după ce treceau obişnuitele zile de jelanie şi tristeţe pentru răposatul ei soţ, Iudita urma să se căsătorească cu baronul Lazăr.

Honorabilis Mihai Căianu se aşeză la masă. Cupa de vin şi dulciurile făcute din făină, miere şi nuci îl aşteptau la locul său, ca şi în alte dăţi. Totuşi nu-şi turnă şi nu se grăbi să guste. Întrerupsese sfatul şi dorea să afle mai întâi ce vorbiseră ceilalţi.

— Am vorbit cu câţiva cunoscuţi de la curte, îl vesti încrezătoare verişoara Iudita. Ei mi-au făgăduit să facă tot ce pot ca să-i scoată din temniţă pe efebi. Dacă ar fi aici şi domnia sa baronul Lazăr Apor, ar merge el însuşi să-i scoată.

— Pater Vartolomeu, adăugă şi domnia sa Abel Todoruţ Josica, protomedicul, ne-a luat-o iar înainte. După ce a fost bătut în temniţă, a cerut lui Teleki să fie urmăriţi toţi cei care au vreo legătură cu pater Ioan. Cancelarul a dat poruncă unor oşteni să aibă grijă şi de casa în care ne aflăm…

— De unde până unde a ajuns pater Vartolomeu la cancelarul Teleki? ridică din sprâncene *honorabilis* Mihai Căianu.

— Sunt ceva rude, îl lămuri domnia sa Abel Todoruţ Josica. Am aflat că şi înainte de a se duce la fostul magistru Luncan, în temniţă, a trecut pe la conacul de la Sântimbru al lui Teleki.

— Eu am spus, îi învinui *honorabilis* Ştefan Cândea pe toţi cei de faţă, că lui Szebelebi trebuie să… Să i se întâmple neapărat ceva! ocoli el cuvintele care îl înfricoşau pe pater Ioan şi pe protomedic. Dar lasă, se gândi el mai mult pentru sine, că nici acum nu e prea târziu! Am aflat toate amănuntele trebuitoare despre casa şi odaia în care stă.

— Dacă iarăşi vorbiţi despre lucruri necugetate, se făcu galben la faţă protomedicul Josica, eu n-am să stau să vă ascult

— Am mai spus eu că teama îi nimiceşte pe unii, îl privi în faţă pater Adam, înainte chiar de a se fi născut!

— Teama, îl privi la fel de neînduplecat protomedicul cu sângele pierit din obraji, înseamnă uneori prevedere, adică judecată. Am păţit destule în viaţă ca să mă mai las târât de lucruri necugetate…

— Eu nu v-am cerut niciodată altceva, intră în vorbă şi pater Ioan, copleşit de amărăciune şi tristeţe, decât să mă ajutaţi să-i scot pe efebi din temniţă! Atâta tot... De celelalte lucruri nu vreau să ştiu! În ziua când îi voi vedea iarăşi slobozi mă voi sili să mă fac nevăzut de la Alba fără nicio clipă de întârziere… De pater Vartolomeu şi de uneltirile lui nu-mi pasă…

— Dar ne pasă nouă! îl îndreptă cu multă luare aminte văru-său Mihai.

— Poate că vă pasă chiar prea mult! îl ţintui protomedicul curţii.

— Şi de ce nu? îi răspunse la fel de ascuțit nobilul de la Leghia. Am fost totdeauna legați unii de alții. De ce n-am fi şi acum?

— Dacă toată treaba cu scaunul de *vicarius* nu ne-ar privi şi pe noi, se uită pater Adam Iuănuț la protomedic, fii încredințat că niciunul dintre cei de față nu l-ar păzi pe pateri Ioan cum îl păzim noi acum. De o schimbare de episcop se leagă însă treburi însemnate care trec dincolo de voința unuia sau a altuia.

— Tocmai de asta am întârziat prea mult, amenință iar *honorabilis* Ştefan Cândea. Plăcerea de a-l strivi pe viermele de Vartolomeu aş dori să-mi fie lăsată mie…

— Plăcerea asta n-o s-o ai niciodată! îl certă *honorabilis* Mihai Căianu.

— N-ai încredere în spada mea? sări ca ars nobilul de la Leşnic.

— N-am încredere în judecata ta! îl privi de sus nobilul de la Leghia.

I-ar fi spus chiar cuvinte mai aspre, dar se opri pentru că vărul gazdei începu să pufnească şi să rostogolească nişte ochi ca de taur.

— Cele mai mari biruințe, încercă *honorabilis* Mihai Căianu să-şi domolească potrivnicul, se fac nu cu ascuțişul săbiei, ci cu ascuțişul minții.

— Adică? îl privi la fel de supărat pater Adam.

— Pentru că pater Vartolomeu a mers atât de sus încât a ajuns la Teleki, îl lămuri vărul paterului Ioan, noi trebuie să mergem şi mai sus, adică la Apafi însuşi…

— Şi cum crezi c-ai să poți face asta? privi batjocoritor *honorabilis* Ştefan Cândea.

— Cunosc pe cineva, mărturisi nobilul de la Leghia, care poate înrâuri hotărârea măriei sale… Vreau să merg la el…

— Şi de ce n-ai făcut-o până acum? îl întrebă pater Adam.

— Pentru că nu e aici… Şi pentru că eu nu bănuiam când am pornit de acasă spre Alba că o să intru într-o luptă ascunsă, dusă pe viață şi pe moarte…

— Cine e? întrebă pater Ioan.

— E domnia sa *honorabilis* Sigismund Boier, mare pârcălab al cetății Făgăraş şi custodele moşiilor stăpânite de slăvita doamnă Ana Bornemisa… Ştiu că prietenul meu este sfetnic de taină şi om de încredere al măriei sale… El m-a ajutat să scap de prigoanele sângeroase de după căderea lui Kemény. Are multă putere… Şi ştie s-o folosească bine.

— E catolic sau schismatic ortodox? întrebă pater Adam.

— Este un fost ortodox trecut la calvini… E un nobil adevărat şi un om de inimă…

— Ce vrei să faci anume? îl luă din scurt pater Adam.

— Să merg fără întârziere la Făgăraş. Pater Vartolomeu se bizuie pe Teleki şi pe alți nobili. Pater Ioan se va bizui pe noi. Vreau să-l câştig pe Sigismund Boier pentru treburile noastre… Adică, de fapt, pe măria sa principele Mihai Apafi…

Se lăsă linişte şi undeva, pe afară, se auziră nişte tropote de cai pe caldarâmul uliții.

— De ce faci acest lucru? dori pater Ioan să ştie.

Honorabilis Mihai Căianu îşi privi vărul drept în faţă. Toate nădejdile şi aşteptările care îl nelinişteau de când sosise la Alba şi se gândea la ura adâncă a nobililor legaţi de împăratul Leopold de la Praga faţă de Mihai Apafi îi veniră iarăşi în minte stăpânite de o neliniște grea, anevoie de ascuns.

— Pentru că sunt împrejurări care nu trebuie lăsate să treacă pe lângă tine fără folos, răspunse el anevoie, mai mult pentru sine. Pentru că aşa trebuie!...

Se lăsă iar tăcere.

— E rămân la gândul meu, rosti încet, însă la fel de hotărât ca mai înainte, *honorabilis* Ştefan Cândea.

— Eşti nebun! dădu din cap *honorabilis* Mihai Căianu. La altceva nu te duce mintea?

— Fii cu băgare de seamă cui îi zici nebun! sări pe neaşteptate de la locul său nobilul de la Băişoara.

Se îndepărtă trântind scaunul de la masă şi scoase sabia.

Înţelegând despre ce e vorba, *honorabilis* Mihai Căianu se sculă tot atât de iute şi o scoase şi el pe a lui. Îi despărţea doar masa bogată încărcată de bucate. Ţipătul îngrozit al doamnei Suzana îi opri la timp.

Vărul ei se bâlbâi ruşinat de parcă nu şi-ar fi dat seama de ceea ce face. Rămase descumpănit, muşcându-şi buza şi privind în tavan.

— Mai bine v-aţi păstra săbiile pentru alte lucruri! îi certă la rândul său pater Adam. Ia priviţi pe fereastră!

Oaspeţii se ridicară pe rând, ca să se uite în uliţă, unde le arăta călugărul de la Cluj.

Lângă cei doi călăreţi necunoscuţi pe care îi întâlnise de dimineaţă în drum, *honorabilis* Mihai Căianu descoperi acum alţi patru, purtând pe ei straiele albastre de oşteni de la curte. Nici ei nu făceau nimic deosebit. Şedeau descălecaţi în ceaţă şi frig, rezemaţi de ziduri, de parcă ar fi aşteptat pe cineva. Îi privi câteva clipe nemişcat. Ştirea adusă de protomedicul Josica se adeverea mai repede decât fusese în stare să creadă. Îi trecu prin gând că nu trebuie să mai întârzie nicio clipă la Alba.

Cancelarul Mihai Teleki începuse să-i urmărească pe faţă.

*
* *

Pe la prânz, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia, însoţit de cei şase călăreţi ai săi, îndrăzni totuşi să iasă dincolo de porţile oraşului şi să apuce pe drumul care duce la Lancrăm şi Sebeş, iar mai departe, spre Sibiu şi Făgăraş. Primise încuviinţarea de plecare a tuturor nobililor care se adunau în casa doamnei Suzana şi, pe deasupra, şi nişte ajutor bănesc, dat fără tocmeală tocmai de *honorabilis* Ştefan Cândea de la

Băişoara, care dorea în felul acesta să risipească supărarea celor ce se uitau la el dintr-o parte, de când trăsese sabia la masă.

Honorabilis Mihai Căianu şi oamenii săi mergeau grabnic galopând uneori. Pe drumul pustiu nu se vedea nimeni. Între Lancrăm şi Sebeş ceaţa se risipi dintr-odată şi în locul ei se lăsă un vânt rece, neobişnuit de îngheţat, care întări piatră noroaiele şi bălţile de pe drum. Abia atunci *honorabilis* Mihai Căianu băgă de seamă că în spatele lor, la o depărtare potrivită, le ţineau urma nişte oşteni de la curte cu straie albastre pe ei. Veneau în pleasnă către Sebeş. Fără să vrea, strânse mâna pe dârlogi. Strigă către Vasile Făguţ şi Martin Vânătoru să se uite şi ei în spate, să-i vadă pe urmăritori, apoi ridică vâna de bou şi croi calul de parcă ar fi vrut să-l taie în două. Porniră nebuneşte, se apropiară în curând de Sebeş, dar urmăritorii, în loc să se depărteze, parcă se apropiau tot mai mult. *Honorabilis* Mihai Căianu făcu iar semn însoţitorilor săi, şi în loc să intre în oraş şi să apuce pe uliţa mare, cotiră spre miazăzi, dincolo de zidurile caselor, pe câmpul dinspre Petreşti, de unde ieşiră curând la drumul cel bun, către Miercurea Sibiului.

Urmăritorii de la curte nu se mai vedeau. Totuşi seara, când se hotărâră să tragă să înnopteze la hanul de la Miercurea Sibiului, honorabilis Mihai Căianu şi cei şase oameni ai săi nu se liniştiră până când nu se uitară cu de-amănuntul la încuietorile de fier ale odăilor, la grajdurile pustii şi la celelalte încăperi pentru oaspeţi. Hangiul, un anume Costea Pasăre, care spunea că trecuse cu alţi câţiva români de la el din sat de la învăţăturile bisericii răsăritului la legea calvină, se supără de atâta neîncredere şi încercă să se răzvrătească. După ce însă *honorabilis* Mihai Căianu, aşezat în mijlocul însoţitorilor săi, îi arătă într-o mână banul rotund de argint pentru plată, iar în alta pumnalul de la brâu, se linişti ca prin farmec şi nu mai spuse nimic. Totuşi, pentru ca somnul său să fie într-adevăr fără necazuri, nobilul de la Leghia avu grijă să rânduiască pentru noapte şi străji, atât la grajd cât şi la odăi, şi să se culce cu armele pe el.

A doua zi, încă de dimineaţă, de pe întuneric, era iarăşi călare, odihnit şi plin de voie bună şi se grăbea harnic către Sibiu.

La fel însă la ca Sebeş, ocoliră oraşul, cotind pe la miazăzi, pe câmpurile pustii care se întind către Cisnădie, şi abia în buza satului Şelimbăr ieşiră pe drumul cel bun, de unde apucară apoi pe şleaul cel mare spre Bradu şi Avrig.

După încă o noapte de somn, la hanul din coastă de la Avrig, unde se află înfurcitura drumurilor, cu aceleaşi griji nesfârşite pentru pază şi cu o masă foarte sărăcăcioasă dimineaţa, la care li se adusese de către stăpânul casei doar nişte nuci vechi cu pâine uscată şi două ouă fierte, şi acelea însă doar pentru stăpânul de la Leghia, pâlcul de călăreţi porni mai departe cu aceeaşi grabă fără preget.

Timpul de început de decembrie era neobişnuit de îngheţat şi de urât. *Honorabilis* Mihai Căianu şi însoţitorii săi aveau feţele vinete de frig şi de vântul tăios ca o sticlă. Uneori fulguia rar şi atunci satele din Ţara Făgăraşului se vedeau şterse la marginea zării, amestecate cu pădurile albe şi cu dealurile domoale urcând anevoie

către munţii ascunşi de la miazăzi. Se auzea şi pe aici de răscoale şi chiar de omoruri sângeroase pe seama slujitorilor principelui şi a nobililor dinspre Cincu şi Agnita, care se apucaseră să se împotrivească ţăranilor cu armele. La ieşirea din Porumbacu de Jos, *honorabilis* Mihai Căianu zări iarăşi un pâlc de călăreţi pe urmele lor şi de data asta nu ştia dacă ei sunt oşteni de la Alba, tâlhari de drumul mare care nu îndrăznesc totuşi să se apropie sau răzvrătiţi ridicaţi să-i urmărească mai mult din prevedere decât din teamă… Altminteri Ţara Făgăraşului părea în toate privinţele nesfârşit mai liniştită decât ţinuturile de pe lângă Izvoarele Mureşului, pline, după cum spunea preafrumoasa lui verişoară Iudita Raţ, născută Căianu, numai de vaiete şi de multă jale. Satele, cu toate că îndurau şi aici cele mai felurite angarale, arătau chiar ceva mai înstărite ca de obicei, iar la Arpaşu şi Ucea unele case erau atât de falnice că păreau ale unor târgoveţi adevăraţi. Se spunea de altfel pe la Alba şi printre nobili că toată Ţara Făgăraşului cu cele patruzeci şi şase de sate ale ei de-a lungul Oltului şi sub munte are o bunăstare anume din care slăvita doamnă Ana Bornemisa, stăpâna celor mai întinse moşii de aici, trăgea foloase nebănuit de mari. Tocmai datorită acestor foloase pe care le aveau de pe urma moşiilor şi satelor din Ţara Făgăraşului, principii trebuiau să se poarte cu mare băgare de seamă faţă de locuitorii de aici. Nobilii locului, boieri mari, cu moşii şi iobagi *ab antiquo*, de pe timpul când toate satele Făgăraşului şedeau sub stăpânirea deplină a domnilor de la Câmpulungul Muscelului, Curtea de Argeş şi Târgovişte ai Ţării Româneşti, îşi păstraseră şi drepturile şi averile şi, mai ales, trufia lor nemăsurată pe care nimeni şi nimic pe lume n-o putea întrece. De câte ori se isca vreo pricină de judecată între slujbaşii stăpânirii şi oamenii locului, făgărăşenii scoteau la repezeală de prin lăzile lor de fier şi din locurile ascunse, numai de ei ştiute, hrisoavele cele vechi cu peceţi roşii şi iscălituri sfinte de la domnii cei mari de demult ai Ţării Româneşti. Aveau hrisoave de la Vlaicu Vodă, de la Mircea Vodă cel Bătrân, de la Vlad Vodă Dracul ca şi de la vestitul Vlad Vodă Ţepeş. Toţi aceştia făcuseră în decursul timpului danii multe şi mari pentru boierii şi satele lor credincioase din Ţinutul Făgăraşului. Mai presus însă decât toţi cei de prin sate, locuitorii din oraşul Făgăraş ajunseseră în stăpânirea unor bunuri şi hrisoave de mare preţ pe timpul când cetatea din mijlocul său fusese averea slăvitei şi pururi pomenitei stăpâna lor doamna Stanca, a răposatului mare domn şi stăpân Mihai Vodă Viteazul, craiul tuturor ţărilor româneşti. Amintirea doamnei Stanca şi a slăvitului Mihai Vodă era nestinsă.

Pe de altă parte, faptul că fuseseră dintotdeauna legaţi în mii de feluri de locuitorii de dincolo de munţi, din Ţara Românească, îi îndemna pe făgărăşeni să stea gata de împotrivire dârză la orice fel de apăsare din partea stăpânirii. Dorinţa lor fierbinte de a sta sub oblăduirea domnilor de la Târgovişte şi Bucureşti era, de altfel, bine cunoscută. Cu numai doi ani în urmă, principele Mihai Apafi avusese mari greutăţi în domnie din pricina cererilor îndârjite ale lui Grigore Ghica Vodă, domnul de atunci al Ţării Româneşti, care dorea tot Ţinutul Făgăraşului sub stăpânirea sa, aşa cum îl avuseseră înaintaşii săi pe scaunul domnesc. Numai moartea lui neaşteptată făcuse ca războiul care se vestea între Grigore Ghica Vodă şi Mihai Apafi să nu izbucnească în toată grozăvia lui. Gheorghe Duca Vodă, domnul şi autocratorul de

acum al Țării Românești, părea o fire mai blândă și mai puțin trufașă decât înaintașul său. Despre Țara Făgărașului nu pomenise deocamdată nimic.

Din partea lor, ca să-i aducă la mai multă ascultare pe nobilii și pe locuitorii de aici, principii Ardealului încercaseră să lucreze cu multă iscusință și hărnicie pentru răspândirea credinței calvine. La fel ca toți ceilalți români din Ardeal, făgărășenii țineau de legea răsăritului. Și țineau strâns de ea, cu o statornicie și o putere de jertfă pe care nimic n-o putea clinti. Ca să pornească război împotriva făgărășenilor și să le bage legea calvină pe gât cu de-a sila, după învățătura care spune *Cuis regio eius religio*, ar fi fost firește o nebunie. De aceea, răposata și de bun nume principesă Suzana Lorantfi, văduva slăvitului principe Gheorghe Rákóczi întâiul, a făcut la anul Domnului 1657 o mare școală calvină pentru românii din orașul Făgăraș. Alte școli calvine, care și acum lucrau harnic mai departe pentru zdrobirea și risipirea schismei răsăritene a românilor, erau întreținute de curtea de la Alba prin sate, uneori față în față cu cele ortodoxe. Lucru vrednic de luare aminte, românii învățau carte, păstrau legături pline cu cuviință cu principii și propovăduitorii calvini, dar legea nu și-o părăseau. Când predicatorii de la Alba și Făgăraș încercau să fie mai aspri cu preoții de prin sate, se făceau răzmerițe răzlețe sau chiar răscoale și atunci principii, care doreau înainte de toate liniște în binecuvântata Țară a Făgărașului, dădeau poruncă aspră și înfricoșătoare slujitorilor lor ca lucrurile să fie lăsate așa cum sunt. Făgărășenii trăiau deci mai departe după legile lor vechi, stăpâniți de aceeași trufie fără margini, care nu-i mai părăsea niciodată. Faptul că mulți din nobilii făgărășeni ajunseseră sfetnici de taină ai principelui, pârcălabi ai cetății sau căpitani ai oștilor de margine ba chiar, după ce mai întâi își părăsiseră credința ortodoxă, înstrăinându-se de neam și de lege, voievozi ai Ardealului, arăta îndestul și starea și puterea lor. Domnia sa *honorabilis* Sigismund Boier, mare pârcălab de Făgăraș și sfetnic de taină al bicisnicului principe Apafi, era, de pildă, în multe privințe mai puternic decât toată dieta Țării Ardealului la un loc.

Cu gânduri ca acestea și cu altele din care nu lipseau grijile tulburi legate de starea iubitei sale soții Reveca, lăsată singură acasă, la Leghia, de zvonurile înfricoșătoare despre răscoale și îndeosebi de stăruința oștenilor de la palat care se ținuseră după el la ieșirea din Alba, *honorabilis* Mihai Căianu trecu fără să se mai odihnească și să îmbuce masa de prânz prin satele Sâmbăta de jos și Voila și ajunse nespus de înfometat, târziu, în seara zilei de 5 decembrie în marginea orașului Făgăraș.

Intrară în oraș prin partea de apus, pe lângă zidurile dărâmate și sparte în multe locuri de la Cetatea Veche, și apucară grăbiți pe ulița mare cu gând să se oprească la *Porumbelul alb*, cel mai bun han din Făgăraș. Cu toate că gerul se făcuse mai câinos decât în timpul zilei, lumea umbla repede încoace și încolo pe ulițe cu treburi și grabă, cu un fel de neliniște pe care *honorabilis* Mihai Căianu și însoțitorii săi uriași o băgară de seamă de cum se amestecară cu trecătorii.

La han, unde nu găsiră nicio odaie slobodă, aflară și care era pricina neliniștii și a vânzolelii de pe ulițe. Un popă de țară de la Breaza, de sub muntele Lundișoru, un bătrân văduv, neobișnuit de puternic la vârsta lui și de aspru cu credincioșii săi, care

avea faima de sfânt şi ţinea fără niciun amestec străin şcoală românească pentru tinerii învăţăcei, fusese călcat cu două zile în urmă de trimişii bisericii calvine de la Făgăraş. Trimişii, propovăduitori şi oşteni, ziceau că doresc să vadă dacă acolo în satul acela răzleţit de lume, unde se vorbea în fiecare zi despre fiara apocalipsului, nu cumva se spune ceva şi împotriva stăpânirii sau chiar a lui Dumnezeu. Se iscaseră neînţelegeri, sătenii de la Breaza îi alungaseră cu topoarele pe oştenii stăpânirii. Cu o zi în urmă însă, popa Dumitru Ursu din Breaza fusese ridicat de acasă de la el de oşteni şi adus în cetate la Făgăraş ca să fie judecat aspru pentru lipsă de cuviinţă faţă de oamenii principelui. Calvinii se răzbunau.

A fost de ajuns să se audă prin satele de la miazăzi de Olt că părintele Dumitru de la Breaza a fost adus în cetate şi spre Făgăraş s-au pornit să curgă încă de dimineaţă fel de fel de ţărani, de meşteşugari, de boieri chiar, nobili mai scăpătaţi dar şi unii de frunte, care cereau tare domniei sale Sigismund pârcălabul ca să fie lăsat fără întârziere să plece popa. Se jurau toţi fie pe fericirea cerească a dreptmăritorilor creştini, fie pe sângele martirilor teofori că dacă preacucernicul prezviter Dumitru nu e lăsat într-ale lui, ei sunt gata să se bată cu oştenii şi să-l scape. Se vorbise de ameninţări grele şi dintr-o parte şi din alta, de făgăduinţe de răzbunare, de pedepse sângeroase mai ales, dacă ţăranii de prin sate se dedau la vreo stricăciune prin oraş. Măreţul domn *honorabilis* Sigismund Boier pârcălabul întârzia să rostească vreo hotărâre, iar pe părintele Dumitru îl ţinea închis în turnul dinspre apus al cetăţii, acela care se ridică deasupra lacului înconjurător. O parte din boierii de prin sate care veniseră călări în oraş să-l scape neapărat trăseseră tocmai la *Porumbelul alb*. De aceea nu se mai afla nicio odaie slobodă.

— Mergem pe uliţa Tăbăcarilor! hotărî *honorabilis* Mihai Căianu, copleşit deodată de teama că nu-l va găsi pe prietenul său Sigismund în toanele cele bune.

Oamenii săi încălecară iar şi porniră. La *Pomul rotat*, un han mai sărăcăcios de pe uliţa unde îşi aveau casele breslaşii postăvari şi tăbăcari, averea unui anume Moise Aldea Ciurezu, un bătrân cârcotaş, plin de bănuieli şi neîncredere, erau locuri şi pentru oameni, şi pentru cai. *Honorabilis* Mihai Căianu plăti şi dobândi ceea ce dorea.

Abia îşi aşezară însă caii trudiţi în grajduri, în faţa ieslelor cu fân, şi desagii de drum prin odăi, la lumina unor lumânări subţiri ca aţa, că noii călători auziră în curtea hanului două împuşcături de pistoale, una după alta, urmate de strigăte sălbatice de mânie.

— Staţi liniştiţi lângă mine! porunci aspru nobilul de la Leghia oamenilor săi. Nu vă amestecaţi cu nimeni!

Şi ca să fie şi mai feriţi de vânzoleala nebună din curte şi de pe uliţe, le spuse slujitorilor să rămână în odăi, cu zăvoarele puse la uşi şi cu armele la îndemână.

El însuşi se trase apoi înăuntru, după ce mai întâi ceru lui Vasile Făguţ şi lui Martin Vânătoru să doarmă pe jos, în odaie la el, să-l păzească înveliţi în sarici.

Când toate fură îndeplinite întocmai cum cerea el, *honorabilis* Mihai Căianu se trânti în pat aşa îmbrăcat şi nemâncat cu era. Odaia avea o răceală de gheaţă, mai

rea ca afară. Cei doi slujitori se lungiră pe podină, jos, lângă el, şi începură repede să sforăie pe nemâncate ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit.

Lui nu-i venea însă nici liniştea, nici somnul. După toate semnele, oraşul Făgăraş se pregătea de o baie de sânge atotputernică, mai primejdioasă decât toate răscoalele la un loc.

*
* *

A doua zi, încă de dimineaţă, dichisit iarăşi cu cele mai alese straie pe care le avea la el, cu barba neagră potrivită frumos din foarfece de Vasile Făguţ, domnia sa *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia era gata de înfăţişare la pârcălabul cetăţii Făgăraş.

Hangiul Moise avusese grijă să se scoale de dimineaţă, să le pregătească oaspeţilor mâncare îndestulă, cu multă slănină şi ouă făcute papară, aşa că starea lor sufletească se mai îmbunătăţise.

Prin oraş, lumea era însă tot atât de frământată ca ieri, poate uneori chiar mai frământată. Dat fiind însă că se prăznuia aleasa şi luminata sărbătoare a sfântului mare ierarh Nicolae, arhiepiscopul şi mitropolitul Miralichiei, făcătorul de minuni, popii de la toate bisericile răsăritului ceruseră cu tărie credincioşilor să nu facă nicio greşeală împotriva oştenilor sau a stăpânirii. La biserica veche, ca şi la biserica lui Mihai Vodă Viteazul, aceea din partea de miazăzi a oraşului, dar mai ales la Biserica arsă, prăpădită de turcii şi tătarii care trecuseră cu mai bine de douăzeci de ani în urmă prin Făgăraş împotriva măriei sale răposatului Gheorghe Rákóczi al doilea, se ţinuseră foarte de dimineaţă slujbe anume şi rugăciuni fierbinţi pentru îmbunarea stăpânilor şi mântuirea celor nevinovaţi.

Lumea se închina, blestema şi fierbea însă mai departe. Puţinii orăşeni calvini se băgaseră în case, zăvorâseră porţile şi nu mai îndrăzneau să iasă pe ulițe. Călăreţii cetăţii se puseseră şi ei în şiruri de bătaie în faţa intrărilor, înarmaţi până în dinţi. Lucrurile păreau acum mai încurcate decât ieri, mai ales din pricină că ţăranii de prin sate, de la Cincşor, Veneţia de Jos, Şercaia, Drăguş, Vad şi Perşani veneau mereu în număr mare în oraş ca să întrebe de popa Dumitru Ursu. Unii, care se pregătiseră să ducă prinoasele de sărbătoare cu colivă şi colaci la biserică, în loc să le lase acasă, înainte de plecare spre oraş, le aduseseră cu ei, şi acum şedeau la sfat, pe ulițe, şi se frământau că rămân cu jertfa de sărbătoare nesfinţită. În drum spre cetate, înaintând pe cai prin mulţime, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia şi oamenii săi ascultară de mai multe ori blesteme aspre, pline de ură sau de evlavie, iar alteori înjurături cutremurătoare şi ameninţări cumplite, mai grozave decât o fărădelege chiar. Fără să vrea, îl cuprinse teama şi de câteva ori îi păru rău că se grăbise să meargă la pârcălab tocmai acum.

La podul cu scripete de peste lacul de la intrarea în cetate, unde şedeau de pază, nemaipomenit de aţâţaţi, foarte mulţi oşteni de-ai principelui, trebui să descalece şi să aştepte o bună bucată de timp, până i se îngădui să intre. În jurul său, o mare mulţime de ţărani, cei mai mulţi din ei oameni ticăiţi şi mişei, faţă în faţă cu oştenii, arătau strigând sau numai vorbind pătimaş spre turnul cel mare, de deasupra lacului înconjurător, pe jumătate îngheţat, unde se spunea că stă închis preotul. O fereastră prelungă şi îngustă lăsa să se vadă uneori în dosul ei o anumită mişcare. Când umbra nedesluşită din dosul ferestrei goale se mişca, lumea se mâlcomea deodată, ca la poruncă, aşteptând să-l audă pe popa de la Breaza. Nu se auzea nimic. Şi gălăgia plină de aşteptare, de teamă şi de ură izbucnea iar.

În sfârşit, oşteanul trimis să-i vestească pe mai-marii cetăţii că la poartă se află nobilul de la Leghia care doreşte să se înfăţişeze la domnia sa Sigismund Boier pârcălabul se întoarse în fugă şi dădu de ştire că oaspetele poate să intre. Fireşte, el trebuia să se supună rânduielii. Adică să-şi lase însoţitorii, caii şi armele afară.

Honorabilis Mihai Căianu îşi lepădă în mâinile slujitorilor săi de credinţă toate armele şi tot ce avea la sine în afară de straie, după care trecu plin de nerăbdare pe podul umblător. Nu i se îngădui să păstreze decât nişte cărticele frumoase, legate în piele, aduse înadins pentru prietenul său. Peste câteva clipe era înlăuntrul zidurilor de piatră care înconjurau cetatea. De aici îl luă alt oştean care-l purtă plin de cuviinţă înăuntru, pe sub bolţile înalte, zugrăvite cu păsări, stele şi flori.

Urcă nişte trepte de piatră, trecu pe sub noi bolţi, iarăşi urcă şi, în sfârşit, ajunse într-o odaie uriaşă, cu ferestrele prelungi către lacul îngheţat unde trebuia să aştepte până când i se spunea să intre. Aici era cald. Pe nişte jilţuri, într-o parte şi alta, la perete, sub zugrăvelile mari pe pânză înfăţişându-i pe Zeus Olimpiotul şi pe fecioara Atena cea preaînţeleaptă, cu coiful de muiere războinică pe cap, se mai găseau încă patru bărbaţi, nobili şi ei, care de asemenea aşteptau.

După ce oşteanul plecă, se înclină în faţa lor, spunându-şi numele şi starea de nobil. Ei se ridicară şi se înclinară de asemenea, rostindu-şi la rândul lor numele. Se aflau acolo *honorabilis* Oprea Bărbat de Ucea, un bătrân cam firav, cu ochii lăcrimoşi, ştirb de toţi dinţii din faţă, *honorabilis* Constantin Trâmbiţaş de Drăguş, un ins înalt şi falnic, plăcut la vedere, *honorabilis* Stoica Clocozan de Veneţia de Jos, un nobil urât, cu obrazul schimonosit, cu fruntea ciupită de vărsat, şi *honorabilis* Ioan Urs de Şinca Veche, un adevărat uriaş. Aşadar erau toţi boieri de prin partea locului. Faptul că se înfăţişaseră la pârcălab împreună îl lăsă pe nobilul de la Leghia să ghicească amănuntul că erau veniţi cu aceeaşi treabă. Înfăţişarea şi straiele lor cam amestecate, pe de o parte – de nobili de ţară nu prea trecuţi pe la curtea de la Alba, pe de alta – de ţărani grozav de înstăriţi sau chiar de neguţători, neamuri proaste, îmbrăcaţi ca la oraş, îl puteau încurca pe acela care dorea să-şi dea seama la cea dintâi aruncătură de ochi cu cine are de-a face. Numai herburile lor de noblеţe cusute cu fire de aur şi de mătase în mai multe culori, în partea din stânga a dolmanelor îmblănite cu piei puturoase de oaie, lăsau să se vadă adevărata lor stare. Oprea Bărbat de Ucea avea drept herb un

scut albăstrui cum e cerul senin pe care se vedea un oştean cu capul gol ţinând în mâna dreaptă sabia, iar în stânga o cunună cu frunze. Nobilul înalt şi falnic de la Drăguş avea ca herb un scut de asemenea albăstrui pe care se vedea un trâmbiţaş călare. Cel mai frumos herb îl avea însă, fără îndoială, *honorabilis* Stoica Clocozan de la Veneţia de Jos. Pe un scut alb-albăstrui se vedea înconjurat de două turnuri de cetate, în dreapta şi în stânga, un leu cu capul flocos, cu limba scoasă, despicată în trei, ridicat în două picioare şi ţinând în laba dreaptă o sabie. Herbul lui Ioan Urs de Şinca Veche nu se vedea. Dolmanul său, cam jegos şi tocit pe la poale, era descheiat la gât de căldură şi îndoit.

Honorabilis Mihai Căianu se plecă încă o dată în faţa lor şi se aşeză pe jilţul gol aflat la îndemână. Prin ferestre, de dincolo de lacul îngheţat, răzbătea surd vuietul mulţimii care aştepta hotărârea pârcălabului. Era ciudat. Domnia sa Sigismund Boier de Făgăraş părea a nu se grăbi deloc. Teama rea cu care intrase aici se mai risipi puţin. Îi întrebă pe boieri dacă au venit de mult timp, dacă trebuie să aştepte îndelung.

Honorabilis Oprea Bărbat de Ucea binevoi să-i spună cu un glas fonfăit şi cam veşted, întrerupt adesea de o pârdalnică de tuse, ce îi aducea pe ei la pârcălab. Povestea şi părea uneori necăjit, alteori stăpânit de o mânie grea, cu nimic mai prejos decât a celor de afară.

Era vorba de popa Dumitru Ursu de la Breaza, la care se duceau să se închine şi să primească sfat nu numai ţăranii, ci şi orăşenii şi chiar nobilii de mare şi bun neam, boierii adevăraţi din Ţara Făgăraşului. Tocmai pentru că avea atâta faimă, propovăduitorii calvini şi acolisiţii lor din oraş îl urmăreau de mult timp. Aci la cetate, sub porunca domniei sale Sigismund Boier *castellanus*, se afla şi căpitanul Ioan Cserey, un calvin habotnic care, dacă ar fi fost după el, ar fi dat cu tunurile în toate satele şi bisericile românilor. El, şi nimeni altul, îi îndemnase pe oşteni şi pe propovăduitorii calvini din Făgăraş să se ducă la Breaza, să-i găsească fel de fel de clenciuri bunului şi preacucernicului părintelui prezviter Dumitru. El îl închisese. Şi tot el care, după ce se îmbăta pe la cârciumi, se lăuda că o să jupoaie de viu pe fiecare valah în parte, se ţinea tare să nu-i dea drumul, Din partea sa, *honorabilis* Sigismund Boier pârcălabul, un văduvoi cam în vârstă, tată a trei feciori voinici, buni de oaste, care mai demult a ţinut de credinţa creştină a răsăritului şi numai în timpul din urmă s-a dat cu toţi ai casei sale la legea stăpânilor ţării, ar înclina să-l lase pe părintele prezviter Dumitru să se ducă la ale lui, să-i vadă pe oameni liniştiţi. Se împotriveşte însă nebunul de căpitan Cserey, care e un ins crâncen, un prăpădit sângeros. El zice că nicio stăpânire adevărată nu se sperie de vrăjmăşia prostimii. Ei, boierii, veniţi acum la pârcălab, voiau să se tocmească însă ca, pe viitor, nimeni de la curte să nu mai îndrăznească să vină prin sate cu treburi de-ale bisericii. Fiindcă, zicea *honorabilis* Oprea Bărbat de Ucea, asta nu e drept. Preoţii românilor au mai avut pe cap propovăduitori calvini, mai ales pe timpul răposatei principese Suzana Lorantfi, dar asta n-a ţinut mult. Propovăduitorii aceştia zic acum că vin ca să vadă dacă prin sate nu se ascund papistaşi. Sosesc pe neaşteptate şi încep să întrebe pe preoţi şi pe

locuitori dacă ştiu pe dinafară Crezul, Tatăl nostru, Cele zece porunci, Cele şapte taine, rânduiala bisericească, ramurile credinţei? Dacă au *Noul Testament* de la Alba, tipărit de mitropolitul Simeon Ştefan şi îngăduit să fie folosit în Ardeal? Dacă au apoi *Psaltirea*, *Catehismul* sau propovăduiesc numai din *Sfânta Scriptură*? Şi multe altele… De parcă popii românilor n-ar fi ştiut să-şi facă singuri datoria lor. Unde li se părea că nu găsesc ceva în buna rânduială, mai ales prin umilele şcoli săteşti unde copiii şi tinerii de sub mâna anagnoştilor nu ştiau să spună îndeajuns de limpede care sunt binefacerile domniei lui Mihai Apafi şi ale credinţei calvine apărată de el, predicatorii de la Făgăraş aveau dreptul să-i mustre aspru pe preoţi şi să-i pună la gloabe rele în bani şi în merinde, în vite chiar, iar, uneori, să ceară înlăturarea lor de la slujbă. De obicei, propovăduitorii nu mergeau niciodată singuri prin sate, ci tot câte trei, patru sau, uneori, cinci inşi, însoţiţi, bineînţeles, de oşteni călări de la cetate şi de alţi slujitori înarmaţi. Satele unde înnoptau trebuia să le dea găzduire, masă şi, neapărat, daruri, încât de multe ori plimbările lor bisericeşti se prefăceau în jafuri. Asta nu-i împiedica să spună peste tot că ei fac cercetările lor cu toată credinţa şi judecata cea dreaptă, cu frica bunului Dumnezeu din cer, fără părtinire sau nădejde de vreun dar sau de vreun folos lumesc. Mai ales, un fost popă ortodox, pe nume Mihai Silvaşiu, se purta cu o duşmănie strigătoare la cer faţă de toţi fraţii săi întru Domnul pe care îi părăsise. Sfinţia sa Petru Szakmári, preotul calvin al Făgăraşului, îl ajuta şi-l înteţea plin de fiere să fie aspru cu românii, până la lipsa de orice cruţare. Se spunea că din pricina lor, cu câţiva ani în urmă, a fost înlăturat şi fostul episcop Daniil Panonianul de la Făgăraş. Preasfinţitul Daniil a lucrat în desăvârşită înţelegere cu Înalt Prea Sfinţia Sa mitropolitul Sava Brancovici de la Alba, cu Înalt Prea Sfinţia Sa mitropolitul Teodosie al Ţării Româneşti care este ardelean de obârşie, de loc din satul Veştem, şi cu mitropolitul Dosoftei al Moldovei. Ceea ce doreau ei era apărarea dreptei credinţe a neamului românesc în Ardeal. Apărarea dreptei sale credinţe era însă doar o parte din lupta grea, mult mai cuprinzătoare, dusă mereu, cu o putere de jertfă şi o îndârjire fără margini pentru apărarea drepturilor româneşti în Ardeal. Era o luptă aspră şi grea, fie ascunsă, fie pe faţă, care nu înceta niciodată. Vlădica Daniil îi făcuse pe mulţi dintre boierii făgărăşeni să înţeleagă bine pentru ce doreşte să-i aibă neapărat alături de el. Bineînţeles, această lucrare a lui le şedea calvinilor ca un cui în ochi. Vlădica Daniil, smeritul şi foarte alesul între toţi arhiereii, a fost silit deci să-şi ia lumea în cap, să fugă în Moldova, de unde a pribegit mai apoi în Ţara Românească, ajungând cu doi ani în urmă episcop la Strehaia, în Oltenia. Deocamdată, scaunul de vlădică părăsit de preasfinţitul Daniil stă fără episcop. Calvinii, sculele diavolului, ridică degetul *honorabilis* Oprea Bărbat de Ucea, sunt mai răi şi decât scârbele de papistaşi.

Honorabilis Mihai Căianu făcu fără să vrea o mişcare nepotrivită cu capul, de parcă ar fi vrut să-l certe pe bătrân. Îşi dădu seama la timp că aici la Făgăraş nu era cel mai potrivit loc ca să spună că şi el e papistaş. Îşi înghiţi vorba la timp. De afară, de dincolo de ziduri şi de lacul îngheţat se ridică deodată un huiet nemaipomenit care-l înfricoşă fără să vrea. Nobilul de la Ucea ridică degetul şi arătă spre fereastră ca şi cum ar fi luat ameninţarea de afară drept mărturie pentru spusele sale.

Un slujitor bătrân al cetății, împodobit cu straie alese din catifea şi găitane din fire aurite, deschise uşa plecându-se adânc de la mijloc, ca să-i dea drumul să iasă căpitanului Ioan Cserey, un bărbat scurt şi chel cu mustăți răsfirate, care trecu pe lângă cei ce aşteptau mai rău ca un apucat, fără să dea bineţe şi fără să se încline.

— Să poftească domnia voastră! se plecă iar bătrânul către *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia.

Boierii care aşteptau de mai înainte se ridicară să se împotrivească, dar nobilul de la Leghia sări iute de la locul său şi le-o luă înainte, Slujitorul plin de fireturi îl purtă iar pe sub nişte bolți şi-i deschise uşa grea de fier şi de lemn cioplit de la încăperea strălucitoare în care se afla pârcălabul.

Se repeziră unul la altul ca să se îmbrățişeze, strigară, se pupară prelung şi se bătură îndesat cu mâinile pe spinări, semn de mare dragoste. Apoi se desfăcură din îmbrățişare şi nobilul de la Leghia îşi putu privi prietenul în voie. Era un bărbat vârstnic şi cărunt, de statură potrivită şi cu privirea şireată, trecut bine spre bătrâneţe, totuşi verde încă, îmbrăcat obişnuit, fără niciun semn anume al marilor sale răspunderi de *castellanus* şi sfetnic de taină. Înainte ca oaspetele său să deschidă gura avu grijă să-i spună blând, dar cât se poate de răspicat:

— Vezi că n-am timp! Povesteşte-mi repede ce te aduce şi cu ce-ți pot fi de folos!

Nobilul de la Leghia înţelese că trebuia să se grăbească. Huietul mulțimii de afară nu înceta nici măcar o clipă. Pârcălabul nu-l pofti să şadă, aşa că rămaseră amândoi în picioare.

— E vorba de sfatul tău, începu *honorabilis* Mihai Căianu de-a dreptul. Şi, încercă el să se poarte cu iscusință, dacă se poate, de ajutorul tău…

— Ce ajutor?

Nobilul de la Leghia îi povesti repede şi poticnit, dar îndeajuns de lămurit, de starea scaunului de *vicarius apostolicus generalis*, al credinței catolice în Ardeal. De lupta ascunsă pentru putere dezlănțuită în jurul acestui scaun. De însuşirile alese ale preacuvioşiei sale pater Ioan Căianu-Valachus, vărul său. De binefacerile care sunt de aşteptat în Țara Ardealului de pe urma faptului că pe acest scaun ar fi pus un bărbat ales şi un român de neam nobil…

— Vorbeşti ca văr primar sau ca papistaş? îl întrebă pârcălabul zâmbind de sus, îngăduitor totuşi.

— Sunt român ca şi el, şi sunt de o credință cu el. Iar domnia ta, măritule domn şi pârcălab, eşti de asemenea român…

— Dar nu şi de o credință cu voi, îl îndreptă rece *honorabilis* Sigismund Boier fără să mai râdă.

Se lăsară câteva clipe de tăcere.

— Aceasta este slăbiciunea noastră, băgă de seamă oaspetele. Dacă noi, românii, am fi uniți…

Tăcu, pentru că pârcălabul se încruntă pe neaşteptate. Părea că se gândeşte la ceva şi nu-l mai ascultă.

— Cu Înalt Prea Sfinția Sa mitropolitul Sava Brancovici ai vorbit despre asta?

— Nu. Şi nici nu înțeleg de ce trebuie s-o fac…

— Eu mă sfătuiesc uneori cu el, mărturisi pârcălabul. E un bătrân pe care te poți bizui…

— Dar e schismatic ortodox!... Ce poate avea el de-a face cu scaunul de *vicarius apostolicus*, care atârnă de Roma şi de principii calvini?...

— Eu mă înțeleg foarte bine, mărturisi mai departe pârcălabul de parcă nu l-ar fi auzit, cu Înalt Prea Sfinția Sa mitropolitul… La fel şi rudele mele care au rămas la legea răsăritului, şi mulți alți boieri şi nobili români din toată Țara Ardealului… E un bărbat foarte înțelept… După câte îmi amintesc, şi tatăl domniei tale a fost în tinerețe ortodox… Şi domnia ta ai rude care țin de legea răsăritului… Cu mitropolitul Sava poți găsi oricând un drum de înțelegere.

Nobilul de la Leghia tăcu, în sfârşit. Pricepu însă că dacă vrea să-l aibă şi pe pârcălabul Sigismund alături de pater Ioan trebuie să-l câştige mai întâi pe mitropolit. Era aşa de uluit că nu-i venea să creadă.

— Altceva n-ai nimic să-mi spui? întrebă el de-a dreptul.

Pârcălabul întârzie puțin cu răspunsul. Se hotărî anevoie.

— Cam în preajma Crăciunului, deci peste trei săptămâni, trebuie să fiu la Alba, la măria sa principele… Dacă rămâi la Alba, am putea vorbi atunci despre cele ce-mi spui acum…

„Se sfătuieşte mai întâi cu mitropolitul", judecă repede *honorabilis* Mihai Căianu. Apoi zâmbi plin de căldură de parcă tocmai acest răspuns l-ar fi aşteptat de la prietenul său.

— Îți mulțumesc pentru ajutor! se plecă el.

— Ce-ți fac iubita soață şi copiii? întreabă pârcălabul drept răspuns.

— Sunt sănătoşi şi foarte doritori să te vadă pe la noi, pe la Leghia! se sili *honorabilis* Mihai Căianu să pună cea mai aleasă căldură în glas. Ți-am adus din partea lor, îi arătă el pe masă, aceste trei cărți…

În clipa aceea, un pietroi azvârlit cu o neobişnuită putere de cineva din mulțimea de dincolo de lacul înghețat lovi în geamul de la fereastră făcându-l țăndări. Huietul mulțimii se auzi deodată ca o apă uriaşă care mătură totul la vale…

— Îmi pare rău că nu putem sta de vorbă pe îndelete, ridică pârcălabul din umeri de parcă ar fi fost vinovat. Când pleci îndărăt la Alba?

— Îndată ce ies de aici, îl încredințăă oaspetele. Dacă o să mai pot ieşi!…

— Ne vedem la Alba! hotărî *honorabilis* Sigismund.

Se înclină în semn de rămas-bun, aţâţat şi mânios, dornic să scape cât mai repede de prietenul său. Nobilul de la Leghia se înclină de asemenea şi se grăbi cu mare repeziciune către ieşire.

Smulse din mers căciula de jder şi blana pe care i-o dădu slujitorul cu straie de catifea, trecu şi el, fără să dea binețe, pe lângă boierii făgărăşeni cu care stătuse de vorbă şi se îndreptă în fugă către ieşire. Îi era teamă să nu li se întâmple ceva însoțitorilor săi.

Afară, furia mulțimii era mai rea ca oricând. Blestemele, ocările, dar îndeosebi amenințările celor veniți de prin sate nu mai aveau nicio margine. Abia apucă să sară pe mal, în locul unde îl aşteptau însoțitorii săi, că podul de peste lac pe care ieşise din cetate fu ridicat cu scripete în opinteli şi scrâşnete de lanțuri şi lipit bine de poartă. Oştenii cetății, care rămăseseră pe loc, se uitau la oameni pieriți la față, ca nişte fiare încolțite. Cu o repeziciune pe care nu şi-o putea bănui, îşi încinse sabia şi îşi potrivi pumnalul la brâu.

— Stați lângă mine şi nu vă depărtați! le ceru *honorabilis* Mihai Căianu oamenilor săi.

Încercă să răzbească prin mulțime, dar era aproape cu neputință. Cineva îl înghionti. Fără să-şi dea seama, puse mâna pe straja săbiei, gata să lovească. Vasile Frăguț, care îl văzu, avu prevederea să-l oprească la timp.

Atunci se petrecu un lucru uluitor, pe care mai târziu nobilul de la Leghia l-a povestit adesea, oricui voia să-l asculte.

La fereastra îngustă şi prelungă a turnului în care era închis popa Dumitru se văzu un fel de năframă albă, mai mult o cârpă, care flutura repede în sus şi în jos. Cei dintâi care o văzură le-o arătară şi celorlalți, apoi, dinspre zidurile cetății se auziră nişte strigăte de oşteni care dădeau şi ei semne încercând cu deznădejde să se facă ascultați.

În sfârşit, încetul cu încetul, mulțimea se mulcomi. De la fereastra cu gratii de fier din turn se auzi un glas înalt şi puternic. Era popa Dumitru Ursu de la Breaza. Stăpânii din cetate nu-i dădeau drumul să iasă din cetate, dar îi îngăduiau să-şi spună slujba pentru credincioşii care îl aşteptau.

Se lăsă o linişte nefiresc de deasă. Lipit de cal, cu căpăstrul în mână, *honorabilis* Mihai Căianu rămase şi el încremenit, neîndrăznind să se mai mişte. Glasul puternic al popei se înălța şi cobora neobişnuit de pătrunzător, stăpânindu-i pe toți cei de față, strigând fierbinte către Dumnezeul puterilor ceva despre timpuri de pace, despre dreapta întocmire a lumii şi despre buna înțelegere între oameni. Lumea asculta în aceeaşi tăcere desăvârşită. Era linişte.

În răstimpuri, peste turnurile cetății şi prin crengile negre ale pomilor răzleți de pe marginea lacului şuiera un vânt înghețat care-l făcea pe nobilul de la Leghia să se înfioare.

CAPITOLUL VIII

Sunetele erau înalte şi puternice. Pater Ioan Căianu-Valachus le auzea însă doar pentru câteva clipe, apoi piereau. Aşteptarea, unită cu nerăbdarea, cu nădejdea şi cu o teamă nedesluşită, pe care nu şi-o putea nici stăpâni, nici înţelege, ştergea repede toate închipuirile legate de cântec, de strigătele amestecate care-i umblau în minte şi de bucuria chinuitoare trăită totdeauna când şedea la masa de scris cu lăuta veche lângă el.

Lepădă pana murdară de cerneală şi îşi mişcă degetele de parcă ar fi vrut să le dezmorţească. Apoi rămase nemişcat.

Aşteptarea se făcea apăsare, neliniştea — frământare. După socotelile lui, la ceasul acesta, vărul Mihai Căianu trebuia să fie îndărăt aici, acasă, cu magistrul Petru Luncan şi cu toţi efebii închişi. Iată, bunul Dumnezeu nu se depărtase de cei ce nădăjduiau în el. Cu numai trei zile în urmă, Iudita, iubita soră, vorbise mult şi pe îndelete cu nobilul baron Lazăr Apor, strălucitul ei prieten, şi îndeosebi cu fratele acestuia, măreţul domn Ştefan Apor, vistiernicul Ţării Ardealului. Cei doi se întorseseră de la moşiile lor dintre Târgu-Mureş şi Reghinul Săsesc şi, cu toate că erau nespus de supăraţi de multele pierderi suferite de pe urma răscoalelor, nu pregetaseră nicio clipă să umble încoace şi încolo, pe la palatul principelui şi pe la alţi bărbaţi de la curte, să ceară, să stăruie, să ameninţe de multe ori, pentru ca fostul magistru Petru Luncan şi tinerii de la *schola musicae* din mânăstirea Şumuleu să fie lăsaţi slobozi din închisoare. În dimineaţa asta binecuvântată îi venise ştirea că tinerilor li se va da drumul. Copleşit de nerăbdare, dorise să se ducă chiar el să-i aştepte la ieşirea din temniţă. Vărul Mihai Căianu, care era aici de faţă, fusese însă de părere că nu e bine să fie văzut acolo şi se dusese el să-i întâmpine.

Plecase de puțin timp. Totuşi lui i se părea că aşteptarea ține de cine ştie când. Suzana şi slugile sale se duseseră cu treburi în oraş. La fel, *honorabilis* Ştefan Cândea, vărul ei. Era singur în toată casa. Era liniște. Poate de aceea închipuirile amestecate cu aşteptarea şi aţâţarea sufletească anevoie de stăpânit îl frământau acum atât de mult.

Uneori i se părea că vede înaintea lui, pe perete, chipul prelung şi îngândurat al unui necunoscut dornic să-i spună ceva. Nu ştia de unde şi cum răsare mereu acest chip, venit parcă de dincolo de faţa ascunsă a lumii. Chipul străinului stăruia. În ochii care luminau tulbure şi totuşi neînchipuit de adânc, străinul avea o neliniște grea, amenințătoare. Alteori, dimpotrivă, ochii lui aveau o răceală de gheaţă. Străinul părea a-l cunoaşte. Era ciudat. Aproape totdeauna după ce sunetele înalte de lăută din închipuire piereau, cu cât se simțea mai copleşit de aşteptare, cu atât privirile lui se făceau mai stăruitoare. Era ca o prelungire în zid a gândurilor lui cele mai ascunse. Era ca o spaimă.

Fără să-şi dea seama pater Ioan duse palma la ochi. Închipuirea se făcu nevăzută.

După câteva clipe de încordare dureroasă sunetele se întoarseră iarăşi, rânduite firesc, puternic, fiecare în parte şi toate la un loc, şi totuşi atât de uşor de stăpânit.

Apucă pana şi începu să scrie. Partea aceasta din noua *sonata a sonando* pe care o lucra pentru *Magnus cantus coelestis* i se părea acum mai frumoasă chiar decât fusese el în stare să bănuiască la început. Era o bucată care nu se cânta cu glasuri omeneşti, ci numai cu patru lăute, cu un corn şi două flaute. Amintea de un *praeludium* plin de vioiciune şi strălucire, departe însă de izbucnirile proaspete şi voioase, prea repezi, folosite în *canzone* sau în *ricercare*. Mişcările ei neaşteptate, fugile obişnuite sau cele perechi, toate sclipirile sau întunecimile închipuirilor lui dezlănțuite, aşa de nepotrivite măsurilor şi rânduielilor aspre din *ars musicae*, făceau bine sufletului său bântuit de friguri.

Cu mulți ani în urmă, era atunci foarte tânăr, când scria câte o bucată nouă pentru lăută sau orgă nu făcea decât să povestească grijuliu amănuntele vreunui cântec rostit de obicei de glasuri omeneşti. De la un timp, lăuta sau flautul izbuteau să-i spună singure cel puțin tot atâtea lucruri tainice câte îi spunea un glas dumnezeiesc de frumos. Pe seama lor el putea să scrie schimbări, adaosuri şi înfloriturі de care nici glasurile îngereşti ale celor mai buni cântăreți n-ar fi fost în stare. Ispititoarea *sonata a sonando* era pe măsura sufletului său bântuit de arsuri, de o stare de aşteptare fără început şi fără sfârşit. În culorile sunetelor se depăna viaţa lui şi a altora. Înțelegându-se pe sine, îi înțelegea tot mai mult şi pe alții. De fapt, înțelegea în lume tocmai acele lucruri pe care le descoperea mai întâi în însuşi ființa sa. Suferința lui trecătoare de ins însingurat se făcea uimire, iar uimirea țipăt de spaimă, înăbuşit. Munca şi suferința îi îngăduiau o izbăvire. Nu izbuteau niciodată să i-o dăruiască pe deplin. Dumnezeu atotputernic, care îl lăsa mai departe rob şi stăpân al sunetelor, îl pedepsea.

Îl pedepsea într-adevăr? Sau îl mântuia? Niciodată nu ştiuse să răspundă la această întrebare despre el însuşi şi despre tărâmul dumnezeiesc pândit de prea mulți diavoli.

Uşa de la intrare deschisă cu zgomot mare şi tropăiturile cizmelor pe podeaua de brad îl smulseră din lumea închipuirilor. Se ridică ameţit de nerăbdare şi se repezi spre intrare.

Vărul Mihai Căianu, *magister* Petru Luncan şi Martin Roka veneau spre el. în spatele lor, Augustin Muntean, Lenar Bárkonyi şi Pavel Oprea, cârnul, îi urmau uitându-se bănuitori pe pereții înalți, plini de podoabe, ca la nişte lucruri nemaivăzute. Erau toți numai zdrențe şi murdărie şi puțeau laolaltă mai rău ca o grămadă de hoituri de pe câmp.

Îi îmbrățişă ca un nebun pe fiecare în parte fără să fie în stare să scoată altceva din piept decât nişte gemete.

Honorabilis Mihai Căianu se dădu la o parte şi se uită liniştit la pater Ioan şi la foştii întemnițați ca şi cum s-ar fii aşteptat la ceea ce vedea. Nu zicea nimic. Nici magistrul Petru nu zicea nimic. Şi nici efebii.

Şi deodată pater Ioan înțelese că se petrecuse ceva. Se depărtă de efebi, privi iar la fețele lor galbene, chinuite de frig şi de foame.

— Unde este Iacob Bocor? întreabă ei cutreierat de bănuială ca de o spaimă.

Nu răspunse nimeni. Privirile efebilor erau reci. Numai Martin se uită iar pe pereții plini de podoabe aurite ca şi cum n-ar fi auzit întrebarea.

— A murit cu două zile în urmă, răspunse magistrul Petru. Ăia care l-au luat să-l îngroape l-au ridicat numai cu o cămaşă veche şi cu izmenele pe el. I-am adus straiele.

Întinse brațele şi arată paterului Ioan un mototol de țoale rupte, pline de paie, din care nu se mai desluşea nimic deosebit.

Răspândeau parcă un iz mai apăsător decât straiele şi murdăria celorlalți efebi. Miroseau a mort.

*

* *

Până la prânz, ştirea despre moartea lui Iacob Bocor ajunse în câteva case mari de la Alba şi chiar în palatul principelui, în odăile unde era găzduit reverendissimul sol de la Paris, pater Antonio Bagellardi da Belluno. Întregite de amănuntele privitoare la călătoria tainică a domniei sale *honorabilis* Mihai Căianu la pârcălabul Sigismund Boier de Făgăraş, ele înfățişau starea pregătirilor pentru înscăunarea viitorului *vicarius generalis* într-o lumină nouă, pe cât de neaşteptată, pe atât de crudă. Trimisul Romei înțelese că lupta necruțătoare dintre taberele care se duşmăneau nu trebuia lăsată să se desfăşoare anapoda, la voia întâmplării, aşa că se

hotărî să-şi spună iarăşi cuvântul. Îl chemă deci pe roşcovanul frater Giordano, umilitul său slujitor, cel care de altfel îi adusese toate ştirile privitoare la moartea lui Iacob Bocor, şi-i dădu poruncă aspră să poftească în chip tainic la sfat, seara, pe murgite, într-una din odăile catului de sus de la *Hanul cerbului* atât pe pater Ioan Căianu-Valachus, cât şi pe fostul magistru Petru Luncan.

Peste câteva ceasuri, cam pe la venirea întunericului, într-una dintre cele mai bune încăperi de la han şedeau faţă în faţă pe nişte scaune cu spătare înalte pater Antonio, pater Ioan, fostul magistru Petru Luncan şi, cu toate că trimisului Romei nu-i prea venea la îndemână, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia, vărul custodelui de la Şumuleu. Afară se pornise o ninsoare slabă cu fulgi mari şi rari de zăpadă pufoasă. Înăuntru era cald. Hangiul băgase destule lemne în sobă. Pentru ca întâlnirea aceasta să nu dea de bănuit iscoadelor puse de groful Teleki să-i urmărească, *honorabilis* Mihai Căianu ceruse, şi hangiul adusese pe masa de brad unsuroasă, nişte oale pântecoase cu vin alb şi câteva bucăţi de pâine uscată cu nuci. Lumânările de seu de oaie aprinse de una din slujnice sfârâiau încet ridicând şi coborând pe pereţii gălbui ai încăperii umbrele întretăiate ale celor de faţă.

— Ce fac efebii ieşiţi din temniţă? dori mai întâi să afle trimisul Romei.

Pater Ioan ridică privirile obosite, dar când dădu să vorbească parcă nu mai era în stare să-şi descleştească fălcile. Obrazul negru de supărare, gura strânsă şi privirile lăturalnice arătau o durere neînchipuită, dincolo de care nu era greu de bănuit o pornire de ură mai presus de puterile lui.

— S-au spălat şi s-au curăţat cât au putut, se crezu dator să-l înştiinţeze în locul paterului nobilul de la Leghia. Au fost ospătaţi cum se cuvine şi îmbrăcaţi cu straie noi, cumpărate din oraş. Pe la prânz au pornit la mânăstirea lor, la Şumuleu.

— Singuri? se îngrozi pater Antonio.

— Ba nu, îl linişti *honorabilis* Mihai Căianu. Împreună cu trei oameni de credinţă de-ai mei. Doi dintre ei, Vasile Făguţ şi Martin Vânătoru îi cheamă, cunosc bine drumul pe la Mediaş, Odorhei şi Miercurea Ciucului… Am cumpărat şi o căruţă uşoară, şi doi cai tineri, să-i ducă repede… Cel de-al treilea slujitor, cel care are grijă de cai, un anume Alexandru Stănilă, mânuieşte toporul de luptă ca nimeni altul… Le-am cumpărat efebilor şi sarici de oaie să pună noaptea pe ei… Le-am dat şi bani de cheltuială să aibă de popasuri la han… Deocamdată, pe pământul îngheţat, căruţa merge bine… Numai de nu s-ar înteţi ninsoarea…

Pater Antonio ridică sprâncenele uimit. Fireşte, toate aceste lucruri costau o mulţime de bani.

— Domnul să te răsplătească pentru râvna ta! îl binecuvântă el din toată inima.

Apoi, ca şi cum ar fi pomenit prea mult despre aceste lucruri, schimbă deodată vorba.

— Prin frater Giordano, care vine uneori pe la pater Ioan, am aflat câte ceva despre călătoria domniei voastre la Făgăraş. Credeţi într-adevăr, îşi alese el cu multă

grijă cuvintele, că pentru a putea înscăuna un *vicarius generalis* e bine să ne înțelegem cu pârcălabul acela calvin și cu mitropolitul schismaticilor ortodocși?

Honorabilis Mihai Căianu rămase câteva clipe gânditor. Apoi răspunse liniștit.

— Cred că Sigismund Boier de Făgăraș e singurul om prin care putem câștiga bunăvoința măriei sale principelui. În toate treburile lui, pârcălabul este un bărbat de o iscusință desăvârșită…

— Ce te face să crezi asta?

— Am să dau cuviosiei voastre numai o pildă, îşi lămuri spusele nobilul de la Leghia. Când am fost la Făgăraș am văzut o mulțime răsculată pentru că niște predicatori calvini îl ridicaseră și-l închiseseră pe un oarecare popă Dumitru Ursu, un schismatic de la o biserică de țară… Mulțimea venită de prin sate cerea să-l lase slobod. Căpitanul calvin cerea pârcălabului să-l pună în ștreang și să dea cu tunurile în mulțime. Am aflat ieri, de la cineva care a venit de la Făgăraș, că pârcălabul Boier, bizuindu-se și pe starea sa de sfetnic de taină al principelui, a dat următoarea hotărâre. L-a ținut închis câteva zile în turn la cetate pe acel popă Dumitru până când s-a adunat la Beclean unul din cele șase scaune de judecată din Țara Făgărașului. Judecătorii și jurații acestor scaune, lămuri *honorabilis* Mihai Căianu, sunt de obicei locuitori bătrâni de prin sate care cunosc legiuirile și obiceiurile cele vechi ale locului, îndeosebi pe acelea de pe timpul când făgărășenii erau supuși domnilor Țării Românești… Firește, judecătorii de la Beclean l-au scos nevinovat pe omul lor, adică pe popă. Popa Dumitru, deși foarte sărac și scăpătat, este însă de neam nobil după niște străbuni de-ai lui, îndepărtați… Atunci pârcălabul Boier a socotit judecata celor din Beclean fără de nicio putere și l-au trimis iar pe popa la satul Comana, unde este unul din cele două scaune ale judecătorilor de curte din Țara Făgărașului și unde se pot înfățișa numai boierii adevărați și de neam bun… Acestea sunt scaune vestite, cu câte șase judecători, toți boieri învățați, toți nobili de neam mare, deși uneori și ei foarte săraci, care judecă după legiuirile Ardealului… Firește, și scaunul de la Comana a spus că popa Dumitru este nevinovat… Prefăcându-se însă că este nemulțumit, pârcălabul Sigismund l-a mai adus o dată pe popa Dumitru îndărăt, la Făgăraș, la Scaunul cel înalt de judecată, unde sunt doisprezece judecători, un *notarius* jurat și doi subjuzi — toți boieri de cea mai aleasă spiță și toți vestiți prin învățătura și doxa lor cea multă… Aici se judecă pricinile cele mai încurcate din toată Țara Făgărașului, certurile între nobilii sau între nobili și cetate… Tot aici se fac cunoscute în scris darurile primite de nobilii făgărășeni de la principe, hârtiile breslelor și ale celor de neam mare… Întrucât judecătorii cei foarte învățați de la Scaunul cel înalt din Făgăraș stau aproape toți sub ascultarea boierilor de prin sate și a pârcălabului însuși, și aici s-a dat însă o hotărâre prin care se spunea că popa Dumitru este nevinovat. Toată judecata la cele trei scaune n-a ținut mai mult de o săptămână… Omul care a venit de la Făgăraș mi-a spus că popa Dumitru a fost lăsat slobod să se ducă la ale lui… Pârcălabul a vrut să arate astfel că păzește legiuirile, că nu face nimic după capul său,

că ştie să asculte toate pricinile de judecată oricât de încurcate şi de pătimaşe ar fi ele, că este un adevărat paznic al rânduielilor poruncite de principe… Cu toate că el însuşi e calvin, a avut grijă ca totul să se desfăşoare neînchipuit de repede în aşa fel încât să li se taie pentru mult timp de acum încolo pofta oştenilor şi propovăduitorilor de a se mai băga în treburile satelor româneşti. Eu cred că puterea lui se întemeiază pe iscusinţa lui… Nu degeaba nimeni nu-l poate dărâma de la locul său de sfetnic de taină al principelui… Îmi este prieten… Îl cunosc bine… Când am fost la mare nevoie şi i-am cerut să mă ajute, a făcut-o fără să stea la tocmeală…

Trimisul Romei rămase câteva clipe pe gânduri. Pater Ioan asculta la fel de împietrit. Nu spunea nimic. Magistrul Petru ţinea mâna îndoită într-un anume fel, să nu-l doară la rana lui din umăr, şi părea a fi cu mai multă băgare de seamă. Straiele noi, cumpărate de dimineaţă din oraş, stăteau cam anapoda pe el. Îi erau prea largi.

— De ce crezi, îl întrebă iar pater Antonio pe nobilul de la Leghia, că pârcălabul Sigismund Boier ascultă de mitropolitul Sava?

— Nu poate face altfel, îl lămuri binevoitor nobilul de la Leghia. Mitropoliţii Ardealului sunt asfinţiţi, după datină, la Târgovişte, în Ţara Românească… Asta, pe de o parte. Pe de alta, legăturile de tot felul dintre Făgăraş şi Ţara Românească sunt nu numai foarte vechi, de pe timpul când făgărăşenii erau supuşi domnilor de la Câmpulung sau Târgovişte, ci şi foarte strânse… Pârcălabul de la Făgăraş e un om iscusit, cu scaun la cap. Trebuie deci să cumpănească totdeauna cu un meşteşug desăvârşit între principele Ardealului, mitropolitul de la Alba şi domnii Ţării Româneşti… Asta o ştie foarte bine prietenul meu Sigismund Boier…

— Ce-mi puteţi spune despre mitropolit? trecu pater Antonio la alte lucruri.

— E de neam nobil, rosti anevoie magistrul Petru, care intra astfel pentru întâia oară în vorbă la sfatul de acum. Român din Inăul Aradului. Neamul lui a dat mai mulţi episcopi ortodocşi ai Inăului. Longhin, unul din aceşti episcopi, îi era unchi bun, după tată…

— Ştii ceva şi despre părinţii lui? întrebă mai departe trimisul Romei.

— Taică-său, căpitanul Ioan, urmă magistrul, a fost, după câte se aude, pe timpul când era încă foarte tânăr şi neînsurat, căpetenie de călăraşi în oastea lui Mihai Viteazu, care a fost craiul tuturor românilor şi a unit Ardealul cu Ţara Românească şi Moldova… Căpitanul Ioan a apărat cetatea Inăului de turci. Mitropolitul însuşi a fost călăraş în tinereţe, în ceata de la Inău a principilor ardeleni. Ca mirean şi oştean, înainte de a se călugări, mitropolitul Sava s-a numit Simeon… Simeon Brancovici… Se spune că a luptat bine cu sabia şi cu sulița şi că a fost un oştean desăvârşit…. Că femeia şi copiii i-au murit în războaiele cu turcii…

— Cine l-a îndreptat spre biserică? dori pater Antonio să ştie.

— Mama sa, care s-a călugărit la bătrâneţe, adăugă magistrul Luncan dovedindu-se astfel deosebit de bun cunoscător al acestor lucruri. Şi unchi-său episcopul…

— E un păstor bun? întrebă mai departe trimisul Romei.

Se lăsă iarăşi tăcerea.

— Mitropolitul Sava, spuse *honorabilis* Mihai Căianu, s-a făcut vestit şi ca oştean, şi ca teolog, şi ca ierarh. Are preoţi vrednici, deşi mulţi din ei sunt strigător la cer de săraci, împodobiţi cu ştiinţă, cu putere de dăruire şi cu multe fapte bune… Credincioşii săi mărturisesc că e un adevărat păstor, că au în el nu numai un cap plin de înţelepciune, ci şi un luptător dârz pentru drepturile tuturor românilor din Ardeal…

— Ce slăbiciuni are? îşi micşoră ochii pater Antonio.

Tăcerea dură acum ceva mai mult. De băutura din ulcele nu se atingea nimeni. De jos din cârciumă se auzeau slab nişte cântece răguşite însoţite de ţipete ascuţite de cimpoaie.

— Se prea poate să aibă slăbiciuni, adăugă mai departe magistrul Petru, dar noi nu i le ştim. Cunoaştem însă că are greutăţi destule…

— Anume?

— Dacă ar putea, lămuri *honorabilis* Mihai Căianu, mulţi nobili calvini l-ar strivi. Cu un an şi mai bine în urmă mitropolitul a fost silit să primească o hotărâre a principelui potrivit căreia are datoria să spună din când în când episcopului calvin ceea ce lucrează preoţii şi protopopii săi. De atunci propovăduitorul curţii, domnia sa părintele Mihai Tophaeus, şi superintendentul calvinilor, Gaspar Tiszabecsi, îl judecă mereu şi-i găsesc clenciuri pe la sfaturile lor cu principele…

— Şi?

— Şi nu s-alege nimic, zâmbi nobilul de la Leghia cu o mulţumire răutăcioasă. Tot principele a dat o altă hotărâre potrivit căreia preoţii românilor sunt scutiţi, ca pe timpul lui Acaţiu Barcsai, de orice dijmă. Fratele mitropolitului, domnia sa Gheorghe Brancovici, capuchehaia principelui la Constantinopole, e prea tare în legăturile lui cu domnii Ţării Româneşti şi Moldovei, cu dregătorii cei mari de la curtea sultanului, pentru ca nişte prăpădiţi de propovăduitori de curte să-şi facă de cap… Principele e foarte mulţumit de capuchehaia sa. I-a dăruit de curând moşia Vinţul de Jos…

— După câte ştiu eu, îi învăţa pater Antonio, domnia sa Gheorghe Brancovici are legături strânse şi cu trimişii ţărilor catolice la poartă. Cu trimisul de la Paris de pildă. Şi… chiar cu unii neguţători care ajung de la Viena şi de la Praga până la turci…

— Asta o ştiu şi eu foarte bine, rosti stăpân pe sine *honorabilis* Mihai Căianu. E una din tainele capuchehaiei…

Pater Antonio se încruntă, părând a se gândi adunat în sine.

— Eu cred, hotărî el în sfârşit, după o foarte îndelungată judecată în care nimeni nu îndrăzni să întrerupă tăcerea, că ar fi bine să trecem împreună pe la mitropolit. La curte, voi căuta să aflu cât mai multe lucruri despre el. Voi sta eu însumi de vorbă cu mitropolitul. Pe domniile voastre vă rog să mă însoţiţi… Trebuie să-i câştigăm încrederea… Fireşte, nu-i vom cere nimic. Nu trebuie nici măcar să-i treacă prin gând că noi avem nevoie de el şi că i-am putea cere ceva…

— Cum rămâne cu frater Vartolomeu? rosti deodată, neaşteptat de aspru, pater Ioan. Vreau să fie judecat şi pedepsit. De când am aflat de moartea lui Bocor, eu numai la el mă gândesc!... De asta am rămas la Alba şi am venit la sfatul de aici!...

— N-ai decât să-l judeci singur după ce vei fi episcop! îl povăţui în silă trimisul Romei privindu-l cu multă băgare de seamă. Eşti dator să faci asta!

Pater Ioan strânse palmele cu o mişcare neaşteptată ca şi cum nu s-ar mai fi putut stăpâni. Acum era şi el pământiu la faţă, ca efebii scoşi din temniţă. Arăta bolnav cu totul, otrăvit până în străfundurile cele mai adânci ale fiinţei lui.

— E o poruncă? întrebă el încet, de parcă odată cu întrebarea de mai înainte şi-ar fi dat afară toată puterea.

Pater Antonio îl privi aspru.

— Da, e o poruncă! răspunse el rece.

*

* *

Înainte de a fi o poruncă, setea de răzbunare amestecată cu durerea şi jalea fără margini erau pentru pater Ioan o boală neiertătoare care îl nimicea. Sufletul chinuit al lui Iacob Bocor îl urmărea fără încetare. Toate închipuirile legate de *sonata a sonando* urlau mai departe în capul său ca o cântare uriaşă şi prelungă bună pentru morţi. *Magnus cantus coelestis* se prefăcea acum într-un şir lung de scrâşnete şi gemete care îi luau şi vlaga şi puterea de a mai judeca aşezat.

După ce efebii plecaseră spre Şumuleu, încercase să se ducă la domnia sa Alexius de Béthlen mai-marele temniţelor, să ceară trupul lui Iacob, să-i rostească slujba de înmormântare. Fusese înjurat şi îmbrâncit iarăşi de oşteni, dat afară din curtea închisorii fără nici o altă lămurire. Noaptea, după sfatul de la han cu pater Antonio, se zvârcolise singur în odaie la el, fără să doarmă, fără să se poată linişti sau măcar ruga lui Dumnezeu. Singurul lucru pe care îl vedea când se târa în genunchi pe podea şi îşi împreuna mâinile cu privirile ridicate spre crucea de pe perete, era chipul prelung şi îngândurat al necunoscutului cu priviri ca de gheaţă care se ivea în stările lui de visare. Necunoscutul nu mai era ameninţător, dar părea acum a-l răscoli sufleteşte mai adânc ca oricând. Îl lua cu frig. Tremura. Îndată simţea însă că se înăbuşă. Se răsturna iar în pat la el şi chipul ciudat al necunoscutului pierea. Boala care îl chinuia se prefăcea repede în tânjire dureroasă, iar dorinţa de dreptate în deznădejde fără margini.

A doua zi, înainte de prânz, pater Ioan se înfăţişa la poarta mitropoliei ca un om beat, care nu ştia bine ce face. Ninsoarea încetase. Zăpada nu era decât rar cernută, ici şi acolo, şi sticlea atât de puternic că-l dureau ochii.

Potrivit înţelegerii de la han, pater Ioan, vărul Mihai de Leghia şi fostul magistru Petru Luncan, care acum şedea iarăşi găzduit la *Hanul cerbului,* trebuiau să vină pe rând şi pe furiş aici la mitropolie, ca să nu simtă iscoadele lui Teleki încotro

umblă ei prin oraş şi cu cine se întâlnesc. Odată intraţi aici, puteau aştepta prin curte sau în biserica deschisă, laolaltă cu credincioşii adunaţi să se roage, sosirea lui Pater Antonio, care avea de gând să vină la fratele său întru Domnul, mitropolitul Sava, cu caleaşca scumpă de la curtea principelui, fără fereală, însoţit ca de obicei, de preacuviosul Giordano, umilitul său slujitor.

Pater Ioan intră ameţit pe poarta mitropoliei amestecat între nişte ţărani uriaşi de pe valea Geoagiului, înveşmântaţi în şube de oaie, însoţiţi de doi călugări. Înţelese ca prin vis că vorbesc ceva despre mânăstirea Râmeţ, de unde porniseră ei către Alba, şi despre Crăciunul care se apropia. În curte era lume multă, care venea să se închine în trecere în biserică şi apoi pleca. Câţiva pomanagii zdrenţăroşi îşi cereau partea lor văitându-se prelung. Călugării grăbiţi, fâlfâind din rasele negre, treceau de la o clădire veche cu două caturi, unde se afla şcoala de preoţi a mitropoliei, spre alta, mai scundă, în care era adăpostită tipografia. Aici fusese tipărit cu douăzeci şi şapte de ani în urmă, pe timpul mitropolitului Simion Ştefan, înaintaşul în scaun al vlădicului Sava, vestitul *Nou Testament*, având ca adăoşag o mare mulţime de lămuriri folositoare pentru popii românilor. Ceva mai departe, dincolo de un zid scund de bolovani de râu netencuiţi şi cărămizi mucede, se vedea cimitirul cu nişte cruci răzleţe de piatră şi cu multe altele de lemn. Zăpada subţire care sticlea atât de puternic în soare le împodobea vârfurile.

După ce rătăci puţin pe lângă poartă, se opri la intrarea în biserică, în care se feri să păşească. În pronaos, sub o grămădeală de candele de argint, se vedea piatra de marmură de pe mormântul plin de lumânări aprinse al vestitului Mihai Vodă Viteazul, cel care fusese craiul tuturor românilor şi ctitorise biserica de acum a mitropoliei Ardealului. Alba fusese oraşul ales de el drept cetate de scaun al celor trei ţări româneşti unite sub sfânt schiptrul său. Aici, la Alba, primea soli, iscălea tractate şi hrisoave şi-i aduna pe meşteri să lucreze. Aici, la Alba, îl căutau şi-l slăveau românii de pretutindeni. Aici, la Alba, dorise el împlinirea celor ce cugeta sau liniştea sufletului său.

Se povestea că după ce pierise ucis mişeleşte pe Câmpia Turzii, Mihai Vodă Viteazul fusese adus aici în biserică şi astrucat fără cap. Preacinstitul său cap fusese luat pe furiş de boierii săi de credinţă şi îngropat cu multă jale şi fală în mânăstirea Dealu, lângă Târgovişte. Monahii, preoţii şi credincioşii români din oraş şi din împrejurimi aduceau zi de zi lumânări pe mormântul slăvitului ctitor al mitropoliei lor de la Alba. Cele aprinse de dimineaţă aveau parcă o strălucire tăioasă, care rănea ochii. Alte lumânări se vedeau mai departe, în policandrul de argint de sub turla pantocratorului.

Pater Ioan se dădu îndărăt şi se îndreptă spre zidul de la cimitir de care se rezemă ca un om nepăsător care aşteaptă pe cineva. Nu-l lua nimeni în seamă.

Se trezi când auzi din biserică glasul înalt şi puternic al unui bărbat care cânta ceva ce aducea a *hymnus calofonicus*. Auzul său încercat deosebi repede în preafrumoasele eufonii bogăţia podoabelor la antifoane şi neobişnuita iscusinţă a mlădierii lor. Începu să se gândească la timpurile de demult, când şi el era credincios al bisericii răsăritului, şi la împrejurările în care, sub îndemnul plin de căldură al

magiştrilor, trecuse acolo, în şcoala de la Şumuleu, de la legea dreptcredincioasă a părinţilor săi la legea catolică a monahilor care îl crescuseră şi-l învăţaseră carte. Se simţi deodată stânjenit fără să vrea. Nu-şi dădea seama de ce. Când părăsise legea părinţilor săi avea nouăsprezece ani, isprăvise şcoala începută la Cluj-Mânăştur la fraţii iezuiţi şi urmată apoi la fraţii franciscani la Şumuleu. Putea să judece singur şi să ia hotărâri. Nu-i păruse rău niciodată de pasul făcut. Dumnezeu atotputernic, *creator omnium,* era unul şi nedespărţit şi oamenii îl puteau lăuda şi slăvi în nenumărate feluri. Destui nobili români, de obicei aceia care izbuteau să ajungă să lucreze cu principii şi cu oamenii lor de la curte, trecuseră mai demult, şi treceau şi acum, de la legea dreptcredincioşilor răsăritului, fie la catolici, fie la calvini. Dumnezeu îi era martor că trecerea lui la biserica Romei nu urmărise însă nici goana după avere, nici slujba la curte, nici alte foloase. În locul părinţilor săi morţi de ciumă când avea abia cinci ani, îi iubise însă ca pe nişte părinţi adevăraţi pe bunii nobili Gavril Haller şi pe pater Jegenyei Francisc, cei ce aveau moşie lângă Leghia şi-l luaseră de milă, ca pe un adevărat fiastru, să-l ducă la şcoală, apoi pe ludimagiştrii săi de la Cluj şi de la Şumuleu. Lor le datora toate bucuriile şi toate tristeţile pe care el, *Ioan Caioni-Valachus ex parentibus schismaticis* cum îşi scria numele cu îndârjire pe aproape tot ceea ce lucra, le trăise şi le trăia încă în mânăstire şi între fraţii monahi ai ordinului serafic al sfântului Francisc. Aceşti magiştri îi dăruiseră totul. În mânăstire la Şumuleu avea acum sub ascultarea sa de custode pe trei dintre monahii care îi fuseseră ludimagiştri. Ei s-ar fi bucurat, firește, la gândul că se urmărea ca el să ajungă *vicarius generalis*. Dar s-ar fi îngrozit ca de moarte să ştie că îl duce gândul să primească lupta cu pater Vartolomeu numai pentru a-l pedepsi apoi fără cruţare. Adică, se gândi pater Ioan înfiorat, pentru a răzbuna o nedreptate strigătoare la cer. Sufletul nevinovat al lui Bocor cerea dreptate.

I se făcu frig. Deodată, în faţa lui, se ivi ca o părere apoi se făcu nevăzut, chipul prelung, cu privirile tăioase, ale necunoscutului din stările de veghe prelungită. Îl urmărea. Tocmai când încerca să-l vadă mai bine, necunoscutul pierea însă ca o iasmă.

Se zgribuli şi porni iar la întâmplare prin curte mişcându-şi braţele ca să se dezmorţească. Îi zări pe vărul Mihai şi pe magistrul Petru, care se dusese să-l ia de la *Butoiul de aur,* intrând grăbiţi pe poarta mitropoliei. Tocmai atunci, în urma lor, duruind năprasnic pe caldarâm, se repezi cu caii nechezând sălbatic o cocie falnică de la curte, vopsită cu negru şi cu auriu, pe la uşi şi ferestre. Vizitiul împodobit cu fireturi o opri şi din ea coborî plin de măreţie liniştită pater Antonio Bagellardi da Belluno. Frater Giordano se grăbi să-i dea mâna să se sprijine.

Îndată, la intrarea în palatul mitropoliei, se făcu o oarecare frământare. Se ivi un monah, apoi altul. Şopteau ceva. Se vedea că ştiu de mai înainte de sosirea fratelui catolic. Deschiseră uşa şi o lăsară aşa. În jurul lui pater Antonio se strânseseră repede custodele de la Şumuleu, văru-său Mihai Căianu, magistrul Petru şi umilitul frater Giordano. Se înclinară unii faţă de alţii din mers şi porniră spre intrare ca şi cum ar fi sosit împreună.

În palat, îi primi un monah tânăr cu comănac înalt şi anteriu fâlfâitor care se plecă scurt în faţa lor în semn de bineţe. Îi purtă pe nişte scări înalte, cam înguste, băgă de seamă pater Ioan, pentru palatul unui vlădică, şi le arătă un loc, sub cafasul de lemn de la perete, unde îşi pot lăsa şubele îmblănite. Apoi le deschise uşa la odaia de lucru a mitropolitului Sava şi se dădu îndărăt ca şi cum n-ar fi fost.

— Binecuvântat să fie numele Domnului Dumnezeului nostru! rosti pater Antonio răspicat într-o limbă românească fără cusur. În vecii vecilor, amin!

— Amin! rosti la fel de răspicat şi mitropolitul ridicând mâna şi făcând semnul crucii asupra tuturor.

Ieşi din dosul mesei sale pe care se vedea împăturit cu mare grijă un sfânt epitafion şi le arătă scaunele puse la îndemână. Era un bărbat înalt şi slab, foarte puternic, cu faţa uscăţivă şi barba albă, lungă până la brâu. În afară de un egolpion cu Maica Domnului din piatră de iaspis atârnat pe piept cu lănţug de aur, peste rasa neagră de călugăr, nu purta nicio altă podoabă. După felul în care poruncise să fie puse scaunele, pater Ioan îşi dădu seama că trimisul Romei îşi vestise sosirea din timp.

Pater Antonio îi înfăţişă mitropolitului pe însoţitorii săi, care se înclinară pe rând. Apoi se aşezară în cerc: pater Antonio în dreapta mitropolitului, pater Ioan în stânga sa, iar ceilalţi în faţă, la o anumită depărtare unii de alţii. În încăperea largă, împodobită cu zugrăveli scumpe şi icoane îmbrăcate în aur şi argint în faţa cărora ardeau mai multe candele aprinse, domniră câteva clipe de tăcere.

— Am de îndeplinit, zâmbi pater Antonio, plin de dulceaţă, o însărcinare deosebit de plăcută.

Se opri de parcă ar fi vrut să vadă pe faţa mitropolitului Sava aceeaşi bunăvoinţă. Vlădicul părea însă de nepătruns.

— Am aici, scoase el la vedere o carte frumos legată în piele, o lucrare tipărită la Paris cu şase ani în urmă. *La perpétuité de la foy de l'église catholique touchant l'éucharistie, defendue contre le livre du sieur Claude, ministre de Charenton,* citi el desluşit.

Dar pentru că nimeni din cei de faţă nu pricepură nimic, adăugă repede:

— Este o carte franţuzească în care doi învăţaţi ai bisericii apostolice romane, domniile lor nobilii Antoine Arnould şi Pierre Nicole de la Port Royal, îl înfundă pe pastorul calvin Jean Claude în cearta lor privitoare la învăţătura despre prefacerea trupului şi sângelui Domnului nostru Isus Hristos în pâinea şi vinul împărtăşaniei. Jean Claude îl ia de martor pe fostul patriarh al Ierusalimului Chiril Lucaris, care avea legături cu răposatul principe al Ardealului Gabriel Béthlen, cel ce a vrut să facă o nouă Dacie, calvină însă. Jean Claude spune fără niciun temei că în privinţa acestei învăţături ortodocşii sunt alături de luterani şi calvini…

Mitropolitul făcu o mişcare ce dovedea că începe să fie cu multă luare aminte. Pater Ioan văzu aceeaşi aşteptare şi la magistrul Petru şi la văru-său Mihai. Numai frater Giordano, care nu pricepea nici o boabă românește, se uita aiurea pe pereţii zugrăviţi de sus până jos cu îngeri albaştri şi la icoanele grele de aur şi argint.

— Nobilii Antoine şi Pierre Nicole, urmă trimisul Romei, au tipărit în cartea lor o scriere a unui boier român, moldovean de felul său, Nicolae Milescu-Spătaru îl cheamă, care arată însă că, dimpotrivă, biserica răsăritului şi biserica romană sunt de aceeaşi credinţă în privinţa învăţăturii despre trupul şi sângele Domnului. Iată această lucrare plină de cuvânt adeveritoriu, deschise el cartea, ca să pună la îndemână mitropolitului tocmai ceea ce dorea.

Pater Ioan trase cu ochiul şi putu citi astfel privind dintr-o parte numele acestei lucrări. *Enchiridion*, stătea tipărit, *sive stella orientalis occidentali splendens, id est sensus ecclesiae orientalis scilicet graecae, de transsubstantione corporis Domini aliisquae contraversiis.*

— Am primit poruncă, lămuri pater Antonio, să înmânez ca dar această lucrare Înalt Prea Sfinţiei voastre.

În sfârşit, mitropolitul pricepu scopul venirii paterului Antonio şi a însoţitorilor săi.

— Mulţumesc foarte mult, răspunse el cu un glas liniştit, stăpân pe sine, pentru bunăvoinţa cuvioşiei voastre.

Luă cartea, se uită în treacăt la ea, apoi întinse mâna şi o aşeză grijuliu pe un tetrapod de abanos aflat în spatele său.

— Cunosc, adăugă el, şi alte scrieri ale spătarului Milescu, care e într-adevăr un bărbat foarte ales şi foarte învăţat. Avem aici şi o nouă tălmăcire românească a *Noului Testament*. Spătarul a făcut-o tot din greceşte. Dar lucrarea lui de la Paris, mărturisi el zâmbind pentru întâia oară, n-o avem. Vă sunt deosebit de îndatorat.

Luă cartea, o mai răsfoi o dată şi o puse iarăşi pe tetrapod.

— Doresc de asemenea să mai dau Înalt Prea Sfinţiei voastre şi o altă carte, tipărită însă pe româneşte, urmă trimisul Romei.

O desfăcu, dar pater Ioan nu putu citi decât pe sărite. Înţelese reprede despre ce este vorba pentru că avea şi el această lucrare. Era *Catehismul* catolic al lui Petrus Canisius, monah în *Societas Jesu* , înălţat de Sfântul Scaun după moartea sa la treapta de sfânt, o carte întoarsă din latineşte pe româneşte de Gheorghe Buitul din Caransebeş şi tipărită la anul Domnului 1636.

— Vă mulţumesc şi pentru ea, rosti liniştit mitropolitul Sava.

— Gheorghe Buitul, adăugă pater Antonio, a fost român şi a învăţat la Viena şi Roma. A ajuns doctor în teologie şi a propovăduit cuvântul Domnului aici la Alba.

— Am auzit de el, întări vlădica.

După care puse şi această carte pe tetrapodul de abanos şi întrebă cum se simte pater Antonio în Ardeal.

Gheaţa întâlnirii abia acum se sparse. Trimisul Romei mărturisi că-i pare rău de faptul că tocmelile lungi şi foarte obositoare de la curte nu-i îngăduiseră să se înfăţişeze încă mai înainte cu aceste cărţi la Înalt Prea Sfinţia Sa. Povesti apoi despre călătoriile lui la Iaşi, la Târgovişte şi la Bucureşti, şi de legăturile strânse pe care le avea cu boierii cei mari de acolo. Nu uită să adauge că domnia sa marele logofăt Şerban Cantacuzino, despre care se aude că ar urma să apuce scaunul Ţării Româneşti,

are o foarte aleasă prietenie cu fraţii monahi franciscani de la biserica acestora din Târgovişte. Prin ei, dumnealui Şerban Cantacuzino a şi făcut unele legături folositoare cu ţările Apusului şi îndeosebi cu Austria. De aici, după ce povesti zâmbind cu multă înţelegere că marele logofăt se iubeşte aproape pe faţă cu slăvita doamnă Maria a lui Gheorghe Duca cel Bătrân, o femeie neînchipuit de frumoasă şi de învăţată, plină de nuri şi de viaţă, în stare să-i aiurească pe toţi cei de la curte, pater Antonio trecu firesc şi pe nesimţite la faptul că viitorul domn al Ţării Româneşti este, prin mama sa, boieroaica Maria, nepotul marelui voievod Radu Şerban. Răposatul Radu Vodă Şerban al Ţării Româneşti a avut însă de asemenea foarte strânse legături cu împăratul şi curtea de la Viena. Era cam ciudat faptul că pater Antonio din solia de la Paris, venită să încheie o înţelegere cu principele Apafi împotriva Austriei, vorbeşte aşa de slobod despre aceste legături. Mitropolitul nu lăsa să se vadă însă nimic din cele ce cugeta.

— Când a murit Radu Vodă Şerban, care se afla călător, departe de ţara sa, urmă pater Antonio, el a fost îngropat mai întâi cu multă slavă şi cinste în biserica cea mare a sfântului Ştefan din mijlocul Vienei. Abia mai târziu, peste douăzeci de ani, i-au fost luate oasele de la Viena şi îngropate iarăşi în mânăstirea sa Comana, aflată într-un ostrov tainic, înconjurat de ape, în jos de Bucureşti, către Dunăre. La mânăstirea Comana, zâmbi iar trimisul Romei, îşi făcuse însă ucenicia de monah şi Înalt Prea Sfinţia Sa mitropolitul Sava. La Roma se ştia că Înalt Prea Sfinţia Sa, pe timpul când era doar preacuviosul între ieromonahi părintele nostru Sava, ajunsese acolo hartofilax, adică vistiernic peste cărţile mânăstirii. Şi tot acolo, la Comana, după câte aflase el, trimisul Romei, trăise mulţi ani, spre sfârşitul vieţii sale, unchiul cel bun al mitropolitului, episcopul Longhin de la Inăul Ardealului. Se vădea astfel, râse pater Antonio cu înţeles, că de la Paris în Ardeal şi de la Viena şi Praga la Bucureşti, lumea e mai mică decât se crede şi că oamenii aleşi care ştiu să se preţuiască unii pe alţii au legături folositoare deosebit de puternice.

Mitropolitul îl asculta cu multă băgare de seamă. Povesti la rându-i ceva, plin de aceeaşi bunăvoinţă dar şi de un simţ de prevedere neobosit, pe care nu şi-l putea ascunde îndeajuns, despre o călătorie a lui la ruşi în Ţara Moscului, unde umblase cu fratele său Gheorghe, capuchehaia de acum a principelui, şi se întâlnise cu trei patriarhi ai răsăritului, apoi, trecând pe nesimţite de la una la alta, de ziua de înălţarea sfintei cruci, cu nouăsprezece ani în urmă, când fusese sfinţit mitropolit la Târgovişte, pe timpul lui Constantin Şerban Vodă, fiul domnului Radu Şerban cel înmormântat mai întâi la biserica sfântului Ştefan din mijlocul Vienei; în sfârşit, despre noile şcoli româneşti deschise de mitropolia Ardealului prin Maramureş şi prin părţile Chioarului, iar mai târziu prin Crasna, Bihor şi Zarand, unde roadele învăţăturii se arătau a fi deosebit de frumoase.

Timpul trecea încet şi pater Ioan putu să înţeleagă atât desăvârşita pricepere cu care trimisul Romei îşi lucra punţile de legătură dintre ei şi mitropolit, cât şi stăruinţa lui neabătută nicio clipă de la scopul pe care îl urmărea. Era greu, bineînţeles, de ştiut cât de trainice puteau fi acest punţi. Dincolo de cuvintele înţelepte şi de amintirile

povestite cu atâta căldură, legăturile dintre catolici şi credincioşii bisericii răsăritului erau întemeiate pe o neîncredere veche, pe bănuială, de multe ori pe ură chiar.

Asta nu-i împiedica pe cei doi bărbaţi, care în tăcerea celor de faţă schimbau păreri şi cuvinte frumoase pline de miez, să se înţeleagă acum pe deplin. Era o întâlnire izbutită. Pater Ioan ghicea asta din cele mai felurite semne.

Pentru întâia oară de la sfatul de aseară, de la han, se gândi la porunca aspră a lui pater Antonio ca la un lucru firesc, de la sine înţeles. Ridică ochii spre icoane, dar nu izbuti să vadă nimic în ele. Se simţi deodată neînchipuit de hotărât. Răzbunarea trebuia să fie a lui. A lui neapărat.

Sufletul lui Iacob, îşi aminti el cutreierat mai departe de chipul lui ca de o arsură şi de sunetele înalte ca nişte ţipete, avea dreptul la linişte.

CAPITOLUL IX

Între ispita atotputernică a plăcerilor vinovate şi înaltele datorii ale puterii, un principe înţelept trebuie să păstreze o anumită cumpănă. Măria sa Mihai Apafi era încredinţat că femeia pe care i-o făgăduia domnia sa groful Teleki, trufaşul său cancelar, îl va scoate măcar în parte din starea de silă de sine şi de toţi pe care o trăise fără întrerupere în tot cursul sărbătorilor de iarnă, de la Crăciun până pe după Bobotează. Era atât de nerăbdător s-o vadă că uneori se simţea ispitit să lase baltă aici la curte toate treburile lui sâcâitoare şi să se repeadă călare de unul singur până la Sântimbru, pe malul Mureşului, unde ea îl aştepta la conacul grofului. Nu putea, firește. De la odăile doamnei Bornemisa primise ştirea că slăvita lui soaţă, care se simţea ceva mai bine, doreşte şi ea să-l vadă. Măreţul domn Teleki, *honorabilis* Sigismund Boier de Făgăraş şi domnia sa Mihai Tophaeus, propovăduitorul curţii, un bărbat slab şi negricios la faţă, atât de uscat că parcă se pregătea înadins să ajungă pastramă, păreau hotărâţi în dimineaţa asta să scoată şi sufletul din el. Şedeau împreună aici în odaia lui de primire, încălzită bine de un foc uriaş, aşa de odihnitor faţă de troienele de afară, se tocmeau, întorceau lucrurile pe faţă şi pe dos, fără să poată ajunge la nicio încheiere anume. De fapt. el trebuia să spună ce gândeşte şi cum. Dar tocmai asta nu dorea, aşa că sfatul, urmând nişte rânduieli ale lui, dincolo de puterea de prevedere a celor ce-l întreţineau, umbla anapoda de la un lucru la altul, cu vorbe înţelepte sau de prisos, cu îndoieli şi adaosuri cu nesfârşite prevederi din partea tuturor. Nobilii n-aveau încredere în el. Ştia bine asta. Iar el se temea de ei. Totul se desfăşura ca la o pândă. Teleki îi dăruia tocmai o târfulice pricepută, despre care spunea cu mândrie că-i e nepoată bună din partea unui văr mai de departe, ca să-l momească mai uşor. Sigismund Boier, care îi era sfetnic cu adevărat credincios, nu se îndoise niciodată de asta, avea scopul său şi nu înţelegea să se lase biruit de Teleki,

oricare ar fi fost greutățile pe care le avea de întâmpinat. Propovăduitorul Tophaeus era şi el nerăbdător să-l scoată de aici din odaie, de la căldură, şi să-l ducă în frigul de afară, la locul unde erau arse vrăjitoarele, numai pentru a-i arăta că diavolul a mai fost biruit o dată în Ardeal şi a-i cere apoi şi el ceva, îi şi spusese ce, nişte lucruri în legătură cu popii românilor care nu ascultau de episcopul calvin cu niciun chip. Aşadar vorbeau, se pândeau, el se făcea că nu înțelege ce spun şi timpul trecea. Abia îi mai îndura. Dacă ar fi putut, i-ar fi azvârlit afară în brânci. Dorința de a ajunge mai repede la femeia aceea atât de mult râvnită îl precovârşea. Petrecerea pe care Teleki o făcea seara în cinstea zilei de naştere a marchizului de Béthune i se părea o pricină prea întortocheată pentru plecarea sa de la curte la Sântimbru. Ar fi trebuit să nu-i pese de nimeni, să alerge spre muiere ca spre o izbăvire şi să se liniştească. Pe cei din fața lui îi ura. Bineînțeles, nu lăsa să se vadă nimic din ceea ce-i trecea prin gând. Poate tocmai de aceea stăruința lor nu obosea nicio clipă.

— Sunt hotărâri, băgă de seamă cancelarul Teleki, care nu pot întârzia. Amânarea e ca un hoț care fură din timp.

— Dar hotărârea pripită aduce căință, îl înfruntă zâmbind neiertător *honorabilis* Sigismund Boier. Gândurile de după o hotărâre sunt aproape totdeauna mai înțelepte decât cele de mai înainte.

— Orice hotărâre trebuie să slujească mântuirii sufleteşti, îi îndreptă pe amândoi propovăduitorul Tophaeus. Hotărâm un lucru sau altul pentru că dorim să urmăm unei chemări. Dar nu orice chemare, ridică el din sprâncene, ne duce la calea cea bună.

Slab şi atât de prăpădit la față, în ciuda tinereții lui, cu părul de la tâmple albit de bolile căpătate în timpul anilor de lipsuri cumplite pe la Geneva şi Amsterdam, pe unde umblase ca să deprindă învățătura lui Calvin, propovăduitorul era totuşi singurul care dădea îndemnurilor sale un înțeles mai adânc. Lăsând la o parte ura lui neistovită față de femei, pe care nu le socotea altceva decât uneltele spurcate ale diavolului. Tophaeus i se părea mai apropiat sufleteşte, pentru că părea mai puțin lacom de bunuri, avere şi putere decât ceilalți doi. Se hotărî să-l urmeze.

Totuşi nu-i venea să se grăbească. Mulțimea oraşului adunată pe câmp, în zăpadă, dincolo de poarta de răsărit a oraşului, unde se ridicase schela de lemne şi paie pe care urma să fie arsă cea mai cumplită vrăjitoare descoperită de când începuseră cercetările şi până acum, trebuia să mai aştepte. Adevărul era că-i plăcea să fie rugat sau să se lase aşteptat, tot atât de mult pe cât dorea să se facă temut. Asta făcea parte din starea sa de principe. Îi plăcea mai ales să-i vadă pe cei din fața lui cum se înfruntă fără răgaz şi fără cruțare, stăpâniți de grija de a nu-l supăra în vreun fel. Tophaeus, mai crud, dar mai cinstit în felul său mergea de obicei drept la țintă, ca un nebun adevărat, cum se spunea uneori despre el pe la curte. Teleki era mai ascuns şi mai iscusit; cruzimea nu lua de la el niciodată chipul unei hotărâri întemeiate doar pe porniri trecătoare. Sigismund Boier se purta în schimb prevăzător şi încăpățânat, stăruitor uneori, mai ales când era vorba să apere drepturile rudelor şi prietenilor lui, până

dincolo de orice închipuire. Se deosebeau şi se urau, se înfruntau pe faţă sau pe ascuns, şi lupta lor lua aproape totdeauna chipul unei nevoi stăruitoare de a-şi sprijini cererile cu judecăţi mai cuprinzătoare, pline de miez. Tophaeus îl ajuta să dea acest curs tuturor sfaturilor la care îl chema, iar curtenii, de obicei aduşi pe nesimţite în volbura cugetărilor pline de asprime ale propovăduitorului, nu-i puteau scăpa. Fără să-i silească anume la vreo mărturisire, oamenii săi apropiaţi lăsau astfel, măcar din greşeală dacă nu de bunăvoie, să le scape uneori pricinile adevărate care îi făceau să se unească sau să se sfâşie între ei. Povestea cu viitorul *vicarius generalis* al bisericii catolice din Ardeal era şi ea o pricină de înfruntare între taberele nobililor.

Pe Teleki, care îl sprijinea pe Szebelebi, ajunsese să-l înţeleagă bine. Nobilii, adunaţi în jurul său în frunte cu cei din neamul lui Béthlen, îl doreau pe parohul din Sânzieni. După câte aflase, Szebelebi, despre care se spunea că e mai cumplit uneori şi decât Tophaeus şi lipsit de orice cruţare cu vrăjitoarele, era o rudă mai de departe şi foarte săracă a lui Teleki. Szebelebi făgăduise că e gata să dea, dacă va primi scaunul, dări noi stăpânirii. Dar dările erau de pe acum mai mari decât ar fi fost firesc, de asta se răsculau satele, iar credincioşii săi risipiţi mai ales prin secuime şi pe lângă Cluj, unde trecuseră la învăţăturile papistaşe şi ceva români, nu ajungeau la un număr prea însemnat. Nu trebuia uitat apoi că dacă aceste dări se măreau şi mai mult, fie pe seama stăpânirii, fie pe seama bisericii, era de presupus că satele se puteau sparge, că oamenii se vor face *fugitivi* şi vor pribegi ca de obicei în Moldova sau Ţara Românească. Şi atunci, din toate făgăduinţele lui Szebelebi nu rămânea nimic. Singur faptul că parohul de la Sânzieni, spre deosebire de alţi papistaşi, era gata să ajungă la înţelegeri paşnice cu stăpânirea calvină părea a fi lucrul cel mai vrednic de luat în seamă în cererea lui Teleki.

În acelaşi timp, nici peste spusele pârcălabului Sigismund Boier nu se putea trece uşor. Ioan Căianu-Valachus era sprijinit de Roma. Fireşte, principilor calvini din Ardeal puţin le păsa de curva de papă antihrist de la Roma şi de sprijinul lor pentru un oarecare călugăr, fie el şi nespus de învăţat. Dar Roma avea legături minunate cu craiul soare Ludovic de la Paris, cu care voia el acum să încheie tractat bun şi puternic, de ajutor împotriva Austriei. Pater Antonio îl lăsase să înţeleagă foarte lămurit care era ţesătura strânsă dintre treburile felurite pe care le tocmeau. Aşa stând lucrurile, nici pater Ioan nu era lipsit de sprijinitori. Nobilii catolici de prin ţară sau de la curte, în frunte cu fraţii baroni Apor, cărora, în chip neaşteptat, li se alăturase pârcălabul Sigismund şi, lucru de mare mirare, chiar şi mitropolitul Sava, ca şi mulţi alţi preaputernici ai zilei, erau de partea sa. Ceea ce i se părea vrednic de luat aminte în toată povestea cu pater Ioan Căianu-Valachus era faptul că i se povestise despre el ca despre un om blând şi bun, dedat doar bucuriilor lui ciudate de bărbat învăţat şi făuritor de cântece, lipsit cu totul de puterea de a fi aspru. Faptul că Roma îşi dorea drept *vicarius* un om lipsit de orice vlagă era puţin cam de mirare. Poate că şi acolo pater Ioan îşi avea însă sprijinitorii săi.

Fapt era că între Teleki şi Sigismund Boier, adică între Szebeledi şi Căianu, el, principele ţării, trebuia să judece şi să cumpănească foarte grijuliu. Dar cumpăna lui, trasă într-o parte şi alta la fel de îndârjit, se înţepenise deocamdată aşa de tare că n-o mai putea clinti cu nici un chip. Îi trecu prin minte că un principe e slab atunci când cei care îl slujesc sunt mai tari decât s-ar cuveni. Se simţi obosit. Nu ştia ce să facă.

— Nu vreau nici să ne grăbim cu hotărârea, mărturisi el binevoitor, dar nici s-o amânăm prea mult. Doresc doar să înţeleg mai bine cum se pot lega hotărârile noastre de mersul mai larg al lucrurilor, de starea de acum a ţării. Ştiţi doar că o stăpânire binefăcătoare în ţară atârnă de stările de dincolo de hotarele ei. Aţi auzit că Austria vrea să grăbească dezlănţuirea războiului… Şi că răscoalele ţăranilor s-au întins de pe valea Mureşului, până sus, către Someş.

— Tocmai de aceea, îl îndemnă iar Teleki, hotărârea nu trebuie să mai întârzie. Puterea se află în mâini bune când stăpânul e mai mult temut decât iubit.

— Adevărata stăpânire, i se împotrivi iar pârcălabul Boier, nu înseamnă a înfricoşa, ci a ocroti.

— E nevoie şi de una şi de alta, căută Apafi să învăluie iar lucrurile şi să se ferească de a hotărî ceva. Pentru a-i stăpâni pe cei răi, e nevoie de înţelepciune şi de asprime, iar pentru a-i îndruma pe cei buni – de multă înţelegere şi blândeţe.

Apoi, după câteva clipe, făcând semn că sfatul se încheiase:

— O să mai vorbim neapărat despre asta. Deocamdată ne aşteaptă şi alte treburi… Vrăjitoarea trebuie arsă până la prânz… Slăvita doamnă Ana este cercetată astăzi de protomedic şi eu aş dori să fiu de faţă… Aş vrea, dădu el din umeri neputincios, copleşit de atâtea griji, să nu întârziem nici la masa dată în cinstea marchizului…

Cei trei bărbaţi se ridicară ca la poruncă şi se înclinară. Toţi păreau mulţumiţi. Tophaeus – pentru că îl ducea la vrăjitoare; Teleki – fiindcă ghicea foarte bine dorinţa sa stăruitoare de a o vedea mai repede pe târfulicea aceea adusă de el; iar pârcălabul Boier – fiindcă izbutise să-l ţină pe deplin în frâu pe marele cancelar. Apafi se gândi că toate îndârjirile pe care oamenii le pun ca să gospodărească mai bine treburile unei ţări sunt, de fapt, dorinţe obişnuite şi se ridică şi el.

Coborâră repede îmbrăcaţi în blănuri şi încălecară la scară. După ninsoarea din timpul nopţii se lăsase un ger câinos, care făcea ţurţuri şi promoroacă la nările cailor. Mulţimea de nobili şi oştenii care aşteptau la fel de îndesaţi în şube să-l urmeze pe principe după cuviinţă abia avu timp să se repeadă în urma lui. Măria sa croia armăsarul cu vâna de bou şi se gândea că zăpada nu e prea mare ca să le facă greutăţi celor ce se adunau seara la Teleki, la Sântimbru.

Altminteri, în lumina tăioasă a soarelui îngheţat de ianuarie, oraşul pe care turcii şi tătarii veniţi să-l înscăuneze pe el cu paisprezece ani şi mai bine în urmă îl arseseră atât de cumplit de la un capăt la altul părea la fel de urât sub puful alb al zăpezii ca sub oricare altă înfăţişare. Din jafurile şi nenorocirile îndurate atunci, Alba nu-şi mai venea în fire cu niciun chip.

Dincolo de poarta Sfântului Gheorghe, în partea de răsărit a cetății, la locul cu spânzurătorile, unde nici măcar iarna nu se risipeşte mirosul de mortăciune, schela uriaşă plină de lemne de foc şi de paie, cu stâlpul cel gros de care urma să fie legată vinovata, era gata. Un dulgher uriaş, mai iscusit ca Dedalus, însoțit de ajutoarele sale, se silise din răsputeri s-o isprăvească la timp. O mare mulțime de oameni, toată suflarea oraşului dar şi țăranii veniți de primprejur, de prin sate, strivea zăpada şi umplea locul într-o înghesuială de neînchipuit.

Oştenii principelui scoaseră săbiile, loviră fără milă şi făcură loc stăpânului lor şi celor de la curte, după care se înşiruiră aşa cum cerea rânduiala lor, într-o parte şi alta a măriei sale.

Se lăsă o tăcere grea, mai înfiorătoare chiar decât văzduhul sticlos de deasupra. Într-o sanie prelungă trasă de un cal numai aburi şi țurțuri de gheață, însoțită de un călugăr călare — pater Augustin — şi de alți oşteni de la închisoarea de sub porunca nobilului Alexius de Béthlen, sosi osândita. Şedea culcuşită pe nişte paie, cu mâinile răsucite şi legate la spate, cu un cămăşoi lung pe ea peste care cineva milos îi aruncase o zeghe peticită. Era aşa de învinețită de frig că părea moartă. Măria sa se întrebă dacă toată vânzoleala cu schelăria pregătită pentru foc nu se făcuse degeaba când, pe neaşteptate, în clipa în care sania se opri, muierea încercă anevoie să se ridice în picioare. Se uita la lume ca o nebună. Avea un ochi scurs. Poate că era de fier sau poate că voievozii sucubi de sub porunca diavolului Asmodeu o ajutau să nu înțepenească înghețată înainte de a-i înhăța ei sufletul. Cu capul gol şi părul vâlvoi plin de paie, cu o spărtură mare în cămăşoiul murdar prin care i se vedeau sânii prăbuşiți şi trupul zdrobit, osândita mai mişca totuşi puțin. În timp ce călăul de la temnița lui Alexius de Béthlen se grăbea să se suie pe lemne, să lege sforile cu care voia s-o strângă pe muiere de stâlpul din mijloc, Tophaeus, care se uita în toate părțile, îi povesti repede măriei sale că vinovata, o anume Maria Asztalos, o catolică măritată şi cu doi copii, adusă tocmai de la Reghin, nu se sfiise să strige prin satele răsculate că adevărații diavoli care umblă prin Ardeal sunt nobilii de la curte, că slăvita doamnă Ana Bornemisa e o nebună ca oricare alta, iar vrăjitoarele arse până atunci, nişte nenorocite ucise fără vină şi fără milă, în sfârşit că dacă ar fi putut ea ar fi smuls şi ar fi azvârlit la câini până şi inima măriei sale principelui. Fusese prinsă de oamenii de casă ai căpitanului Koloman Mikes, dar pentru că avusese îndrăzneala de necrezut de a spune răspicat aceste lucruri şi în fața oştenilor fusese socotită îndrăcită şi adusă la cercetare.

Pater Augustin Balas, ajutorul lui Szebelebi, descoperise astfel în purtarea ei păcatele demonolatriei, *crimen atrocissimum*, şi vrăjitoriei, semnele dragostei cu sucubii şi licanthropii, iar pe deasupra urmele de netăgăduit ale unei strânse legături cu Lucifer însuşi care venise în închisoare la ea la Alba de cel puțin patru ori între Anul Nou şi Bobotează. Muierea nu se sfiise să spună şi în fața lui că-i pare bine de boala doamnei Ana Bornemisa şi că scuipă pe toată dreptatea domnilor de la curte. Dovada de neclătinat a legăturii dintre demonalatrie şi necazurile de la curte fusese aşadar

adusă încă o dată. Tophaeus părea nemaipomenit de aţâţat. Măria sa tăcea îngândurat. În ciuda gerului, mai tăios chiar decât la sărbătoarea epifaniei, simţea că-l ia cu zăduh în piept şi năduşeală. Îl durea şi la băierile inimii. Femeia care făcuse doi copii şi se iubise cu sucubii încerca acum să-şi mişte un picior încăţelat de bube fără să izbutească. Măria sa ridică ochii să nu mai fie silit să se uite la ea.

— *Exorcisso te, imundissime spirite,* se auzi glasul ascuţit ale cuviosului Augustin care dădea cu apă sfinţită peste osândită, *omnis incursio adversari, omne phantasme, omnio legio, in nomine Domini nostri, eradicare et effugere ab hoc plasmate Dei…*

Înnebunită de încordare şi de ger, lumea, nemişcată, cu feţele vinete, aştepta să se întâmple pe loc o minune — femeia aceea să fie zdrobită de un fulger venit din cer sau ridicată de diavoli pe sus şi scăpată. Nu se petrecea însă nimic şi totul se desfăşura încet mai departe, fără grabă şi fără întârziere, întocmai cum se străduia să facă lucrurile însuşi măria sa.

Când o suiră şi o legară de stâlp, măria sa principele simţi că nu mai poate rămâne. Obrazul murdar al muierii se amesteca în mintea lui cu chipul doamnei Ana şi al nepoatei lui Teleki, aşa cum stăruise el să şi-o închipuie până atunci toată dimineaţa. De la burtă îl luă în răstimpuri scurte cu un fel de leşin. Fără să-şi dea seama, strânse calul între pulpe şi mâna pe dârlogi.

La cea dintâi flacără, care se ridică în sus ca o pălălaie, simţi la capul pieptului ceva ca o gheară. Îi venea să geamă. Nu ştia dacă e mirosul greu de păr ars sau dacă diavolii n-au pus stăpânire şi pe el.

*
* *

Pe drum, îndărăt spre curte, începu să se mai liniştească. Bucuria vinovată cu care se gândise tot timpul la nepoata lui Teleki i se întorcea însă greu, iar faptul că trebuia s-o vadă mai întâi pe slăvita doamnă Ana Bornemisa i se părea acum mai mult decât o povară.

Altminteri pârcălabul Sigismund Boier şi Teleki îşi dădeau toată silinţa să-i facă pe voie, să-l îndemne să se gândească la alte lucruri. Doreau ca el să nu uite de cererile lor şi nici să nu se lase înrâurit prea mult de cine ştie ce stări sufleteşti nepotrivite.Propovăduitorul Tophaeus, care călărea ceva mai la urmă, părea în schimb stăpânit de atâta mulţumire că nu mai avea deocamdată nevoie de niciun semn de bunăvoinţă din partea stăpânului său.

La curte se despărţiră repede, după ce Teleki se învrednici mai întâi să primească încă o dată făgăduinţa măriei sale că va binevoi să nu lipsească seara de la petrecere.

Urcă apoi cu strângere de inimă spre odăile sale, se lăsă moale în mâna slugilor, care îl dezbrăcară de şubă şi de căciulă, a slujitorului său de odaie îndeosebi, pregătit de mai înainte cu o cupă de vin tare, cald, şi câteva felii de cozonac, care îi făceau bine ori de câte ori avea leşinuri de la burtă, şi porunci să se facă întrebare dacă slăvita doamna Ana Bormenisa îl poate primi.

Slujitorul său de încredere se grăbi să alerge la odăile ei ca să afle. Se întoarse gâfâind răspunzându-i că da. Abia atunci însă frământarea măriei sale începu să ia chipul unei nelinişti apăsătoare, greu de biruit. De obicei, slăvita doamnă îi cerea să vină singur la ea, să nu-l supere muştele care-l înconjurau la curte. Uneori plângea cu suspine şi spunea că nu poate scăpa de ele cu niciun chip, alteori râdea nefiresc de tare şi spunea că le-a biruit; în sfârşit, de multe ori o găsea ascunsă pe sub pat, după sobă sau cocoţată cine ştie unde, prin podul palatului, pe unde credea ea că se poate ascunde mai bine de felurite gângănii. Era de ajuns s-o vadă şi groaza punea atât de tare stăpânire pe el că zile întregi nu mai era în stare de nimic. Îi venea atunci să lase totul baltă, ţară, averi şi putere, să se ducă unde vedea cu ochii, până la capătul lumii, în *terra incognita australis*, cum zice Ptolomeu, numai să n-o mai vadă şi să n-o mai audă. Ar fi părăsit-o fireşte, de mult, dacă nobilii din casele Béthlen, Teleki şi Marcsy, adică cei mai puternici dregători ai săi aici la curte, rudele doamnei, nu i-ar fi dat hotărât de înţeles că nu e bine să facă un astfel de pas. Episcopul calvin Gaspar Tiszabecsi şi propovăduitorul curţii Mihai Tophaeus se grăbiseră şi ei să ia partea nobililor spunându-i cu multă blândeţe dar tot atât de răspicat că orice încercare grea de la Domnul Dumnezeu din cer este şi că ea trebuie îndurată cu bărbăţie şi credinţă până la capăt. Aşadar, ridicându-se prin înţelepciune deasupra patimilor şi necazurilor, nu se despărţise şi nu se apucase să-şi găsească altă doamnă. Pe ea o cerceta uneori în odăile sale, însoţit neapărat de protomedicul Abel Todoruţ Josica şi de altcineva, după care se silea din răsputeri s-o alunge din minte, să nu mai stea el însuşi bolnav de groază, de silă şi de un simţământ de milă care îl nimicea. Teleki avea grijă să nu-l lase să sufere prea mult şi-i găsea mereu alte şi alte muieri, femei nobile sau orăşence ale unor breslaşi. Nu le putea îndura însă decât cel mult la o întâlnire, după care le alunga, să nu le mai vadă, ca pe nişte zdrenţe. În timpul din urmă, cel puţin de o lună, nu mai dorise nici o muiere. Fusese mai mult bolnav. Acum se simţea însă iar bine. poate de aceea gândul la nepoata lui Teleki îl încălzea ca o arsură sau ca un junghi.

Bătu din palme. Porunci slujitorului său să-l cheme pe propovăduitorul Tophaeus, să meargă împreună la slăvita doamnă Ana Bornemisa.

Tophaeus se ivi zâmbind prea cucernic şi împreună cu el totul se petrecea parcă mult mai uşor. Îi spuse încotro merg. Propovăduitorul se înclină. Îşi cunoştea datoria.

Pe lespezile de marmură pe care păşeau în tăcere, cizmele lor cu potcoave de fier făceau un zgomot nefiresc de puternic, care se spărgea undeva sub bolţile crăpate şi afumate. I se părea ciudat. Era întâia oară când îl auzea atât de tare. Se gândi că n-are bani destui ca să preînnoiască aici la curte ceea ce dărâmaseră, jefuiseră şi

arseseră turcii cu care venise să ia tronul țării, şi se simți iarăşi slab. Parcă nu mai avea poftă de nimic.

Spre uimirea sa, slăvita doamnă Ana Bornemisa, *nobilissima domina* cum îi spunea el, frumoasă din nou ca o zână, era liniştită. Şedea despletită în fața oglinzi, mândră ca Hera, cu fiul lor Mihai, moştenitorul scaunului țării, lângă ea, lăsându-se pieptănată de o slujnică. Câteva sipete mici, ferecate în fiare şi îndopate cu aur şi podoabe, îi stăteau la îndemână, într-o parte şi alta, aşezate lângă nişte răcliţe de argint, puse pe două măsuțe mici. Protomedicul Abel Todoruț Josica se găsea în preajmă şi amesteca nişte prafuri într-un pahar. Față de frigul umed de pe sub bolțile de dincolo de uşă, aici în odaie totul se petrecea cuviincios, ca într-una din cele mai bune zile ale doamnei. Soba încinsă cu nişte butuci uriaşi dădea o fierbințeală moleşitoare.

Principele se înclină a binețe şi toți cei de față se plecară de asemenea în fața lui.

— Ce bine îmi pare că măria ta ai mai venit pe la mine! mărturisi blând doamna Ana, copleşită de recunoştință. Mă simt uneori atât de părăsită!

Îl privi umilită şi deodată se înroşi toată. Părea că se ruşinează singură de ceea ce spusese. Nu trebuia, bineînțeles, să-i scape asemenea cuvinte de față cu slujnicele şi cu protomedicul.

— Am fost foarte mult timp plecat, încercă măria sa să-şi îndreptățească purtarea. Pentru aceia care ne sunt dragi n-avem niciodată timp îndeajuns.

Se aşeză pe un jilț la îndemână ca şi cum nu se întâmpla nimic deosebit şi intrarea lui aici era dintre cele mai obişnuite. Propovăduitorul Tophaeus rămase în picioare la uşă.

— Ah, zâmbi doamna Ana mângâindu-şi părul bogat căzut pe umeri, nu spune asta! Cine doreşte într-adevăr ceva îşi găseşte şi timpul şi mijloacele de care are nevoie.

Vorbea cu înțeles, cu o cuviință desăvârşită. Apafi se uită la ea atât de prostit de parcă n-ar fi priceput ce se petrece. Nu, nu se înşela. Slăvita doamnă Ana se simțea mult mai bine. Boala ei ciudată slăbea. Sau poate chiar trecuse. Nu mai ştia ce să creadă.

— Suntem siliți totuşi, încercă el să fie plin de aceeaşi cuviință să ne măsurăm cu multă zgârcenie fiecare ceas. Sunt prea multe lucruri care nu atârnă niciodată de voința noastră…

— Viața noastră, zâmbi doamna țării mai departe, umbrită de un fel de amărăciune, ar trebui măsurată însă nu după timp, ci după ceea ce gândim şi înfăptuim. Măria voastră crede altfel?

Iubitul lor fiu, un copilandru cu privirile triste, protomedicul Josica şi propovăduitorul Tophaeus ascultau nemişcați, cu o uimire pe care nici ei nu erau în stare să şi-o ascundă. Doamna Ana judeca şi vorbea cu totul firesc, ca în cele mai bune dintre ceasurile ei. Slujnica sa de încredere îi despletea părul în şuvițe atât de uşor de parcă l-ar fi mângâiat.

— Viața noastră, se străduí principele să-i răspundă după felul în care dorea ea, e așa de încurcată uneori că nu prea izbutim să pricepem bine nici ceea ce avem timp să facem. N-avem niciodată nici liniște şi nici răgaz de ajuns.

— Dar dacă dorim, îl învăță blând doamna, putem găsi liniștea… Moartea este liniște!

Apafi o privi bănuitor de parcă presimțirile întunecate cu care venise aici urmau ca abia de acum încolo să se adeverească. Totuşi nu se întâmpla nimic. Iubitul său fiu, moştenitorul scaunului țării, îşi mângâia mama la fel de blând ca slujnica.

— Moartea este liniște, se împotrivi măria sa, dar gândul la moarte este alungarea oricărei linişti. E deznădejde… Şi chin…

— Măria voastră se înşală, îl privi doamna Ana ca dintr-un fel de depărtare ceţoasă în care numai ea putea să ajungă. Moartea e binefacere. Ea e frumoasă pentru că pune capăt suferințelor. Moartea primită de bunăvoie nu e un semn al deznădejdii, cum se crede adesea, ci dimpotrivă, o împlinire şi o bucurie. Poate să fie, dacă ne gândim la ea aşa cum trebuie, singurul lucru minunat de care suntem în stare. Aş vrea ca moartea să mă smulgă în toiul unei mari bucurii. Pentru ca bucuria mea să nu se mai isprăvească niciodată…

Principele simți că nu ştie cum trebuie să se poarte. Se uită la Josica şi la Tophaeus, dar ei şedeau muți şi nemişcați, plini de cuviință. Nu-l ajutau cu nimic.

— Gustul morții, se împotrivi el la fel de blând, grijuliu să n-o supere, dar îndeajuns de hotărât, e nefiresc. El înseamnă dezgustul pentru tot ceea ce nu se leagă de viață…

— Şi ce e rău în asta? ridică ochii doamna. Ne gândim prea puțin la moarte. Ar trebui să înțelegem că suntem atinşi în fiecare clipă de suflarea ei. Că ea ne învăluie şi ne aşteaptă ca o mamă bună, cu o credință şi o răbdare pe care nimic nu le poate clinti. Înțelege măria sa asta? întreabă luminată mai departe, pe dinăuntru, de acele lucruri pe care numai ea le putea vedea.

— Nu, nu înțeleg, se împotrivi el hotărât. Sunt oameni care trăiesc mult, dar prin felul în care gândesc lucrurile sunt cu totul dedați morții mai înainte chiar de a se sfârşi. De obicei, ei încetează de a trăi cu adevărat, înainte chiar de a fi început.

— Rog pe măria sa să nu se supere, îl îndreptă doamna Ana. N-a băgat de seamă că noi ne simțim adevărata noastră măsură numai când ne gândim la moarte? Că ne simțim atât de trecători şi de slabi în fața a ceea ce este veşnic încât dorința de moarte ni se pare o izbăvire? Moartea singură poartă în ea sâmburele înțelegerii. Adică al înțelepciunii. Viața stăpânită de moarte este singura care are un înțeles adevărat…

— Viața e un dar dumnezeiesc, o îndreptă şi mai supărat principele. Şi e păcat s-o gândim altfel. Viața se deapănă pentru ea însăşi, nu pentru moarte. Nu trebuie să ne gândim prea des la moarte pentru că ea are grijă de noi şi fără ajutorul nostru…

Simțea cum creşte în el o neliniște la fel de stăruitoare ca aceea când se hotărâse să-l cheme pe Tophaeus, să-l însoțească aici. Ridică ochii spre Josica de parcă i-ar fi cerut ajutor. Protomedicul îi făcu semn pe muteşte să încheie neapărat întâlnirea fără s-o supere pe slăvita doamnă.

— De fapt, schimbă vorba măria sa, altceva doream să-ți spun.

— Anume? îl privi doamna cu aceeaşi uitătură ciudată?

— Am venit să-mi iar rămas-bun, o vesti el. Plec după-masă la Sântimbru pe Mureş, la conacul lui Teleki. Am de lucru. Tocmelile cu solii de la Paris vor începe iarăşi.

— Ah, da! Solii! încuviință ea obosită. Fireşte…

Şi se încleştă deodată de mâna gingaşă a fiului ei, care o privea mut mai departe, ca şi cum i-ar fi fost teamă să nu plece şi el sau să nu fie ea însăşi răpită şi dusă acolo. Numai fiul, copilaşul plăpând despre care ei îi plăcea să spună că e frumos şi viteaz ca Hector, mai izbutea s-o liniştească tot atât de bine ca protomedicul Josica.

Apafi se ridică, se apropia de ea străduindu-se să zâmbească şi o mângâie încet pe umărul gol şi pe gât, apoi se trase îndărăt.

— Drum bun! îi meni *clementissima domina* cu aceeaşi sfârşeală în glas.

— Rămas-bun! rosti el plecându-se adânc.

După care ieşi închizând uşa cu mare grijă.

Se grăbiră să-l însoţească atât Tophaeus, cât şi protomedicul, care părăsi în pripă paharul său cu apă şi prafurile puse deoparte.

— Rog mult pe măria sa, ținu Josica să-i spună, să nu se mai împotrivească spuselor slăvitei doamne. I-ar face mult rău. Acum se simte ceva mai bine.

— Am văzut şi eu. Dar se simte într-adevăr? se opri Apafi ca să-l întrebe neîncrezător.

— Osândirea vrăjitoarei îşi arată semnele, zâmbi plin de sine propovăduitorul Tophaeus. Diavolul a fost biruit! Am auzit că la Mediaş au fost prinse şi alte muieri vinovate. Sunt semne deci că i-am putea alunga pe demoni cu totul.

— Diavolii, îl privi protomedicul cu un dispreț de necuprins, nu îndrăznesc să se atingă de doamna țării! Cum îți îngădui să spui că între diavoli şi măria sa ar fi vreo legătură?

— Bine, îl privi roşu la față propovăduitorul, dar ai văzut! De dimineață a fost arsă o muiere vrăjitoare! Cum a pierit ea, slăvita doamnă s-a simțit mai bine! Legătura se vede! Trebuie să le ardem neîntârziat şi pe cele de la Mediaş!

— Starea slăvitei doamne, se înfurie protomedicul, n-are nimic de a face cu răutatea omenească. Cum de-ți îngădui?

Apoi, ca şi cum n-ar mai fi îndurat atâta îndrăzneală lipsită de obraz, se întoarse către măria sa.

— Slăvita doamnă, întări el, are nevoie de linişte. De multă linişte… Ar fi bine să facă unele mici călătorii, să iasă pe afară… Să se plimbe… Călare… Sau pe jos… Însoțită neapărat de cineva. Rog însă prea supus pe măria voastră să nu i se mai împotrivească, orice i-ar spune! Mă voi sili să o doftoricesc cum ştiu eu mai bine…

— Mă voi sili, i se împotrivi Tophaeus, nimicit de furie, să trimit în flăcări toate uneltele diavolului! Fără întârziere! Fără abatere!

— Vom face şi una şi alta! ridică mâinile măria sa ca să-i liniştească. Râvna domniilor voastre mă bucură. Vreau să fiţi mulţumiţi amândoi.

Şi, într-adevăr, se bucura. Starea de acum a slăvitei doamne îi risipea măcar în parte gândurile negre care îl apăsaseră la arderea vrăjitoarei. Era bine. chiar foarte bine. Se simţea mulţumit şi parcă mai bun. Le făcu semn că vrea să rămână singur, apoi se grăbi către odăile sale.

Putea s-o vadă liniştit pe nepoata lui Teleki.

*
* *

La conacul de la Sîntimbru pe Mureş, principele Apafi sosi pe înserate, însoţit doar de câţiva călăreţi de la curte între care se aflau domniile lor Alexius de Béthlen, mai-marele temniţelor, vărul acestuia, contele Nicolae de Béthlen, unul din cei mai învăţaţi şi mai aleşi bărbaţi de care izbutise să se înconjoare, Ladislaus Szekelly şi Petrus Alvinczi, nobili obişnuiţi la petrecerile de la curte, părcălabul Sigismund Boier de Făgăraş, precum şi căpitanul Koloman Mikes, urmaţi toţi de nişte oşteni şi de slugi de casă.

Le ieşi în întâmpinare cancelarul însuşi, înconjurat de măscăriciul său cocoşat şi şchiop, vestitul Ianoş, de baronul Ştefan Apor, vistiernicul Ţării Ardealului şi mai-marele tuturor vămilor, lângă care zâmbea fratele său Lazăr, cel plăcut la vedere, de Johannes Sárosi, de protomedicul Abel Todoruţ Josica, venit ceva mai înainte, de protopopul Ioan Zoba de la Vinţ, un fost călugăr dreptcredincios care trecuse la legea calvină şi se însurase pentru ca apoi să stea şi să răspundă pe lângă grof de treburile mitropoliei Înalt Prea Sfinţitului Sava, de domnia sa Fabian Farkaş, trimisul nobililor din Ungaria, precum şi de illustrissimul senior François marchiz de Béthune capul soliei venite de la Paris, avându-i pe lângă el pe înălţimea sa contele Charles Etienne de la Roche aux Moines şi pe nobilul Jean de Brétigny, tânărul acela frumos şi gingaş ca o muiere scumpă, care îndeplinea migăloasa slujbă de diac. Alţi nobili, rude ale grofului de pe la ţară, precum şi un mare număr de rude ale rudelor acestuia venite toate fără muieri sau fete, aşa cum li se spusese de mai înainte că trebuie să fie la această petrecere de bărbaţi, se înghesuiau pe treptele conacului, la intrare.

Măria sa descălecă, primi plecăciunile adânci ale celor de faţă şi binevoi să ureze zâmbind marchizului de Béthune, care împlinea cincizeci de ani, cele mai alese bucurii cu putinţă. Marchizul se plecă încă o dată cu mâna la piept, mulţumind cu multă recunoştinţă.

Apoi se grăbiră cu toţii să intre şi să se risipească fiecare pe la odăile sale fiindcă afară era un ger sec care le reteza răsuflarea. Pe deasupra, dulăii înfricoşători ai grofului urlau după obiceiul lor de ridicau tot satul Sântimbru în văzduh.

În odaia de la catul de sus cu pereții căptușiți în piele arăbească roşie, pregătită înadins pentru măria sa, era o căldură moale şi dulce care după gerul năprasnic de afară părea cea mai aleasă binefacere cu putință. Câteva lumânări ardeau pe pereți în sfeşnice mici de argint. Patul uriaş cu acoperiş de mătăsuri albastre şi învelitori din pânză albă de in părea mai ispititor ca oricând. Gazda avusese grijă să-l stropească din timp şi din belşug cu parfumuri scumpe, turceşti, aduse de departe, tocmai de la Eghipet. Principele se dezbrăcă repede de straiele cele groase de pe drum, rămase doar cu o scurtă de catifea subțire peste cămaşă, se dichisi pe păr şi pe ciocul bărbiei roşcate pe care o mângâie plin de plăcere, apoi îl întrebă lacom pe cancelar.

— Unde este?

Cancelarul zâmbi mulțumit. Totuşi, nu răspunse. Dorea mai întâi să dovedească preaînaltului său oaspete că totul era pregătit ca întotdeauna, după cea mai aleasă cuviință. Deschise o uşă şi-i arătă baia îmbrăcată în faianță albastră, adusă de la turci, cu cele patru hârdaie mari, pline de apă caldă care abureau, cu focul uriaş duduind într-o sobă îndesată bine cu lemne uriaşe de stejar, cu o uriaşă oală de noapte cu capac, pentru trebuințele fireşti ale măriei sale, lucrată din argint şi pusă la îndemână, lângă prag, cu prosoapele de tort atârnate de cuiere şi cu slugoiul mut, un uriaş tăntălău care se pricepea să-l frece pe spinare aşa de bine încât de câteva ori se gândise să-i dăruiască o moşie. La vederea stăpânilor, slugoiul, cu toate că avea faima de nătărău achefal, sări în picioare ca un arc şi se plecă până la pământ.

Măria sa se apropie de unul din hârdaie, încercă fierbințeala apei cu vârful degetului, zâmbi mulțumit, apoi ieşi. Teleki făcu semn slugoiului să iasă şi el mai repede, să se facă nevăzut în seara asta, apoi închise uşa în urma lui. Peste uşă trase perdelele grele de catifea şi de mătase. Duduitul focului de la cazanele puse pe pirostrii, să fie apă caldă îndeajuns, nu se mai auzea.

Se repezi apoi la altă uşă, în partea cealaltă a odăii, şi deschise către o încăpere mică, zugrăvită cu flori pe pereți. Pe câteva mese de abanos cu picioarele aurite, luminate la fel de slab de nişte lumânări lungi, verzui, se găseau în două borcane pântecoase, legate la gură, vin negru de Târnave, din acela care face virtutea bărbaților de nebiruit în lupta dulce cu muierile, fripturi felurite, mai ales frigănele de viței şi nişte bucăți de pălămidă şi de lacherdă fripte prea-frumos pe grătar, cupe de cristal de la Praga, poame dintre cele mai alese, îndeosebi nişte pere zemoase, şi chiar patru portocale aduse mai pe toamnă cu mari greutăți tocmai de la Constantinopole. Tăcea şi îşi freca repede mâinile de parcă el însuşi ar fi fost cutreierat de nerăbdare.

— Lasă astea! îl certă îngăduitor Apafi. Unde este nepoata?...

Cancelarul se trase iar îndărăt, închise uşa de la încăperea cea mică şi bătu din palme ca la turci. De după o altă perdea se ivi o femeie înăltuță şi subțire, nespus de dulce, cu părul bălan ca o coamă în creştet, cu ochii mari şi albaştri, cu mersul lin de parcă ar fi plutit. Straiele de catifea neagră şi lănțugul de aur cu pietre de ilectru de la gât lăsau să se vadă şi mai mult moliciunea pielii albe şi frumusețea sânilor strânşi dulce de pieptar. Se plecă în fața măriei sale şi după ce se ridică îl privi cu ochii ei limpezi, de copil nevinovat.

— Ea este Istvané, o înfăţişă Teleki, din neamul Barlabásy de Sártvány. Ar vrea să… Să ajungă la curte, la slăvita doamnă… Să-i slujească. Cere ajutor şi binefacere de la măria voastră.

Apafi o privi cu ochii umezi. Lumânările din sfeşnic nu lăsau să se vadă decât în parte frumuseţea împărătească a acestei femei despre care era cel puţin ciudat să afle că fusese măritată de două ori şi că tot de atâtea ori rămăsese văduvă. Simţi deodată că-l înjunghie iar între vintre. Îi zâmbi plin de bunăvoinţă. Istvané răspunse dulce, cu o anume privire, după care plecă ochii.

— Vom vorbi puţin mai târziu, o vesti principele. Acum trebuie să fiu de faţă la sărbătoarea marchizului.

Se înclină şi ieşi fără nicio altă vorbă. Era mai mult decât tulburat. I se părea că pluteşte şi el.

În încăperea uriaşă, împodobită din podele până la tavanul de lemn aurit numai cu coarne răschirate de cerbi, pregătită pentru masă şi petrecere, aflată tot la catul de sus, dar departe, tocmai în capătul celălalt al conacului, către miazănoapte, oaspeţii, gătiţi care mai de care mai strălucitor, se foiau nerăbdători încoace şi încolo aşteptându-şi stăpânul.

La intrarea sa, cântăreţii, cinci viorişti italioţi, doi inşi cu gordune şi patru la flaute, îşi întrerupseră cântatul şi groful Teleki făcu un semn anume. Întreaga adunare strigă din străfundurile rărunchilor.

— Să trăieşti măria ta!

După care principele autocrator se înclină plin de măreţie spre oaspeţi şi cântăreţii izbucniră iarăşi cu o înfocare turbată. Îndată se adunară în jurul principelui domnia sa marchizul de Béthune, cel ce împlinea cincizeci de ani şi în cinstea căruia se făcea toată petrecerea, contele Nicolae Béthlen, care ştia franţuzeşte şi tălmăcea precum şi groful Teleki, gazda. După întreruperea tocmelilor în toamnă, ca urmare a bolii ciudate a slăvitei doamne Ana Bornemisa, marchizul trimisese la Paris pe abatele Dominique Révérend, un om al său de încredere din solie, însoţit de oşteni ai măriei sale principelui, cu scrisori de taină pentru slăvitul crai soare Ludovic al Franţei. Marchizul ceruse în scrisori unele lămuriri de amănunt cu privire la felul în care trebuia să meargă mai departe în tocmelile sale din Ardeal. Cu două zile în urmă, abatele Dominique Révérend, rămas acum cu pater Antonio Bagellardi la curte, sosise cu răspunsul, aşa că erau nădejdi bune ca tocmelile împotmolite câteva luni la rând să se urnească iarăşi din loc.

— Mă bucur foarte mult că ne apropiem de înţelegere, binevoi măria sa să-i spună marchizului. Legătura strânsă între ţările noastre este într-adevăr o ţintă minunată.

Uriaşul marchiz de Béthune, noul Herakles, despre care se ştia că se spurcă în dragoste sodomleană, mai rău ca la turci, zâmbi cu viclenie ca şi cum ar fi ştiut că lucrurile stau puţin altfel. Se uită câteva clipe la tânărul Jean de Brétigny, bărbat suav şi gingaş din cale afară, cu fizionomie de ermafroditis, ca şi cum ar fi vrut să ceară şi încuviinţarea lui dulce pentru ceea ce dorea el să spună. Apoi ridică ochii şi răspunse.

— Legăturile între țări, rosti el râzând, nu sunt un scop în sine. Ele sunt doar un mijloc pentru a ajunge la scop. Iar scopurile fiecăruia sunt de multe ori mai puțin cunoscute decât cele mai ascunse gânduri…

Vorbea stăpân pe sine, *more rhetorico*, ca unul care făcea parte din cele mai alese neamuri ale Franței și se simțea aici ca la el acasă. Înainte de a fi venit în Ardeal, craiul soare Ludovic îl trimesese cu numai un an în urmă la Varșovia ca să-i trimită urările sale de bine lui Ioan Sobieski cu prilejul alegerii sale drept crai al leșilor. Nici nu se putea să trimeată acolo un sol mai bun pentru că uriașul marchiz François de Béthune avea de soție pe o soră a slăvitei doamne a craiului Ioan Sobieski. Așadar el și craiul de la Varșovia erau cumnați. Asta lămurea, bineînțeles, numai în parte trufia solului.

— Legăturile dintre țări sunt rodul aceloraşi nevoi, dădu din cap măria sa într-o apoftegmă plină de măduvă. Nici n-au fost niciodată alte legături în afară de cele poruncite de nevoi asemănătoare. Și eu cred că totdeauna va fi așa. Cu toate că oamenii, țările și obiceiurile sunt schimbătoare…

— Stăpânirea unei țări, băgă de seamă contele Nicolae Béthlen, mirându-se frumos de parcă ar fi descoperit *coincidentia oppositorum,* este știința a tot ce e schimbător, trecător și neașteptat. De multe ori nici nu este știință, ci doar presimțire…

Bărbații strânși roată în jurul măriei sale se uitau la contele Nicolae cu o uimire pe care nu și-o ascundeau. Li se părea că-și îngăduie prea mult. Contele Nicolae era însă la fel de stăpân pe sine ca și marchizul de la Paris. Urmaș al unui neam vestit care dăduse Ardealului un principe strașnic și temut, pe Gabriel Béthlen, și pe mai mulți dregători la curte și mari cărturari, contele fusese acela care adusese în Ardeal solia de la Paris. Asta se întâmplase în bună parte pentru că tatăl său, mărețul domn Ioan Béthlen de la Boiul mic de Mureș, fost cancelar al Ardealului și strălucit om de carte, vrusese să-și trimită fiul departe, în țările Apusului. Așadar, după ce contele Nicolae învățase minunat la colegiile calvine din Cluj și Alba, plecase cu o solie a lui Ioan Vodă Kemény, care se dusese cu cincisprezece ani în urmă la Praga să ceară ajutor împotriva turcilor, și nu se mai întorsese prea curând. A pribegit de la curtea împăratului Leopold de Hasburg mai departe, la Heidelberg, de acolo în Olanda și apoi în Anghlia craiului Carol din neamul Stuarților, în sfârșit la Paris, unde a întârziat cel mai mult. Acolo i-a cunoscut la Chantilly pe marele Ludovic Condé duce d´Enghien, biruitorul oștirilor austriece în bătălia de la Lens, și pe Henri de la Tour d´Auvergne, viconte de Tourenne, alt învingător în războiul de treizeci de ani, pe Colbert și pe marchizul de Berny, care răspundea pe atunci de treburile din afară ale Franței. Cu Berny a stat mult de vorbă mai ales despre Ardeal, apoi despre Moldova și Țara Românească, din care răposatul său unchi, principele Gabriel Béthlen, dorise să facă pe seama locuitorilor români o nouă Dacie, de lege calvină, despre starea țării sale strivite între turci la apus, unde era pașa de la Buda, și austrieci, la miazănoapte, ca și despre multe alte felurite lucruri. Prin Berny și contele Nicolae, slăvitul crai soare Ludovic a tocmit trimiterea soliei care venise de la Paris în Ardeal, la curtea lui Mihai

Apafi. La tocmeli, întocmai ca acum, contele Nicolae era tălmaci şi diac. Şi solii craiului soare Ludovic aveau multă încredere în el. De asta se purta cu atâta îndrăzneală…

— Ştiința de a stăpâni o țară, băgă de seamă marchizul zâmbind cugetăreț şi marghiol către tânărul Jean de Brétigny, frumos şi trufaş mai departe ca însuşi Apolo, este priceperea de a înfăptui de fiecare dată o bucățică din acele nădejdi ale supuşilor pe care împrejurările nu le îngăduie niciodată pe deplin. Oricât de grele ar fi aceste împrejurări, oamenii trebuie să simtă că pot răsufla puțin.

Măria sa se gândi la răsculații de pe Mureş şi se feri să răspundă. Făcu semn să se aşeze toată lumea la masă.

Bucătarii cancelarului Teleki se întrecuseră pe ei înşişi. Fripturile de porumbel, de iepure şi de căprioară, ficații prăjiți în unt şi untură de pasăre, cu anason şi carne macră de mânzat tocată mărunt, racii stacojii aşezați între fire de pătrunjel verde şi ardei roşii murați pe marginea uriaşelor tăvi de argint, brânzeturile dulci de Făgăraş şi cele dospite cu chimion de Haţeg şi de Maramureş, păstrăvii fripți pe cărbuni peste care fuseseră presărate felii mici de lămâie, bucățile de pulpă de viţel împănate cu căței de usturoi, cu şuncă şi cu ceapă, toate felurile de împletituri închipuite şi neînchipuite din aluaturi dulci cu sâmburi de nucă şi de alună în ele, tăvălite prin miere sau prin boabe de mac şi fire de enibagar arăpesc se găseau acolo într-o rânduială desăvârşită.

Se aşezară, măria sa având în dreapta pe marchiz şi pe ceilalți soli, iar în stânga pe preacinstita gazdă. Principele se ridică în picioare şi închină blând pentru sărbătorit şi pentru măria sa craiul Ludovic al Franței.

— *Vivat!* bubuiră glasurile nobililor atât de tare că se cutremurară geamurile încăperii.

După care lăutarii, în frunte cu flautaşii, cântară deosebit de frumos, oaspeții cu laringa uscată băură cupele uriaşe pe nerăsuflate, iar dulăii grofului, dezlegați şi lăsați să umble slobozi prin curte, pentru că în timpul nopții nu mai ieşea nimeni pe afară, se porniră să urle sălbatic, mai rău ca la lupi.

— Ştiința de a stăpâni, îl înfruntă pe marchiz pârcălabul Sigismund Boier de Făgăraş, şi contele Nicolae se grăbi să tălmăcească pe franțuzeşte, nu atârnă de felul în care supuşii se lasă duşi de nas cât de voința celor ce au puterea de a semăna binele. Puterea închinată binelui e lucrul cel mai minunat de pe pământ, se înclină el spre principe, ca şi cum despre el ar fi vorbit.

Apafi îl privi plin de recunoştință, ceea ce-l făcu pe Teleki să ridice neliniştit din sprânceană, după care dădu semn că petrecerea se poate dezlănțui în voie. Ca întotdeauna, pârcălabul părea mai aşezat şi mai subțire în judecată. Se gândi că, de fapt, avea dreptate să-l sprijine pe pater Ioan. Solia de la Paris trebuia mulțumită cu ceva mai de soi decât cu petreceri obişnuite la vânătoare şi mese bogate. Totuşi încă nu se putea hotărî pe deplin.

Îndemnul la mâncare nu trebuia rostit a doua oară. Oaspeții, iscusiți în răspunsuri ca nişte precupeţe de vorbe, se repeziră la bucate cu o lăcomie pe care aşteptarea cam lungă de până atunci o făcuse bolnavă. Măria sa însuşi, care călărise anevoie prin troiene şi ger, simțea că-l taie în măruntaie o foame cu gheare de fier. Înghiți rar, cu mare bucurie, cele mai alese bucăți din fața lui şi ceru vin mult, să bea pe opintite şi pe săturate, să-i fie haznă la băierile inimii. În seara asta era înclinat să nutrească gânduri bune pentru oameni, cu toate că n-avea niciodată destulă încredere în ei. Teleki îi turna grijuliu în cupa de aur.

Mai departe, alte şi alte feluri de bucate, minunat pregătite, fură aduse iarăşi câteva ceasuri la rând, fără nicio întârziere, şi măria sa gustă de asemenea şi din ele stropindu-le din belşug şi pe îndelete cu vin negru.

După atâta mulțime de mâncare şi băutură, prea puțin uşurată în stomahuri de câte un *desiderium naturale* şi de mersul firesc la umblătoare după râgâieli fioroase, amestecate cu siloghisme şi laude iscusite pe seama gazdei, cei mai slabi dintre oaspeți se dovediră a fi căpitanul Koloman Mikes, un om gros la cuget despre care se spunea că-i cam umblă sfrențul în cap, singurul din adunare croit tot atât de uriaş ca marchizul, precum şi vecinul său de masă Petrus Avinczi, vestit pentru haractirul său mojicos. Se făcuse aproape miezul nopții şi ei se apucaseră să se înjure *inter pocula*. Voiau să se ia neapărat la bătaie cu săbiile. Vestitul Janos, măscăriciul cocoşat şi şchiop al gazdei, tot aşa de bine afumat, îi îmbrâncea şi-i îndemna plin de voie bună să nu se lase, în timp ce lăutarii ziceau înadins *Cântecul nebunului*, o poveste de pe Someş despre un oştean care îi face terci pe toți dușmanii săi.

— Arde-l la scăfârlie! se răsti cocoşatul la Mikes, zornăindu-şi tichia cu clopoței şi împungându-l cu bățul său de lemn aurit, împodobit cu ațe şi cârpe. Sleieşte-l de pereți!

— Tacă-ți gura, pocitanie nenorocită! se răsti Mikes de parcă ar fi vrut să-l strivească.

Şi ca şi cum n-ar fi găsit o altă scăpare, mai bău pe nerăsuflate o cupă cu vin. Măria sa, care de asemenea se simțea foarte moleşit, mai bău una ca să se răcorească. Vinul era minunat.

— Unii sunt pociți la trup, alții la suflet! dădu măscăriciul cu bățul pe la nasul lui Mikes de parcă ar fi întărâtat un dulău.

Uriaşul scoase sabia şi lovi cu ea ca un turbat. Dar Janos, cu toate că duhul vinului i se urcase la cap, se feri la timp şi Mikes nu făcu decât să taie în două un talger cu o friptură grasă de porc din care săriră stropi fierbinți pe pereți şi pe fețele oaspeților repeziți speriați îndărăt.

Toată adunarea izbucni în râs aţâţat. Măria sa râse şi el din toată inima şi fiindcă petrecerea era izbutită, bău mai departe, doar din plăcerea de a gusta vinul. I se înceţoşase mintea puțin, parcă şi trupul îi atârna cam aiurea, dar asta nu-l împiedica deloc s-o dorească pe Istvané cea cu ochii arzoi ca focul, la fel de mult ca până atunci.

Între timp, mişcându-se uşor şi pe nesimţite, măscăriciul, care era mic şi nebăgat în seamă, trecuse la spatele lui Mikes şi-i furase sabia. Alerga acum şchiopătând bucuros prin încăpere, în hazul nebun al tuturor celor de faţă. Îşi zăngănea clopoţeii de la straie, scotea limba şi se scălâmbăia plin de ifose ca un nobil adevărat. Mikes îl privea cu ochii înroşiţi, fără să aibă puterea de a se duce după el. Beţivăneala îl îngreuia.

Asta îl făcea însă pe Janos să îndrăznească şi mai mult. Trase repede un scaun, se sui pe el, apoi pe masă şi, păşind anevoie printre talgere şi farfurii pline de bucate alese, se răsti deodată la toată lumea.

— Aţi auzit ce-a spus Mikes? întrebă el aţâţat.

— Da firește! Te-a făcut pocitanie! i se răspunse anapoda. Pocitanie! Pocitanie!...

Janos ridică sabia să se facă linişte.

— Puneţi-l să-şi ceară iertare! ceru el schimonosit la faţă de ură şi dezgust.

Izbucniră noi hohote de râs; unii băteau cu pumnalele în masă de parcă ar fi ascultat o glumă nemaiauzită, alţii fluierau şi-i cereau uriaşului Mikes să treacă la luptă cu potrivnicul său. Strigau aşa de tare încât ţipetele ţambalelor şi viorile mânuite de lăutari cu atâta înfocare abia se mai auzeau.

Măria sa vedea ca prin ceaţă că nobilii săi credincioşi se simt cu desăvârşire la largul lor şi-i părea bine. Petrecerea era cu adevărat izbutită. Ar fi trebuit să se ridice, să se ducă la Istvané, dar acum îi era prea greu. I se părea că picioarele nu-l mai ascultă. Pe deasupra îl cam dureau şi rinichii.

— Nobil fără ruşine, strigă Janos către Mikes, care nu ştii decât să te îmbuibi până crăpi şi să ucizi! O să te spânzure răsculaţii de cel dintâi pom întâlnit în cale! Cum îndrăzneşti să-mi spui mie pocitanie? Ce ai în capul ală urât ca un dovleac în afară de nişte tărâţe vechi pe care nu le-ar mânca nici porcii?

Şi pentru ca batjocura să fie şi mai deplină, ţopăia şchiopătând prin farfurii şi sleiala bucatelor şi-l împungea pe Mikes cu vârful săbiei la nas. Uriaşul se trăgea îngrozit îndărăt, iar Janos părea că a înnebunit şi o să-l cresteze cu ascuţişul pe obrazul năclăit de sudoare.

Deodată, cu o mişcare de pumnal neaşteptată, Mikes smulse sabia din mâna lui Janos. O azvârli la perete şi se ridică încet cu unealta ucigaşă întinsă. Lăutarii încetară să cânte şi se lăsă treptat o tăcere de piatră. De jos din curte se auzeau urletele întretăiate ale haitei de dulăi care cutreierau anapoda prin zăpadă. Janos încremeni cu degetele răschirate ca o gheară.

Fără să spună un cuvânt, Mikes îl luă de ceafă, îl ridică pe sus ca pe un iepure oarecare şi-i puse pumnalul în gât. Nu era nevoie de asta, pentru că Janos nu mişca şi nici măcar nu clipea.

După ce dădu un picior jilţului pe care stătuse, Mikes se îndreptă spre fereastră. O deschise repede şi, tot atât de repede, până să-şi dea cineva seama ce face, îl azvârli pe micul Janos la câini.

O izbucnire năprasnică de urlete de fiare întărâtate îi înfioră pe meseni mai rău ca valurile de frig care năvăleau în încăpere.

Era prea de tot. Măria sa se ridică scârbit şi porni împleticit spre odăile sale pline de miros de mosc, sprijinindu-se singur cu mâinile pe pereți.

Izbuti să ajungă şi să pună zăvorul în urma lui. Capul îi era greu de parcă ar fi fost plin de afion. Uşa de la baie era deschisă.

Se târî anevoie într-acolo şi avu bucuria s-o găsească pe Istvané ştergându-se harnică după bălăceala de până atunci. Îl aştepta.

Era într-adevăr minunată. Avea cel mai frumos spate de muiere din câte văzuse el până atunci. Trupul gol şi suav cu pulpe şi pântec de zăpadă fierbinte, pe care îl mângâia în neştire, răspundea supus la fiecare atingere. Nebunia înfricoşătoare a simțurilor putea începe. Încercă să se plece spre obrazul ei, s-o sărute, dar parcă i se tăia orice vlagă.

Când izbuti totuşi, podeaua de piatră a încăperii îi fugi deodată de sub picioare şi principele se prăbuşi cât era de lung în hârdăul plin de zoaie călâi. Abia cu mare greutate izbuti să-şi țină capul afară să nu se înece.

Nenorocitul de Teleki îi dăduse prea mult să bea.

CAPITOLUL X

Fostul magistru Petru Luncan înghiți cu lăcomie vinul dulceag care îl ațâța atât de mult şi se lăsă încet pe spătarul scaunului. Poate că era bolnav, aşa cum se temea uneori, şi nu-şi dădea seama. Era de ajuns să simtă căldura băuturii umblându-i încet prin măruntaie şi dintr-odată nevoia lui de a se răfui cu străinii aceia care îl urmăreau cu atâta stăruință se făcea de nestăpânit.

Încercă să se ridice să le spună ceva. Era cu neputință. Capul îi atârna de parcă i-ar fi fost plin de teriacă. Beția se dovedise mai tare ca el. Brațele îi erau ca de plumb, limba i se împleticea, privirile i se făceau cețoase.

Totuşi judecata lui nu pierea. Înțelegea că s-a înmuiat, că e ruşinos să stea aici, în această cârciumă jegoasă, el, Petru Luncan, fost *magister philosophiae atquae linguae latinae*, şi parcă se simțea mai puțin stânjenit. Acum îi părea rău că pregetase să se ducă la Marta, pregătită, de bună seamă, să-l aştepte ca de obicei cu odaia caldă şi liniştea ei învăluitoare, că umblă fără niciun rost prin oraş de şase săptămâni şi mai bine de la ieşirea lui din temniță, numai pentru că aşa avea poruncă de la pater Ioan, că nu e în stare să facă nimic mai însemnat pentru a răsplăti cum se cuvine umilința de neuitat de a fi fost închis şi batjocorit. Ruşinea, răzvrătirea şi ura păreau a nu-l mai părăsi. De asta se îmbăta. Amintirea zilelor şi nopților petrecute în paiele putrede din beciurile lui Alexius de Béthlen îi aprindea mințile şi-i îmbolnăvea mai rău ca otrava. Îl nimicea.

Sorbi rar, cu mişcări încete, pentru a simți din plin mirosul amețitor de struguri proaspeți din vin, apoi trânti oala pe masă. Câțiva stropi săriră pe copertele de piele ale vestitei lucrări *Christianae religionis institutio* a lui Calvin. Făcuse rost de ea de când Marta îl îndemna să-i lase pe papiştaşii lui, care făcuseră să fie prigonit mai rău ca un tâlhar, şi să treacă la credința ei. Într-un fel de predoslovie, de fapt scrisoarea

lui Calvin către craiul Fanciscus, se spunea că puterea care prigoneşte pe creştini nu este rânduială, ci tocmai lipsa oricărei rânduieli. Îi plăcuse asta. Făcuse în dreptul acelor rânduri o însemnare scurtă cu cerneală. Nu-şi mai amintea bine ce scrisese. Băutura lucra ca de obicei iute şi foarte temeinic.

— Domnia ta eşti magistrul Petru Luncan? se aplecă spre el unul din necunoscuții despre care credea că-l urmăresc.

Era un bărbat de statură potrivită, frumos la chip şi vesel la căutătură, cu mustăți groase, tăiate scurt, cu barba țepoasă, nerasă de cine ştie când, cu plete unsuroase şi cu o sarică din piei de oi în spinare. Cu toate că-l urmărea de aproape o săptămână şi prin oraş, şi prin crâşme, nu avea în el nimic din înfățişarea oamenilor aflați în slujba curții.

— Şi dacă sunt ce te priveşte? izbuti magistrul să-şi despletească limba. N-ai loc de mine?

Străinul păru descumpănit de felul în care i se vorbea. O clipă dădu să se întoarcă îndărăt. Se uita bănuitor pe la celelalte mese, pe unde oaspeții gălăgioşi înghesuiți pe lavițe, amestecați cu fum alb de friptură şi cu mirosurile acre de vin şi de straie umede, se frământau unii către alții. Apoi se hotărî să rămână.

— Trebuie să vorbim nişte lucruri, rosti el fără să se clintească. Ele te privesc şi pe domnia ta.

— Nu te cunosc şi nu doresc să ştiu cine eşti, se bâlbâi magistrul Luncan. Mai vrei şi altceva?

Străinul rămase cam nehotărât. Totuşi, nu plecă. Câteva clipe se uită aiurea, peste capetele oamenilor, de parcă ar fi văzut niscaiva cai verzi pe pereți. Apoi puse mâna pe un scaun şi după ce-l potrivi de cealaltă parte a mesei se aşează în fața magistrului de filozofie fără să spună ceva. Părea foarte încăpățânat.

În cârciumă era cald şi o duhoare trăsnită de vin acru, oțețit, de piei sărate de oaie de la şubele muşteriilor, de usturoi şi de untură topită de la fripturile grase fripte cu ceapă pe grătare, de mult fum de tutun. Doi condicari de la curte, nişte bătrânei cam hodorogiți, dar foarte prețuiți acolo pentru iscusințele lor la catastihuri, şedeau ceva mai departe, la masa cea mai aleasă, ca să bea vin negru de Țigmandru şi să mănânce fudulii fragede de berbec coapte în unt cu mirodenii şi ardei iute. Lumina spălăcită a înserării umede de început de februarie intra înjumătățită pe ferestrele murdare şi dădea celor din fața cupelor nişte chipuri şterse, aproape cenuşii. Câțiva tineri deşuchiați care şedeau la masa de la peretele dinspre răsărit şi râdeau fără oprire, nişte efebi veseli şi cugetăreți de la *Academicum Collegium* de i se mai zicea şi *Gymnasium ilustre* cel întemeiat cu peste cincizeci de ani în urmă de principele Gabriel Béthlen, începură deodată să cânte ca nebunii, fără să le pese de nimeni, ceva care aducea mai mult a cacofonie:

Bibit hera, bibit herus, bibit miles, bibit clerus.
Bibit ille, bibit illa, bibit servus cum ancilla…

Necunoscutul ridică ochii şi după ce înţelese că toată lumea din cârciumă îşi vede de treburile ei, se plecă iar spre magistrul Petru.

— Vreau să vorbim ceva despre temniţa în care ai stat! îi ceru el pe furiş. Avem nevoie de domnia ta! Trebuie să ne ajuţi!

Fostul magistru se uită prevăzător primprejur. Aburii grei ai beţiei se risipiră puţin. Se plecă şi el către străin.

— Şi ce anume vrei să ştii despre temniţă? îi râse el în faţă ca şi cum ar fi ascultat o bazaconie nemaipomenită. Ce foloase ai să mă ispiteşti? Cine eşti?

— Avem multe de vorbit, îi mărturisi tainic străinul. Trebuie să ne sfătuim pe îndelete!... Fireşte, nu aici!

Abia acum magistrul Petru pricepu că trebuie să fie cu cea mai mare băgare de seamă. Dacă era iscoadă cu adevărat, omul acesta care-i cerea să vorbească despre lucruri neîngăduite îl putea nenoroci. Dar dacă, dimpotrivă, aşa cum spunea el, se ferea de urechi neprieteneşti, atunci trebuia să fie mai prevăzător ca oricând.

— Hai sus la mine în odaie! se hotărî el pe neaşteptate, cutreierat de îndoială şi de teamă.

Ca să se ridice, fu însă nevoie de ajutorul străinului. Îndată, alţi doi bărbaţi, straşnic înarmaţi, dintre care unul foarte dichisit îmbrăcat, iar altul cu înfăţişare sărăcăcioasă de ţăran amărât, tovarăşii de umblete ai necunoscutului, se grăbiră să dea şi ei o mână de ajutor. Îi puseră deci cartea de pe masă în braţe şi se îndreptară anevoie spre uşa scârţâită care ducea către treptele dinăuntru ale clădirii. *Hanul Cerbului* avea o scară uriaşă. Începură să urce grijulii.

În răcoarea de pe trepte, aburii beţiei se risipiră mai departe, ceva mai repede decât la masa din cârciumă. Fostul magistru avu tăria să se scuture de ajutoarele sale şi să meargă singur spre odaia sa. În dreptul unei ferestre deschise care dădea spre curtea plină de cai, de căruţe şi de grămezi de bălegar amestecate cu paie, văzduhul umed îl învioră până în suflet ca o apă de munte risipită şuvoi. Se lăsa seara. De pe acoperişurile înmuiate, zăpada se scurgea anevoie în şiroaie subţiri de-a lungul unor ţurţuri sticloşi. Începutul de februarie era mai cald ca de obicei.

Deschise uşa de la odaia lui sărăcăcioasă şi le făcu semn celor trei să intre. După ce trase zăvorul pe dinăuntru îi îndemnă să se aşeze pe marginea patului sau pe cele două scaune schiloade lipite de masă. Frigul vânăt de aici, care după căldura din cârciumă îl făcea să tremure, îi luă alte moleşeli ale beţiei.

— Cu cine am cinstea? întrebă el anevoie după ce aşeză cartea pe masă.

Cei trei se uitară pe tăcute unii la alţii. În cele din urmă, bărbatul cu mustăţile groase, care îl întrebase de vorbă şi jos în cârciumă, se hotărî:

— Gheorghe mă numesc. Gheorghe Brad, curelarul din Luduş.

— Martin… Martin Butnar, rosti cel foarte dichisit îmbrăcat, un bărbat cu faţa prelungă şi înfăţişare de neguţător sau de orăşean meşteşugar. Eu sunt de la Reghin…

— Imre Asztalos, adăugă înclinându-se scurt cel cu înfăţişare săracă şi sălbatică de ţăran năpăstuit.

Urmară câteva clipe de tăcere. Magistrul Petru nu-şi spuse numele aşa cum se cuvenea. Se aşeză anevoie pe marginea patului. Bănuia că oamenii aceştia care îl căutaseră să stea de vorbă cu el ştiu şi cine este şi ce face aici la han.

— Cu ce vă pot fi de folos? întrebă el prevăzător fără să poată scăpa de un simţământ apăsător de teamă.

Cei trei schimbară iarăşi priviri. Se hotărî să vorbească Gheorghe Brad curelarul.

— Ne paşte un mare necaz, mărturisi el. Avem nişte tovarăşi de-ai noştri închişi pe nedrept în temniţă la Alexius de Béthlen. Am auzit că domnia ta cunoşti amănuntele acelei temniţi. Că ai fost închis acolo şi ţi s-a dat drumul…

— Şi?

— Am dori să cunoaştem şi noi aceste amănunte.

— Adică? se încruntă magistrul.

— Adică…să ştim şi noi, îl lămuri curelarul. Cum sunt porţile păzite, cum sunt intrările şi ieşirile, câţi oşteni stau de pază, cum se poate fugi de acolo… Unele amănunte…

Magistrul Petru lungi gâtul de parcă toată căldura care-i umblase prin trup cât stătuse în cârciumă l-ar fi năpădit iar.

— La ce vă trebuie aceste amănunte? se miră el prosteşte, cu toate că înţelesul întrebărilor era cât se poate de lămurit.

Cei trei străini nu răspunseră. Şedeau liniştiţi şi hotărâţi de parcă ar fi aşteptat de la el mai mult decât mărturisirea unei taine. I se făcu deodată frică. Pe spinare şi pe frunte îl treceau năduşelile.

— Nu cunosc nici un amănunt, se hotărî el deodată. Şi nu am nimic de mărturisit…

Se ridică toropit făcându-le semn să iasă, pentru că el nu are ce vorbi cu ei.

Străinii nu se mişcară. Imre Asztalos duse mâna la chimirul de piele unde se vedea un pumnal.

— Asta e tot? îl privi curelarul dintr-o parte.

— Da, asta! ridică magistrul din umeri. Nu ştiu nimic! Nu cunosc!

Şi dădu să se repeadă la zăvor, să fugă de lângă ei.

Abia puse mâna pe clanţă şi o lovitură de pumn ca un trăsnet îl doborî la pământ mai înainte de a pricepe cine-l pălise. Fu întins pe podeaua murdară de noroi, i se puse un căluş în gură, să nu urle, apoi i se legară iute mâinile şi picioarele. Peste puţin timp era vârât într-un sac lung, pregătit din timp, strâns bine la gură, şi lăsat să zacă în el la perete ca o marfă oarecare.

Ceva mai târziu, după ce se întunecă îndeajuns, cei trei îşi luară sacul, ieşiră de la han şi rătăciră un timp prin frig şi prin apăraia şi fleşcăiala ulicelor, după care intrară iarăşi undeva. Magistrul Petru auzi cum încuie uşile în urma lor, cum trag zăvoarele. După ce se încredinţară că nu-i pândeşte nicio primejdie, dezlegară sacul şi-l lăsară slobod pe prinsul lor.

Magistrul Petru se ridică ameţit şi se pipăi grijuliu la gură. Căluşul strâns prea tare îi strivise buza. Sângera. Locurile unde fusese legat la mâini şi la picioare îl usturau şi-l dureau de-i răspundeau în creier. Martin Butnar îl împinse în scârbă şi-l sili să stea lipit de zid.

— Dacă nu spui de bunăvoie, îl ameninţă rece Imre, o să spui de nevoie!

Şi se pipăi la brâu unde se vedea cuţitul înfipt în chimir.

Erau într-un fel de beci umed, cu mucegaiuri verzi pe bolţile de cărămidă şi pe tencuiala dintre bolovani, cu câteva putini la perete din care trăsnea un miros greu de varză acră, cu nişte grămezi de lemne uscate, puse la îndemână, către uşă. O lumânare subţire de ceară verzuie, lipită de stâlpul din mijloc, lumina slab feţele galbene ale străinilor. Păreau la fel de liniştiţi şi de neîndurători ca la han.

— Ştim tot despre domnia ta! încercă să-l ia cu binele Gheorghe Brad curelarul. Cine pătimeşte pe nedrept, nu uită! Noi înadins te-am ales!

— Spune-mi, rogu-te, se înmuie pe neaşteptate Imre Asztalos, cât ai fost acolo în temniţă n-ai văzut-o cumva şi pe femeia care a fost arsă cu trei săptămâni în urmă? Au bătut-o? Au chinuit-o mult?

Aveau privirile grele de tristeţe şi părea bolnav de deznădejde şi de ură. Fostul magistru înţelese că are de-a face cu nişte răzvrătiţi de pe Valea Mureşului. Aşadar nu erau iscoade. Urmăreau să scoată pe niscaiva tovarăşi de-ai lor din temniţă şi aveau nevoie de lămuriri amănunţite cu privire la starea încăperilor şi a pazei din iadul peste care stăpânea Alexius de Béthlen. Înţelegea bine nevoia lor de răzbunare şi stăruinţa cu care îl încolţeau. El însuşi, când stătuse să vegheze trupul neînsufleţit al lui Iacob Bocor, se gândise la moartea paterului Augustin Balas ca la singura binefacere pe care şi-o mai dorea. Înţelegea de asemenea că nu se poate aştepta la nicio îndurare de la ei.

— Întrebaţi, răspunse el grijuliu, de amănunte foarte primejdioase. Ce-mi daţi să vi le dau?

Martin Butnar îl privi cu atâta dispreţ de parcă ar fi vrut să-l nimicească.

— Te mai şi târguieşti? Nu ţi-e ruşine după câte ai îndurat? Nu vezi că eşti în puterea noastră?

Curelarul de la Luduş făcu semn tovarăşului său să se oprească.

— Ce târg vrei să faci? întrebă el cu o anumită bunăvoinţă.

Magistrul îşi dădu seama că meşterul este cel mai de seamă între cei trei care îl cercetau. Se hotărî să stea de vorbă numai cu el.

— Am şi eu nevoie de ajutorul vostru. Aşa cum voi aveţi de al meu!

— Anume?

— Aici în oraş, pe ulița Frânghierilor, într-o casă mare şi veche, îl lămuri magistrul, stau doi monahi pe care aş dori să-i am în mână… Să fac eu ce ştiu cu ei…

— Şi… ce-ai vrea să faci cu ei? zâmbi cu subînţeles curelarul.

Magistrul se simţi iar cotropit de fierbinţeli bolnave. Nu răspunse decât cu o anume întârziere.

— Asta mă priveşte numai pe mine!

Se lăsă tăcerea. Undeva deasupra se auziră nişte tropote înfundate de cai la galop. Aşadar, se gândi prinsul, pivniţa în care îl ascundeau era săpată adânc sub pământ, dar undeva pe lângă o uliţă.

— Nu ceri prea mult? întrebă iar curelarul. Doi oameni pentru nişte ştiri, fie ele oricât de însemnate, aduce a târg cam scump.

— N-o să stau deoparte! se revărsă deodată fostul magistru, dezlipindu-se de zid. Merg cu voi şi cu oamenii voştri în temniţă! Asta poate fi de o mie de ori mai folositor decât nişte ştiri răzleţe pe care vi le dau. Avem nevoie unii de alţii!

Nu era însă nevoie să se roage prea mult de ei. Tocmai pentru că doreau să-l aibă alături, Gheorghe Brad curelarul şi, după el, Martin Butnar şi Imre Asztalos încuviinţară fără nicio altă tocmeală. Îl poftiră să se aşeze pe lemne şi se apucară să vadă pe îndelete felul în care trebuiau să lovească la pater Vartolomeu. Faptul că parohul de la Sînzieni şedea într-o casă în mijlocul oraşului părea a îngreuna mult lucrurile. Totuşi asta nu-i putea face să se lase păgubaşi. Mai ales după ce Imre Asztalos află că la arderea nevestei lui a fost de faţă şi pater Augustin Balas, hotărârea lui se făcu de nestrămutat.

Se învoiră în mare ca lovitura de la casa în care şedea pater Vartolomeu şi cea de la temniţă să fie dată în aceeaşi noapte, cu oameni pregătiţi din timp. Iar oamenii care doreau să-şi scape rudele din temniţă, hotărâţi şi pricepuţi la bătaie, erau destui în rândurile răsculaţilor. Magistrul Petru înţelese de asemenea, deşi nu destul de lămurit, că printre cei doi închişi se află unul dintre cei mai de seamă capi ai răscoalei — Bucur Păcurar se numea. Se apucă să întrebe amănunte despre acest lucru. Nu i se spuse nimic. Aşadar încrederea lor în el nu era deplină.

Poate că de aceea la încheierea sfatului cei trei nu se hotărau ce să facă cu el. Butnar înclina să-l lase aici încuiat, să nu iasă cine ştie ce necaz. Imre era de părere să-l ducă să-l închidă în altă parte, nu-şi dădea seama unde.

— Vă e teamă că o să vă dau de gol sau că o să vă vând? îi întrebă magistrul de-a dreptul.

— Ne e teamă că eşti slab, îl lămuri Imre. Noi n-avem dreptul să ne încredem decât în noi înşine…

Prinsul tăcu posomorât. Aveau dreptate. Nu îndrăzni să-i mai întrebe nimic.

— O să te lăsăm totuşi să pleci, hotărî cu multă întârziere curelarul… Nu e bine ca prietenii domniei tale sau oamenii de la han să vadă că lipseşti. Dar, rosti el liniştit, cu o hotărâre din care fusese smulsă de mult orice urmă de slăbiciune, să te ferească bunul Dumnezeu să vorbeşti ceea ce nu se cade!...

Îi făcu semn să iasă. Şi pentru ca el să nu bâjbâie prin întuneric, Imre se grăbi să-i arate drumul.

Afară luceau stelele şi se lăsase gerul. Îşi simţea fruntea rece. Îl lua cu frig. Beţia pierise cu desăvârşire.

*
* *

A doua zi însă fostul magistru Petru Luncan se răzgândi. Nu mai ştia dacă trebuie într-adevăr să ţină numai pentru sine taina înţelegerii cu răsculaţii intraţi pe furiş în oraş sau dacă nu e totuşi mai bine să se mărturisească paterului Ioan Căianu-Valachus. Simţea că se află în nişte împrejurări hotărâtoare, că trebuie să fie tare şi să judece cu multă prevedere. Dar tocmai acum parcă nu mai era în stare să ducă la capăt niciun gând.

Plecă aşadar de la *Hanul Cerbului* încă de dimineaţă şi nu se opri decât la casa nobilei doamne Suzana. Slugile, care îl cunoşteau, îi dădură repede drumul. Stăpâna casei era însă plecată la târg împreună cu *honorabilis* Ştefan Cândea de la Leşnic, vărul ei, şi cu precuvioşia sa pater Ioan, preotul casei. Se auzise că veniseră mărfuri alese — mătăsuri, atlasuri, pânzeturi de in şi catifele — aduse de neguţătorii de la Bucureşti, fie de la Constantinopole, fie de prin ţările arăpeşti. Slujnica tânără, plină de gingăşie şi de supunere, care îi spunea toate aceste lucruri, ştia de asemenea că pater Ioan trebuie să vină cât mai curând îndărăt, pentru că zicea că vrea să lucreze — adică să stea la masa lui plină de cărţi şi hârţoage, să cânte la lăută şi apoi să scrie. Îl rugă deci să se dezbrace de scurta îmblănită şi să intre la el în odaie, să-l aştepte.

Se supuse. Slujnica închise uşa în urma lui şi se făcu nevăzută. În odaia custodelui era curat şi aerisit, toate lucrurile şedeau într-o rânduială desăvârşită. Trase un scaun şi se aşeză stânjenit de parcă ar fi făcut un lucru neîngăduit. Îi plăcea aici.

Lăutele vechi şi flautele de felurite mărimi rezemate la perete, foile de pe masă pline de semne pe care pater Ioan scria fără odihnă la *Magnus cantus coelestis* răspândeau o pace învăluitoare în stare să-l cucerească. Lăsând la o parte porunca aspră dată de pater Antonio, trimisul Romei, care ceruse ca preacuviosul custode de la Şumuleu împreună cu fostul magistru de filozofie să nu plece din oraş până când măria sa principele Apafi nu hotărăşte cine trebuie să fie ales *vicarius generalis*, se părea că pater Ioan se simte mai mult decât bine sub ocrotirea blândă a nobilei doamne Suzana. Ar fi urmat ca după ce se ştia de preaînalta hotărâre a măriei sale, pater Ioan să se întoarcă la Şumuleu şi, având de partea sa pe stăpânii Ţării Ardealului şi pe trimişii Sfântului Scaun de la Roma, să-şi pregătească alegerea. Despre prea sfinţitul episcop Casimir Domokoş, care vieţuia de asemenea la mânăstire la Şumuleu, se auzea că este pe moarte.

Dar zilele şi săptămânile treceau, iată se isprăvea şi iarna, şi măria sa încă nu hotărâse nimic. Aşadar trebuiau să aştepte. Până una alta, pater Ioan scria neobosit la cântecele lui, iar el, fostul magistru, monah fără mânăstire, fără masă şi casă, cu banii pe isprăvite, citea pe apucate ce-i cădea în mână, umbla şi se îmbăta prin cârciumi şi visa cum ar putea răsplăti lui Szebelebi suferinţele şi ruşinea îndurate în temniţă. Uneori lua parte la întâlnirile cu vin vechi, cu cântece de lăută şi cu gânduri măreţe de viitor din casa nobilei doamne Suzana. La o astfel de întâlnire spusese el că vrea să

treacă la calvini. Fusese privit cu neîncredere, apoi cu uimire. Pater Adam Iuănuț îi amintise atunci de vestitul Mihail Halici fiul, din Caransebeș, *illustrissimus poeta valachus*, fost rector prea învățat la colegiul calvin din Orăştie. Cu şapte ani în urmă, rectorul Mihail Halici, care se dădea în vânt după cele spuse de filozoful Cartesius cu privire la îndoiala cu măsură asupra tuturor cunoştinţelor omeneşti, începuse să facă sfaturi la colegiul său pe seama scrierilor venite de la Paris. Între fraţii monahi catolici se auzise că pe urmele lui Cartesius, rectorul Mihail Halici fiul înclină să fie plin de înțelegere față de mulți învățați din rândurile bisericii romane. Pentru asta, cu numai doi ani în urmă, fusese dat afară de la colegiu, silit să umble pe la Aiud şi Sibiu pe la alte şcoli în căutare de slujbă pe măsura învățăturii lui, iar în cele din urmă să ia calea străinătății. Se auzea despre el că a ajuns în Țările de Jos şi că are de gând să plece mai departe fie în țara ce se cheamă Englitera, fie în țara Franțojilor. Aşadar, încheiase blând pater Adam, când mulți învățați înclină spre scutul bisericii romane, e cel puțin nefiresc ca fiii săi cei buni să se lepede de ea.

Nu se întinsese mai mult la vorbă deşi avea destule să le spună. Fosta lui slujbă de *magister philosophiae* la şcoala mânăstirii Şumuleu atârna de hotărârea custodelui. Pentru că fusese un monah lipsit de ascultare, pentru că şedea prea mult cu mirenii în oraş la Miercurea Ciucului, unde avea iubite, gazdă şi odaie de lucru plină de cărți eretice, tocmai de aceea mulți din cei ce-l înconjurau pe pater Ioan ceruseră cu tărie încă de mult îndepărtarea lui din şcoală. Rămăsese încă un anumit timp pe loc, înainte de a fi dat afară, plătit bine cu patru galbeni pe an, fiindcă pater Ioan îi ținuse totdeauna parte. Îi era dator sufleteşte. Dator mult.

Se simți deodată împovărat, apăsat de legătura lui cu pater Ioan. Răsfoi în neştire prin cărțile şi foile de pe masă. Închipuirile legate de Şumuleu şi de sfatul la care se povestise despre Mihail Halici fiul se făcură nevăzute. În liniştea încăperii, hârtiile aveau un foşnet anume.

Se opri cu ochii ațintiți pe o foaie prelungă, împăturită numai pe jumătate. Era o scrisoare. O scrisoare gălbuie venită de departe, tocmai de la Viena, după câte înțelegea. Cinstea lui şi dragostea pentru pater Ioan îi ceru să nu-şi bage nasul unde nu-i erau treburile. Totuşi ispita de a şti ce scrie acolo era mai puternică. O desfăcu încet, cu degete tremurătoare.

„Illustrissime atquae reverendissime, citi el la început silavă cu silavă, apoi tot mai repede, *custos et spectabilis carus meus amicus,* Ioane, prea iubite frate întru Domnul. Am primit cu multă bucurie atât scrisoarea ta, cât şi cartea *Praecepta Logicae Peripateticae* de Gasparus Bartholinus, tipărită la Sibiu în anul Domnului 1648. Aştept mai departe atât cărțile pe care ți le-am cerut, cât şi cele pe care mi le-ai făgăduit. Toate îmi fac trebuință. Despre tipăriturile dorite de tine îți scriu, cu toate că nu am izbutit să dobândesc deocamdată nimic. Am însă mai multe făgăduințe şi nădejdi bune că le voi dobândi pe toate şi că ți le voi putea trimite mai târziu. Deocamdată îți pun alături o culegere necerută de tine, despre care am auzit însă că se bucură de mare preț între toți cei ce se îndeletnicesc cu *ars musicae*. Ea cuprinde

scrieri, parte de mână, parte tipărite, de vestitul Tomas Luis de Victoria, care a fost *magister musicae* la Santa Maria de Monteserrato la Roma şi apoi la Madrid, la curtea crăiesei Maria. În culegere se află *Officium Hebdomadae Sanctae, Missa da Requiem* şi *Officium Defunctorum* — lucrări alese, pe măsura aşteptărilor tale."

Magistrul se opri. Se părea că nu sunt lucruri care să-l privească pe el. Ispita de a intra pe furiş în treburile tainice ale paterului Ioan îl îmboldi însă din nou.

„Cât priveşte cele ce-mi spui, citi el iarăşi, despre dorinţa ta de a rămâne deoparte în lupta pentru putere, ele nu mă miră, dar nici nu mă bucură. Am mai departe credinţa nestrămutată, pe care o mărturisesc mereu prin dese scrisori prietenilor mei de la Roma, că marea cinste de *vicarius generalis* ţi se cuvine pe deplin. Eu cred că puterea în ea însăşi nu este nici bună, nici rea. Bun sau rău poate fi însă felul în care e folosită puterea. Mai mult poate decât oricare altă stare, puterea îl face pe om să se lege prin mii de fire văzute şi nevăzute de soarta celorlalţi semeni ai săi. Căci prin putere, *carus meus amicus*, omul se răsfrânge pe sine în altul atât în bine, cât şi în rău. Eşti pus acum să alegi. În viaţa noastră, firavă şi trecătoare, fir de praf în pulberea lumii şi a luminii, nu se află nimic mai însemnat şi mai măreţ ca datoria de a alege. Eu cred că fiecare om este în stare să aleagă, să facă ceva din ceea ce s-a făcut cu el. Este şi aceasta o parte uimitoare şi adânc răscolitoare a puterii de care suntem în stare. Căci puterea, bună sau rea, înainte de a ne fi dată de alţii, de a fi dobândită, se află în noi înşine. De aceea cred eu în chemarea înaltă a cuviosiei tale. Altfel spus, a avea cunoştinţa lămurită a puterilor din noi înseamnă a fi şi a trăi, a ne dovedi pe noi înşine în plinătatea fiinţei noastre. Fireşte, nu înţelegem niciodată până la capăt nici fiinţa, nici judecata, nici puterea noastră. Fiinţa este taină. Puterea este de asemenea taină. Şi har. Şi *synthesis* de lumesc şi ceresc. Dar harul nu poate fi nici gândit, nici închipuit, nici dovedit îndeajuns, căci atunci el n-ar mai fi ceea ce este. Dar poate fi trăit. Şi neliniştea adâncă în care te zbaţi acum îmi dovedeşte mie că trăieşti din plin, că harul Domnului lucrează necontenit asupra ta. Acolo la Alba, în asprele încercări prin care treci, legăturile tale cu oamenii, adică semnele puterilor din tine şi ale harului pogorât asupra ta, se fac mai strânse şi se înmulţesc. Taina puterii înlătură mult din hotarele dintre tine şi semenii tăi. Ştiu. Ai fost lovit în adevărul tău şi în dreptatea ta. O anumită îndârjire nu-ţi lipseşte. Rămâne doar ca această îndârjire să apuce pe drumul cel bun care te duce departe, dincolo de răutăţile iscusite ale duşmanilor, de încercările grele la care eşti supus. Îmi place să cred că în loc să te slăbească, ele te vor întări. Că nu vei pierde din vedere înţelesurile mari ale lucrurilor pentru neliniştile şi înţelesurile mărunte trecătoare. Îmi place mai ales să cred că vei găsi izbăvirea ta în nădejde, în gândire înţeleaptă şi rugăciune. Căci a nădăjdui înseamnă a gândi împotriva a ceea ce este răutate şi încercare dureroasă venită de la oameni sau de la împrejurările mişcătoare ale vieţii. Nădejdea este destrămare a ceea ce ne apasă, este deschidere spre frumuseţe şi bine, spre lumina de dincolo de lume. Îmi scrii despre deznădejdea care te încearcă uneori şi despre nevoia ta de linişte. Aş

dori mult să nu uiți că deznădejdea e moartea însăşi mai înainte chiar de a pleca din viață. Roagă-te şi nădăjduieşte! Şi fii tare în credința harului cu care ai fost dăruit! Nădejdea este iubire de oameni şi de Dumnezeu. Dar iubirea de oameni este cea dintâi poruncă a credinței noastre. Căci tot aşa cum hotarele dintre ființa ta şi alții se prăbuşesc prin putere, tot aşa tu te faci una cu ei prin iubire. Aş vrea să te gândeşti la putere cum te gândeşti la iubirea de aproapele. Iubirea este mai presus de judecata obişnuită şi este şi ea un semn al puterilor minunate care sălăşuiesc în noi. Poate că a nădăjdui înseamnă tocmai a iubi, a te dezmărgini pe tine pentru a te cuprinde laolaltă cu altcineva în aşteptarea unei împliniri la care râvneşti şi la care ai dreptul. Nădejdea este puterea plină de taină care ne poartă în viață pe fiecare din noi. Eu sunt încredințat că a avea puterea, a nădăjdui şi a fi dăruit cu harul dragostei înseamnă împlinire. După această împlinire umblăm fiecare din noi de la începutul zilelor noastre până la sfârşitul vieții…”

Un zgomot depărtat de uşă trântită îl făcu pe magistrul Petru să tresară speriat. Cineva ieşise din casă. Câteva clipe trecură încet într-o aşteptare nedesluşită. Se uită ca un răufăcător în jur, prin odaie, apoi citi repede mai departe, cu aceeaşi lăcomie.

„Îmi scrii de asemenea, se spunea în rândurile care urmau, că puterea ta şi singura slavă la care râvneşti vin din cântecele pe care le scrii, că lor îți închini şi simțurile, şi gândurile, şi însăşi viața ta. Mă străduiesc să te pricep şi mărturisesc că nu izbutesc. Într-adevăr, trebuie să fie nespus de primejdios umbletul acesta prin tărâmul dumnezeiesc pândit de prea mulți diavoli. Am mai cunoscut aici la Viena câțiva bărbați care îți seamănă la fire. Şi ei erau robiți de vraja dulce din *ars musicae*. Erau mândri de născocirile lor minunate din lumea sunetelor şi păreau fericiți. Asta nu m-a împiedicat să bag de seamă că toate lucrurile pe care le născoceau ei, aşa de bogate, de neaşteptate şi de mărețe chiar, erau însoțite de o umbră de îndărătnicie din ce în ce mai adâncă, a deprinderii de a cânta de dragul cântecului, de a încerca alcătuiri neaşteptate şi uluitoare dintr-o pornire lipsită de orice îndreptățire mai înaltă, de a prețui meşteşugul lor ca pe un joc iscusit, în sine, şi doar atât. Spre marea mea uimire, ei spuneau deschis că jocul minunat al sunetelor este singura îndreptățire a lucrării lor. Întemeindu-se numai pe sunete, ei înlăturau cu bună ştiință cuvintele şi înțelesurile lămurite din cântare, scriau doar *sonata a sonando*, cum se obişnuieşte acum, şi păreau mulțumiți de ei şi de lume. Dar câştigul adus meşteşugului acestora, uluitor uneori, într-adevăr de numeroasele lor *sonatae, concerti* şi *symphoniae*, în care orice cuvânt fusese înlăturat cu bună ştiință, mie nu mi se părea deloc a fi pe măsura sărăcirii lor datorită alungării înțelesurilor mai lămurite, pierderilor de tot felul care se ivesc de pe urma despărțirii cântecului de *ars poetica* sau de filozofie. Cei care scriu asemenea lucruri se poartă astfel de parcă oricare din alcătuirile lor îşi ajunge sieşi prin ea însăşi. Fără niciun alt ajutor din afară. Este şi acesta un semn al trufiei de care se simt totdeauna purtați cei ce stăpânesc tărâmul dumnezeiesc pândit de prea mulți diavoli.

Gândurile privitoare la adevăruri, la învățăturile cele bune, la pildele în stare să ne mişte până la lacrimi lipsesc cu desăvârşire din noile alcătuiri şi cu deosebire din *sonata a sonando* care este un lucru mult prea lumesc, lipsit de orice evlavie. Ele sunt jertfite fără milă de dragul strălucirilor neaşteptate pe care *ars musicae* le poate aduce chiar şi fără cuvinte. Ele sunt disprețuite chiar. Din călăuzitoare, cum ar fi trebuit să fie, istorisirile pline de miez şi de tâlcuri au ajuns un fel de piedică în calea desfăşurării năvalnice a feluritelor bucurii vinovate care se pot găsi în *ars musicae*. Trufia şi ispita destrăbălării fără margini sunt însă printre cele mai grele păcate în stare să apese cugetele noastre. Mi se pare uneori că destrămându-se treptat într-o asemenea bucurie vinovată, adevărată *perversitas animae,* judecata celor ce scriu cântece de dragul cântecelor se depărtează de orice învățătură şi de orice sfială. Meşteşugul lor plin de *furor poeticus* pare diavolesc, mândria lor — un fel de trufie plină de cruzime uneori, întemeiată pe sine însăşi. Ei uită aşadar că meşteşugul este cuviință, rânduială supusă altor şi altor rânduieli, mereu mai înalte, mereu mai trainice. Pythagoras, de care am mai pomenit în scrisorile noastre, şi care ne-a lăsat multe învățături de folos în ştiința numerelor şi a gheometriei, ne-a arătat pentru totdeauna ce înseamnă rânduială nu numai în lumea sunetelor, ci şi a stelelor şi luceferilor, a sufletelor noastre chiar. Căci sunetele, sufletele, numerele şi stelele, toate în lumea văzută şi nevăzută, stau, zice el, într-o legătură tainică, pe cât de strânsă, pe atât de nezdruncinată. Totul pe lume, *carus meus,* este număr şi rânduială. E ierarhie. Este supunere. Şi ascultare. *Altissima et profundissima harmonia mundi.*

Nu mă îndoiesc, dragul meu prieten, că podoaba aleasă a supunerii a înfrumusețat totdeauna sufletul tău minunat. Aş dori să nu uiți asta! Puterea la care eşti chemat nu este trufie. Este slujire. Şi legământ aspru. Şi datorie. Pe care, ştiindu-le la tine neîntinate sau umbrite de încercările grele, le prețuiesc acum mai mult ca oricând.

Rămân aşadar al tău din toată inima şi cu aceleaşi dorințe de bine. Primeşte îmbrățişarea mea şi toată dragostea mea.

Benedico te!
Gavril”

Magistrul Luncan dădu foile la o parte. Sub el era şi răspunsul dat de pater Ioan. I se părea că săvârşise un furt. Aținti urechea să prindă dincolo de uşă zgomotele primejdioase în stare să-l vestească dacă vine sau nu cineva. Era linişte. Îşi simțea sufletul greu. Era vinovat. O vână subțire i se zbătea la tâmplă. N-o putea opri.

Asta nu-l împiedică să se scufunde în cetire cu acelaşi nesațiu nedomolit, să vadă ce răspunde pater Ioan la îndemnurile fierbinți ale prietenului său de la Viena.

„Illustrissime, praeclarissime atque doctissime magister Gabrielus Ivul, era scris în răspuns, *ordinarius Universitatis Vindobonensis, spectabilis et carus meus amicus.* Asemenea şi eu te îmbrăţişez şi te binecuvântez din toată inima, cu aceleaşi dorinţe de sănătate şi de nesfârşită bucurie întru Domnul Dumnezeul nostru, *pater coelestis et creator mundi!* Am primit scrisoarea ta precum şi cărţile de mare preţ pe care mi le-ai trimis. În *Officium Hebdomadae Sanctae* am găsit frumuseţi neaşteptate care m-au mişcat mult. Unele din ele seamănă neaşteptat de bine cu cele din *Hortus rosarum*. Îţi sunt deci cu mare recunoştinţă atât pentru ele, cât şi pentru cele ce-mi scrii cu atâta frăţească dragoste, ca de obicei. Aştept mai departe pe acelea despre care îmi spui că le vei dobândi ceva mai târziu. Ca să răsplătesc, fireşte într-o măsură cu totul neînsemnată, grija şi toată bunăvoinţa ta, îţi trimit alături o nouă cumpărătură, o cărticea pe cât de veche pe atât de preţioasă, tipărită de Franciscus Titelmann, iarăşi un luteran, la noi, la Cluj, în anul Domnului 1580, şi anume *Compendium dialecticae ad libros logicorum Aristotelis admodum utile ac necessarium.* Mi-a găsit-o vărul Mihai Căianu de la Leghia şi pentru că ştie că strâng cu multă bucurie asemenea lucruri mi-a adus-o fără întârziere.

Trecând acum la cele ce-mi scrii despre datoria mea de a primi cinstea puterii, mă simt îndemnat să-ţi spun că am început să mă obişnuiesc cu gândul la ea, că am avut chiar destule împrejurări când am dorit-o cu furie şi deznădejde. Îţi închipui, bineînţeles, că stările în care am visat la ea n-au fost nici pe departe cele mai bune cu putinţă. Ţi-am scris despre Iacob Bocor, efebul care a murit în temniţă. Am trăit cu groază clipe rele de răzvrătire şi mânie, de tristeţe domolită uneori dar niciodată stinsă, în care mi se părea că nimic în jurul meu nu mai are vreun înţeles. Atunci puterea mea de judecată nu era în stare să-mi dovedească altceva decât lipsa de rost a multora dintre faptele noastre. Fireşte, în asemenea împrejurări nenorocite nu judeci niciodată mai bine, dar trăieşti totdeauna mai mult. Mai primejdios şi mai adânc. Am trăit mai mult pentru că iadul mâniei şi al tristeţei fără margini a fost alături de mine. Mi s-a părut astfel că pricep un lucru. Adevărul şi dreptatea unui om, preţul faptelor sale, nu au înţeles prin mulţimea şi adâncimea întâmplărilor — bune sau rele — pe care le trăieşte. Judecata noastră sau toate acele amănunte închipuite de noi despre lucrurile în care credem nu au preţ adevărat decât într-o trăire dezmărginită, vecină cu patima şi suferinţa, cu nebunia chiar. Am urât până mi s-a otrăvit sufletul de nu mă mai cunoşteam. Şi am fost răzvrătit împotriva poruncilor blândeţii, ale smereniei şi ale cuviinţei. Am spus nu împotrivirilor mele mai vechi privitoare la ispita puterii. Spunând nu într-o parte, am spus însă da într-alta şi astfel m-am trezit mistuit dintr-odată de porniri aprige de care nu mă crezusem niciodată în stare. Mi s-a părut că nu mă mai pot înţelege. Eram cu totul altul. Răzvrătirea noastră împotriva stării în care ne găsim sau a faptelor cu care ne înfruntăm vine din această pornire tulbure de nemulţumire, de ură şi depărtare sufletească faţă de împrejurările pe care le străbatem, dar şi de neînţelegere şi întuneric, din bâjbâiala fără rost a vieţii noastre. Răzvrătirea m-a copleşit. Mi-a dat un înţeles nou, nebănuit, al înseşi stării mele. M-a prefăcut.

Mi-a adus aminte, aşa cum îmi scrii tu, că trebuie să aleg. Dezlegat de vechi datorii, bântuit de porniri cu neputinţă de stăpânit, gata să-mi hotărăsc soarta, m-am simţit singur şi neputincios în faţa urii duşmanilor mei şi a nepăsării oamenilor, copleşit de o răspundere uriaşă, întinsă până la marginile lumii. Zile întregi am auzit în închipuire cele mai triste cântece cu putinţă. Am încercat să scriu acele sunete şi n-am fost în stare de nimic. Lumea mi s-a înfăţişat atunci schiloadă şi năucă, frământată fără încetare de porniri fără rost. Între mine, biet *homo ex humo,* şi ea, prăpastia neputinţei mele se căsca fără margini. Am fost bolnav. De ură, neputinţă şi dezgust. Am păcătuit. Dumnezeu mă va pedepsi pentru toate aceste gânduri lipsite de evlavie şi de smerenie.

Apoi, boala mea, chiar dacă nu a trecut cu totul, s-a mai uşurat. Am izbutit să încerc din nou corzile lăutei şi să scriu — lucruri dezlânate, lipsite de orice noimă, pe care le-am rupt cu silă şi le-am aruncat la gunoi. Pe măsură însă ce scriam, jocul bolnav şi primejdios cu închipuirile mă făcea mai slobod. Slobod faţă de mine însumi, fireşte. Slobod de multe din poruncile vechi în care credeam. Era o slobozenie ca o înşelare care nu-mi aducea decât o înseninare trecătoare, vecină cu uitarea. Puţin îmi păsa ce urmare vor avea faptele mele. Nu mă mai gândeam la lume, ci la jocul meu minunat, la *ars musicae*. Jocul este nădejde şi mântuire. Este liman. O cântare frumoasă fie ea şi fără cuvinte, în sine şi pentru sine, cum este *sonata a sonando* de care îmi scrii cuvioşia ta că nu-ţi place, are în ea mai multă înţelepciune şi bunătate decât cea mai adâncă filozofie. Numai în cântec, *ars artium,* adică în joc, eu singur puteam hotărî ce este bun şi ce este rău, ce este ţipăt de bucurie sau geamăt chinuitor de tristeţe, ce sunt eu însumi. Am scris mai departe la *Magnus cantus coelestis* cu o înfrigurare de om bolnav şi mi s-a părut că mă voi mântui. Am pus în el, mai ales în timpul din urmă, multe părţi luate din doinele noastre. Nu ştiu, *carus meus,* dacă poţi să-ţi închipui câte adâncimi necuprinse şi câte frumuseţi de nespus se află într-o doină românească de jale sau într-un joc ţărănesc de-al nostru, de pe Mureş… Am părăsit deci judecata aşezată şi am ales închipuirile nebune. Chinuitoarele, frumoasele mele închipuiri! Am fost eretic! Şi poate mai sunt şi acum! M-am vindecat însă măcar în parte. Spaimele mele au trecut. Îi cred pe oameni în stare de orice. E ciudat. Mă simt mai liniştit. Pe mine însumi mă cred mai puţin slab. Sunt gata să cad la învoială cu stăpânii nemiloşi de aici pentru a dobândi scaunul de *vicarius generalis* şi a ajunge astfel la dramul de putere de care îmi scrii mereu, cu atâta stăruinţă. În privinţa mea fii liniştit. Nu trebuie să te temi. Din pornirea nebună de răzbunare de la început n-a mai rămas decât nevoia de mântuire prin sunete de care mă simt îndemnat uneori. Înverşunarea mea s-a risipit ca un fum. De pater Vartolomeu aş vrea să uit sau măcar să nu-l mai văd niciodată. Dumnezeu va răsplăti fiecăruia după faptele lui. Cuvioşia ta, care îmi scrii să fiu fără cruţare dacă este nevoie, vei socoti, poate, că am rămas totuşi prea slab. Poate că sunt într-adevăr. Eu scaunul de *vicarius generalis* nu l-am dorit însă niciodată cu adevărat. Dacă îl voi primi, o fac pentru că mi se cere.

Şi atât. Ai dreptate când îmi scrii că rânduiala Proniei este mai puternică şi mai presus de noi.

Te îmbrăţişez frăţeşte cu aceleaşi dorinţe de sănătate şi mult bine.

Benedico te!
Ioan”

Magistrul Petru lăsă foaia jos. Rămase nemişcat, cu ochii pe albul pereţilor. Aflase lucruri pe care nu le bănuise niciodată şi acum nu mai avea aceeaşi pornire de încredere care îl adusese aici. Felul deschis în care pater Ioan mărturisea că e gata să cadă la învoială cu stăpânii îl aiurea. Neliniştea lui se făcea frământare. Vâna subţire de la tâmplă se zbătea nebuneşte mai departe.

Deodată uşa se deschise larg şi în odaie intră grăbit pater Ioan.

— Ce este? întrebă el. Mi-a spus fata din casă că m-ai aşteptat mult!

Se opri, pentru că văzuse ce citise magistrul. Se uită ţintă la scrisori, apoi la cel vinovat. Faţa oaspetelui său era albă. Sângele năvăli în ea după câteva clipe de tăcere nefirească.

— Voiam … Voiam, se bâlbâi el ridicându-se

Şi nu mai spuse nimic.

— Ce este? îl privi pater Ioan încurcat şi el mai mult chiar decât cel descoperit.

— Voiam să întreb… Să întreb cât trebuie să mai stăm aici în oraş? minţi anevoie magistrul. Ne trece timpul zadarnic. Nu e bine…

Pater Ioan întârzie şi el cu răspunsul. Părea a se îndoi că asta e pricina adevărată pentru care îl găsise aici.

— Nu ştiu, se hotărî el anevoie. Stai jos! Şi eu voiam să vorbesc cu domnia ta!

Dar magistrul era aşa de tulburat că din toată nerăbdarea plină de încredere cu care venise aici nu mai rămăsese nimic. O clipă îi trecu prin minte chipul neîndurător al lui Imre Asztalos, care dorea neapărat să dea el însuşi ochii cu pater Augustin. Fără să ştie de ce, i se făcu teamă.

— Am stat prea mult, îşi ceru iertare magistrul. Şi mă mai aşteaptă la han nişte prieteni. Dacă tot nu e nimic nou…

Ridică din umeri, că n-are niciun rost să mai rămână.

— Am să vin după masă, adaugă el şi mai hotărât. N-aş vrea să-mi plece prietenii.

Se înclină şi se îndreptă spre uşă. Pater Ioan nu-l opri. Îi zâmbi nedumerit. Simţea că purtarea lui e cu totul nefirească.

— Am să vin neapărat deseară, minţi hotărât magistrul. O să vorbim atunci pe îndelete…

Ieşi repede, dar mergea parcă împleticindu-se. La poartă se împiedică aşa de tare de prag încât era gata să cadă, să-şi rupă gâtul.

Acum îi părea rău că venise.

*
* *

Seara, pe întuneric, fostul magistru Petru Luncan se întâlni iarăşi cu cei trei răsculaţi. Gheorghe Brad curelarul, însoţit de Martin Butnar şi Imre Asztalos precum şi de alţi şase oameni îmbrăcaţi în sarici uriaşe de oaie, sub care numai un ochi priceput ar fi fost în stare să ghicească armele pregătite de luptă, nu-l mai aşteptară însă în cârciuma plină de fum şi gălăgie de la *Hanul Cerbului*, ci la locul unde se întretaie ulița cizmarilor cu ulița blănarilor, spre târgul cel mare dinlăuntru. Noaptea rămâneau acolo, la focurile potolite de pe lângă căruţele negustoreşti cu coviltire, fel de fel de oameni străini. Printre mărfurile strânse pentru noapte, tarabe înghesuite, cai deshămaţi, boi dejugaţi în faţa maldărelor de fân şi oameni feluriţi care-şi vedeau liniştiţi de treburi, tovarăşii lui Gheorghe Brad puteau fi mai greu băgaţi în seamă. Timpul rămăsese la fel de moale ca şi cu o zi înainte. Prin unele locuri caldarâmul de pietre se zbicise, aşa că mulţi străini de departe veniţi cu treburi în târg şedeau pe lângă căruţe.

— Învoiala a fost, le aminti fostul magistru, să vă arăt cum stau lucrurile în temniţă, numai dacă îi prindem mai întâi pe călugări.

— Dar îi prindem, omule, nu pricepi? se supără curelarul. N-ai decât să-i mănânci de vii dacă asta ţi-e voia! De poveşti cu judecată pe îndelete, la miezul nopţii, să ştii însă că noi n-avem timp…

— Lăsaţi-i pe seama mea! se rugă Imre iarăşi, uitându-se grijuliu în jur, să vadă dacă nu e auzit de cineva străin. Îi judec eu în câteva clipe! Altă întârziere n-o să avem!

— Nu suntem tâlhari! Şi nici ucigaşi de rând! se încăpăţână magistrul de filozofie. Ţin la judecata lor mai mult decât la orice… Pedeapsa deplină vine dintr-o judecată dreaptă, nu din nevoia de răzbunare…

— O răzbunare dreaptă e mai cinstită decât o judecată încurcată, se supără Imre. De ce mai stăm la tocmeală?

Curelarul nu se clinti însă. Pentru ca totul să iasă bine, părea gata să facă a doua oară pe voia magistrului.

— Îi legăm, hotărî el după câteva clipe de întârziere, şi-ţi dau oameni să-i duci într-o ascunzătoare, unde ştim noi. Dacă putem, mai târziu, îi scoatem şi pe ei din oraş… Dar numai dacă putem.

Părea învoiala cea mai bună. Fostul magistru dădu din cap a încuviinţare. Cunoştea beciul plin de mucegaiuri umede unde cu o seară înainte îl duseseră după ce-l ridicaseră de la han.

— E bine aşa, hotărî el.

Apoi după câteva clipe:

— Să mergem!

Nu porniră însă toţi laolaltă, ci pe rând, înşiruiţi prin întuneric la o anumită depărtare unii de alţii, să nu trezească vreo bănuială orăşenilor întârziaţi care mai rătăceau anapoda pe ulițe. În față, mergeau prin întuneric fostul magistru, curelarul şi Imre. Ceva mai în spate se găseau Martin Butnar cu încă doi tovarăşi ai săi. Cei din urmă, patru la număr, mergeau de asemenea unul după altul ca şi cum nu s-ar fi cunoscut.

Era un frig umed, de zăpadă fleşcăită şi pământ reavăn care acum înghețau. Înaintau iute şi pe tăcute. Acoperişurile negre ale caselor pe lângă care se furişau păreau înfipte adânc în seninul bolții de deasupra. Stelele umede, paşii grăbiți răsunând prea tare pe caldarâmul de pietre, acolo unde zăpada se topise, liniştea apăsătoare a oraşului păreau lucruri necunoscute, dintr-o stare ciudată, de vis nefiresc. Fostul magistru îşi aminti deodată, fără să vrea, de cele scrise de sfântul Ambrozie despre noapte:

Deus creator omnium polique rector vestiens
Diem decoro lumine, noctem soporis gratia,
Artus solutus ut quies reddat laboris usui
Mentesque fessas allevet luctusque solvat anxios

Pentru el, noaptea aceasta nu era nici odihnă şi nici uşurare. Era aşteptare. Şi chin. Vorbise de dimineață cu Marta să-l caute peste două zile la o rudă de-a ei din Teiuş, să hotărască atunci cum se vor întâlni mai departe. Acum era încredințat că se purtase prosteşte. După pedepsirea duşmanilor săi el trebuia să se facă nevăzut nu numai din oraş, ci şi din împrejurimi. Nu ştia bine unde s-ar fi putut duce. Se gândea uneori să se ascundă pe la Cluj, unde dintre rudele sale mai trăia un unchi, un rotar bătrân, cu casa într-o margine, pe malul Someşului, dar parcă tot mai bine ar fi fost îndărăt la mânăstire, la Şumuleu, sau la gazda lui din Miercurea Ciucului, o bătrână înțeleaptă şi domoală, văduva unui căpitan de dărăbanți, care nu-l întreba niciodată de unde vine şi nici unde se duce. La gazdă, la Miercurea Ciucului, îl aştepta pe masă o carte scumpă inimii sale, o scriere de mână de la fosta mânăstire Cârța de pe Olt anume *De universitate mundi* a vestitului Bernardus Silvestris, din care dorea să întoarcă unele părți pe româneşte. La Miercurea avea o altă prietenă, pe Ilonka, *puella dilectissima*, cum îi spunea el, nevasta bălăioară şi mult mai tânără, aproape o copilă, a unui primar bătrân, precum şi alte legături pline de cuviință prin casele orăşenilor cu fete de măritat pe unde se nădăjduia, după ce fusese dat afară de la mânăstire, că ar fi putut fi făcut ginere. I se spunea adesea că la treizeci de ani ai lui e mai dorit chiar decât un efeb. Fusese îmbiat încă de mult cu o slujbă la stăpânire, bine plătită, şi cu ceva zestre, îndemnat să-i lase pe călugări. Fusese degeaba. De când isprăvise şcoala

fraților din *Societas Jesu* de la Cluj-Mânăștur, acolo unde învățaseră și pater Ioan și pater Vartolomeu, el se hotărâse pentru totdeauna să facă din filozofie dacă nu un chip de a vieții măcar un mijloc de a-și câștiga traiul. Îi plăcea viața de magistru. Fără mari stăpâni și cu datorii doar pe voia lui. Când începea toamna să le ceară efebilor să se străduiască *Ad cognitionem linquae latinae quae in proprietate maxime consistit,* simțea că trăiește cu adevărat. Firește, toate acestea erau lucruri care țineau de un trecut ciudat, cețos parcă, și la care îi făcea rău să se gândească. Acum gândul că va da ochi cu Szebelebi îl îmbăta mai rău ca vinul de la *Hanul Cerbului.* Se uită iar pe cer. I se păru că stelele strălucesc mai aprins decât înainte.

— Aici! se opri el deodată strângându-l de braț pe curelarul de la Luduș.

Imre rămase de asemenea pe loc. În urma lor, la depărtările hotărâte de mai înainte, Martin Butnar cu cei doi tovarăși ai săi încremeniseră și ei lipiți de un zid. Numai la capătul șirului bărbații îmbrăcați în sarici mițoase de oaie se mai mișcară un timp, după care se auzi un șuierat slab și se opriră cu toții.

Erau pe ulița frânghierilor, aproape de casa în care ședeau pater Vartolomeu și pater Augustin. De dimineață și după masă, fostul magistru Petru trecuse de câteva ori pe acolo însoțit când de Imre, când de Martin Butnar ca să-și dea seama de cele mai mici amănunte. Prefăcându-se că întreabă de un cunoscut, Butnar îndrăznise chiar să intre în casă, să vadă cum sunt încuietorile la poartă și la ușă. Îl găsise pe pater Augustin, care-i spusese nedumerit că a greșit ulița. Cel intrat își dăduse bine seama că împrejurările erau deosebit de prielnice loviturii pentru care se pregătea cu ai săi.

Gheorghe Brad făcu un semn. În odaia dinspre uliță a călugărilor era lumină. Butnar împreună cu cei doi tovarăși ai săi se apropiară iute și cu aceeași fereală. Trebuia mai întâi ca poarta uriașă din lătunoaie groase de stejar să fie scoasă cu totul din țâțâni. Ceea ce necunoscuții îmbrăcați în sarici de oaie făcură iute aplecându-se mai întâi la pământ, apucând lătunoaiele de jos de tot, din noroi, opintindu-se apoi de câteva ori, din greu.

Așa cum fusese înțelegerea de mai înainte, doi dintre nou veniții rămaseseră în uliță să facă de pază. Brad curelarul, fostul magistru, Imre și alți doi tovarăși de ai lui apucară repede spre treptele de la intrare. În același timp, Martin Butnar și cu ceilalți doi bărbați care mai rămaseseră se furișară către ferestre, să nu cumva să fugă cineva pe acolo.

Cu aceeași dibăcie ca la poartă, folosind pe deasupra și un drug de fier pregătit din timp, ușa de la intrare fu de asemenea scoasă din țâțâni. O dădură la o parte și așteptară câteva clipe, cu urechea ațintită. Fostul magistru simți că-i bate inima să-i crape. Nu se auzea nimic deosebit.

Imre începu să pipăie pereții. După el veneau ceilalți. Trecură pragul mai departe, pe întuneric, în odaia din mijloc din care, după câte băgase de seamă Martin Butnar, dădeau alte două uși, neîncuiate noaptea, căci n-aveau drugi de fier, una — către încăperea paterului Vartolomeu, în stânga, și alta — drept în față, la pater

Augustin. În dreapta era un fel de cămară. Pustie — după câte izbutise să iscodească Butnar. Imre se opri şi încercă să şoptească ceva, să dea iarăşi un semn.

Nu mai apucă să isprăvească pentru că o detunătură de pistol neaşteptată îi întrerupse şoptitul la jumătate. Casa era plină ochi de cătane de la curte.

Întunericul îi ajută pe oamenii lui Gheorghe Brad să se lipească de pereţi şi să-şi scoată săbiile şi topoarele de luptă. Bătălia se încinse repede şi, după ce uşa de la odaia în care era lumină fu trântită la perete, se văzu că oştenii, aprigii dulăi ai stăpânirii, puteau fi uşor deosebiţi după straiele lor cu ciucuri mulţi. Butnar şi ceilalţi inşi puşi de pază se grăbiră să sară şi ei la luptă. În câteva clipe, prin încăperi nu se mai auziră decât clinchete de fiare lovite năprasnic şi gâfâieli scurte, ca într-o opinteală de moarte.

Era însă cu neputinţă ca oştenii curţii să fie biruiţi. Veniseră prea mulţi. Acest lucru îl înţelese curelarul şi de aceea răcni ca un nebun poruncă aspră ca oamenii săi să se tragă înapoi, să fugă risipindu-se repede, care încotro.

El însuşi mai întârzie alături de magistrul Petru un timp, lovind şi apărându-se, iar lovind, până când apucă să ridice iute un lemn aprins de pe vatră, să-l vâre în ochii duşmanilor.

Clipa în care ei se mişcară înapoi îi fu de ajuns ca să se tragă spre uşă şi s-o închidă în urma lui. Strigă fostului magistru să iasă, după care aruncă lemnul aprins sus, pe gaura podului. Apoi se repezi şi el în întunericul ocrotitor de afară.

Fostul magistru îl auzi un timp alergând îndesat alături de el, de-a lungul zidurilor, prin gropi, zăpadă muiată şi noroaie, urmăriţi amândoi de strigătele cumplite ale oştenilor şi de lătrăturile turbate ale câinilor treziţi din somn. La cea dintâi încrucişare de uliţe se despărţiră.

Fostul magistru mai făcu anevoie câţiva paşi. Îşi opri cu greu gâfâiala care îl nimicea şi se opri neputincios, rezemat de un gard. Răcoarea nopţii îl îngheţa pe spinare şi-l înjunghia drept în ceafă. Tropotele oştenilor se depărtau. Văzduhul ca o apă neagră îl apăsa. Văzu undeva, peste acoperişuri, flăcăruia subţire, vestind că podul casei în care loviseră ei luase foc, urmări şi câteva scântei înălţate iute spre cerul nopţii, dar lui nu-i mai păsa de nimic. Numai gândul că trebuia să se facă nevăzut din oraş cât mai repede cu putinţă îl ardea şi pe el.

Deocamdată însă nu ştia cum.

CAPITOLUL XI

Nobilissima doamnă Suzana Cândea îşi privi vărul cu o neîncredere pe care abia izbutea să şi-o ascundă. Era o ceartă domoală, plină de cuviinţă, dar poate tocmai de aceea mai grea de îndurat. Nu îndrăznea să se descarce, să spună vorbe aprige sau tăioase.

Honorabilis Ştefan Cândea de la Băişoara simţea înverşunarea ei, o înfrunta, şi tocmai asta dădea sfatului lor de acum o încordare primejdioasă pe care, de fapt, niciunul dintre ei n-o dorea. *Nobilissima* doamnă întoarse privirile. Abia acum îşi dădea seama că noua venire aici, în casă, a domniei sale Sigismund Boier de Făgăraş o scotea din sărite mai rău decât cearta de acum.

— S-ar putea să nu stau acasă! îl ameninţă ea pe văru-său. Nimeni nu-mi poate porunci pe cine şi când să primesc ca oaspete!

— Aş vrea să-ţi amintesc, o sfătui el foarte hotărât, că nobilul de la Făgăraş ne apără în împrejurări foarte grele… E o prostie să te porţi aşa!

— E o nedreptate să-mi fie băgat pe gât atunci când nu-l vreau! i-o reteză ea. În lucrurile care mă privesc pe mine aş vrea să hotărăsc singură!

— Numai să poţi!

— Vreau!... şi trebuie să şi pot!

Se opri pentru că bătaia sângelui în vinele gâtului îi lua puterea de a urma mai departe. Toate ameninţările cu care umbla vărul, poveştile cu primejdiile în care se vârâseră toţi, de când cu domnia lui Mihai Apafi, până şi întâmplările îngrozitoare cu bătăliile purtate noaptea la temniţele oraşului de o parte din răsculaţi o lăsau rece. Cu o zi în urmă, fără să fie poftit, Sigismund Boier de Făgăraş venise iarăşi aici la ea, se aşezase plin de cuviinţă pe scaun şi le spusese cu multă băgare de seamă, dar şi cu deplină hotărâre, să aibă neapărat grijă, mare şi multă grijă, întărise el, să nu-l mai

primească niciodată în casă pe fostul magistru Petru Luncan. Despre acest fost magistru umbla vorba că fusese unul din cei ce arătaseră pâlcurilor de răsculați intrate pe furiș în oraș pe unde și cum pot lovi mai bine la temniță ca să-l scoată de acolo pe vestitul Bucur Păcurar, capul răzvrătiților de pe Mureș. În vânzoleala încăierării, căzuse, pe lângă oștenii de pază, și acest Bucur Păcurar, spaima nobililor. După povestea nenorocită cu casa arsă a celor doi călugări de la Șumuleu, întregul oraș Alba trăise o a doua noapte de groază, tocmai din pricina loviturii date de răsculați. Măria sa principele și toți curtenii săi erau foarte tulburați. Prin iscoade se aflase însă că fostul magistru Petru Luncan, care acum se făcuse nevăzut și de la han și din Alba, avea unele legături cu oamenii bănuiți de stăpânire. Legături cu neputință de tăgăduit avea însă fostul magistru și cu pater Ioan Căianu-Valachus, oaspetele și preotul de curte al *nobilissimei* doamne Suzana Cândea. Așadar, întărise iarăși omul de încredere al măriei sale, era nevoie de mai multă băgare de seamă față de oamenii care veneau și plecau din această casă. El însuși, adăugase nobilul Sigismund Boier, n-o bănuia, firește, cu nimic pe *nobilissima* doamnă Suzana. Și nici pe pater Ioan Căianu-Valachus, pe care îl sprijinise cum putea și știa el mai bine ca să ajungă la înalta treaptă de *vicarius*. Asta nu-l împiedica să fie însă plin de o anumită îngrijorare în legătură cu lumina în care se punea casa ei de pe urma unor legături nedorite. Liniștea și mulțumirea sufletească a doamnei Suzana îi stăteau la inimă. Necazurile ei, adăugase pârcălabul de la Făgăraș cu glasul plin de înfiorare, erau și necazurile lui. Așa cum bucuriile ei erau bucuriile lui. Vorbise atât de frumos și de grijuliu încât din starea lui de curtean falnic plin de putere și de faimă nu mai rămăsese nimic. Se înfățișase doar ca un om plin de sfială, care dorește puțină bunăvoință. Atâta tot. Nu poruncea. Nu cerea. Nu asuprea.

— Dacă știai că o să te porți așa cu pârcălabul, se plânse nobilul de la Băișoara, mai bine nu-l mai aduceai în casă!... Cu ce ți-a greșit?

— Când l-am poftit la mine, i-o reteză Suzana, nu știam că lucrurile o să iasă aiurea! Era vorba de pater Ioan, nu de mine! Pe el trebuie să-l ajute!

— Pârcălabul te place! Te place mult! încercă vărul s-o îmbuneze. După ce a intrat aici în casă, a vorbit cu *honorabilis* Mihai Căianu numai despre tine!... Te-a lăudat în felurite chipuri!... A vorbit și cu frații Apor! Știu asta de la Iudita, care a aflat de la prietenul ei, baronul Lazăr! Pârcălabul are gânduri alese!...

— Pârcălabul se poartă fără rușine! i-o reteză iar Suzana. El tocmește acum un negoț… E gata să-l ajute pe pater Ioan, să ne ajute adică pe noi toți care îl sprijinim, numai dacă și el poate să dobândească ceva… El vrea să mă dobândească pe mine! se schimonosi ea deodată la față. Să mă cumpere!

— Da… Și ce e rău în asta? o întrebă vărul uimit.

Suzana întoarse iarăși privirile. Acum îi părea rău că primise să stea de vorbă cu vărul Ștefan despre lucruri la care era mai bine să nu se gândească… O slăbiciune cu neputință de învins o lua încet de la capul pieptului. Îi făcea rău.

— Nu vreau să fiu cumpărată! rosti ea încet. Și nici vândută!

— E un negoț bun şi pentru tine şi pentru el! o încredință vărul Ştefan la fel de neînțelegător şi de încăpățânat. Măcar de l-ai face! Pârcălabul e putred de bogat!... E foarte puternic la curte!... E omul de încredere al măriei sale!... Are deci avere, cinste şi puterea de a înrâuri soarta multora! Poate chiar a Țării Ardealului!... De ce să nu-ți placă? ridică el din umeri foarte uimit.

— Tocmai pentru că mă cumpără! se apără ea. Nu sunt un lucru!... Nu-mi place să fiu luată ca un lucru oarecare într-un negoț oarecare!...

Vărul Ştefan tăcu pentru câteva clipe, uitându-se şi el pe pereți. Părea că stă la îndoială dacă trebuie neapărat să rostească tot ce-i trecea lui prin minte. Până la urmă, înverşunarea îl birui.

— Vorbeşti prostii! o certă el deodată, neînchipuit de aspru. Şi mi se pare că ştiu şi de ce!

Rămase câteva clipe nehotărât, apoi rosti mai departe, la fel de încruntat.

— Să ştii însă că dacă-ți închipui cumva că noi, rudele tale, îți vom îngădui să-ți faci de cap te înşeli!...Noi avem grijă de tine!... De averile tale!... De numele nostru şi de ceea ce înseamnă el în țara asta!... De ceea ce ți se cuvine sau nu! Sigismund Boier trebuie să ajungă omul nostru!

Suzana îl privi cu ură.

— Mi-e silă de el! rosti ea din adâncul inimii. E un om trecut, care nu mai poate spune nimic deosebit unei femei. E trufaş şi e aprig! Lipsit de îndurare! Nu-mi trebuie!

Şi spunând aceasta se gândi deodată dureros de viu la întâlnirea ei cu pater Ioan când el îi mărturisise că vrea să părăsească pentru totdeauna mânăstirea şi s-o ia de soție. Ea singură i se împotrivise. Din teamă, bineînțeles. Poate că şi din dragoste, din patima ei pentru el, din dorința de a-l vedea plin de măreție şi slavă. Sau poate că din toate aceste pricini laolaltă şi din multe altele, pe care le simțea uneori, fără să izbutească să şi le lămurească pe deplin. Numai dragostea pătimaşă şi simțământul vinovăției se pot împleti atât de puternic. Atât de chinuitor. Numai el, pater Ioan, iubitul ei, o făcea să se simtă împlinită trupeşte şi sufleteşte. Numai pe el îl dorea. Iată că temerile ei se adevereau mai repede chiar decât fusese în stare să prevadă. Aşa cum era de aşteptat, rudele, pentru că vărul Ştefan în numele lor vorbea, se purtau fără cruțare.

— Nici o căsătorie, încercă vărul s-o ia din nou cu binele, nu se face numai din dragoste!... Asta o ştie oricine!... Tu eşti văduvă!... Şi el e văduv!... Vă potriviți!...

— Are trei copii, care, de fapt, nu mai sunt copii, îl înfruntă ea iarăşi. Sunt bărbați adevărați, buni de oaste, oameni în toată firea!... Ei o să mă urască pentru că vreau să intru în averea tatălui lor!... Adică a lor, căci a lor este!...

— Ei nu vor îndrăzni să treacă peste voința tatălui!... Sigismund te doreşte!... Ar putea fi o înțelegere bună!... Iar dacă, măritată fiind cu Sigismund, vrei şi tu copii, n-ai decât să-i faci!... Cu cine doreşti!...

Parcă ar fi plesnit-o peste ochi. Un val de sânge îi acoperi fața, îi încălzi gâtul, obrajii, vârfurile urechilor. Ar fi trebuit să se ridice şi să iasă. Ceva mai puternic decât pornirea de ruşine şi de umilință care o năucea o făcea totuşi să rămână să-l înfrunte pe Ştefan mai departe.

— Ar putea fi o nenorocire! rosti ea anevoie. El e calvin!... O să-mi ceară să-mi părăsesc credința!... Aşa cum el însuşi şi-a părăsit-o!...

În sfârşit, vărul Ştefan plecă ochii. Rămase aşa câteva clipe. Apoi îi ridică iarăşi. Se gândise, bineînțeles, şi la asta. părea foarte senin.

— Povestea asta, o povățui el, s-ar putea tocmi în chip deosebit. Ştii că o să vină la tine şi azi după-masă… N-ai decât să-i vorbeşti despre ea! Să staţi singuri de vorbă!... Ai grijă să-l primeşti aşa cum se cuvine şi să fii în toate cu cea mai aleasă purtare!... Poate că, o îndemnă el cu mare băgare de seamă, o să-l aduci tu pe calea cea bună… Să-l faci să treacă cu totul în tabăra noastră… Să-l faci catolic!...

— Pe Sigismund?

— De ce nu? El a ținut în tinerețe de legea răsăritului ca toți românii din Făgăraş şi ca multe dintre rudele noastre… Calvin s-a făcut doar foarte târziu, ca să se dea bine cu măria sa principele… Dar cine şi-a schimbat o dată credința şi-o mai poate schimba şi a doua oară… Dacă o să ieşim biruitori, asta o să fie spre binele lui… O să tragă noi foloase!...

— Vorbeşti de foloase, dar nu de suflet!

— Vorbesc în limba în care trebuie să i se grăiască lui Sigismund!

— Asta e însă şi limba voastră!

— Ne înfrunți?

— Da, vă înfrunt! se ridică ea deodată. Nu pot şi nu vreau să fiu unealta voastră!

— Eşti foarte trufaşă! Foarte nesăbuită! se ridică şi vărul Ştefan.

— Sunt o biată femeie nenorocită pe care o vindeți şi o batjocoriți fără milă! Fără să aveți vreun drept!

— Avem şi dreptul, şi datoria! o amenință el iar. Mai ales datoria.

Şi în clipa aceea Suzana simți neînchipuit de puternic că dacă mai rămâne măcar o singură clipă acolo se va prăbuşi. Ieşi anevoie, sprijinindu-se cu mâna pe pereți.

Înaintea ei, scaunul şi ferestrele jucau nefiresc, ca şi cum ar fi fost gata să se dărâme.

*
* *

Ajunsă la ea în odaie, *nobilissima* doamnă Suzana se prăbuşi într-un jilț, de parcă asta ar fi fost singura ei izbăvire. Duse mâna la piept, dar inima, în loc să se liniştească, bătea nebuneşte mai departe. Amețeala trecea greu.

Abia târziu, când izbuti totuşi să se mai adune şi să judece puţin, înţelese cât de mult o apasă sila ei de vărul Ştefan şi de toţi ai lui. Cât de adâncă, mai ales, era nevoia ei de a părăsi totul aici şi de a fugi cât mai grabnic cu putinţă, undeva, unde vedea cu ochii, să n-o mai ameninţe nimeni cu nimic.

Părerea de rău că îl poftise ca oaspete la ea în casă pe *honorabilis* Sigismund Boier de Făgăraş abia acum o nimicea cu adevărat. Greşise. Şi greşise tocmai din dorinţa de a-l ajuta pe pater Ioan, de a-i face lui legături trainice şi folositoare la curte, acolo unde se tocmea şi se hotăra totul. Când auzise de această poftire, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia păruse nu numai mândru de felul în care îl câştigase pe pârcălab, ci de-a dreptul trufaş. El, *honorabilis* Mihai Căianu, o lăuda fără ruşine la masă, în faţa pârcălabului. El, cel dintâi, îi spusese vărului Ştefan de prilejul minunat al unei foarte potrivite însoţiri între o văduvă frumoasă şi un văduv de viţă aleasă, plin de putere la curte şi în întreaga ţară. Nădejdile pe care toţi cei ce veneau aici în casă şi le puneau în ea, adică în mult dorita ei însoţire cu pârcălabul, erau atât de mari, pofta lor de mărire atât de lacomă încât chiar şi cea mai neînsemnată îndrăzneală de împotrivire din partea sa li se părea o nebunie.

Plecă ochii în jos şi din nou îşi apăsă mâna pe piept. Îşi aminti deodată, cu amănunte nefiresc de vii, de seara în care pater Ioan îi povestise de întâlnirea lui cu trimisul Romei. Bucuria aiuritoare cu care i se dăruise în noaptea aceea o mai cutreiera şi acum. El îi ceruse să se însoţească pentru totdeauna ca soţ şi soţie, să aibă copii şi să-i crească, să trăiască undeva, răzleţi de lume, pe una dintre moşiile ei, să nu mai ştie de nicio rudă, de nicio mărire înşelătoare, de nicio ameninţare mai ales. El, mai mult decât ea, era gata să se lase păgubaş de toate fumurile nebuneşti cu scaunul de *vicarius generalis,* de ispitele puterii şi ale poftei de a stăpâni. El îi spusese în noaptea aceea că o viaţă liniştită, închinată cântecului şi minunilor lui e mai înaltă şi mai frumoasă decât orice trufie de stăpânitor.

Asta se întâmplase târziu, pe la miezul nopţii. Amănuntele le avea şi acum foarte vii în minte. Undeva, departe, se auzeau cocoşii cântând. Erau amândoi îmbătaţi de dorinţa şi de chinul dulce al patimei neistovite şi parcă n-ar mai fi fost în stare să se despartă niciodată. El, numai el, o făcea femeie cu adevărat. El era bărbatul ei şi nu altul. Singur pe el fusese în stare să-l iubească mereu, ca o smintită şi ca o roabă a patimei pe care era fericită s-o trăiască.

Întreaga lui purtare, plină de încordare stăpânită şi de gingăşie, de teamă parcă şi de ispită fără sfârşit, îl făcea uneori lipsit de orice putere de a hotărî ceva. Ea era atunci cea care lua frâiele treburilor lor ascunse. Poruncea slugilor locul şi casa unde trebuiau să se întâlnească, amănuntele pregătirilor, data acestor întâlniri. Ea, mai mult decât el, avea nevoie de bărbăţia lui aprigă amestecată cu bunătate şi blândeţe odihnitoare. Felul cum unelteau în taină ca să se întâlnească, să nu fie bănuiţi sau descoperiţi, ţinea şi el de bucuria legăturii lor vinovate. Era atât de adâncă nevoia lor unul de altul, atât de răscolitoare bucuria pe care şi-o dăruiau, încât abia acum îşi dădea seama cu adevărat că fără de ea n-ar mai fi putut trăi.

Gândul acesta, îndeajuns de lămurit în toate înțelesurile lui, o speria însă mai mult decât amenințările lipsite de cruțare ale vărului Ştefan. Se simțea încolțită. Lipsită de apărare.

În clipa aceea se gândi că poate ar fi fost mult mai bine să nu-l fi întâlnit niciodată pe pater Ioan. Amănuntele împrejurărilor în care îl cunoscuse îi erau şi ele foarte vii în închipuire. De fapt, nu le putea uita niciodată.

Asta fusese cu patru ani în urmă, vara, pe la începutul lui august. Se afla la casele ei din Reghin şi se auzise că în oraş se află un meşter foarte iscusit care dregea orga bisericii luterane. Şi ea avea acasă o mică orgă stricată, o sculă şubredă şi neînsemnată ca preț. Orga aceea era însă neapărat trebuitoare în paraclisul din casa unei femei văduve şi bogate de lege catolică, dornică să asculte măcar din când în când liturghia. Avea de gând ca îndată ce scula cântăreață va fi dreasă să aducă neapărat şi un preot, catolic bineînțeles, să-i plătească o liturghie precum şi noi rugăciuni de cuviință, pentru odihna veşnică a răposatului ei soț, *honorabilis* Moise Cândea de la Streiu, de care fusese despărțită de mai bine de doi ani. Ucis într-o noapte de tâlhari, pe când se întorcea de la Orăştie, bietul Moise o lăsase tânără şi plânsă, singură pe lume. De câte ori umbla pe la moşiile ei ca să adune veniturile şi să-şi gospodărească averea, i se părea mereu, ca din senin, că de câte ori vede un bărbat falnic şi frumos trebuie să-i iasă neapărat în față răposatul ei soț. Abia după moartea lui înțelesese cât de mult îl iubise. Cât de mult avea nevoie să fie iubită şi să se ştie ocrotită.

Îl chemase deci la ea în casă, la Reghin, pe acel meşter. Îi rămăsese pentru totdeauna în minte privirea lui adâncă şi molatică cu care o răscolise din prima clipă a întâlnirii lor. Era într-o după-amiază nespus de caldă, cu o lumină atotputernică albind casele, dealurile şi întinderile pierdute în zare, la mari depărtări. Meşterul înalt şi subțire care dregea orgi avea o înfățişare de ins ciudat, ceva amestecat între oştean şi haiduc. Nu purta rasă, cum şi-a dat seama mult mai târziu că ar fi trebuit să poarte, şi tunsura veche din creştetul capului abia se mai vedea din pricina părului negru, crescut iarăşi la loc. Straiele lui ponosite aduceau mai curând a orăşean sau a neguțător înstărit, obosit de prea multe drumuri. Îl poftise în odaia de oaspeți, îi ceruse să spună prețul şi se trezise că el îi povesteşte zâmbind, trecând de la orgă la fel de fel de alte lucruri, ceva despre nevoia adâncă a oamenilor de frumusețe şi de bunătate. Începuse să-l asculte cu mai multă luare aminte. Şi el o cucerise repede, cu o vorbire deosebit de aleasă, în care învățătura adâncă, neobişnuită pentru un meşter oarecare, iscusința pildelor şi o anume pornire spre haz nu lipseau niciodată. Se simțise tulburată mai rău ca de o dorință. Îi fusese teamă. Şi spaimă.

În aceeaşi seară îl primise la ea în pat. Şi abia peste încă o săptămână el îi mărturisise că e monah, că face parte din tagma preacuvioşilor frați din ordinul serafic al sfântului Francisc, că ştie nu numai să dreagă orgi, ci şi să alcătuiască unele cântece, că felul său de viață cu rătăciri repetate din sat în sat şi din oraş în oraş îi place nesfârşit mai mult decât cele mai alese datorii ale vieții aspre la mânăstire.

I se făcuse din nou frică. Legătura unei femei cu un călugăr este oricând o pricină de hulă şi dispreţ. Dar era prea târziu ca să mai fie în stare să stea fără el. Robită patimei, dorinţei atotputernice niciodată stăpânită îndeajuns, i se părea că abia acum izbutea să înţeleagă ce poate fi bucuria. Iubea bucuria aceasta. Nu mai putea trăi fără ea. Şi-l iubea pătimaş, mai presus de toate, pe bărbatul în stare să i-o dăruie. Poate că dorinţa lui de fugă undeva, ascunşi de lume şi de răutăţile ei, nu era chiar atât de închipuită cum se temea ea. Aşa cum el se scutura, fără să stea la îndoială, de mărirea şi faima de *vicarius*, de starea de călugăr chiar, şi ea se putea lepăda de teama de prigoană cu care o ameninţau laolaltă toate rudele.

Se putea lepăda într-adevăr? Tocmai asta nu era în stare să răspundă. Şi neputinţa de a răspunde era mai rea, mai apăsătoare chiar decât toate ameninţările rudelor ei la un loc.

O bătaie uşoară în uşă o făcu să tresară. Spuse „intră!" şi în încăpere se ivi Solomia, slujnica ei de încredere, o femeie bătrână şi înţeleaptă, supusă ca o roabă şi credincioasă ca un câine.

— A venit *honorabilis* Sigismund Boier de Făgăraş! o vesti ea.

Nobilisima doamnă Suzana se ridică în picioare ca un arc. Rămase prostită aşa, fără să ştie ce să spună. O clipă, două, trei. Dumnezeule mare!

Slujnica aşteptă un răspuns. Şi ea nu era în stare să rostească nimic. Abia cu mare greutate izbuti să bolborosească.

— Bine! Spune-i că vin şi eu!

După care duse mâna la piept, unde-şi simţea din nou bătăile inimii.

*
* *

Din obişnuinţă, mai mult decât din datorie, se duse mai întâi la oglindă. Supărarea şi teama îi dădeau un chip umbrit de tristeţi nedesluşite. Chipul acesta îşi păstra totuşi întreaga lui frumuseţe. O frumuseţe blândă, pe care pieptănătura înaltă a capului, horbota albă de la gât şi croiala aleasă a straielor bogate de catifea albastră nu izbuteau s-o însenineze însă cu nimic. Ar fi trebuit să zâmbească, să se arate plină de încântare. Nu era în stare să se prefacă deloc.

Se îndreptă tulburată spre odaia de primire. Pârcălabul Sigismund o aştepta în picioare. Răsfoind o carte. Era singur. În faţa lui, darurile bogate, cu care venise încărcat, aşteptau să fie desfăcute. Vărul Ştefan plecase sau nu ştia că venise. Era mai bine aşa.

Cum o văzu, oaspetele puse cartea la locul ei în raft şi se aplecă plin de curtenie să-i sărute mâna. Ea nu băgă de seamă decât schimbarea lui neaşteptată — ceva între încântare, sfială şi dorinţă, de parcă pârcălabul ar mai fi fost încă un flăcău necopt, lipsit de orice pricepere în treburile cu femeile, iar nu un ins trecut de mult timp prin toate încercările şi ispitele.

Se aşezară faţă în faţă. Căutându-şi foarte grijulie cuvintele, ea se grăbi să-i mulţumească pentru bucuria de a-l avea iarăşi oaspete. El îi răspunse repede şi poticnit că este nu numai o bucurie, ci şi o cinste. O mare şi foarte aleasă cinste. După care îşi aduse aminte de daruri, sări în picioare şi se apucă să desfacă în faţa gazdei nişte legături mari de pânză înflorată.

Îi adusese nobilei gazde atâtea lucruri şi atât de frumoase că ele ar fi putut mişca până şi inima celei mai îndărătnice femei. Mai întâi puse înaintea ochilor ei două valuri mari de brocart greu de Veneţia cu fire de aur. Lângă ele aşeză un altul, de hatie scumpă de mătase şi încă două de mohairuri, unul turcesc şi altul persienesc. Nu lipseau nişte horboţele gingaşe de Colonia, lucrate cu mare migală din aţă albă de in, şi nici ţesătura mângâioasă la degete care se cheamă filendraş. Un sul de atlas baibafir, subţire şi lucios, două marame de fire de borangic, din acelea care se fac la Câmpulungul-Muscelului, o ţesătură scumpă de cumas şi o samalgea adamască, atât de aleasă că părea pregătită înadins pentru dulceaţa şi frumuseţea fierbinte a trupurilor îngereşti, întregeau darurile aduse cu atâta mărinimie de pârcălab. *Nobilisima* doamnă Suzana le privi încurcată, fără să fie în stare să spună ceva.

— M-au ajutat două slugi să le aduc! mărturisi pârcălabul cu încântare de parcă tăcerea gazdei s-ar fi datorat nedumeririi.

Era într-adevăr nu numai un bărbat falnic, ci şi foarte binevoitor. Plăcerea cu care el umbla prin acele minunăţii de pe masă mărturisea măcar în parte un suflet deschis la bucuriile şi încântările femeieşti.

— Asta însă, adăugă el, scoţând dintre valurile de ţesături o cutiuţă mică de lemn de abanos cu încrustaţii de argint şi de fildeş, am ţinut-o eu însumi în mâini.

Se grăbi să vină lângă gazdă şi i-o puse dinainte, după care se dădu din nou îndărăt ca să se aşeze pe scaun. Aştepta, bineînţeles, să citească neapărat pe faţa ei încântare, poate chiar o mare bucurie.

Erau acolo, în cutie, nişte bucăţi mici de ambră care miroseau mai frumos decât toţi trandafirii din lume la un loc. *Nobilissima* doamnă Suzana trase în nări tăria lor neaşteptată şi numai în clipa aceea încordarea care o chinuise tot timpul de la ceartă cu vărul Ştefan începu să se risipească puţin. O închise la loc şi o dădu uşor la o parte.

— Toate astea, îndrăzni ea slab, fac o groază de bani!... Nu trebuia!

— Nicio sumă, îi răspunse îndată Sigismund pârcălabul, nu va fi niciodată prea mare pentru încântarea *nobilisimei* doamne Suzana!... Aşa cum nicio bucurie nu e mai mare ca aceea pe care o dăruim altora!...

Întâlnirea pe care n-o dorise şi de care se mai temea încă intra deci pe un făgaş oarecum firesc. Ridică ochii şi, cu toate că se ferea cu mare dibăcie să-i întâlnească pe ai lui, începu să se uite cu multă băgare de seamă la chipul pârcălabului. Niciodată nu-l mai privise atât de stăruitor ca acum. Înfăţişarea sa de om îmbătrânit nu venea atâta din faptul că era vârstnic şi cărunt cât din privirea lăturalnică prea des piezişe, cu care se învăţase, poate, la curte. Statura potrivită, straiele foarte alese şi desăvârşita

cuviință a cuvintelor nu izbuteau nici ele să îndulcească purtarea lui aspră, de om hotărât, care ştie şi ce doreşte şi cum trebuie să ia. Părea un bătrân aspru. Dincolo de daruri şi de bunăvoința plină de curtenie de acum, pârcălabul Sigismund rămânea un străin. Un străin rece şi parcă îndepărtat, care o stăpânea de pe acum numai prin teamă. Gândul că s-ar fi învoit să se mărite cu el, întâlnindu-se totuşi mai departe, pe ascuns, cu pater Ioan, cu care ar fi putut face, în sfârşit, câți copii voia ea, o răcori deodată ca o primejdie. Vărul Ştefan n-avea nimic împotriva unei astfel de legături. De fapt, el o învățase şi o îndemnase la asta.

— Mulțumesc mult! rosti ea copleşită. Sunt daruri foarte alese!

Totuşi nu se ridică să se ducă la ele, să le ia şi ea în mâini, să le cerceteze. Şi nu simțea nevoia să se poarte altfel decât în hotarele strâmte ale unei bunăvoințe reci.

— Sunt daruri vrednice de o femeie foarte aleasă! îi răspunse pârcălabul de parcă n-ar fi înțeles nimic din purtarea ei. Faptul că sunt primite este o mare bucurie pentru mine!

— De unde sunt? dori ea să afle.

Pârcălabul se uită cu o anumită uimire. Nu-şi putea închipui că ea nu ştie de unde vin astfel de mărfuri.

— Mâine se deschide la Alba târgul cel mare. Cei dintâi negustători au şi venit în oraş, încă din timpul nopții. De dimineață s-au înfățişat la curte… După obicei… Măria sa a cumpărat câte ceva… Am cumpărat şi eu…

— Au sosit negustătorii în oraş? se trezi ea întrebând cu uimire. Sunt mulți?

— Ulița mare s-a şi umplut de căruțe… Au venit şi în cursul dimineții.

— Aş dori să-i văd şi eu! rosti ea deodată, uşurată de parcă numai ieşitul din casă o putea scăpa de tocmeala de care se temea. Îmi place să cumpăr!... Să văd mărfurile!...

Honorabilis Sigismund se posomorî puțin. Nu venise aici ca să plece. Darurile lui erau menite, bineînțeles, să deschidă un sfat în care urma să se hotărască lucruri de o însemnătate deosebită. Încercă deci s-o abată de la acest gând.

— Nu cred, rosti el, foarte hotărât, că tocmai acum ar fi împrejurarea cea mai nimerită. Unii dintre negustători abia îşi desfac mărfurile… Alții sosesc încă… Oştenii îi opresc şi le umblă prin lucruri şi asta ține foarte mult… Unii negustători, mai ales cei străini, sunt foarte necăjiți… Câțiva dintre ei s-au încăierat cu oştenii… S-au întâmplat lucruri tare urâte…

— De ce umblă oştenii în mărfurile lor?

— Pentru că aşa trebuie! rosti el la fel de hotărât şi de liniştit. Pentru că aşa e bine!...

— Nu înțeleg…

— Măria sa se teme că în oraş vor intra iarăşi nu numai negustători, ci şi unii dintre răzvrătiții aceia de pe Mureş… De când au lovit şi la temniță, numai despre asta se vorbeşte… Domnia sa Alexius de Béthlen ar fi vrut ca târgul să nu se mai țină… Doisprezece oşteni de-ai lui au murit încercând să se împotrivească celor ce i-au lovit

noaptea… Dacă răzvrătiții l-ar fi luat viu şi nevătămat pe acel Bucur Păcurar după care umblau, izbânda lor ar fi fost desăvârşită… Numai Dumnezeu, îşi ridică el ochii către tavan, de parcă toată evlavia de care era în stare de când se făcuse calvin i se răscolea tocmai atunci, ne-a ajutat ca Bucur Păcurar să nu ne scape… Faptul că a fost ucis chiar în timpul încăierării e un noroc!... Un mare noroc!... Este însă greu de ştiut dacă nu vor încerca să mai vină şi alți oaspeți nedoriți prin oraş!... De asta oştenii se uită prin căruțele neguțătorilor!... Caută arme!... Se uită după cei care ar putea fi bănuiți cu ceva… Oştenii au o mare răspundere…

— Oştenii şi slujitorii de la curte, se gândi ea la bănuielile de care nici pater Ioan nu scăpase, învinuiesc prea mulți oameni… Asta nu e bine… Şi nu e nici drept…

— Bine şi drept este, o învață el fără răutate dar şi fără vreo urmă de slăbiciune, ca răul să fie stârpit din timp… Să nu i se dea puterea să se întindă… Cine nu bănuieşte şi nu prevede răul nu poate nici să se lupte cu el…

— Da, i se împotrivi ea gândindu-se tot la neîncrederea cu care era privit pater Ioan din pricina legăturilor sale cu fostul magistru Petru Luncan, dar pentru unele bănuieli nedrepte suferă adesea mulți oameni nevinovați…

— Când vrei să înlături răul dintr-un trup, vrând nevrând te mai atingi şi de părțile sănătoase… Nu numai de acelea bolnave… Nu se poate astfel!... Pentru asta însă nu se face niciodată gaură în cer!...

— Eu ştiam însă, i se împotrivi ea iarăşi, că e mai bine să scape o mie de vinovați decât să i se facă rău unui singur nevinovat… Aşa e drept!...

— Asta stă scris, zâmbi el îngăduitor, ca şi cum ar fi ascultat o bazaconie copilărească, prin învățăturile scholastice ale popilor… Cu răsculații şi cu răzvrătiții nici o stăpânire n-o să se poarte însă după învățăturile popeşti. Oştenii şi judecătorii ştiu totdeauna mult mai bine decât popii ce i se cuvine unui răzvrătit!...

Vorbea în felul acesta despre popi fiindcă ştia, sau măcar bănuia, legătura ei cu pater Ioan? Ii spunea să fie cu mai multă luare aminte încercând totuşi să n-o supere? O amenința, aşa cum făcuse şi vărul Ştefan când vorbiseră despre pater Ioan? Răzvrătirea şi nevoia de a rămâne iarăşi singură se prefăcură laolaltă într-un val de căldură care o cutreieră fără veste. Câteva clipe se uită speriată pe ferestre, neştiind ce să mai spună.

— Aş vrea totuşi să ieşim! schimbă ea vorba, dornică să se stăpânească. Sunt nerăbdătoare să văd mărfurile!

Ştia şi simțea că dacă mai rămâne prea mult timp cu pârcălabul în odaie, o să se sufoce.

— N-am nimic împotrivă! încercă el s-o împace.

Îşi dădea seama că stăpâna casei nu e în apele ei. Sau poate că nu dorea s-o supere cu niciun chip.

Se ridică deci cu mare repeziciune şi rămase în picioare lângă jilțul în care şezuse.

Nobilissima doamnă Suzana se ridică de asemenea şi ieşi să se dichisească pentru oraş.

Când veni iarăşi, se simţea mult mai stăpână pe sine. Porunci unei slujnice tinere să ia cu sine coşurile pentru cumpărături, s-o însoţească, şi ieşi.

În uliţă, mergând alături de Sigismund, băgă de seamă că şi el e însoţit de două slugi, doi bărbaţi tineri, îmbrăcaţi deosebit de îngrijit. Amândoi aveau dolmane mari cu fireturi aurite, cel puţin tot atât de frumos croite ca ale pârcălabului. Cei doi se înclinară adânc în faţa nobilei perechi, după care se dădură repede în urma lor, înconjurându-o cu mare bucurie pe sclifosita de slujnică.

Mergeau astfel pe jos în deplină rânduială, stăpânii în faţă, iar slugile în spate şi oricine trecea pe lângă măreţia lor liniştită îşi dădea seama că are norocul să vadă la faţă pe doi din cei mai aleşi şi mai străluciţi nobili ai Ardealului. Ca la poruncă, toţi cei întâlniţi în cale zvâcneau repede şi se înclinau cu mare plecăciune, până la pământ.

Altminteri, împotriva celor spuse de pârcălab, târgul, care abia a doua zi trebuia să înceapă, părea a se desfăşura încă de pe acum foarte cuviincios, cu o înghesuială de neguţători, de care şi de lume de tot felul, departe de orice bănuială de nelinişte sau de primejdie. Era senin şi cu toate că timpul de început de februarie nu se făcuse prea cald nu era nici din cale afară de frig.

Se găseau mai întâi mărfuri proaspete venite din Ardeal. Căciuli de oaie sau miel, cojocele de jder pentru femeile nobile, pălării, cârpe de cap cu floricele şi bibiluri făcute de basmangiii din Făgăraş, cizme, chimire, voaluri de horbotă aduse de la Sibiu, bogasii pentru căptuşeli, vestitul postav pentru giubele făcut în Scheii Braşovului, chimirele late de la Bistriţa şi Năsăud, şeile, podoabele pentru cai şi călăreţi, glugile, şerparele şi pungulițele pentru bani, multe alte feluri de lucruri pentru podoaba straielor se găseau chiar înspre uliţa pe care veneau *nobilissima* doamnă Suzana şi *honorabilis* Sigismund Boier de Făgăraş. De la Cluj, Turda şi Orăştie, de la Zlatna şi Abrud mai ales, veneau felurite scule bune pentru meşteşugari — ciocane, cuie, topoare şi cleşti, fel de fel de lopeţi şi cârlige, foarfeci de cele mai neînchipuite mărimi şi folosinţe, butoaie de lemn de stejar. Nu lipseau, bineînţeles, cupele de aur şi argint, bune pentru casele nobililor, lucrate cu mare meşteşug de breslaşii din Sibiu, Braşov şi Bistriţa, nici podoabele bune pentru găteala muierilor, adică cerceii, inelele cu felurite pietre, paftalele, sălbile pentru gât şi brăţările. *Nobilissima* doamnă Suzana întârzie puţin pe dinaintea tarabelor cu astfel de minunăţii, dar pentru că nu cumpăratul era scopul pentru care ieşise din casă nu se apucă să întrebe nimic.

Ceva mai departe se găseau neguţătorii din Ţara Românească. Nişte bărbaţi uriaşi, cu mustăţile ţepoase şi privirile bănuitoare sosiseră din Oltenia. Aduceau aramă nelucrată, vite şi peşte. Fiind iarna pe sfârşite, peştele şi vitele aveau mare căutare. Morunul, şalăul, somnul, cega şi scrumbiile de Dunăre fuseseră aduse de nişte neguţători de la Craiova şi Râmnicu-Vâlcii. Se găseau de asemenea neguţători subţiri de la Câmpulungul-Muscelului, Piteşti şi Bucureşti, gata să vândă, ca pe cel mai ales chilipir, caşmiruri, postavuri olafir şi calemcherii, ţesături de barchet şi de purpură, başca de feluritele mirodenii turceşti şi arăbeşti. Nu lipseau nici neguţătorii din Galaţi şi Brăila, încărcaţi cu mărfuri aduse pe Dunăre din ţările răsăritului, cu piper,

ienibahar, scorțișoară și smochine îndeosebi. Moldovenii aduceau în schimb cai, cei mai frumoși cai din câți se aflau pe toată fața pământului, și-i vindeau numai celor care aveau bani mulți, adică nobililor, slujitorilor de la curte și oștenilor plini de trufie. Herghelegii și geambașii buni de gură sosiseră astfel de la Reni și Chilia cu câteva zeci de armăsari tineri care rânchezau sălbatic ori de câte ori erau atinși. Alți negustători de la Bacău, Tighina și Cetatea-Albă aduceau mărfuri de departe, tocmai de la tătari. Ei aveau astfel pielicele scumpe de cacom, șei înflorate țintuite cu argint, frâie de aramă cu podoabe de piele și mătase. Cât privește pe cei de la Iași și Suceava, ei aduceau icoane zugrăvite prin mânăstirile din miazănoaptea Moldovei, bune pentru drept-credincioșii români ardeleni care țin de biserica răsăritului, sau fel de fel de cojoace înflorate. Multe cojoace înflorate aveau și negustătorii din Baia, Cernăuți și Hotin, cu deosebirea că ale lor erau lucrate cu fire de mătase și de borangic, cu multe alesături închipuind trandafiri. Era lume multă, mare înghesuială, o larmă nemaipomenită.

Totuși, băgă de seamă *nobilissima* doamnă Suzana, târgul acesta, care de obicei era un fel de nouă minune a lumii, arăta acum văduvit de orice lucru deosebit. Lipseau postavurile din Englitera și din Austria, acelea care se vând numai pe galbeni venetici, pe frederici sau carolini, ori pe taleri de argint, pe ducați grei sau pe florini; lipseau, de asemenea, mărfurile leșești și cele din Țările de Jos, straiele subțiri cu horboțele franțozești și sticlăriile italienești, feluritele aurării și argintării aduse altă dată din orașele nemțești. Turcii sau cațaonii de greci care simțeau totdeauna dincotro bate vântul adevăratului negoț și își vindeau marfa pe aspri sau pe creițari, lipseau și ei cu desăvârșire. Toate acestea nu erau altceva decât un semn al sărăciei la care ajunsese nefericita Țară a Ardealului în anii nenorocitei domnii a bicisnicului Mihai Apafi, un ins despre care chiar și prietenii săi mai apropiați spuneau că era mult mai bun de popă calvin sau de histrion decât de principe. Târgul era plin de oameni, de gălăgie și de tocmeli îndârjite. Dar n-avea nici măcar cea mai mică urmă de strălucire.

Fireşte, lipsa de strălucire a târgului n-o împiedica pe *nobilissima* doamnă Suzana să se simtă pe uliță mult mai în voie decât în odaia în care trebuia să asculte tocmeala pentru căsătorie a pârcălabului. Se uita la mărfuri, dar trăgea cu coada ochiului și la el, și nu-i era greu să bage de seamă că lui Sigismund toată plimbarea asta printre carele uriașe cu pește sau postavuri nu izbutește să-i spună nimic deosebit. O teamă nedesluşită începu s-o cutreiere iar. Fără să vrea, descoperi pe lângă slugile care îi însoțeau doi oșteni de la curte care nu se dezlipeau deloc de urma lor. I se năzări că sunt urmăriți și, cu toate că atâta timp cât ședea lângă unul din sfetnicii de taină ai lui Apafi un asemenea gând era o curată prostie, începu să se uite pe furiș către ei. Când se trezi că e privită tocmai de oșteni, se simți împinsă de un îndemn mai presus de puterile ei să se lipească de pârcălab.

Abia atunci încruntarea lui se risipi puțin. O prinse de braț și ea nu i se împotrivi câtuși de puțin. Era ciudat. Pârcălabul o liniștea. Rămase lângă el și-l lăsă să-i ia mâna, să i-o mângâie. Nu i se împotrivea. Sigismund stăruia.

Şi tot atunci îi trecu prin gând că dacă va trebui să se vândă totuşi acestui bătrân aspru şi îndărătnic era datoare s-o facă pe un preţ bun, cât mai bun cu putinţă. Târgul pestriţ prin care umbla îi aducea aminte că totul trebuie tocmit aprig. Tocmit şi răstocmit, preţăluit fără urmă de slăbiciune. Una din cererile ei în această tocmeală era ca pater Ioan să rămână mai departe preotul casei, duhovnicul ei de taină.

Îşi aminti de el cu atâta patimă că se simţi deodată năpădită de o căldură nefirească.

În clipa aceea se opri. Mulţumi pârcălabului de bunăvoinţă şi-l rugă s-o însoţească îndărăt, până acasă.

La despărţire îi spuse blând că nu prea se simte bine şi că-l aşteaptă neapărat a doua zi după masă, ca să urmeze mai departe cu sfaturile privitoare la ei doi şi la ceea ce aveau de gând să înfăptuiască împreună. Pârcălabul era înţelegător. Se supuse.

Când se văzu singură, din hotărârea ei de pe uliţă nu mai rămase însă nimic. La urma urmei, puţin îi păsa de ameninţările rudelor şi de iscusinţa plină de migală cu care pârcălabul dorea s-o câştige. Ceea ce stăruia mai departe ca o boală sau ca o primejdie era patima ei niciodată stinsă după bărbatul care îi era drag. Fierbinţeala întregului trup stăruia şi ea mai departe. De fapt, nu mai ştia nici ce vrea şi nici ce se va alege din ea. Teama că l-ar putea pierde o nimicea.

În seara aceea *dulcissima domina* Suzana trimise slugile la culcare foarte devreme şi la cea dintâi împrejurare prielnică se strecură pe furiş în patul cald al monahului.

Pater Ioan o aştepta. O dorea. La fel de puternic, de blând şi de răscolitor, mai ales, ca întotdeauna. El, numai el şi nimeni altcineva, era bărbatul ei. O mângâie încet, ajutând-o să se dezbrace să rămână goală. Când el o cuprinse încet peste sânii grei şi fierbinţi abia avu puterea să se stăpânească să nu ţipe, de prea plinul sufletesc din ea. Simţea, mai mult ca oricând, toată puterea lui de bărbat cutreierând-o până în adâncurile fiinţei.

I se dărui toată noaptea cu o bucurie plină de vinovăţie, cu deznădejde şi spaimă îndeosebi.

Abia către ziuă îi spuse de cererea în căsătorie a pârcălabului Sigismund Boier de Făgăraş.

CAPITOLUL XII

Erau hotărâți aşadar să-i facă de petrecanie. Domnia sa Abel Todoruț Josica, protomedicul curții, nu pricepea bine toate amănuntele, dar un lucru era îndeajuns de lămurit. Pater Ioan Căianu-Valachus urma să fie ridicat ziua nămiaza mare de la casa *nobilissimei* doamne Suzana Cândea, înadins purtat în văzul lumii pe ulițe, spre temniță, cercetat pentru vina de legături strânse cu fostul magistru Petru Luncan, adică, de fapt, cu răsculații, judecat şi osândit la moarte după cele mai aspre şi mai amănunțite obiceiuri ale Țării Ardealului.

Alexius de Béthlen, care se încălzise din cale afară şi năduşea fără oprire, nu înțelegea însă de ce mai este nevoie de toate încurcăturile cu cercetarea şi osânda. După părerea lui, custodele de la Şumuleu trebuia luat şi ucis fără nici o întârziere. Şi cu asta gata.

Cufundat în plăpumi, perne moi şi pânzeturi albe de in, bolnav rău de mai bine de o săptămână şi cu sorți foarte îndoielnici de însănătoşire grabnică, cancelarul Mihai Teleki socotea, dimpotrivă, că totul trebuie făcut cu multă grijă şi cuviință, ținându-se seama de cele mai neînsemnate prevederi de bunăvoință de prin legiuiri. Osânda era menită să arate mulțimii de oameni proşti care aflau despre ea, nobililor de la curte, soliei crăieşti de la Paris şi însuşi măriei sale principelui Apafi că era drept ca pater Ioan Căianu-Valachus să piară şi nu altfel. Lucrurile mărturisite sub cazne, înainte de a-şi da duhul, de nenorocitul acela, Imre Aszatalos, căzut rănit în lovitura de la temnițele principelui, cea de după casa, acum arsă până în temelie, în care locuise pater Vartolomeu, alcătuiau un temei îndeajuns de puternic pentru ca oştenii să-l ridice pe pater Ioan şi să-l lase pe seama judecătorilor şi, apoi, a călăilor. Şi chiar dacă fostul magistru Petru Luncan, care se făcuse nevăzut din oraş de nu mai ştia nimeni nimic despre el, nu putuse fi deocamdată prins, ca să dea şi el mărturie despre legăturile

celor de la Şumuleu cu răsculații, se adunaseră îndestule dovezi pentru tot ceea ce se pregătea. Odată osândit, pe lege adică şi pe adevărul adevărat, pater Ioan Căianu-Valachus era scos pentru totdeauna din lupta surdă şi necruțătoare dată în jurul scaunului de *vicarius generalis.*

— Dacă e vorba s-o luăm după legiuiri, se posomorî mai-marele temnițelor, mi-e teamă că mărturia lui Imre acela nu ajunge. El n-a spus nimic de custodele de la Şumuleu. Cu un singur martor nu facem mare lucru.

Era aşa de roşu la față că părea gata să-şi dea duhul înaintea bolnavului. Şedea revărsat într-un jilț la marginea patului.

— În afară de Imre, îl povățui marele cancelar întrerupându-se ca să tuşească adânc din piept, se horcăie şi să scuipe ceva într-o zdreanță de mătase albă, îi mai puteți folosi şi pe oştenii care au stat de pază. Sunt martori deosebit de prețioşi…

Se opri pentru că năduşeala şi silința de a vorbi închegat îi sleiau toată puterea.

Protomedicul Josica îi şterse grijuliu pe frunte şi-i făcu semn să se liniştească. În ciuda spaimei care îl stăpânea, purtarea lui nu lăsa să se vadă nimic din ceea ce-i trecea prin gând. Numai teama că va izbuti să iasă la timp din odaia bolnavului să se ducă să-l vestească pe pater Ioan de ceea ce i se pregătea îi tăia uneori toată puterea. În asemenea clipe se oprea din mestecatul prafurilor pe care le pregătea, rămânea rezemat de măsuța plină de sticluțe şi buruieni de leac şi i se părea că nu mai e în stare să stea în picioare. Casa falnică a marelui cancelar, una din cele mai mari şi mai frumoase nu numai din oraş, ci din toată Țara Ardealului, cu odaia plină de mătăsuri şi podoabe aurite pe pereți în care se găsea, i se înfățişa drept cea mai cumplită închisoare din câte îşi putuse închipui vreodată. Avea amețeli.

— Da, încuviință Alexius de Béthlen. Oştenii sunt martori deosebit de prețioşi. Poate că n-ar fi rău să isprăvesc mai întâi cu mărturiile lor. Dacă totul urmează să fie făcut după cuviință, trebuie să-mi adun dovezi îndestule…

— Mai ai apoi şi iscoadele, adăugă cu un glas slab, de om care se sfârşeşte, marele cancelar. Ele pot povesti cum au descoperit legătura fostului magistru cu răufăcătorii aceia veniți la han… Cum l-au urmărit pe Petru Luncan peste tot, prin oraş, încă de la ieşirea lui din temniță…

Protomedicul Josica simți că-l trec şi pe el năduşelile. Dacă iscoadele, îşi făcu el repede socoteala, l-au urmărit pe fostul magistru încă de la ieşirea lui din temniță, înseamnă că ştiu şi de întâlnirile celor care veneau în casa nobilei doamne Suzana Cândea, şi de amestecul său în sfaturile de acolo, şi de legăturile nobililor români care îl ajutau pe pater Ioan cu solia găzduită la curte, îndeosebi cu preacuviosul pater Antonio Bagellardi da Belluno, şi de ştirile pe care acesta le trimitea în Apus prin abatele Dominique Révérend, întors abia de câteva săptămâni de la Paris. Încremeni cu mâna pe una din sticluțe. Nu mai era în stare să judece nimic.

— Am iscoade foarte iscusite, se împotrivi mai-marele temnițelor, pe care n-aş vrea să le dau în vileag. Iscoadele bune se pregătesc şi se desăvârşesc cu multă greutate…

— Atunci prinde-l pe fostul magistru Luncan! Dacă-l ai în mână, treaba e ca şi încheiată, şopti anevoie marele cancelar.

— N-am oameni destui ca să-l caute prin ţară! se plânse Alexius de Béthlen. iscoadele mele au de lucru cu vrăjitoarele. Ieri după-amiază mi-au adus cinci muieri… Două sunt din Sighişoara, săsoaice, celelalte — de prin satele de lângă Mediaş… Despre una din ele se spune că se tăvăleşte pe jos şi ţipă, apucată de draci… Face spume la gură!...

Rămase câteva clipe pe gânduri, apoi ridică privirile.

— Tot mai bine este să-l ridicăm pe pater Ioan fără nicio altă întârziere.

— Nu te grăbi, îi ceru moale marele cancelar. Mai aşteaptă o zi, două! Fă lucrurile în aşa fel încât să n-aibă nici un cusur! Ştii doar că e sprijinit de oameni foarte puternici!...

— Mi-e teamă să nu bănuiască ceva şi să ne scape! Iscoadele mele mi-au spus că se simt la rândul lor pândite fără încetare… Duşmanii noştri au oameni de încredere şi în oraş, şi la curte…

Se opri deodată cu gura căscată, ca şi cum atunci i s-ar fi luminat minţile. Către protomedicul Josica bolovăni nişte ochi de parcă ar fi vrut să-l străpungă…

— Şi chiar aici între noi! adăugă el cu mânie şi scârbă.

Cancelarul Teleki îşi mută anevoie privirile bolnave de la Béthlen la Josica. Zâmbi şters de parcă n-ar mai fi avut vlagă nici să răsufle.

— A… protomedicul! întări el. Ştie, într-adevăr, multe lucruri tainice de la curte… E vârât în toate treburile…

— Oamenii mei, se revărsă Béthlen, fără să se mai stăpânească, l-au văzut în casa în care stă pater Ioan!... Se duce destul de des!

Protomedicul Josica trânti deodată sticluţele pe care le avea la îndemână. Una din ele se făcu ţăndări.

— Şi ce vină vrei să-mi aduci? îl înfruntă el pe Béthlen cu o duşmănie de necuprins. Nu cumva vrei să mă pui şi pe mine în lanţuri?

Mai marele temniţelor nu răspunse îndată. Îşi căuta cuvintele.

— Dacă aflu, rosti el răspicat, că o singură vorbă din cele spuse aici e vândută mai departe, poţi să-ţi iei neapărat rămas-bun de la viaţă! Să ştii, adăugă el liniştit, că nu fac niciodată făgăduieli deşarte!

Protomedicul îl privi la fel de crunt. Îi părea rău că nu fusese în stare să se stăpânească. Leacul scump din sticla spartă se prelingea pe marginea mesei.

— Este o neruşinare să-mi vorbeşti astfel! ameninţă el la rândul său căutându-şi cu multă grijă cuvintele. O să răspunzi pentru asta!

— Liniştiţi-vă! le ceru supărat marele cancelar încercând anevoie să se stăpânească. Vă certaţi fără rost!

Apoi se întoarse către mai-marele temniţelor, dornic să-l domolească.

— *Honorabilis* Josica, arătă el spre omul care îl îngrijea, ştie lucruri mult mai însemnate decât primejdia care îl ameninţă pe un oarecare călugăr papiştaş. Este un

om de credință al măriei sale. E arhiatros, adică cel mai sus pus între doftorii țării! întâi el. Cunoaşte multe taine! Are o slujbă însemnată, bănoasă şi de mare încredere. Nu e nebun să-i dea cu piciorul numai pentru că-i place să stea în preajma unei văduve. Fie ea cât de frumoasă!...

Se opri pentru că slăbiciunea şi silința de a vorbi lămurit îl umpleau iar de sudori. Obrazul înroşit fără veste descoperea pe alături nişte pete ciudate, de culoare închisă. Protomedicul îi potrivi perna. Umbla însă anapoda, mai mult fără să-şi dea seama…

— Ai fi în stare să spui ceva? îl întrebă slab Teleki drept mulțumire că fusese ajutat.

— Aş dori, răspunse protomedicul cu aceeaşi silă de necuprins, să nu mai fiu ținta lipsei de ruşine a unui slujbaş oarecare!...

Şi pentru că dorea să spună neapărat ceva nimicitor, se opri o clipă apoi adăugă.

— … venit de la temnițe şi de la călăi…

Alexius de Béthlen înțelese batjocura. Se păstra însă la fel de liniştit.

— Află că dacă-l strângem în cleşte pe Căianu, făgădui el mai departe, şi ne spune ceva care nu se potriveşte cu purtarea unui protomedic de curte, n-o să-ți fie bine!... Eu ştiu să-mi fac datoria!...

Protomedicul se simți sufocat de căldură.

— O să mă străduiesc eu să nu ți-o mai faci! făgădui el la rândul său. Cred că măria sa principele nu ştie toate amănuntele despre slujbaşii săi!...

Se plecă repede către patul bolnavului în semn de rămas-bun şi se grăbi să iasă de parcă zăpuşeala acră din odaie l-ar fi ucis. Îi tremura mâna şi nu prea vedea pe unde calcă. Primi şuba îmblănită din mâna slugoiului plin de fireturi care îl ajută să se îmbrace, băgă de seamă ca prin vis plecăciunile lui adânci, dar parcă tot nu izbutea să-şi vină în fire.

La ieşirea din casă trânti deodată uşa cu atâta putere de parcă ar fi vrut s-o dărâme.

*

* *

Pater Ioan Căianu-Valachus nu înțelegea de ce protomedicul Josica îl cheamă fără nici o întârziere acasă la el. Dacă avea de spus ceva care nu suferea nicio clipă de întârziere putea să alerge el însuşi să-i aducă vestea. Aşa se cuvine între prieteni.

Făcu semn slugii uriaşe trimise de protomedic că va veni neapărat, închise uşa în urma lui şi se grăbi să strângă de pe masă hârtiile împrăştiate alandala. Cântarea *Deus dedit carmina in nocte*, pe care o scria pentru orgă şi *pueri symphoniaci*, după pilda unor minunate lucrări ale vestitului Giovanni Batista Bassani, preaiscusitul

magistru de *ars musicae* la biserica sfântul Marcu din Veneția, ieşea mai mult decât mulţumitor. Mai citi o dată, bătând măsura cu mâna, pe marginea mesei. Apoi se ridică.

Pe ulița plină de resturi murdare şi de băligar rămas de la târg, începutul de februarie se făcea simțit cu lapoviță şi o ninsoare slabă. Nu făcea decât să înmoaie şi mai mult terciul apos de pe jos.

Se gândi că nu e nicio plăcere să se ducă la protomedic. Josica locuia singur, neînsurat, într-o casă uriaşă, cu beciuri şi două caturi pe ulița cizmarilor, în partea de apus a oraşului, spre poarta sfântului Mihail. Se spunea despre el că de când e văduvoi trăieşte cu o muiere de neam prost, o precupeață voinică din oraş, bună de gură şi pricepută la vânzarea zarzavaturilor, cu care făcuse, după câte se auzea, şi un copil. Cum arăta însă precupeața aceea cu dugheană în târg, ce-l putea ține legat pe un om atât de învățat şi de ales în purtări precum protomedicul curții de o femeie oarecare, o pârțotină bună de gură, era greu de ghicit. În casă la el, se ştia bine printre oaspeții nobilei doamne Suzana, n-o primea niciodată. Protomedicul o cerceta în răstimpuri anumite, când avea chef şi putere în vine, la ea acasă, unde-i ducea daruri şi întârzia uneori zile întregi. Casa lui, amestec ciudat de neorânduială, de cărți vechi, pline de catagrafia tuturor bolilor, de lucruri aşezate, la întâmplare, maldăre, unele peste altele, pe podele, prin colțuri şi prin rafturile încărcate de păianjeni, adevărată strânsură de buruieni şi rădăcini de leac uscate sau numai veştede, de scule cu înfățişări neaşteptate cu care umbla prin măruntaiele celor bolnavi, de felurite mărunțişuri cu înțelesuri ascunse, cumpărate de la neguțători ştiuți numai de el, veniți uneori tocmai de la capătul lumii, din *terra incognita australis*, de resturi de mâncare mucegăită, neridicată cu săptămânile, deşi cele două slugi uriaşe cu priviri ascunse de care se înconjura plesneau de putere şi de sănătate, de straie alese, bune pentru curte, puse însă claie peste grămadă, de foi scrise de mână risipite peste tot, de oase omeneşti culese de prin cimitire, spălate şi uscate, de oale pântecoase şi sticle cu băuturi tainice, dădea oricui păşea pragul o stare de frică. Pentru unele dintre lucrurile sale tainice, protomedicul era în stare să-şi lase toată averea amanet. Mai trecuse o dată pe la el, prin toamnă, îndată după ce efebii ajunseseră în temniță, şi singurul lucru pe care îl dorise atunci fusese să iasă îndată afară. Fără să ştie de ce, gândindu-se la casa spre care mergea, i se făcu iar silă.

Ajunse repede şi, după ce trase de mânerul clopotului de la poartă, nu aşteptă decât câteva clipe. Îl întâmpină însuşi domnia sa protomedicul care, înainte de a-l pofti înăuntru, se uită grijuliu într-o parte şi alta a uliței ca şi cum s-ar fi temut să nu-i urmărească cineva. Părea foarte tulburat.

După ce trase zăvorul la loc, urcară iute pe trepte şi intrară în casă. Gazda îl pofti în odaia cea mare, cea mai cumplită dintre toate în ceea ce privea neorânduiala. Cu toate că era mijlocul zilei şi afară se ivise soarele, din pricina ferestrelor murdare, nespălate cu anii, lucrurile de aici păreau şterse.

— Aici! îi arătă protomedicul unde să se aşeze.

Şi cu o mişcare scurtă răsturnă toate lucrurile de pe jilţul cel mai apropiat. Anarhia din jur nu-l mişca câtuşi de puţin. Acelaşi lucru îl făcu şi cu un scaun şchiop pe care doprea el însuşi să stea. Pater Ioan lepădă şuba, o aruncă pe un maldăr de cărţi unde descoperi în treacăt uriaşa *De humani corporis fabrica* a vestitului Andreas Vesalius Bruxellensis, şi se lăsă jos grijuliu să nu i se întâmple ceva. Protomedicul Josica se aşeză în faţa lui. Câteva clipe rămase însă cu privirea pe ferestrele murdare. Părea că nu ştie cum să înceapă.

— Mi-era teamă… Mi-era teamă, începu el să-şi dea drumul, că n-o să vii!

Pater Ioan înţelese că era vorba de un lucru de o însemnătate neobişnuită.

— Ce vrei să-mi spui? întrebă el de-a dreptul.

— Voiam să-ţi spun, se revarsă deodată protomedicul de parcă ceea ce ştia el l-ar fi chinuit, că trebuie să pleci neapărat din oraş! Să te ascunzi un timp!... Să nu te mai iveşti!...

Se opri speriat de ceea ce spunea şi rămase iar cu privirea pe pereţi ca şi cum ar fi fost vinovat de ceva. Nişte salamandre împăiate, pline de praf, îi rânjeau din cuiele de sub tavan unde erau agăţate.

Abia acum prietenul său Josica îl privi drept în ochi. Părea însă nespus de încurcat, lipsit de orice stăpânire asupra sa însuşi.

— De ce? rosti pater Ioan.

— Aşa… Aşa e bine! începu el să se bâlbâie.

— De ce e bine? îl luă din scurt pater Ioan.

Protomedicul întârzie cu răspunsul. Îşi dădu drumul cu o anumită greutate.

— E vorba de noi arderi de muieri, îşi căută el cuvintele, încercând să nu răspundă de-a dreptul. Unele din ele sunt catolice… Nu e bine să se afle că viitorul *vicarius generalis* ştie de ele şi că îngăduie prea multă cruzime…

— Ce vină li se aduce?

— Vrăjitorie şi legături cu diavolii licantropi. Se spune despre una dintre ele că e stăpânită de demoni fără încetare… Am aflat de la domnia sa Alexius de Béthlen…

— Domnia ta crezi că aceste femei cu capetele pline de eresuri sunt într-adevăr stăpânite de diavoli?

Protomedicul întârzie iar cu răspunsul. Acum părea însă ceva mai liniştit de parcă greutatea cea mai mare a acestei întâlniri începea să treacă.

— Eu răspund, îşi căută el iarăşi cuvintele, de sănătatea slăvitei doamnei Ana Bornemisa… Slăvita doamnă suferă de oarecare eclipsis la minte. Sunt dator să ţin seama de tot ceea ce se spune în legătură cu boala ei… Slăvita doamnă e îngrijită din trei părţi, vreau să spun în trei feluri… Mai întâi, cu ajutorul rugăciunilor calvine… Apoi, e curarisită cu prafurile şi sfaturile pe care le dau eu… În sfârşit, cu ajutorul oştenilor şi călăilor care le prind şi le ard pe muierile vrăjitoare… E o îngrijire obişnuită în astfel de împrejurări…

— Crezi că femeile acelea sunt într-adevăr vrăjitoare? îl încolți iar pater Ioan.

— Bărbați vestiți și foarte învățați, încearcă protomedicul să se lepede de un răspuns lămurit, cred că diavolii de tot felul sălășluiesc în sufletul vrăjitorilor. Vestitul Pico della Mirandola, acela care știa toate de pe lume și încă ceva pe deasupra, cu toate că s-a ridicat împotriva schingiurilor și a omorurilor crude la care sunt supuși cei vinovați, nu s-a dat în lături să scrie că vrăjitorii îndeplinesc o lucrare diavolească. Iată aici, se plecă el spre una din cărțile care îi stăteau la îndemână, ce scria și *illustrissimul* Ambroise Paré, care a fost și el protomedic la curți vestite, la măriile lor craii Henricus, Franciscus și Carolus de la Paris…

Se opri puțin ca să răsfoiască la foaia pe care o căuta.

— Iată, citi el: „Cei aflați în stăpânirea duhului necurat vorbesc cu limba atârnându-le din gură, așa cum vorbesc și cu pântecele sau cu mâinile și picioarele; ei știu nenumărate limbi necunoscute, fac pământul să se cutremure, stârnesc vântul, dau glas tunetului și lucire fulgerului, smulg din rădăcini copaci și îi sădesc aiurea, silesc munții să pribegească din loc în loc, ridică în văzduh o cetate și o pogoară la loc, orbesc pe oameni și le iau mințile…” Ambrosie Paré a fost un mare învățat… E socotit părintele chirurgiei…

— Da, dar din faptul că el a fost un mare învățat, nu-l slăbi pater Ioan, nu se vede dacă domnia ta crezi sau nu în puterea vrăjitoarelor.

— Mai sunt și alții, urmă protomedicul. Precum legiuitorul Jean Bodin, care a scris o carte despre *Stăpânirea demonilor asupra vrăjitorilor*. El cerea să se aprindă ruguri în toată lumea, de la un capăt la altul, din sat în sat și din oraș în oraș, pe care să-și dea cea din urmă suflare toți cei supuși diavolului. Este adevărat, se încruntă protomedicul, că alți învățați, ca de pildă vestitul Jean Wier, care a scris *De prestigiis daemonum*, unde a arătat că în lume și în iad sunt peste șapte milioane de diavoli, se ridica foarte tare împotriva schingiuirilor și-i socotea pe cei stăpâniți de duhuri niște bieți nenorociți… Față de acești nenorociți, adaugă Jean Wier, trebuie să avem milă, înțelegere și multă blândețe… Nicidecum cruzime…

— Eu am citit o care, îl înfruntă pater Ioan, scrisă de Johannes Nieder, un fost călugăr neamț, care a tăgăduit cu toată tăria legătura dintre cei arși de vii și diavoli… Asemenea păreri au mai arătat și alți învățați… Unul din ei e protomedicul Reginaldus Scottus din Englitera… Domnia ta n-ai auzit de ei?...

Protomedicul azvârli cartea la loc și rămase iarăși pe gânduri. Până la urmă, nevoia de a vorbi fu mai tare decât prevederea.

— Eu mi-am pus o întrebare, se mărturisi el deschis. Țara Ardealului stă înconjurată de Țara Moldovei și de Țara Românească… Acolo locuiesc frați de-ai noștri, de o limbă și de un neam, drept-credincioși români care țin de biserica răsăritului… N-am auzit niciodată ca la ei să fi fost arsă de vie măcar o singură muiere sub învinuirea de vrăjitorie… Același lucru l-am aflat și despre țările necredincioșilor musulmani… Nimeni n-a fost pedepsit vreodată, ars de viu, cum se face la noi, pentru

vina vrăjitoriei şi a legăturilor cu diavolul… Oare diavolii vin înadins ca să se încuibeze în Ardeal sau în ţările cu credincioşi catolici, luterani şi calvini?

Pater Ioan se încruntă. Protomedicul se gândi la ceva, cufundat în sine, apoi urmă mai departe.

— Pentru că m-am gândit la această stare de lucruri, mărturisi el la fel de deschis, mi-am pus şi următoarea întrebare: nu cumva răul este în om şi nu în afara lui? Altfel spus, nu cumva trebuie să-i socotim pe cei îndrăciţi nişte bolnavi nenorociţi, cum se crede despre biata doamnă Ana sau cum sunt cei loviţi de o troahnă oarecare, nicidecum nişte unelte ale diavolului?

Se opri şi, pentru că pater Ioan nu-i spunea nimic, după câteva clipe, îşi dădu drumul mai departe.

— Am aflat despre slăvita doamnă Ana, urmă el cu acelaşi glas aşezat, plin de prevedere dar şi de stăruinţă, că a avut şi printre strămoşii ei bolnavi care nu prea ştiau pe ce lume sunt. Nu li s-a întâmplat, fireşte, nimic fiindcă erau oameni de neam mare, nu nişte prăpădiţi de ţărani cum sunt muierile acelea aduse să fie arse. Şi am băgat de seamă că stările bolnavei, o biată *domina demens infelix* ca oricare alta, sunt, pe cât de schimbătoare, pe atât de neaşteptate… E o boală cu multe metamorfosis… De la bucuria cea mai adâncă, doamna Ana trece deodată la stări de spaimă înfricoşătoare… Uneori e blândă şi miloasă… Alteori, dimpotrivă, e plină de cruzime stăruitoare şi de dorinţa de a face rău tocmai acelora pe care zice că-i iubeşte… În asemenea stări nu mai mănâncă, bolboroseşte cuvinte fără şir, nu mai vorbeşte cu alţii, nu-i mai pasă de nimeni şi nimic… Mi-a spus totuşi odată că se gândeşte la nefiinţă şi când am întrebat-o ce înţelege prin asta a surâs tainic şi a tăcut, ca şi cum ar fi ştiut despre viaţă şi moarte lucruri pe care eu nu eram chemat să le pricep…

Protomedicul se opri. Părea foarte prins de ceea ce spunea. Îngrijorarea plină de teamă cu care se uitase pe uliţă să vadă dacă nu e urmărit de cineva când îl primise pe pater Ioan pierise sau cel puţin nu şi-o mai arăta. Totuşi, oaspetele său nu era încredinţat că fusese chemat aici numai pentru a auzi nişte amănunte oarecare despre boala slăvitei doamne Ana.

— Tot nu mi-ai răspuns la întrebare, îl îndemnă pater Ioan. domnia ta crezi că muierile acelea trebuie arse? Crezi într-adevăr că sufletul lor e chinuit de demoni? Am auzit că mulţi învăţaţi se străduiesc să afle locul din trup în care sălăşluieşte sufletul…

— Aceasta e o întrebare veche, dădu din umeri protomedicul. Foarte veche… pe cât de firească, pe atât de chinuitoare… Pitagora a spus că, prin *metemsomatoză*, sufletele, atâtea câte se află pe lume, trec de la un om la altul… La aceasta, Hippocrat adaugă că firea omului e schimbătoare după câtimea părţilor de pământ, văzduh, foc şi apă din care e alcătuit trupul fiecăruia… El a spus pentru întâia oară că judecăm, visăm şi înnebunim la creier… Galenus zice de asemenea că oamenii înfocaţi au mult foc în ei, iar cei trişti şi bolnăvicioşi sunt prea plini de apă… Lor li s-au adăugat învăţaţii Erofil şi Erostat, care au arătat legătura dintre creier şi mişcările noastre…

— Toți aceştia, îl ațâță înadins pater Ioan, fiindcă îi plăcea să stea la sfat cu protomedicul şi să afle lucruri vrednice de ținut minte, au fost învățați păgâni care n-au cunoscut învățătura domnului şi mântuitorului nostru Isus Hristos… Ei n-ar trebui luați în seamă când se vorbeşte de locul sufletului în trup…

Protomedicul se uită la el de parcă atunci l-ar fi descoperit.

— Eu am citit însă în scrierile lui Ulrichus Zwingli că Domnul Dumnezeu i-a mântuit pe toți învățații lumii vechi… Ei şi-au dobândit fericirea veşnică în viața de apoi tocmai prin ştiință şi frumusețea tulburătoare a învățăturii lor… Ştiința şi frumusețea pot fi mântuire...

— Da, îl ațâță pater Ioan mai departe, dar Ulrichus Zwingli n-a fost un bun credincios catolic… Învățătura lui seamănă cu a lui Luther… El a mai spus şi că omul nu e slobod să aleagă pentru că Dumnezeu este nu numai făcătorul binelui, ci şi al răului… Că tocmai de aceea oamenii nu pot păcătui… Că nimic nu este păcat… Toate sunt doar o trecere neîntreruptă de la o faptă la alta… De la o stare la alta…

— Asta o ştii, îl înfruntă protomedicul, fiindcă şi cuvioşia ta umbli cu cărțile şi cântecele luteranilor…

Pater Ioan nu-i mai răspunse. Se lăsă tăcere şi totul în odaia aceasta uriaşă, plină de cărți ciudate, de pânze de păianjen şi de praf, părea nespus de liniştit, de îmbietor chiar. Dacă n-ar fi fost cele două tigve cu dinții rânjiți de pe raftul de lângă fereastră care se uitau la el cu scobitura adâncă şi lucioasă a ochilor putreziți de mult, s-ar fi simțit foarte bine. Nelămurită pentru el rămânea doar purtarea nefirească a protomedicului, care se arătase atât de speriat la început şi aşa de ascuns mai târziu. Povestea cu femeile care trebuiau arse nu avea în ea nimic neobişnuit. Tot nu pricepea de ce fusese chemat.

— De ce doreşti să ştii amănunte despre locul sufletului în trup? întrebă la rândul său protomedicul.

— Pentru că eu însumi mi-am pus această întrebare, mărturisi pater Ioan. Şi pentru că ea se leagă de *ars musicae.*

— În ce fel?

— De la Teofrast, îl lămuri pater Ioan, care a fost urmaşul lui Aristotel, cunoaştem cât de felurite sunt firile oamenilor. Sângele, carnea şi zemurile din trupul omenesc alcătuiesc, după câtimea de apă, pământ, foc sau văzduh din ele, cele patru firi temeinice ale oamenilor — adică înfocatul, spăimosul, întristatul şi nesimțitorul… Asta tot Hippocrate a arătat-o. Într-una dintre acele cărți ale franțozului Cartesius care umblă de la un timp pe la noi prin Ardeal, *Tractatul despre pătimirile sufletului* îi zice, am găsit multe lucruri lămuritoare despre felul cum se leagă sufletul nostru de vorbire şi chiar de cântarea pe care o rostim uneori. Mulți cred că între *ars musicae* şi vorbirea cea de toate zilele e o legătură firească. Altfel spus, că orice stare sufletească, uşor de mărturisit prin cuvinte, poate tot atât de bine să fie arătată şi prin sunete… Chiar fără ajutorul cuvintelor…*Ars musicae* poate fi oglindă a celei mai adânci simțiri… Eu cred

în adevărul acestei învățături… Mai cred deci că dacă aş şti ceva mai mult despre lăcaşul sufletului nostru aş înțelege mai bine şi *ars musicae*...

— Platon e de părere însă că sufletul nostru nu poate fi înțeles… Pentru că nu se poate cârmui singur. Fiecare din noi, zice el, nu e decât o păpuşă în mâinile puterilor de dincolo de fire. Omul, cu sufletul lui cu tot, n-ar fi deci decât o jucărie în mâna sorții…

— Fericitul Augustin, îl îndreptă pater Ioan, crede totuşi, în *Mărturisirile* sale, că sufletul e ca o altă ființă… El mai adaugă că în lume deosebim o fire care se schimbă în întindere şi timp – adică trupul; o altă fire, care nu se schimbă în întindere ci numai în timp — adică sufletul; şi o fire care nu se schimbă nici în întindere şi nici în timp – adică Domnul Dumnezeu, *creator mundi*... Am fost foarte tulburat citind aceste lucruri… Cred că dacă aş şti ceva mai mult despre sufletul omenesc aş fi eu însumi altul… Mai puternic, fără nici o îndoială. Şi, poate, mai bun…

Protomedicul îl privi iar, drept în ochi, de parcă ar fi vrut să se încredințeze că prietenul său spunea adevărul adevărat. Rămase câteva clipe pe gânduri. Mâinile pe care şi le frământa fără niciun rost arătau că el se zbuciuma tot atât de mult ca atunci când îl primise în casă.

— Vino cu mine! se ridică el deodată.

Pater Ioan îl privi uimit.

— Hai, vino! îl îndemnă protomedicul iar.

Pater Ioan se ridică de asemenea. Gazda luă de undeva de pe masă o lumânare lungă, de ceară verzuie, ridică tabla de fier de la sobă ca s-o aprindă, închise la loc, apoi făcu semn oaspetelui său să-l urmeze.

Ieşiră însă pe o altă uşă, după care începură să coboare nişte trepte late de scânduri care scârțâiau prelung. După câteva ocoluri în jurul stâlpului uriaş de stejar în care erau prinse capetele treptelor, protomedicul ajunse jos, în fața unei uşi scunde, bine întărită cu drugi groşi de fier, dincolo de care se putea bănui că e beciul clădirii. Aici era un frig umed, aşa de pătrunzător, că înjunghia drept în creieri.

Domnia sa Abel Todoruț Josica scoase din buzunar o legătură de chei şi descuie repede. Intrară într-o încăpere de lespezi uriaşe de râu, plină toată de mucegaiuri şi scursori umede. Încuie la loc. Ținând lumânarea sus, deasupra capului, ca să-şi lumineze drumul, mai descuie încă o uşă tainică şi trecu într-o a doua încăpere de sub pământ. După care încuie iarăşi, foarte grijuliu, şi aşeză lumânarea într-o firidă.

— Ce vrei? îl întrebă pater Ioan pe protomedic. De ce m-ai adus aici?

Nu-şi încheie însă bine întrebarea că rămase încremenit, cu ochii măriți de groază şi uimire.

Pe o masă lungă de stejar, cu fața acoperită de o pânză murdară şi burta sfârtecată din care fuseseră scoase toate măruntaiele, zăcea stârvul gol şi cumplit la vedere al unui bărbat tânăr pe care lumina tremurătoare a lumânării îl scălda în culori vinete. Mirosea de trăsnea a rachiu vărsat din belşug şi a oțet. Pe lângă trupul spintecat fuseseră aşezate bucăți mari de gheață din care se prelingeau acum picături subțiri de

apă murdară. Într-o clipă îi trecu prin minte că pricina adevărată a singurătății protomedicului se leagă tocmai de cercetările ascunse de iatrohirurg pe care le făcea el aici. Își aminti de asemenea că cei doi slujitori ai săi fuseseră gropari. Știa asta de la una din slujnicele nobilei doamne Suzana. Și tot de la ea aflase că uriașii tocmiți la protomedic erau nelipsiți din casele călăilor de la temnițe și de la pedepsele cu moartea împlinite dincolo de poarta de răsărit a orașului. Pe ascuns deci trupurile celor morți erau vândute de călăi lui Josica. Se simți copleșit. Era frig. Era cumplit. Era de necrezut.

— Sunt multe păreri, urmă protomedicul sfatul lor din odaia de sus ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit, nu numai despre locul unde ar sta sufletul, ci și despre măruntaiele de unde ar porni tulburările nebuniei. Unii învățați, arătă el cu degetul spre pântecul desfăcut, unde se puteau bine deosebi mușchii chirciți, tăiați pe lângă osul de la capul pieptului, cred că bolile minții și-ar avea obârșia în burtă, izvorul bucuriei și al tristeții, al îndrăznelii și al deznădejdii, al furiei dar și al blândeții, mai bine spus, în partea de dedesubtul coastelor, în hipocondri. De aceea, un anumit fel de tristețe se numește *hipocondrie.* La femei, dimpotrivă, frământarea pornește din locul ce se cheamă *hister*, de acolo de unde le atinge scula bărbatului când face dragoste cu ele… Și de aceea boala lor se cheamă *histerie.* Se știe doar că *tota femina in uter est.* Galenus crede că toate aceste amănunte ale alcătuirii omenești stau într-o strânsă legătură cu un duh viu și nevăzut, *pneuma,* pe care noi îl tragem în trup pe gură și pe nări, de unde ajunge în plămâni, apoi în inimă și mai departe, la toate măruntaiele… Din el ne sorbim toată puterea noastră…

— De ce-mi arăți toate astea? gemu stins pater Ioan. Ce rost are?

— O să înțelegi îndată. Privește aici! îl îndemnă protomedicul, luând dintr-un raft mucegăit o căpățână de mort la fel de veche și de lustruită ca acelea pe care le avea în odaia de sus. Încercând s-o vindec pe slăvita doamnă Ana, eu am urmat două învățături. Mai întâi, pe a preaînvățatului Celsius, care n-a fost *medicus,* dar avea multe cunoștințe folositoare. El a spus că bolnavilor la minte le trebuie o viață liniștită, lipsită de supărări, o hrană nu prea grasă și nici prea grea, multă mișcare în afara așezărilor omenești… În al doilea rând, l-am urmat pe Galenus din Pergam, care ne îndeamnă să cercetăm firea omului mai ales în creier, ciocăni el cu unghia galbenă în țeastă de parcă ar fi avut în mână un borcan oarecare. Galenus a deschis creierul unui porc viu și când a apăsat în anumite locuri asupra lui, a văzut că dobitocul se mișcă întocmai după atingerile lui… Pe urmele lui Galenus, prea învățatul Albertus Magnus a scris că trei părți mai însemnate din creierul omenesc, în față, la mijloc și spre ceafă, țin toate bucuriile, tristețile și judecățile noastre… Mă urmărești?

— Aș vrea să ieșim! bolborosi anevoie pater Ioan, rezemându-se fără să-și dea seama de peretele umed. Te rog!

— Nu încă! se dezlănțui mai departe protomedicul. Trebuie să știi mai întâi că întocmai ca Albertus Magnus a socotit și vestitul Leporeus, care a scris că închipuirile noastre își au locul sub frunte, în timp ce amintirile se adună spre ceafă… Aici!

ciocăni el iarăşi cu unghia prelungă în țeastă. În afară de asta, unii învățați au băgat de seamă că bărbații cunoscuți pentru marea lor învățătură filozofească au partea de deasupra frunții foarte largă şi foarte rotundă… Aşa sunt Socrate, Democrit şi Cicero… Cât priveşte pe cei cu capul prea mic, ei sunt proşti prin naştere şi de multe ori lipsiți de orice putere de a voi… Asta însă nu se potriveşte totdeauna şi pentru cei care au fața mică… Sunt mulți oameni înțelepți cu fața mică şi țeasta mare… Ei poartă semnele…

— Ce însemnătate au toate acestea? încercă pater Ioan să i se împotrivească. Ce vrei?

— O însemnătate uriaşă, îl lămuri protomedicul punând țeasta la loc. Sunt unii, precum un oarecare Hermanus Hugo, care a scos o carte cu stihuri iamviceşti sub numele de *Pia desideria* şi spune, neghiobul, că sufletul omenesc este ca un copil mic care stă într-o cuşcă închipuită precum oasele pieptului omenesc. Închipuirea aceasta care seamănă cu cele scrise de fericitul Augustin despre locul sufletului nu este însă adevărată…

— Şi?

— Nu este adevărată! strigă deodată protomedicul de parcă ar fi dorit să biruie un duşman. E o greşeală! O mare greşeală! Fiecare greşeală, se îndârji el, îi costă pe oameni neînchipuit de scump!

Vorbea şi parcă el însuşi suferea, tulburat la fel de adânc ca bolnavii săi. Era schimbat, ochii îi străluceau şi glasul îi tremura. Pater Ioan se gândi că acum îi va fi şi mai greu să afle pricina adevărată pentru care fusese chemat în această casă înfricoşătoare.

— Ce cauți domnia ta, încercă el să-şi liniştească gazda şi pe măsură ce se străduia să vorbească îndeajuns de legat îşi mai venea câte puțin în fire, este mai înainte de toate o întrebare filozofească… O întrebare care se leagă de credința noastră în nemurirea sufletului…

Protomedicul rămase câteva clipe descumpănit. Părea că se ruşinează singur de ieşirea lui de adineauri.

— Este adevărat, recunoscu el. Dintre toate cunoştințele pe care le adună un *medicus*, cele despre suflet se leagă cel mai mult credința noastră şi de învățăturile filozofiei…

— Sfântul Toma din Aquino, îi aminti pater Ioan o învățătură plină de măduvă, a scris că adevărul credinței şi adevărul puterii de judecată n-ar trebui puse unul împotriva altuia. Ci unite spre a se întregi… Adevărul descoperit şi adevărul arătat se întregesc… Pentru cine ştie să priceapă lucrurile mai adânc, Aristotel şi ceilalți învățați păgâni se întregesc prin adevărurile necuprinse din *Sfânta Scriptură*... Adică din credință…

— M-am gândit la asta, mărturisi protomedicul, când doream să-mi închipui mai bine starea sufletului nostru… Aristotel, şi pe urmele sale şi sfântul Toma, spun că trupurile sunt doar o stare oarecare pentru sufletul îndreptat către un anume scop… Scopul, *entelechia,* arată încotro merge fiecare ființă…

— Ştiința e un lucru minunat, adăugă şi pater Ioan. dar ea îşi are marginile ei oricât de mult le-am lărgi noi… Dincolo de ceea ce vedem şi simțim, de ceea ce descoperim cu atâta străduanie şi chin, se află o lume nesfârşită, pe care o bănuim şi uneori o trăim adânc în starea noastră de veghe, dar pe care nu putem s-o cuprindem niciodată pe de-a-ntregul…

— Asta înseamnă că strădania mea trebuie să unească trupescul cu sufletescul, ceea ce poate fi pipăit şi văzut cu ceea ce e mai presus de judecata noastră… Mă simt foarte neputincios uneori!...

— După câte îmi arăți aici, se uită pater Ioan la trupul desfăcut înfiorător de pe masă, şi din nou simți că frigul îl înjunghie în piept, n-aş zice!... Bănuiesc că ai scotocit prin multe măruntaie…

— Pentru toți oamenii, îşi urmă protomedicul gândurile sale, fie păgâni, fie creştini, învățați şi neînvățați, credincioşi sau lipsiți de orice fel de credință, este de la sine înțeles faptul că sufletul se leagă de trup. Că *ars medica* are nu numai dreptul, ci şi datoria să înțeleagă acest lucru… Greutatea începe în clipa în care încerc să intru în amănuntele lui… Mărturisesc că uneori mă simt cuprins de deznădejde… Starea sufletului nostru şi a celor bolnavi la minte pare mai presus de judecată…

— Pentru că te apropii mai mult de sufletele bolnave… Pentru că porneşti de la boală şi te întorci la ea…

— Nu e adevărat! i-o reteză protomedicul. Eu nu cred că sufletul se poate îmbolnăvi. Sfântul Toma şi Albertus Magnus au spus, şi eu cred că au deplină dreptate, că sufletul este desăvârşit în el, în timp ce trupul e supus slăbiciunii şi pierzaniei… Trupul şi sufletul trăiesc însă cu adevărat numai prin unirea lor… Boala este deci înainte de toate o stare a trupului, iar tulburările sufleteşti sunt doar o urmare nefericită a acestei țări… Până la urmă, tot la trup trebuie să ne întoarcem, pentru că el păstrează sufletul şi el ajută să se facă simțit altor suflete… Trupul deci trebuie socotit sănătos atunci când se găseşte într-o stare potrivită cu pornirile înalte ale sufletului. Boala e doar ruptură… Ruptura legăturii tainice dintre suflet şi trup… Trupul bolnav stânjeneşte totdeauna un suflet oricât de puternic ar fi el… Sufletul se revarsă atunci într-un chip care pe noi ne uimeşte! Zile întregi m-au urmărit cele spuse de slăvita doamnă Ana despre neființă… Ea părea că vede o lume pe care noi n-o putem pricepe şi de care nici ea nu-şi dădea seama pe deplin…

— Din neliniştea ta vine credința ta, rosti încet pater Ioan.

— Dar şi tăgada mea, i se împotrivi iar protomedicul. Rugurile în care sunt arse vrăjitoarele mă urmăresc noaptea în somn. Sufletele lor chinuite strigă după dreptate!... Nu mai am linişte!... Aş vrea să fac ceva, să nu stau nepăsător, şi-mi dau seama că nu sunt în stare de nimic! Mi-e silă de mine însumi!

Se lăsară iar câteva clipe de tăcere. Jos, sub masă, se auzeau cum cad încet picăturile de apă de la gheața care se topea în jurul trupului sfârtecat. Lumina slabă a lumânării lăsa să se vadă pe pereți nişte mucegaiuri verzui.

— Aşadar, îl privi pater Ioan, nu crezi că vrăjitoarele sunt vinovate!

— Nu!

— Mai sunt şi alţii care cred ca domnia ta?

— Oamenii cei mai aleşi ai acestei ţări cred ca şi mine. Prietenul meu Mihai Halici fiul, *poeta laureatus*, român de-al nostru, care a fost silit să plece în Ţările de Jos şi cu care păstrez legătura prin *epistulae*, voia să osândească în scris obiceiul arderii pe rug. N-a avut îndrăzneala… De fapt, acesta e păcatul nostru cel mare… Pe cât ne arătăm de îndrăzneţi cu gura când e vorba să ne împotrivim lucrurilor rele sau stăpânirii, pe atât de bicisnici suntem în fapte…

Pater Ioan îl privi gânditor.

— Şi asta e o poveste veche de când lumea… De când sunt stăpâni şi stăpâniţi…

— Prietenul Halici, pe care eu îl preţuiesc mult, nu numai pentru că e *poeta ornatissimus*, mi-a scris că într-un oraş nemţesc de-i zice Uedlinberg numai într-o singură zi au fost arşi o sută treizeci şi trei de vrăjitori… Că în unele sate şi oraşe sunt arşi de vii şi tinerii neştiutori şi chiar copii de ţâţă… Că în alte părţi, bolnavii la minte sunt ucişi cu lovituri de par sau de ciocan… După care sunt aruncaţi pe câmpuri, la corbi sau în puţurile părăsite!...

Tăcu deodată de parcă amărăciunea l-ar fi nimicit. Pater Ioan îl privi şi fiorul adânc care îl încercase când intrase aici îl străbătu iar.

— Sunt totuşi, încercă el un îndemn slab, destui oameni care au îndrăzneala să spună pe faţă ceea ce gândesc… Mulţi dintre ei au fost tămăduitori vestiţi!...

— Cunosc lucrările unora din ei, încuviinţă gazda. Şi asta e o poveste veche… Să spui sau să nu spui deschis ceea ce nu-i place stăpânirii… Dar cine nu ştie că, de pildă, Miguel Serveto da Villanova, care a scris lucruri aşa de însemnate despre umbletul sângelui din inimă la plămâni, a murit pe rug tocmai pentru că s-a pus rău cu cei preaputernici… Am sus în odaie cartea lui *Restauratio Christianismi*… Ţi-o pot împrumuta…

Pater Ioan nu spusese nici da, nici nu. Încercă să schimbe vorba.

— Îmi dau seama că eşti foarte nefericit, îşi privi el prietenul drept în ochi. În chip firesc, ceea ce domnia ta faci cu atâta dăruire ar trebui să-ţi aducă cea mai aleasă mulţumire… Dar nu e aşa… Munca, de care nu te mai poţi despărţi, te chinuie…

Se opri gânditor, apoi adăugă:

— Eu cred că înţeleg ceva din felul de a fi al domniei tale… Eu însumi n-aş fi în stare să trăiesc fără *ars musicae.* Cred că nici duşmanul nostru, pater Vartolomeu, n-ar putea trăi fără lupta lui pentru putere… Este aici şi chin, dar şi o bucurie ciudată, de care nu ne putem lipsi…

— Dorinţa mea, mărturisi iarăşi protomedicul, este să descopăr dacă nu toate adevărurile, măcar câteva. Căutând pretutindeni în lucruri asemănările şi deosebirile lor, lăsând la o parte frumuseţea sau chiar foloasele lor, numai pentru a le pătrunde mai adânc, noi le putem stăpâni cu adevărat… Înţelegerea este puterea mea! Tăria

mea! Ştiinţa este putere… O mare putere… Numai descoperirile după care tânjesc ar da un înţeles adevărat vieţii mele…

— Dar dacă te pot înţelege, adăugă pater Ioan, asta nu înseamnă că-ţi dau şi dreptate… E totuşi ceva nefiresc în îndârjirea domniei tale…

— Oamenii adevăraţi, îl înfruntă gazda, sunt aceia care cu o ciudată şi uimitoare tărie întrezăresc măcar o parte a adevărului. Judecata lor se ridică deasupra a tot ce-i înconjoară când se sprijină nu pe amănunte, ci pe înţelesuri…

— E foarte multă trufie în ceea ce spui. De asta eşti nefericit!

— Ambroise Paré, din care ţi-am citit sus ceva despre demoni şi vrăjitoare, a mai scris că e de o mie de ori mai bine să aibă singur dreptate decât să se înşele laolaltă nu numai cu toţi înţelepţii, dar chiar cu tot restul lumii…

— E o trufie vrednică de demonii pe care i-a cercetat! Cred că şi el a fost un om foarte nefericit…

— Mie îmi plac gândurile ovreiului Spinoza despre fericire…

— Anume?

— Îţi pot rosti cuvânt cu cuvânt ce a spus, îl privi protomedicul, pentru că mi-a plăcut mult şi mi-a rămas pentru totdeauna în minte. Fericirea, zice Spinoza, stă în iubirea a ceea ce este nepieritor. Şi nepieritor pe lume este numai adevărul. De ce sunt nefericiţi cei mai mulţi oameni? Fiindcă îşi iau ca ţintă a dorinţelor lor lucruri pieritoare ca avuţia, plăcerea trupească, slava. Mulţumirea pe care ne-o dau aceste lucruri nu este însă trainică, de aici — tristeţea, suferinţa, durerea. Şi apoi chiar când avem aceste lucruri, ele sunt pentru noi un prilej de nefericire, pentru că nasc şi în ceilalţi, şi în noi înşine, invidia, mânia şi ura. Curată şi trainică nu e decât mulţumirea pe care ne-o dă iubirea adevărului… La orice vârstă, oricât de bogat sau de sărac ai fi, în orice stare sufletească sau trupească, cercetarea nepărtinitoare a adevărului ne înseninează şi ne uşurează viaţa… Şi tot Spinoza adaugă în altă parte *Humanas actiones non ridere, non lugere nec detestare sed intelligere*...

Vorbea, şi pe măsură ce spunea ce are de spus, protomedicul Abel Todoruţ Josica îşi căpăta obişnuita lui stăpânire de sine. Abia acum paterului Ioan i se păru că prietenul său este din nou el însuşi. Avea o privire liniştită, departe de oricare din întrebările chinuitoare de mai înainte.

— Dacă iubeşti adevărul, îl privi drept în ochi pater Ioan, pe mine de ce mă minţi?

— Cum te mint? se încruntă gazda.

— Aşa bine. M-ai chemat aici, te-ai purtat mai mult decât ciudat şi, de fapt, nu mi-ai spus deloc ce te-a îndemnat să faci asta!

— Grija pentru cuvioşia ta! E bine să pleci din oraş fără nicio întârziere!

— De ce?

— Magistrul Petru Luncan s-a înhăitat cu nişte răsculaţi sau cu nişte tâlhari de drumul mare, n-am înţeles bine ce erau, şi a încercat să-i ucidă pe pater Vartolomeu şi pe pater Augustin… În noaptea loviturii, cei doi călugări, pe care iscoadele lui Teleki

îi vestiseră din timp să fie foarte prevăzători în orice împrejurare, nici nu erau acasă… Un tâlhar a fost prins însă după cealaltă lovitură, aceea dată de răsculaţi la temniţă, când au încercat să-l scoată pe Bucur Păcurar… Cel prins a mărturisit totul despre fostul magistru Petru…

— De asta lipseşte din oraş?

— De asta. A izbutit să scape. Dar e urmărit! Sunt făgăduinţe că va fi prins.

— Şi eu ce am cu toate astea?

— Béthlen şi Teleki vor să te osândească pentru legături cu răsculaţii… Cu fostul magistru Petru, adică!... Să-ţi ia viaţa!...

— Viaţa? înmărmuri pater Ioan. Ce le-am făcut?

— Ai stat prea mult în calea lor! Ei îl sprijină pe pater Vartolomeu! Ar fi bine să te faci nevăzut!

Pater Ioan simţi că tot frigul din beciul acela stăpânit de moarte i se pune în gât. Abia cu mare greutate izbuti să îngaime.

— N-am să plec! Eu nu mă tem de ameninţări!

— Ba ai să pleci şi, dacă se poate, îndată după ce ieşi de aici! i-o reteză protomedicul…

Se apropie de masa cu trupul desfăcut la mijloc şi timp de câteva clipe păru a sta la îndoială dacă să-şi urmeze gândul sau nu. apoi se hotărî.

— Mi-ai spus că l-ai căutat mult, rosti el tăios, pe efebul acela care a murit în temniţă, pe Iacob Bocor… Să-i faci slujbele de înmormântare…

Pater Ioan îl privi prostit. Părea a nu pricepe. Protomedicul nu-l lăsă să aştepte. Ridică grijuliu cârpa de pe faţa mortului.

— El este!

Era într-adevăr Bocor. În ciuda faptului că avea pântecul deschis atât de adânc, până la oasele spinării, şi că-i lipseau măruntaiele, un braţ şi o mână, părea că doarme gol, acolo, pe masa aceea cumplită, în frig şi gheaţă, într-o odihnă obişnuită lipsită de orice grijă. În afară de o anume vineţeală pe obraji şi pe gât, chipul cu ochii închişi, cufundaţi adânc în găvane, nu se schimbase cu nimic. Pater Ioan dădu să se apropie, să-l vadă mai bine. Şovăia. Apoi se prăbuşi deodată, cât era de lung, în noroiul subţire de la picioarele mesei.

Cum l-a scos medicul de acolo, ce i-a făcut ca să-şi vină în fire şi cât l-a îngrijit mai departe nu şi-a dat seama niciodată.

Noaptea, îndată după coborârea întunericului, dar nu prea târziu, ca să mai apuce porţile oraşului deschise, pater Ioan părăsea oraşul Alba călare, cu toată averea lui de călător îndesată în desagi.

Era senin sticlă, noroaiele drumului se zbiceau la îngheţ şi peste lumea întreagă părea că domneşte atotputernic un frig de pivniţă umedă.

Partea a doua

RĂTĂCIREA

CAPITOLUL XIII

Pater Ioan închise nerăbdător foile mari ale culegerii pline de buruieni şi ierburi pe care scria *Herbarium Terrae Transilvaniae*. Plăcerea stăruitoare de altădată cu care se apleca asupra ei îi era acum cu desăvârşire străină. Poate că era bolnav şi nu-şi dădea seama. Bolnav de ură, neputinţă şi dezgust. Se uită pe fereastră, prin curtea largă a mânăstirii, unde soarele nemilos de început de iulie toropea totul. Din chilia lui nu se vedeau pe jos, pe caldarâmul năpădit de ierburi uscate, decât nişte vrăbii năuce care se scăldau gâfâind în ţărână. O aşteptare puternică şi totuşi nedesluşită, anevoie de îndurat, îl frământa mai departe, ca o ispită pe care nu izbutea şi nici nu dorea să şi-o facă străină.

Preasfinţitul episcop Casimir îi trimisese vorbă să treacă neapărat pe la el. Ar fi fost timpul să se ducă. Totuşi nu-i venea să se grăbească. Ca de obicei, era de ajuns să-şi aducă aminte, chiar fără vreo pricină anume, de pivniţa cumplită unde îl văzuse pe Iacob Bocor spintecat între bulgări de gheaţă că nu mai era în stare să dorească nimic. Ştirea că *nobilissima* doamnă Suzana Cândea se măritase cu *honorabilis* Sigismund Boier de Făgăraş îl chinuia şi ea. Se întâmpla ceva nefiresc. Dacă se gândea la întâmplările lui de la Alba, la Iacob şi la nefericita lui poveste de dragoste, vrând nevrând îi veneau în minte şi învăţăturile despre suflet auzite de la Abel Todoruţ Josica. Ce este sufletul omului? stăruiau mai departe întrebările din pivniţa umedă. Ce se petrece cu adevărat în el? De ce iubesc şi urăsc oamenii? De ce se luptă pentru putere, mărire sau dragoste? De ce se vând? Suzana îl părăsise pe el şi se vânduse. De ce se vânduse? Ce rămânea din povestea lor de dragoste? Din nopţile lor de patimă fără saţiu a căror amintire îl răscolea mai departe, la fel de adânc ca atunci. Se gândea la Suzana şi simţea c-o urăşte.

Se rezemă de spătarul jilțului. Mâinile îi tremurau. Pusă la îndemână, pe masă, o carte uriaşă, un antologhion cu felurite lucrări, fusese adusă tocmai pentru a găsi în ea învățăturile înalte care se potriveau frământărilor sale năuce. Se găseau acolo *Acta sanctorum*, pusă laolaltă cu o parte din *Martyrologium romanum* şi *Synaxarium eclesiae*, apoi *Enchiridion Symbolorum* şi *Enchiridion asceticum*. Oricât ar fi umblat însă prin aceste lucrări necuprins de adânci şi de bogate în învățătură sfântă, frământările lui nu piereau. De fapt, nici nu prea putea să citească. Pereții albi ai chiliei împodobiți cu o cruce mică de lemn de abanos, amănuntele lucrurilor de pe masă – nişte hârțoage vechi cu cheltuielile mânăstirii, foaia prelungă pe care scrisese cuprinsul cărții de cântece *Cantionale Catholicum*, pregătită acum să fie dată la iveală cu ajutorul meşterului tipograf Simon Haupt de la Braşov, feluritele hârtii galbene cu însemnările treburilor lui obişnuite de monah şi custode, nu izbuteau să-i mai spună nici ele nimic deosebit. Îi erau parcă străine. Şi străină îi era şi dorința fierbinte a blândului episcop Casimir, căruia i se spovedise cu umilință şi deznădejde şi-i mărturisise toate îndoielile şi păcatele sale, de a-l şti venit iar la matcă, împăcat, dacă nu cu lumea, măcar cu sine însuşi şi cu datoriile sale de monah.

Uneori, întocmai ca acum, pater Ioan înțelegea bine ce anume îl sfâşie sufleteşte fără încetare. Crezuse că fuga de la Alba şi nevoia de a se ascunde de oamenii stăpânirii îi vor aduce măcar în parte împăcarea pe care o dorea el însuşi mai mult decât preasfințitul episcop Casimir. Fusese o închipuire primejdioasă pe care acum o plătea zi cu zi cu nesomnul şi teama, cu dorința chinuitoare de a părăsi iar mânăstirea, dacă nu pentru totdeauna, măcar pentru un anumit timp, să nu-l mai vadă şi să nu-l mai audă pe Miklos Bartos, omul lui Alexius de Béthlen, cum îi pândeşte aici prin curte şi prin refectoriu, la orice ceas din zi şi din noapte, fiecare vorbă şi fiecare mişcare.

Îşi cuprinse fața în palme şi se gândi iar la starea sa nefirească de ins urmărit de stăpânire. Aflase prin vărul Mihai Căianu de la Leghia, care ținea acum o şi mai strânsă legătură cu *honorabilis* Sigismund Boier de Făgăraş, că nobilii preaputernici adunați în jurul domniei sale cancelarul Teleki se arătaseră mai mult decât bucuroşi de plecarea sa neaşteptată de la Alba. Era astfel un fapt lămurit pentru ei că pater Ioan nu avea îndrăzneala să ducă lupta aprigă pentru scaunul de *vicarius generalis* cu toată stăruința şi lipsa de cruțare ce se cer în astfel de împrejurări. Amănuntul că acești nobili erau scutiți să-l prigonească tocmai acum, când ei doreau legături foarte bune cu pater Antonio Bagellardi da Belluno, era de asemenea de o însemnătate ce nu putea fi trecută cu vederea.

Fireşte, asta nu însemna că nu era urmărit mai departe de oamenii lui Alexius de Béthlen. Că fostul magistru Petru Luncan, care şi acum rătăcea fugar prin sate şi oraşe, era iertat cu ceva. Sau că domnia sa Miklos Bartos, iscusita iscoadă trimisă de mai-marele temnițelor aici în mânăstire, un om spân şi subțire la trup, cu priviri lăturalnice, care venea să îngenunche fierbinte la toate slujbele şi şedea găzduit în chip

de prieten şi oaspete în chilia paterului Augustin Balas, întors de asemenea de la Alba, avea de gând să-l piardă cumva din ochi.

Fără să-şi dea seama, pater Ioan strânse pumnul copleşit de mânie şi lovi scurt în masă. Se trezi deodată de parcă ar fi bătut altcineva. Răzvrătirea şi scârba erau mai puternice decât el. Îi era silă nu numai de pater Augustin, ci şi de ceilalţi fraţi franciscani, de mânăstire chiar şi de toată viaţa călugărească, de iezuiţi, dominicani şi de oricare ar fi fost tagma lor. De puternicii de la curtea din Alba şi de aceia care într-un fel sau altul îl pândeau îi era tot atât de silă. Înţelegea bine ce se petrece cu el. Îi ura. Duşmanii săi nu-l iertau. Avea clipe când nu mai era în stare să îndure nimic. Se sufoca.

Mai ales atunci se simţea ispitit să plece din mânăstire. Nu ştia bine unde ar fi putut fugi şi nici din ce ar fi făcut rost să trăiască. Nu fusese niciodată bogat. Acum însă era parcă mai sărac ca oricând. Asta, pe de o parte.

Pe de alta, la puţin timp după ce se întorsese în mânăstire, tocmai pentru că îi ascultase spovedania şi dorea să-l îmbuneze cu ceva, preasfinţitul episcop Casimir îi dăduse în ziua de 21 aprilie îngăduinţa, scrisă anume, de a tipări marea culegere de cântece pe care pater Ioan o numise *Cantionale Catholicum*. O îngăduinţă asemănătoare primise, tot în scris, cu mai bine de un an în urmă, la 24 mai anul Domnului 1675, şi de la mai-marele călugărilor franciscani, reverendissimul pater Jacobus Spinetulo de la cetatea Vaticanului din Roma. Era un semn de mare bunăvoinţă atât de la Roma, cât şi de la preasfinţitul episcop, pentru că, după cum ştie oricine, cuvioşilor fraţi monahi din ordinul serafic al sfântului Francisc nu le este îngăduit să aibă mijloace cu care se poată face negoţ şi avere. O tipografie înseamnă însă vrând-nevrând un oarecare negoţ, tocmeală cu meşterii, cu cei ce urmăresc să vândă cartea, cu aceia care o cumpără. Din pricina culegerii, la cealaltă mare lucrare la care stăruia acum, *Magnus Cantus Coelestis*, nu mai adăugase nimic. Să se lase păgubaş de munca lui de mai bine de douăzeci de ani numai pentru că un nemernic ca pater Augustin şi o iscoadă ticăloasă ca Miklos, omul lui Béthlen, îi pândeau lui fiecare mişcare era, însă, firește, aproape cu neputinţă. Îndată după ce primise îngăduinţa preasfinţitului episcop Casimir, îl adusese aici în mânăstire nu numai pe meşterul Simon Haupt de la Braşov, ci şi pe preacuviosul propovăduitor Andrei Cassai al Sloveniei, un bărbat tânăr şi vesel, foarte ales în purtări, care avea ceva bani puşi deoparte pentru binefaceri şi era gata să plătească fără prea multă tocmeală atât tiparul, cât şi hârtia trebuitoare la culegerea de acum.

Aşadar avea mult de lucru. Când lucra uita de Suzana şi de durerile cărnii, de toate nopţile lor de dragoste. Nerăbdarea lui de a-şi vedea cartea tipărită nu scădea cu nimic. Totuşi sila de mânăstire, silă pe care niciodată înainte de întâlnirea cu protomedicul Josica n-ar fi bănuit că o poate trăi, era cu mult mai stăruitoare decât această nerăbdare. Noile scrisori de la prietenul Gavril Ivul de la Viena, pline de aceleaşi îndemnuri la hotărârea aspră şi la putere de luptă, ca şi nemulţumirile tuturor

celor care se adunau în casa nobilei doamne Suzana ca să-l sprijine, năuciți și ei de plecarea sa neașteptată tot atât de mult ca dușmanii lor din tabăra cealaltă, nu izbuteau nici ele să-l facă mai hotărât. Cât privește știrea nenorocită că la numai două săptămâni de la plecarea lui nobila doamnă Suzana Cândea părăsise și ea orașul Alba ca să se ducă pentru un timp anume la Făgăraș, ea nu izbutea să mai adauge nimic peste vestea despre măritișul ei cu Sigismund Boier pârcălabul. Ca, de altfel, nici știrile pline de bunăvoință trimise uneori de pater Antonio Bagellardi da Belluno și nici dragostea atât de mișcătoare a preasfințitului episcop Casimir, care se stingea bolnav rău mai departe, fără grabă dar și fără oprire.

Plecarea pe care acum și-o dorea iar, semăna a vindecare. A izbăvire. Avea nevoie de această izbăvire ca să se poată găsi pe sine însuși în legătura firească cu lumea și prietenii săi. În alte veri, mai demult, gustase din plin bucuria de a umbla haihui, singur, pe drumuri ascunse de țară și prin sate răzlețe, de a locui prin case de mireni unde era primit ca un oaspete deosebit de ales, de a ieși pentru lungi răstimpuri de sub rânduiala aspră a fraților franciscani. Faptul că se pricepea să călărească și să dreagă orgi era pentru mulți săteni și chiar pentru unii frați monahi de o mie de ori mai vrednic de prețuit decât toată știința lui de magistru. Îi plăcea prețuirea care i se arăta. Pleca, de obicei prin mai, după ce venea căldura, cu lădița de scule în spinare – clești, teslă, sfori de cânepă, fierăstraie mici de felurite chipuri și mărimi, ciocane, cuie – și umbla, fără rasa de monah, ca un meșteșugar oarecare, peste tot pe unde era chemat, prin sate, pe la biserici, dar și pe la unele curți de bogătași, unde își desfășura din plin toată priceperea lui. Mai ales după năvala ucigașă a turcilor și tătarilor care îl aduseseră principe în Ardeal pe măria sa nevrednicul Mihai Apafi, cu cincisprezece ani în urmă, când sate întregi pieriseră de flăcări sau de sabie, era mult de lucru, mult de dres. Iar faptul că izbutea să dea unor oameni necăjiți un dram de bucurie era pentru el însuși o mulțumire nesfârșit mai mare ca a lor. Iubea drumurile. Îi plăcea să umble. Să fii slobod, sănătos și de capul tău, să nu asculți de rânduielile aspre la care trebuie să te supui și la care trebuie să-i sileşti și pe alții, să guști cu lăcomie plăceri oprite și să încerci ispite nebănuite, să iscodești, să umbli și să afli – ce altă bucurie mai de preț ar fi putut fi pe lume? I se păru deodată că îndrăzneala dorințelor lui e de-a dreptul nebună. Se simți copleșit.

O bătaie în ușă îl trezi din visare.

— Intră! rosti el după câteva clipe de întârziere.

Ușa se deschise și în prag se ivi pater Bernard Fabiani, *magister juventum et chori*. Arăta la fel de slab și bolnăvicios ca întotdeauna. Căldura de iad de afară îl apăsa și pe el.

— Preasfințitul episcop, rosti pater Bernard plin de cuviință, a spus că roagă pe cuviosia voastră să treacă pe la el.

— E singur? dori custodele să știe.

— Nu. E cu meșterul Haupt, cu pater Anderi Cassai și cu pater Augustin Balas.

— Ce vrea pater Augustin?

— Nu ştiu, rosti umilit pater Bernard. Mie nu-mi este îngăduit să aflu.

— Bine. Poţi pleca.

Monahul închise uşa după el.

Pater Ioan se ridică de asemenea, Ieşi repede. Abia în curtea năpădită de soare şi căldură îşi reveni cu totul în fire. La răsărit, peste vârfurile împădurite cu brazi ale muntelui, văzduhul aprins juca aţâţat ca într-o fierbere fără istov. Încăperea unde meşterul Haupt pusese tiparniţa, biserica veche, zidită pe timpul şi cu ajutorul slăvitului voievod Iancu de Hunedoara, cu uşile larg deschise, chiliile mici ale monahilor şi ale şcolii, de unde efebii lipseau, grajdurile, refectoriul şi celelalte acareturi păreau pustii. Se strecură pe lângă zidurile care făceau umbră şi intră la preasfinţitul episcop Casimir cu o anume strângere de inimă.

Ridicat doar pe jumătate, rezemat anevoie de spătarul înalt al patului în care bolea, episcopul, îmbrăcat doar cu un cămăşoi lung de bumbac, avea o faţă prelungă, schimonosită de durere, din care pierise parcă orice urmă de sânge sau carne. Îl înconjurau stând pe scaune, plini de cuviinţă, pater Augustin Balas şi pater Andrei Cassai, în dreapta, meşterul Simon Haupt tipograful, în stânga. Ceva mai încolo, pe o laviţă de la perete, aşezată însă către căpătâiul bolnavului, umilitul frate Toma, vechiul său slujitor, un bărbat uriaş, nu prea învăţat dar în plină putere şi credincios ca un câine, şedea cu mâinile vârâte în mânecile largi ale rasei, gata să-i înţeleagă doar dintr-o privire orice dorinţă. Pater Ioan se apropie şi îngenunche ca să primească binecuvântarea. Preasfinţitul episcop nu izbuti să ridice dreapta. Părea acum mai sfârşit ca oricând.

— Stai jos! îngăimă el anevoie arătându-i scaunul din ochi.

Pater Ioan se aşează. Ca întotdeauna, întâlnirea cu bunul episcop Casimir îl tulbura neînchipuit de mult.

— Meşterul Simon, urmă preasfinţitul rostind rar cuvintele ca şi cum pentru fiecare din ele ar fi trebuit să-şi tragă sufletul, îmi cere să mergi la Sibiu…

Se opri câteva clipe. Părea că nu e în stare să spună mai departe. Nu-şi veni în fire decât după un timp anume.

— Are un frate acolo, adăugă bolnavul la fel de anevoios, cântăreţ la biserica săsească… Li s-a stricat orga… Vor s-o dreagă…

— Şi? întrebă pater Ioan.

— Preoţii şi credincioşii, lămuri Haupt despre ce e vorba au nevoie de un meşter deosebit de priceput ca să le umble la orgă… Este o orgă uriaşă…

Simon Hapt tipograful era un bărbat între două vârste, înalt şi cam deşirat, cu bărbuţa bălană şi ochii albaştri, spălăciţi. Venise în chilia episcopului de-a dreptul de la lucru, cu degetele pline de cerneluri şi cu părul vâlvoi. Se ştia despre el că e un om foarte grijuliu. Soţiei şi celor zece copii ai săi le alcătuia săptămână de săptămână câte o scrisoare lungă pe care o trimitea prin oricine avea drum de la Miercurea Ciucului la Braşov. În afară de cântăreţul de orgă de la Sibiu, Jupân Haupt mai avea alţi şase fraţi,

neguțători şi meşteşugari breslaşi aşezați cu rosturile lor în cele mai de seamă oraşe ale Ardealului. Cu ei îşi făcea el o bună parte din treburi.

— S-a iscat o anume neînțelegere, adăugă şi tânărul propovăduitor Andrei Casai. Pater Augustin zice că nouă nu ne este îngăduit să-i ajutăm pe eretici…

Meşterul Haupt ridică supărat din sprânceană. Cuvântul *eretici* nu-i plăcea cu niciun chip.

— Am arătat, îşi îndreptăți purtarea pater Augustin, că n-ar fi bine ca mânăstirea să fie părăsită de mai-marele nostru tocmai acum… În afară de asta, rosti el foarte aşezat, în *Codex Juris Canonici* stă scris foarte lămurit că legăturile băneşti, şi cu atât mai mult negoțul, cu ereticii nu le sunt îngăduite fraților monahi franciscani… Să dregi o orgă şi să iei bani pentru asta înseamnă să faci negoț…

— Eu vă cer o tocmeală cinstită, se îndârji pe neaşteptate meşterul Haupt. Deocamdată eu am tot ce-mi trebuie la lucru. Pot să-mi văd de treburi şi fără pater custodele. Pater Andrei mă ajută îndestul…

— Nu ne putem lipsi de custode! rosti foarte răspicat pater Augustin. El nu trebuie să mai plece iarăşi…

Pater Ioan îl privi drept în ochi, dar ajutorul de *defensor ecclesiae* al parohului de la Sânzieni îşi feri privirile într-o parte. Părea mai mult decât tulburat de cererea tipografului.

Şi deodată pater Ioan înțelese. Duşmanii săi nu doreau ca el să umble prin țară, să le scape lor din ochi. Asta era tot. Să stea în mânăstire. Să nu iasă. De fapt, pater Augustin îi aducea pe ocolite o poruncă aspră, venită de foarte departe şi de foarte sus. Poate de la domnia sa cancelarul Teleki însuşi. Un val de sânge ca o căldură i se urcă la cap.

— Cunosc bine, se apără el, care îmi sunt datoriile şi ce trebuie să hotărăsc. Sunt gata să merg la Sibiu…

— E o hotărâre pripită! îl amenință pater Augustin.

— E o hotărâre pe care înțeleg s-o iau singur! îl înfruntă pater Ioan.

Episcopul Casimir îi asculta nemişcat. Părea că abia mai poate răsufla. Poate de aceea nu se silea sau nu dorea să se bage în această tocmeală.

— Gândurile de după o hotărâre, i-o întoarse pater Augustin, sunt de obicei mai înțelepte decât cele de dinaintea ei. Hotărârea nepotrivită aduce… Aduce lucruri nedorite, amenință el iarăşi…

Era întâia oară când se purta pe față atât de îndrăzneț. Poate că pentru asta primise dezlegare de la cei din afara mânăstirii. Pater Ioan se simțea ars de mânie.

— Vorbeşti din capul cuvioşiei tale sau din îndemnul altora? întrebă el cu o silă de necuprins.

— Vorbesc din îndemnul lăuntric al sufletului meu! îl privi lăturalnic pater Augustin. Aşa sunt dator!

— Ieşi afară! izbucni pater Ioan fără să se mai poată stăpâni.

Pater Augustin făcu ochii mari. I se părea că nu pricepe. Aceasta era încăperea episcopului, nu a custodelui. Pater Ioan n-avea dreptul să se poarte astfel. Încercă să-l privească pe preasfinţitul Casimir, dar acesta nu mai era în stare să spună nimic. Se ridică, deschise uşa şi ieşi împleticindu-se de parcă ar fi fost îmbrâncit.

Se lăsară deodată câteva clipe de tăcere apăsătoare. Frater Toma se uita înadins pe pereţi. Pater Ioan era cel puţin tot atât de tulburat ca şi duşmanul său.

— O să mai vorbim despre asta! se ridică el de asemenea.

Se aplecă adânc spre episcop, apoi se ridică şi ieşi la fel de năuc. Îşi dădea seama că se poată aiurea.

Nu dorea însă şi nici nu mai era în stare să se stăpânească.

*
* *

O săptămână mai târziu, pater Ioan, care umbla acum fără rasă neagră, îmbrăcat din nou ca un meşteşugar oarecare, cu lădiţa de scule în spinare şi cu o pălărie veche pe cap să nu i se vadă tunsura de monah, îl găsi repede pe domnia sa Samuel Haupt, al doilea cântăreţ la orgă al bisericii luterane din Sibiu. Se învoi cu el şi la lucru şi la preţ, fără nicio greutate.

Jupân Samuel Haupt, un bărbat bondoc şi burtos, cu faţa roşie numai zâmbete, care era în acelaşi timp şi ţesător de lână, dar se pricepea şi la făcutul pânzei de in şi, bineînţeles, la negoţ, locuia în partea de miazăzi a oraşului, într-o casă mare cu două caturi, pe uliţa care dă către Turnul cu smoală. Îl găzdui el însuşi pe alesul său oaspete, într-o odaie mare şi frumoasă, de sus, de sub acoperiş, neuitând să spună că-i cunoaşte foarte bine cele dintâi culegeri de cântece, adică *Antiphonarium Romanum* şi *Hymnarium*, scoase de pater Ioan cu ani în urmă la Lăzarea. Jupâneasa Crista şi iubitele sale fiice, Ecaterina, Agatha şi Margareta, frumoase toate şi bune de măritat dar niciuna rostuită la casa ei, se siliră şi ele pline de voie bună să-l facă pe oaspete să se simtă cât mai bine cu putinţă.

Pater Ioan se scula foarte de dimineaţă, se spăla şi se îngrijea, mânca în mare grabă bucatele alese puse de cu seara la îndemână de bunele lui gazde, îşi lua sculele în spinare, pălăria veche pe cap şi ieşea pe poarta casei fără se fie simţit. Îi plăcea să umble un timp fără rost, prin oraş, pe la târg îndeosebi, printre neguţătorii marghioli care îşi preţăluiau marfa în gura mare şi cerşetorii scârnavi şi flenduroşi. Gălăgia înfierbântată a tocmelilor, vânzătorilor şi cumpărătorilor se isca încă de cu noaptea, de pe întuneric, nu numai în mijlocul oraşului, ci şi pe uliţele mai lăturalnice, pline de paie uscate sau de praf cu băligar şi muscărie, ori chiar de-a lungul zidurilor uriaşe care înconjurau oraşul. Cele şaizeci şi unu de turnuri de apărare ale Sibiului i se păreau de o mie de ori mai puternice şi mai falnice decât ale celor mai frumoase oraşe pe care izbutise el să le vadă până atunci. Îndeosebi turnul Porţii Guşteriţei, cel de dincolo de

strălucita curte a slăvitului comite Valentin Franck von Franckenstein, turnul dinspre Târgul Aurarilor şi Turnul Săbierilor, spânzurate toate în văzduh cu mare meşteşug arhitectonicesc i se înfăţişau ca nişte adevărate minuni. Oraşul, care trăia îndeosebi pe seama meşteşugarilor săi vestiţi şi a negoţului cu Ţara Românească, arăta mai puternic şi mai frumos decât Alba chiar. Nu lipseau călătorii veniţi cu căruţele lor uriaşe de la miazăzi de munţi, adică de la Craiova, Curtea de Argeş, Câmpulungul Muscelului, Piteşti, Bucureşti şi Târgovişte, sau şi mai de departe, din Moldova, de prin vestitele oraşe Galaţi, Iaşi, Suceava, Soroca şi Hotin. Înghesuiala căruţelor cu coviltire, a neguţătorilor, muşteriilor şi pomanagiilor de tot felul era uneori aşa de mare că Sibiul părea un oraş năuc, gata să piară sufocat de însăşi faima şi puterea sa. Hanurile făloase, cârciumile scârbelnice şi casele de desfătare de aici, unele din ele deschise ziua şi noaptea, fără nici o întrerupere, aveau atâţia oaspeţi marghioli sau mişei încât se şoptea despre stăpânii lor că sunt oameni tot atât de bogaţi, ba poate chiar mai bogaţi decât marii baroni ai Ardealului. Măria sa Apafi era destul de îngăduitor cu ei. Dar când venea vorba de bani nici el nu mai avea prea multă cruţare. Tocmai de aceea umbla vorba că mulţi sibieni, deşi luterani aprigi după credinţa lor, caută în ascuns să se înţeleagă cu trimişii catolici ai împăratului austriac, să-l sprijine în dorinţa lui de a cuceri Ţara Ardealului. Acelaşi lucru îl făcuseră ei şi în alte timpuri, mai vechi, de pildă, pe vremea lui Petru Vodă Rareş, slăvitul domn al Moldovei, pe care îl îndemnaseră să ajungă la unele legături folositoare cu măria sa chesariul Ferdinand de Habsburg al Austriei numai din credinţa că asemenea înţelegeri, chezăşuieli şi învoieli îi ajută să scape fie de apăsarea principilor ardeleni, fie de ameninţarea cumplită a turcilor.

Fireşte, nu chiar toate lucrurile mergeau la Sibiu ca pe apă. Vrăjitoare erau şi aici, şi pater Ioan află de la gazdele sale guralive că pârgarii şi harnicii călăi ai oraşului se silesc din toată inima să le afle şi să le stârpească de pe lume la timp. La Sibiu, mai mult decât în alte părţi, călăii căutau pe trupurile celor vinovate, cel mai adesea femei sărace şi umilite sau târfe puturoase culese de pe la hanuri, anumite locuri în care ele nu simţeau nimic. Le găseau cu mare uşurinţă şi le arătau mai-marilor lor, pârgarii, înfigând ace în acele locuri fără ca muierile să se vaite sau să curgă sânge. Acesta era un semn de netăgăduit că acolo îşi pusese degetul său însuşi diavolul. Muierile pricepute la solomonii erau de îndată aruncate în temniţă, în nişte beciuri umede de la grădiniţa din dos a primăriei. Pentru a adăuga apoi încă o dovadă cu privire la legăturile lor diavoleşti erau duse la încercarea cu apa. Aici la Sibiu, fiecărei învinuite i se legau strâns mâinile şi picioarele de o frânghie, după care era scufundată de trei ori într-un lac. Dacă nenorocita se ducea la fund, era socotită nevinovată şi iertată. Dacă însă, dimpotrivă, plutea câtuşi de puţin pe apă, ceea ce se întâmpla întotdeauna, pentru că orice călău dornic să-şi ducă treaba până la capăt ţinea frânghia foarte întinsă, muierea era arsă pe rug, la porţile oraşului. Lacul Croitorilor, pe mica vâlcea îngustă şi adâncă, cu o gârliţă plină de ape verzui, urât mirositoare, aproape de Porţile Morţilor, care se deschidea din zidul oraşului peste un pod şubred de lemn către cimitirul cel

vechi, era locul unde se făcea plutăritul muierilor îndrăcite. Despre una dintre ele, o borâtură groaznică la înfățișare, se ştia că umblă şi după osândă ca un duh nevăzut prin Țara Ardealului. Oraş mare şi cu mulți locuitori, plin de neguțători şi de borfaşi, Sibiul dădea flăcărilor cel puțin două-trei vrăjitoare pe lună. Pater Ioan însuşi văzu locul acela de osândă ceva mai jos de lac, acolo unde erau casele în care locuiau căcănarii oraşului. Cenuşa, cărbunii stinşi şi nişte trunchiuri mari de stejar, arse la un capăt, aminteau oricărui trecător priveliştea cumplită la care se dădeau fără încetare harnicii locuitor ai Sibiului.

Într-una din dimineți, pater Ioan se îndrepta către biserica evanghelică ceva mai târziu. Mergând şi-l închipui pe jupân Thomas Schweinberg, bătrânul paznic cocoşat, cu barba şi privirile de înțelept, care îl aştepta în fiecare dimineață moțăind la uşă cu cheile în mână, pe un scaun vechi sub uriaşa *Răstignire* a lui Johannes din Râşnov, chiar lângă lespedea de marmură albă pusă peste mormântul răposatului domn Mihnea Vodă cel Rău al Țării Româneşti. În dimineața aceasta jupân Thomas aşteptase destul. Soarele era sus şi gălăgia amestecată a oraşului mai puternică decât în alte dăți. Pater Ioan se simțea bine, cu poftă de lucru, şi avea de gând să stea mai mult la orgă, fapt pentru care buna jupânească Crista împreună cu fiicele ei îi puseseră grijulii în ştergarul cu demâncare, din lădița cu scule, pâine din destul, câteva bucăți grase de friptură de gâscă, patru cepe roşii şi nişte bucăți minunate de brânză dulce cumpărată de la ciobanii din Răşinari, başca de feliile groase din cozonacul cu nucă pregătit cu o zi în urmă de Agatha pentru o foarte aleasă petrecere la care tatăl ei trebuia să primească oaspeți.

Mergea repede pe ulița Mămularilor şi i se părea că n-are putere destulă să guste din plin frumusețea zilei. Văzduhul străveziu părea mai limpede ca oricând. De spaimele, temerile şi înverşunările pline de ură otrăvită care îl stăpâniseră la Alba şi la Şumuleu uita uneori sau nu voia să mai ştie nimic. La Sibiu totul era bine. Foarte bine chiar.

Deodată, la ieşirea de sub bolta de la Poarta Turnului, zări rezemat de un zid la umbră, ceva mai încolo, pe baci Miklos Bartos, iscoada. Omul lui Alexius de Béthlen părea la fel de sfios şi de plin de cuviință ca în lunile cât stătuse găzduit în chiliile pe care le stăpânea pater Augustin Balas la Şumuleu. Nu făcea nimic deosebit. Şedea, spân şi slăbănog cum îl ştia, şi se uita la lumea care intra în casa veche de-i zice *La vulturul negru*, unde se afla negoțul unui apotecăraş. Părea obosit. Toropit de căldură.

Pater Ioan se opri descumpănit. Poate că venirea jupânului Miklos la Sibiu era doar o întâmplare. Poate nici nu trebuia să-l ia în seamă. Sângele urcat năvalnic în cap şi inima care-i bătea să-i rupă baierele pieptului erau însă mai puternice decât judecata. Porni spre el mai mult fără să înțeleagă ce face. Încercă să se stăpânească; ştia că se poartă aiurea. Totuşi, nu izbutea nimic. Dacă ar fi putut, pe Miklos l-ar fi zdrobit.

Iscoada îl simți. Se uită o clipă în ochii monahului, după care îi întoarse spatele şi se grăbi să se facă nevăzut printre oamenii şi căruțele uriaşe cu caii deshămați. Pater Ioan alergă să-i ia urma. Din mers lovi zdravăn o păcurăriță cu

desagii plini de brânză care țipă speriată. Era zadarnic. Târziu, după ce înțelese că strădaniile sale sunt fără niciun folos, se lăsă, în sfârşit, păgubaş. Lădița cu scule din spate îi atârna greu pe umeri. Curelele care o țineau prinsă îi rodeau rău spinarea. Umblă năuc încă puțin, apoi încetini pasul.

Căldura zilei se făcuse de iad.

*
* *

După-amiază, în odaia de oaspeți a jupânului Samuel Haupt se adunaseră, aşa cum se aştepta el, câțiva dintre prietenii cu care îi plăcea să petreacă în sfaturi pline de miez şi în cântare aleasă, pe măsura harurilor cu care ei erau înzestrați. Vorbeau româneşte, aşa cum saşii, oameni plini de cea mai aleasă bunăcuviință, fac totdeauna când se află laolaltă cu un român.

În jurul mesei bogate, încărcată cu bunătăți scumpe, îndeosebi de prăjituri pregătite de jupâneasa Crista şi de Ecaterina, de cozonac cu nucă şi stafide copt la foc potolit de Agatha şi de Margareta, de căpşuni, vin şi zmeură culeasă proaspăt, se găseau răsturnați în jilțuri, plini de voie bună, domnia sa Samuel în capul mesei, vecinul Sebastian Hann, argintarul, un uriaş cu părul sur care zâmbea întruna, tânărul croitor Oswaldus Stolmann, nepotul său de soră şi orfan de tată, cel ce se pricepea să cânte la lăută, Daniel Croner, celălalt tânăr, de la Braşov, nepotul jupânului Samuel, plin de o anume sfială şi de multă gingăşie în tot ce făcea, jupân Gabriel Reilich, cântărețul de la curtea comitetului, un bărbat vârstnic, nespus de învățat, foarte iscusit în vorbe pline de măduvă, şi pater Ioan Căianu-Valachus, care se învrednicise să se spele din timp şi să se dichisească ceva mai îngrijit, înadins pentru petrecerea de acum.

Din frământarea grijulie a gazdelor şi din veselia plină de voie bună a oaspeților, pater Ioan îşi dădu repede seama că întâlnirea nu are numai înțelesul unei petreceri obişnuite cu vin şi bucate alese. De fapt, se afla martor fără voia lui la o încercare de apropiere între tânărul Oswaldus, care se roşea întruna, şi Ecaterina, pe de o parte, între Daniel Croner, nepotul de la Braşov al gazdei, şi Agatha, pe de alta. Cele două fete, împodobite mai strălucitor ca oricând, erau tulburate din cale afară. Ieşind şi intrând pe uşă ca să aducă mereu la masă alte şi alte bunătăți, nu făceau decât să-şi arate tocmai această tulburare. Un alt oaspete de seamă, domnia sa jupân Andreas Kraus, pârcălabul cetății Bran şi unchiul după mamă al sfiosului Daniel, era aşteptat de asemenea să sosească ceva mai târziu. Gazda îi vesti plin de mulțumire pe oaspeți că domnia sa Andreas ştie să cânte minunat la vioară.

În aşteptare, mesenii vorbeau dezlânat despre unele şi altele, neuitând să laude fără încetare bucatele dumnezeieşti pregătite de cele trei fete şi de iubita lor mamă. Pater Ioan, care nu era în stare să scape nicicum de închipuirile rele cu Miklos Bartos,

iscoada, află astfel de la gazda sa că tânărul Daniel, cu toate că nu avea mai mult de douăzeci de ani, stăpânea pe deplin meşteşugul greu al scrierii în *basso continuo* ca şi pe acela de organist. După ce învăţase la Braşov cu vestiţii Johannis Grügeri şi Samuel Mylius, bărbaţi aleşi, cunoscuţi în toată Ţara Ardealului pentru cântările lor minunate, tânărul Daniel, încurcat acum şi roşu la faţă tot atât de tare ca frumoasa Agatha, dulcea lui verişoară, se grăbise să scrie o carte anume în care adunase mai harnic ca o albină toată învăţătura adâncă a dascălilor săi. Cartea aceasta, isprăvită cu un an în urmă şi numită *Institutiones Musicae. Samuel Mylii Regulae Speciales Compositorum*, urma să fie dată la tipar cel mai târziu prin toamnă. Jupân pârcălabul Andreas Kraus, cel ce întârzia să vină la masă, făgăduise banii de trebuinţă. El dorea de asemenea să tipărească şi o carte numită *Psaltiche românească* datorată unui călugăr tânăr şi nespus de inimos de la Bucureşti, un ins cu multe legături la Braşov, pe numele său Filotei Jipa, fiul unui mare agă. *Psaltichia*, plină atât de alcătuirile lui Filotei cât şi de feluritele cântări trebuitoare românilor din biserica răsăritului, urma să aducă jupânului pârcălab Kraus şi tipografilor de la Braşov nici mai mult, nici mai puţin decât un venit de trei ori mai mare decât banii daţi pentru tipar. Cei de faţă făcură deodată ochii mari şi se arătară foarte uimiţi că o tipăritură cu cântece poate aduce atâta venit. Gazda îi lămuri însă repede că plănuita carte urma să fie trasă într-un număr mare de bucăţi, ceea ce ieftinea cheltuielile pe fiecare foaie în parte. Vânzarea ei era de mai înainte uşor de prevăzut. *Psaltichia*, ca de altfel orice carte românească, era cerută atât în Ardeal, cât şi în Moldova şi Ţara Românească.

— Eu nici acum nu mi-am scos cheltuielile pe care le-am făcut cu *Vesperae brevissimae*, se plânse jupân Gabriel Reilich mestecând căpşunile din farfuria sa cu două linguri de smântână şi cu una de miere. Numai cu *Ein neues Musikalischer Werklein* şi cu *Geistlich-Musikalischer Blum und Rosenwald* am scos ceva câştig. Aproape neînsemnat însă! Trăim timpuri foarte nenorocite!... Lumea nu prea se mai gândeşte la *ars musicae*!...

Pater Ioan îl privi pe sub gene. Nu-l credea. Cântăreţul comitelui avea faima de mare zgârcit şi arghirofil viclean. Se auzise despre el că pe timpuri, când fusese organist la biserica săsească din Bistriţa Năsăudului, trebuise să plece din oraş după nişte certuri băneşti de-a dreptul cumplite. Cu unsprezece ani în urmă, venise la Sibiu, unde primise de asemenea slujba de întâiul organist la biserica săsească. Jupân Samuel, gazda, era organist al doilea şi nu primea însă pentru asta niciun ban. Pentru că se pricepea minunat şi la vioară, jupân Gabriel izbutise să fie luat repede ca alcătuitor de cântece la curtea comitelului Valentin Franck von Franckenstein. Fireşte, comitele îl plătea bine; mai bine chiar decât parohia. În afară de asta, era *magister artis musicae* la şcoala oraşului, cântăreţ scump la preţ la felurite sărbători prin alte case bogate, pe la nunţi îndeosebi, şi tipăritor harnic de cărţulii aducătoare de venituri.

— Şi pe deasupra, adăugă jupân Gabriel mângâindu-şi inelele cu pietre de ilectru şi de ametisthos, lumea ne mai şi vorbeşte de rău… Lumea se înrăieşte pe zi ce trece…

— Ar trebui să fim în stare, băgă de seamă jupân Sebastian Hann, argintarul, ciugulind foarte grijuliu din cozonacul cu stafide, să nu ținem seama de ceea ce spun alții despre noi… Să ne vedem de treburi fără să arătăm vreo slăbiciune…

— Tocmai asta e, mărturisi mai departe curteanul comitelui. Noi, cei ce scriem, cântăm sau zugrăvim, adică cei ce lucrăm, nu numai pentru un om sau altul ci pentru mulțimi pe care le dorim cât mai mari, nu putem să nu ținem seama de ceea ce zic şi alții despre noi. Eu nu cred că este o dorință deşartă să nădăjduieşti să-ți vezi lucrările cunoscute şi, dacă se poate, iubite de câți mai mulți. Pentru oricare făuritor de *ars musicae* stăpânit aproape totdeauna de o simțire ce seamănă mereu cu a celor bolnavi de aşteptare şi chin, cunoaşterea lucrărilor sale de către cei cărora s-a gândit să le-o dăruiască este un fapt de o însemnătate covârşitoare…

— Eu cred totuşi, intră în vorbă cu glasul tremurător şi tânărul Daniel, care în ciuda roşeții din obraz părea foarte stăpân pe ceea ce spune, că lucrurile minunate din *ars musicae* n-au nimic de a face cu nevoia noastră de oameni. Putem să scriem orice, pornind de la noi înşine şi întorcându-ne tot la noi, fără să ținem seama de alții. E adevărat, se porni el cu şi mai mare avânt, unora li se pare că împrejurările vieții şi îndeosebi înfruntările cu alți oameni sunt îndemnul de început pentru ceea ce scriu. E însă o greşeală! Adevăratul *auctor* porneşte de la el însuşi şi tinde totdeauna să-şi reverse închipuirea şi simțurile sale către alții, spre înțelesuri cât mai cuprinzătoare. El singur îşi este însă şi lume, şi măsură, şi dorință!... Şi pentru că el trăieşte atât de adânc şi de chinuitor ceea ce alții doar bănuiesc, simte mereu nevoia de a-şi descărca sufletul, de a se revărsa către alții… Meşteşugul său, se înroşi tot mai tare Daniel, este un chin… Dorința de unire în cuget cu alții, dorință care-l face uneori mai bun şi mai înțelept, nu este însă niciodată îndeajuns de puternică pentru a-l face să se dăruiască pe deplin. Asta nu e decât *secunda intentio*. Căci mai presus de toate sunt închipuirile lui. Adică el însuşi… Meşteşugul este, într-adevăr, dragoste, dăruire şi nevoie de oameni… Şi chin! Dar este şi trufie. Trufia nesăbuită a celor care cred că pot înțelege şi judeca lumea întreagă…

— Eşti foarte aspru! îl privi îngândurat cântărețul comitelui.

— Şi mai e ceva, urmă la fel de înflăcărat tânărul Daniel drept răspuns. Meşteşugul este trufie, dar este şi ardere… Nu oricine este în stare de o astfel de ardere… Oricât ar fi de mare dragostea oamenilor obişnuiți pentru anumite lucruri sau pentru alții, soarta lor este să se dăruiască vremelnic şi doar în parte. Ei nu ard! Nici nu poate fi altfel, pentru că dăruirea pe de-a-ntregul înseamnă părăsire de sine şi, uneori moartea chiar. Cu cât este mai adâncă o dragoste, cu atât ea ajunge un izvor de suferință mai mare… Chiar şi atunci când este împărtăşită pe deplin! … Puterea ei ucide!... De aceea dorința revărsării şi a unirii într-altul ajunge în acelaşi timp dorință de izbăvire de suferințe… Ştiți toți, îşi căută el cuvintele cu o anumită greutate, că de multe ori cei cuprinşi de asemenea chinuri îşi găseau izbăvirea în moarte… Spre deosebire de ei, oamenii obişnuiți se dăruiesc cu măsură şi cu multă prevedere, cu teamă chiar…

Tăcu deodată şi se uită puţin speriat în jurul său. Pater Ioan îl văzu cum, din roşu înfierbântat, obrazul său se face încetul cu încetul alb ca la un om bolnav. Daniel avea faima de tânăr pedepsit în multe ştiinţe. Se spunea despre el că scrisese un *Carmen paschale,* o adevărată minune. Îl privi cu luare aminte şi i se păru deodată că seamănă leit cu Iacob Bocor. Se simţi atât de tulburat că dori să-l atingă. Privirile mirate ale jupânului Samuel îl opriră la timp.

— Eşti nu numai aspru, îl privi îngândurat din jilţul său de la celălalt capăt al mesei jupân Gabriel Reilich, ci şi lipsit de îndurare. Înţeleg din cele ce-mi spui că-ţi pui prea multe întrebări şi că răspunsurile tale la ele te chinuie mai mult decât singurătatea aceea de care vorbeşti… Ce folos ai să te frământi pe seama lor?... Nu cumva, îşi micşoră el glasul, este şi asta un semn de trufie?

Daniel se roşi iar, mai rău ca înainte, şi ridică ochii să răspundă. Privirile lipsite de înţelegere ale unchiului său şi toată bunăcuviinţa în care fusese crescut îl opriră s-o facă.

— Este firesc, se trezi pater Ioan că-i ia apărarea cu o căldură pe care nu şi-o putea bănui, ca fiecare *auctor* în *ars musicae* să se întrebe de rosturile mai înalte ale meşteşugului său. Bineînţeles, răspunsurile lui trebuie să fie mereu noi şi noi lucrări, unele mai frumoase decât altele… Totuşi, îl privi el pe cântăreţul comitelui drept în ochi, siloghismele nu strică meşteşugului… Ba dimpotrivă!

— Se spune că nevoia de siloghisme, îl luă foarte de sus jupân Gabriel Reilich ştergându-se cu o cârpă roşie de urmele de smântână de pe buze, vine din neputinţa de a fi un bun meşteşugar… Cine n-are meşteşug umblă cu siloghisme… Cu vorbe late, dar fără prea mult miez… *Consolatio mediocritas*…

Daniel se înroşi mai tare decât înainte. Semăna mai departe cu Iacob Bocor, dar şi cu un biet copil certat pe degeaba sau cu o fată. Pater Ioan se simţi copleşit de nevoia de a-l ajuta.

— Ba nu, se împotrivi pater Ioan curteanului. Vine dintr-o nevoie mai adâncă, pe care n-o putem trece uşor cu vederea. Chemarea noastră este atât de măreaţă, s-au scris în cursul timpului lucrări atât de strălucitoare şi de trainice, încât meşteşugarul de azi îşi simte umerii apăsaţi de o răspundere nesfârşit mai grea decât îşi închipuie oamenii ceilalţi. Cu o asemenea răspundere pe suflet el nu poate să nu se întrebe care este înţelesul mai înalt al menirii sale, care este calea pe care poate merge mai departe. De obicei, lucrările înaintaşilor sunt un temei trainic pe care poţi zidi mai departe. Ele sunt însă şi o povară. O povară greu de îndurat. Meşteşugarul trebuie să înţeleagă atât starea lui adevărată, cât şi care îi sunt datoriile. Nu poţi însă face faţă unor astfel de datorii fără să-ţi pui întrebări, fără chin şi fără a căuta răspunsuri. Cei ce lucrează cum se nimereşte, numai pentru că aşa le este mai uşor, sunt, poate, mai fericiţi fără siloghisme… Cei neliniştiţi sunt singurii însă care pot aduce ceva nou… Nu mă sfiesc să spun că înţeleg această neliniște!... Că o cinstesc!

Daniel îl privi cu o recunoştinţă ce nu putea fi spusă în cuvinte. Cearta lor îmbogăţitoare apuca însă pe o cale primejdioasă, stăpânită de o anume încordare, aşa

că jupân Samuel se uită cu multă îngrijorare la celălalt capăt al mesei, unde tovarăşul său de cântat la orgă părea cam nemulţumit.

— Scrisul adevărat este firesc, urmă mai departe curteanul comitelui. El merge de-a dreptul la ţintă şi n-are nimic de-a face cu siloghismele şi cu chinurile fără rost. E de ajuns să prinzi un sunet sau altul, să se potrivească gândului tău şi să te laşi purtat de el aşa cum se cuvine, fără răgaz dar şi fără prea mare întârziere… Firea cântecului îţi porunceşte singură ceea ce ai de făcut… Închipuirea, încheie el foarte hotărât, dar fără să arate vreo supărare anume, lucrează mai bine decât siloghismele…

Daniel dădu să i se împotrivească iar, dar tăcu înghiţindu-şi vorbele, pentru că pe uşa deschisă larg dădu năvală Agatha, cu o tavă mare pe care aburea o minunată plăcintă cu brânză. Părul galben prins într-o fundă roşie la spate şi straiul de catifea neagră, prea gros pentru căldura lunii iulie, fluturau lin când se mişca. Împărţi plină de voie bună câte o bucată mare fiecăruia dintre oaspeţi, după care se făcu nevăzută la fel de repede. Tatăl ei o privi neînchipuit de mândru. Apoi se întoarse şi zâmbi îmbietor către oaspeţi.

— Vă poftesc să gustaţi!

Oaspeţii erau sătui însă de celelalte bunătăţi. Abia ciuguleau. Numai Oswaldus croitorul se îndemnă pofticios să înghită mai departe cu aceeaşi hărnicie de găman nepotolit.

— A fost vorba să încercăm să cântăm ceva, îşi aminti jupân Gabriel. Am alcătuit nişte cântece pe seama unor stihuri scrise în româneşte de însuşi domnia sa comitele Valentin…

Se ridică de la masă, îşi luă lăuta rezemată de perete şi după ce se aşeză iar în jilţ începu să cânte cu un glas cam răguşit care, după cum băgă de seamă pater Ioan, mai mult făcea rău frumuseţilor alcătuirii:

Fiind mie bine mă cinsteşte lume
Cum fuge norocul sunt de gioc şi glume

Se răzgândi însă repede, se întrerupse şi trecu la altceva. Slăvitul comite Valentin Franck de Franckenstein alcătuise anume tot în româneşte nişte paradigme miezoase după vestitul Ovidie, cel care a umplut Roma de faima dulce a muierilor frumoase şi a cântărilor de dragoste. Paradigmele aveau măsura obişnuită a cântecelor româneşti de la cârciumi, dar înţelesul lor era filozofesc. La rândul său, jupân Gabriel Reilich se străduise să facă din alcătuirile stăpânului său o cântare pe cât de frumoasă pe atât de înaltă, ceva cam ca o *pastorella*. Îşi drese deci glasul, făcu semn croitorului Oswaldus să lase plăcinta caldă ca să-l însoţească la cealaltă lăută, şi începu a doua oară:

Ce-i făgăduiala fără dăruială?
Trecătoare brumă, fum, vânt, prah sau spumă,
Iar ce-i în mână nu iaste minciună…

Cu toate că nu-l prea avea la inimă, pater Ioan nu se putu stăpâni să nu-şi spună în sinea lui că jupân Gabriel era un meşteşugar desăvârşit. Când nu rostea cuvintele, alcătuirea, cu toate că era cântată doar la două lăute, aducea a *sonata a sonando*.

— Am lucrat cântecul după tiparul obişnuit, îşi lămuri lucrarea jupân Gabriel. Dacă mergi după vechile tipare ajungi repede la limanul dorit… Totuşi, ridică el un deget, un pic de îndrăzneală, de ispită păcătoasă nu strică… Adevăratele tipare se mişcă; chipurile lor se prefac, se ivesc în înfăţişări neaşteptate. Tocmai de aceea ele se potrivesc fiecăruia din noi.

— Mai ales dacă le adăugăm puţină sminteală, râse încet Daniel fără să mai roşească.

— Crezi într-adevăr? îl încolţi iar jupân Gabriel. Uite, eu n-aş spune asta!... Pentru mine cântecul se iveşte dintr-odată, îndeajuns de lămurit, fără nimic întunecat sau nefiresc în el… Îl simt fără să tresar sau să mă chinui, cum aud că fac alţii. Mă las apoi dus de el ca de cel mai firesc lucru cu putinţă… Eu te-aş sfătui, îl luă iarăşi de sus pe nepotul gazdei, să nu te încrezi niciodată în înflăcărarea de care te laşi stăpânit atunci când scrii o lucrare. Oricât ai fi de mulţumit de ceea ce izbuteşti, este totuşi primejdios să fii prea înfiorat… Pentru că niciodată simţirea cea mai aleasă nu poate ţine piept unei judecăţi reci, necruţătoare… Nu uita apoi că tot ceea ce te poate înflăcăra pe tine îl poate lăsa întru totul nepăsător pe altul…

— V-a plăcut? se ivi iarăşi pe uşă frumoasa Agatha.

— Au fost minunate, îi zâmbi larg, cu gura până la urechi, croitorul Oswaldus, vecinul ei. N-o să le uit niciodată!

Agatha nu părea însă că-l bagă prea mult în seamă. Ea se uita înadins la Daniel, care tăcea îndărătnic şi o privea cu aceeaşi bucurie de necuprins.

Se ivi şi Ecaterina. Era şi ea la fel de mulţumită. Se grăbi să-i ajute Agathei să strângă farfuriile de pe masă şi parcă pluteau amândouă.

— A fost vorba că staţi cu noi, să cântaţi! se făcu tatăl lor că le ceartă. Nu mai isprăviţi odată?

— Ba da! râse Agatha. Suntem aproape gata!

Într-adevăr, peste câteva clipe, după ce farfuriile şi talgerele fură lăsate pe seama slujnicelor, Ecaterina şi Agatha, însoţite de jupâneasa Crista, o muiere frumoasă, cu ţâţele mari, şi cu mezina Margareta, se iviră în odaie şi se îndreptară spre scaunele lor, la perete, cu lăutele lângă ele pregătite din timp.

Jupân Samuel îi privi pe toţi cu mare mulţumire.

Mai aşteptă însă câteva clipe până când o slujnică bătrână, strecurându-se pe nesimţite, ridică cele din urmă firimituri cu faţa de masă cu tot şi deschise ferestrele către grădina din spate a casei.

O pace învăluitoare stăpânea întreaga adunare. Dintr-un păr plin de poame gălbui cu ramurile aplecate spre geamuri veneau mirosuri crude, amestecate cu bâzâitul albinelor şi cu zgomotele stinse ale oraşului. Fiecare luă o lăută în mână, în

afară de Agatha, care se pregătea să-şi arate virtuţile glasului, de jupân Sebastian Hann argintarul, cântăreţ la flaut, şi de Daniel, care ridică de la perete şi îşi puse pe genunchi un *clavicordus* vechi, cu vopseaua cojită. Pater Ioan însuşi avea la îndemână o lăută pe care o potrivii şi o ciupi repede, cu o înfiorare necunoscută.

Se lăsă liniştea. Agatha trecu în mijlocul odăii şi se pregătea să înceapă cântecul *Wo ist der Schönste*? din *Geistlichmusicalischer Blum und Rosenwald*. Zâmbi puţin încurcată, apoi jupân Gabriel dădu semnul.

Era o cântare minunată, învăluitoare ca o vrajă, pe care pater Ioan o trăi răscolit până în adâncul sufletului. Se părea sau era chiar adevărat? Agatha semăna puţin cu Suzana.

Oamenii aceştia, gata să-l înconjoare ca pe un oaspete drag, născuţi parcă pentru bucurie şi lucrând pentru ea, îl învăţau acum fără să-şi dea seama că se poate trăi măcar uneori şi fără silă, dezgust sau minciună faţă de alţii. Glasul îngeresc al Agathei, sufletul ei plin de flori şi de cântece de păsări, veneau, poate, din altă lume. Cântecul ei avea înţeles. Sunetele lui tremurau sub tavan ca nişte ciorchini de flori.

Atunci îi trecu iarăşi prin gând să nu se mai întoarcă niciodată la mânăstire, să se facă nevăzut pentru totdeauna din calea duşmanilor săi.

Deocamdată însă nu ştia cum.

CAPITOLUL XIV

Pater Augustin se ridică de la masă şi deschise larg fereastra mică, păzită de gratii de fier, a chiliei. Fără să ştie de ce, i se părea că o căldură stătută dă miros de mortăciune tuturor lucrurilor. Era nehotărât. Mişcările lui păreau ale unui om bolnav. Rămase câteva clipe cu privirile pierdute spre turnul bisericii, apoi se trase îndărăt şi se aşeză iar în jilţ.

Acum nu mai avea nicio îndoială. Petru Luncan, fostul magistru de filozofie, duşmanul său de moarte se întorsese la Miercurea Ciucului. Pater Franciscus Emericus şi efebul Paulus Petrovics, pe care îi trimisese ca iscoade în oraş, îi dăduseră destule amănunte despre împrejurările în care magistrul de filozofie fusese văzut, ba chiar despre ceea ce spusese la cârciumă, de faţă cu toată lumea. Cât despre faptul că în loc să stea noaptea la gazda lui, văduva căpitanului de dărăbanţi, se dusese să doarmă la primarul Vidor, adică la nevasta lui, copilăroasa Ilonka, pentru că mai-marele oraşului era plecat cu negoţ la Bacău, în Moldova, de asemenea se ştia. Se spunea chiar că Ilonka, a cărei legătură vinovată cu magistrul Petru fusese totdeauna privită cu toată înţelegerea de bătrânul şi înţeleptul ei soţ, era nu numai bucuroasă, ci chiar mândră de întoarcerea iubitului ei. Povestise înflorită de bucurie unor prietene că îl îngrijise ca pe un copil de pe urma oboselilor şi a încercărilor prin care trecuse atâtea luni de când umblase fugar prin sate şi oraşe, mai ales prin taberele de răsculaţi de pe Valea Mureşului, dar că acum fostul magistru e iarăşi sănătos şi stăpân pe sine, dornic să se întoarcă la şcoala mânăstirii, ba chiar, dacă n-ar fi fost primit la *schola*, să se mute cu gazda la ea acasă, sub acoperişul primitor al primarului.

În acelaşi timp, la Miercurea Ciucului sosise cu o zi în urmă, pe seară, pater Vartolomeu Szebelebi. Pater Augustin avea înţelegere să se vadă neapărat cu el la cârciuma hanului *Cupa de aur*, să-şi spună unul altuia care mai e mersul pregătirilor

pentru viitoarea înscăunarea a unui nou *vicarius generalis*. Pater Vartolomeu nu dorea să vină în mânăstire pentru că ştia că aici nu are destui prieteni. Cel mai târziu până la prânz trebuiau să se întâlnească neapărat. La ceasul acesta pater Vartolomeu aştepta, fără nicio îndoială, la una din mesele soioase ale cârciumii.

Pater Augustin dădu cu putere hârtiile din faţa lui la o parte şi începu să bată, fără să-şi dea seama, cu degetele în masă. Dacă nu pleca de îndată însemna că n-are timp să se întoarcă la adunarea monahilor de după masa de prânz, în refectoriu. La această adunare se hotăra felul în care urmau să fie împărţiţi efebii pentru noul an de învăţătură. Dacă nu era de faţă la tocmeală, se putea aştepta să primească numai niscaiva sărăcani proşti, fără rude alese, fără putinţa de a ajuta băneşte mânăstirea şi pe magiştrii ei, fără nicio legătură folositoare printre magnaţii ţării sau nobilii preaputernici de la curte. Tocmeala era neînchipuit de aprigă, iar încăpăţânarea fraţilor monahi n-avea margini. Aşadar trebuia neapărat să se grăbească şi la Miercurea, să stea de vorbă cu pater Vartolomeu, şi să se întoarcă la timp, să fie de faţă la adunare.

Era de ajuns să se gândească însă că trebuie să plece şi picioarele i se înmuiau fără veste. Privirile şterse ale fostului magistru îl urmăreau mai departe de pe pereţii odăii. Ele se amestecau cu amintirea unei anumite nopţi de la Alba, când Petru Luncan îl căutase întovărăşit de răsculaţi ca să-i ia viaţa, şi a vâlvătăilor care prefăcuseră casa paterului Vartolomeu în scrum. Teama se prefăcea în neputinţă. Şi neputinţa într-o ură fierbinte. Simţea că nu mai e în stare de nimic.

Aici pe masă avea destule lucruri vrednice de arătat paterului Vartolomeu. Mai întâi, în unele din foile pe care le tipărea harnic meşterul Simon Haupt de la Braşov descoperise cu ajutorul preacuvioşilor fraţi Franciscus Emericus şi Franciscus Bancovits, cei ce se împotriviseră alegerii paterului Ioan în treapta de custode, nişte cântece cu vădite înrâuriri venite de la schismaticii ortodocşi. El nu se pricepea prea bine la *ars musicae*. Ca *defensor ecclesiae*, era însă dator să păzească plin de băgare de seamă curăţenia credinţei catolice din noua tipăritură. Antologhionul *Cantionale Catholicum* aduna cu o desăvârşită neruşinare destule cântări româneşti, adică schismatice, başca de cele luterane, aşadar eretice, numai pentru că ele păreau mai deosebite, frumoase chiar, după cum le lăudase pater Ioan mai demult. Pater Franciscus Emericus, care se pricepea la cântările schismatice ortodoxe, descoperise şi izvorul greşelilor de neiertat ale paterului custode Ioan Căianu-Valachus. În *Cantionale* se afla astfel o cântare făcută după cunoscuta *Epsevsthe palai Adam* a protopsaltului Ioasaf de la Putna, un bărbat vestit în lumea schismaticilor ortodocşi de la Suceava Moldovei până în îndepărtarea Moscovă a Rusiei, şi din Rusia până în Grecia şi pustiurile araviceşti pentru multă doxa lui şi înţelepciunea cu care stăpânise mânăstirea ca egumen în timpul lui Ştefan Vodă cel mare şi Sfânt, domnul Moldovei. Dovada apipăită şi de netăgăduit a greşelii era aşadar făcută. În afară de asta, culegerea *Cantionale Catholicum* avea zeci de cântări eretice şi, culmea culmilor îndrăznelii, vestitul psalm 46 al lui Luther, marele ereziarh. Multe alte cântece, mai ales din acelea ce se spun la înmormântări, erau şi ele de obârşie luterană. Mari

îndoieli pluteau de asemenea în legătură cu *Ave rubens rosa* şi *Virgo speciosa*, lucrări despre care încă nu se ştia îndeajuns de bine dacă au izvoare eretice sau nu, tipărite de meşterul Haupt abia cu o zi în urmă. Amândouă, pline de *tonus lascivus*, semănau mai mult a cântece *epitalamion*, bune pentru îndrăgostiții care fac nuntă, decât a rugăciuni.

Avea foile aici pe masă. Se uită pe ele. Le mângâie cu grijă, ca pe nişte bunuri de mare preţ, apoi le adună iarăşi la un loc şi le legă cu o aţă subțire pe care o ținea la îndemână. În afară de pater Vartolomeu Szebelebi şi de prietenii săi din mânăstirea Şumuleu, adică de pater Franciscus Emericus şi Franciscus Bancovits, nu ştia nimeni ce i se pregăteşte custodelui. Pater Ioan Căianu-Valachus umbla năuc mai departe prin satele de pe lângă Sibiu, fără să-i pese de mânăstire, fără pic de simț de răspundere pentru datoriile lui. Între timp însă dovezile împotriva sa se adunau teanc, mai repede decât se putea crede. Ziua răfuielilor se apropia.

Fireşte, lupta ascunsă cu pater Ioan nu era uşoară. În afară de faima sa, de rudele lui nobile şi de sprijinitorii preaputernici de la curte, de ajutorul pe care i-l dădea Roma prin pater Antonio Bagellardi da Belluno, de prietenii săi aflați între magiştrii şi călugării mânăstirii, de efebii care credeau în spusele lui şi-l iubeau ca pe un părinte sau ca pe un frate mai mare, custodele putea folosi însăşi iscusința sa de bun luptător, priceput şi neaşteptat în lovituri sau în apărare, gata oricând să dea peste cap cele mai iscusite urzeli. Pater Mihai Feneşi, unul dintre cei mai învățați bărbați din rândurile monahilor catolici din Ardeal, un bătrân evlavios şi foarte priceput în *ars musicae*, care rămăsese în chiliile de la Şumuleu fiindcă era sărac lipit pământului şi nu avea pe nimeni din neamurile lui ca să-l sprijine, îl apăra şi el pe custode în orice împrejurare. O făcea cu o pricepere desăvârşită şi cu o patimă vecină nebuniei. La fel ca pater Valentin Taşnadi, un alt bătrân, la fel de înțelept, despre care se spunea că şi el e bun de scaunul de *vicarius generalis*. Uneori, mai ales la întâlnirile din refectoriu, taberele din rândurile călugărilor de la Şumuleu se alegeau destul de lămurit şi certurile dintre ele se înfiripau din nimic, ajutate cu pilde vestite, cu spuse filozofice pline de evlavie şi de venin, cu multe nădejdi îndeosebi. Alteori, unii din monahii bălmăjitori de vrute şi nevrute, îndeosebi cei cu firea spăimoasă şi mojicoasă, treceau pe neaşteptate dintr-o tabără în alta şi toată cumpăna puterilor se strica pentru lungi răstimpuri fără putința de a fi îndreptată. Boala nefericitului episcop Casimir se lungea prea mult. Părea că nu mai are sfârşit. Nimeni nu mai avea răbdare.

Pater Augustin luă legătura de foi răzlețe, tipărite unele doar pe o față, altele pe amândouă şi le înfăşură într-un ştergar alb. Nici el nu mai avea răbdare. Parohul de la Sânzieni îi făgăduise că pentru ajutorul dat acum îl va face custode în locul paterului Ioan Căianu – lăsându-l totodată cu răspunderile de *defensor ecclesiae.* Asta – în nădejdea că tot ceea ce lucrau ei în jurul scaunului de *vicarius generalis* izbutea. Altfel, nu le-ar mai fi rămas de cules decât râsul şi batjocura celorlalți monahi, fuga – oriunde ar fi văzut cu ochii.

Pater Augustin închise ochii câteva clipe. Nu, n-avea de gând să se facă de râs. Când îi deschise, lucrurile păreau ceva mai lămurite şi el însuşi mai hotărât.

Se ridică de la masă, îşi puse în tocul de la cizma dreaptă pumnalul lung de care nu se despărţea niciodată când ieşea din mânăstire, îşi încinse două pistoale la brâu, uşor de scos prin tăieturile din părţi ale rasei, aşează legătura cu foile tipărite de Haupt într-un săcotei de lână pe care îl luă cu sine şi ieşi. Nu uită să încuie uşa şi să apese de câteva ori pe clanţă, ca să se încredinţeze că totul e în cea mai bună rânduială.

Afară era o zi minunată de sfârşit de august, cu lumină de miere revărsată de undeva de peste crestele munţilor unde soarele urca încet către prânz. Se îndreptă spre grajd, scoase calul său alb, un tretin de Bugeac cumpărat de la un geambaş bătrân din Moineştii Moldovei, îi puse şaua, încălecă şi ieşi.

Înaintă un timp cu calul la pas. Merele pădurețe căzute din pomii de pe marginea drumului pocneau sec, strivite sub copitele tretinului. Era cald, zumzăiau peste tot gângăniile şi albinele şi lumea încărcată de aromele îmbătătoare de mere părea liniştită, stăpânită de o pace adâncă, de necuprins.

Numai el nu era liniştit. Îl dureau tâmplele şi se simţea capiu. Ridică fără să-şi dea seama vâna de bou şi croi calul cu atâta sălbăticie că-l făcu să sară nechezând în două picioare. Se dezlănţui apoi la fugă turbată de parcă ar fi fost urmărit de toate haitele de lupi ale lumii.

Când ajunse la cea dintâi uliţă din Miercurea, calul era numai clăbuci. Pater Augustin îl ţinu în frâu şi-l sili s-o ia din nou la pas.

Aşezarea părea pustie. Numai peste grămezile de cărămizi şi moloz ale fostului castel al lui Franciscus Miko, dărâmat de tătari cu cincisprezece ani în urmă, se vedeau alergând anapoda nişte jivine de câini costelivi. Se vedeau de asemenea multe bălării putrede. Stârvuri de bălării. Văzduhul ghiftuit de duhoarea acră de putregaiuri se simţea în piept ca o apă.

Se opri la *Cupa de aur*, legă calul de cel mai apropiat stâlp şi intră. Cârciuma, care mirosea de trăsnea a vin acru, era la fel de goală ca uliţele oraşului. Nici măcar hangiul nu se vedea. Pater Vartolomeu se găsea în schimb la locul său, într-un colţ, cu o carte în mână pe care nu mai citea de mult. Rasa ponosită din cale afară, roasă pe la margini, ca şi scroambele de cizme pline de praf îi dădeau înfăţişarea celui mai sărac şi mai umil dintre călugări. Părea foarte adâncit în sine.

— De ce-ai întârziat? întrebă el trezindu-se.

Pater Augustin se aşeză.

— Am avut treburi… N-am putut pleca mai devreme, se plânse el.

Şi încercă să se facă ceva mai slobod din strânsoarea rasei sub care îşi simţea cele două pistoale.

Pater Vartolomeu nu se grăbi să afle amănunte despre lucrurile acelea care îl împiedicaseră să sosească la timp. Întoarse privirile şi se uită aiurea, pe ferestrele mici dinspre uliţă, de parcă ar fi fost singur, mai departe. Părea îmbătrânit pe neaşteptate, ros şi el pe dinăuntru de cine ştie ce boală ascunsă. Obrazul smead i se uscăţise, iar ochii îi erau un pic înroşiţi. Poate îl încerca o boală şi nu-şi dădea seama. Sau poate era oboseala zdrobitoare a drumului lung făcut călare de la Sânzieni la Miercurea, de care nu putea scăpa nici măcar după o noapte de odihnă.

— Am aici dovada că pater Ioan este vinovat față de biserică, încercă *defensor ecclesiae* să-l trezească din moleşeală. Cu ea poate fi dărâmat pentru totdeauna…

Pater Vartolomeu se trezi.

— Ce dovezi? dori el să ştie.

Pater Augustin desfăcu repede legătura cu foile răzlețe tipărite de meşterul Haupt.

— Toate astea sunt cântece schismatice sau eretice, arătă el. Asemenea lucruri nu pot fi iertate…

Parohul de la Sânzieni se uită repede peste ele şi pe măsură ce citea se înviora.

— Mai ştie cineva de ele? dori el să afle.

— Pater Franciscus Emericus şi pater Franciscus Bancovits m-au ajutat să le aleg din celelalte foi ale tipăriturii. Ei se pricep temeinic la *ars musicae*…

— Au vorbit despre asta în mânăstire?

— Numai cu mine.

Pater Vartolomeu ridică sprâncenele a mirare.

— Nu înțeleg.

Monahul întârzie puțin cu răspunsul. Toate îndoielile şi temerile care îl otrăviseră înainte de plecare începură să-i şerpuiască iar în suflet.

— Mi-e teamă, mărturisi el, că m-am băgat într-un terci din care nu ştiu cum o să ies. Pater Ioan este de fapt neînchipuit mai puternic decât am putut eu să bănuiesc. Presfințitul episcop Casimir ține mult la el… Dacă i-aş arăta toate aceste hârtii, eu nu cred că s-ar supăra prea tare pentru că episcopul însuşi e fiul unor părinți eretici… Nici chiar după ce a trecut la biserica Romei episcopul nu şi-a osândit părinții… Ba, dimpotrivă! I-a cinstit cu semnele cele mai alese de dragoste nestinsă… Sunt apoi ceilalți frați monahi care țin şi ei la custode… Sunt şi efebii… Am aflat că aici în oraş s-a întors de curând şi fostul magistru Petru… El spune peste tot că numai noi doi suntem vinovați de moartea lui Iacob Bocor!...

Pater Vartolomeu se făcu deodată vânăt la față.

— N-ai dreptul să dai îndărăt! îl certă el neînchipuit de aspru. Trebuie să fi hotărât! Lipsit de cruțare dacă e nevoie! *Ad Maiorem Dei Gloriam!*

— Doresc!...

Pater Vartolomeu nu-i îngădui însă nicio vorbă.

— Cel mai mare lucru în viață, urmă el, este să-ți faci datoria… Fără îndatoriri, viața ajunge moale, ca o ființă scârboasă, lipsită de oase. Nu se mai poate ține dreaptă!... Fă acolo în mânăstire ceea ce atârnă de tine, iar pentru celelalte fii hotărât şi liniştit! Trebuie să-ți mai spun eu că îndeplinirea unei datorii nu poate fi niciodată o vrednicie deosebită? Că ea este de la sine înțeleasă?

— Mi-e teamă! îl întrerupse pater Augustin la fel de aspru. Mă simt pândit şi amenințat! Mi-e greu să îndur! Şi oricât ar fi datoriile mele de înalte sau judecățile care îmi cutreieră mintea de iscusite, teama tot nu piere… La întâlnirea asta am vrut să nu vin!

Pater Vartolomeu dădu să mai spună ceva, dar se opri la timp. Îl privi gânditor. Apoi se hotărî.

— Trebuie să ai încredere în mine! îi ceru ceva mai puțin aspru… Starea asta încurcată de acum n-o să țină la nesfârşit… Am vrut să ne întâlnim pentru că am aflat despre pater Ioan lucruri vrednice de luarea minte! Simțeam nevoia să ne sfătuim!

— Anume?

— Pater Ioan, urmă parohul de la Sânzieni, a fost văzut nu numai la Sibiu, ci şi prin satele înconjurătoare, la Slimnic, de pildă, sau la Şelimbăr, sau chiar mai departe, la Agnita. Peste tot a dres orgile luteranilor… Miklos Bartos l-a urmărit fără încetare şi mi-a scris despre fiecare din mişcările lui… Cu popii schismatici ai românilor stă de asemenea de vorbă ca şi cum i-ar fi cei mai buni prieteni… Se înțelege foarte bine cu ei pentru că el însuşi e din părinți schismatici… Cunoaştem zilele în care a lucrat, prețurile băneşti destul de piperate pe care le-a dobândit, casele unde a fost găzduit, ba chiar pe o nouă muiere cu care a păcătuit la Slimnic, o săsoaică. Se spune că şi această nouă preacurvă babiloneană este o muiere deosebit de frumoasă. Ca *defensor ecclesiae*, îl poți învinui de erezie, de lăcomie arghirofilă, de negoț, lucru cu totul neîngăduit la un monah franciscan, şi de necredință – adică de păcate de moarte! Avem martori destui… Şi, arătă el foile tipărite de pe masă, avem şi dovezi!... Dacă-l dărâmăm acum, nu se mai ridică niciodată! Aşa este drept înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor! E vinovat, trebuie să plătească! De asta am dorit să ne întâlnim!

Pater Augustin făcu ochii mari.

— Adică, rosti el după o anumită întârziere, să-mi iau eu singur toată răspunderea?

— De ce singur? îl înghesui pater Vartolomeu. Uiți că suntem ajutați şi noi de nobilii de la curte? Că înseşi domniile lor cancelarul Teleki şi Alexius de Béthlen l-au trimis ca iscoadă pe Miklos Bartos? Că sunt în joc treburi nesfârşit mai însemnate decât bunăvoința ciudată pe care preasfințitul Casimir i-o arată custodelui? Pater Ioan trebuie făcut de râs! Arătat cu degetul! El trebuie să se căiască!

Pater Augustin nu răspunse. Rămase nemişcat, cu gândurile întoarse undeva în el. Pater Vartolomeu se purta ascuns. Nu mergea cu mărturisirile până la capăt. De batjocura pe care i-o pregătea custodelui n-avea nevoie în fața lui Teleki, ci a paterului Antonio Bagellardi, trimisul Romei. Lui, şi nu nobililor de la curte, trebuia să i se dovedească faptul că mai-marele mânăstirii Şumuleu e un păcătos nenorocit, un fugar, spurcat de sus până jos în cele mai murdare vinovății. Asta dovedea încă o dată că pater Ioan era un dușman tare şi puternic ce nu putea fi dărâmat cu prea multă uşurință. Se gândi să fie plin de prevedere.

— Pe pater Ioan, băgă el de seamă, plecarea neaşteptată de la Alba l-a pus puțin în umbră. Dar nu l-a scos din luptă… Ba… dimpotrivă!...

— Uiți că pater Ioan a plecat tocmai după ce Petru Luncan a fost dovedit că are legături cu răsculații? Că şi lui îi e teamă? Că încearcă cu toate mijloacele să se dea

la fund ca să scape? Nu facem, îşi alcătui el un zâmbet ca o schimonoseală, decât să-l ajutăm puţin!...

Pater Augustin tăcu iar. Era mai înţelept să nu răspundă. De undeva, de afară, se auzi trecând praful uliţei un călăreţ care alerga la trap.

— Nu ştiu ce voi face cu fostul magistru, schimbă el vorba, şi, deodată, toate neliniştea grea dinainte de plecare îl răspândi mai rău ca în chilie. N-aş vrea să ne mai întâlnim, faţă în faţă! Mă ameninţă! A spus prin oraş că doreşte neapărat să mă vadă.

Abia acum simţea cu adevărat că toată căldura de iad de afară îl sufocă.

— N-ai decât să te aperi! îl privi la fel de aspru pater Vartolomeu. Un adevărat monah este totdeauna şi un bun luptător!

— Cel mai bun lucru, se ridică hotărât pater Augustin, este să n-ajungi să te lupţi pe furiş!

— Dacă deschizi vorba între monahi despre cele ce am vorbit aici, arătă pater Augustin spre foile tipărite, nu te mai lupţi pe furiş. Vezi ce spun ei şi cum se poartă! Sunt destui cei care nu-l prea amistuie pe custode. E o luptă pe faţă! Pe cât de dârză pe atât de cinstită! Care n-o să mai ţină mult!

Se ridică şi el. Chipul galben i se prăbuşi deodată, la fel de bolnăvicios ca mai înainte. Pentru câteva clipe, paterului Augustin Balas i se păru că stă de vorbă cu un străin.

Pe pater Vartolomeu suferinţa adâncă nu-l împiedica să fie însă hotărât până la capăt.

*

* *

După masa de prânz, refectoriul mirosea mai departe a ciorbă acră de vită, făcută cu multă paprică, şi a prăjeală de crap perpelit în făină şi untură. Fusese o masă destul de bună, deschisă cu rachiu de afine şi întregită cu şase feluri de mâncare, foarte iscusit pregătite. Ca de obicei, cuvioşii monahi, îngreuiaţi oarecum de cele gustate cu atâta plăcere, îşi prelungeau şederea ca să mai schimbe între ei o vorbă sau alta. Pater Augustin însuşi mâncase bine şi băuse lacom o oală de vin rece, pe care fratele bucătar Adalbertus i-o adusese plin de cuviinţă, ca un adevărat cupar într-o sindrofie de la curte, la cea dintâi îmbucătură de crap. După căldura de afară, vinul scos din umezeala beciurilor mânăstireşti părea o nouă minune.

Tocmeala aşteptată de toţi, şi care din pricina lipsei custodelui Căianu-Valachus fusese îndestul de mult amânată, se urnea greu. Deocamdată monahii schimbau vorbe dezlânate despre starea timpului, se scobeau în dinţi cu aşchiuţe de brad pregătite din timp sau îşi povesteau necazuri şi bucurii fără nicio legătură cu ceea ce avea să urmeze. Nerăbdarea lor de a începe totuşi sfatul pentru care întârziau la mesele unsuroane nu se dădea pe faţă cu nimic. Erau bucuroşi că preasfinţitul episcop

Casimir, care bolea mai departe la el în odaie fără nicio nădejde de însănătoşire, le dăduse, în sfârşit, dezlegarea de a începe tocmeala. Fără custode însă, lăsaţi pe mâna fratelui Hieronimus Jako, *magister principalis*, un bărbat foarte învăţat şi bun la inimă când îi învăţa aritmetica pe efebi, dar fără nicio putere asupra încăpăţânării monahilor, sfatul se vestea de pe acum deosebit de încurcat. Poate chiar de aceea monahii, îngreuiaţi de mâncărurile aşa de iscusit pregătite, nici nu se prea grăbeau să înceapă cearta. Şcoala lor, în care lucrau şase ludimagiştri călugări printre care foarte vestit era Matei din Lutiţa, dădea mânăstirii Şumuleu o faimă mai mare chiar decât faptul că în ea se găsea scaunul de *vicarius generalis* al Ardealului. În această şcoală lucrase magistrul Petru Luncan apostatul mai înainte de a fi dat afară blestemat cu anathemă.

Era, asta se ştie bine peste tot, o şcoală bună, la care veneau să înveţe nu numai efebii de prin satele dimprejurul Miercurii, ci şi mai departe, de pe la Cluj, sau chiar de pe Târnave şi Mureş, şi nu doar catolici, ci şi foarte mulţi schismatici ortodocşi şi chiar unii tineri luterani ori calvini.

Viaţa efebilor era supusă aici rânduielilor aspre înstăpânite cu o sută de ani în urmă de paterul Antonio Possevino, rectorul preaînvăţat care întemeiase înalta şcoală catolică de la Cluj-Mânăştur. Tinerii, împărţiţi după starea părinţilor lor, erau struniţi fără încetare, de dimineaţă până seara sau chiar până noaptea la priveghiere, cu cele mai felurite datorii faţă de Dumnezeu atotputernic din cer, faţă de călugării care le dădeau învăţătura atât de scumpă şi faţă de ei înşişi. Şcoala avea două *convincturi* pentru ei. Unul era chiar la intrarea mânăstirii, destul de încăpător, de curat şi de călduros iarna – pentru tinerii bogaţi sau de neam mare. Cel de al doilea *convinct*, ridicat din lemn, se afla lângă grajduri şi-i adăpostea pe aceia care nu aveau de unde să îndure cheltuielile mari şi mărunte ale învăţăturii. Ca orfan de părinţi ce era, răposatul efeb Iacob Bocor trăise în acest *convinct*.

Altminteri datoriile efebilor erau cam aceleaşi pentru toţi, bogaţi şi săraci, buni la învăţătură sau doar derbedei agramaţi, luminaţi la minte ori mai greoi. Ei trebuiau să-i slujească pe ludimagiştri, pe călugării cu anumite rosturi în mânăstire şi chiar pe efebii mai mari, gata să isprăvească învăţătura. Ascultând de unul dintre ei mai mare şi mai lat în spete, care se dovedise a fi pe deasupra şi băiat alergăreţ, efebii ajutau apoi la bucătăria refectoriului, la masă, la adus apă şi la tăiat lemne, la slujbele din biserică sau prin sate, la nunţi, botezuri, prohoduri şi înmormântări. Când numărul efebilor era prea mare, cum se întâmplase cu doi ani în urmă, când primiseră tineri şi de prin Moldova, o parte erau îndemnaţi să stea la gazde în Miercurea Ciucului sau prin satele de prin apropiere. Unii din ei, tot cei săraci, erau luaţi de la citirea cărţilor de aghiografie şi trimişi cu găleţile la *mendicatio*, adică la cerşit milă, bucate şi grâu, iar dacă se putea chiar şi bani, prin casele nobililor sau ale bogătaşilor. Îndrumaţi de un *praefectus* care de obicei era şi *magister novicorum* şi se schimba în fiecare an, efebii răsplăteau, vara cu muncă la câmp, la cosit şi la făcut fânul, la plivit în grădini ori la păzitul oilor, tot ceea ce primeau toamna şi iarna la *mendicatio*. Uneori,

magistrul *praefectus*, care îşi scotea veniturile din banii mărunţi căpătaţi la nunţi, botezuri şi înmormântări, împărţea şi altor călugări arghirofili sau chiar efebilor unele sume de bani, fireşte – neînsemnate.

Efebii trebuiau apoi să pregătească în fiecare an trei sau patru bucăţi de *theatron* în limba latinească, aşa cum fusese aceea cu numele de *Eustachius* înfăţişată în toamnă la slăvita curte a măriei sale principelui Apafi. Pater Bernard Fabiani, *praefectus rerum comicarum* şi în acelaşi timp *magister juventum et chori ac ceremonianis conventi*, era cel ce răspundea de astfel de lucruri. Fireşte, tot el răspundea, laolaltă cu *magister musicae*, de felul în care se înfăţişau efebii când veneau în biserică la liturghie sau se duceau să cânte la nunţi ori la înmormântări. Pater Ioan Căianu-Valachus, care trăise el însuşi după acest tipic când fusese copil şi alumn la şcoala catolică din Cluj-Mânăştur, se îngrijea cu multă băgare de seamă ca efebii de la Şumuleu să-şi facă datoriile şi fără abatere dar şi fără silă. O bună parte din bucăţile tipărite acum în culegerea *Cantionale* era alcătuită, de fapt, din cântece spuse de efebi pe la felurite slujbe, pe unde se duceau ei.

Ceva mai uşoară era, dimpotrivă, viaţa efebilor bogaţi, nişte pramatii găzduite în *convinctul* de lângă poartă. Pentru traiul în şcoala mânăstirii ei plăteau un preţ de douăzeci de florini pe an başca de feluritele filodorme date monahilor. Se adăugau apoi şapte sau opt găleţi de vin roşu, pe care părinţii lor erau datori să-l aducă în butoaie bine astupate, să nu răsufle, şase baniţe de grâu, şase bucăţi mari de caşcaval afumat, şase ocale de unt, toată slănina de la un porc tânăr, başca de şase miei primăvara. Pentru astfel de efebi cu părinţi înstăriţi, fraţii monahi erau gata să se tocmească şi să se certe până în pânzele albe. Uneori, e drept foarte rar, câte un efeb cu şcoala isprăvită, ajuns deci la vârsta bărbăţiei, se hotăra să rămână pentru totdeauna în mânăstire ca monah. Abia atunci averea lui şi toate clironomiile la care avea dreptul ca moştean mirean treceau în stăpânirea mânăstirii. Pentru îmbunătăţirea sufletească a unor astfel de efebi, călugării îşi dădeau cele mai iscusite şi mai neostenite silinţe.

Fireşte, pregătirea într-ale învăţăturii se făcea fără nicio deosebire. Deşteptarea tuturor era la cinci ceasuri dimineaţa. Urmau spălarea, îmbrăcatul, cântatul rugăciunilor sfinte, masa de dimineaţă în refectoriu, unde li se dădea obişnuita fiertură de tăiţei acrită cu măcriş iepuresc. După cele câteva ceasuri de învăţătură, la care se străduiau îndeosebi să citească, să vorbească şi să scrie latineşte fără solichisme, masa de prânz o primeau laolaltă cu monahii şi magiştrii lor. De multe ori mâncau cu ei din aceeaşi strachină. Urmau alte câteva ceasuri fără prea multe datorii, cel mult unii din efebi mai citeau singuri câte ceva, după care erau chemaţi toţi la noi rugăciuni către bunul Dumnezeu proniator, la spovedanii şi la alte îndatoriri. Tot efebii, chiar şi aceia mici şi mucioşi, fără deosebire, se îngrijeau de lumânări, de pânzeturi curate pentru paturi, de ligheanele în care se spălau şi de încălzirea odăilor în care învăţau sau dormeau. Aveau mereu de lucru atât pentru ei cât şi pentru magiştri şi de felul în care erau împărţiţi unii cu alţii atârna mersul şcolii din mânăstire.

Tocmai de aceea tocmeala aşteptată acum de călugări era de o însemnătate puţin obişnuită. Pe seama ei, o ceartă mai mult sau mai puţin, cum urma să fie aceea

despre abaterile eretice vrednice de anathema şi caterisire ale paterului Căianu, nu mai avea nicio trecere deosebită. Pater Augustin era hotărât să-şi arunce învinuirile acum şi nu altă dată tocmai pentru că ele, umbrite de cu totul alte aşteptări ale călugărilor, n-ar fi putut părea prea îndrăznețe. O părere sau alta spusă doar în treacăt, la timpul potrivit, nu însemna niciodată prea mare lucru. Ce-ar fi putut ieşi din asta urma să se vadă mai departe. Teama lui nu pierea.

— Am auzit, deschise el vorba, că pater Ioan a fost văzut prin satele de lângă Sibiu… Stă în gazdă pe la ereticii luterani. A stat, zâmbi el cu înțeles, şi la o văduvă tânără… La Slimnic… După câte se vede, se închină la sfânta fecioară Maria, dar se mai închină şi la Venera… Pe deasupra, negoțul îi merge din plin…

— Eu am spus să nu-l alegem, îl însoți repede de la celălalt capăt al mesei pater Franciscus Bancovits, caligraful, cel ce făcea cu efebii *ars dictaminis* şi *preparatio evangelica*. Asta nu e purtare de monah şi cu atât mai puțin de custode… Am auzit că stă şi citeşte cărți trecute la *Index librorum prohibitorum*…

— Umblă fără rasă, fără tunsură şi fără saboți de lemn, adăugă pater Augustin. Eu am auzit că şi-a cumpărat iței mocăneşti. Că arată ca un țăran oarecare… Nici măcar ca un orăşean!... Şi că aceia care îl ştiu cine este abia îl mai cunosc…

Se opri pentru că cele două pistoale de la brâu îl apăsau prea tare pe burtă, acum, după ce mâncase peşte copt în untdelemn cu mirodenii şi băuse aşa de bine. Încercă plin de fereală să le potrivească ceva mai bine, să nu-l mai supere…

— Am găsit scris, ținu să-l ajute şi pater Franciscus Emericus, aghiograful, cel mai prețuit logograf al mânăstirii, că iței şi izmenele sunt nişte straie de prisos pentru cuvioşii monahi. Sfântul Benedict a arătat foarte lămurit acest lucru… Mai demult frații cistercieni aveau grijă ca niciun călugăr să nu se încurce cu asemenea amănunte ale îmbrăcămintii…

— Da, dar frații cluniacensi, începu să zâmbească bolnăviciosul pater Bernard Fabiani, *magister juventum et chori*, i-au învinuit pe cistercieni că nu poartă nădragi doar pentru a fi cât mai repede gata pentru preacurvie… La frații cluniacensi aveau trecere *aut vir aut compta puella comas*…

— Îndemnul preacurviei, îşi dădu cu părerea pater Andrei Cassai, un bărbat foarte învățat despre care toată lumea ştia că e puțin astronom, cetitoriu de stele, şi că se pricepe în acelaşi timp şi la astrologhie, vine nu de la purtatul sau lepădarea iței lor, ci de la numărul de încercări ce sunt sortite de mai înainte fiecărui monah… Nu te poți mântui dacă n-ai păcătuit!... Păcatul şi mântuirea trăiesc numai laolaltă… Alcătuiesc o *coincidentia oppositorum*. Fiecare din noi este un *homo duplex*… Păcatul face parte dintr-o anumită rânduială… Toți suntem păcătoşi. Şi toți dorim să ne mântuim…

Pater Andrei vorbea plin de blândețe şi de bunăvoință şi se vedea de departe că ştie să ia apărarea custodelui cu care, de altfel, era foarte bun prieten. Felul său de a judeca semăna foarte bine cu certurile călugăreşti pe seama mâncării. Erau destui monahi flămânzicioşi care osândeau lăcomia şi cereau ca la refectoriu să nu mai fie aduse atâtea bunătăți iscusite. Monahii înțelegeau acest îndemn. Dar, vorbind în gura

mare de *nostra culpa*, o înțelegeau în felul lor. Nu se mai aduceau curechi cu carne de porc sau de vită, de pildă, ori iahnie de fasole sau mâncare de castraveți acri, ci se pregăteau cinci feluri de peşte între care nu lipsea mult doritul şalău pe grătar. Totul era făcut de minunatul frate Adalbertus, bucătarul, şi de ajutoarele sale cu atâta iscusință încât chiar şi după al cincilea sau al şaselea fel de mâncare pofta preacuvioşilor monahi rămânea la fel de trează ca la începutul mesei. Alteori, când se pregăteau ouăle, totul se desfăşura la bucătărie cu atâta grijă şi gingăşie de parcă s-ar fi pregătit un ospăț pentru curtea principelui. Nimeni n-ar fi putut povesti îndeajuns de potrivit cu câtă grijă erau sparte, răsturnate, bătute, subțiate cu ulei şi cu lapte, tăiate în bucăți aceste ouă. Uneori erau aduse coapte cu mirodenii şi adausuri de carne, zarzavaturi şi chiar dulciuri. Alteori erau amestecate cu lucruri aşa de pofticioase că fiecare monah tânjea după ele şi după ce se scula de la masă… La fel se petreceau lucrurile cu băutura… De cele mai multe ori, apa nu era adusă decât pentru a fi turnată câte puțin în vin. De obicei însă vinul era băut curat pentru că toți monahii erau încredințați că au stomahuri deosebit de gingaşe şi nu pot îndura apa. Dacă gustau prea des din apa de izvor, adevereau ei, se puneau în primejdia de a fi loviți de boala desentheria, adică de toate deznodările pântecului. La câte un ospăț se putea vedea cum o cupă pe jumătate plină e luată de trei sau patru ori de la masă; feluritele vinuri – aduse îndeosebi de părinții efebilor de pe Târnave – erau mai mult degustate decât băute. Cât despre faptul că la mesele cu peşte trebuia să se bea vin, mai ales vin roşu, şi nu altceva, nimeni n-avea nicio îndoială. O veche învățătură filozofească spunea foarte lămurit: *Maledictus piscis in tertia aqua* – cea dintâi dintre ape fiind aceea unde peştele înotase, iar a doua – cea din oala în care fiersese. Bineînțeles, fiecare preacuvios monah gâdilat în laringă, adică la gingăşiile gârtanului, de prea multă iuțime de paprică ori de ceapă prăjită, era dator să nu bea, ci doar să soarbă încet, să preguste, până se alegea, după multă băgare de seamă, soiul de vin cel mai potrivit. Pleonaxia, adică lăcomia spre toate, şi păcatul erau aşadar îndepărtate cu mari şi felurite iscusințe, fără ca poftele nevinovate să fie apăsate cu prea multă asprime. Pater Andrei Cassai avea destulă pricepere ca să amintească de acest fel de a judeca tocmai când auzea că prietenul său custodele este ştiut în mânăstire pentru prietenia sa cu muierile tinere. Pater Augustin pricepu că nu poate merge prea departe cu astfel de învinuiri. Încercă altceva.

— Se mai spune însă, adăugă el, că pater custodele stă prin sate pentru că are legături cu răsculații… Despre fostul magistru Petru, care acum s-a întors la Miercurea, se ştie foarte bine că a fost văzut pe Valea Mureşului cu un anume Gheorghe Brad, curelar din Luduş, cu Martin Butnar din Reghin şi cu alți răsculați vestiți.

— Faptul că magistrul Petru a fost văzut între răsculați, i se împotrivi pater Valentin Taşnadi, un bărbat bătrân şi onirocrit, adică mare socotitoriu de vise, folfăind mai departe în gingiile ştirbe o bucată de carne, nu dovedeşte însă nimic cu privire la custode. Fiecare răspunde de el însuşi, nu de greşelile altuia… Pentru că fiecare e slobod să aleagă…

Răspunsul bătrânului, care se îngrijea pe deasupra şi de catastihurile cu venituri ale mânăstirii şi era ascultat de toţi monahii, avea o anumită asprime. Cei zece meseni, aşezaţi faţă în faţă, cinci de o parte şi cinci de alta, cu castroanele sleite de unsori, înaintea ochilor, simţiră îndată că erau martorii unei înfruntări foarte aspre, care abia se înfiripa. Erau gata deci să mai amâne puţin tocmeala mult aşteptată privitoare la împărţirea efebilor, numai pentru a asculta schimbul de vorbe dintre duşmanii şi prietenii custodelui.

— Suntem slobozi să alegem, îl îndreptă pater Augustin pe bătrân… Acesta e un adevăr prea cunoscut, ce nu mai trebuie dovedit… E o axiomă. Dar dacă am ales o dată, după aceea suntem datori să împlinim întocmai ceea ce ne porunceşte datoria… Din alegere şi din împlinirea datoriei vine tăria fiecăruia… Noi toţi am ales viaţa de monahi…

— Eu cred, îi învăţă pater Valentin întrerupându-se ca să soarbă şi el o gură de vin, că alegem nu numai o dată, ci mereu, zi de zi, în cele mai neînsemnate fapte… Cunoaşterea de sine, judecata şi puterea de a alege, de a fi slobod în voinţă dau toată măreţia şi slăbiciunea firii omeneşti… Fiecare om întreg la fire împlineşte faptele sale după îndemnurile inimii. Tocmai de aceea el se ştie răspunzător de ele. De aici vin mulţumirea, seninătatea sau, dimpotrivă, căinţa şi umilinţa. Mulţumirea sau căinţa nu pot fi înţelese însă fără alegere. Voinţa, îl privi el pe pater Augustin drept în ochi, e a lui şi nu a altuia, oricât ar fi omul de apăsat… Voinţa slobodă înseamnă înainte de toate puterea sufletului de a se hotărî singur la faptele sale, fără nicio apăsare din afară… Fără voinţă pe deplin slobodă nici n-ar fi cu putinţă alegerea. Sufletul omenesc, încălzit aşadar când de judecată, când de îndemnurile sau slăbiciunile inimii, când de puterea de a voi, e singur stăpân şi singur făptuitor adevărat. De aici vine faptul că nimeni nu poate să răspundă pe deplin pentru altul… Pater Ioan nu poate răspunde decât pentru sine însuşi…. El n-are nicio vină pentru greşelile fostului magistru!...

— Dar au stat împreună la Alba!... Şi au uneltit! se supără pater Augustin ca de o mare acatstazie. Este cu neputinţă să nu fi ştiut unul de faptele celuilalt! Sunt foarte buni prieteni! Şi apoi… ce custode este acela care fuge cu lunile din mânăstire!...

— N-a fugit! Lucrează! îl îndreptă pater Andrei Cassai. Drege orgi!

— Ar trebui, intră în vorbă şi pater Mihai Feneşi, magistrul pentru aritmetică, gheometrie şi ştiinţele numerelor, singurul de la masă care izbutea să se poarte nelacom, să-i judecăm pe semenii noştri numai cu dragoste. Chiar şi pe cei mai răi! Cu atât mai mult pe fraţii noştri monahi. Dragostea de aproapele este cea mai mare virtute omenească, a spus sfântul Ioan Gură de Aur. Ea este singura pecete care întăreşte toate faptele şi le dă un înţeles mai înalt. Ea e izvorul nesecat al binelui, rădăcina şi cununa adevărului…

— Da, i se împotrivi pater Franciscus Bancovits lingându-şi grijuliu degetele pentru a scăpa de unsoarea de pe ele, dar dragostea adevărată nu este nici oarbă şi nici

lipsită de hotărâre… Cu cei ce se cufundă în preacurvie, în smârcurile îndoielii, sau în mocirla înțelesurilor rele nu prea avem ce vorbi. Pedeapsa aspră pentru cei greșiți vine și ea tot din dragoste… Din nevoia noastră de a-i îndrepta sau de a stârpi răul… Față de cei vinovați, numai hotărârea aspră, cumplită, dacă este nevoie, poate fi o dragoste adevărată…

— Greșești, îl înfruntă pater Mihai Feneși. Adevărata dragoste, scrie sfântul Pavel în epistola sa către corinteni, este îndelung răbdătoare și plină de bunătate, de cea mai aleasă blândețe, acoperind totul, crezând totul, nădăjduind totul, suferind totul. La acestea sfântul Ioan Gură de Aur adaugă în omiliile sale că omul chiar dacă ar grăi în toate limbile omenești și îngerești iară dragoste nu are, nu este altceva decât o aramă cu sunet dogit și un chimval spart… O goliciune umplută cu vorbe. Pentru că degeaba zice oricare că iubește pe Dumnezeu sau că apără binele și dreptatea dacă el nu iubește pe aproapele său. Amintiți-vă și de dragostea pentru aproapele a sfinților doftori anarghiri Cosma și Damian. Iubirea este suma scumpă a tuturor harurilor cu care a fost dăruit omul… Numai ea poate fi varul care unește cărămizile desăvârșirii.

Pater Augustin simți că bătrânii i se împotrivesc fără niciun fel de abatere de la părerile lor. Ceilalți călugări ascultau înfruntarea cu o luare aminte desăvârșită. Cearta, ajunsă la tertipuri teologhicești deosebit de subțiri, se desfășura mai încurcat decât putuse el să prevadă. N-avea încotro. Filonichia se întindea. Trebuia să se lupte cu acești bătrâni încăpățânați.

— Orice îndurare, începu el să-i înghesuie cu paradigme luate tot din scrierile sfinților părinți, are o anumită margine. Să luăm, de pildă, pe eretici! încercă el o ipothesis. Pe luterani! Cu care pater Ioan face negoț bun și înțelegeri întinzându-se adesea la sfat și mângâindu-se cu învățături proaste. Eu vorbesc, își lămuri el ascultătorii, ca monah și *defensor ecclesiae* dedat oarecum cu *codex juris canonici.* Sfinții părinți adunați în sinodul din Laodiceea spun că ereticii nesocotesc unul sau mai multe adevăruri creștine… Prin aceasta, ei hulesc adevărul, dar și pe cel ce a arătat acest adevăr, adică pe Mântuitorul însuși… Este firesc deci ca ereticii să fie pedepsiți foarte aspru… Canonul șase al acestui sinod spune în chip lămurit că ereticii trebuie să fie înlăturați de la rugăciunile bisericești și de la toate darurile pe care omul le poate primi de la biserică…

— Doar n-o să spui, îl întrebă de-a dreptul propovăduitorul Andrei Cassai, că pater Ioan e vinovat de erezie! Ar fi prea de tot!

Întrebarea suna mai mult a învinuire decât a nedumerire. Pater Andrei îi râdea în nas.

— Deocamdată, amenință pater Augustin tot atât de răspicat, eu nu spun nimic! Eu spun doar ceea ce văd! Pater Ioan a scăpat de schismatici, ca să nimerească la eretici! Așa stau lucrurile! Și nu altfel!

Monahii îl priviră deodată așa de speriați de parcă vina le-ar fi fost aruncată în fața lor înșiși, nu paterului Ioan. De obicei, pater Augustin își întemeia strâns cearta, *more geometrico*. Dacă voia, știa să meargă în ceartă cu o desăvârșită voie vegheată,

din ipothesis în ipothesis, cu cele mai felurite paradigme loghiceşti, ca un adevărat nomofilax. Era nu numai ascultat, ci şi foarte temut. Cei mai mulţi începură să se foiască unii către alţii.

— Este o învinuire nedreaptă, i-o întoarse pater Andrei Cassai. Iubirea şi preţuirea faţă de oameni, stă scris în *Monumenta eucharistica*, încep cu cei ce ne sunt apropiaţi. Datori suntem, spune sfântul evanghelist Luca în cea dintâi dintre epistolele sale, sufletul nostru să ni-l punem pentru fraţi! Despre ce iubire poate fi vorba când ni se aruncă în faţă învinuiri fără temei?

— Dragostea, îl sprijini iar pater Valentin Taşnadi, care părea de-a dreptul scârbit de ceea ce auzea de la *defensor ecclesiae*, este semnul legilor firii şi ale credinţei. Orice om ne este apropiat, chiar şi cel mai înfricoşător răufăcător, chiar şi un ucigaş de care ne e atâta scârbă, prin faptul că este om şi nu altceva! Cu atât mai mult fraţii noştri, monahii! Porunca sfântă de a-i iubi pe toţi, fără îngrădire, aşadar jertfelnic şi fără nădejde la vreo răsplată anume, trebuie ascultată în orice împrejurare. Pentru fiecare ne vom ruga deci să aibă parte de cununa vieţii veşnice. Iar când e vorba de răufăcătorii cei mai cumpliţi trebuie să-i socotim nişte rătăciţi, nişte bolnavi la cuget! Un om rătăcit este însă un ins nefericit! Un însingurat! Suferinţa lui îi dă dreptul la izbăvire!... La nădejde! Să pedepseşti aspru şi să urgiseşti este cel mai uşor lucru. Să înţelegi este mai greu. Iar ca să ajungi de la înţelegere la nevoia adâncă de dăruire în slujba oamenilor e şi mai greu!

— Înţelegerea faţă de semeni, îl luă de sus, plin de sicofandie şi foarte disprețuitor pater Augustin, nu înseamnă niciodată îngăduinţă fără simţ de răspundere. Şi cu atât mai puţin supunere faţă de ceea ce este rău. „Sunt un Dumnezeu al mâniei", a lăsat scris Atotputernicul… Iar mântuitorul nostru Isus Hristos a umblat în templu cu biciul… Suntem datori să îndreptăm răul. Judecând greutatea greşelilor, *de pondere estimando delictorum*, întări el, noi trebuie să şi pedepsim… Să dăm *poenitentia*… Cu toate mijloacele pe care le avem la îndemână! Chiar şi cu cele mai aspre, dacă e nevoie… *Ecclesia docens, mater et magistra* ne porunceşte şi acest lucru!

— Da, îl învăţă pater Valentin, dar asprimea naşte asprime, aşa cum răul duce la rău sau binele la bine. Neîncrederea, deznădejdea sau rătăcirea semenilor nu pot fi îndreptate decât tot cu binele. De către cineva care este el însuşi un om dornic de bunătate şi blândeţe…

„O să mă învinuiască iar, aşa cum au făcut şi altă dată, că din pricina mea a murit Iacob Bocor", îi fulgeră paterului Augustin prin gând. Mânia amestecată cu umilinţa îl îndemna, pe de o parte, să fie mai aspru, pe de alta, mai prevăzător. Teama lui faţă de fostul magistru Petru Luncan se făcea însă mult mai adâncă şi-i cuprindea acum şi pe monahii din faţa lui. Îi ura. Pe toţi deopotrivă.

— Numai cel ce n-are gânduri rele, îl învinui la rându-i fără urmă de slăbiciune pater Andrei, poate vorbi de binefacerile pedepsei. Acela care nu este nici rău la suflet şi nici crud!

— Şi nici ucigaş! se auzi deodată din uşa deschisă larg spre curtea năpădită de soare şi căldură.

Toți mesenii întoarseră privirile acolo şi rămaseră cu ochii căscați. Înalt şi slab, ars la față de parcă ar fi lucrat zi de zi la câmp mai rău decât cel din urmă argat de pe moşiile nobililor, fostul magistru Petru Luncan făcu un pas înăuntru şi se opri chiar în fața paterului Augustin.

Ca muşcat de şarpe, *defensor ecclesiae* sări de la locul său şi se depărtă către perete. O aţâţare nebună, vecină groazei, îi lua răsuflarea şi judecata. Adunarea tăcea încremenită cu ochii la el.

Îşi vârî tremurând mâinile sub rasă şi numai după ce simți fierul pistoalelor în palme izbuti să judece repede pe unde ar putea ieşi dacă duşmanul său făcea vreo mişcare necugetată.

— Ce e? De ce vrei să fugi? îl întrebă batjocoritor nou-venitul. Nu crezi c-am avea să ne spunem unele lucruri?

Drept răspuns, pater Augustin lovi ca un apucat cu piciorul în scaunul care îi şedea în cale. Dintr-un salt, ajunse la uşa bucătăriei pe care o deschise în pripă şi o închise la loc cu mâinile tremurând.

Se repezi mai departe, îl îmbrânci fără să vrea pe fratele Adalbertus, răsturnă pe plita încinsă o tigaie cu prăjeală aburindă şi ieşi în curte.

Afară, soarele îl înjunghia în creştet ca un cuțit lung, înroşit în foc. Capul şi trupul îl dureau fierbinte de parcă ar fi fost obrintite. Câteva clipe rămase descumpănit. Apoi se hotărî. În fața grajdului, calul aştepta înşeuat, aşa cum îl lăsase când venise de la întâlnirea cu pater Vartolomeu.

Încălecă, lovi cu vâna de bou în deznădejde şi ieşi pe poarta deschisă, ca o furtună dezlănțuită.

Nu se opri decât în locul acela de unde drumul mânăstirii Şumuleu, singura ei legătură cu lumea largă, începe să coboare către lunca Oltului şi spre şleaul cel mare care duce de la Miercurea Ciucului la Toplița. O pădure deasă de fag şi de brad înțesată cu tufe de alun şi bălării înalte de bozii pe margine care miroseau a mortăciune îl putea ascunde pe deplin de oricine trecea pe drum, lăsându-l să vadă tot fără să fie văzut.

Îşi alese repede locul, duse calul undeva în adâncul pădurii, unde-l legă bine să nu fugă, şi se întoarse gâfâind, sărind peste nişte trunchiuri putrede, ca să se aşeze la pândă. Cel mai târziu către seară fostul magistru Petru Luncan trebuia să se tragă acasă, în culcuşul cald al Iloncăi. Era hotărât să scape pentru totdeauna de amenințările lui şi de spaime. Pistoalele încărcate, movilița îndărătul căreia se lungi pe pământ, destul de potrivită pentru a-l ascunde, şi bucata de drum pe care totul se vedea ca în palmă îl liniştiră puțin. Numai pe spinare şi pe greabănul noduros sudoarea cleioasă se simțea mai departe.

Fierul pistoalelor avea însă o răcoare binefăcătoare care îi ajungea până la inimă.

CAPITOLUL XV

Fostul magistru Petru Luncan lăsă pana de gâscă pe masă şi se uită cu mare băgare de seamă la ceea ce înşiruise pe hârtie. Scrisoarea lui către meşterul Gheorghe Brad, curelarul din Luduş, era gata. Le povestea în ea că împotriva greutăţilor de tot felul, mai ales a preţurilor înfricoşător de ridicate, a bănuielilor ţăranilor şi a faptului că era urmărit atât de cătanele principelui, cât şi de duşmani aprigi care urmăreau să-i ia viaţa, izbutise să trimită în satele de la întorsătura Mureşului, pe unde se ascundeau răsculaţii, nu mai puţin de douăzeci de care pline de felurite bucate – îndeosebi făină şi slănină de porc afumată. Cât despre armele cumpărate de la Braşov şi Sibiu, prietenii săi trebuiau să mai aştepte întrucât oamenii de legătură prin care încheiase negoţul nu îndrăzneau să treacă spre miazăzi mai departe de Sfântu Gheorghe, Chichiş şi Prejmer. După socotelile sale, la Prejmer trebuiau să sosească însă, cel mult peste o săptămână, atât săbiile, cât şi sânele plătite meşterilor braşoveni. De la Prejmer, purtată noaptea cu mare fereală, marfa aceasta atât de primejdioasă urma să urce mai departe în susul Oltului, până la Miercurea Ciucului, iar de acolo spre Izvorul Mureşului, unde era bine să fie aşteptată de alţi oameni de încredere, neapărat călări, care s-o ducă fără nicio întârziere mai întâi la Suseni şi apoi la Topliţa. Deocamdată lucrurile mergeau bine, întocmai cum le gândiseră, înainte de plecarea lui din tabără, aşa că nu era nicio pricină de îngrijorare, Gazda la care şedea, buna şi blânda Ilonka, n-avea nici ea vreo pricină de bănuială despre adevăratele lui treburi prin satele dintre Miercurea Ciucului şi Braşov. Cu ajutorul atotputernicului Dumnezeu din cer şi al oamenilor de nădejde în care îşi pusese toată încrederea, cel mai târziu peste trei săptămâni urma să fie îndărăt în tabără. Despre celelalte treburi ale negoţului cu arme ar fi urmat să se sfătuiască atunci.

Magistrul Petru întârzie puțin cu ochii peste rândurile în care povestea de Chichiș și Prejmer. Nu era bine să pomenească în scrisoare de niciun oraș și de niciun sat. Dacă omul prin care o trimetea meșterului Brad cădea în mâinile cătanelor, soarta sa ca și a negoțului ascuns cu arme era pecetluită. Poate că ar fi fost mult mai bine ca despre toate aceste lucruri să povestească meșterului printr-un om de ispravă, trimis îndărăt în tabăra răsculaților. Oricâtă încredere avea în cei cu care lucra să strângă merinde și arme, era totuși primejdios să le mărturisească întreaga stare a legăturilor sale de aici.

Rămase câteva clipe cu ochii pe fereastră. Îndoi scrisoarea și după ce o înveli într-o bucată de pânză de in o ascunse în căptușeala pieptului. Asupra felului în care ar fi fost bine s-o trimită în tabără trebuia să se mai gândească. Sfatul de la prânz cu pater Ioan Căianu-Valachus în sat la Jigodin, unde urma să se petreacă întâlnirea lor, îl putea lămuri măcar în privința asta. Avea multe lucruri să-i spună, îndeosebi despre faptul că pe la începutul lui iulie îl căutase și-l găsise pe *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia, prin care de asemenea tocmise un oarecare negoț cu arme. Vărul custodelului, care îl ura pe principele Apafi mai rău ca pe diavolul însuși, îl ajutase să ia legătura și cu alți stăpâni de moșii gata să dea un anumit sprijin răscoalei fără ca ei înșiși să se bage prea mult în fierberea țăranilor. Multor nobili le plăcea faptul că principele Apafi n-are liniște. Ceea ce nu le plăcea era faptul că țăranii își pierd în răscoală până și cea mai neînsemnată sfială față de stăpânii de drept și părinții Țării Ardealului, adică față de nobili.

După tocmelile cu *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia, dorise neapărat să se întâlnească cu pater Ioan. Mai mult pentru asta se dusese iarăși la mânăstire, atunci când pater Augustin se ridicase și ieșise ca un turbat. De la monahii care îl iubeau pe custode aflase și pe unde umblă și când urmează să se întoarcă. Prin aceiași oameni de încredere, care băteau drumurile pentru negoțul cu arme când la Brașov, când la Sibiu, izbutise să dea prin sate de urma paterului Ioan și să se înțeleagă prin scrisori unde și când să se întâlnească la sfat înainte de întoarcerea lui în mânăstire.

Peste câteva ceasuri, cel mai târziu spre amiază, întâlnirea aceasta urma să se petreacă neapărat. Tot ceea ce voia să mărturisească paterului îl frământa de pe acum.

Fostul magistru se simți descumpănit. Stăpânită de grijă și de o nerăbdare adâncă, pe care nu și-o putea învinge, așteptarea se prelungea prea mult.

Odaia cu pereți albi, cu podoabe din pânză de in cusute cu fir roșu pe pereți, cu masa veche la care scria și patul uriaș plin de saltele moi, de perne și de scoarțe de lână călduroase unde seara, pe înnoptate, dulcea Ilonka, după ce-și trimitea slugile la culcare, se grăbea să se culcușească despuiată lângă el, i se părea prea strâmtă. Ar fi ieșit să se plimbe călare, pe undeva, pe zăvoaiele Oltului. Afară era o zi însorită de septembrie, cu o lumină gălbuie, ca de miere. Grija de a nu fi văzut de ochi neprietenoși îl ținea locului. Din seara aceea nenorocită când un necunoscut, poate vreun dușman dar poate și vreun tâlhar de drumul mare, nu prea știa pe cine să

bănuiască mai cu temei, trăsese asupra lui să-l omoare, nu prea mai avea îndrăzneala să umble prin Miercurea fără rost.

Un zgomot de uşă deschisă în mare grabă şi închisă la loc îl făcu să tresară.

Ilonka intră în odaie la el roşie ca focul de alergătură şi de frământarea care o stăpânea. Încuie repede pe dinăuntru şi se stăpâni anevoie apăsându-se cu mâna pe piept ca să-şi tragă sufletul. Pe cât era de lacomă de dragoste când se strecura la el în odaie, pe atât părea acum de speriată.

— Te caută nişte cătane! îngăimă ea anevoie, îndreptându-şi părul bălai de pe frunte. Le-am văzut chiar eu!

La început magistrul nu înţelese prea bine. Se gândi că trebuie s-o ia blând ca s-o liniştească. Apoi pricepu. Şi deodată i se tăie răsuflarea. Se ridică înfricoşat cu mâinile pe pumnale şi pe pistoale, pe care le atârnă înfrigurat de cureaua lată de la brâu.

— Ce cătane? întrebă el pierit. Despre ce vorbeşti?

— Vărul meu, se bâlbâi Ilonka, *honorabilis* Grigore Peterffy, care este cătană la Alba, la măria sa principele, a venit în Miercurea cu cincizeci de oşteni ca să te caute. L-a trimis cancelarul Teleki. L-am văzut când a intrat în oraş. A venit dinspre Vlăhiţa! Am stat de vorbă cu el!

— Şi? întrebă el prosteşte.

— Mi-a spus de pater Ioan, custodele. Şi de tine! urmă Ilonka la fel de speriată. Ştia că eşti în Miercurea, dar nu bănuieşte că stai la mine! Zicea că eşti răzvrătit! Şi tâlhar!

Ilonka părea îngrijorată mai mult de ceea ce se spunea despre el decât de faptul că se făcuse fără voia ei gazdă de răzvrătit. O recunoştinţă fără margini birui pentru câteva clipe toată teama ucigaşă care-l apăsa în clipele acelea.

— Lasă-mă să mă duc să văd despre ce e vorba! îi ceru el încet, mângâind-o pe părul bălan şi pe obrazul fierbinte. Nu-ţi fie teamă! Pe mine nu mă poate prinde nimeni!

O sărută pe obrazul roşu ca para focului, apoi se dezlipi de ea şi descuie uşa.

Coborând treptele păstra mai departe în braţe toată căldura trupului ei fierbinte, fremătând de teamă şi de grijă pentru el.

Alergă către grajd, unde calul aştepta ca întotdeauna înşeuat, îl apucă de căpăstru şi ieşi repede, fără să încalece. Printr-o portiţă mică de la grădina din dosul casei care cobora încet către Olt se strecură mai departe uitându-se mereu în urmă.

Abia după ce ajunse pe poteca zăvoiului, printre sălcii şi bălării uriaşe, care miroseau ca nişte rachiuri tari, încălecă şi împunse din pinteni. Sabia lungă, pumnalul şi pistoalele de la brâu îi dădeau o anumită stăpânire de sine pe care în casa primarului nu izbutise s-o aibă.

După puţin timp lăsă calul la pas şi se apropie iar de oraş, ocolind cu mare băgare de seamă pe lângă zidurile dărâmate ale fostelor grădini ale curţii lui Franciscus Mikó.

La *Cupa de aur* se simțea într-adevăr vânzoleala oștenilor în dolmane negre şi fireturi roşii care-şi puneau caii la adăpost. Se auzeau porunci aspre şi înjurături spurcate.

Dădu pinteni, se întoarse şi apucă la fugă din nou pe poteca de pe lângă firul apei, în jos, spre Jigodin. Pater Ioan trebuia vestit de primejdie înainte de a fi prea târziu.

Ajunse repede în marginea satului, coti şi, luând-o pe o uliță lăturalnică, galopă de-a dreptul către biserică. Pater Paulus Vaida, franciscan şi el, căruia custodele Căianu îi dresese de asemenea orga, era gazda la care urmau să se întâlnească. Se făcuse nefiresc de cald şi prin pieptarul de oaie unde ține scrisoarea soarele de septembrie ardea mai rău ca o apă fierbinte.

Altminteri pe uliță şi în curtea preotului nu se simțea nicio mişcare. Descălecă în pripă, legă calul de o ulucă de gard la îndemână, cercetă în fugă ieşirile, atât către sat cât şi spre grădina din dosul casei pe unde s-ar fi putut furişa dacă ar fi fost nevoie, lăsă pentru orice împrejurare amândouă porțile larg deschise şi se întoarse ca să intre gâfâind în casă.

Avea noroc. Pater Ioan Căianu-Valachus şedea zâmbind la masă împreună cu pater Paulus. Sorbeau amândoi din nişte pahare de vin negru. Se vedeau pe masă câteva felii de pâine cu slănină dată prin boia roşie de ardei şi o strachină cu alune. Din pricina uşii trântite de perete săriră amândoi speriați. Nu-l simțiseră umblând prin curte.

— Trebuie să fugi! strigă magistrul către custode. Cătanele principelui te caută la Miercurea şi la mânăstire. Ai timp să scapi!

Cei doi îl priviră atât de uluiți de parcă n-ar fi priceput ce se petrece. Pater Paulus se opri cu dumicatul în gură. Pater Ioan, pe care nu-l mai văzuse de mult, de când plecase pe furiş de la Alba, după noaptea aceea de pomină cu focul de la casa paterului Vartolomeu Szebelebi, nu mai semăna a monah fraciscan. Aducea mai curând a negustător umblăreț prin țară, cu laţe de păr negru, bogat, în loc de tunsură, cu straie de dimie în loc de rasă şi cizme înalte în loc de saboți de lemn. Abia mai putea fi cunoscut. Se uită la nou-venitul de parcă ar fi văzut un nebun.

— Ce cătane? Ce fugă? îngăimă el.

— Ştiu de la frații din mânăstire, se revărsă fostul magistru încercând zadarnic să scape de apăsarea gâfâită care-i strivea pieptul. Cuviosia ta eşti învinuit că ai legături cu mine! Cu răsculații adică! La Miercurea au venit cătanele să-i caute pe răzvrătiți!

Pater Ioan se uită spre gazda sa, un omuleț tânăr şi rotofei, cu obrazul gingaş ca de copil speriat.

— Bine! ridică el din umeri. Dar nu este adevărat! Eu n-am nicio vină!

— Am toate temeiurile să cred, îl lămuri sec magistrul, că oştenii au fost chemați de pater Augustin şi de cei care-l sprijină. Suntem pârâți! Socotiți vinovați! Cătanele nu stau la tocmeală!

Abia acum pater Ioan se sperie cu adevărat. Se ridică şi, cu toate că nu-şi dădea prea bine seama de ceea ce se petrece, se grăbi către uşă.

Pater Paulus îl însoţi pierit la faţă. Cu o nerăbdare la fel de aţâţată scoase calul oaspetelui său din grajd, strânse cureaua lată de la şa, apoi potrivi căpăstrul.

— O luăm spre pădure! arătă fostul magistru portiţa de la grădină.

Şi după ce se uită grijuliu de jur împrejur, încălecă făcând semn custodelui să-l urmeze pe potecile pe care la cunoştea el.

Porniră amândoi la trap, ferindu-se, nu fără o anumită greutate, de crengile întinse ale merilor care le tăiau mereu calea.

Nu se opriră decât târziu, după ce părăsiră livada şi intrară foarte adânc în pădure, pe drumul îngust care urca înspre Sânmartin, mai întâi peste nişte coaste prăpăstioase cu grohotiş şi pietrişuri scrâşnind sub potcoavele cailor, apoi peste piscuri domoale şi poieni răzleţe. Erau scăpaţi. Magistrul Petru răsuflă uşurat, căutând din ochi un luminiş mai ascuns, unde s-ar fi putut trage să stea feriţi bine de ochii duşmanilor până la venirea nopţii. Ca să poată umbla departe, trebuia să lase şi caii să pască pe săturate.

Pater Ioan îl simţi că stă îngândurat, totuşi nu-l întrebă nimic. În pădurea înaltă, coaptă de căldură, domnea o linişte nefirească, de tărâm necunoscut.

*
* *

Până spre seară, după sfaturi lungi în care starea mânăstirii şi a legăturilor ei cu stăpânirea fu întoarsă pe toate feţele, pater Ioan înţelese îndestul de lămurit că, într-adevăr, dacă voia să-şi vâre singur capul în laţ n-avea decât să se ducă la Şumuleu. Fostul magistru Petru Luncan, care ştia de câtă cruzime e în stare *honorabilis* Grigore Peterffy dintr-o încăierare a răsculaţilor cu oştenii principelui la Lechinţa, între Luduş şi Târgu Mureş, îl făcu să priceapă că un anume răstimp, până se mai domoleau primejdiile, cel mai bun lucru ar fi fost să stea cât mai departe, plecat prin sate şi oraşe, să nu i se mai ştie de urmă. Dacă pater Ioan s-ar fi învoit, îl ispitit blând magistrul, ar fi fost bine-venit în taberele de răsculaţi, unde se aflau atâţia oameni dornici de cuvântul lui Dumnezeu. Faptul că printre ţăranii ridicaţi la luptă se aflau îndeosebi schismatici ortodocşi nu trebuia să-l supere. Lucrurile şedeau aşa şi nu altfel. Schismaticii, adică românii, asta o ştie oricine, sunt cei mai greu asupriţi dintre toţi asupriţii Ţării Ardealului. Iar românii se luptau cu marii cloncani de la curte nu numai pentru un trai ceva mai omenesc pe moşiile nobililor, ci şi pentru credinţa lor prigonită adesea cu foc şi cu sabie. Răsculaţii aceia, gata să moară pentru limba şi legea lor, voiau să rămână români şi nimic altceva. Tocmai pentru că era român, el, pater Ioan Căianu-Valachus, întări magistrul la fel de blând, putea înţelege la fel de bine aceste lucruri. Era adevărat însă că de multe ori răsculaţii nici nu prea mai ţineau

seama de deosebirile de credință. Duminica sau la alte sărbători se adunau să-l asculte pe acela care propovăduia mai bine, fără să se mai gândească la faptul că e preot sau nu.

Dacă totuşi se temea de răsculaţi şi de primejdiile lor, pater Ioan se putea duce la vărul lor, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia, sau la Orăştioara de Sus la moşia *dilectissimei* doamne Suzana, sau la Făgăraş unde şedea ea acum cu vestitul ei soţ, *honorabilis* Sigismund Boier, pârcălabul, sau la Cluj-Mânăştur, unde pater Adam Iuănuţ şi fraţii monahi de la *Societas Sanctae Virginis Mariae* aveau legături folositoare şi mijloace de pază împotriva tuturor iscoditorilor principelui sau, şi mai bine, în casa primitoare unde era stăpân *honorabilis* Ştefan Cândea de la Leşnic; pe scurt, oriunde vedea cu ochii, numai la Şumuleu, nu. Şi pentru ca pater Ioan să înţeleagă cu adevărat amănuntele primirii care i se pregătea la Şumuleu îi povesti pe îndelete, aşa cum aflase din spusele cuvioşilor fraţi Valentin Taşnadi şi Mihai Feneşi, toate clenciurile certurilor veninoase din refectoriu când monahii se adunau ca să tocmească împărţirea efebilor la şcoală. Sprijinindu-se pe *Codex juris canonici*, pater Augustin îl învinuise atunci de erezie luterană şi schismă ortodoxă, de legături cu răsculaţii. După ce-i mai arătă şi o rană la braţul stâng şi-i povesti că stătuse din nou la o clipeală de ochi de primejdia morţii, pater Ioan înţelese, în sfârşit, că întâlnirea lui cu magistrul era, de departe, cel mai mare noroc pe care îl avusese în timpul din urmă. Părea însă neînchipuit de trist, prăbuşit în sine ca într-o amărăciune fără margini.

— Dacă astă-vară la Cluj, dori pater Ioan să ştie, nu te-ai fi întâlnit cu vărul Mihai de la Leghia, ai fi încercat să dai de mine?

— Cred că nu, mărturisi fostul magistru deschis. *Honorabilis* Mihai Căianu era mai mult decât supărat că nu mai are nicio ştire de la cuvioşia ta. Mi-a spus să fac tot ce sunt eu în stare ca să dau de urma custodelui. Asta a fost la începutul lui iunie în ziua de *Corpus Christi*, când am sărbătorit împreună Înălţarea Domnului la cer!...

— Numai pentru asta m-ai căutat?

— Nu, îl lămuri magistrul. *Honorabilis* Mihai Căianu mi-a spus că pater Adam Iuănuţ se pregăteşte de o călătorie lungă la Roma, la Sfântul Scaun. Pater Adam e foarte nemulţumit de felul blând în care pater Antonio Bagellardi da Belluno şi abatele Dominique Révérend se poartă cu duşmanii noştri. *Honorabilis* Mihai Căianu şi *honorabilis* Ştefan Cândea ar vrea să-l însoţească la drum pe pater Adam. Vor merge cu mai mulţi oameni de casă înarmaţi, ca să-i apere de răufăcători. Pater Adam Iuănuţ doreşte să povestească el însuşi la Roma despre starea bisericii catolice în Ardeal…

— Adevărat? se miră pater Ioan.

— Adevărat! îl încredinţă magistrul. Înainte însă de plecare, pater Adam ar vrea să afle, prin scrisori măcar, dacă altfel nu se poate, toate amănuntele stărilor de lucruri de la Şumuleu. Ar fi venit aici pentru o zi, două de sfat cu însuşi domnia sa *honorabilis* Mihai Căianu… Pentru că nu ştia dacă se va putea întâlni cu preacuvioşia ta, m-a împuternicit pe mine să stăm de vorbă… De asta am vrut să ne întâlnim…

Despre venirea lui Peterffy nu puteam bănui nimic…Norocul nostru a fost că ne înțelesesem din timp să ne întâlnim la Jigodin, la pater Paulus…

Pater Ioan nu răspunse. Se lăsa înserarea. Departe, dincolo de marginea dinspre apus a luminişului, marea de flăcări roşii a asfințitului bolnav înghițea lacom cele din urmă străluciri ale soarelui. Într-o parte şi alta a trunchiului căzut în bălării pe care şedeau, caii păşteau liniştiți iarba cu fire prelungi. Pocnea sec când era ruptă.

— O să plec în Moldova, hotărî liniştit pater Ioan. La vreuna din bisericile de pe lângă Bacău care stau fără preot… Sau la Iaşi… O să cer învoirea preasfințitului episcop Casimir. N-o să mă mai întorc decât după ce va fi ales un nou *vicarius generalis*, oricine va fi el… Atunci nimeni nu va mai avea pricină să mă duşmănească…

Fostul magistru nu se grăbi să răspundă. De sus, dinspre munții înalți de la răsărit, răcoarea tăioasă a serii de septembrie aducea o mireasmă amețitoare de răşină de brad.

— De ce neapărat în Moldova? întrebă el. La vamă e greu de trecut din pricina oştenilor, iar dacă cineva o ia de-a dreptul peste munte trebuie să aibă însoțitori foarte iscusiți… Şi… de ce mai e nevoie, ridică el din umeri nespus de mirat, şi de învoirea preasfințitului episcop? S-ar putea ca în mânăstire să fi intrat oşteni!

— Din toamna trecută, de când am plecat la curtea principelui cu efebii, eu n-am mai stat pe la mânăstire decât în treacăt… Sunt dator să cer învoire! Oricum … mânăstirea este casa mea… Mai sunt încă monah!

Fostul magistru îl privi fără să priceapă.

— Adică, întrebă el uluit, să intrăm în gura lupului?

— Am la mânăstire hârtii scumpe şi lucruri de mare preț, îl lămuri custodele. Nu pot pleca fără ele. Vreau să merg la Şumuleu atât pentru învoire şi binecuvântare de la preasfințitul Casimir, cât şi pentru hârtii. În clipa asta eu nu pot să prevăd când o să mă mai întorc… Şi… dacă… mă mai întorc…

Fostul magistru ridică din umeri. Înțelegea numai în parte dorința custodelui. Cine se ştie cu viața în primejdie nu se mai uită la acele lucruri care îi pot îngreuia scăparea. Nu i se împotrivi totuşi pentru că ştia cât este de încăpățânat în tot ceea ce hotăra.

— Îți mulțumesc pentru tot ce ai făcut! rosti limpede pater Ioan. Îți datorez mult!

Fostul magistru plecă ochii. Nu se aştepta la o asemenea mărturisire.

— *Honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia doreşte să-i aduc un răspuns, încercă el să schimbe vorba. Ce trebuie să-i spun?

— Că-i voi scrie eu însumi, pe îndelete şi foarte amănunțit, despre ceea ce trebuie povestit la Roma. Că nu m-am socotit nicio clipă înfrânt. Că voi găsi la bisericile din Moldova un om de încredere ca să ne poarte scrisorile şi veştile. Că-i mulțumesc pentru toate gândurile lui bune.

Fără să vrea fostul magistru se gândi şi la datoriile lui faţă de meşterul Gheorghe Brad, curelarul. Atunci în februarie, după încercarea neizbutită de a-l prinde viu pe pater Augustin, rătăcise mai bine de două săptămâni prin satele dinspre Aiud şi Ocna Mureş, bolnav mai departe de ură şi de dorinţă de răzbunare, Ştia că e urmărit de oşteni şi că la şcoala mânăstirii nu se va mai putea întoarce niciodată. Când izbutise să ajungă în tabăra răsculaţilor, undeva în munţi, între Deda şi Lăzarea, singurul lucru pe care fusese în stare să-l ceară de la meşterul Brad fusese ajutor mai departe ca să-l prindă şi să-l judece totuşi pe pater Augustin. Meşterul Brad i-l făgăduise, nu însă înainte de a-l pune să ia pâine şi lumânări aprinse în mână ca să jure pe rănile adânci şi pe sfânt-sângele de pe cruce al Mântuitorului lumii Isus că nu va lucra nimic din capul său şi că va aştepta răzbunarea laolaltă cu toţi răsculaţii. După moartea nefericită a bietului Bucur Păcurar, pe care încercaseră zadarnic să-l scoată din temniţă, meşterul Brad şi ceilalţi bărbaţi pregătiţi să-l ajute se gândeau la legături cu unii trimişi ai curţii împărăteşti de la Praga care doreau fierbinte tulburări în Ardeal şi căderea lui Mihai Apafi. Aceşti trimişi făgăduiseră tuturor răsculaţilor unele înlesniri şi drepturi pe care nobilii Ardealului se încăpăţânau să nu le dea. Firește, făgăduiala urma să fie împlinită în ziua în care slăvita curte de la Praga lua Ţara Transilvaniei în stăpânire deplină.

Până una-alta răsculaţii îi hărţuiau pe oştenii curţii, se fereau să nu fie prinşi sau dădeau lovituri neaşteptate nobililor plecaţi turcilor şi lui Mihai Apafi. În loc să fie stârpiţi până la unul, cum făgăduise de mai multe ori cancelarul Teleki, numărul lor creştea încetul cu încetul de la o lună la alta.

Fostul magistru îşi aminti de scrisoare şi duse iarăşi mâna la ascunzătoarea din căptuşeala pieptarului. Hârtia era la locul ei. Foşnea desluşit.

— Am putea încerca să intrăm în noaptea asta la mânăstire, se hotărî el să-l ajute pe custode. Trebuie să ne grăbim! Vama spre Moldova trebuie trecută fără nicio întârziere… Dacă Peterffy trimite oşteni într-acolo, s-ar putea să se ivească greutăţi..

Pater Ioan ridică ochii şi-l privi liniştit, cu cea mai adâncă recunoştinţă.

— Vii cu mine în Moldova? întrebă el.

— Nu, se împotrivi hotărât magistrul. Eu rămân. Am aici datorii pe care înţeleg să le îndeplinesc.

Custodele nu răspunse. Răcoarea binefăcătoare coborâtă dinspre munţi răspândea pete tot o înfiorare necunoscută. Frunzele copacilor se mişcau lin, într-o adiere abia simţită. Era frig.

La venirea întunericului porniră îndărăt spre Jigodin, cu caii sătui şi odihniţi, fără să se grăbească. Intrară în sat şi în afară de câteva case de la margine, unde câinii lătrară răzleţ, ca prin somn, aşezarea părea cu desăvârşire pustie.

Apucară apoi pe zăvoi, pe potecile dinspre lunca Oltului, pe unde înaintară la pas, să nu se încurce în crengile copacilor, şi ocoliră Miercurea Ciucului, fără nicio greutate, prin partea de apus. Ceva mai târziu erau la poarta mânăstirii, unde Petru se apropie ca să bată, nu prea tare şi într-un anumit fel, cu mânerul săbiei în clanţa de fier. Îi era teamă să nu fie oşteni înăuntru.

Se ivi un monah somnoros, fratele Clementus, portarul cel bătrân, care după ce se încredinţă cine-l scoală, se învoi să deschidă mormăind foarte nemulţumit ceva despre călătorii anapoda.

Descălecară şi păşiră bănuitori înăuntru cu caii de căpăstru. Poarta o lăsară înadins larg deschisă. În lumina nopţii stăpânită de lună mânăstirea părea un tărâm tainic, cunoscut numai în parte. Vârfurile acoperişurilor negre se pierdeau undeva, în întunericul coborât dinspre munţi.

Fratele Clementus le şopti repede şi tainic că într-adevăr în mânăstire se află cinci oşteni călăreţi aduşi de însuşi domnia sa *honorabilis* Grigore Peterffy. Ce anume urmăreau aceşti oşteni nu se prea ştia bine. Fapt era că în timpul zilei ei se sfătuiseră fără încetare cu pater Augustin, la el în chilie.

— Mergem îndărăt! ceru magistrul Petru foarte hotărât. Primejdia e prea mare!

— E noapte şi trebuie să încercăm! îi şopti pater Ioan strângându-l tare de braţ. Lăsăm poarta deschisă!...

Şi înainte ca magistrul să mai spună ceva se desprinse ca o umbră şi se strecură încet pe lângă ziduri către chilia lui.

Urmară clipe de încordare apăsătoare în care cele mai neînsemnate sunete ale nopţii se făceau semne ameninţătoare, ascunse la pândă peste tot. Undeva spre grajduri se vedeau şters caii oştenilor legaţi unul lângă altul la nişte stâlpi. Unul dintre ei, simţind mişcarea de la poartă, rânchează uşor. Fratele Clementus tresări şi mângâie încet botul calului părăsit de custode ca să-l oprească de a răspunde.

După un anumit răstimp, pater Ioan se ivi târând anevoie după el nişte desagi uriaşi încărcaţi cu cărţi şi cu alte lucruri de mare preţ. Îi ridică pe cal lângă lădiţa cu sculele pentru dres orgile. Fostul magistru îi făcu semn să se lase păgubaş de întâlnirea cu preasfinţitul episcop Casimir, să plece neapărat.

— Scoate pistoalele! îi porunci aspru custodele drept răspuns. Mergi cu mine la el! Trebuie să mă aperi!

Fostul magistru dădu să se mai împotrivească încă o dată. Ceva mai puternic decât îndemnul inimii îl sili repede să se supună.

Porniră deci pe lângă ziduri, furişându-se la fel de prevăzători. De mai bine de treizeci şi patru de ani, de când fusese adus ca efeb la Şumuleu, pater Ioan cunoştea cu ochii închişi fiecare palmă de loc. O luară curând pe trepte şi, pipăind pereţii cu mâinile, ajunseră iute la uşa odăilor stăpânite de episcop.

După câteva bătăi în uşă, umilitul frate Toma se ivi la fel de somnoros să deschidă.

Preasfinţitul episcop Casimir nu dormea. Clipea des din ochii săi lăcrimoşi trăgându-şi anevoie cu degetele fără carne, ca nişte gheare prelungi, o margine de pătură către bărbie. Nu părea deloc mirat că primeşte oaspeţi neaşteptaţi în toiul nopţii şi nici că-l vede pe custode fără tunsură şi fără rasă.

— Ce se… întâmplă? rosti el anevoie silindu-se să scoată fiecare cuvânt îndeajuns de lămurit.

Fostul magistru, cu pistoalele ascunse la loc în tocurile de piele nevăzute, şi pater Ioan îngenunchiară ca la poruncă să primească binecuvântarea. Episcopul le-o dădu, apoi mâna lui se prăbuşi fără vlagă pe învelitoare.

— Am venit doar ca să-ți cer îngăduința să plec, mărturisi pater Ioan ridicându-se. Aş vrea să mă duc în Moldova.

— De ce? se strădui iar episcopul să vorbească.

Şi când scotea cuvintele omuşorul ascuțit din gâtlejul lui subțiat neînchipuit de mult se zbătea speriat, ca o ființă sufocată.

— Sunt amenințat de duşmani aprigi şi neobosiți! îşi lămuri pater Ioan purtarea ridicându-se ca să se aşeze pe scaunul cel mai apropiat. Ei vor să mă prindă! Doresc să mă dau la o parte din calea lor!

Fostul magistru se ridică de asemenea. Se aşează pe alt scaun. Era numai ochi şi urechi. Pe el preasfințitul Casimir nu-l întreba nimic. Părea că nici nu-l bagă în seamă.

— Ai lipsit mult! îl învinui episcopul pe custode.

— La Alba am plecat şi am stat fiindcă am primit poruncă!... La Sibiu a fost nevoie de mine! … În Moldova doresc să găsesc un dram de linişte!... Am mai fost acolo… Ştiu bine ce fac!

— Eşti custode!

— Oricine poate fi deosebit de folositor. Dar nimeni nu este de neînlocuit...

Se lăsară câteva clipe pline de încordare. Dinspre candelă se auzea slab sfârâitul feştilei înecate în ulei.

— Ți-e teamă? dori episcopul să ştie. Şi se porni deodată să tuşească adânc.

— Puterea de a disprețui răutatea şi prostia, îşi îndreptăți purtarea pater Ioan, nu-mi lipseşte. Mi-e teamă însă că simțirea mea e de-a dreptul bolnavă... Răspunde neînchipuit de dureros ori de câte ori văd că dorința de bine şi de frumos pe care o trăiesc rămâne neînțeleasă. Firește, nu mă dau bătut! Am însă nevoie să mă fac nevăzut un timp... Să mă ascund şi de duşmani, dar şi de mine însumi, dacă se poate... Toate ispitele cumplite ale răzbunării îmi ard sufletul fără încetare... Doresc să mă leapăd un timp de patimi pentru a le putea stăpâni apoi mai bine... Pater Bernard Fabiani e foarte bun ca să-mi țină locul!

Episcopul nu-i răspunse. Rămase un timp gânditor. Rosti apoi tărăgănat, silindu-se să-şi biruie greutatea ucigaşă care-l apăsa în piept şi-i umplea fruntea de sudoare.

— Cred că te înțeleg, răspunse el mai mult pe şoptite. Trebuie să învățam... toată viața! Să ne stăpânim mânia şi ura! Să ne privim unii pe alții fără gânduri ascunse!... Cu îndrăzneală şi cu sfială totuşi!... Cu bunătate! Fără ruşinea de a ascunde gânduri rele şi silă de oameni! Fără trufie!...

Se opri ca pentru a-şi strânge iarăşi puteri şi adăugă mai departe:

— Să vii! Peste o jumătate de an! Sau chiar mai târziu! Să te rogi!... La mormântul meu! Pentru mine...

Pater Ioan făcu o mişcare ca şi cum ar fi vrut să-l îmbărbăteze. Episcopul închise însă ochii să nu-l vadă. Custodele se opri la timp.

— Ar mai trebui, rosti iar episcopul la fel de anevoios, să învăţăm!... Să ne gândim... mult mai adânc la moarte! Vă aduceţi aminte?...

Mors... ultima linea rerum... ani noştri... sicut aranea...

Pulvis es... et in pulverem reverteris...

Închise iar ochii, semn că nu mai e în stare să spună mai departe. Totuşi puterile lui nu se sfârşiseră. Făcu un semn abia simţit către fratele Toma.

Acesta stătu puţin nedumerit, apoi pricepu şi se repezi la un teanc de hârtii de pe masă. Erau foile tipărite din *Cantionale* de meşterul Simon Haupt de la Braşov. I le puse custodelui în braţe, după care se trase iarăşi, plin de cuviinţă, la locul său, pe scaun.

Întâlnirea se isprăvise. Episcopul ridică dreapta şi o mişcă puţin în semn de binecuvântare. Le îngăduia să iasă.

Era şi timpul, pentru că din curte se auzi deodată un nechezat sălbatic de cal. Fostul magistru şi pater Ioan tresăriră ca la poruncă. Se aplecară într-o grabă aiurită să sărute mâna întinsă a episcopului şi apoi se repeziră năuci pe întunericul treptelor în jos, gata să-şi rupă picioarele.

În curte, la lumina nemiloasă a lunii, se vedea îndeajuns de lămurit ceea ce se petrece. Doi din oştenii aduşi de Peterffy ieşiseră din adăposturile lor, de la somn, să se uşureze şi, după gălăgia urâtă pe care o făceau, păreau foarte nedumeriţi de starea cailor străini pe care îi ţinea frater Clementus de căpăstru.

Fostul magistru îşi scoase iarăşi pistoalele. Se furişă cât putu el de iute pe la spatele oşteanului de la poartă şi când fu îndeajuns de aproape îl apucă strâns de gât.

Pater Ioan se aruncă în şa cu foile de la *Cantionale* sub braţ. Încercă o clipă să arunce jos desagii cu cărţile şi lădiţa cu scule care-i îngreuia prea mult calul. Acum însă nu mai avea timp. Apucă vâna de bou şi-l croi cu deznădejde de-a dreptul sălbatică. Calul se repezi năuc pe poarta deschisă larg.

Rămas singur, fostul magistru îşi îmbrânci scurt duşmanul dărâmându-l la pământ. Se repezi, încalecă şi lovi şi el dobitocul tot atât de cumplit.

Peste câteva clipe îl ajunse din urmă pe pater Ioan. Alergă mult mai repede pe lângă el înainte, ochi locul din timp şi la cea dintâi rarişte de stejari o coti scurt, plecându-se mult în şa, după care se făcu nevăzut dincolo de nişte tufe.

Pater Ioan îl urmă. Îl găsi repede. Descălecară amândoi cu aceeaşi frământare bolnavă şi apucară caii de căpestre.

Pentru că ştiau bine locurile din jurul mânăstirii voiau să-şi piardă urma în mijlocul pădurii. Se înţeleseră iute, şoptind pe gâfâite. Pater Ioan strângea mai departe la piept foile tipărite. Întunericul îi adăpostea.

În urma lor, tropotele năprasnice de cai şi pocnetele de pistol ale oştenilor care-i urmăreau păreau că dărâmă peste lume tot cerul nopţii.

CAPITOLUL XVI

Între ameninţarea necruţătoare a ciumei şi lupta cu tâlharii de drumul mare, orice om cu judecată alege nenorocirea care i se pare mai mică. Adică tâlharii. *Honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia, cuviosul pater Adam Iuănuţ de la *Societas Sanctae Virginis Mariae* precum şi cei patrusprezece slujitori înarmaţi care îi însoţeau în frunte cu Vasile Făguţ şi Martin Vînătoru erau toţi de părere că oricât de mult se mărea primejdia înfruntării cu hoţii nu trebuia pentru nimic în lume să se apropie prea tare de locurile primejdioase dintre Cenad pe Mureş şi Seghedin pe apa Tisei, unde ciuma bântuia cu o furie de neînchipuit. *Honorabilis* Mihai Căianu încercase să afle el însuşi cât temei se poate pune pe zvonurile oamenilor răzleţi care povesteau despre prăpădul molimei. Lăsându-i pe Vasile Făguţ şi pe alţi opt slujitori lângă cuviosul pater Adam, plecase împreună cu Martin Vânătoru şi cu cei patru uriaşi care ştiau să mânuiască topoarele în luptă— adică împreună cu Grigore Coman chiorul, Alexandru Stănilă şi fraţii Pavel şi Andrei Boţoman — înadins către satele dinspre Seghedin. De la cea dintâi aşezare părăsită unde câteva stârvuri şedeau uitate chiar la marginea drumului, înconjurate de roiuri de muşte şi de haite de câini de pripas, înţelesese cu spaimă şi scârbă că drumul spre apus le este cu desăvârşire închis.

De-a lungul Tisei, către miazăzi, adică în cea mai bogată parte a paşalâcului Timişoarei, ciuma încă nu se întinsese. Oştenii turci puşi de pază pe la felurite răspântii de drumuri vegheau cu destulă tărie ca oamenii să nu umble anapoda, să răspândească şi mai mult boala.

Honorabilis Mihai Căianu, care îşi luase singur răspunderea de a-l duce pe pater Adam Iuănuţ teafăr şi nesupărat cu nimic până la Roma, la Sfântul Scaun, hotărî aşadar să înainteze întins spre Dunăre, urmând ca la Bălgrad s-o ia din nou spre apus, pe malurile râului Sava.

Deocamdată, tâlharii care îi urmăreau apucară şi ei spre miazăzi dovedind astfel că nu vor să-i scape din ochi nici o clipă. Se ţineau la o depărtare potrivită, fără să se apropie prea mult dar şi fără să întârzie, iscodind fiecare mişcare a călătorilor, înconjurându-i uneori, lăsându-se repede păgubaşi când îi vedeau că se aşază în şiruri de bătaie gata să primească lupta. *Honorabilis* Mihai Căianu nu mai avea acum nicio îndoială. Străinii aceia amenințători le ţineau urma fără abatere, aşa cum lupul adulmecă vânatul. Asta îl făcea să se gândească la faptul că oamenii săi de casă luați la drum sunt, pe de o parte, buni, fiindcă îl apărau de rele, dar, pe de alta, nepotriviți într-o călătorie atât de lungă. Era încredințat că dacă pâlcul lor n-ar fi fost atât de numeros, cu cai atât de buni şi desagi pe ei aşa de umflați, tâlharii, vameşii dintre vilaiatele turceşti şi oştenii răpănoşi de prin oraşe sau sate nu s-ar fi simțit ispitiți să-i bage în seamă. Sau, poate, se mai gândea el, nici nu erau tâlhari. Ci nişte călători bănuitori ca şi ei sau cine ştie ce oşteni. Lui Martin Vânătoru, care o singură dată reuşise să se apropie noaptea pe furiş de aceşti urmăritori, i se părea că şi ei sunt tot ardeleni şi că le ţin urma încă din ziua plecării de la Cluj.

Nu mai ştia ce să creadă. E drept că anumite ştiri, din păcate nu îndeajuns de lămurite, sosite de la pater Valentin Taşnadi de la Şumuleu, lăsau să se înțeleagă că pater Augustin Balas a primit şi el poruncă să meargă la Roma. Că, pe de altă parte, oştenii aleşi pe sprinceană, înarmați straşnic şi foarte pricepuți în luptă, îl puteau însoți în această călătorie făcuți din poruncă foarte înaltă. Dar dacă lucrurile stăteau aşa şi nu altfel, ce rost avea ca aceşti oşteni, oamenii lui Teleki, fără nici o îndoială, să le ţină lor urma în loc să se grăbească mai repede spre Roma? Şi dacă totuşi aveau porunci să nu-i slăbească din ochi, de unde aflaseră duşmanii lor de la curtea principelui Apafi încotro şi când porniseră la drum pater Adam Iuănuț şi însoțitorii săi? Iar dacă aceşti duşmani ştiau de gândurile paterului Adam şi ale tuturor celor ce-l sprijineau pe custodele Ioan Căianu-Valachus de la Şumuleu, de ce nu încercaseră să-i oprească din drum încă mai înainte de a trece hotarul Țării Ardealului?

Honorabilis Mihai Căianu de la Leghia călărea harnic prin praful gros al şleaului, îşi bătea singur capul cu astfel de întrebări şi cu multe asemănătoare şi nu izbutea să ajungă la nicio încheiere. Adevărul era că el unul aştepta din această călătorie la Roma cel puțin tot atâtea foloase câte nădăjduise să aibă cu patrusprezece ani în urmă când se hotărâse să se alăture răposatului principe Ioan Kemény. Toți cei ce se înțeleseseră atunci cu austriecii nu-şi pierduseră nădejdea în timpuri mai bune. Cu tot sprijinul dat de turci, starea lui Mihai Apafi era mai mult decât şubredă. Un *vicarius generalis* bine văzut şi de Roma şi de casa împărătească austriacă, aşa cum ar fi putut fi pater Ioan Căianu-Valachus, vărul său bun, însemna mult pentru scopurile urmărite de toți foştii tovarăşi ai răposatului principe Kemény în lupta lor împotriva stăpânirii turceşti. Pentru asta el, bărbat iubitor şi soț acăsaş, o părăsise iarăşi pe blânda lui soață, *nobilissima* doamnă Reveca, şi pe iubiții săi fii, Onuț, Visarion şi Ludovic. Era încredințat că timpul schimbă multe, mai iute decât apucă oamenii să prevadă. Timpul lucra temeinic împotriva lui Apafi.

Altminteri, drumul spre Roma se desfăşura destul de prielnic. Zilele şi nopţile de început de octombrie erau tot atât de senine ca în toiul verii. Dimineaţa, bruma groasă, sclipind din mii de ace strălucitoare, vestea de fiecare dată o toamnă lungă şi uscată, prielnică culesului prin vii şi livezi. Cele mai multe din satele din această parte de lume erau locuite de români. Toţi cei întâlniţi în cale le arătau cu multă bunăvoinţă cum şi pe unde trebuie să meargă ca să ajungă: mai repede la locul unde râul Sava se varsă în Dunăre. De la ciobanii întâlniţi cu turmele lor în cale cumpărară brânză proaspătă, urdă şi carne grasă de oaie ca să aibă de mâncare, să nu fie nevoiţi să întârzie pe la hanuri. Pater Adam şi însoţitorii săi înarmaţi erau sănătoşi, cu poftă de viaţă şi, dacă n-ar fi fost ameninţarea neîntreruptă a ciumei şi a tâlharilor care-i însoţeau fără istov, poate că drumul spre Roma n-ar fi fost umbrit cu nimic.

Într-una din dimineţi, în locurile mlăştinoase unde drumul care merge de-a lungul Tisei trece prin dreptul gurilor Dravei, slujitorul Grigore Coman, chiorul, băgă de seamă o mişcare ciudată de călăreţi, în jos, către miazăzi. Îl vesti pe stăpânul său, şi *honorabilis* Mihai Căianu se grăbi să galopeze întins înainte, să-şi dea el însuşi seama de ceea ce se petrece.

Se opri după nişte tufe desfrunzite şi se ridică în scări. Călăreţii aceia ameninţători încercau să-i înconjoare, să le taie calea. Aşadar, lovitura pe care o pregăteau de atâta timp de când se ţineau scai pe urmele lor urma să fie dată, în sfârşit. Locul pustiu, plin de ciorbalâcul bălţilor şi de zăvoaie foarte depărtate de sate părea cu deosebire prielnic gândului lor. *Honorabilis* Mihai Căianu simţi deodată că-l furnică cu ace de gheaţă pe spinare. Se lăsă în şa, se întoarse şi dădu pinteni.

În câteva clipe, sfătuindu-se mai ales cu Vasile Făguţ. şi cu Martin Vânătoru, hotărî aspru să se tragă cu toţii spre răsărit, cât mai departe de Tisa, să nu fie înghesuiţi, să lupte cu spatele la râu. Pater Adam încercă şi el să spună ceva, dar era aşa de speriat că nu izbutea decât să se închine harnic şi să se bâlbâie.

Loviră deci caii şi porniră la galop printre pâlcurile de sălcii şi anini pe jumătate desfrunziţi, de-a dreptul spre câmp. Şi pentru ca primejdia de a fi prinşi toţi laolaltă să fie oarecum micşorată se înşiruiră cu o anumită rânduială, unul în urma celuilalt, la depărtări potrivite, cu *honorabilis* Mihai Căianu în frunte şi pater Adam Iuănuţ la mijloc.

Abia ieşi însă dincolo de marginea zăvoiului, că nobilul de la Leghia se opri iar, ca fulgerat. Se uita şi nu-i venea să-şi creadă ochilor. Un mic sat de pustă cu case de pământ coşcovite şi acoperişuri de paie se vedea înaintea lui risipit cam aiurea printre nişte pomi uriaşi. Doi morţi, doi bărbaţi după câte se ghicea, părăsiţi chiar în mijlocul drumului, pe jumătate putreziţi, hâzi la faţă şi răspândind un miros cutremurător de stârvuri îi tăiau şi răsuflarea şi calea. Cei care îl urmau se opriră de asemenea înfricoşaţi de privelişte. Ciuma răzbise şi aici.

Făcu semn, şi însoţitorii săi se întoarseră iute pe acelaşi drum, chinuiţi de încordare şi teamă.

Înainte de a ieşi iarăşi la şleaul pe care îl părăsiseră, câțiva dintre călărețiipuşi să-i urmărească se zăriră galopând ca turbații printre tufele de anini.

Honorabilis Mihai Căianu se opri iar, cu răsuflarea tăiată. Abia avu timp să dea oamenilor săi porunci să descalece şi să se risipească într-un cerc larg printre tufe cu caii lângă ei şi sânețele pregătite. Paterului Adam îi porunci la fel de apăsat să rămână lângă ei, să nu se depărteze.

Se trânti în frunze şi în iarba uscată de frig, într-un loc destul de ferit, înconjurat însă de câteva bălți puturoase, care miroseau jilav a noroaie dospite. Se întinse în spatele unei movile, cu sâneața lungă pregătită la îndemână, cu calul legat ceva mai încolo, să-i înşele pe tâlhari. Se încorda să-i zărească mai bine. Unul dintre ei alerga ca o nălucă spre malul Tisei. Sângele îi bătu în tâmple, inima i se zbuciumă în piept, mai rău ca la o fugă. Călărețul se făcu nevăzut.

Se lăsă iar în mormanul de frunze roşii de sub el ducându-şi mâna la ochi ca să deosebească mai bine amănuntele. Nu se mai simțea nimic şi liniştea, mai rea decât lupta pe viață şi pe moarte, mărea neînchipuit de mult încordarea dureroasă a acelor clipe. Mirosurile ascuțite de bălării veştede, de putregaiuri şi de mâluri groase, prelungind parcă duhoarea înspăimântătoare a hoiturilor din satul pustiit de ciumă, îi răzbeau undeva în piept şi în cap ca o sufocare sau ca un junghi. Abia mai putea să îndure.

Deodată, la marginea şleaului, se iviră doi călărești. În urma lor, la o depărtare potrivită, se zăreau încă trei. Ceva mai încolo, spre miazăzi, mai erau doi, iar către miazănoapte, în dreptul lui Vasile Făguț şi al lui Alexandru Stănilă, patru tâlhari înaintau pe jos. Poate că ei n-aveau cai. Alți răufăcători, înaintând de la răsărit, dinspre satul pustiit de ciumă, se mişcau şi ei în salturi ascunse, de la o tufă la alta.

Stăpânindu-se cu greu, *honorabilis* Mihai Căianu întârzie cu degetul pe trăgaci. Dorea să-i lase pe aceşti străini să se apropie cât mai mult cu putință, să nu-i scape din bătaia focului.

Pe neaşteptate însă, un foc de săneață, tras de Pavel Boțoman, despică pădurea în două. Tâlharii se repeziră ca fiarele, trăgând la rândul lor şi înaintând năprasnic, mai mult la întâmplare. Bătălia se încinse iute şi cu o sălbăticie de necrezut, pentru că nu numai însoțitorii nobilului de la Leghia ştiau să lupte, ci şi aceşti bărbați aprigi gata să moară pentru izbânda lor. În câteva locuri, năvălitorii şi cei ce se apărau se încăierară la luptă cu topoarele sau cu săbiile. În altă parte, un tâlhar uriaş umbla călare cu arcanul la îndemână.

Abia după ce pricepură că pe drumeții risipiți prin pădure n-au cum să-i adune la un loc ca să-i biruie, tâlharii dădură semne de întoarcere. Pe neaşteptate, şi cu o rânduială desăvârşită, trăgând din mers, se repeziră îndărăt către şleaul cel mare, apoi, undeva, către miazănoapte. Oamenii nobilului de la Leghia îi mai urmăriră puțin, apoi, la fel de întărâtați dar plini de prevedere, se traseră îndărăt. Tâlharii lăsaseră în urma lor doi morți şi un rănit.

Honorabilis Mihai Căianu se repezi către omul care mai trăia. Se şterse de sudoare şi, bâlbâindu-se încă de încordare, încercă să-l întrebe ceva. Vorba i se opri în gât. Rănitul, un bărbat falnic, cu straie alese pe el, cu barba îngrijită şi mâinile agăţate neputincios de ierburi, dădea ochii peste cap. Se mai zvârcoli puţin, apoi răsuflă adânc şi se destinse cât era de lung de parcă s-ar fi uşurat de o povară. Era mort. Avea o tăietură lungă la tâmplă, pe lângă ureche în jos.

Honorabilis Mihai Căianu dădu poruncă să nu se atingă nimeni de el. Dacă era cumva bolnav, ciuma se putea lua chiar numai printr-o oarecare atingere.

*
* *

Patru săptămâni mai târziu, adică la începutul lunii noiembrie, anul Domnului 1676, călătorii porniţi din Ardeal în cap cu *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia şi *piissmus atque reverendissimus* pater Adam Iuănuţ de la Cluj-Mânăştur se aflau la cetatea veşnică Roma, *caput mundi,* şi încercau umblând călări pe ulițe încoace şi încolo să găsească un han încăpător ca să-i poată primi pe toți pentru odihnă şi îndestulările pântecului.

Era pe la prânz, într-o zi frumoasă, de toamnă senină. Pentru că nu cunoştea locurile, nobilul de la Leghia se străduia să se înțeleagă cu monahii întâlniți în cale pe latineşte, să afle unde putea găsi ceea ce dorea el. Fie că nu voiau să stea de vorbă, fie că nu înțelegeau prea bine latineasca întrebărilor ce le erau puse, cuvioşii monahi dădeau din umeri în semn de neputință. Unul dintre ei era din Spania şi se afla el însuşi găzduit la o mânăstire, altul – din oraşul numit Neapole, iar altul de la Praga. Niciunul nu le era de folos.

Călătorii de la Ardeal rătăciră deci mai întâi pe ulițele prăfoase care dau către drumul ce iese din oraş către Monte Mario, apoi pe acela ce răspunde spre Orvieto, în sfârşit, pe nişte fundături strâmte de case vechi şi întunecoase cu tencuielile cojite, înghesuite unele în altele până la sufocare, înşiruite mai întâi de-a lungul râului Tibru, iar mai departe – spre Sant-Angelo, un palat uriaş cu turnul rotund şi zidurile de la intrare numai pe jumătate întregi. Plin de gunoaie, de dărâmături vechi, adevărați munți de pietre cioplite, pe cât de uriaşe pe atât de înfricoşătoare, de bălegar şi de paie risipite la întâmplare, uneori peste hoituri de şobolani şi de pisici, *splendidissima civitas* Roma avea o măreție tristă, dureroasă parcă, în stare să nască uimire, sfială şi o nesfârşită tristețe. O parte din case, înfipte ca nişte căpuşe în zidurile înconjurătoare ale oraşului, arătau părăsite sau dărâmate, altele erau, dimpotrivă, înconjurate de cele din urmă semne de verdeață ale anului acela secetos, în sfârşit, multe păreau adevărate paragini. Pater Adam ştia de la nişte frați monahi care fuseseră la Roma înaintea lui că oraşul întreg îşi venea greu în fire de pe urma vestitelor prădăciuni, jafuri, arderi şi omoruri săvârşite cu mai bine de o sută douăzeci de ani în urmă de călăreții

conetabilului Carol de Bourbon, noul cacademon şi diavol, cel ce adusese aici, odată cu oştile sale de tâlhari şi cu boala sfrenţului, una din cele mai înfricoşătoare troahne de ciumă din câte cunoscuse Italia.

În sfârşit, după ce rătăciră mult timp anapoda, prin prăfăraia şi fleşcăraia uliţelor şi pe fundături jegoase, mirosind a câine ud şi locuite de oameni ticăiţi şi mişei, *honorabilis* Mihai Căianu găsi undeva, pe malul râului Tibru, chiar către ieşirea lui din oraş, hanul potrivit pentru o găzduire cuviincioasă. Jupân Fabricio Benivieni, hangiu şi zaraf negru ca un ţigan de şatră, stăpânul aşezământului *Floarea de argint,* un borţos gălăgios şi cugetăreţ, cu faţa rotundă şi grasă, numai zâmbete pline de bunăvoinţă, avea şi odăi destule, şi fân pentru cai şi, după câte se putea înţelege din latineasca lui atât de păsărească, şi mâncare aleasă. Mirosul minunat de friptură grasă de boboc de gâscă cu ceapă arbagic se simţea prin toată curtea.

Nobilul de la Leghia dădu deci poruncă tuturor însoţitorilor săi să se aşeze fiecare pe la rosturile lui. El însuşi îşi alese o odaie ceva mai îngrijită, lipită într-o parte de cea a paterului Adam Iuănuţ, iar în cealaltă de cea a credincioşilor săi slujitori – Vasile Făguţ şi Martin Vânătoru. Spre norocul său, în încăpere nu mirosea decât a foi uscate de caranfil şi anason. Era în toate privinţele o odaie destul de bună.

Peste două ceasuri, cam după prânz, era spălat, dichisit şi sătul, împodobit frumos cu pene albastre de gaiţă la căciulă, gata să iasă pe jos în oraş împreună cu pater Adam, să umble ca să dea de urma preacuviosului frater Modestus, un franciscan plin de bunăvoinţă care fusese mai demult în Ardeal. Prin frater Modestus, pater Adam dorea să ajungă neapărat la cardinalul Paulus Spinola, cel ce se îngrijea de treburile cuvioşilor monahi din ordinul serafic al sfântului Francisc, apoi Ia sfatul sfânt al cardinalilor şi, dacă se putea, la însuşi papa Inocenţiu.

Ieşiră grăbiţi, însoţiţi la o depărtare potrivită de Vasile Făguţ şi Martin Vânătoru, înarmaţi până în dinţi.

Cu ajutorul binevoitor al jupânului hangiu Fabricio Benivieni, om foarte bogat la minte care ştia toate cele de pe lume şi pe deasupra şi toaca din cer, nu le fu greu să dea de o mânăstire cunoscută în oraş pentru faptul că în ea se aflau monahii franciscani. Într-adevăr, aceasta se găsea chiar în mijlocul oraşului, între nişte ziduri vechi, la fel de neîngrijite ca toată Roma. Mânăstirea se chema *Madonna dell' affetto,* pentru că era închinată Maicii Domnului îndurătoarea, şi cuprindea între zidurile sale şi un spitalion cu câteva zeci de bolnavi spitalioţi.

Aici îl găsiră şi pe pater Modestus, un bătrân slab şi uscat, cunoscut şi de prietenii săi de la Ardeal şi de fraţii călugări cu care vieţuia în mânăstire ca un adevărat sfânt, pe cât de învăţat şi de iscusit în treburile *pro doctrina fidei,* pe atât de blând şi de binevoitor în tot ceea ce făcea. Auzind că în curtea mânăstirii se află patru oaspeţi de la Ţara Ardealului, se repezi să le iasă în întâmpinare fluturându-şi rasa cam ponosită şi clămpănind grăbit din saboţii lui de lemn.

Se îmbrăţişă strâns, de mai multe ori, cu pater Adam Iuănuţ pe care-l podideau lacrimile de bucurie, apoi, după ce află cine este, îl binecuvântă plin de aceeaşi

mulțumire fără margini pe *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia. Zâmbind, îi pofti pe oaspeți în chilia sa. Cei doi slujitori înarmați cu care oaspeții veniseră puteau rămâne în curte, așa cum li se cuvenea lor.

În chilie, o încăpere rece dar destul de încăpătoare, plină din podele până în tavan de felurite cărți alghebraicești, de scule gheometricești și astronomicești, între care se deosebea un astrolavion minunat, ca și de mărunțișurile cam prăfuite și risipite cam alandala, trebuitoare traiului său de monah, puse mai toate sub o cruce neagră de abanos, pe care scria latinește *in hoc signo vinces,* oaspeții se așezară pe scaunele tari ce le fură arătate și așteptară să fie întrebați de vorbă.

Ceea ce pater Modestus făcu fără nicio întârziere, după care smeritul său frate Adam Iuănuț începu să-i spună încet și foarte așezat de nădejdea cea mare cu care el și însoțitorii săi veniseră la Roma. Era vorba anume de dorința fierbinte a mai multor umiliți frați monahi, a unor nobili preaputernici de la curte, pe cât de cunoscuți pe atât de evlavioși, ca și a multor altor oameni de bună credință de a-l vedea pe cuviosia sa pater Ioan Căianu-Valachus din ordinul serafic al sfântului Francisc, custodele mânăstirii de la Șumuleul Ciucului, înscăunat într-un viitor nu prea îndepărtat în treapta de mare cinste și răspundere de *vicarius generalis* al bisericii catolice din Țara Ardealului. De altfel, despre acest lucru se știa și se hotărâse ceva aici la Roma, la cetatea Vaticanului, de unde pornise spre Alba Ardealului preacuviosul pater Antonio Bagellardi da Belluno, mădular al soliei crăiești de la Paris. Vărul paterului Ioan, domnia sa *honorabilis* Mihai Căianu, arătă el spre nobilul de la Leghia, era împuternicit să arate la rându-i, aici la Roma, că tocmai aceasta este și dorința multor stăpâni de moșii, a unor curteni de neam bun, ba chiar și a unor breslași și negustători neamuri proaste, nepricepători de rosturile mai înalte ale puterilor bisericii, dar hotărâți să dobândească și ei un episcop pe voia lor. Mai departe îi povesti de asemenea despre multe din cele întâmplate în timpul din urmă în Țara Ardealului, despre necazurile și așteptările puținilor și amărâților frați monahi catolici câți se mai aflau acolo, de supunerea lui Mihai Apafi histrionul și bicisnicul față de turci, ca și de tiranicească puterea lui, de mișcările austriecilor, de boala nenorocită a preasfințitului episcop Casimir Domokos, care se pregătea să moară, și de multe altele.

Pater Modestus cunoștea destul de bine unele din aceste lucruri. El însuși se trăgea din Ardeal și anume dintr-un tată român, fost hangiu la Aiud. De mai multe ori, pater Modestus călătorise la puținii credincioși catolici din Ardeal, ascuns, din pricina prigoanei calvine, în straie de negustător, înadins ca să vadă care mai este starea lor. Cu douăzeci și trei de ani în urmă, când mai era încă tânăr și în putere, ajunsese chiar custode al franciscanilor din Ardeal. Îndeplinise această mare răspundere timp de trei ani... Bineînțeles, mai târziu păstrase toate legăturile cu frații monahi de acolo... Cu doi ani în urmă, pater Ioan Căianu-Valachus, noul custode de la Șumuleu, trimisese la Vatican o cerere scrisă, de îngăduință pentru cumpărarea unei tiparnițe. Pater Modestus umblase harnic cu această cerere până sus de tot la însuși papa Clemens cel răposat de curând, dobândind încuviințarea cerută. Pater Ioan Căianu-Valachus dorea

să scoată cu această tiparniță culegerea *Cantionale* şi mai multe cărți de şcoală pentru efebi. După câte îşi făcuse pater Modestus socotelile, dacă toate se petreceau după cuviință, fratele său Ioan trebuia să dea la iveală *Cantionale* cel mai târziu acum, în noiembrie. Printr-un anume căpitan Francisc Olah din Şimleul Silvaniei, pater Modestus îi trimisese de asemenea custodelui de la Şumuleu două şiruri de tipărituri noi pentru slujba liturghiei, alte câteva cărți ziditoare de suflet între care un antologhion cu felurite poveşti esopiceşti şi pilde filozofeşti pline de siloghisme loghiceşti, precum şi o culegere de cântece tipărite pe latineşte trebuitoare la lucrările lui de *ars musicae*. În vară, la 25 iunie, îşi aminti pater Modestus foarte amănunțit, printr-un alt om de încredere, îi trimisese acolo la Şumuleu şi o scrisoare. Tot pater Modestus umblase aci la Roma pentru ca fratele Andrei Cassai, un tânăr foarte învățat, bărbat astrologus şi onirocrit, adică tălmăcitoriu de vise, fost alumn Ia Universitate la Heidelberg, fost eretic luteran, ajuns la lumina mântuirii catolice şi bun predicator pentru această lumină prin satele şi oraşele Sloveniei, pe unde stârnise anumite prigoane împotriva sa, să se tragă un timp la locuri mai ferite de lume, adică tocmai în Ardeal, la mânăstirea Şumuleu.

La rândul său, pater Modestus, mare adunător de cărți, primise aci la Roma din partea custodelui Ioan Căianu-Valachus una dintre lucrările sale cele mai de preț. Era vorba anume, se ridică el ca să ia din raft şi să pună pe masă, de o scriere de mână cu numele *Organo Missale, opera ac studio Fratris Patris loannis Caioni ordinis Minorum Organistae et Organifaber, Anno 1667. Contenta in hoc libello. Index monstrabit.* Lucrarea paterului Ioan avea treizeci şi nouă de cântări de misse şi cincizeci şi trei de litanii, scrise toate cu semnele folosite în tabulaturile sale pentru orgă de vestitul Ammerbach.

Cât priveşte aşteptările multora, adăugă plin de blândețe şi de înțelepciune pater Modestus, ca prietenul scump şi fratele său întru Domnul, custodele Ioan Căianu-Valachus, să ajungă *vicarius generaiis* al Ardealului, lucrurile şedeau în mare cam astfel. Mai întâi, oraşul veşnic Roma şi lumea întreagă aveau de curând un nou papă, pe sfântul părinte Inocențiu al unsprezecelea, un bărbat învățat şi ales, foarte hotărât, dornic să sprijine cu toate puterile sale atât pe monahii din ordinul serafic al sfântului Francisc, cât şi înflorirea greu încercatei şi nefericitei biserici catolice din Ardeal. Sfântul părinte Inocențiu nu prea ştia multe amănunte despre pater Ioan, aşa cum izbutise să afle răposatul papă Clemens. Sfântul părinte Inocențiu a ajuns însă la legături mai bune ca oricând între Roma şi casa împărătească de Habsburg de la Praga. Măria sa Leopold, chesariul romanilor, a făgăduit, martor luându-l pe Dumnezeu din cer, că dacă va izbuti să-i biruie pe turci şi să intre în stăpânirea Ardealului va face din starea risipitei turme a bisericii catolice de acolo grija lui cea dintâi şi cea mai fierbinte.

— Aşadar, întări pater Modestus, dacă solia venită din Ardeal doreşte să ajungă neapărat la sfânta adunare a cardinalilor, ca să spună acolo ce doreşte, sunt nădejdi bune ca ea să fie primită. Cât priveşte primirea la sfântul părinte Inocențiu, trebuie aşteptat ca solia să vadă dacă poate dobândi o astfel de făgăduință... Asta

însemna, bineînțeles, mai multe zile de aşteptare, poate chiar săptămâni, dar încercarea trebuia făcută, pentru că dacă sfântul părinte Inocențiu hotăra ceva cu privire la scaunul de *vicarius generalis* în Ardeal, nimeni dintre monahii datori mai târziu să-l aleagă pe mai-marele lor nu mai putea clinti aceasta hotărâre. Alegerea nu mai era deci o alegere, ci era o numire.

— Dar despre toate astea, încheie plin de aceeaşi blândeţe şi de hotărâre pater Modestus, mai avem timp să vorbim. De mâncat aţi mâncat? Oraşul... l-aţi văzut? Sunteţi cumva obosiţi?

— Suntem foarte bine găzduiţi şi bine hrăniţi! îl încredința plecând capul în semn de mulțumire *honorabilis* Mihai Căianu. Nici obosiți nu suntem fiindcă noaptea trecută am avut o gazdă bună. Numai oraşul nu-l prea cunoaştem!... N-am avut când!...

— Mergeți cu mine! îi pofti plin de aceeaşi bucurie pater Modestus. Vreau să vă arăt unele lucruri chiar acum! Umblăm şi vorbim mai departe despre treburile noastre !

Se ridicară. Pater Modestus îşi puse gluga în cap, îşi vârî mâinile în mânecile largi ale rasei şi ieşiră plini de mulțumire si de voie bună. Vasile Făguț şi Martin Vânătoru îi însoțeau la o depărtare potrivită cu aceeaşi desăvârşită cuviință.

O luară mai întâi pe lângă *Santa Maria Maggiore,* unde se găseau cuvioşii fraţi dominicani, apoi pe o uliță înțesată de cârciumi jegoase şi pe alta plină de case frumoase, deosebit de mândre, unele din ele – adevărate palate, din nou pe lângă o biserică, *Santa Maria Anunziata Novella,* vestită pentru faptul că într-o minunată raclă de argint stăpânea drept preacinstite moaşte două degete de la mâna stângă şi un peticuț roşu din straiele sfântului martir Sebastian, în sfârşit, după un ocol ceva mai lung, începură să urce pe partea dreaptă a râului Tibru, clinul domol al dealului Vatican, înconjurat de grădini şi de copaci cu frunze înroşite de brumele toamnei. Unii dintre aceşti copaci erau atât de uriaşi şi de mândri că păreau mai frumoşi chiar decât chedrii Livanului de care se pomeneşte în *Sfânta Scriptură.*

Strălucea soarele şi totuşi era frig. Un frig plăcut care dădea depărtărilor pline de vederi neaşteptate o limpezime neobişnuită.

Deodată, după un mic şir de case care închideau vederea spre mijlocul dealului, înaintea celor trei bărbaţi se ivi o deschidere largă şi neaşteptată. Fără să vrea, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia se opri tulburat, mut de uimire. În faţa lui, înălțată ca un vis copleşitor care stăruia să nu se risipească, rânduită în stâlpi de marmură strălucitoare, în ziduri uriaşe, plutind lin în văzduhul limpede al toamnei şi încheiată într-o boltă cum numai puterile mai presus de fire ale atotputernicului Dumnezeu din cer sunt în stare să ducă la bun sfârşit, se afla biserica sfântului apostol Petru.

Pater Modestus începu să-i lămurească încet şi pe îndelete că zidirea ei, poruncită cu mai bine de o sută şaptezeci de ani în urmă, pe timpul papei Iuliu al doilea de fericită amintire, începută ca o *creatio ex nihilo* de iscusitul arhitecton Bramante şi adăugată apoi de dumnezeiescul Michelangelo ca şi de Bernini, a ținut

mai bine de o sută de ani. Ea a costat vistieria Sfântului Scaun venituri ce nu se mai pot socoti. Întreaga slavă a bisericii lui Hristos, *mater et magistra,* adică a puterii lui Dumnezeu pe pământ, trebuia să capete chip şi măsură în această biserică. Şi iată că prin pogorârea harurilor cereşti asupra oraşului veşnic Roma, această slavă căpătase un chip.

Honorabilis Mihai Căianu păşi încă puţin cu privirile înălţate în sus, unde strălucirea aurului de pe cruce făcea în soarele slab al toamnei sclipiri neaşteptate, tot atât de uluitoare ca mărimea şi desăvârşita frumuseţe a întregii zidiri. Nişte porumbei albi pluteau lin pe deasupra bisericii, îmbătaţi şi ei de slavă şi lumină. Parcă mai voise să întrebe ceva şi uitase ce. De fapt, nu mai era în stare să spună nimic.

Pater Modestus nu-şi lăsă însă prietenii să se piardă într-o uluială fără rost. El era obişnuit de mult timp cu toate aceste lucruri. Îi purtă hotărât mai departe.

În biserică, după ce-şi făcură semn cu aghiasmă, se închinară toţi trei cu multă sârguinţă şi evlavie cerând bunului Dumnezeu cel atotputernic izbândă deplină în strădania lor de acum. După care, pater Modestus vorbi cu un frate monah aflat în rugăciune undeva, la intrare, şi acesta se ridică sprinten să-i ducă la paraclisul sfântului papă Sixtus.

Peste puţin timp erau în paraclis. Pentru a doua oară în ziua aceea, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia trăi simţământul ciudat că nu-şi mai dă seama pe ce lume se află. Se uită în treacăt peste toate amănuntele lucrărilor care străjuiau încremenite în piatră pe peretele din faţa lui, precum şi la mărimea neobişnuită a lui Moise, profetul jidovesc, aşezat pe jilţul său într-o pornire de mânie greu de stăpânit. Totuşi, privirile lui nu întârziară prea mult asupra lor. Bolta paraclisului, unde acelaşi Michelangelo zugrăvise *Creatio mundi,* adică *Facerea* aşa cum este ea înfăţişată în *Sfânta Scriptură,* părea un lucru nepământesc. Mişcările trupurilor omeneşti uriaşe, zbuciumate de durere, de o judecată chinuită şi, mai ales, de o putere pe care cu greu şi-o puteau stăpâni, vorbeau de-a dreptul şi neînchipuit de puternic despre singurătatea omului între semenii săi, despre răzvrătiri şi despre spaime.

Nu ştiuse şi nici măcar nu bănuise că pe lume se află aşa ceva. Se simţi deodată atât de tulburat că rămase pe loc, fără să se mai mişte, cu ochii pe pereţi.

Abia peste câteva clipe îşi dădu seama că lucrarea celui numit Michelangelo, despre care pater Modestus spunea că a fost întruparea unui înger uriaş, coborât pe pământ ca să aducă oamenilor desăvârşirea câtorva meşteşuguri, se află împărţită în două. Pe tavanul paraclisului, întâmplările de la *Facere,* anume de la zidirea omului de către filantropul Dumnezeu şi până la potop, erau înconjurate de profeţi şi sibile, iar mai jos, de trupuri omeneşti goale, încordate de acelaşi zbucium lăuntric atotputernic. Pe peretele din fund se desfăşura, dimpotrivă, *Judecata de apoi,* într-un amestec de spaime, de nădejdi şi de măreţie chinuită care tulbura şi înfricoşa la fel de mult. O lumină gălbuie, schimbată uşor, dar îndeajuns de lămurit de la un trup la altul, scotea şi mai mult la vedere amănuntele fiecărei mişcări, întărind parcă simţământul de curgere nesfârşită a tuturor amănuntelor. Ea întărea măreţia trupurilor goale,

zbuciumate până la nimicire, într-o strădanie de uriaşi pentru care lupta, durerea şi strigătele de jale fără sfârşit păreau a fi singura stare firească. Îndârjirea, tristeţea şi zbuciumul lor spuneau lucruri atât de tainice despre firea cea mai ascunsă a oamenilor că *honorabilis* Mihai Căianu ieşi din paraclis ca dintr-un vis ciudat care îl urmăreşte mai departe şi în starea de veghe.

Afară, lumina tăioasă a zilei să făcuse uşor roşiatică. Soarele cobora spre apus. Pater Modestus nu întrerupea cu noi lămuriri tulburarea adâncă a oaspeţilor săi.

Deodată însă *honorabilis* Mihai Căianu făcu ochii mari şi se trezi cu desăvârşire. Ceva mai încolo, sfătuindu-se cu alţi doi fraţi monahi, dominicani după câte se vedea după rase, pater Augustin Balas, *defensor ecclesiae* la Şumuleu, vorbea şi el plin de însufleţire, despre minunile Romei.

Nobilul de la Leghia se opri în loc fără să vrea. Nu... Nu se înşela. Îşi aducea bine aminte de chipul acestui fariseu nenorocit din preumblările sale cu vărul Ioan pe uliţele oraşului Alba, pe unde îl mai întâlnise de câteva ori. Se gândi la încăierarea pe viaţă şi pe moarte de pe drumul din pustă, încercă să înţeleagă ceea ce se petrece şi, de fapt, nu pricepea nimic.

Ceea ce înţelegea însă îndeajuns de lămurit era faptul că şi aici la Roma lupta lui şi a prietenilor săi va fi mai departe, pe cât de ascunsă şi de iscusită, pe atât de necruţătoare.

*

* *

Peste alte două săptămâni, adică pe la mijlocul lunii noiembrie, măreţul bărbat, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia, înveşmântat cu ce avea el mai scump în aceasta călătorie şi împodobit la brâul din lastră venetică cu un prea frumos pumnal de argint, ca şi preacuviosul pater Adam Iuănuţ de la *Societas Sanctae Virginis Mariae* din Cluj-Mânăştur trăiau cinstea cu totul deosebită de a fi primiţi la palatul apostolicesc de însuşi sfântul părinte, papa Inocenţiu.

Cei doi, însoţiţi de pater Modestus şi de un monah foarte învăţat de la colegiul *De propaganda Fide,* fratele Sebastianus cel îndesat şi gras, un bărbat foarte greoi şi foarte supus, fost abate la o mânăstire din Kesmark in Zips, fură purtaţi de nişte oşteni falnici înarmaţi până în dinţi şi înveşmântaţi în straie numai fire de aur mai întâi pe nişte trepte de marmură, năucitor de măreţe, adevărată minune de arhitectonie, apoi prin alte câteva încăperi de vis, după care se opriră în odaia uriaşă împodobită cu zugrăveli pe pereţi care se cheamă *Stanza della segnatura.*

Aici, pe un loc înalt, la care se ajunge urcând câteva trepte de marmură, se afla un jilţ uriaş, aurit şi împodobit cu pietre scumpe. Era jilţul unde urma să vină să se aşeze sfântul părinte. În faţa jilţului, la depărtări potrivite, una în dreapta şi alta în stânga, se găseau de asemenea două laviţe lungi de lemn de nuc lustruit, cu picioarele

cioplite iscusit în chip de zgripsori şi lei înaripaţi. Pe lavița din dreapta se aflau sosiți înaintea călătorilor din Ardeal, alți doi frați monahi şi însuşi sfinția sa cardinalul Paulus Spinola, un bărbat înalt şi puternic cu înfățişare de oştean.

Honorabilis Mihai Căianu, pater Adam şi pater Modestus se înclinară adânc în fața lui. Cardinalul le zâmbi plin de bunăvoință şi le dădu binecuvântarea rostind aproape pe şoptite un *Gaudete in Domino,* fără să se ridice de la locul lui. Le arătă apoi să se aşeze şi ei pe lavița din stânga, după care îşi urmă mai departe sfatul său cu călugărul de lângă el.

Nobilul de la Leghia se aşeză încet, cu o sfială care îl nimicea. Capul îi era greu de parcă ar fi luat afion. În clipa aceea îi trecu deodată prin minte că chiar numai faptul că vedea minunile oraşului veşnic şi tot avea dreptul să fie mulțumit de călătoria sa la Roma. Fără să înțeleagă de ce, i se părea că ascultă uneori cum sună în sufletul său nişte flaute dulci.

Ridică ochii şi începu să soarbă cu priviri lacome zugrăvelile aiuritoare de pe pereți. Pater Modestus, care-i simțea tulburarea, îl ajuta pe şoptite să deosebească în mulțimea uriaşă de chipuri omeneşti alcătuirile cu înțeles alegoricesc care se cheamă *Lauda sfintei Treimi, Şcoala din Atena, Grădina Parnas* şi *Virtuțile omeneşti.* Încăperea în care se aflau slujea înadins ceasurilor de primire la sfinții pontifi. De aici porneau uneori şi poruncile lor *omnis christifidelibus presentibus et futuris.* Capul bisericii romane se ivea aici înconjurat pe pereți de cei mai mari filosofi ai tuturor timpurilor în frunte cu Platon şi Aristotel, care vorbeau plini de însufleţire, înconjurați pe sub bolțile Atenei de învățăceii lor şi de o mare mulțime de cetățeni. Ceva mai departe se aflau profeții jidovilor, apostolii şi un mare număr de sfinți, de alți pontifi şi de cardinali, plini toți de strălucire şi măreție, de cea mai aleasă înțelepciune. Toată această mulțime nesfârşită de minți luminate, zugrăvită atât de viu de dumnezeiescul Rafael, slăvea într-un singur glas taina sfintei Treimi. Platon, cu barba revărsată pe piept şi degetul arătând ceva în sus, către cele cereşti, avea sub braț scrierea sa *Thimeu* în care proroceşte pogorârea Sufletului lumii pe pământ, iar Aristotel ținea în mână *Etica,* adică suma învățăturilor despre chipul cum poate omul să ajungă la nemurire prin învățătură înaltă, purtare aleasă, după cea mai desăvârşită cuviință, şi puterea judecății. Dioghene se afla şi el lângă ceilalți filozofi, plin însă de zdrențe şi trântit nepăsător pe nişte trepte. Fecioarele cu trupuri şi pulpe prelungi, cu țâțişoarele abia înmugurite, mai tulburătoare şi mai ispititoare decât nişte femei adevărate, se adăugau mulțimii de învățați şi de sfinți. Ele păreau singura întrupare cu putință a închipuirilor omeneşti despre frumusețe.

Mai departe, în lucrarea închinată scrisului şi grădinii ce se cheamă Parnas, aşezați într-un fel de cerc, împrejurul colinei pe care stăpânea Apolon Pithios Hermafroditis, la fel de frumos ca un bărbat gingaş sau ca o femeie, se găseau de asemenea optsprezece auctori vestiți. Pater Modestus ținu să-i arate în chip deosebit pe vestitul Homer, ridicat în picioare, cu capul său de orb îndreptat întrebător către cer, pe Virghilie, apoi pe Ovidie, cel ce fusese prin ținuturile româneşti, pe malul Mării

Negre, la gheții cei drepți şi viteji, apoi pe Catulus şi Propertius, ca şi pe dulcea şi ispititoarea Safo, muierea prea învățată şi desăvârşită în toate care îşi închinase scrierile sale fecioarelor frumoase şi dragostei ei fierbinți pentru ele. Împăratul Justinian dând legiuirile, precum şi papa Grigore de fericită amintire se aflau de asemenea înfățişați mai departe în două lucrări la fel de copleşitoare, la fel de vii. *Honorabilis* Mihai Căianu le urmări cu simțământul că pricina pentru care venise aici îi este cu desăvârşire străină.

Îl trezi din visare zgomotul uşor al uşii grele de lemn aurit. În încăpere intră zâmbind cu sfială pater Augustin Balas, al doilea *defensor ecclesiae* în Ardeal, însoțit, şi el, de un monah de aici, de la Vatican.

Nobilul de la Leghia simți că-i îngheață sângele în vine. Apoi o căldură de iad îl cuprinse pe neaşteptate. Sudoarea îi ieşi lac pe toată spinarea.

Cardinalul Spinola răspunse noilor plecăciuni la fel de binevoitor, binecuvântând încă o dată şi către pater Augustin. Acesta îşi găsi locul la capătul laviței din dreapta, după care se aşeză la fel de tulburat ca toți ceilalți, adunându-şi cu mare sfială palmele în poala rasei. Cine-l vedea acum şi nu-l cunoştea nu-şi putea închipui nimic despre haractirul său aspru, lipsit de orice îndurare. Urmară câteva clipe de tăcere încremenită.

Un nou zgomot se auzi şi de data asta pe uşa care dă către încăperea ce se cheamă *Eliodor* se ivi însuşi sfântul părinte Inocențiu, *pontifex maximus et servus servorum Dei,* urmat de alți doi monahi.

Ca la o poruncă, toți cei de față zvâcniră ridicându-se de pe lavițe şi se închinară adânc, până la pământ.

Sfântul părinte se aşeză încet în jilțul său aurit, după care făcu un mic semn din mână. Cei doi monahi care îl înconjurau rămaseră lângă el, într-o parte şi alta, în picioare. Pater Modestus se repezi şi-i sărută vârful papucului mic din țesătură roşie, după care se ridică tulburat şi se dădu îndărăt la locul său. Îl urmară, mişcându-se ca prin vis, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia, pater Adam Iuănuț şi pater Augustin Balas. Fiecăruia în parte, sfântul părinte îi dădu binecuvântarea rostind blând *Benedicat te omnipotens Deus, Pater et Filius et Spiritus Sanctus!*

Abia când trecu la locul său, în dreptul laviței, fără să se mai aşeze însă, nobilul de la Leghia îşi dădu seama că papucul roşu pe care îl sărutase prăbuşit în genunchi cu atâta evlavie, ca de altfel toate straiele sfântului părinte, miroseau puternic a mosc şi a parfumuri turceşti de trandafiri. Papa Inocențiu, un bărbat în deplină putere, cu ochii ciudați şi privirile lunecoase, ceva între blândețe şi asprime, greu de înțeles, avea pe umeri un strai lung de mătase aurie cu multe ape, tivită pe margini cu pufuleț alb de cacom, iar pe cap o tichie obişnuită din țesătură vişinie învârstată cu fire de argint. Inelele de la degetele lui erau încărcate de pietre scumpe în felurite culori, ca de altfel şi crucea subțire de la gât agățată de un lănțug gros de aur.

Sfântul părinte făcu semn că toți cei de față au îngăduința să se aşeze. Înfruntarea plină de încordare şi de pândă la care luau parte putea începe.

— Am citit, deschise el sfatul, vorbind cu un glas aşezat pe cât de blând, pe atât de hotărât, toate cele ce mi-au fost scrise până acum cu privire la soarta bisericii catolice din Ardeal şi a viitorului *vicarius generalis.* Aş vrea să aud acum amănunte care nu se află în aceste dări de seamă scrise...

Pater Modestus tălmăci repede şi pe şoptite celor doi bărbaţi veniţi din Ardeal spusele sfântului părinte. După care se ridică iar şi tuşi încet ca şi cum şi-ar fi dres glasul. *Honorabilis* Mihai Căianu îl văzu pe neaşteptate atât de schimbat la faţă încât pentru întâia oară de când plecase de la Leghia i se făcu teamă. Teamă cu adevărat. Pentru câteva clipe simţi că se sufocă. Se simţea mai rău ca Lazăr în mormânt în aşteptarea Mântuitorului. Toată ura şi duşmănia adunate între feluritele tabere iscate în ţară din pricina viitorului *vicarius generalis,* toate stăruinţele, iscusinţele şi tocmelile, uneltirile, nădejdile şi iscodirile, fărădelegile sângeroase chiar, atârnau acum de sfatul acesta pe cât de aşezat şi de cuviincios, pe atât de hotărâtor. Fără să vrea, îşi strânse palmele de i se înfipseseră unghiile în carne. Pe partea cealaltă, pater Augustin, despre care nu izbutise să afle toate amănuntele legăturilor sale şi ale venirii lui aici la Cetatea Vaticanului, se făcuse de asemenea galben la faţă şi părea la fel de pierit.

— *Sanctissime pater,* începu înţeleptul Modestus pe latineşte, foarte grijuliu la *syntaxis,* astfel încât *honorabilis* Mihai Căianu şi pater Adam Iuănuţ îl putură urmări foarte bine în tot ceea ce spunea, la dieceza Ardealului s-a ajuns la o stare de lucruri mai mult decât nefirească datorită mai ales amestecului neruşinat al puterii calvine în treburile sfinte... Cei mai buni şi mai aleşi monahi sunt de mult pregătiţi să-l aibă *vicarius generalis* pe pater Ioan Căianu-Valachus, un bărbat ales, desăvârşit în purtări, foarte învăţat *et perpetua memoria dignus,* întări el anume. Cei care i se împotrivesc sunt legaţi mai ales de nobilii de la curte şi îndeosebi de cancelarul Mihai Teleki, un calvin înrăit, despre care se spune că ar fi mai puternic în unele privinţe decât principele Apafi chiar. Preacuviosul frate Vartolomeu Szebelebi este ruda cancelarului Teleki. Datorită lui Teleki şi rudelor sale preaputernice, alegerea viitorului *vicarius generalis* a trecut dincolo de hotarele bisericii catolice şi a ajuns sa fie o treabă încurcată, care nu-i priveşte numai pe monahi... Toate astea se înfăţişează şi mai încurcate dacă se ţine seama de puterea principilor şi a dietei asupra tuturor locuitorilor din Ardeal.

— Ce putere are principele asupra bisericilor? dori sfântul părinte să ştie.

— Toată... Sau aproape toată, îl lămuri pater Modestus... Cu toate că dieta Ţării Ardealului, întrunită la Turda în anul Domnului 1557, a făcut legiuiri ca toate credinţele din ţară să fie lăsate slobode, aceste legiuiri n-au fost păzite niciodată, câtuşi de puţin... Dieta Ardealului, adunată din nou în anul Domnului 1603 şi apoi în 1607, a poruncit de asemenea ca aproape toţi fraţii iezuiţi să fie alungaţi din ţară cu mare hulă şi batjocură... La fel au fost alungaţi fraţii benedictini, dominicani şi ioaniţi, pe care nu numai principii calvini, ci şi oameni proşti şi mişei de prin sate îi luau în râs şi-i batjocoreau în cele mai felurite chipuri... Numai cu greu unii fraţi franciscani au fost îngăduiţi în munte, în părţile de răsărit ale Ardealului... Abia mai târziu, adică în dieta

de la 25 martie anul Domnului 1610 de la Bistrița Năsăudului, principele Gavril Báthory s-a înduplecat să primească deschiderea de către biserica apostolică romană a unei şcoli mânăstireşti la Cluj-Mânăştur. Ceva mai târziu, adică în anul Domnului 1653, principele Gheorghe Rákoczi a zdrobit însă iarăşi, fără nicio milă, tot ce lucraseră cu atâta greutate frații monahi din *Societas Jesu*... Şcoala a rămas şi trăieşte... Dar abia îşi duce zilele. Credința catolică e mărturisită azi în Ardeal cu mare sfială abia de câteva mii de inşi risipiți îndeosebi prin secuime, unde sunt însă şi mulți calvini, în Alba, în Cluj-Mânăştur, prin anumite case de nobili, precum şi în câteva sate... Faptul că la Şumuleu şi la Lăzarea mai sunt două mânăstiri care propovăduiesc o bună învățătură catolică trebuie socotit ca o adevărată minune... Ardealul întreg e plin de o mulțime uriaşă de schismatici ortodocşi, vechea credință, neclătită cu nimic, a țării, adică a românilor, pentru că ei sunt cei mai vechi şi mai numeroşi de acolo, ba dimpotrivă, întărită şi mai mult din atingerea cu ereticii luterani şi destrămarea jalnică a bisericii apostolice romane... Se mai găsesc apoi ceva calvini, unitarieni, focieni şi multe alte erezii... După cum am văzut eu însumi de mai multe ori, întări plin de jale fratele Modestus, şi după cum a scris foarte amănunțit şi fratele Joannes Milley de la *Societas Jesu,* catolicii sunt prigoniți de nobilii calvini aflați la putere cu o înverşunare fără margini. În Cluj, de pildă, tocmai din pricina calvinilor, nu mai e îngăduită de mult timp nici o înmormântare după legea catolică... Morții catolici sunt scoşi din oraş, duşi în căruțe până la Mânăştur şi dați acolo în seama preotului catolic, ca să fie îngropați după legea lor. Tot la Cluj au fost oprite cu pedepse înfricoşătoare straiele preoțeşti catolice sau cântarea cântecelor gregoriene... La Alba, pe ulițe, propovăduitorii calvini îi scuipă în obraz pe cuvioşii monahi catolici, îi pun la dijme sau îi îndeamnă pe locuitori să arunce după ei cu pietre, cu băligar şi bulgări de noroi... Unele sate catolice au fost trecute prin flăcări, mulți credincioşi ucişi, mulți schingiuiți... Abia sub Mihai Apafi, care e un secui trecut la calvini, biserica apostolică a fost lăsată oarecum să răsufle... Fratele Augustin Balas, arătă el spre lavița cealaltă, unde duşmanul de moarte al paterului loan asculta alb şi pierit la față de spaimă tot ceea ce se spunea, a fost îngăduit la câteva cercetări şi arderi de vrăjitoare... Cercetările lui n-au dat greş niciodată şi curtea a fost foarte mulțumită... Efebii de la şcoala din Şumuleu şi de la şcoala din Sânzieni au fost de asemenea poftiți la curte să cânte şi să joace *theatron*... Încolo însă... Niciun semn nu arată că sub calvini starea nefericitei dieceze catolice din Ardeal se poate îmbunătății repede cu ceva... Frații franciscani au mult de lucru... Mult de luptat!.. Ceva mai prielnică e starea lor în Moldova, unde firea aleasă a locuitorilor şi bunăvoința domnilor țării le îngăduie să-şi ducă lucrarea lor într-o pace desăvârşită... Astfel, în Moldova, la Bacău, se află o sfântă mânăstire catolică înălțată de doamna Margareta, slăvită soață a voievodului Alexandru cel Bun de fericită amintire... Tot la Moldova, la Bacău şi la Iaşi, unde a fost mai înainte fratele Marcus Bandinus, propovăduieşte acum, e drept că fără prea multe roade, paterul franciscan Vito Piluzio, cel care anul trecut a tipărit aci la Roma,

pe românește, un catehism creștinesc cu învățături luate din Petrus Canisius... După ştirile melc, fratele Vito Piluzio, care este *praefectus* al tuturor fraților monahi franciscani între români, adică în Moldova, Transilvania şi Țara Românească, a ajuns şi episcop la Bacău şi are cele mai bune legături cu domnia sa marele logofăt Miron Costin, unul dintre cei mai puternici şi mai învățați boieri ai Moldovei... Fratele episcop Vito Piluzio a izbutit să înjghebe şi o şcoală catolică în oraşul Roman... El are însă mari greutăți, uneori aproape de neînvins, tot din pricina faptului că românii din Țara Moldovei ca şi cei din Ardeal şi Țara Românească sunt cu toții schismatici ortodocşi... Schismatici dârji şi neînduplecați, gata să moară, dacă împrejurările o cer, pentru credința lor sau pentru limba şi obiceiurile lor... Pe scurt, starea bisericii catolice în Ardeal şi peste tot între români n-a fost niciodată prea bună!... Astăzi însă ea este mai jalnica decât oricând!...

Fratele Modestus se opri pe neaşteptate, obosit şi înroşit la față de atâta *syntaxis* latinească. Se aşeză încet de parcă şi-ar fi căutat locul. Cei de față îl priviră mai departe în tăcere.

— De ce, dori sfântul părinte Inocențiu să ştie, românii din Ardeal, care sunt schismatici ortodocşi, n-au fost atinşi de răul ereziilor luterane şi calvine?... Care e starea lor?...

De data aceasta se ridică în picioare pater Adam luănuț. *Honorabilis* Mihai Căianu îl văzu şi pe el la fel de mişcat şi de înfricoşat de sfatul de acum înaintea sfântului părinte însuşi. Abia îşi găsea cuvintele.

— *Sanctissime* pater, începu el anevoie, eu cunosc bine starea bisericii schismatice a românilor pentru că eu însumi mă trag din părinți schismatici ortodocşi ca şi pater Ioan Căianu-Valachus şi ca atâția alți credincioşi catolici din Ardeal... Neamul nostru, al românilor, urmă el ceva mai aşezat, e nu numai cel mai vechi, ci şi cel mai numeros în Ardeal... Românii au fost dintotdeauna schismatici ortodocşi şi țin cu o desăvârşită credință la legea lor... Aşadar ei nu se bucură încă decât într-o măsură cu totul neînsemnată de lumina bisericii apostolice romane... Ei au biserici în toate satele... În ele ascultă ei cazaniile sau propovedaniile... Sunt biserici de lemn tare sărace, acoperite uneori chiar şi cu paie, în care vin credincioşi săraci la preoți săraci... Țara Ardealului e strâns legată de Țara Moldovei şi de Țara Românească, cu care a fost şi este în privința locuitorilor ei şi a obârşiei ei una şi aceeaşi... Mitropoliții, episcopii, popii şi călugării românilor umblă oricând în toate cele trei părți ca la ei acasă... Şcolile şi mânăstirile din Ardeal au dat mereu învățați şi vlădici Moldovei şi Țării Româneşti, după cum de la Suceava şi de la Iaşi sau de la Târgovişte şi Bucureşti vin fără încetare în Ardeal monahi, preoți sau cărți tipărite... Tainica legătură sufletească prin care românii de pretutindeni sunt atât de strâns uniți îi ține la schisma lor răsăriteană fără putința de a fi clintiți... Fiindcă au puterea în mâini. calvinii au încercat să-i ademenească la ei prin făgăduințe, amenințări sau chiar unele înlesniri... Le-au făcut şi ceva şcoli noi şi le-au tipărit şi cărți... Totul este zadarnic! Neamul românesc este pe cât de numeros pe atât de dârz... Au răspuns şi ei înmulțindu-şi

numărul şcolilor şi al tipăriturilor, al propovăduitorilor de tot felul... Dacă mai adăugăm la toate acestea faptul că unii voievozi sau principi ai Ardealului au fost români şi, cu toate că ei nu mai păstrau credinţa lor schismatică, îi ajutau fără tocmeală pe cei de un neam cu ei, precum şi împrejurarea că mulţi episcopi şi mitropoliţi români din Ardeal sunt sfinţiţi după obiceiuri străvechi, păstrate cu mare grijă, fie la Târgovişte, fie în mânăstirile Moldovei, această îndârjire a schismaticilor poate fi înţeleasă şi mai bine...

— Este adevărat, îl întrerupse sfântul părinte Inocenţiu ca să-l întrebe iarăşi, că românii sunt romani?

De data aceasta se ridică şi cardinalul Spinola făcând semn către pater Adam să se aşeze la loc şi să-l lase pe el să vorbească. Pater Adam se supuse. *Honorabilis* Mihai Căianu înţelese că părintele cardinal era singurul din sfatul acesta în afară de papa Inocenţiu care vorbea cu o desăvârşită stăpânire de sine, fără sfială şi fără aţâţare. Latineasca lui suna mai frumos decât a celorlalţi.

— Toţi învăţaţii, mari şi mici, de cele mai felurite neamuri, care au scris despre români, întări el limpede ca la o axiomă, au spus totdeauna că ei sunt romani. Nişte romani cărora bunul Dumnezeu, *pater coelestis et creator mundi,* se înclină cardinalul, le-a hărăzit să trăiască în calea tuturor răutăţilor, să lupte fără încetare şi să dăinuiască prin luptă... Românii sunt un neam viteaz şi mândru, plin adeseori de o trufie fără margini, pe care o îmblânzeşte însă repede înţelepciunea lor plină de prevedere... Răposatul părintele nostru, papa Pius al doilea, a scris înadins în *Historia rerum ubique gestarum locorumque descriptio* că *Valachi genus italicum sunt* şi că *Postremo Romanis armis subacti ac deleti sunt.* Acelaşi lucru îl mărturiseşte şi preasfinţitul episcop Nicolaus Machinensis de Modrussa, solul papei Pius, şi nenumăraţi alţi învăţaţi mireni pe care dacă i-am numi aici cu de-amănuntul ne-ar trebui zile întregi şi săptămâni întregi... Limba, firea, obiceiurile îi arată de asemenea pe români a fi romani... Fapt este, întări el ridicând mâna dreaptă cu degetele pline de pietre roşii, că românii sunt printre cei mai vechi creştini din lume... În *Istoria bisericească* a părintelui Eusebiu din Cezareea se spune lămurit că unul dintre cei doisprezece apostoli ai Domnului şi Mântuitorului nostru Isus Hristos, anume sfântul Andrei, a fost cel care a trecut şi a propovăduit cuvântul lui Dumnezeu în părţile locuite acum de români tocmai în timpul când sfântul apostol Petru se afla la Roma, iar sfântul apostol Pavel în Grecia... Românii sunt aşadar romani *ab antiquo.* Ei nu se numesc şi nu s-au numit niciodată pe ei înşişi altfel decât români... adică romani...

Încheie apăsat şi se lăsă jos ca şi cum n-ar fi spus nimic deosebit. *Honorabilis* Minai Căianu îl privi încă puţin. Simţea fără să vrea pentru părintele cardinal cea mai aleasă recunoştinţă cu putinţă.

— Care este, dori sfântul părinte Inocenţiu să ştie mai departe, şi nobilul de la Leghia pricepu înfricoşat că numirea noului *vicarius generalis* în Ardeal e o treabă nesfârşit mai însemnată şi mai încurcată decât toată dragostea lui fierbinte pentru vărul Ioan, starea de acum a ierarhilor bisericii schismatice a românilor? Cum se înţeleg ei cu principii calvini?

— Starea ierarhilor, se ridică iar pater Adam Iuănuț, de data asta mult mai stăpân pe sine, poate fi înțeleasă foarte bine dacă se ține seama de faptul că Ardealul e înconjurat şi dintr-o parte şi din alta de Moldova şi de Țara Românească. Mari ținuturi din Ardeal, îndeosebi la Ciceu şi Cetatea de Baltă, apoi la Almaş şi la Făgăraş dar şi în alte locuri, cu multe sate, cetăți, mânăstiri şi biserici, cu mari bogății şi venituri, cu episcopi, egumeni şi monahi, au fost stăpânite din vechime de domnii Moldovei şi ai Țării Românești... Aceşti domni i-au sprijinit totdeauna şi fără preget pe toți ierarhii români din Ardeal... Niciun principe ardelean nu poate hotărî ceva fără să țină seama de asta şi de legăturile tainice şi de nezdruncinat ale românilor de pretutindeni... Aşa stau lucrurile şi cu mitropolitul Sava Brancovici, mai-marele de acum al bisericii românilor din Ardeal... Tatăl mitropolitului a fost un căpitan vestit în oastea lui Mihai Vodă Viteazu, craiul tuturor românilor şi ctitor al bisericii mitropoliei de la Alba... După ce a intrat în călugărie, Sava a fost hirotonisit preot la Târgovişte... Când Sava a fost ales mitropolit al Ardealului, răposatul principe Gheorghe Rákoczi al doilea s-a grăbit plin de grijă şi prevedere să-l întărească în scaun şi să-l trimită cu scrisori pline de cea mai aleasă cuviință la măria sa răposatul Constantin Şerban Basarab, domnul Țării Românești. Hirotonia întru treapta de arhiereu a mitropolitului Sava s-a făcut deci cu mare alai la Târgovişte, în ziua de 14 septembrie, anul Domnului 1656. La înapoiere, i s-a făcut şi la Alba o primire mai strălucită ca unui crai – cu oşteni nenumărați care au trecut îmbrăcați în straie de sărbătoare prin fața mitropolitului şi a principelui, cu felurite petreceri, cântări lăutăreşti prin oraş şi multă veselie... La 28 decembrie anul Domnului 1656, principele Ardealului i-a dat şi hrisovul de întărire în care, după ce laudă smerenia, curățenia duhovnicească şi evlavia aleasă a noului mitropolit, îl împuterniceşte pe deplin să păstorească biserica de lege răsăriteană a românilor din Ardeal... Încercările prin care a trecut țara după moartea principelui Rákoczi al doilea şi înscăunarea lui Apafi nu l-au slăbit prea mult pe Sava... care este totuşi duşmănit de moarte de mulți nobili... Am aflat eu însumi că abia cu un an în urmă, adică la 30 decembrie anul Domnului 1675, Mihai Apafi a scris într-un hrisov anume că nu îngăduie nimănui să-l tulbure pe Sava în răspunderile lui de mitropolit... Asemenea, nici episcopii, preoții şi protopopii mitropolitului nu pot fi tulburați... Anul acesta, după o nouă cerere a mitropolitului, măria sa Apafi a preînnoit scutirea de dări către stăpânire a preoților români... Cu toate acestea, mare lucru nu le-a făcut principele acestor preoți pentru că ei sunt uneori mai săraci şi decât credincioşii lor... Fapt este că, deocamdată, Apafi are multă încredere în mitropolit... Domnia sa *honorabilis* Gheorghe Brancovici, fratele mitropolitului Sava, încheie el, este capuchehaia principelui la Constantinopole, la necredincioşii turci... Fără turci, însă, Apafi n-ar putea rămâne principe nici măcar o singură zi...

— Este, într-adevăr, rosti posomorât sfântul părinte, o stare de lucruri deosebit de încurcată... Nu mi-o închipuiam, mărturisi el deschis ridicând din umeri, nici pe departe...

Plecă ochii in jos şi păru că se gândeşte la ceva. Pe ferestrele înalte ale încăperii intra o lumină gălbuie care dădea prea iscusitelor zugrăveli cu Platon şi Aristotel o mişcare neaşteptat de vie.

— Ce ştiţi, întrebă iarăşi sfântul părinte Inocenţiu cu o latinească la fel de aleasă, despre românii care întăresc acum biserica apostolică romană din Ardeal?... Câţi sunt ei?... Cât sunt de puternici?... Cum sunt văzuţi la curte?...

— Cu toate că schisma ortodoxă, lămuri mai departe pater Adam Iuănuţ, îi ţine atât de strâns legaţi unii de alţii pe români, totuşi unii dintre ei, e drept, foarte neînsemnaţi ca număr – s-au dăruit mai mult sau mai puţin credinţei catolice... Aşa au fost, de pildă, mai demult, vestitul viteaz Iancu de Hunedoara, voievodul Ardealului, precum şi preaînvăţatul Nicolaus Olahus, capul bisericii apostolice şi catolice a Ungariei, rudă bună cu craiul Matei Corvin şi cu mulţi boieri şi voievozi din casa domnitoare de la Argeş. Cel mai ales între prea puţinii români de lege catolică a fost însă sfântul Ieremia Valahul, un bărbat foarte evlavios şi foarte învăţat care s-a săvârşit din viaţă cu mai bine de cincizeci de ani în urmă... Despre acest mare şi minunat sfânt, Fra Francesco Severini Napolitano a scris o carte care se cheamă *Vita di Fra Geremia Vallaco Dell'Ordine de'Frati Minori...* Cartea a fost tipărită Ia Napoli în anul Domnului 1670 şi cuprinde multe şi foarte folositoare ştiri despre puţinii români catolici ca şi despre românii ceilalţi, îndeosebi despre aleasa lor stirpe, ca romani ce se află... În timpurile mai noi, alţi câţiva români răzleţi au lucrat pentru izbăvirea de greutăţi a credinţei catolice... Foarte cunoscuţi între ei au fost fratele Franciscus, care ca mirean s-a numit Ioan de la Perleşti... Şcoala de la Şumuleu şi Şcoala de la Cluj-Mânâştur au fost totdeauna pline de efebi români... Dar după ce isprăvesc învăţătura, părinţii şi rudele lor îi dau repede pe aceşti tineri îndărăt la schisma lor ortodoxă... În acelaşi timp, un număr oarecare de români, îndeosebi cei care au ştiut să se pună bine cu stăpânirile mai noi, s-au făcut calvini... Aşa sunt vestitul Mihai Halici-fiul, din Caransebeş, *dilectus, ornatissimus et illustrissimus poeta valachus,* sau *honorabilis* Sigismund Boier, pârcălabul Cetăţii Făgăraş, sau vestitul popă Ioan Zoba de la Vinţ, despre care se ştie că e un foarte bun tipograf... Firește, toţi aceştia, catolici sau calvini, nu înseamnă nimic, sau aproape nimic faţă de numărul uriaş de români schismatici ortodocşi...

— Ce ştiţi, îl întrerupse iar sfântul părinte, despre pater Ioan Căianu-Valachus?

Abia acum se ridică şi pater Augustin Balas. Tulburarea lui, după toate câte auzise, părea de-a dreptul bolnavă. *Honorabilis* Mihai Căianu îl văzu galben la faţă, cu buzele albite.

— *Sanctissime* părinte, începu el cu un glas veşted, nefiresc de obosit, eu smeritul între cei mici şi umili aş dori ca înainte de a spune ceva despre cuviosul fratele nostru pater Ioan să arăt de asemenea, atât ca umilit monah cât şi ca unul care sunt dedat cu legiuirile bisericeşti şi lumeşti, unele lucruri despre starea românilor din Ardeal...

Sfântul părinte îl privi limpede:

— Spune! porunci el.

— Este neîndoielnic, întâri pater Augustin căutându-şi cu multă grijă cuvintele, că românii sunt cei mai vechi şi mai numeroşi locuitori ai Ţării Ardealului... Dar asta, ridică el din umeri, nu înseamnă nimic... Pentru că ei n-au nicio putere... Şi pentru că nu sunt decât într-o măsură neînsemnată la cârma ţării... Şi, de fapt, nu pot hotărî mare lucru!

— De ce? dori sfântul părinte să ştie.

— Pentru că... nu sunt la cârmă, se încurcă *defensor ecclesiae.* Pentru că n-au dreptul...

— Şi de ce n-au dreptul? întrebă foarte nedumerit papa Inocenţiu.

— Pentru că dieta Ţării Ardealului nu este alcătuită din români, încercă să-l lămurească pater Augustin. Ei nu au puterea... Puterea... Puterea e un lucru foarte încurcat în Ardeal... Dieta a hotărât că românii sunt *sine natio*... În anul Domnului 1543, dieta de la Cluj a făcut legiuiri pe seama cărora, cu învoiala sultanului turc, nobilii ţării îşi aleg principele... Aceeaşi dietă a dat legiuiri care arată că toate credinţele creştine sunt slobode să fie... Numai schismaticii ortodocşi nu prea sunt băgaţi în seamă în această legiuire... În legiuire se spune că schismaticii români sunt *tolerati* atâta cât le va plăcea domnilor şi stăpânilor ţârii... Iar domnii şi stăpânii ţării, ridică el iarăşi din umeri, nu prea sunt români schismatici...

Pater Augustin se opri puţin ca pentru a-şi aduna puterile. *Honorabilis* Mihai Căianu îi căută privirile. *Defensor ecclesiae* nu se uita însă decât la papa Inocenţiu.

— Într-o altă legiuire, arătă el mai departe, din anul Domnului 1514, şi anume în *Tripartitum Jurii,* căreia i se mai spune şi facerea lui Werboczi, sunt prevăzute măsuri foarte aspre împotriva ţăranilor care vor să se strămute de pe o moşie pe alta, a celor nesupuşi sau cârcotaşi. Aceşti ţărani sunt însă, înainte de toate, români... Dacă românii se poartă şi altfel decât ca nişte supuşi plini de ascultare şi de cuviinţă, se pot isca multe tulburări, la care este uşor de înţeles că nobilii ţării cu cetele înarmate şi ostile lor vor răspunde mai mult decât aspru... Aceleaşi lucruri mai sunt prevăzute şi în legiuirile care se cheamă *Approbatae Constitutiones,* date la iveală cu douăzeci şi trei de ani în urmă, tocmai pe timpul domniei lui Gheorghe Rákoczi al doilea de care s-a pomenit aici... E adevărat că principele l-a primit pe mitropolitul Sava ca pe un alt mare principe... În acelaşi timp însă, nobilii ţării care au sate de români pe moşii îi urmăresc pe aceşti popi schismatici aşa cum se cuvine, ca pe nişte tâlhari şi răufăcători primejdioşi, pururea gata de împotrivire şi nesupunere, de răscoală chiar. Este foarte firesc să fie aşa pentru că dacă duhul diavolesc al răzvrătirii de care sunt pururea stăpâniţi aceşti popi şi episcopii şi mitropoliţii lor schismatici s-ar dezlănţui în voie, atunci, fără nici o îndoială, Ţara Ardealului n-ar mai fi nici pe departe cea de acum... Nobilii nu uită şi n-o să poată uita niciodată cum l-au primit românii pe Mihai Vodă Viteazul, *atrox Dacus, ille Valachus,* către care alergau cu bucurie, ca la un nou soare... *Pax et concordia* domnesc în Ardeal prin voinţa aspră şi braţul înarmat al

nobililor lipsiți de orice cruțare... Nobilii îi țin în frâu pe români numai pentru că sunt fără cruțare... Românii trebuie să știe că-i poate aștepta oricând pedepsele fără cruțare ale stăpânirii... Să ne ferească Dumnezeu, se închină el harnic și cu multă evlavie, să se trezească iarăși românii schismatici cu adevărat !... De fapt, cei mai mulți dintre acești popi schismatici ai românilor nu sunt altceva decât niște țărani răi și ascunși la fire, *agrestes* de la coada vacii, fără nici o înțelegere pentru rosturile mai înalte ale teologhiei subțiri sau ale nobililor pe pământ... Povestea cu românii din Ardeal, întări el plin de cuviință dar și de hotărâre, este așadar mult mai încurcată decât stă scris în lucrările unora sau altora dintre învățați!... Românii și popii lor schismatici sunt la fel de primejdioși atât pentru liniștea nobililor, cât și pentru chemările și nădejdile bisericii catolice... *Iminet schisma in Transilvania!* încheie el foarte hotărât...

Se lăsă pentru câteva clipe o tăcere deasă. Dincolo de strălucirea gălbuie a ferestrelor mari ale încăperii se auzeau guruind dulce niște porumbei.

— Dacă neamul românilor schismatici este atât de numeros și de primejdios pentru liniștea stăpânilor neromâni din Ardeal, întrebă foarte gânditor sfântul părinte, cum se face că unii din ei sunt lăsați totuși sa ajungă în treapta de nobili, să aibă slujbe la curte sau prin țară, să se îmbogățească?

La aceste întrebări se socoti dator să se ridice din nou ca să răspundă cardinalul Spinola.

— Lucrul acesta este pe de o parte cu putință, e drept, foarte rar, pe de alta, neapărat trebuitor, arătă el foarte așezat, dacă se ține seama de felul în care trăiesc românii schismatici ardeleni... Este adevărat, întări el, că puterea nu stă în mâinile lor... Totuși stăpânii țării trebuie să ajungă cumva la o înțelegere cu cei stăpâniți... Multe sate românești din Ardeal trăiau odinioară, și pe alocuri mai trăiesc și azi, în obștii sătești, în devălmășii, în fruntea cărora se aflau mai demult cnezii locului, iar astăzi stau pârcălabii numiți de principi... Ținuturi foarte întinse sunt stăpânite astfel de principi prin mijlocitori foarte iscusiți, tocmai pentru că altfel nu pot. Așa este, de pildă, Țara Hațegului, ținut curat românesc, ținutul Devei cu patru subîmpărțiri, ținutul Hunedoarei, iar în alte părți ale Ardealului, Chioara, Ciceiul și Cetatea de Baltă... Mai demult, până să se ivească puhoiul turcesc, cele mai puternice ținuturi românești se aflau în Banat, mai ales cele opt ținuturi care se înșirau între Lugoj și Mehadia... Țăranii schismatici de acolo trăiesc încă și azi rânduiți ostășește, tocmai pentru că sunt învățați cu primejdia turcească... Oștenii din aceste ținuturi, după câte mi-au spus toți preacuvioșii frați monahi trimiși la ei in *peregrinatio apostolica,* sunt printre cei mai destoinici din lume... Dintre oștenii aceștia sunt și unii care se ridică prin avere și drepturi câștigate în lupte, mai ales în lupte, la averi și la starea de nobili... Alții, care nu sunt în stare să ajungă nobili, se duc spre orașe... alții, în sfârșit, încep să fie folosiți la curte... Din rândurile unor astfel de oșteni schismatici s-a ridicat și vestitul lancu de Hunedoara... Prin părinții și strămunii săi, el era legat de starea acestor sate de schismatici oșteni... El nu făcea parte din rândurile marilor nobili, iar faptul că a ajuns treptat la starea de stăpân legiuit al Ardealului și al Țării Ungariei arată din destul ce

oameni destoinici pot da aceste sate româneşti... Bunicul său, un anume Şerban valahul, era ţăran schismatic şi oştean, iar Voicu, fiul lui Şerban şi tatăl lui Iancu de Hunedoara, era de asemenea oştean... Răposatul sfântul părintele nostru, papa Pius al doilea, a scris foarte lămurit că lancu de Hunedoara, al cărui nume le întunecă pe toate celelalte în lume, a mărit faima nu a ungurilor pe care i-a stăpânit cât a românilor din mijlocul cărora era născut. Când asemenea oameni răzbat ceva mai sus, ei stârnesc însă aproape totdeauna o duşmănie fără margini între nobilii ceilalţi – neromâni... Noii nobili trebuie, bineînţeles, să se potrivească cu multă grijă la noua lor stare... Tocmai starea nouă la care ajung îi face să-şi lapede mai întâi schisma răsăriteană a neamului lor şi să treacă la credinţa nobililor neromâni... Aşa s-a întâmplat cu marele şi slăvitul voievod Iancu de Hunedoara, care, prin voia şi îndurările lui Dumnezeu, s-a făcut fiu ales al bisericii apostolice romane ... Aşa s-a întâmplat în decursul timpului cu mulţi nobili ardeleni de obârşie schismatică valahă care şi-au schimbat credinţa... Aşa se întâmplă uneori şi azi sub stăpânirea bicisnicului şi histrionului de Mihai Apafi, care este însă un eretic calvin... Totuşi, dacă nu toţi, măcar unii dintre noii nobili nu uită de unde se trag şi-i sprijină mai departe pe popii românilor şi pe călugării din mânăstirile schismatice răspândite prin toate pădurile şi prin cele mai ascunse locuri... O asemenea purtare a avut până şi vestitul Iancu de Hunedoara care, cu toate că era catolic, a sprijinit în cele mai felurite chipuri biserica schismatică a neamului său românesc... Şi asta nu numai în Ardeal, ci şi în Ţara Românească şi în Moldova, adică peste tot pe unde trăiesc români... Pe de altă parte, unii dintre aceşti nobili, foarte îndărătnici, firește, n-au izbutit niciodată să-şi apropie pe deplin binefacerile credinţei catolice... Tocmai de aceea puţinii nobili români pe care biserica apostolică romană a izbutit să-i aducă în sânul ei trebuie iubiţi şi preţuiţi cu cea mai mare bucurie oricât ar fi ei de săraci sau de lipsiţi de putere... Oricât de mult i-ar urî ceilalţi nobili... Ei ne pot fi de mare şi neprețuit ajutor... Ei sunt fiii aleşi ai bisericii apostolice...

Se aşeză iar, uitându-se liniştit la pater Augustin Balas, care rămăsese mai departe în picioare. Tăceau toţi. Şi, din nou, prin încăpere trecură anevoie nişte clipe de linişte încordată.

— Ce ştii despre pater Ioan Căianu-Valachus? se întoarse iarăşi sfântul părinte către pater Augustin.

Abia acum monahul de la Şumuleu îşi veni cu totul în fire. Înghiţi în sec, întârzie puţin, apoi îşi dădu iarăşi drumul cu aceeaşi grijă plină de prevedere.

— Voi vorbi despre fratele meu, pater Ioan, tot ca monah ce mă aflu şi ca *defensor ecclesiae* dedat cu legiuirile şt canoanele... Pe mine însumi, adăugă el cu multă sfială, mă socotesc un bărbat iscusit oarecum în *Jus ecclesiasticum*... Despre pater Ioan am mai vorbit şi cu preacuvioşii fraţi din *Santa Congregatio Inquisitionis Romanae et universalis,* cu care de altfel pater Antonio Bagellardi da Belluno, care acum este trimis în Ardeal, are cele mai strânse legături...

Ridică ochii şi-l privi pe sfântul părinte drept în faţă.

— După canoane, rosti el fără grabă şi fără umbră de îndoială, ca şi după întregul *thesaurus doctrinae ecclesiae,* pater Ioan este nevrednic nu numai de treapta de *vicarius generalis,* ci şi de starea îngerească de monah!...

Honorabilis Mihai Căianu simţi deodată că o gheară de fier nemiloasă îi umblă şi prin piept şi prin măruntaie. Îndoielile lui se risipiră fără veste. Acuma ştia de unde veneau călăreţii care îi loviseră tâlhăreşte pe drumul de pe malul Tisei.

— Las la o parte faptul că e român, ex *parentibus schismaticis,* întâi *defensor ecclesiae* străduindu-se înadins să arate că el n-are nicidecum suflet cu anthepatie faţă de pater Ioan, şi că nu e dorit cu niciun chip de mulţi nobili preaputernici de la curte... El este vinovat de lucruri mult mai rele decât neamul primejdios din care se trage... El nu mai e vrednic de binefacerile euharistiei... El e dedat cu luteranii! ridică glasul pater Augustin de parcă ar fi vrut să se certe cu cineva... Suferă de boala îndoielii!... Are legături prieteneşti cu ereticii înrăiţi pe care îi preţuieşte uneori mai presus decât pe fraţii catolici... Are de asemenea legături strânse cu schismaticii ortodocşi din care se trage... Prin el, de fapt, valahii de un neam cu el încearcă să pună mâna pe o parte din putere în Ardeal... Pater Ioan umblă apoi cu cărţi luterane sau schismatice pe care le foloseşte în scrierile sale vinovate... După scrierile feluriţilor *doctores ecclesiae,* aşa cum eu însumi le-am găsit în *Enchiridon patristicum* sau în *Florilegium patristicum,* se închină el cutremurat, ca şi după legiuirile şi canoanele sfântului sinod din Laodicea, asta înseamnă teofovie, hulă împotriva adevărului şi a Mântuitorului însuşi, rupere pentru totdeauna de *mysterium ecclesiae*... Cred din toată puterea cugetului meu că pater Ioan e mai blestemat ca Porfirios, învăţatul păgân!...

Se opri ca pentru a-şi stăpâni mânia. O vână umflată nefiresc de mult i se zbătea repede la tâmpla dreaptă.

— Întreaga lui purtare, urmă pater Augustin cu sicofandia, fără să izbutească să-şi înfrângă pornirea de ură care îl nimicea tocmai acum, n-are nimic de a face cu starea îngerească de monah! Gărgăunii gândurilor sale sunt mai veninoşi decât aspidele!... E robit muierilor frumoase şi patimilor trupului!... E robul cărnii şi al păcatului, aşa cum îl învaţă diavolul amăgeu! A fost văzut în case de muieri frumoase şi neruşinate care îl folosesc lacom în plăcerile lor! Şi ca să arunce cu praf în ochii celor care îi ştiu păcatele, le spune tuturor că umblă prin sate şi oraşe să dreagă orgi... A fost văzut de asemenea prin cârciumi jegoase, tot cu muieri dezmăţate, petrecând ca un beţiv oarecare!... Mai presus însă de toate, ridică mâna monahul de la Şumuleu, e vinovat că are legături cu răsculaţii!... Pater Ioan e cu...

Nu mai apucă să mai spună cu cine este custodele de la Şumuleu pentru că nobilul de la Leghia se ridică deodată cu mâna pe pumnalul de argint şi cu faţa schimonosită de furie şi dezgust...

— E o minciună neruşinată! strigă pe româneşte *honorabilis* Mihai Căianu de parcă ar fi fost la el în ogradă şi cineva l-ar fi întărâtat. *Mendacium est! Pater Augustin mendax!...*

Se opri pentru că pater Modestus, pierit la faţă, îl strângea de braţ mai rău ca un cleşte. Bolborosi încă nişte lucruri neînţelese, apoi nu fu în stare să-şi mai aducă aminte nici măcar un singur cuvânt latinesc aşa că tăcu, fierbând mai departe de o silă şi o ură de necuprins.

Papa Inocenţiu, cei doi călugări aşezaţi în picioare în dreapta şi în stânga jilţului său aurit, părintele cardinal Spinola, fratele monah Sebastianus de la *De propaganda Fide,* pater Adam şi pater Modestus îl priveau cu o uimire atât de apăsată de parcă atunci l-ar fi văzut întâia dată. Înţelese că se purtase îngrozitor de prosteşte şi o ciudă fără margini îl copleşi deodată mai rău ca un dezgust. In încăperea plină de zugrăveli dumnezeieşti se lăsă iar tăcerea.

— O să mă gândesc la toate câte s-au spus aici! rosti liniştit sfântul părinte ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit. Dumnezeu ne va ajuta să hotărâm ceea ce se cuvine!... *Deus qui nec fallere nec falli potest...* Acum sunteţi slobozi!... *Pax vobiscum!* Aş vrea, se uită el către Spinola, să mai rămână doar părintele cardinal Paulus...

Încovăierile adânci ale celor ce se plecau să sărute papucul papei Inocenţiu, mişcările bâlbâite pe care nobilul de la Leghia le făcu el însuşi atunci când îi veni rândul să îngenunche şi să-şi pună buzele pe ţesătura roşie cu miros de mosc şi de parfumuri de trandafiri, uşile deschise înaintea soliei pe oriunde trecea nu izbutiră să-i mai scoată cu niciun chip din minte gândul chinuitor că un lucru cumplit, mai presus de mânia neaşteptată şi de purtarea lui cu desăvârşire nesăbuită, se petrecuse împotriva tuturor nădejdilor de izbândă cu care venise atâtea zile pe drum până aici. Îi venea să geamă şi să scrâşnească. I se părea că nu mai vede.

Abia după ce mânia lui se alese, ea căpătă şi chip şi scop. Pater Augustin sicofantul, pe care îl simţea în spatele său, avea o călcătură uşoară. Dacă n-ar fi fost sunetul anume al lespezilor de marmură, n-ar fi simţit-o.

În clipele acelea se jură din adâncul inimii pe întreaga fericire cerească a tuturor creştinilor că nu-l va mai lăsa pe pater Augustin să plece viu de la Roma.

Avea destui oameni înarmaţi şi pricepuţi pentru asta.

CAPITOLUL XVII

Domnia sa jupân Căianu-Valachus, cum i se spunea fostului custode de la Şumuleu de când venise în Iaşi, înveli uşor trupul femeii de lângă el dornic să n-o trezească. Închise apoi ochii gata să se cufunde iarăşi în somnul binefăcător. Patul uriaş şi moale, înfăţat cu pânze albe de in puse peste salteaua de lână şi peste câteva blănuri mari de urs, mişcarea dulce a sânilor ei, abia simţită, atât de odihnitoare ori de câte ori se ghemuia lângă Elina, nu mai aveau însă puterea de a-l trimite iarăşi în starea dorită, de uitare de sine şi de toate. Se întoarse puţin ca să se aşeze mai bine pe pernă. Fără să-şi dea seama, mai mult din obişnuinţă, şi fără să se trezească, Elina se lipi toată de trupul lui păros. Câteva clipe simţi arsura degetelor ei umblând în neştire pe mijlocul şi pe pulpele lui. Nu se mai putu stăpâni şi o strânse la piept. O dorea chinuitor de puternic. Când o simţi însă răsuflând mai departe, la fel de liniştită, se opri încurcat, fără să mai facă nicio mişcare. Nu voia să-i strice somnul.

Rămase încordat şi nemişcat, cu ochii în tavan, cu gândurile desăvârşit limpezite. Afara, ziua mohorâtă de noiembrie, cu zloată aprigă şi vânt, se ghicea puţin prin desimea perdelelor groase şi a obloanelor de lemn de la ferestre. În casă era cald. Era bine.

Îşi aminti iar de faptul că tocmai astăzi, înainte de prânz, urma să se înfăţişeze domniei sale jupânului Miron Costin, marele logofăt al Ţării Moldovei. Cea din urmă ispită a somnului pieri deodată fără nicio urmă. Îi era teamă de această întâlnire de care atârna nu numai starea lui de fugar venit în Moldova, ci şi multe din nădejdile pe care şi le făcuse în legătură cu viitorul. Se simţi copleşit. Neliniştea crescu în el ca o apă.

De fapt, dacă toate urmau după gândurile lui, pricini prea multe pentru îngrijorare nu avea. Până acum avusese noroc. Mult noroc. Prin Elina, pe care o

cunoscuse cu numai doi ani în urmă, pe timpul când el venise scurt timp într-o *visitatio canonica* la Bacău, îşi pregătise nu numai întâlnirea cu jupân Miron Costin, bărbat *humanissimus* cu faimă de mare înţelept şi doxograf, ci şi slujba de diac al treilea la logofeţie. Elina îl ajuta. Frumuseţea ei blândă, copilăroasă parcă, plină de o putere de ispită de sub care încă nu era în stare să iasă, era întrecută numai de înţelepciunea cu care ştia să se poarte şi de încăpăţânarea dovedită ori de câte ori stăruia în ceva.

Pentru întâlnirea lui cu marele logofăt, Elina trebuise, într-adevăr, să stăruie. În numai două luni, din septembrie adică, de când îl găsise iar, fugar nehotărât la Bacău, şi până acum, Elina făcuse tot ce era ea în stare, prin rude, cunoscuţi si prieteni, ca să-l pună în legătură cu marele logofăt, ruda ei, şi, după câte se ştia peste tot în Moldova, un bărbat de o desăvârşită înţelepciune în tot ceea ce făcea. Ea lucrase pentru asta cu hotărâre şi pricepere, cu o putere de dăruire pe care atunci, în urmă cu doi ani, când o cunoscuse în casa unui mare neguţător de ceară, nu fusese în stare să i-o bănuiască.

Era tot într-o toamnă, şi tot pe un timp cu lapoviţă. El venise la Bacău chemat grabnic de fratele Vito Piluzio, mai-marele franciscanilor din cele trei Ţări Româneşti, ca să stăruie pe lângă preoţii ce-şi spuneau catolici să nu mai păcătuiască, însurându-se, să nu-şi mai facă gospodării în oraş, ca toţi mirenii, şi să se apuce, dimpotrivă, să păzească cu mare scumpătate cuviinciosa viaţă de monahi pentru care fuseseră hărăziţi. Parcă vorbise în pustiu şi anapoda. Aceşti preoţi, catolici şi monahi numai cu numele, erau mai bucuroşi să se lapede de papa de la Vatican şi de toată biserica Romei, decât de dorinţa lor atotputernică de a avea neveste şi case pline de copii sau de negoţul de care se ţineau. Unii dintre ei se apucaseră de meşteşuguri, de croitorie şi de ciubotărie îndeosebi şi, cu toate că nu izbuteau să ajungă altceva decât nişte cârpaci nenorociţi, de mânăstire nu le mai păsa nici în treacăt.

Aici o întâlnise el pe Elina, într-o seară la masă, la jupân llarie Pietricică, vestitul neguţător de ceară din Bacău şi unul dintre cei mai puternici pârgari ai oraşului, fost de câteva ori şoltuz chiar. Elina şedea tăcută la masă, în faţa farfuriilor cu mâncare de care abia se atingea, cu gândurile cam împrăştiate. Se simţise săgetat de frumuseţea ei neobişnuită şi atât de blândă, lipsită de orice trufie, de cum o văzuse. Aflase că bărbatul ei, răposatul Teodor Mugur, rudă cu preaputernicii boieri Costini, fost staroste de Putna şi apoi, doar câteva luni, pârcălab la Cetatea Neamţului, murise tăiat de sabie într-o scurtă luptă cu ţăranii de la Războieni, nişte răzvrătiţi, foarte îndârjiţi, rămaşi răzleţi de pe urma înfricoşătoarei răscoale a lui Hâncu.

Elina dăduse atunci semne că pricepe tulburarea lui. Ea avea un rând de case la Bacău, în afară de conacele de piatră de pe moşii şi de casa cea mare de la Iaşi. Îl poftise la ea pentru a doua zi la prânz. Aşa ajunsese s-o cunoască mai bine, s-o asculte şi să încerce, ca monah ce era, s-o împace. Cu o presimţire care la femei nu dă greş niciodată, Elina înţelegea însă, dincolo de cuvinte şi de cuviinţa lor desăvârşită, ceva şi din frământarea lui lăuntrică. Ceea ce le lipsise ca să se apropie şi mai mult unul de altul fusese îndrăzneala.

Noaptea, la el în chilie, unde îl găzduia pater Vito Piluzio, o visase râzând puțin tristă, puțin îngândurată, şi umblând aiurea, undeva, pe nişte zăvoaie ciudate, pline do lumină, unde in iarba înaltă, plină de fluturi albaştri, o aştepta el. Se trezise lac de sudori, se gândise la *dilectissima* doamnă Suzana Cândea, pe care de asemenea o dorea când şedea prea mult despărțit de ea, la celelalte femei, mai ales la o săsoiacă zâmbăreață cu trup de şerpoaică, de la Hărman, cu care se iubise în călătoriile lui prin sate, când dregea orgi, şi se hotărâse îndată să plece îndărăt în Ardeal. Când îşi luase rămas-bun de la ea i se păruse că i se rupe ceva în piept.

Poate de aceea noua lor întâlnire, tot la Bacău, cu două luni în urmă, se petrecuse sub semnul unei anume îndoieli, pe care acum, când el şi-o amintea, o trăia totuşi mai ales ca pe o bucurie. Elina îl văzuse întâmplător în fața hanului din mijlocul oraşului umblând călare şi fără de rasă. Se priviseră neîncrezători, ca şi cum nu şi-ar fi dat bine seama ce se petrece. Ei nu-i venea să creadă că fostul monah poate avea înfățişare aprigă de oştean sau de neguțător. El îi dăduse binețe. Elina îl cunoscuse de îndată şi-i răspunsese.

În aceeaşi seară dormea în patul ei copleşit de simțământul atotputernic că abia în clipele acelea îi fusese dat să înțeleagă într-adevăr nevoia adâncă de dăruire a unei femei. Semăna uneori cu Suzana. Alteori nu semăna cu niciuna dintre femeile iubite de el. De fapt, pe Suzana se străduia s-o uite. Bineînțeles, în asemenea împrejurări, de fratele Vito Piluzio şi de ceilalți monahi catolici de la Moldova nu-i mai păsase.

Din noaptea aceea dorința lui de a nu se mai întoarce nici la Şumuleu şi nici în Ardeal se făcuse hotărâre. Îi trecea prin gând să se întoarcă îndărăt la legea ortodoxă a părinților săi morți de mult de tot, la Leghia, dincolo de Cluj, pe timpul când el era copil încă şi nu înțelegea mare lucru din viață. Ar fi vrut apoi să se însoare cu Elina şi să-i facă neapărat copii, mulți copii, să-i crească şi să uite pentru totdeauna de amenințările de ucigaşi ale tuturor celor care îl urau şi ale oştenilor lui Grigore Peterffy îndeosebi. Elina îl dorea din ce în ce mai hotărâtă. Se ducea pe la biserici şi dădea acatiste rugându-se bunului Dumnezeu să-l ajute, pe el, pater Ioan, să se lase păgubaş pentru totdeauna de traiul nenorocit de monah papistaş ca să-i fie ei soț. Soț vrednic.

Firește, înainte de a primi noua îngăduință a părinților şi a rudelor ca să se mărite, Elina trebuia să dovedească mai întâi că viitorul său bărbat are un rost trainic pe măsura averilor pe care ea le aducea în căsnicie. La fel ca Suzana, n-avea dreptul şi nu putea să facă nimic de capul ei. Boierii Buhuşi, din care se trăgea tatăl ei, cei din neamul Ciogolea, din partea mamei, ca şi Costinii răposatului ei soț nu puteau îngădui să dea averea pe care ea o stăpânea unui ins oarecare, nu numai lipsit de orice stare aşezată, ci şi cu totul necunoscut. Elina ar fi îndrăznit prea mult. Asemenea îndrăzneli nu se iartă. Temerile care o împiedicaseră pe Suzana să fie mai hotărâtă o opreau deci şi pe ea.

O privi iar, stăpânit la fel de puternic de recunoştinţă şi de îndemnul copleşitor de a o frânge în braţe. Faptul că nu voia să-i strice somnul răscolea şi mai mult dorinţa lui aprigă de bărbat întărâtat. Închise ochii. Atingerile fierbinţi ale trupului ei dulce, părăsit în somn, îl chinuiau. Numai după ce auzi ploaia deasă izbind nemilos în obloanele de lemn de la ferestre izbuti să se stăpânească mai departe.

Îi veni în minte că dorinţa Elinei de a-l vedea diac al treilea la logofeţie este pe cât de înţeleaptă, pe atât de greu de înfăptuit. Mai întâi, în slujbă la curte nu intră oricine şi oricum. Apoi, asemenea slujbe sunt, după obiceiurile locului, pentru boieri sau fiii de boieri de aici. El însă ştia bine latineşte, greceşte, nemţeşte şi ungureşte, era în stare să scrie la fel de repede şi de frumos atât româneşte cit şi în limbile străine pe care le stăpânea şi ar fi putut fi folositor acolo unde nici cei mai mari boieri ai ţării nu erau buni de nimic. Pe de altă parte, numai o astfel de slujbă îi putea da lui acea stare de om de încredere pe temeiul căreia se putea gândi la o înrudire cu o boieroaică de neam mare şi atât de bogată. La marele logofăt avea de gând să se înfăţişeze ca nobil şi ardelean ce era, venit în Moldova cu treburi felurite, nu trebuia să spună neapărat care, cunoscut mai dinainte de jupâneasa Elina, care-i era chezaş, şi dornic acum să-şi vândă cunoştinţele lui de om învăţat preaputernicei curţi de la Iaşi. Dacă domnia sa jupân Miron Costin îl primea în slujbă, cel mult în câteva luni Elina ar fi trebuit să-i fie soaţă legiuită. Starea de slujbaş la curte este ea însăşi o mare cinste şi o mare avere. O asemenea cinste este căutată de orice boier adevărat.

Se gândi iar la jupân Miron Costin cu teamă, cu nădejde şi încredere. Se spunea despre marele logofăt că este un om aspru şi foarte hotărât, de care ascultă însuşi măria sa Antonie Vodă Ruset, domnul ţării. Se mai ştia de asemenea că jupân Costin, bărbat falnic şi nespus de învăţat, umblase mult prin toată Moldova cu feluritele lui slujbe, prin Ţara Românească, unde fusese sol la curtea de la Bucureşti, la care avea rude printre marii boieri de acolo, în Ardeal, când cu năvala turcilor care arseseră groaznic oraşul Alba pe timpul principelui Gheorghe Rákoczi al doilea, apoi la Neuhäusel, unde fusese marele război dintre Înalta Poartă şi austrieci, la Constantinopole, la sultanul însuşi şi la marele vizir, în sfârşit la leşi, la slăvitul crai Ioan Sobieski, care-i era bun prieten şi-l primea la petreceri şi sfaturi de taină la moşia sa de la Pielaszkowice. Elina îi spusese că jupân Costin, *auctor* vestit de multe şi felurite lucrări pline de o foarte adâncă ştiinţă, scrise în româneşte, latineşte şi leşeşte, poate fi uneori câştigat sufleteşte de acei oaspeţi din casa lui care se pricep să-i spună lucruri vrednice de luare aminte despre legătura tainică dintre trecutul şi viitorul noroadelor şi ţărilor. Marele logofăt ştia să asculte. Avea obiceiul să spună că timpurile îi apasă pe oameni mai mult ca oricând.

Deschise iar ochii şi de data asta deosebi mult mai bine amănuntele lucrurilor din odaie. Pe masa de lângă sobă se vedea tipăritura uriaşă cu numele *Cantionale Catholicum,* începută de el la Şumuleu şi isprăvită cu aproape trei săptămâni în urmă de meşterul Haupt de la Braşov. I-o adusese un frate iezuit, pater Honorius, de aici, de la Iaşi, care făcea dese călătorii în Ardeal. Prin el, de altfel, ţinea mai departe legătura

cu prietenii părăsiți la mânăstire şi cu rudele strânse în jurul vărului Mihai Căianu de la Leghia, care încă nu se întorsese de la Roma.

Pe lângă masă, se vedeau înşiruite peste blănurile de urs de pe podele nişte jilțuri mari din lemn de stejar lustruit care sclipeau puțin în bătaia luminii strecurate printre obloane. Era ziuă. Icoanele uriaşe acoperite cu foi de argint şi de aur, candela cu muc roşu aprinsă la răsărit, scoarțele mari de pe pereți vopsite în culori stinse, armele atârnate în cuie, toate amănuntele i se păreau lucruri ştiute de foarte mult timp, poate dintotdeauna. Elina îi spunea că aici e la el acasă. Şi el se simțea într-adevăr acasă. Iată, acum ştia să deosebească prin sunetele înfundate ale ploii zgomotul prelung al uşii trântite de slugi, departe, în curtea pietruită, la grajdul cailor; nişte râsete ale fetelor care trebăluiau undeva, dincolo de odăile din spate, la bucătărie; până şi zornăitul lanțului greu de la fântâna din curte, unde se scotea apă.

Mai presus de toate însă, țârâitul molcom al ploii de noiembrie părea un lucru arhiştiut, care ținea aşa, de mult timp, poate dintotdeauna. Se trezi că acest țârâit începe să se prefacă în sunete anume rânduite, ca de lăută cu corzile ciupite foarte încet, aproape pe nesimțite, şi că îi umblă în închipuire amestecat unei porniri necunoscute de bucurie. Era ca o cântare, dar şi ca o chemare neobişnuită, căreia îi plăcea să se i supună. Semăna uneori cu ceea ce scrisese el până atunci în *Magnus Cantus Coelestis*. Alteori nu mai semăna cu nimic. Îi venea să geamă. Cântarea se întindea undeva departe, peste sunetele ploii, peste oraş şi peste lumea întreagă. Răsuflă adânc, fără să-şi dea seama, şi atunci Elina se trezi.

Toate sunetele de mai înainte se risipiră. Se mai iviră câteva clipe, după ce ea începu să-i răspundă blând, cutreierată de dorință. În asemenea clipe semăna şi mai mult cu Suzana.

Apoi nu se mai auzi nimic.

*

* *

Aţâţarea se prelungi mai departe şi în cursul pregătirilor de plecare, apoi şi pe uliţele pline de burniță măruntă ale Iaşilor, pe unde jupân Căianu-Valachus, îmbrăcat cu cele mai frumoase straie pe care le avea, se grăbea de parcă i-ar fi fost teamă să nu întârzie măcar o clipă, şi la intrarea în curtea strălucitelor case stăpânite de marele logofăt Miron Costin, ceva mai jos de mânăstirea Trei Ierarhi.

Din păcate, graba lui era degeaba. Un fecior de casă foarte simandicos, îmbrăcat la fel de strălucit ca un boier adevărat, se ivi în susul treptelor de marmură albă de la intrare şi-i spuse ridicând neputincios din umeri că domnia sa marele logofăt a fost chemat pe neaşteptate la curte. Măria sa Antonie Vodă Ruset trimisese un călăreț anume ca să-l poftească la sfat. Dacă totuşi jupân Căianu-Valachus, adăugă slugoiul, plin de bunăvoință, doreşte neapărat să se înfățişeze stăpânului său, să

încerce neapărat îndată după masă. Jupân Miron Costin primea la el acasă pe mulți dintre boierii țării veniți la Iași cu cele mai felurite treburi. Avea ceasuri anume pentru asta pe care le ținea cu o desăvârșită rânduială.

Jupân Ioan Căianu-Valachus înțelese că a dat greș. Totuși aținirea dulce, plină de bucurie, trăită de dimineață, nu se risipea. Nu se întrista câtuși de puțin. Mulțumi zâmbind slugoiului plin de ighemonicon și ieși iar pe ulițe.

Acasă însă nu-i venea să se întoarcă. Burnița se rărise aproape cu desăvârșire. Era un frig umed, care-i răcorea fața și-l înviora, așa că se hotărî să umble hai-hui prin oraș – pe la bolțile negustorilor, pe ulițe, sau prin biserici și cârciumi, să se sature de mers. Îi plăcea să umble. Cunoștea orașul din călătoriile lui mai vechi în Moldova, dar plăcerea de a rătăci fără grabă și fără scop făcea parte din însuși felul său de a fi.

O luă mai întâi în sus, pe Ulița Mare, care ducea de la casele marelui logofăt pe lângă mânăstirea Trei Ierarhi a răposatului mare domn și autocrator Vasile Lupu. Se opri puțin și se uită la migala neasemuită a ciopliturilor ei în piatră și își aminti fără să vrea de cea dintâi călătorie a sa la Iași. Era atunci foarte nevârstnic – abia de cincisprezece ani – și fusese adus la curtea domnească să cânte la orgă cu prilejul neuitatei nunți a domniței Maria, fiica preafrumoasă a lui Vasile Lupu, cu prințul litvan Janusz Radziwill. Ce frumos i se păruse totul atunci! Și ce viu i se păstrase totul în minte!

De la mânăstirea Șumuleu, unde era efeb plin de râvnă și de ascultare, fusese luat și adus la Iași de însuși mărețul nobil Ioan Kemeny, trimisul anume al principelui Gheorghe Răkoczi cel bătrân la nunta domniței Maria. I se dusese vorba că el știe să cânte la orgă ca un înger. Fusese ascultat deci de *honorabilis* Ioan Kemény, care poposise la mânăstire în drumul său spre Moldova, și, drept urmare, cerut de la custodele de atunci și de la *magister principalis* să fie lăsat să meargă la Iași. Primise îngăduința fără nicio tocmeală. Solia pornită din Ardeal în Moldova era pe cât de strălucita, pe atât de însemnată. Se vorbea că nunta domniței cu prințul litvan trebuia să pecetluiască înțelegerea dintre Vasile Vodă Lupu, craiul leșesc Vladislav al patrulea Vasa și Gheorghe Rákoczi al Ardealului, de a lupta împreună împotriva turcilor. În același timp, se purtau tocmeli și pentru gândita căsătorie a domniței Ruxandra, cea de a doua fiică a lui Vasile Lupu, cu unul dintre fiii măriei sale Gheorghe Rákoczi. Tânăr fiind și plin de multă trufie pentru felul în care umbla la orgă, efebului de la Șumuleu i se păruse atunci că mult dorita biruință împotriva turcilor se va face mai ales datorită felului în care va cânta el.

Jupân Căianu-Valachus zâmbi deodată, fără să vrea. Copilăria lui, plină mai ales de tristețe, de amintirile apăsătoare ale traiului sărac în mânăstire, nu fusese lipsită totuși de unele bucurii. Călătoria la Iași fusese o astfel de bucurie.

Îndată ce solia Ardealului sosise, fusese găzduit cu mare cinste chiar la curtea domnească. El își primise orga dorită, o sculă mică, ușor de purtat pe sus, de la o biserică foarte săracă de aici, a fraților iezuiți. Începuse să cânte laolaltă cu lăutarii locului înțelegându-se cu ei de minune, în toate amănuntele. Era vara, pe timp secetos,

şi el fusese aşezat laolaltă cu ceilalţi cântăreţi chiar în pălimarul cel mare al caselor domneşti. Din acest pălimar, pe o uşă înaltă din fier înflorit, se putea da chiar în încăperile cele mai mari, unde se ţineau ospeţele curţii. Ceilalţi nobili veniţi în solie, adică *honorabilis* Acaţiu Barcsai, mare ban de Caransebeş şi Lugoj, un român neaoş din Bârcea Hunedoarei, care mai târziu a fost ca şi *honorabilis* Ioan Kemény, principe al Ardealului, împreună cu Ştefan Mariassy, curteanul, şi celelalte mădulare ale soliei se înfăţişaseră puţin timp după sosire la însuşi măria sa Vasile Vodă Lupu.

El cântase plin de o mare înfocare sus în pălimar şi putuse vedea de acolo toată desfăşurarea nunţii. Lucrurile se petrecură cu o strălucire mai presus de închipuire. De la Leghia veniseră mulţi nobili ca trimişi ai craiului Vladislav Vasa şi ai altor nobili prea puternici. Toţi aceştia, călăreţi străluciţi şi oameni plini de cuviinţă, erau îmbrăcaţi nespus de mândru. Pe deasupra, erau însoţiţi şi ei de peste două mii de alţi călăreţi, risipiţi prin Iaşi, pe la casele oamenilor, ca să petreacă în veselie şi îndestulare pe cheltuiala lui Vasile Vodă, laolaltă cu oamenii locului. Fapt vrednic de luare aminte, toţi aceşti nobili străluciţi nu-i întreceau în ceea ce priveşte frumuseţea şi bogăţia îmbrăcămintei pe oamenii lui Vasile Vodă Lupu, om cu firea înaltă şi mai mult împărătească decât domnească – după cum îl ştia oricare din supuşii săi. Toţi curtenii săi erau plini de straie de mătase, de ţesuturi filendraş, de blănuri scumpe şi de aurării pe care le purtau ca pe lucrul cel mai firesc din lume. Era apoi o mare bogăţie în toate – la mese, oricare ar fi fost treapta oaspeţilor, la darurile ce se făceau, la toate ivirile în lume ale mirilor. La mesele de la curte erau numai farfurii şi castroane de aur sau de argint. Apoi erau risipite prin toate uliţele oraşului atâtea alcătuiri de cântăreţi, atâtea butii uriaşe de vin şi atâţia împărţitori de plăcinte calde, de halvagii cu siropuri şi zaharicale, că nu li se putea şti cu adevărat numărul. Măscăricii, jucătorii pe sârme, precum şi alţi iscusiţi pezevenghi pehlivani se desfăşurau ori de câte ori le venea la îndemână.

Când a fost masa şi cântăreţii din pălimar au trebuit să zică toate cântările lor cu mare dulceaţă, Vasile Vodă Lupul, un bărbat uriaş, cu privirea straşnică, l-a aşezat în capul oaspeţilor, lângă sine, pe trimisul craiului leah. Veneau apoi mirele Janusz Radziwill, un bărbat înalt, foarte plăcut, cu început de chelie şi mustăţi uriaşe, după el — preaînvăţatul mitropolit Petru Movilă al Kievului, neam cu Movileştii şi Muşatinii din casa domnitoare a Moldovei, înconjurat de episcopi, egumeni şi câţiva călugări de legea răsăritului, apoi solii de la Ardeal, alţi soli străluciţi de prin alte ţări, mulţi boieri falnici şi trufaşi de la Moldova. Mireasa, domniţa Maria, cu mama ei cea scumpă, cu marile boieroaice şt feţele de cinste care o înconjurau petreceau la fel de strălucit într-un alt palat, ceva mai încolo, fără să se amestece cu bărbaţii.

La biserică apoi, mitropolitul Moldovei împreună cu mitropolitul Petru şi cu episcopii şi egumenii aduşi de prin ţară, i-au cununat pe miri după legea ortodoxă. Prinţul Radziwill, cu toate că era luteran sadea şi îşi păstra cu multă cinste credinţa lui, nu s-a împotrivit cununiei ortodoxe pentru că, după cum zicea el plin de o foarte aleasă înţelepciune, ceea ce îi uneşte pe creştinii de pretutindeni este nesfârşit mai însemnat şi mai trainic decât ceea ce îi deosebeşte.

După cununie s-a făcut mai întâi dănțuirea femeilor în locul cel larg de pe caldarâmul bine stropit, unde se ținea de obicei târgul orașului. Câteva sute de boieroaice împreună cu fetele lor, care mai de care mai frumoase și mai falnic împodobite, se prinseseră în cerc larg întinzând hora. Miile de bărbați de pe margine, în frunte cu Vasile Vodă Lupu, cu prințul Radziwill și cu ceilalți preastrălucițI nuntași au privit la ele așezați călări pe cai și zâmbind cu multă bucurie. După obiceiul pământului, la început nimeni nu s-a amestecat în jocul dulce al femeilor. În cercul lor sărea cât putea doar un stolnic bătrân care făcea anumite mișcări cu un toiag de argint împodobit cu flori. Vasile Vodă Lupu ședea drept pe armăsarul său negru, cu frâul și șaua de mătase lucrate în aur și pietre scumpe, se ridica uneori în scări, tot din aur, după cât se spunea, și arăta câte ceva ginerelui său de alături. Atunci paloșul, căciula cu cele cinci diamante cât oul de porumbel și degetele pline de inele se vedeau din pălimarul unde lucrau cântăreții sticlind peste mulțime câteva clipe.

Jupân Căianu-Valachus avea și alte amintiri de la nunta de douăsprezece zile de atunci, dar toate câte îi rămăseseră în suflet erau pline pentru totdeauna de o dulceață pe care niciodată n-ar fi fost în stare s-o povestească îndeajuns. Aceea fusese întâia lui întâlnire cu Iașii. Iubea acest oraș ca și cum ar fi fost al lui însuși.

Cea de a doua nuntă la care fusese adus ca să cânte nu numai la orgă ci și la *clavicordus, clavicyterium* și *psalterion,* cea a domniței Ruxandra cu sălbaticul și fiorosul Timus Hmielnițki cazacul, cu douăzeci și patru de ani în urmă, când începuse să lucreze ca *magister musicae* la Șumuleu, nu mai fusese tot atât de strălucită. Cazacii de la Nipru, între care foarte mulți erau moldoveni fugiți de pe moșiile boierilor, băgaseră țara în sperieți. Toți jidovii din Iași și din alte orașe fugeau de frica lor cu izmenele în vine, care încotro vedea cu ochii. Orașul fusese trist, nunta – făcută sub apăsarea oștenilor nespălați, puși pe pradă – un lucru cel puțin ciudat. Atunci, ca și mai târziu, pe timpul fioroasei răscoale a țăranilor în cap cu Hâncu, orașul i se păruse înspăimântat, gata să se risipească prin pădurile înconjurătoare la cel dintâi semn de primejdie. Era un oraș frumos și trufaș, așa cum îi stă bine oricărei așezări care are norocul să păstreze scaunul țării, frământat însă fără încetare de toate bucuriile, ispitele și răutățile ce se pot închipui.

Zâmbi iarăși și porni mai departe, prin frigul binefăcător al zilei. Aţâţarea lui nu pierea. Feciorii de prăvălie cu glasuri mieroase sau chiar obraznice îi săreau în cale îndemnându-l pătimaș să intre la mărfurile lor să se pricopsească. Doi dintre ei, niște papugii cu îndemnuri de neamuri proaste, încercară să-l tragă de mânecă. Oștenii, curtenii, ușor de cunoscut după scumpetea și croiala straielor, boierii de țară, prăbușiți greoi în rădvane înalte, slugoii de la casele mari, milogii scârnavi și pomanagiii pocâltiți, cu glasuri cutremurătoare sau gângave, călugării, popii și învățăceii gălăgioși de la feluritele școli domnești sau mânăstirești, țăranii proști veniți la oraș, străinii cu priviri bănuitoare, bețivii puhavi, cârciumile, alte și alte case boierești și negustorești – toată foiala neîncetată a Iașilor avea în ea ceva tot atât de odihnitor ca frigul zilei.

Umblă mult timp, fără grabă, fără țintă şi fără scop. Se simțea bine. Singura ispită pe care trebui să şi-o înfrângă de mai multe ori fu aceea de a intra în cârciumi. Oricât de mult i-ar fi plăcut lui un ceas, două de şedere la căldură împreună cu beţivii şi petrecăreții oraşului, înaintea marelui logofăt al Țării Moldovei nu s-ar fi putut înfățişa duhnind a rachiu. Aşa că se stăpâni.

Tocmai de aceea, îndată după prânz, când i se îngădui să păşească iarăşi în curtea falnică a jupânului Miron Costin, starea lui sufletească nu mai era tot atât de senină ca în cursul dimineții. Îi era foame, se simțea obosit şi, pe deasupra, mai puțin încrezător în norocul său.

Feciorul simandicos care îl întâmpină din nou pe treptele de marmură albă de la intrare îl purtă mai întâi într-o odaie mică, plină de oglinzi venetice, unde îşi lăsă căciula de vulpe şi contăşul îmblănit. Jupân Căianu-Vlachus îşi potrivi puțin pletele şi gulerul alb al cămăşii cu horbotele îngrijite de însăşi mâna jupânesei Elina.

Păşi apoi mai departe, pe alte trepte de marmură, străjuite de pereți cu zugrăveli albastre de păsări şi flori, de oglinzi uriaşe şi arme încrustate cu fildeş şi argint. Feciorul îi deschise o uşă neagră cioplită în lemn de abanos cu pomi înalți şi capete de fiare, după care se plecă adânc şi se trase îndărăt lăsându-l înăuntru.

Era o odaie nu prea înaltă, mai mult largă şi încăpătoare decât falnică, împodobită însă atât de ales că nou-venitului i se puse un nod în gât. Pereții zugrăviți în roşu, cu porumbei şi cu frunze iscusit răsucite către tavan, erau încărcați peste tot de icoane mari, acoperite cu aur şi argint. La răsărit, lângă rafturile grele de cărți ale bibliotecii, se vedeau şi câteva candele la fel de migălos lucrate în care pâlpâiau subțire luminile trimise la Dumnezeu. O masă lungă, acoperită cu cărți, hârtii şi felurite mărunțişuri se afla la ferestre. Jupân Miron Costin, marele logofăt, şedea la ea într-un jilț cu spătarul deosebit de înalt avându-l în față pe înalt prea sfinția sa mitropolitul Dosoftei al Moldovei, un bătrân cu privirile blânde, iar în dreapta, aşteptând în picioare, pe iubitul său fiu Nicolae. Toți trei ridicară ochii să privească plecăciunile adânci ale nou-venitului, după care stăpânul casei îi făcu semn să se aşeze pe lavița de lângă uşă şi să aştepte puțin.

Jupân Ioan Căianu-Valachus se aşeză grijuliu de parcă i-ar fi fost teamă că greutatea trupului său ar fi putut strica lavița. În odaie era foarte cald. Acum îl putea privi în voie pe marele logofăt. Era un bărbat înalt şi puternic, ras în cap ca la Ieşi, smolit bine la față şi împodobit cu un contăş scurt de țesătură filendraş albastră. Mâinile gingaşe, cu degete prelungi şi inele pline de pietre scumpe – ametiste, adiamante şi antraxă –, păreau totuşi ale unei femei. Nicolae, fiul său, pe care jupân Căianu-Valachus îl cunoştea de pe ulițe, din timpul când umbla cu Elina prin oraş să-şi pregătească primirea de acum, avea vârsta nedesluşită a trecerii de la copilărie la bărbăție aprigă. Era un tânăr dezmierdat şi ghizdav, foarte evghencios şi foarte lingav la mâncare după câte se vedea, împodobit cu straie de alagea şi de buhur, peste care se încinsese cu un brâu lat de canavăț albastru. Se uita zâmbind cam aiurea, când la hârtia prelungă pe care o arăta iubitului său părinte, când la mitropolitul Dosoftei, când la

nou-venitul. Părea pus să îndeplinească o treabă silnică, de care ar fi vrut să scape. Mitropolitul ridicase capul ca să se uite şi el pe hârtie şi arăta cel puţin tot atât de stăruitor în cetanie ca marele logofăt.

După puţin timp, nou-venitul îşi dădu pe deplin seama ce anume îi frământa pe cei trei bărbaţi. Nicolae arătase tatălui său cuvântarea alcătuită de el în vederea înfăţişării tinerilor boieri Costini la curte, la măria sa preacucernicul domn, evlaviosul stăpân şi de Dumnezeu temătorul Antonie Vodă Ruset, autocratorul Ţării Moldovei, cu prilejul viitoarelor sărbători de iarnă. Costinii cei tineri, trei feciori mândri şi cinci fete ca nişte zâne despre care nou-venitul aflase, tot de la jupâneasa Elina, că fuseseră daţi toţi să înveţe nu numai la şcolile ortodoxe din Iaşi, ci şi la cele catolice din Lehia, trebuiau să afierosească domnului Ţării Moldovei un encomion, adică laude şi cuvinte alese, împodobite iscusit cu flori ritoriceşti şi pilde filozofeşti, cu multe jurăminte de credinţă mai ales. Mărgăritarele cuvintelor, tot atât de frumos îmbinate ca la un poemation cu stihuri iamviceşti sau la un chiriacodromion, trandafirii gingaşi ai zicerilor alese, florile înţelesurilor înalte, pe scurt, toate acele alesături ritoriceşti desfătăcioase, lucrate în antithesis, cu ipervoli, perifrasis şi aligorii preaiscusite, trebuiau să dăruiască măriei sale Antonie Vodă, un bărbat învăţat, plin de megalopsihie, câteva clipe de înseninare. Encomionul, ca o tămâie aleasă, bine mirositoare, era înadins gândit sub înfăţişarea unor preaînvăţate şi preaiscusite caliloghii, bune pentru stările împrejur sau întâmplări de la curte, adică pentru ceea ce în *scientia rethorica* se cheamă *peristasis* sau *ţircumstanţii.* Era un fapt îndeobşte cunoscut că măriei sale, ca oricărui alt stăpânitor de ţară, încredinţat că domnia la care a ajuns este o noua epohă în curgerea şi istoria lumii, îi plăcea să-şi mângâie auzul şi sufletul cu hiristiseli şi vorbe alese.

Marele logofăt începu să citească tare şi cu mare băgare de seamă, întocmai ca un anagnoste, ridicând şi coborând glasul, oprindu-se uneori ca pentru a prinde mai bine înţelesurile mai înalte ale rândurilor de pe hârtie: „Timpurile de demult, pline de *arete,* rosti el limpede, ca la o cuvântare adevărată, cele pline de duh şi înţelepte in născocirile lor, au iscat şi păstrat obiceiul ca la sărbătorile de peste an supuşii să mărturisească slăviţilor domni, slugile stăpânilor, prietenii prietenilor, unul faţă de celălalt şi toţi împreună, îndatoririle şi bunăvoinţa lor, să ureze noroc şi fericire, să-şi aducă dovezi de bucurie, să slăvească pe Dumnezeu atotputernic”...

Aici marele logofăt se opri şi trase cu pana de gâsca pe care o avea în mână nişte semne anume pe hârtia adusă de Nicolae. Citi în gând încă o dată ceea ce rostise mai înainte, apoi adăugă din nou, cu glas tare: „Şi noi, urmând după acelaşi obicei al timpurilor de demult, încercând deci să zburăm călare pe armăsarul Pegas şi să ne apropiem de preafrumoasele grădini ale preaiscusitului Apolo, urăm, din adâncul inimii, măriei sale, preacuviosului, smeritului şi de Dumnezeu temătorului domn, domn şi iarăşi domn Antonie Vodă Ruset, preaputernicul, străluminatul şi pururea pomenitul stăpân milostiv al Ţării Moldovei, toate cele de cuviinţă la sfânta şi slăvită sărbătoare a Crăciunului, când toate cele cereşti şi pământeşti se bucură din inimă de

naşterea Izbăvitorului lumii... Pace pe pământ şi între oameni bună învoire!... Şi pentru că în timpuri de pace este obiceiul ca toţi craii şi domnii pământului să se desfete în frumuseţea grădinilor pline de flori, şi noi, supuşii cei tineri, pentru petrecerea plăcută a măriii tale, am îngrijit şi am semănat cu ierburi frumoase, din vorbe alese şi cu flori agăţătoare, o grădină a lui Apolo în patru colţuri, în care pe lângă fecioarele frumoase din Helicon, Dianele vor duce horele lor dănţuitoare şi oriunde se vor întâmpla să fie cu jocurile lor, peste tot vor găsi şi vor cânta slava strălucită a măriei sale..."

Marele logofăt se opri iar. Mai trecu o dată cu privirile peste rânduri, după care ridică ochii.

— Cred că merge! hotărî el.

— S-ar putea adăuga, îşi dădu cu părerea mitropolitul Dosoftei şi jupân Căianu-Valachus înţelese că bătrânul avea un glas răspicat, pe care numai îndelungata îndatorire de monah şi ierarh i-l mlădiase şi îndulcise, ceva mai deosebit despre slava domnilor care îl laudă fără încetare pe Dumnezeu... Am putea să mai adăugăm încă o închinare frumoasă cu stihos, adică viers... Să se vadă anume la *proimion* şi la *epilogos* deosebirea dintre slava cerească şi fericirea pământească... Să fie puse în *anthitesis*...

— Domnia ta ce zici? îl întrebă marele logofăt şi pe nou-venitul.

Jupân Căianu-Valachus tresări fără să vrea. Nu se aştepta la astfel de întrebare.

— Cred, se grăbi el să răspundă poticnindu-se anevoie, că e o alcătuire care începe foarte bine... Cele arătate de înalt prea sfinţia sa trebuiesc neapărat adăugate... Frumuseţea deplină a unei cuvântări se vede însă la sfârşit... Ştiinţa retoricii ne învaţă că încheierea este de multe ori mai însemnată decât tot restul alcătuirii... La noi în Ardeal aşa îi învăţăm pe tineri...

Marele logofăt păru că se gândeşte. Ridică foaia şi arătă iarăşi câteva amănunte feciorului său. Tânăr dezmierdat şi pedepsit în multe epistemuri adică ştiinţe, cu purtări gingaşe de fată mare, Nicolae se roşi puţin. Dădu din cap că a înţeles. Îşi dădea şi el seama că nu e deloc uşor să fi bărbat iscusit în cuvântări şi mare alcătuitor de siloghisme. Îşi luă lucrarea şi ieşi plecându-se plin de o desăvârşită cuviinţă în faţa mitropolitului.

— Se învaţă multă retorică în Ardeal? dori gazda să ştie.

Jupân Căianu-Valachus simţi fără să vrea nevoia adâncă să înghită ceva. Întâlnirea lui cu marele logofăt începea bine. Neaşteptat de bine. Gazda n-avea nici măcar cea mai mică urmă de trufie.

— În toate şcolile orăşeneşti şi mânăstireşti, se strădui el să răspundă cât mai potrivit cu putinţă, în toţi anii... Chiar şi la tinerii începători... Se folosesc mai ales două cărţi... *Rudimenta rhetoricae* şi *Rudimenta oratoriae,* scoase amândouă la Alba, în anul Domnului 1645... Sunt cărţi bine scrise, mai lămurite decât *Scena rhetorica* — prea încâlcită... Magiştrii şi efebii le preţuiesc mult...

— Preaînvățatul Laurentius Toppeltinus din Mediaş, dori marele logofăt să ştie de asemenea, a fost cumva şi el magistru? Cunosc cartea sa *Qrigines et occasus Transsylvanorum,* tipărită la Lyon în țara franțojilor, cu nouă ani în urmă... Scrie despre români lucruri foarte vrednice de luare aminte... M-am apucat deci s-o întorc pe româneşte... Eu însumi scriu un *Letopiseț al Țării Moldovei...* L-am început anul trecut...

— Ştiu doar, mărturisi jupân Căianu-Vahachus, că Laurentius Toppeltinus a fost dascăl prin casele bogate de la Alba... Îi cunosc şi eu cartea... Alte amănunte despre el n-aş putea însă adăuga nimic...

— Cunoşti bine Alba? dori marele logofăt să ştie.

— Da. Destul de bine, răspunse la fel de poticnit jupân Căianu-Valachus.

Şi răsuflă adânc, ca şi cum teama de a nu greşi cu ceva îl apăsa prea tare.

— Eu am văzut Alba cu douăzeci şi şase de ani în urmă, când oştile de la Iaşi au pătruns în Ardeal alături de cele turceşti împotriva lui Gheorghe Rákóczi al doilea… A fost mare jale!... În numai un ceas, marele vizir Mehmed Köprülü a făcut cenuşă aproape tot oraşul... Dumnezeu ştie, se închină el cu faţa la icoane, câte am născocit atunci ca să-i ţin pe oştenii moldoveni departe de turci... Marele vizir începuse să ne bănuiască de gânduri rele... Nici înainte, nici mai târziu, când am trecut cu ostile lui Dabija Vodă prin Ţara Românească să mergem să ne batem la Neuhäusel, n-am cunoscut atâta prăpăd!... Ni se rupea inima!...

— Alba, ridică jupân Căianu din umeri, nu şi-a venit pe deplin în fire nici acum... Alba tânjeşte!...

— La Alba, dori mitropolitul Dosoftei să afle, stă şi înalt prea sfinţitul Sava... Ştii cumva ceva despre el? Ştii cum o duce cu mai-marii ţării?...

— Am avut cinstea şi bucuria să-l cunosc eu însumi, mărturisi plin de mulţumire jupân Căianu-Valachus. Am fost la el la mitropolie... E foarte iubit de credincioşii săi şi foarte urât de nobilii de la curte... Dacă n-ar fi sprijinit de măria sa Mihai Apafi, nu ştiu cum s-ar descurca cu nobilii...

— Îl supără cumva calvinii? adăugă mitropolitul.

— Înalt Prea Sfinția Sa ştie să se descurce destul de bine cu ei... E foarte iscusit... Are destulă putere...

— Domnia ta, urmă mitropolitul Dosoftei, cunoşti *Cartea ce se cheamă catehismusu,* izvodită de calvini la Alba şi tipărită la Priseaca?

— Da, o cunosc... Şi cunosc şi *Răspunsul* mitropolitului Varlaam din Moldova şi *Scutul Catehismului,* cu apărarea românilor calvini din Ardeal împotriva mitropolitului Varlaam... Şi cartea grămăticului Staico din Târgovişte... Şi multe alte tipărituri româneşti şi străine cu privire la treburile credinţei...

— Şi? îl aţinti mitropolitul Dosoftei.

Jupân Căianu-Valachus simți că în clipele acelea se hotăra soarta lui în Moldova. Înghiți mai întâi în sec de parcă uscăciunea din gât l-ar fi împiedicat să vorbească... Apoi îşi dădu drumul fără urmă de îndoială.

— Faptul că mă aflu aici, rosti el limpede, arată îndestul ce anume am ales şi ce vreau să fac mai departe...

Rămase nemişcat acolo pe laviță, îndurând cu greu privirile grele ale marelui logofăt şi ale mitropolitului. Afară se lăsa întunericul. Lumina candelelor cu miros plăcut de ulei ars şi de mirodenii se făcuse puțin mai vioaie...

— Mi s-a spus, arăta mitropolitul că şi el ştie foarte amănunțit toată starea lui de fugar din Ardeal, că te pricepi foarte bine la ştiința cântărilor...

— La Şumuleu, răspunse fugarul la fel de hotărât ca mai înainte, am fost *magister musicae*... Am alcătuit eu singur numeroase cântări... Am adunat de asemenea şi am tipărit multe cântări de ale altora... Am înfățişat la curte la Alba pe efebii care ştiu *să* cânte şi să joace *theatron*... Îndrăznesc să spun că trăiesc pentru *ars musicae*!... Că ea îmi este şi cale şi scop!...

— Ai întâlnit cumva, îl iscodi la fel de blând dar şi de stăruitor mitropolitul Dosoftei, lucrările unui leah anume Nicolae Gomolca? El a luat psalmii leşeşti ai lui Jan Kochanowski şi i-a pus în cântări foarte alese lucrate după glasurile slujbei ortodoxe... Au ieşit nişte lucruri minunate... Eu însumi le-am folosit când am alcătuit *Psaltirea pre versuri tocmită*... O cunoşti? Am tipărit-o cu trei ani în urmă la Uniev, la Ieşi...

— O cunosc foarte bine... Este foarte răspândită în Ardeal... Şi cunosc foarte bine şi lucrările leşeşti... De Gomolca şi de alți *auctori* leşeşti m-am folosit şi eu în lucrările mele...

Pentru întâia oară de când vorbea, mitropolitul Dosoftei zâmbi moale, cu o pornire de prietenie care putea fi ghicită dincolo de cuvinte. Vorbind despre cărți şi despre ceea ce lucraseră până atunci, pe el izbutise să-l câştige sufleteşte mai repede decât pe marele logofăt. Jupân Căianu-Valachus se simți ceva mai uşurat. Totuşi încordarea nu-l slăbea. Sfatul de acum, care umbla cu ocolişuri, cu întrebări şi răspunsuri lăturalnice, cu o anume dorință de prevedere, era ca o pândă. El voia să cucerească neapărat încrederea gazdei. Marele logofăt dorea în schimb să afle ce hram poartă el cu adevărat ca fugar din Ardeal. Îl pofti deci mai aproape de masă, îi dădu şi lui un jilț, îi puse dinainte nişte cărți, îndeosebi tipărituri în limba românească şi latinească, dar şi câteva nemțeşti şi altele – leşeşti, vorbiră nu ca de la boier şi mitropolit la fugar, ci ca de la învățat *humanissimus* la învățat *humanissimus,* întoarseră cele mai multe lucruri pe cele mai felurite fețe, fără grabă şi fără oboseală, ca la o întâlnire între prieteni, şi timpul trecea repede şi pe nesimțite de parcă el s-ar fi cunoscut cu aceşti bărbați aleşi şi vestiți de foarte mult timp, poate dintotdeauna.

Abia după ce un alt fecior de casă, la fel de minunat îmbrăcat ca şi acela care îl primise la poartă, ceru preaplecat îngăduința să aprindă luminările din policandrul atârnat în tavan, marele logofăt Miron Costin dădu semne că vrea să încheie întâlnirea. Se făcuse târziu. Dincolo de geamuri era un întuneric de nepătruns.

— De ce doreşti, întrebă el de-a dreptul, să ajungi slujbaş la curte la Iaşi? De ce vrei să rămâi în Moldova?

— În Ardeal sunt prigonit şi ameninţat... Am duşmani aprigi care vor să-mi ridice viaţa... Pentru că nu mă simt în stare să mă port la fel de aprig şi să răspund răului cu rău am venit în Moldova... Încerc deci să răspund răului cu bine... Să mă port adică după învăţătura creştină... Vreau să trăiesc liniştit ca să pot scrie cântece... Simt şi ştiu că asta e chemarea mea în lume... Datoria mea...

— Şi pentru asta trebuia să vii neapărat în Moldova ?

— Nu sunt nici întâiul şi am destule pricini să cred, nu voi fi nici cel din urmă dascăl ardelean care cere aici adăpost... În Moldova sunt tot atât de bine acasă ca în Ardeal... E plină Moldova de fugari ardeleni!...

— Cunoşti că leafa de diac al treilea e foarte mică?

— Cinstea de a lucra la curte, rosti fostul monah din toată inima, este mai de preţ decât cea mai mare leafă...

Marele logofăt nici măcar nu clipi. Se păstra la fel de prevăzător ca până atunci. Nu degeaba avea faima că este de o iscusinţă fără pereche în toate treburile ţării, în legăturile sale cu domnii şi craii vecini, cu ceilalţi boieri, cu capii oştirii şi ai breslelor, cu oricine ar fi fost. Dincolo de puterea lui nemăsurată, marele logofăt păstra o judecată rece, pe măsura răspunderilor sale.

— Ce gânduri ai cu jupâneasa Elina? întrebă el de-a dreptul şi la fel de limpede.

— Asta urmează să hotărâm împreună, răspunse jupân Căianu-Valachus, mai încordat chiar decât în clipa în care intrase aici... Am deplină încredere în bunăvoinţa pe care jupâneasa Elina mi-o arată de mai mult timp... Deocamdată eu trebuie să nădăjduiesc şi să aştept...

Marele logofăt îl privi drept în ochi.

— Bine! rosti el după o anumită tăcere. Vino mâine la curtea domnească să mai vorbim şi acolo! Aş vrea să te ajut! Va trebui să-i faci măriei sale domnului o anaforea scrisă!... Vei povesti în ea pricinile pentru care vrei să-i slujeşti!...

Şi îşi plecă privirile pe hârtiile de pe masă ca şi cum ar fi uitat să le aşeze cum trebuie. Era semnul că întâlnirea se isprăvise.

Jupân Căianu-Valachus simţi deodată un nod rău punându-i-se în gât. Se ridică puţin cam anapoda, se plecă adânc spre gazdă, apoi spre mâna dreaptă a mitropolitului pe care o sărută cu desăvârşită cuviinţă. Abia înţelese că acesta îl binecuvântează. Înalt prea sfinţitul Dosoftei îi zâmbea din nou ca unui cunoscut şi prieten, nu ca unui fugar care cere o slujbă.

Ieşi împiedicându-se, închise încet uşa uriaşă, îşi puse aiurea căciula, apoi contăşul de blănuri scumpe. Pe feciorul simandicos care se înmulţea la nesfârşit în apele verzi ale oglinzilor abia îl vedea.

Numai afară, sub lumina rece, se dezmetici puţin. Asta nu-l împiedică să umble însă aiurea, fără să-şi dea seama ce face, pe uliţele înguste, înţesate de case mari sau de maghernițe şi de hanuri. Era întuneric şi frig umed. Era vânt.

Intră la cea dintâi cârciumă mai mult din dorința de a-şi astâmpăra setea îndurată până atunci. Aţâţarea trăită dulce toată dimineaţa încă mai stăruia. Nodul ridicat aspru în gât în casa marelui logofăt trebuia biruit şi el.

Se duse plin de filotimie, cu banii mărunți în palmă, de-a dreptul la tejghea, ceru hangiței, o muiere frumoasă, cu țâțe falnice, nişte felioare de ghiudem de oaie cu un codru de pâine, două oale de vin roşu de Horincea, pe care le bău pe nerăsuflate şi, după ce se răcori, deosebi şi celelalte lucruri din încăpere.

Era o cârciumă putredă, plină de muieri sclifosite, cu beţivi păcătoşi ajunşi la starea de îndobitocire, mai răi ca nişte vite, cu o gălăgie de necuprins, cu cimpoieri şi lăutari cântând de le ţiuia tuturor auzul, cu jocuri întărâtate la care petrecăreții tropăiau de rupeau pământul în două şi îşi pălălăiau pletele, cu măscări scandaloase, cu fum înecăcios de grătare care lăcrima ochii şi un miros ascuţit de friptură arsă şi de curechi acru care intră până în creier. Capiştea tuturor calicilor şi dezdrumaților din Iaşi era această cârciumă, iar nu altceva.

Se gândi să bea încă o oală şi să plece îndată. Elina îl aştepta. Aţâţarea îl podidea iar.

După ce o înghiți însă şi pe cea de a treia oală şi pe a patra, şi pe a cincea, şi simți că băutura îl arde prin măruntaiele stomahului ca un foc, graba către Elina parcă nu-l mai îndemna chiar atât de mult. Îl furnica rău prin mâini şi prin picioare.

Se lăsă în schimb prins de îndemnul din priviri al hangiței, care-i făcu semn că poate, dacă doreşte, să joace şi el.

Ceea ce făcu de îndată repezindu-se fără veste între ceilalți dănțuitori, ridicând brațele pline de furnicături şi strigând deodată atât de năprasnic că toți petrecăreții se uitară la el ca la un nebun.

Fără să ştie prea bine cum izbuteşte să se mişte aşa de uşor, se dărui jocului cu atâta patimă că el însuşi nu se mai cunoştea. Teama de duşmani, norocul său cu Elina, casa strălucită a marelui logofăt şi bunăvoința pe care i-o câştigase îi mai trecură o clipă prin minte, amestecate cu acelaşi simțământ de bucurie sălbatică. Era bine. Bine cu adevărat. Era vesel. Vinul urcat repede la creieri tuna şi bubuia în capul lui dăruindu-i o bucurie ca un chin. Tropotul năprasnic al cizmelor, cântarea diavolească a lăutarilor amestecată cu urletele căpiate ale celorlalți muşterii, cu mişcarea ciudată a pereților, a meselor şi lumânărilor năuce din tavan, sudoarea rece care-i scălda trupul de sus până jos ori de câte ori îşi flutura pletele într-o parte şi alta strigând mai rău ca un apucat nu puteau spune decât în treacăt nevoia lui îndelung apăsată de a-şi ieşi odată şi odată din fire. Acuma îşi ieşea, în sfârşit. Domnul Dumnezeu îl izbăvea. Lumea era a lui.

Se prăbuşi fără veste şi fără sine şi, dacă nu s-ar fi împiedicat de un vecin la fel de apucat ca şi el, poate că şi-ar fi spart capul de mese.

Cu straiele falnice în noroiul podelei, cu râsetele muierilor şi cântecele lăutarilor bubuindu-i fără încetare în cap, jupân Căianu-Valachus zâmbea totuşi mulțumit dând anevoie din mâini şi din picioare, încercând să se scoale, să joace mai departe.

Dacă nu toată lumea, măcar falnicul oraş Iaşi era al lui.

CAPITOLUL XVIII

Măria sa principele Mihai Apafi clipi des de parcă închipuirea care îi lua toată puterea de a voi ar fi fost aievea. Era hotărât. Duşmanul său trebuia ucis. Rămase nemişcat acolo, la masa plină de vase de argint şi de bucate alese, şi pentru un timp, în afară de trupul doborât, plin de sânge al celui pe care îl ura, nu izbuti să mai vadă nimic. Istvané ieşi tocmai atunci din încăpere, dornică să-l slujească ea însăşi la masă cu noi bunătăţi. O auzi ca prin vis.

Se petrecea un lucru pe care măria sa nu-l putea înţelege. Se simţea la fel de singur ca atunci, demult, când ceruse ajutorul turcilor şi se pregătise să se întoarcă în Ardeal. Baronul Ştefan Apor, vistiernicul Ţării Ardealului, şi capul alcătuirii ascunse de duşmani înţeleşi cu Austria, care doreau să-l dărâme, îl făcea să aibă nu numai o stare adâncă de ură otrăvită care-i lua toată vlaga, ci şi o anume înţelegere înfiorată a lucrurilor. Faptul că îşi cunoştea duşmanii de moarte şi că trecuse de la starea de urmărit la aceea de urmăritor în loc să-l întărească însă, îl vlăguia. Un junghi nemilos i se răsucea adânc în inimă. Deodată se închipui pe sine însuşi jos, în noroi, despicat de sabie într-o baltă de sânge, în locul baronului Ştefan Apor. Începu să tremure şi cu toate că dorea să se stăpânească nu izbuti decât cu mare greutate. Simţea îngrozit că se află legat strâns printr-o putere tainică, mai presus de voinţa şi de gândurile lui, de omul care trebuia să piară. Vânătoarea uriaşă pe care groful Teleki o pregătise pe moşiile sale de la Sântimbru pe Mureş pentru toţi nobilii curţii era nu numai un prilej nimerit de a scăpa de un duşman nemilos şi viclean, ci şi o încercare grea, anevoie de îndurat. O clipă se gândi să nu se mai ducă la vânătoare. Nobilii curţii şi solii de la Paris nu trebuiau să fie de faţă la un astfel de omor. Era, bineînţeles, un gând prostesc. Un prilej mai nimerit de a scăpa de vistiernic, de frate-său Lazăr Apor şi, dacă se putea, şi de nobilii Csáki şi Paskó, bunii lor tovarăşi de uneltiri, nu s-ar mai fi putut

găsi prea curând. La o mare vânătoare se pot întâmpla multe. Chiar şi cele mai neaşteptate nenorociri.

Îşi lăsă capul în palme şi închise ochii. Istvané, care intră iar în odaie ca să-i aducă încă o cupă de vin roşu, îl făcu să tresară fără să vrea. O privi câteva clipe prostit. Boureii sânilor goi cu sfârcuri vineții şi toată mişcarea ei lină de muieruşcă isteață nu izbutea să-i spună nimic deosebit. Parcă nici n-o vedea. Apoi înțelese iarăşi şi unde se află şi ceea ce face.

Femeia îi aşează zâmbind cupa de aur dinainte, lângă friptura rece de piept de cocoş, şi se lăsă zâmbitoare în jilțul ei, gata să înțeleagă doar din priviri tot ceea ce dorea el. Era într-adevăr o iubită odihnitoare, a cărei frumusețe plină de putere de supunere îl vindeca de multe din spaimele lui. O privi recunoscător şi îşi întinse mâna spre despicătura straiului de catifea ca să-i mângâie pulpele şi pântecul fierbinte. Gândul la frații Apor, la monahul acela venit de la Roma ca să-i dezvăluie uneltirile lor şi la vânătoarea la care dorea să lovească, era însă mai puternic decât ispita. O îndepărtă încet, încercând să zâmbească. Istvané îşi acoperi supusă trupul alb de zăpadă fierbinte.

— Aşteaptă-mă diseară! făgădui el plin de mărinimie. O să vin iarăşi!

Şi se ridică repede de la masă ca şi cum treburile lui de stăpân de țară nu-i mai îngăduiau nicio clipă de întârziere.

Adevărul era că la altceva în afară de întâlnirea pe care voia s-o aibă din nou cu călugărul care îi adusese veştile despre frații Apor şi de vânătoarea atât de mult aşteptată nici nu se mai putea gândi.

Dichisit deci de însăşi Istvané, care-i potrivea până şi cele mai neînsemnate cute ale straielor, gata de toate datoriile lui, măria sa principele Mihai Apafi o sărută grăbit încă o dată şi ieşi din odaie cu simțământul ciudat că ziua aceea de decembrie era lăsată pentru a hotărî însăşi soarta lui.

În celălalt capăt al palatului, în odaia plină de miros de mosc şi de parfum de trandafiri, la slăvită doamnă Ana Bornemisa, care şedea, ca de obicei, înconjurată de alte doamne nobile şi de Mihai, iubitul lor fiu, nu întârzie decât în treacăt, atât cât se cuvenea ca să arate că ştie de datoriile lui de soț şi părinte. După care se grăbi să părăsească adunarea şi să ajungă în odaia lui de lucru mai uşurat chiar decât dacă ar fi scapat de o povară silnică, îndurată cu greu.

Aici îl aşteptau nerăbdători groful Teleki, cancelarul, şi domnia sa Alexius de Bethlen, mai-marele temnițelor şi al iscoadelor. La intrarea sa, amândoi țâşniră de pe scaune ca scăpați din arcuri. Rămaseră în picioare plecându-se adânc, de mai multe ori.

— Vreau să-l mai văd o dată pe călugăr! porunci aspru măria sa trântindu-se supărat în jilțul de la masa la care lucra.

Alexius de Bethlen se grăbi să iasă ca să îndeplinească porunca. Cancelarul Teleki încercă fără niciun folos să prindă privirile principelui. Măria sa se feri.

— Sunt foarte nemulțumit, mărturisi principele la fel de aspru, de felul în care sunt slujit! Este de neîngăduit ca eu să aflu ştiri atât de însemnate pentru mine însumi şi pentru soarta Țării de la cineva care ar fi putut tot atât de bine să tacă pe cât vorbeşte!... De ce mai avem iscoade?... Şi oşteni?... Şi slujitori?... De ce-i plătim?

Cancelarul Teleki venise, bineînțeles, să dea de ştire despre starea pregătirilor pentru vânătoare. Nu se aştepta să fie certat cu atâta dispreț.

— Iscoadelor, încercă el să îngăime ceva, le este mai greu să afle lucruri care se petrec la curte sau prin casele nobililor... Puterea iscoadelor este măsurată...

— Le mai şi aperi? izbucni principele copleşit fără veste de o căldură nefirească. Când soarta mea e în joc?

Ridică pumnul să lovească în masă, dar se opri la timp pentru că în încăpere intră Alexius de Béthlen, urmat de călugărul acela tânăr şi plăcut la vedere cu care stătuse de vorbă şi ieri. Pater Augustin Balas de la mânăstirea Şumuleu arăta acum odihnit şi dichisit. Se plecă la fel de adânc ca şi nobilii încercând să zâmbească plin de încredere. După care rămase drept, gata să răspundă la orice întrebare.

— Ce-ai căutat la Roma? îl întrebă supărat principele de parcă între întâlnirea lor cu o seară mai înainte şi sfatul de acum n-ar fi fost nicio clipă de întrerupere.

— Am fost trimis, răspunse pater Augustin fără să clipească, la *Congregatio sanctae inquisitionis romanae et universalis* cu treburi de ale mănăstirii şi de-ale credinței catolice în Ardeal. Eu sunt *defensor ecclesiae.* Mai-marele nostru custodele pater Ioan Căianu-Valachus, a părăsit mânăstirea şi trăieşte în preacurvie păcătoasă cu o târfă babiloneană de la Iaşi din Moldova... Nu e întâia oară când se bălăceşte în păcatul curviei. Îi plac târfele… Ca să-l judec însă şi să-l osândesc pe mai-marele meu, am nevoie de binecuvântare de la Roma...

— Şi... fără binecuvântare nu-l puteai osândi?

— Nu. Rânduiala noastră spune că adevărul, binele şi dreptatea sunt lucruri ierarhice...

Principele tăcu pentru câteva clipe. Afară bătea un vânt uscat care zbicea noroaiele şi îndoia mult crengile subțiri ale unui plop din dreptul ferestrei. Timpul era numai bun pentru vânătoare. Călugărul vânăt la față şi pestriț la mațe răspundea scurt şi răspicat, fără nicio urmă de întârziere sau de îndoială.

— Ce este, întrebă măria sa mai departe, această *Congregatio?* Ce legături ai cuvioşia ta cu ea?

— *Sancta Congregatio,* mărturisi monahul, a fost întemeiată de sfântul părinte papa Pavel al treilea prin legiuirea apostolică *Licet ab initio* în anul Domnului 1542... E alcătuită din şase eminentissimi părinți cardinali al căror *praefectus* este însuşi sfântul părinte. Ea judecă, mai presus de orice altă putere bisericească, toate treburile credincioşilor privitoare la buna purtare şi râvna către cele sfinte... Sfântul părinte, papa Sixtilus al cincilea, prin legiuirea sa *Immensa aeterni* din anul Domnului 1588, a aşezat apoi *Congregatio sanctae inquisitionis* deasupra oricărei alte puteri din rândul acelora ce ființează la Vatican... *Congregatio* are în afară de *praefectus,* un

secretarius, care este un părinte cardinal, un *assesor,* un *comissarius,* un *notarius,* un *consultor* şi multe alte mădulare însemnate. *Sancta Congregatio* judecă în mare taină şi dă hotărâri cu privire la feluritele vinovăţii ale ierarhilor, preoţilor, monahilor şi credincioşilor... Numai părinţii cardinali nu pot fi judecaţi de ea... Ca *defensor ecclesiae* la Şumuleu şi în Ţara Ardealului, eu am datoria să îndeplinesc toate cele ce mi se poruncesc de la *Sancta Congregatio*...

— Chiar dacă aceste porunci, dori principele să ştie, sunt împotriva ţării acesteia şi a stăpânilor ei?

Pater Augustin se încruntă puţin vădit strâmtorat. Apoi rosti limpede, fără să clipească.

— Mai presus de orice putere lumească se află puterea lui Dumnezeu din cer. Monahii sunt chemaţi să slujească Domnului înaintea oricărei alte datorii... Totuşi noi nu uităm că orice putere lumească de la Dumnezeu este...

Se lăsă tăcere. Cancelarul Teleki se uita la monah zâmbind batjocoritor. Alexius de Béthlen arăta însă atât de uluit de ceea ce auzea încât părea că nu-şi crede urechilor. Principele înţelese că nu e bine să meargă mai departe pe acest drum. Monahul ştia să răspundă. Schimbă vorba fără nicio altă legătură.

— Spune-mi încă o dată tot ceea ce ai aflat! porunci el. Încearcă să nu uiţi nici un amănunt!

Pater Augustin întârzie încruntându-se ca şi cum s-ar fi silit anume să-şi facă rânduială în amintiri.

— E vorba, ridică el privirile, de faptul că Ungaria şi Ardealul vor fi lovite de austrieci mai repede cât se crede... Tocmai din pricina asta răsculaţii din Ardeal primesc arme şi bani de la Praga... Tot de la Praga pleacă spre Roma ştiri după ştiri despre un mare război care urmează să aibă loc între Austria şi Turcia... Chesariul Leopold a ajuns deci la înţelegeri foarte prielnice cu unele oraşe de aici din Ardeal, cu Sibiul, Bistriţa şi Braşovul îndeosebi, cu unii nobili şi chiar cu o parte din oşteni... Din Ţara Românească înclină de asemenea să se înţeleagă cu Austria o seamă de boieri în frunte cu marele logofăt Şerban Cantacuzino despre care se aude că o să-i urmeze în scaun măriei sale Gheorghe Duca Vodă. Despre Şerban Cantacuzino se mai spune că deşi nici n-a apucat să ajungă pe scaunul domnesc se gândeşte, tot ca Mihai Vodă Viteazul, să adune la un loc Ţara Românească, Ardealul şi Moldova ca să facă o nouă Dacie cu care el să lupte împotriva turcilor, alături sau fără de Austria... Aci în Ardeal, cei ce au cele mai strânse legături cu Praga sunt fraţii baroni Apor, nobilii Csáki şi Pasko, neamul Căianu de la Leghia, precum şi câţiva fraţi monahi din *Societas Jesu*... Biserica apostolică romană priveşte cu deplină înţelegere războiul împotriva păgânilor turci, precum şi supunerea Ardealului de către austrieci... Pe *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia l-am văzut eu însumi Ia Roma... A încercat de două ori să mă ucidă... Domnul, îşi făcu el semnul crucii, m-a apărat de acest diavol...

Se opri ca şi cum ar fi vrut să-şi tragă răsuflarea. Alexius de Béthlen se făcuse aşa de roşu la faţă că părea opărit. Zâmbetul disprețuitor al cancelarului Teleki tot nu pierea. Măria sa însuşi era aşa de uluit că nu izbutea să-şi vină prea repede în fire.

— De ce, încercă el să pună la îndoială credința călugărului, îmi spui toate astea? Cuvioșia ta eşti monah catolic!

Pater Augustin rămase drept, cu privirile la fel de hotărâte.

— Am vorbit despre toate aceste lucruri, mărturisi el, cu pater Vartolomeu Szebelebi, fratele meu întru Domnul şi ruda, se uită el către Teleki, domniei sale măritului cancelar... Pater Vartolomeu m-a lămurit pe îndelete şi foarte temeinic ce înseamnă să fii plin de supunere adevărată față de stăpânii de drept ai țării. Pater Vartolomeu m-a ajutat să mă lămuresc pe mine însumi şi să aleg... Am venit la curte după ce am ales!...

— Chiar dacă asta e împotriva poruncilor şi tainelor pe care le-ai aflat la Vatican?

— Biserica poate fi mult mai bine slujită dacă oamenii ei câştigă încrederea şi prețuirea puterii... Adică a măriei tale...

Pentru întâia oară de când îl primise, principele îl privi pe călugăr drept în ochi. Înțelegea că ura lui față de dușmanii care îl pândiseră să-i ia viața întrece orice închipuire. Îl credea. Şi-i plăceau mai ales jucăriile dialectice cu care călugărul umbla ca să-şi găsească cea mai deplină îndreptățire pentru purtarea lui. Îşi aminti deodată că mai dorise parcă să-l întrebe ceva, dar acum nu-şi mai amintea ce.

— Bine! Eşti slobod! îi îngădui el să plece. Rămâi însă la curte pentru că vreau să te mai văd!

Pater Augustin Balas se înclină adânc şi ieşi închizând uşa cu marc grijă. În soba încinsă de foc se auziră trosnind nişte lemne. Principele se uită lung în urma lui. Fără să-şi dea seama, rămase nemişcat. Îi era teamă.

— Ce facem cu vânătoarea? îndrăzni slab cancelarul Teleki ca şi cum ăsta era singurul lucru care-i trecea prin gând în clipele acelea.

— Țara arde şi baba se piaptănă! izbucni furios Alexius de Béthlen care din roşu se făcuse verde la față de câtă fiere se vărsa în el. De petreceri crezi că e timpul acuma?

Măria sa îi auzi ca prin vis. Închipuirea cumplită cu trupul însângerat al lui Ştefan Apor ciopârțit de sabie şi azvârlit în noroi îi cutreiera iar prin minte mult mai vie şi mai amănunțită decât în odaie la Istvané. Se trezi că răspunde de la sine, fără să-şi dea prea bine seama ce spune.

— De ce nu?... Vânătoarea e aşteptată de toți curtenii!... Grăbiți-vă să nu întârziați!

Şi le făcu semn să iasă şi ei, să rămână câteva clipe singur.

Singur însă se simțea mult mai rău decât împreună cu nobilii. Se ridică de la masă şi începu să se plimbe prin odaie fără să izbutească să pună prea mare rânduială în gândurile lui. Înțelegea bine faptul că prea cuviosul Augustin călătorise la Roma din îndemnul acelui Szebelebi dușmanul neobosit al paterului Ioan Căianu-Valachus. Ca rubedenie a lui Teleki, acest Vartolomeu Szebelebi putea fi într-adevăr un om de credință. Dar ca ins care e în stare să vândă până şi lucrurile cele mai tainice ale

bisericii lui, numai ca să-şi atingă scopul, îl făcea numai scârbă. Într-un anume fel poate că era mai bine aşa. O stăpânire puternică se întemeiază mai puţin pe dragostea supuşilor ei şi mai mult pe felul în care ştie să ia parte la dorinţele lor. Cât priveşte faptul că afla lucruri de aci, de la curtea din Alba, tocmai prin mijlocirea călugărilor de la Roma uimirea tot nu-i trecea. Era cel puţin ciudat ca din lupta fără de nicio cruţare pentru un oarecare prăpădit de scaun de episcop catolic să afle lucruri de-a dreptul înfricoşătoare. Se gândi iar că e singur, neajutorat şi, ca de obicei în timpul din urmă, simţi nevoia să iasă afară, să stea între oameni străini, să-i vadă şi să-i audă.

Adevărul era că tot ceea ce aflase de la pater Augustin se lega foarte bine cu ceea ce ştia el despre starea Ardealului. De faptul că Austria îi ameninţase stăpânirea fără încetare nu se îndoise niciodată. Împăratul de la Praga nu făcea deloc o taină din dorinţa lui de a intra neapărat cu oştile nu numai în Ardeal, ci şi în paşalâcul Budei şi al Timişoarei. Leşii, care nu izbuteau să se înţeleagă cu austriecii în foarte multe privinţe, erau totuşi de părerea că e bine şi e drept ca Austria să-i lovească din plin pe turci unde putea ea mai bine. Acelaşi lucru îl doreau, fireşte, şi domnii Moldovei şi ai Ţării Româneşti şi, cu toate că nu i-ar fi spus-o lui în faţă, aproape toţi locuitorii Ardealului. Ceea ce nu i se ierta cu niciun chip era faptul că el, Mihai Apafi, principele Ardealului, se înscăunase cu ajutorul turcilor şi tătarilor, ale căror jafuri, arderi şi omoruri nemaivăzute sângerau şi acum amintirile oamenilor mai rău ca nişte răni adevărate. Tăria lui se întemeia pe turci. Avea cu ei legături mai mult decât bune. Pe marele vizir Kara Mustafa îl cunoştea drept prieten de nădejde şi-i făcea la date anumite daruri bogate însoţite de cele mai alese urări. Prin vară îi trimisese alături de pungile cu banii de aur, de caii tretini, de valurile de mătase şi cupele de argint, patru feciori tineri, doi saşi şi doi secui, frumoşi toţi ca nişte îngeri şi vânjoşi ca nişte lei, anume ca să-l slujească la curte... Marelui vizir îi plăceau bărbaţii tineri şi frumoşi şi se dădea în vânt să-i găsească şi să-i aducă la Constantinopole de oriunde ar fi fost.

Legături foarte bune avea apoi şi cu vestitul iatrofilozof Alexandru Mavrocordat Exaporitul, numit mare dragoman cu câţiva ani în urmă, şi cu Reis Efendi, cel ce se îngrijea de treburile împărăţiei otomane, cu principii, craii şi împăraţii creştini, în sfârşit şi cu luminăţia sa Selim Ghirai, hanul Crimeii, fiul vestitului Bahadir Ghirai, şi, bineînţeles, cu însuşi măria sa bătrânul Mehmet Sultan, slăvitul heghemon, prea puternicul stăpân al Împărăţiei otomane. Înainte de a porni cu oştile de turci şi de tătari ca să apuce scaunul Ardealului, luminăţia sa Mehmet Sultan îl primise de două ori.

În acelaşi timp tocmelile de pace cu trimişii craiului soare Ludovic de la Paris mergeau pe drumul cel bun. Nădejdile sale de a încheia cu ei tractat cuprinzător şi puternic erau mai mult decât temeinice. Fireşte, lucrurile se desfăşurau cu o anumită anevoinţă din pricină că pentru fiecare fleac de amănunt ivit în tocmeli solii trimiteau repede călăreţi să aducă noi îndrumări şi porunci de la Paris. Asta lungea mult şederea solilor în Ardeal. Altminteri însă totul urma cu cea mai desăvârşită cuviinţă şi cu foarte bune roade. Războiul dintre franţoji şi austrieci, pe de o parte, şi cel dintre

franţoji şi olandezi, pe de alta, se desfăşura şi el destul de mulţumitor pentru craiul de la Paris. Cât priveşte Englitera, unde stările de lucruri din Ardeal erau destul de bine cunoscute încă de pe timpul când răposatul Gheorghe Rakoczi al II-lea intrase în legături strânse cu luminăţia sa Oliver Cromwell, preaputernicul lord oblăduitor, era uşor de bănuit că bunăvoinţa ei se îndrepta spre toţi aceia care se împotriveau puterii catolice a Austriei. Tertipurile englejilor la Înalta Poartă nu erau de lepădat. Niciodată aceste tertipuri nu fuseseră spre paguba principilor calvini de la Ardeal. Ba, dimpotrivă.

Aşadar, pe de o parte, avea pricini de nelinişte, de grijă şi scârbe. Dar pe de alta, lucrurile păreau temeinic aşezate şi destul de trainice.

Singurul lucru care părea a fi mai mult decât îngrijorător în mărturisirile făcute de pater Augustin Balas rămânea duşmănia adâncă a nobililor care îl săpau pe ascuns. Călugărul cu maţe pestriţe nu mintea. Legăturile lor cu Austria ca şi ale orăşenilor şi ale ţăranilor răsculaţi erau un fapt. Domnea aiurea, într-un scaun şubred, peste o ţară frământată fără încetare, pe care nu izbutea şi nici nu mai ştia cum ar fi putut-o aduce la ascultare.

Şi din nou măria sa principele Mihai Apafi se simţi singur şi trist, ciugulit sălbatic de îndoieli nemiloase, ca de nişte păsări negre de pradă, obosit şi scârbit de sine şi de lumea întreagă tot atât de mult ca de duşmanii care îi doreau fierbinte pieirea. Se uită pe pereţi şi i se făcu frig. Trebuia să iasă neapărat în lume, să vadă şi să audă oameni, să scape de gândurile negre care îl sfâşiau sufleteşte. Fără să-şi dea seama îşi strânse dolmanul la gât şi rămase nemişcat.

Răceala înspăimântătoare a palatului îl nimicea.

*

* *

După ce ieşi însă în curte, gata să pornească la vânătoare, măria sa principele Mihai Apafi se răzgândi. Nu-l mai suferea pe lângă sine nici pe protomedicul Abel Todoruţ Josica, nici pe Teleki şi nici pe Alexius de Béthlen. Nu voia decât să stea singur şi posac, cu gândurile lui.

Nu prea avea cum. Mai întâi, trebuia să treacă la pas prin faţa curtenilor descălecaţi şi înşiraţi frumos pe lângă zidul palatului, care de care mai falnic şi mai trufaş. Erau toţi de faţă, înarmaţi straşnic şi aşteptând nerăbdători înaintea cailor împodobiţi cu şei scumpe şi cioltare de catifele cu fire de argint. Păreau nespus de bucuroşi de faptul că măria sa binevoieşte să-şi arunce privirile asupra lor. Sus, în foişorul turnului de la intrare, îşi făceau meşteşugul lor patru tarafuri de cântăreţi cu viori, trâmbiţe de argint şi câteva tobe. Ziceau înadins cântece de vânătoare, care de care mai iscusite.

Lângă trepte, primul care se lăsă privit de măria sa fu groful Mihai Teleki, cancelarul principatului, împreună cu copilăroasa lui doamnă, îmbrăcată gros cu şubă îmblănită şi împodobită cu căciuliță de jder. Calul ei avea valtrapuri de mătase verzui cusute cu fire de aur. Frumoasă ca Afrodita însăşi, Istvané, nepoata cancelarului şi țiitoarea scumpă a măriei sale, o însoțea zâmbind pe mătuşa ei. Amândouă se plecară adânc în fața principelui.

Mai departe, nobilul Balthasar Markcsy, cel ce tocmea treburile din afară ale principatului iar de curând tocmelile lungi şi anevoioase cu solia de la Paris, venise cu *nobilissima* şi trufaşa lui soață, muierea aceea bărbătoasă şi lată în spete, neînchipuit de urâtă, despre care toată lumea ştia că e în stare să călărească mai abitir ca Pentesileea.

Urmau baronul Ştefan Apor, vistiernicul Țării Ardealului, bărbat falnic şi plăcut în purtări, în fața căruia măria sa principele simți că-i îngheață sângele în vine. Baronul duşman zâmbea însă cu supunere vicleană, mândru de calul său şi de sculele de vânătoare cu care se împodobise – două sânețe agățate cruciş pe spate, un cuțit de argint la brâu, başca de două pistoale cu plăsele de fildeş. Scumpa lui soață, doamna Eva, şi preaiubita lor fiică, frumoasa Magda, se plecară în fața principelui pline de cea mai aleasă curtenie. Nobilul Lazăr Apor, fratele văduv al vistierului, cel ce se ținea cu Iudita Căianu, sora paterului fugar Ioan Căianu-Valachus de la Şumuleu, se înclină de asemenea fără să lepede mâna de pe căpăstrul calului care sforăia nerăbdător şi bătea cu copita în pământul înghețat. Măria sa se desprinse cu greu şi trecu mai departe. Îşi simți gura pungă, amară ca ghințura. Îi trecu prin gând deodată că viața oamenilor nu e altceva decât un lung şir de minciuni – uneori plăcute, alteori primejdioase – ale noastre, ale voastre, ale tuturor.

Şirul de curteni pregătiți pentru vânătoare se prelungea apoi cu nobilul Alexius de Béthlen, mai-marele temnițelor, venit, ca de obicei, fără soață, cu *honorabilis* Ladislaus Szekelly, însoțit doar de fiu-său Aron, un tânăr care zâmbea fâstâcit, cu Petrus Alvinczi, bătrânul, cu căpitanii Koloman Mikes, noul Ares, cum îi spuneau doamnele de la curte, care îl doreau, şi Johannes Sárosi, însoțiți şi ei de doamne, cu domnia sa falnicul Fabian Farkas, trimis de nobilii din părțile Ungariei cotropită de austrieci ca să se alăture principelui Ardealului şi craiului de la Paris împotriva Austriei.

Mai departe se aflau înşiruiți înaintea cailor înalții trimişi ai craiului soare Ludovic de la Paris. Mai întâi, ilustrissimul senior François marchiz de Béthune, uriaşul care avea cinstea de a fi capul soliei. Zâmbea vesel, ca de obicei, stăpân pe sine. Lângă el se înclină adânc groful Nicolae Béthlen, cel ce hălăduise pe la Paris şi ştia franțozeste. Urmau apoi înălțimea sa contele Charles Etienne de la Roche aux Moines, bătrânul cu barbă albă, tăiată scurt, plin de obişnuita sa măreție. În ciuda anilor săi părea nespus de fericit că a fost poftit la petrecerea vânătorii. Avea un cal alb, pintenog, care ciulea urechile ori de câte ori trâmbițaşii din foişor sunau mai tare. Frumos ca Adonis, fiul Mirei, nobilul Jean de Brétigny, tânărul cu gingăşii de muiere

care îndeplinea slujba de diac, protomedicul Abel Todoruț Josica, precum şi domnia sa pârcălabul Sigismund Boier de Făgăraş, venit cu treburi la curte dar fără *nobilissima* lui doamnă Suzana, se aflau ceva mai încolo.

În sfârşit, la capătul şirului, adică acolo unde după obiceiurile vânătoreşti de la curte aştepta calul înşeuat şi împodobit cu valtrapuri pe care trebuia să se urce însuşi măria sa, se aflau de asemenea un nou sol de la Iaşi, jupân Iancu Costin, fratele marelui logofăt Miron Costin, şi unul de la Bucureşti, din partea măriei sale Gheorghe Duca Vodă, jupân Barbu Urdăreanu de la Urdari, un boier înalt, vesel la faţă, ginerele marelui logofăt Şerban Cantacuzino.

Măria sa se opri şi, cuprinzând toată adunarea cu ochii, se sili din nou să pară vesel.

— Vă doresc mult spor Ia vânătoare! le ură el tuturor agăţându-şi cel mai frumos dintre zâmbetele pe care le avea. *Dente lupus,* adăugă după Horatius zâmbind puţin cam ciudat, *cornu taurus petit!*

La care întreaga adunare strigă deodată într-un singur glas.

— Să trăieşti, măria ta!

Încălecară deci cu toţii, oştenii curţii deschiseră porţile în mare iuţeală şi alaiul se porni pe ulițe în văzul orăşenilor gălăgioşi adunaţi în pripă la privelişte, urmat într-o rânduială desăvârşită de câteva care înalte pline de alte scule şi marafeturi vânătoreşti, de cântăreţii din turn care se grăbiră şi ei să se urce pe caii lor, precum şi de o mare mulţime de slugi simandicoase şi oameni de casă aduşi de nobili înadins ca să-i slujească la această aleasă petrecere.

Alaiul celor plecaţi la vânătoare, în cap cu măria sa şi cu solii de la Iaşi, Bucureşti şi Paris era aşa de lung că începea la curte şi ţinea până la poarta Sfântului Gheorghe, în partea de răsărit a cetăţii, acolo unde este locul cu schelele spânzurătorilor. Unduind ca un şarpe, însoţit de noi sunete din trâmbiţe de argint, alaiul se strecură afară din oraş şi se rândui la trap mărunt pe şleaul îngheţat către Sântimbru pe Mureş.

Era un timp geros şi uscat, deosebit de potrivit pentru o astfel de petrecere. Măria sa Mihai Apafi călărea harnic cuprins de o stare ciudată, ceva între teamă, dorinţa de a fi prevăzător şi nerăbdare bolnavă. Chipul sfârtecat de sabie al baronului Ştefan Apor dădea să i se ivească iar în închipuire amestecat cu crengile desfrunzite ale pomilor de pe margine.

La Sântimbru pe Mureş falnicii călăreţi trecură pe lângă conacul grofului Mihai Teleki fără să se oprească. Lătrăturile fioroase, chelălăielile şi urletele prelungi înălţate până la cer îi vesteau însă că ogarii, vestiţii ogari ai cancelarului, mai răi decât cele mai rele haite de lupi, sunt gata şi ei să se alăture alaiului. Ei îi amintiră măriei sale de nefericitul Ianos, măscăriciul pitic azvârlit pe fereastră de căpitanul Koloman Mikes la petrecerea din iarna trecută. În afară de botul unei cizme zdrenţuite şi sfâşiate cu colţii în care mai rămăsese doar o bucată îngheţată din laba piciorului, slugile puse de Teleki a doua zi ca să caute stârvul lui Ianos nu izbutiseră să mai găsească nimic.

De data asta, ogarii ţinuţi bine de zgardă şi vârâţi cu boturile în botniţe, păreau de-a dreptul turbaţi. Un *magister venationis* bine cunoscut la curte, bărbat înalt şi trufaş, care se lăuda că nu se îmbăiase niciodată şi-i disprețuia pe toţi cei ce dădeau cu apă pe ei, împodobit însă cu straie de dimie neagră cu găitane şi pene de păun la căciulă, însoţit de şase ajutoare – toţi călări şi înarmaţi la fel de straşnic ca şi stăpânii lor –, ţineau de zgardă pe marginea drumului, la ieşirea din sat, cel puţin patruzeci de câini. La ivirea lor, calul solului de la Moldova se ridică nechezând în două picioare. Jupân Iancu Costin îl bătu cu palma pe gât să-l liniştească. Alaiul porni deci mai departe, pe malul Mureşului în sus, călărind harnic peste nişte câmpuri cu muşuroaie, pe lângă câteva bălţi înghețate, apoi pe la poalele unei păduri tinere care se prelungea în zăvoaiele desfrunzite, pline de cețuri dese, de pe lângă râu. Ţărani uriaşi, cu sarici ciobăneşti pe ei, cu bâte lungi şi topoare, cu priviri fioroase sau numai uimite, prea rar umilite, adunaţi toţi de prin satele româneşti de iobagi ale grofului Teleki, se vedeau şi ei risipiţi ici şi colo, la margini anume alese de acelaşi ţărănoi fudul, *magister venationis,* care acum tăia câmpul ca o arătare, cu haitele de câini după el.

Erau nişte locuri sălbatice, bine cunoscute de nobilii de la curte şi vestite pentru marea lor bogăţie în vânat. Se găseau anume acolo urşi, care acum şedeau, fireşte, în bârloguri ascunse, turme de mistreţi aprigi, haite de lupi, cerbi de munte, coborâţi iarna până la şes, cerbi lopătari, găinuşi de mesteacăn, ierunci blânde, brebi, plotuni şi coluni, căprioare, jderi sângeroşi, râşi, vulpi, iepuri de toate soiurile şi mărimile, oi buzate de pădure, cu coada groasă şi scurtă, mai iuţi la fugă decât cei mai viteji ogari, cai sălbatici din aceia cu coamele stufoase lungi până la pământ, bivoli sălbatici care se ţin pe lângă bălţile înşirate de-a lungul râului, ba chiar, după câte se spunea, şi niscaiva bouri şi zimbri rătăciţi dinspre Munţii Moldovei şi ai Făgăraşului până aici departe, pe Mureş. Vânatul se păstra aşa de bine pentru că măritul grof Teleki dădea pedepse fioroase oricărui iobag care îndrăznea să se atingă de fiarele pădurilor sale. Dacă iobagii săi doreau să vâneze totuşi, învoirea li se dădea numai în schimbul unei părţi aşa de mari din pradă încât cei mai mulţi se lăsau păgubaşi. De altfel iobagii de pe moşiile lui Teleki ca şi de pe mai toate moşiile din Ardeal nu aveau voie să poarte arme de foc. Dacă ei prindeau ceva prin păduri, o făceau cu sulița şi cu arcul, cu laţuri ascunse sau cine ştie ce alte curse care nu-i dădeau de gol nici prin întindere, nici prin zgomot. Vânatul era apoi atât de îmbelşugat că tot ceea ce prindeau sau pescuiau ţăranii cei neascultători şi pururea cârcotaşi nici nu se prea cunoştea.

Un nou sunet de trâmbiţă înălţat subţire în văzduh îi vesti pe nobilii veniţi la vânătoare să se oprească. Pe rând, care cum auzeau, călăreţii îşi trăgeau caii de dârlogi şi rămâneau pe loc. Bătea abia simţit un vânt înghețat. Caii scoteau fuioare de aburi pe nări. Ogarii ţinuţi în frâu chelălăiau a deznădejde de moarte.

Călărind iute de la un pâlc la altul, răspândind mirosuri împuţite mai rău ca Filoctet, *magister venationis* cel împodobit cu pene de păun şi găitane de fir se rugă pe nerăsuflate, amestecând umilința de slugă cu trufia de a se şti ascultat, ca toţi cei de faţă să se îndrepte spre locurile hotărâte de el. Rămâneau pe loc doar cântăreţii şi

bucătarii cu lăutele, trâmbițele, tobele, frigările, tigăile şi cratițele lor pregătite din timp. Hăitaşii, atâția câți putuseră fi adunați, pentru că mulți dintre iobagii lui Teleki fugiseră în munți, la moți, iar alții spre Târgu-Mureş în sus, la răsculați, trebuiau să-şi înceapă lucrul lor dinspre miazănoapte. Slugile cu ogarii aveau poruncă să-i însoțească şi ei până într-un loc anume, după care câinilor li se dădea drumul să-şi facă datoria lor. O parte din *ilustrissimii* vânători trebuiau deci să se ducă mult către răsărit, pe drumeagul care începe de la Surpătura râului, iar alta să rămâne pe loc. La miazăzi, peste apa Mureşului, vânatul n-avea cum să treacă. Locurile până unde se putea înainta spre pădure erau alese cu multă grijă de mai înainte, astfel ca vânatul să cadă tocmai bine în bătaia sânețelor, iar *ilustrissimii* oaspeți să nu se vâneze cumva, doamne fereşte!, unii pe alții. Totul trebuia să înceapă, să urmeze şi să se încheie la sunetele cornului său.

Şi ca să fie şi mai lămurit în ceea ce spune, *magister venationis* ridică repede cornul de vânătoare atârnat de gât cu o curea lungă, puse muştucul de argint în gură şi suflă din adâncul bojogilor umflându-şi mult obrajii înroşiți de strădanie.

Se iscă deodată o veselie nemaipomenită, însoțita de porunci, de ațâțare şi de gălăgia ascuțită a nobilelor doamne. Câteva din ele mărturisiră fără nicio teamă că vor să se lupte cu zimbrii. Altele, dimpotrivă, se mulțumeau numai cu urşii. Frumoasa Istvané se sclifosea galeş înaintea uriaşului marchiz François de Béthune fără să-i fie ruşine.

Măria sa îi urmări pe toți în tăcere. Zâmbea puțin obosit ca şi cum veselia celor de față l-ar fi prins şi pe el.

Când baronul Ştefan Apor, vistiernicul, însoțit de iubita lui soață, doamna Eva, de frate-său Lazăr, văduvoiul, şi de *honorabilis* Ladislaus Szekelly, ceru să meargă spre râu, prin zăvoaie, măria sa mărturisi cu glas tare că tot într-acolo doreşte şi el să-şi încerce norocul. O căldură nefirească, ceva ca o boală sau ca un rachiu tare care-i dădea călduri şi arsuri, îl făcu deodată să năduşească.

Cele ce urmară se petrecură puțin cam aiurea, fără să mai deslușească toate amănuntele. Înțelegea doar ca prin vis că pânda lui începuse şi că dorința de a se purta hotărât şi iscusit până la capăt era mai vie ca oricând. La urma urmei, cele ce dorea el să înfăptuiască acum erau doar începutul măsurilor pe care stăpânirea trebuia să le ia pe ascuns împotriva tuturor nobililor potrivnici ei. În zilele următoare trebuia să gândească şi să hotărască, tot în taină, alte răfuieli şi pedepse mai aprige, mai iscusite, mai înfricoşătoare.

Porni încet către zăvoaie lăsându-l pe baron în față, la o depărtare potrivită, astfel încât încercarea lui de a-l doborî de la cea dinții bătaie de sâneață să nu dea greş. Se lăsă în schimb însoțit de câțiva slujitori de la curte, cu arme şi ei, buni trăgători, la care dorea să ceară ajutor dacă ceva n-ar fi fost în bună rânduială.

Pe zăvoi ceața era ca un zid alb. Baronul Ştefan Apor se depărtă puțin de ai lui fără să descalece. Nişte sunete răzlețe de corn se înălțară departe, apoi chelălăitul haitelor cumplite de copoi dezlănțuiți umplu pădurea de la un capăt la altul.

Măria sa dădu pinteni şi se apropie de baron la o depărtare potrivită. Îl văzu că goneşte singur de-a lungul cețurilor, printre nişte sălcii bătrâne, înțelese că a sosit clipa, aşa că opri calul şi ridică arma. Un frig ca de moarte venea dinspre râu şi-l înjunghia iarăşi în inimă. Trăgaciul de oțel lustruit îi frigea degetele. Dumnezeule mare! Îi era frică! Vâna sau era el însuşi vânat de altcineva!

Când cele dintâi împuşcături se auziră pe aproape, ochi şi trase fără măcar să clipească.

Calul de sub el țâşni speriat şi-l purtă aiurea spre râu, gata să-l dărâme, printre cețuri şi bălți, printre trunchiuri şi tufe ca nişte arătări care-l plesneau ascuțit peste ochi. Abia izbuti să-l oprească.

Se auzeau mai departe chelălăieli fioroase şi nişte arătări fără chip, bivoli poate, trecură durduind pe undeva, pe aproape.

Junghiul din inimă se făcea de neîndurat.

CAPITOLUL XIX

Cu toate că dorea foarte mult să cerceteze el însuşi ce era de fapt cu rana cumplită a baronului Ştefan Apor vistiernicul, cine anume îl împuşcase şi ce urmărise cu adevărat, domnia sa groful Mihai Teleki, cancelarul Ţării Ardealului, nu avu timp după vânătoare nici măcar să răsufle. Ştiri care mai de care mai înspăimântătoare, grămădite dintr-odată la curte, fără răgaz, arătau că numeroase cete de ţărani valahi înarmaţi loviseră iar, cu o furie de-a dreptul înfricoşătoare, câteva din cele mai vestite castele de pe valea Mureşului. La Iernut, Cipău, Moreşti şi Ungheni răsculaţii omorâseră mai multe cete de oşteni de la curte, prădaseră tot ce găsiseră din averea nobililor şi ameninţau să se lase pe firul apei în jos, să vină chiar către Alba. Alte ştiri spuneau însă, dimpotrivă, că ţăranii ar fi dorit să se îndrepte spre Cluj, oraş mult mai bogat şi mai slab apărat, vestit prin neguţătorii, hirurgii şi farmacopolii săi, sau către Târgu-Mureş, unde însă nu prea aveau de ce să întârzie. Veniseră şi ştiri potrivit cărora după ce goliseră pivniţele şi acareturile castelelor de tot ce putea fi mâncat, îmbrăcat sau folosit, după ce dăduseră iama îndeosebi prin turmele de vite, de oi şi de porci, aşadar după ce încercaseră să-şi potolească foamea, cetele de ţărani se trăseseră spre satele mai ascunse dinspre munţi sau, dimpotrivă, îşi luaseră lumea în cap să nu fie prinşi şi pedepsiţi. Cei mai mulţi din aceşti *fugitivi,* adică fugari, se făceau nevăzuţi în Moldova, pe unde, după câte se auzea, li se îngăduia să-şi întemeieze case şi sate noi scutite de dări.

Nobilii, doamnele gingaşe de Ia curte, pline de arţaguri şi pârţaguri, ajunse dintr-odată mai rele ca harpiile, solii de la Paris, întrerupţi de la tocmelile sau petrecerile lor desfătăcioase, erau speriaţi şi scârbiţi. Pe mulţi îi apucase furia împotriva oştenilor, nişte netrebnici care în faţa unor ţărani nespălaţi, înarmaţi doar cu furci şi topoare, nu fuseseră buni de nimic. Pe alţii însă îi apucase o îndârjire aşa de

rea încât se jurau pe luminile veşnice ale vieţii de apoi că-i vor stârpi pe ţăranii cei răi de nu va mai rămâne nici măcar amintirea din ei. Uriaşul Koloman Mikes, noul Atila, spunea acum peste tot pe la curte că doreşte din toată inima să îmbuce la masă numai ficaţi de valah, de ţărani mai ales.

Ca un făcut, tocmai la două zile după vânătoarea de pomină cu rănirea baronului Ştefan Apor, aşadar chiar în toiul cercetărilor pe care începuse să le facă, la curte sosi ştirea neaşteptată că dinspre paşalâcul Timişoarei în sus spre Oradea şi mai sus către Sătmar se mişcă mai multe alcătuiri de turci călăreţi, înarmaţi cu tunuri. Alte ştiri, de la Buda, pe Dunăre, arătau de asemenea că acolo se petrec mişcări de oşti. Ce puteau ele însemna cu adevărat nu era nimeni în stare să spună. Totuşi domnia sa cancelarul Mihai Teleki se gândi cu multă luare aminte la cele mărturisite de monahul Augustin Balas despre gândurile celor de la Viena şi Praga, despre legăturile nobililor din Ardeal cu ei şi înţelese că acum, mai mult ca oricând, în ţară era nevoie de o linişte desăvârşită, pentru ca hotărârile ce urmau să fie luate să nu sufere nici cea mai mică abatere.

Într-o dimineaţă îngheţată, cu frig vânăt şi urme răzleţe do fulgi de zăpadă prin văzduh, domnia sa cancelarul Teleki se grăbi deci să iasă călare pe poarta sfântului Gheorghe, în partea de răsărit a oraşului, însoţit fiind de căpitanii Johannes Sárosi şi Koloman Mikes, bărbat falnic şi foarte războinic care, din pricina unei foarte proaspete beţii, mirosea tocmai acum mai ceva ca o grămadă de bălegar de porci, de câteva slugi de casă, de oşteni straşnic înarmaţi şi ei, ca şi de o seamă de slujitori de la curte. Pornea el însuşi să-i bată şi să-i împrăştie pe ţărani.

Pe câmpul cu spânzurătorile, unde încă mai fumegau rugurile de la o ardere de vrăjitoare – o bătrână din Orăştie omorâtă cu o zi în urmă –, se aflau patru sute de oşteni călări înarmaţi şi ei până în dinţi, însoţiţi de carele mari cu merinde şi oalele bucătarilor, de alte două căruţe cu coviltir unde se înghesuiau cam zgribulite curvele ostăşeşti, nişte muieri înalte, late în spete, bine înfofolite şi grozav de împopoţonate, gata să zâmbească vesele în orice împrejurare, de şase tunuri trase de nişte boi care rumegau liniştiţi, de alte câteva zeci de tacâmuri de cai încărcaţi cu desagi, arme, corturi şi cele mai felurite boccealâcuri ostăşeşti.

La ivirea cancelarului şi a celor doi căpitani care îl însoţeau, oastea se sili să se adune într-o anumită rânduială. Era gălăgie şi o forfotă năucă, plină de înfrigurare, care se prefăcu repede într-o înghesuială nebună şi apoi într-o linişte desăvârşită. Numai din loc în loc câte un cal mai nărăvaş sforăia nerăbdător.

Călăreţii erau gata de plecare. Cancelarul Teleki primi pe căpitanii de steaguri care-i spuseră iute şi poticnit starea oştenilor lor. Le dădu câteva porunci aspre. Puteau porni. Căpitanilor Mikes şi Sárosi le ceru să se ducă în faţă, să umble şi să vegheze neîntrerupt ca totul să se desfăşoare în cea mai desăvârşită rânduială.

Cei doi se înclinară, dădură pinteni şi se repeziră mai departe înaintea oştenilor. Se auziră alte porunci, strigate năprasnic din străfundurile rărunchilor.

Şirul prelung în frunte cu călăreţii drăgani se urni şi domnia sa cancelarul grof Mihai Teleki îşi găsi repede locul, chiar la mijlocul lui, înconjurat de slujbaşi de la curte aduşi înadins să-l însoţească şi de slugile lui de casă.

Înaintau la pas repede prin lumina vânătă a zilei înghețate de decembrie. Dinspre răsărit bătea un vânt tăios care înfigea frigul până la oase. Câmpiile pustii, pomii desfrunziţi şi posomorala întunecată a oştenilor nemulţumiţi, scoşi de la culcuşurile lor calde şi trimişi să lupte la mama dracului, pe coclauri, tocmai pe o vreme câinoasă ca asta, îi dădeau o stare sufletească ciudată, de silă amestecată cu nerăbdare şi furie mocnită. Iscoadele aduseră ştiri ca unele cete de ţărani se îndreptaseră, înaintea lor, către Decea şi Ursoaia, unde îşi făceau repede tabere de luptă, cu şanţuri şi tunuri. Erau tocmai tunurile cetelor de oşteni risipite de ei şi asta îi făcea pe călăreţi să spună cam cu teamă că duşmanii lor sunt grozav de straşnici, greu de ţinut la depărtare şi, mai ales de învins.

Toate acestea şi multe altele, stăpânite de nerăbdarea bolnavă de a da ochii cu răsculaţii şi de a începe, în sfârşit, lupta pentru care fusese trimis să bată noroaiele înghețate ca piatra ale drumurilor pustii nu-l împiedicau, firește, pe domnia sa cancelarul Teleki să se întoarcă mereu cu gândul la treburile de la curte, unde se petreceau de fapt acele lucruri hotărâtoare nu numai pentru soarta principelui Apafi, ci şi a lui însuşi.

Mai întâi, el tot nu înțelegea ce se petrecuse de-adevărat cu baronul Ştefan Apor, vistiernicul, la vânătoare. Dacă ar fi fost împuşcat din greşeală, cum se spunea pe la curte, făptaşul ar fi trebuit să fie repede aflat. Nu era nicio greutate în cercetarea oamenilor care se mişcaseră pe zăvoaie prin preajma lui sau a măriei sale principelui. Dacă se făcuse însă încercarea de a fi ucis pe la spate, ceea ce anumite dovezi lăsau îndestul de lămurit să se vadă, atunci gândul unui astfel de omor putea veni doar din trei capete: de la el însuşi, cancelarul, care habar n-avea de aşa ceva, de la Alexius de Béthlen, mai-marele temnițelor, sau de la măria sa principele.

Numai ei trei fuseseră de faţă la mărturisirile tainice despre cele petrecute şi aflate la Roma de pater Augustin Balas. Dacă însă Alexius de Béthlen sau vreunul din oamenii săi de încredere o făcuse înadins, gândul unui astfel de omor nu putea veni totuşi din capul său gros, de dobitoc mândru, lipsit de orice subțirime a cugetului. Îndemnul venea tot de la măria sa, principele Mihai Apafi. Şi dacă venea de la principe, însemna că măria sa dorește să se lupte cu duşmanii de la curte pe ascuns, să nu-şi pună în cap pe nobilii înrudiţi cu ei, pe prietenii lor şi pe prietenii prietenilor lor, adică pe toţi cei din tabăra care înclina către Austria. Lupta era necruțătoare, dar se purta pe ascuns. Nu întâmplător, atunci când îi dăduse poruncă să plece cu oştenii împotriva iobagilor valahi răsculaţi, măria sa principele îi spusese de câteva ori să prindă vii câţi mai mulţi dintre capii care puteau spune ceva despre ajutorul primit de răsculaţi de la iscoadele venite din Austria. Dacă însă prin mărturia acestor căpetenii de ţărani se putea dovedi în faţa nobililor de la curte că legătura dintre fraţii baroni Ştefan şi Lazăr Apor, nobilii Ştefan Csáki şi Iosif Paskó, Mihai Căianu de la Leghia,

Ştefan Cândea de la Leşnic şi, poate, chiar Sigismund Boier de Făgăraş, pe de o parte, iscoadele încă neprinse ale Habsburgilor şi căpeteniile ţăranilor, pe de alta, este o legătură foarte strânsă, atunci lucrurile se schimbau cu totul.

Măria sa putea să arate lumii întregi că nobilii care îl duşmăneau pe el nu se înţelegeau numai cu Habsburgii, ci şi cu iobagii. Pentru nobili însă nu se află pe lume o fărădelege mai mare, un păcat mai fioros ca aţâţarea la răscoală a fiarelor de ţărani. Nobilii potrivnici dovediţi fie doar şi pentru o oarecare bunăvoinţă în treacăt faţă de răsculaţi şi-ar fi pierdut şi prietenii şi sprijinitorii. Măria sa ar fi putut trece deci pe faţă la stârpirea lor şi a neamurilor lor. Măria sa ar fi câştigat astfel şi pe cei ce înclinau către Austria, punându-i îndată cu botul pe labe, făcându-i să-l asculte supuşi. Ar fi avut alt sprijin aici în ţară. Şi cu un astfel de sprijin altfel ar fi fost în stare să ceară ajutorul turcilor. Ştiut este doar că turcii dau ajutor numai şi numai acelora care sunt în stare să-şi ţină ţara sub ascultare, să nu se facă prea multe tulburări. Plata birurilor pe care ei le aşteaptă la soroacele ştiute nu suferă amânare. De asta măria sa principele îi încredinţase chiar lui, cancelarului, oastea cu care dorea să-i prindă şi să-i stârpească pe răsculaţi. De asta îl îmbărbătase şi-l îmbrăţişase la plecare şi-i spusese că are neapărat nevoie de căpeteniile vii ale ţăranilor.

Cancelarul Mihai Teleki rămase câteva clipe fără gânduri, fără închipuiri. Calul de sub el mergea repede fără să-l hurducăie prea tare. Oastea care îl înconjura înainta mai departe grăbită, cutreierată fără încetare de vântul nemilos. Se auzeau noi porunci răstite şi nişte nechezaturi de cai. De undeva din spate, din căruţele muierilor, se înălţau întretăiate nişte cântece deşucheate. Totul părea în bună rânduială.

Povestea principelui Apafi, se întoarse cancelarul la gândurile sale, cu dovezile de strânsă legătură între nobilii potrivnici, iscoadele împăratului de la Praga şi răscoalele ţărăneşti i se părea numai în parte iscusită. Dacă avea nevoie de anumite mărturisiri, măria sa n-avea decât să şi le pregătească înadins. La nevoie, prin martori mincinoşi. Poate numai faptul că nobilii preaputernici sunt greu de înşelat îl făcea pe măria sa să dorească atât de mult dovezi şi mărturisiri adevărate, de neclintit.

Dar dacă răsculaţii nu-i puteau da aceste mărturii? Dacă ei nu aveau de-a face cu nobilii, oricare ar fi fost ei, decât ca duşmani? Şi dacă totuşi chiar în faţa unor astfel de dovezi nobilii înţeleşi pe ascuns cu Habsburgii rămâneau neclintiţi în hotărârile lor?

La aceste întrebări cancelarul Teleki nu prea ştia ce să-şi mai răspundă. Îşi simţea capul greu. De fapt, totul trebuia gândit nu atât după mâncătoriile josnice, uneltirile şi lupta necruţătoare pentru putere dintre nobili, cât mai ales într-o strânsă legătură cu înfruntarea dintre Austria şi Turcia şi, mai departe chiar, în legătură cu starea dintre celelalte ţări care într-un fel sau altul nu uitau de Ţara Ardealului.

De faptul că în Ţara Românească ura faţă de Înalta Poartăa aştepta doar împrejurarea prielnică să se reverse nu se îndoise nimeni, niciodată. Ceea ce se auzea despre gândurile marelui logofăt Şerban Cantacuzino era cu deosebire vrednic de mare luare aminte. Despre Moldova nu-şi putea face o închipuire prea amănunţită, dar de faptul că şi cei de acolo doreau strânse legături cu creştinii nu se îndoia nimeni. La

rândul lor, leşii îl puteau sprijini pe chesariul Leopold al Austriei sau se puteau ține deoparte. De o legătură de credință între ei şi turci nu putea fi însă vorba. Cei care rămâneau strânşi legați de turci erau franțojii, din pricina învrăjbirii lor vechi cu Austria şi cu toți nemții de oriunde ar fi fost. Era firesc aşadar ca strădaniile de înțelegere dintre principele Apafi, sprijinit de turci şi de craiul soare Ludovic de la Paris, să se apropie cât mai repede de mult doritul tractat. La toate acestea craiul Carol al doilea al Engliterei, care prin solii săi la înalta Poartă îi sprijinise uneori pe principii calvini ai Ardealului, îşi răcea, bineînțeles, foarte repede bunăvoința. Dar Englitera era prea departe de Ardeal, Turcia ceva mai aproape, iar craiul soare Ludovic făgăduia nu numai bunăvoința sa, ci şi bani, mulți bani, iar pe deasupra adăoşag de arme, aşa că măria sa Mihai Apafi n-avea de ales.

Cancelarul Teleki se posomorî. Calul îl hurduca acum prea tare. Se gândise şi se răzgândise la aceste lucruri de sute de ori până acum. Judecata lui nu era în stare să le mai adauge nimic nou. Fireşte, rămânea deschisă întrebarea cine vor fi biruitorii: turcii sau austriecii? El, cancelarul, răspundea de viitorul Țării Transilvaniei şi răspunderea aceasta apăsătoare nu era în stare să-l lumineze cu nimic. Întâmplări de o însemnătate covârşitoare se desfăşurau năvalnic fără el şi, poate, împotriva lui. În ele, se gândi cancelarul mai departe, puterile uriaşe ale viitorului lucrau în ascuns, ca nişte cutremure din adânc, nedezlănțuite încă. Ar fi dorit să înțeleagă măcar ceva din aceste puteri de necuprins. Să nu greşească. Ştia bine că în viață sunt împrejurări care se ivesc ca nişte semne de hotar la capătul unor lungi răstimpuri de bâjbâieli spre o țintă mult dorită şi mult aşteptată, dar niciodată găsită cu adevărat. În asemenea împrejurări fiecare simte nevoia să judece mai aspru tot ceea ce a trăit şi tot ceea ce are de gând să facă, să se înțeleagă mai bine pe sine însuşi în legăturile strânse şi atât de încurcate cu ceilalți oameni. Din nenorocire, o asemenea strădanie nu duce niciodată nicăieri. În ştiința tainică a celor de pe la curte, care citeau semnele încurcate ale zodiacului şi se străduiau să vadă ceva din tainele viitorului, el n-avea nici o încredere. O astfel de ştiință nu-i spunea mai nimic.

Dacă ar fi ştiut, de pildă, că oştile chesariului Leopold au chiar şi cei mai neînsemnați sorți de izbândă, n-ar fi pregetat nici măcar o singură clipă să-l lase baltă pe măria sa bicisnicul de Mihai Apafi şi să treacă alături de nobilii care unelteau. Avea moşii întinse şi castele, avea o soție iubitoare şi copii frumoşi, avea datorii multe şi aspre față de toți ai lui, cei dragi, şi avea, mai presus de toate, puterea. Adevărata putere în această Țară a Transilvaniei binecuvântată de Dumnezeu.

El nu-şi putea îngădui să mai greşească încă o dată. Cine ştie să prevadă lucrurile din timp, fie măcar şi într-o măsură cu totul neînsemnată, se poate tocmi aşa cum trebuie cu învingătorii. Puterea trebuia păstrată. Dorea puterea. Nu mai era în stare să trăiască fără ea. Numai cei slabi şi netrebnici disprețuiesc puterea. Nici o datorie față de nimeni şi nimic nu putea fi mai presus ca nevoia lui adâncă de putere. Nenorocirea era că stăpânirea puterii, oricât ar fi fost ea de mare, nu-i dădea şi ştiința de a hotărî fără greş.

Un tropot năprasnic de cal îi trezi din gânduri fără să vrea. Uriaşul căpitan Mikes venea ca vântul spre el. După ce sosi, îşi opri scurt calul ridicându-l năprasnic în două picioare şi se alătură şi el mersului la pas.

— Ţăranii! strigă el ațâțat şi întărâtat. S-au ivit nişte călăreți la marginea pădurilor dinspre apus!

— Unde? întrebă cancelarul fără să ştie ce să mai adauge.

— Sunt iscoade! Ne urmăresc! Acolo!

— Încercați să prindeți pe câțiva din ei! porunci Teleki, podidit deodată de o căldură neobişnuită. Avem nevoie de ştiri!

— Dacă sunt iscoade, adăugă Mikes, înseamnă că pe undeva pe aproape sunt şi cete înarmate!

— Prindeți-i! îi strigă cancelarul. Trimiteți oameni! Dar fără să întrerupeți mersul oştirii!...

Şi-i făcu semn că e slobod, după care dădu pinteni calului şi se repezi pe urmele lui.

Fără să înțeleagă de ce, aştepta înfruntarea cu răzvrătiții ca pe o binefacere atotcuprinzătoare, râvnită de cine ştie când.

*

* *

În acest timp, o mică parte din răsculații de pe Valea Mureşului erau strânşi în satul Ursoaia, pe malul râului Lechința, către izvoare. Şedeau risipiți prin case, pe la săteni, fără să-i supere însă cu ceva pentru că, deocamdată, unele bucate nu lipseau, iar carele cu oamenii lor de încredere care coborau către Iernut şi Cipău după merinde se puteau mişca fără nicio greutate.

Se trăseseră aici fiindcă se simțeau mai feriți. Iarna, cetele de răsculați nu puteau sta laolaltă. N-aveau îndeajuns de ale gurii. Aşadar, mulți dintre luptători se duseseră îndărăt pe la casele lor, unde aşteptau iepureşte, cu ochii şi urechea la pândă, să iasă cum vor putea din iarnă.

Unii dintre ei încercaseră să lovească în timpul din urmă la curțile nobililor, să-i pună pe fugă sau să-i stârnească pe oştenii de la curte. Era vorba de încăierări cu totul răzlețe, de multe ori fără să aibă nicio legătură una cu alta, în satele pe unde țăranii nu izbuteau în niciun chip să se ajungă cu merindele până în primăvară. Nobilii şi slugile lor de casă scăpate cu viață se grăbiseră să se pună la adăposturi prin oraşe şi cetăți, la Cluj şi la Alba îndeosebi. Încăierările se potoliseră aşadar de la sine şi se auzea că mulți dintre iobagii care fuseseră părtaşi la încăierări se pregăteau să pribegească pe unde vedeau cu ochii, să scape de pedepsele înfricoşătoare ce urmau să vină şi la care toată lumea se aştepta.

Cei mai mulţi dintre ei luau drumul Moldovei, aşa cum se obişnuia din vechime, de când multe din satele şi ţinuturile Ţării Ardealului erau în stăpânirea domnilor de la Suceava. Alţii se îndreptau, dimpotrivă, spre miazăzi, către Ţara Românească, iar alţii rămâneau prin sate, gata să se mişte repede spre păduri la cel mai mic semn de primejdie. Fapt era că satele, în loc să se liniştească, se înfruntau mai departe, fără oprire. Nu era vorba de înfruntări hotărâtoare între răsculaţii înarmaţi pe de o parte şi oştenii curţii pe de alta. Ceea ce se petrecea fără de încetare de mai bine de doi ani de zile, de când se iscaseră cele dintâi răscoale de pe Valea Mureşului, erau nişte hărţuieli neaşteptate, încăierări scurte sau chiar numai răzbunări cumplite, fie când oştenii prindeau la strâmtoare pe niscaiva ţărani bănuiţi de răzvrătire, fie când, dimpotrivă, răsculaţii îi înghesuiau cine ştie unde pe marii lupi nobili. Se făcuse astfel o stare atotcuprinzătoare de neorânduială care se întindea încet dar temeinic nu numai pe Valea Mureşului, ci şi prin alte părţi, îndeosebi pe Someş şi pe Târnave. Deznădejdea săracilor şi cruzimea stăpânilor făceau parte firească din această neorânduială care le părea multora şi fără început şi fără sfârşit. Abia în timpul din urmă se auzise de hotărârea curţii de a trece prin foc şi sabie nu numai pe aceia care luau parte la răzvrătire, ci şi pe toţi ceilalţi ai lor, ba chiar şi satele întregi de unde se trăgeau. Veneau Crăciunul şi celelalte sărbători de iarnă, erau lipsuri cumplite peste tot, multă foamete, multă vărsare de sânge şi lumea părea intrată adânc într-o zodie a neliniştii din care nu mai ştia cum să iasă.

În aceste împrejurări tulburi, într-o dimineaţă geroasă, cu rotiri nehotărâte de fulgi răzleţi de zăpadă prin văzduh, la casa cea mai apropiată de pădure din satul Ursoaia, a unui oarecare Mitru Sabău, iobag de pe moşiile contelui Haller, se găseau adunaţi câţiva din cei care fuseseră necontenit în răscoală încă de la dezlănţuirea ei cu doi ani în urmă. Şedeau unii în faţa altora la o masă noduroasă de brad, cu şubele miţoase lepădate pe laviţe, cu feţele posomorâte şi privirile întunecate. Focul uriaş de pe vatră ţinut viu cu două bucăţi mari din trunchiuri de stejar dădea o căldură puternică. Casa întreagă n-avea de fapt decât o singură încăpere, aceea în care şedeau ei, cam scundă şi cam strâmbă, aşa că unora dintre ei căldura de pe vatră le încălzea şalele. Îi moleşea.

Se găseau anume acolo domnia sa meşterul Gheorghe Brad, curelarul din Luduş, cel dintâi şi cel mai de credinţă tovarăş al răposatului Bucur Păcurar, cel ce pornise răscoala şi murise în temniţă la Alba când încercaseră să-l scape, badea Martin Butnar de la Reghin, care îşi mângâia liniştit pletele bălane şi faţa prelungă, îmbrăcat la fel de îngrijit ca întotdeauna, fostul magistru Petru Luncan, slăbit mult şi otrăvit parcă de griji mai rău ca de o boală, precum şi badea Mitru Sabău, cinstita gazdă, un văduvoi uriaş, fără copii şi fără rude, cu faţa încruntată şi posacă din pricina unor dureri la mâna stângă.

Meşterul Brad îşi mângâia apăsat mustăţile groase şi cu toate că dogoarea focului de pe vatră nu înceta nicio clipă, i se părea uneori că-l ia cu frig. Nemulţumirea şi furia pe care abia şi le mai stăpânea îl podideau iar.

— Ai spus, îl învinui el mai departe pe fostul magistru Petru Luncan, că nobilii cu care ţii legătura ne vor ajuta! Că doresc mult s-o facă!

— Mi s-a spus şi mie, îl privi fostul magistru în ochi, că sunt unii nobili care privesc cu deplină mulţumire pieirea în lupte a unor oşteni de la curte!... Ei sunt duşmanii lui Apafi!... Sau ai lui Teleki!...

— Ai mai spus de asemenea, nu-l slăbi curelarul, şi încolţindu-l cu întrebările simţea că-l ia şi mai tare cu răcoare şi călduri, că o să încerci să ne faci legături bune cu aceşti nobili!... Că ei au cete înarmate pe lângă case! Şi arme. Multe arme!...

— Am făcut tot ce m-am priceput! se apără fostul magistru. Mai mult, ridică el din umeri, n-am fost în stare!... Unora din nobili le place, într-adevăr, că Apafi n-are linişte. Îl urăsc! De aici însă până la unirea lor cu iobagii care au dat foc castelelor şi i-au omorât pe stăpânii de moşii şi pe nobilele lor doamne e cale lungă!... Frica lor de răscoale e mai mare decât aceea faţă de Apafi!

— Nobilii care îl duşmănesc pe Apafi, băgă de seamă Martin Butnar, se înţeleg mai bine cu Praga decât cu noi!... De noi le e teamă!...

— Corb la corb nu scoate ochii! adăugă şi Mitru Sabău, fără să-l întrebe nimeni, nimic.

Se lăsară câteva clipe de linişte. Focul uriaş trosnea mai departe pe vatră. Prin ferestrele mici cu ochiuri murdare – parte din sticlă, parte din băşică de porc uscată – răzbea o lumină tulbure, lipsită de putere.

— Ai spus că ai legături, urmă badea Gheorghe Brad cu aceeaşi pornire de om obosit, chinuit de boală şi de griji rele, cu *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia! Şi cu *honorabilis* Ştefan Cândea de la Leşnic!... Cu vară-sa Suzana!... Că toţi aceştia sunt în legături foarte bune cu pârcălabul Sigismund Boier din Făgăraş...

— Şi nu cumva, începu Martin Butnar să zâmbească subţire către tovarăşul său, vrei ca prin nobilii Căianu şi Boier să ajungi la însuşi principele Apafi? Să-ţi dea chiar principele o mână de ajutor ca să-i striveşti pe nobili?

— Nobilii, dădu gazda din cap, nu se vând unii pe alţii când e vorba de răscoale! Ei se vând numai când e vorba de mâncătoriile dintre ei! De duşmăniile şi uneltirile lor de la curte! De averile lor!

Meşterul Brad nu se socoti dator să răspundă. În ciuda căldurii din odaie, pe spinare îl lua mai departe cu frig. Dacă badea Mitru Sabău, care îşi pierduse într-o încăierare cu cătanele petrecută prin vară, atât muierea cât şi feciorul numai bun de însurat, i-ar fi dat şi un sfat ceva mai folositor decât zicalele lui arhiştiute, i-ar fi fost mult mai recunoscător.

— Eu cred, încercă meşterul să nu piardă din vedere ceea ce urmărea la sfatul de acum, ca trebuie să luăm iar...

Se opri fără să vrea pentru că pe drumul îngheţat care ducea de la casa lui Sabău către sat se auzi un tropot năprasnic de cal. Îşi încordă urechea ca să audă mai bine şi când îşi dădu seama ce se petrece se ridică înfrigurat încercând să-şi împingă scaunul de lemn îndărăt. În aceeaşi clipă uşa se dădu deodată la perete. În lumina ei se

ivi gâfâind Pál Asztalos, fratele lui lmre, cel omorât în temnițele lui Alexius de Béthlen după lovitura neizbutită când încercaseră să-l scape pe răposatul Bucur Păcurar. Avea fața vânătă de frig şi pe mustața lui groasă răsuflarea fierbinte se făcuse promoroacă.

— Vin oştenii! strigă gâfâit Pál, ca şi cum oamenii curții s-ar fi aflat chiar în spatele său.

Ceilalți bărbați din încăpere se ridicară de asemenea şi se grămădiră spre uşă. Meşterul Brad ieşi chiar în curte, în frig. Se trezi de parcă cineva ar fi aruncat peste el o găleată cu apă rece. Pe ulița satului nu se vedea nimic.

Peste câteva clipe, îndărăt în odaie, află însă destule amănunte de la Pál, şi despre mărimea oştirii cu care venea cancelarul Teleki, şi despre satele pe unde oamenii săi căutaseră casă cu casă după răsculați sau rudele lor, şi despre tunurile cu care se pregătiseră pentru luptă.

Meşterul Brad se încruntă câteva clipe. Se hotărî să pornească el însuşi în întâmpinarea lui Teleki, să-şi dea singur seama de ceea ce se petrece şi ce anume trebuie să facă.

Îşi puse sarica şi căciula, încălecă, ceru lui Butnar şi magistrului Petru să rămână în sat, să-i pregătească pentru orice împrejurare pe oamenii risipiți prin case, şi el porni repede însoțit doar de alți cinci răsculați chemați în mare pripă şi pregătiți să-l ajute şi să-l apere.

Până pe la prânz, după un umblet năuc prin frigul vânăt şi noroaiele înghețate piatră ale câmpurilor pustii, era pe deplin lămurit asupra acelor lucruri. Anumite semne îl făcură să înțeleagă plin de îngrijorare că satul Ursoaia de pe Lechința, unde şedeau pe la casele lor cei peste o sută de bărbați cu care încerca să iasă din iarnă, fusese înconjurat din timp şi pe departe de mai multe pâlcuri de călăreți de la curte. Grosul oştirii aduse de cancelarul Mihai Teleki se grămădea însă înaintând fără oprire pe drumul care apucă spre miazănoapte de la vărsarea Lechinței în Mureş. Primejdia de a fi luați ca din oală era mai mult decât apăsătoare. Meşterul Gheorghe Brad nu înțelegea cum era cu putință ca nişte pâlcuri de oşteni aşa de însemnate să se apropie de Ursoaia fără ca oamenii săi de pază să-i dea de ştire mai din timp. Se gândea la înşelăciune şi vânzare şi iar îl lua cu frig pe şira spinării. Se mai gândea uneori şi la faptul că se putea să fie biruit şi atunci îşi aducea singur învinuiri aspre că-i rugase pe ceilalți tovarăşi ai săi să rămână împreună cu el la Ursoaia. Era răspunzător pentru viața fiecăruia. Dacă scutirile de dări, de corvezi şi de celelalte multe şi nenumărate angarale, pe care cu ajutorul fostului magistru Petru Luncan le puseseră pe hârtie ca să ştie bine ce cer de la stăpânire, nu aveau sorți să se împlinească, atunci ar fi fost de o mie de ori mai bine să se fi risipit toți din timp, să lase baltă luptele cu oştenii şi să se tragă ca nişte oameni cuminți la locuri mai blânde prin Moldova şi Țara Românească, unde pribegeau de sute de ani toți nemulțumiții din Ardeal. Acuma, firește, era prea târziu. Pierduse în această răscoală şi nevasta, pe blânda şi buna Marina, şi pe cei doi feciori, Pavel şi Costea, nişte flăcăi căzuți într-o luptă nenorocită pe dealurile domoale

dintre Ungheni şi Bălăuşeri, şi casa de la marginea Luduşului, şi averea şi liniştea, şi tot ce era al său. Mai avea doar viaţa şi otrava sufletului. Şi ura. Şi nevoia de răzbunare, niciodată stinsă. De fiecare dată când o visa pe Marina, ridicată bolnavă de acasă, apoi lăsată să moară pe drum de nobilul Blasius Csupor de Monoszlo, un nepot mai tânăr al lui Teleki, cel ce strângea dările şi-i adusese, de fapt, cu doi ani în urmă în starea de răscoală împotriva stăpânirii pe toţi bărbaţii zdraveni de muncă din Luduş, umbla năuc cel puţin o zi-două rugându-se la Dumnezeu de răzbunare sângeroasă ca pentru cea mai bună doftorie folositoare de suflet. Visase de asemenea că Dumnezeu însuşi îl lăsase pe lume pentru a face dreptate. Era adânc încredinţat că Marina stă lângă ei în luptă, ca să-i ajute lui. Că trebuie să aibă nădejde. Şi că va birui.

Deocamdată însă în înfruntarea cu Teleki nu prea ştia cum. Îl îndemna îndrăzneala să încerce să se furişeze repede cu oamenii săi chiar pe sub nasul pâlcurilor trimese să-i înconjoare. Ar fi putut scăpa. Dar, pe de altă parte, gândul că s-ar fi putut totuşi să biruie o oaste atât de aleasă, aflată sub porunca însuşi grofului Teleki, îl chinuia mai rău ca o ispită. O asemenea biruinţă i-ar fi dat mai departe o faimă şi o tărie pe care nimeni şi nimic nu le-ar mai fi putut surpa. Se hotărî deci să iasă în întâmpinarea cancelarului.

În aceeaşi zi, pe la prânz, meşterul Gheorghe Brad curelarul călărea iute pe drum la vale către Mureş, înconjurat de magistrul Petru Luncan, de badea Martin Butnar, de badea Mitru Sabău, de Pál Asztalos şi de alţi câţiva oameni de încredere. Îl urmau peste patruzeci de bărbaţi călări, bine înarmaţi cu săbii, topoare şi flinte şi alţi vreo cincizeci care, neavând cai se sileau din răsputeri să nu rămână prea mult în urmă. De la Decea şi Mirăslău, dacă era timp destul, ca şi de la Iernut, Cipău şi Moreşti, urmau să mai vină ceva ajutoare – încălărate şi ele – cel mai târziu până spre seară. Felul luptei, mişcările oamenilor săi, învăluirile, hărţuielile şi vicleniile cu care doreau să-i aducă în cursă pe oştenii lui Teleki, odraslele dracului, erau bine gândite. Bătea vântul şi parcă dădea să se lase cu viscol. Prin văzduh cutreierau uneori, în răstimpuri scurte, pale mari de viscol încărcate cu ace de gheaţă şi fulgi de zăpadă. Dealurile şi câmpurile se acopereau încet de o pojghiţă albă de nea.

Lupta începu mai întâi doar ca o încercare plină de prevedere atât din partea unora, cât şi a celorlalţi. Nişte cete mici de călăreţi de la curte se aflau pe drum ceva mai în faţă şi umblau cu mare băgare de seamă ca să-şi dea seama de ceea ce-i aşteaptă pe cei din spate, adică grosul oştirii lui Teleki.

La ivirea ţăranilor înşiruiţi pe drum, se opriră, îşi ridicară flintele şi traseră. După care dădură dosul repezindu-se îndărăt la oastea lor.

Meşterul Brad nu se grăbi să-i urmărească. O mică parte din oamenii săi se sileau umblând pe nişte drumuri de pădure să ajungă într-o parte şi alta chiar în coastele oştii lui Teleki. Abia atunci când ei începeau să tragă, aşadar când călăreţii duşmani erau prinşi ca în cleşte, s-ar fi putut trece la lovitura hotărâtoare. Cei ce urcaseră pe dealul dinspre apus aveau şi un tun purtat înainte de două perechi de cai. Bubuitul acelui tun era tocmai semnalul de năvală pentru oamenii meşterului Brad.

Acest bubuit nu se lăsă prea mult aşteptat. Se auzi deodată, de undeva din dreapta, rupând parcă zidul cenuşiu al zilei, dărâmându-l de la cer până la pământ, peste toate pădurile desfrunzite din jur. Li se răspunse de îndată cu toate cele şase tunuri ale oştirii care traseră pe rând, fără nicio întârziere, nu însă spre deal, cum se aştepta meşterul Brad, ci chiar deasupra cetelor de ţărani de pe drum. Undeva, la coada şirului, una din ghiulele făcu proaşcă între oamenii care nu izbutiseră să înainteze prea repede. Pál Asztalos se grăbi să iasă din rânduri şi să se repeadă cu o parte din luptători drept înainte, pe urma cetei trimise de Teleki. Cei rămaşi pe loc se grăbiră şi ei de o parte şi de alta a drumului, peste poienile ninse, gata să se bulucească în nişte viroage cunoscute din timp, bine ascunse de trunchiurile mari şi de tufele desfrunzite.

Nu avură timp s-o facă pentru că oamenii lui Pál Asztalos se întoarseră cu aceeaşi repeziciune cu care porniseră la vale. Pe urma lor, călăreţii lui Teleki veneau ca nişte haite dezlănţuite.

În acelaşi timp, tocmai din văile unde o parte din răsculaţi voia să se ascundă, se iviră alte şi alte cete de oşteni de la curte. O parte dintre aceşti oşteni descălecau şi se pedestreau cu mare repeziciune. Răsculaţii se dădură îndărăt şi se grămădiră din nou de-a lungul drumului. Într-o clipă, meşterul Brad înţelese că e înconjurat de peste tot şi că altă cale de scăpare nu-i mai rămâne decât să lupte, faţă în faţă cu Teleki însuşi.

Bătălia se desfăşură repede cu o furie şi o cruzime nemaivăzută tocmai pentru că izbânda era singura cale a răsculaţilor de a mai scăpa cu viaţă. Oşteni şi răzvrătiţi se amestecară, se loviră şi se călcară în picioarele cailor cu o hărnicie pe care strigătele sălbatice şi vântul îngheţat care-i cutreiera pe toţi, fără alegere, nu făcea parcă decât s-o înteţească.

Prăpădul celor porniţi din Ursoaia fu de neînchipuit. Meşterul Gheorghe Brad îi văzu căzând lângă el mai întâi pe Martin Butnar, cu ţeasta despicată de sabie, apoi pe Pál Asztalos, înjunghiat pe la spate, în sfârşit, pe Mitru Sabău, doborât cu arcanul şi târât pe jos, cu faţa în ţarină.

Atunci îi trecu prin gând că trebuie să fugă, să încerce să scape cu viaţa. Lovi scurt pe oşteanul din faţa lui, un rănit care şi aşa abia se mai ţinea în şa, ochi înfrigurat locul pe unde se putea strecura şi dădu pinteni.

Împrejurarea părea să-i fie prielnică. Calul săltă peste nişte morţi, apoi peste o groapă cu apa îngheţată şi se repezi năuc înainte. Dincolo de marginea pădurii putea fi scăparea. Nu mai apucă să ajungă acolo. Un laţ prelung de arcan îi căzu deodată pe umeri şi înainte chiar de a-şi da seama de ceea ce se petrece se simţi strâns de gât până la sufocare. I se făcu negru înaintea ochilor. Smuls din şa, căzut şi târât pe pământul îngheţat, cu faţa sângerată în gloduri şi vreascuri ninse, meşterul Gheorghe Brad curelarul fu purtat repede, undeva, într-o latură a câmpului de bătaie.

Aici, oşteanul care îl dobândise struni calul şi se opri, în sfârşit. Descălecă iute şi se apropie de cel căzut cu sabia în mână. O clipă îl privi ca pe un lucru ciudat. Apoi îl lovi crâncen cu latul săbiei, undeva, peste braţ şi peste gură. Dădea aprig de parcă ar fi dorit să se uşureze de ceva.

Meşterul Brad simţea şi înţelegea totul doar ca prin vis. Apoi nu mai înţelese nimic.

CAPITOLUL XX

Jupân Ioan Căianu-Valachus se uită la tovarăşii săi de masă de parca ar fi dorit să se apere. Toţi trei îi cereau apăsat să se hotărască să meargă neapărat cu ei, dar el tocmai asta nu era în stare. Şedeau într-o odaie mică şi foarte afumată la catul de sus al hanului ţinut în mijlocul Iaşilor de jupân Constantin Mustăcilă, care le şi dăduse încăperea aceasta să aibă unde să se întâlnească, şi se tocmeau fără încetare şi fără folos, cu o încăpăţânare şi o furie mocnită, greu de stăpânit, de mai bine de câteva ceasuri.

Honorabilis Mihai Căianu de la Leghia, vărul fugarului, era şi cel mai aspru. Fostul magistru Petru Luncan şi pater Andrei Cassai, care se hotărâseră să-l însoţească la drum prin nămeţi şi pe un timp plin de vitregie ca acesta, îi ţineau isonul adăugând când şi când unele băgări de seamă pline de miez. Erau însă la fel de hotărâţi ca şi nobilul de la Leghia, iar încăpăţânarea fostului lor custode li se părea dacă nu ciudată, cel puţin de neînţeles. În odaie se făcuse cald. Toţi îşi lepădaseră şubele şi căciulile ca să se simtă mai în voie şi, dacă n-ar fi fost cuvintele grele şi învinuirile nesăbuite pe care şi le spuseseră fără încetare chiar de la începutul întâlnirii poate că totul ar fi semănat a sfat plin de cuviinţă între vechi prieteni. Oalele cu vin de pe masă, resturile de friptură de porc şi de pâine risipite pe lângă talgerele de lemn unsuroase şi pe podele, miejii de nucă buni să fie mestecaţi cu miere când gustau vinul negru de Cogâlnic l-ar fi putut face pe cineva care intra acolo în odaie să creadă că dă peste o petrecere tihnită între prieteni plini de voie bună. De fapt, era o tocmeală aprigă, atât de înverşunată, că jupân Căianu-Valachus se simţise aproape tot timpul năucit de uimire, de teamă şi de furie cu greu stăpânită. Pe ferestrele mici ale încăperii care dădeau chiar deasupra uliţei Blănarilor oraşul se vedea înzăpezit, cufundat în troienele uriaşe ca într-o mare albă, încremenită pentru totdeauna. Uneori, sănii mici, cu

armăsari focoşi împodobiţi cu zurgălăi, zburau ca gândul pe aceste ulițe şi atunci liniştea oraşului se spărgea vesel într-o risipire de sunete de cristal. Boierii falnici, slujbaşii de la curte, înaltele fețe bisericeşti sau neguțătorii se duceau în ospeție unii la alții. Fala lor şi ighemoniconul acestor oaspeți de iarnă cerea ca săniile să aibă plocade groase aşternute peste ele, iar caii – mulțime de zurgălăi. Neapărat mulți zurgălăi. Oraşul întreg, acoperit de troiene, prelungit spre cer în plutirea firavă a fumurilor de la hogeacuri, suna lin şi suav în răstimpuri anume, pe cât de neaşteptate, pe atât de frumoase. La sfârşit de ianuarie iarna grea de peste Moldova era mai aspră chiar decât la Anul nou sau la Bobotează.

— Preasfințitul episcop Casimir Domokos, se uită pater Andrei Cassai în ochii fugarului, a murit în mâinile mele. El însuşi a lăsat cu limbă de moarte porunca să te căutăm şi să te chemăm să ne fii *vicarius generalis*... Dorim din toată inima să îndeplinim această poruncă...

— Dar eu nu mai sunt monah, încercă fugarul să-l liniştească. Aştept să mi se dea o slujbă aici la curte... Stau acum cu o femeie care doreşte să mă ia ca soț legiuit... Să ne cununăm... Să facem copii... Şi ca să mă căsătoresc cu ea după credința ei, m-am gândit mereu, e drept fără s-o fac încă, să trec îndărăt la legea ortodoxă a părinților mei... Eu am fost primit la catolici abia la nouăsprezece ani...

— Dacă nu vii de bună voie, îşi frământă mâinile *hononarabilis* Mihai Căianu de la Leghia, o să te legăm şi o să te luăm pe sus!... N-ai dreptul, bătu el cu pumnul în masă fără să se mai poată stăpâni, să dai îndărăt după toate câte am făcut pentru cuvioşia ta!... N-ai dreptul!...

— Eu însă, încercă jupân Căianu-Valachus să i se împotrivească, n-am cerut asta...

— N-ai dreptul, îl întrerupse vărul de la Leghia, roşu la față ca după o încordare primejdioasă, gata să-l dărâme, să-ți baţi joc de nădejdile noastre!... De toate strădaniile noastre!...

Rămase câteva clipe cu gândurile întoarse în el, apoi se revărsă iar, cu şi mai multă furie.

— Mi-am pus viața în primejdie pentru cuvioşia ta!... M-am luptat de mai multe ori cu duşmani aprigi care au dorit să mă ucidă!... Au căzut oameni în aceste înfruntări!... Eu şi prietenii mei am lucrat cu sabia şi cu mintea, din Ardeal şi până la Roma, la sfântul părinte însuşi, ca să-ți pregătim scaunul de *vicarius generalis* în Ardeal!... Şi acum când acest scaun ți se dăruieşte pe tavă cuvioşia ta faci nazuri? Unde s-a mai pomenit aşa ceva? ridică el mâinile spre tavan. Unde e dreptatea şi recunoştința de care îți place să vorbeşti?

— Recunoştința, îl învăță jupân Ioan, fără să-şi piardă cumpătul, este curată şi dreaptă numai atunci când se naşte de la sine... Fără îndemn aspru şi fără datorie!... Iar binefacerile ne sunt plăcute numai în măsura în care noi înşine le-am dorit... Ştii doar că dragoste cu sila nu se poate face!...

— Eşti fricos! tună crâncen nobilul de la Leghia. Asta e! Un fricos fără margini de care mi-e ruşine! Nerecunoştinţa e sfârşitul oricărei binefaceri!... Noi toţi am crezut în cuviosia ta ca în nemurirea sufletului!... Şi acum ne dai cu piciorul!... E adevărat că fricosul moare de mai multe ori înainte de a se sfârşi de-a binelea!... Bunul Dumnezeu din cer, se închină el prăpăstios, să te vadă şi să te judece!...

— Este adevărat, încercă pater Andrei Cassai să-l ia şi altfel, cu mai multă blândeţe şi înţelegere, că treapta de viitor *vicarius generalis* în Ardeal este legată încă de multe şi foarte mari primejdii!... Dar vitejia vieţii şi asprimea încercărilor la care suntem supuşi sunt tocmai piatra de încercare a tăriei noastre de suflet. Viaţa unui om nu trebuie preţuită după iscusinţa cu care s-a dat în lături din faţa primejdiilor! Ci după bărbăţia cu care le înfruntă!... Numai primejdia, îşi îngădui el să amintească fostului custode, ne dă putinţa să ne arătăm vrednicia... Ea îi uneşte pe oameni! Ea ne dă tărie şi ne oţeleşte!... Ea ne face mai buni şi mai drepţi... Dacă viaţa ar fi lipsită de greutăţi şi primejdii, de curse ascunse, cum ar putea sufletul nostru să se înfierbânte de mari nădejdi şi de dorinţe întraripate? Adevărul este că ne luptăm mai mult cu închipuirile, cu teama din noi şi cu nevoia de prevedere decât cu primejdiile adevărate!... Şi chiar dacă aceste primejdii ar fi cât munţii, virtutea omului adevărat se vădeşte luptându-se cu ele. Un monah este un luptător!... Eu nu cred, îşi potrivi el glasul cu multă băgare de seamă, că fratele meu în Domnul şi mai-marele meu, pater Ioan Căianu-Valachus, nu mai este un luptător vrednic, doar pentru că într-o călătorie oarecare în Moldova s-a lipit de o femeie frumoasă şi pătimaşă, care ştie să-l ţină fierbinte lângă ea cu cele mai desăvârşite iscusinţe...

Se opri, grijuliu totuşi să nu-l supere prea tare pe fostul său custode. Jupân Ioan nu se uită la el. Privea pe ferestrele mici şi murdare şi i se părea că frigul de afară s-a adunat undeva în oasele lui. Un fior neaşteptat de tăios, ceva ca un cuţit sau ca o flacără îi ardea toată ţeasta, fără întrerupere.

— Dacă e nevoie, adăugă liniştit şi fostul magistru Petru Luncan, te vom apăra! Oamenii mei de încredere sunt risipiţi prin toate satele de pe lângă Miercurea!... Eu am stat în tabere cu răsculaţii şi după căderea meşterului Brad... Mă cunosc mulţi!... Pe Valea Mureşului şi pe Someş sunt de asemenea buni luptători!... Teleki şi cei de la curte n-au izbutit să-i stârpească pe toţi duşmanii lui Apafi!... Nobilii care te sprijină sunt acum şi ei mai bine pregătiţi de luptă decât înainte!... Dacă nu vii pentru noi, cei care te cerem acum, fă-o pentru cei mulţi şi umili ai neamului nostru românesc... Noi doi am vorbit uneori despre asta!... Mi-ai spus de mai multe ori că eşti gata să slujeşti nefericitului neam românesc în Ardeal! Ai uitat oare că treapta de *vicarius* îţi pune la îndemână atâtea şi atâtea mijloace pentru a-i sluji pe cei mulţi şi umili, sarea pământului, adică tocmai pe cei de un neam cu tine? Eşti român! Şi eşti dator cu puterea ta, şi cu sufletul tău, şi cu toată viaţa ta faţă de ceilalţi români! Aş vrea să te gândeşti bine la starea ta de român! Şi la slujirea faţă de semenii noştri cu care toţi suntem datori!

— Ne aşteaptă, îşi aminti şi pater Andrei Cassai, vremuri foarte tulburi... Se aude mereu de un nou război între Turcia şi Austria... Mulţi cred că Austria va birui... Cuvioşia ta îţi poţi da singur seama ce înseamnă ca biata turmă a credincioşilor catolici din Ardeal să rămână tocmai în asemenea împrejurări fără un păstor vrednic... Noi toţi avem nevoie de cuvioşia ta!... O mare nevoie!...

— Crezi cumva, îl certă *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia la fel de aprins la faţă şi de otrăvit de atâta stăruinţă fără folos, că uşor mi-a fost mie şi paterului Adam Iuănuţ când am fost la Roma, la sfântul părinte Inocenţiu? Mişuna Vaticanul de oamenii paterului Vartolomeu! Lupta cu uneltirile lor mârşave a fost de o mie de ori mai grea decât o bătălie cu săbiile pe viaţă şi pe moarte în câmp deschis! Dacă nu ne-ar fi ajutat pater Modestus, nu ştiu ce ne-am fi făcut!... Sfântul părinte s-a hotărât pentru cuvioşia ta! E o mare izbândă! La curte, la Alba, pater Antonio Bagellardi da Belluno şi abatele Dominique Révérend te sprijină şi ei mai departe pe lângă Mihai Apafi... Mi-a spus mai întâi pater Adam Iuănuţ şi pe urmă mi-a întărit această ştire şi domnia sa Abel Todoruţ Josica, protomedicul, că amândoi monahii din solia de la Paris au destule mijloace să-l facă şi pe Teleki să-l părăsească pe pater Vartolomeu ca să te sprijine pe cuvioşia ta!... De la verişoara Iudita, de la prietenul ei, măreţul domn şi baron Lazăr Apor, ca şi de la fratele acestuia, vistiernicul Ştefan Apor, avem de asemenea ajutor deplin... Ca să nu mai vorbesc de înălţimea sa *honorabilis* Sigismund Boier de Făgăraş, pârcălabul, şi de *nobilissima* lui doamnă Suzana, de înalt prea sfinţia sa mitropolitul Sava Brancovici sau de fratele acestuia, înălţimea sa Gheorghe Brancovici, capuchehaia Ţării Ardealului la Înalta Poartă!... Ai deci sprijin destul!... De peste tot!... Cei mai mulţi dintre monahi te vor şi ei!... Cum vor auzi că te sprijină Roma, te vor alege fără să stea pe gânduri!... Puterea ţi se dăruie pe tavă!... Ce mai vrei?

— Nu vreau nimic, îl privi tulburat jupân Ioan Căianu-Valachus. Asta e!... Nu vreau nimic!... Eu nu caut puterea!... Când v-am spus totuşi că o doresc, era după moartea lui Iacob Bocor! Mi se părea atunci că numai răzbunarea mă poate vindeca de ură!... N-a trecut timp prea mult ca să-mi dau seama că nu sunt în stare nici de stăpânirea puterii şi nici de răzbunare!...

— Puterea, îşi îngădui pater Andrei Cassai să adauge plin de aceeaşi desăvârşită cuviinţă faţă de fostul custode, nu înseamnă răzbunare... Ea este mai cuprinzătoare şi mai adâncă decât suntem noi în stare să ne dăm seama!... Ea este o chemare!... Este har!

— Dar eu nu doresc puterea! dădu jupân Ioan din umeri. N-am această chemare!... Acest... har!

— Şi ce doreşti atunci? nu se putu stăpâni *honorabilis* Mihai Căianu să-l batjocorească. Ce vrei de fapt?

— N-am nevoie de teama sau de supunerea oamenilor, îi răspunse la fel de liniştit jupân Ioan, fără să-şi dea seama că e batjocorit. Nu supunerea... Ci dragostea lor o caut... Şi eu cred că am depline temeiuri ca să câştig şi cugetul şi inima oamenilor... Cu mijloace mai alese şi mai trainice decât puterea ierarhică!...

— Crezi cumva că Antonie Vodă Ruset, îl batjocori mai departe *honorabilis* Mihai Căianu fără să înțeleagă, o să te facă mare logofăt în locul jupânului Miron Costin? Nu vezi că nici măcar cu slujbulița de diac nu te învredniceşte? Că aştepți de pomană?...

— De când sunt la Iaşi, încercă jupân Ioan să-şi lămurească spusele, m-am simțit mai liniştit ca oricând... Am scris zi de zi... *Magnus Cantus Coelestis,* alcătuirea pe care o desăvârşesc acum, îmi ia şi timpul şi cugetul, şi toată puterea mea de lucru!... Trebuie să ştiți că deşi mă încearcă uneori îndoieli şi nelinişti, am şi destule temeiuri să fiu mulțumit de ceea ce am lucrat... Lucrul acesta este... este chemarea mea... El este adevărata mea putere...

Vărul de la Leghia se uită prostit, fără să înțeleagă. Rămânea mai departe la fel de încruntat şi de otrăvit. Mânia şi disprețul în loc să piară păreau că-l ucid.

— Îmi aduc aminte, rosti el greoi, stăpânindu-şi cu mare greutate pornirea de furie care îl făcuse să bată cu pumnul în masă, de o luptă cu tâlharii, pe malurile râului Tisa... Am omorât oameni acolo şi am îndurat toate spaimele morții... Mi-am pus viața în primejdie!... Stau acum şi mă întreb pentru ce?...

— Chemarea domniei tale, încercă jupân Ioan să-l îmbuneze, este să te dăruieşti pentru alții şi să lupți! E un lucru minunat, de care puțini oameni sunt în stare!...

— Vrei să spui, îl privi vărul drept în ochi, că această îndrăzneală nesăbuită mie însumi nu-mi aduce niciun folos?

— Întocmai... Oamenii care sunt ca domnia ta au nevoie de luptă şi de cutezanță ca de apă şi de văzduh... Sufletele lor se simt bine numai în primejdie... Îndrăzneala lor e mai presus de orice altă bucurie... E bucuria însăşi în starea ei cea mai curată!... Bucuria nu caută foloase!...

— Dar eu le caut!... Vreau neapărat să am foloase!... De aia mă zbat!...

Şi vărul Mihai Căianu bătu iar cu pumnul în masă aşa de tare că despică în două talgerul unsuros din fața lui. Părea năuc, scos din fire mai rău ca un smintit. Fără să vrea, jupân Ioan se ridică de la masă. I se făcu frică.

Vărul însuşi părea speriat de felul în care se purta. Totuşi mânia nu şi-o putea stăpâni şi vorbele îi ieşeau la fel de duşmănoase.

— Stai fugar aici, strigă el mai departe, ca un țingău oarecare ținut cu masă şi casă de o muiere care te foloseşte ca pe o sculă!... Am crezut că mă lupt pentru un om sfânt şi un bărbat adevărat, nu pentru un netrebnic!... Gândeşte-te bine, amenință el albit deodată la față de o hotărâre aprigă, mai presus de voința lui, la răspunsul pe care o să mi-l dai!... Mâine o să te caut din nou!... Mâine să-mi dai răspunsul!... Acuma... Acuma nu doresc să te mai văd!

Şi îşi cuprinse fața în mâini ca şi cum durerea, mânia şi ruşinea l-ar fi zdrobit.

— E o ticăloşie să te porți astfel! îngăimă jupân Ioan cu mâna pe şubă, încercând să-l înfrunte.

— E o ticăloşie să-i înşeli pe toţi aceia care au crezut în tine! îl strivi vărul mai departe.

La care jupân Ioan ieşi repede împleticindu-se pe pălimar, pe scări şi prin curtea plină de troiene a hanului, fără să izbutească să-şi pună căciula cum trebuie sau să-şi prindă cheotorile de la şubă.

Afară era un ger albastru, sticlos, care-i tăia răsuflarea şi-l făcea să i se pară că tot capul său e o căldare plină de flăcări.

*
* *

Înaintă un timp pe uliţa troienită fără să ştie nici unde merge, nici cum se mişcă. Ar fi dorit să rămână singur, să stea să se gândească la tot ceea ce auzise de la vărul de la Leghia şi de la cei doi tovarăşi ai săi. Ştia însă că acasă la jupâneasa Elina, care îl aştepta bineînţeles, ca de obicei, gata să-l slujească blândă la masă şi să-l descoasă plină de o dulce iscusinţă pe unde umblase şi ce făcuse, n-ar fi putut rămâne nici măcar o singură clipă cu gândurile lui.

Apucă la întâmplare, drept înainte, cu gândul să se ducă la vreuna din cârciumile oraşului, să stea singur acolo şi să cugete cu oala de vin în faţă. La cea dintâi întretăiere de uliţe se opri puţin ca să-şi dea seama mai bine încotro să se îndrepte. Era ciudat. Din pricina nămeţilor uriaşi nu se mai dumirea nici de unde venea, nici încotro trebuie să apuce. Se lăsa seara. Ningea mai departe, sub un cer vânăt, plin de necuprinse tristeţi. Oraşul întreg, scăldat în lumini albastre şi albe, însemnat ici-colo de ferestre mici peste care nu fuseseră lăsate obloanele, părea un tărâm tainic, necunoscut, care-l sorbea cu o putere atotcuprinzătoare, mai presus de vrerile lui. Jur împrejur nu era nici ţipenie de om. La fiecare mişcare, zăpada ii scârţâia sub picioare, gerul îi ardea rău nările şi plămânii şi el nu ştia încotro să apuce. Rămase aşa câteva clipe.

Deodată, undeva în urma lui, la o depărtare nu prea mare, zări un bărbat înalt, cu chipul prelung şi privirile tăioase. Era îmbrăcat într-o şubă groasă din blănuri scumpe şi avea în cap o căciulă aleasă din pielicele de cacom. Nu-şi dădea seama de unde şl cum se ivise. I se părea totuşi că-l mai văzuse undeva, ba chiar că-l cunoaşte bine, deşi nu izbutea să-şi adune gândurile şi să priceapă de unde. Fără să înţeleagă de ce, i se făcu deodată teamă.

Porni mai departe, la întâmplare, sorbit parcă la fel de puternic atât de luminile ciudate ale uliţelor, cât şi de un îndemn tainic căruia nu i se putea împotrivi.

Începu să se grăbească. Şi cu toate că se silea din răsputeri, nu izbutea totuşi să se mai descurce pe uliţe cu niciun chip. Oraşul întreg, cu casele înghesuite una într-alta spre curtea domnească, cu bisericile, mânăstirile şi dughenile lui negustoreşti, cu uliţele întortocheate întretăindu-se şi risipindu-se pe sub troiene în toate părţile, se

înfățișa ca un ținut neștiut și ascuns, greu de cucerit cu puterile slabe ale minții lui. Înainta și parcă se rătăcea. Turlele înalte ale bisericilor, acoperișurile uriașe ale palatelor boierești, până și crengile subțiri mișcate cătinel ale copacilor copleșiți de zăpada înghețată se înfățișau ca niște semne ascunse, care îl chinuiau.

În sfârșit, undeva în dreapta, se ivi totuși o crâșmă. Se auzeau până afară în uliță sunetele ascuțite de cimpoaie, corzile cobzelor și lălăielile amestecate ale beților.

Se repezi spre intrarea ei, deschise ușa și după ce o închise pe dinăuntru rămase câteva clipe prostit.

Aceasta era chiar crâșma unde se îmbătase și jucase chiuind ca un nebun după întâlnirea de pomină cu marele logofăt Miron Costin și mitropolitul Dosoftei. De atunci mai venise uneori pe aici. Îi plăcea să stea să-i asculte pe mușteriii care ameliţau ştirile şi zvonurile. Hangița frumoasă cu privirile limpezi și țâțele trufașe sub straiul de catifea groasă era la locul ei după tejghea. Locul unde se prăvălise atunci fără sine se înfățișa gol, înconjurat de niște mese soioase la care se înghesuiau câțiva străini. Era cald, neînchipuit de cald față de gerul sticlos de afară, iar aburii de vin acru și de curechi cu slănină pluteau prin încăpere, peste capetele petrecăreților cu o tărie aproape amețitoare. Unii dintre aceşti pătimaşi cântau şi urlau furioşi de parcă ar fi avut în cap nu niște oale de vin, ci o mie de cârciumi spurcate.

— Aș dori să stau undeva... mai liniștit! se duse el la hangiță întinzându-i doi bani lucioşi de aramă. Vreau să beau fără martori!

Femeia zâmbi înțelegătoare, plină de farmec, şi-l purtă ea însăşi printre ipochimenele cu priviri spălăcite de la mese spre o încăpere anume unde, de altfel, îl mai adusese de câteva ori de când îl avea muşteriu. În treacăt, porunci repede unei slujnice să se îngrijească de gustările şi băutura ştiută pentru acest oaspete scump. Mai ales să nu uite să pună vinul vechi de Tighina în ulcele guşate, fără de smalţ, să se simtă în gură gustul de băutură bună şi de pământ ars.

Deschise o ușă groasă de lemne de stejar ferecate în fiare şi-l pofti să intre într-o încăpere straşnic încălzită, luminată cam slab doar de două lumânări lungi puse într-un sfeşnic de fier pe peretele din față. Îl pofti să stea jos, pe laviță, şi să-şi dea jos căciula şi şuba, după care hangița se trase îndărăt, fără să mai spună nimic. Aşa se purta de fiecare dată. Părea că-şi face alişverişurile ei mai mult zâmbind.

Jupân Ioan Căianu-Valachus rămase nemişcat câteva clipe. Apoi, deodată, făcu ochii mari. La celălalt capăt al mesei, dezbrăcat de asemenea de şubă şi de căciula scumpă de cacom, bărbatul acela de pe uliță, cu fața prelungă și privirile adânci, şedea şi el şi aştepta băutura zâmbind plin de bunăvoință.

Îl ştia pe acest bărbat. Abia acum îşi dădea seama de asta. Îl ştia bine. Era Leonachi Carastriga, magistrul de *ars magica* la curtea măriei sale Antonie Vodă Ruset. Îl cunoscuse, apoi se întâlnise cu el de mai multe ori, când se dusese să întrebe în ce stare se mai află hotărârea stăpânirii de a-l primi ca slujbaş la logofeție. Odată, după Anul nou, stătuseră de vorbă mai pe îndelete şi îşi spuseseră unul altuia numai lucruri pline de miez.

Pater Ioan se aplecă a bineţe şi Carastriga îi răspunse. Se aşeză apoi în faţa lui, de cealaltă parte a mesei, păstrând câteva clipe de tăcere. Nici vrăjitorul nu se îndesa însă cu vorba. Într-o clipă, fostului custode îi trecu prin gând că pe acest ins spilcuit şi ciudat îl mai văzuse uneori, înainte de a-l cunoaşte aici la Iaşi. În stările lui de vis sau de veghe încordată, când se simţea zdrobit sufleteşte, un ins la fel ca acesta îi cutreiera prin închipuire îndemnându-l liniştit la lucruri cumplite. Doar nu degeaba jupânului Leonachi i se spunea la curte *vir aenigmaticus*. Îl privi fără să se sfiască, cu o anume stăruinţă, apoi rămase nemişcat. Parcă-l lua cu frig, cu ace de gheaţă pe spinare. Nu, nu se înşelase. După moartea lui Iacob Bocor, un necunoscut la fel de falnic şi de stăpân pe sine ca jupân Leonachi îi cutreierase prin închipuire ori de câte ori se gândise la nevoia lui adâncă de răzbunare. Se simţi stânjenit. Apoi, plin de silă. Ceruse hangiţei o odaie goală şi ea îl adusese aici. Ţeasta îi ardea mai departe, la fel de rău ca atunci când se despărţise de vărul Mihai Căianu. Nu ştia cum să se poarte şi nici ce să spună.

— Domnia ta vii des pe aici? încercă vrăjitorul să-l întrebe de vorbă.

— Uneori, îi răspunse nepăsător jupân Ioan.

După care încercă să se uite pe de lături, să nu mai fie nevoit să-i îndure sclipirile tăioase ale ochilor. Ca un făcut însă, puterea de nebiruit a meşterului vrăjitor îl sili să-şi întoarcă iarăşi faţa către el, să-l privească drept în ochi. Îi trecu prin gând că în timp ce în Ardeal sau prin alte părţi ale lumii muierile nenorocite învinuite de vrăjitorie şi de legături ticăloase cu puterile iadului erau urmărite fără milă ca să fie arse şi stârpite de pe faţa pământului, la curţile măriţilor domni, crai şi împăraţi, învăţaţii vânduţi diavolului îşi făceau mendrele fără nici o oprelişte.

— E nevoie şi de noi, îl lămuri zâmbind vrăjitorul de parcă i-ar fi citit gândurile. De legăturile pe care ştim să le facem cu puterile nevăzute atârnă multe. Fără puterea care vine de la *dominus diabolicus,* anumite lucruri de pe lumea asta n-ar mai avea niciun haz... N-ai auzit? *Diabolus potens ei mirabilis spiritus est!...*

Şi se porni deodată să râdă de parcă ar fi spus cine ştie ce glumă. Odaia scundă, lipsită de podoabe şi luminată atât de slab, se umplu repede de un miros ciudat – amestec de pucioasă, de noroaie putrede, dospite de căldură şi de mortăciuni greţoase, azvârlite pe câmp. Pater Ioan dădu să icnească. Poate că soba care risipea căldura aceea năprasnică era prea încinsă... Poate că ferestrele mici ale odăii nu mai fuseseră date de perete de cine ştie când. Fapt era că odaia îl sufoca. Încercă să se scoale să deschidă, dar nu fu în stare să se mişte decât dintr-o parte în alta a laviţei. Parcă era damblagiu. I se făcu frică. O frică nimicitoare.

— Îmi pare bine că putem sta de vorbă, mărturisi vrăjitorul. Eu te urmăresc pe... pe cuvioşia ta, rosti el limpede de parcă ar fi ştiut foarte bine că are în faţă un fost monah, de foarte mult timp...

Şi zâmbi iar, arătându-şi dinţii lungi şi galbeni ca nişte colţi de lup. Ridică oala cu vin şi închină. Atunci jupân Ioan băgă de seamă că vrăjitorul are pe mâini un păr des ca de ţap şi degetele palmei isprăvite într-un fel de gheare prelungi, unite

scârbos cu o pieliță vânătă ca la lilieci. Câteva clipe i se păru de asemenea că pe fruntea înaltă a străinului se desluşesc foarte bine şi două umflături tari, ceva ca nişte cucuie de os pe sub piele sau chiar ca nişte coarne păroase care nu crescuseră însă în voie. Era, bineînțeles, numai o părere. Când deschise ochii mai bine îşi dădu seama că jupân Leonachi Carastriga, magistru de *ars magica* la slăvită curte a măriei sale Antonie Vodă Ruset, domnul Moldovei, e un bărbat zdravăn şi nespus de falnic, deosebit de plăcut în toate amănuntele. După ce pricepu acest lucru, parcă nici mirosul de pucioasă şi de noroaie putrede nu mai stărui în odaie. Nici părul des de pe braţe şi nici pieliţa vânătă dintre degete nu se mai vedeau. Numai nedumeririle şi o frică de neînțeles, mai greu de stăpânit decât pe uliță, îl copleşeau mai departe. Se simţea lovit rău în judecată de felurite aporii şi paradoxuri, de o acatastazie fără margini. Toate acestea erau lucruri drăceşti, ce nu puteau fi cuprinse cu mintea.

— Te aşteptam să vii, mărturisi vrăjitorul. Aveam presimţirea foarte lămurită că în seara asta o să ne întâlnim...

— Noi doi? De unde până unde?

— De foarte mult timp... De ani de zile... Eu te cunosc înainte de a mă cunoaşte cuvioşia ta pe mine... După ce a fost ucis Iacob Bocor şi te copleşise mânia şi dezgustul de lume, noi doi ne-am apropiat foarte mult... Pe urmă, după ce mânia şi setea de răzbunare ţi-au trecut, am fost nevoit să mă depărtez şi eu!... Să te las!... Aici la Iaşi însă, ori de câte ori îți aduceai aminte de anii petrecuți la Şumuleu, mă aflam şi eu pe undeva prin preajmă... De când ne-am întâlnit la curte aici la Iaşi şi am stat de vorbă, mi-am dat seama că trebuie să te urmăresc mai stăruitor... Eu am aflat între timp multe lucruri despre cuvioşia ta... Pot spune că acum te cunosc mult mai bine decât înainte...

— Pe mine? Mă cunoşti pe mine?

— Mai bine chiar decât te cunoşti cuvioşia ta însuți. Te-am urmărit fără răgaz... Cred că şi în somn te-am urmărit!...

— Asta... fiindcă umbli cu meşteşugurile la care te învață *ars magica?*

— Nu. Ci fiindcă preamăritul *dominus diabolicus,* căruia eu îi slujesc în chip de *servus devotus,* are puterea să fie de față în cugetul şi în judecățile fiecăruia... În îndoielile lui... Mai ales în îndoielile lui... Uneori, măreţul *dominus diabolicus* îmi împrumută şi mie această putere... Eu îți citesc acum în suflet ca într-o carte...

— Da?... Şi ce vezi acolo?

— Nevoia adâncă, mai chinuitoare ca o suferință, de a hotărî astfel încât să nu greşeşti! Eşti sfâşiat la fel de puternic între chemări felurite şi nu eşti în stare să alegi... Eşti încă un om nehotărât...

Se opri pentru că în încăpere intră repede slujnica trimisă de hangiță. Aducea pe un talger de lemn bucăți fripte, ridicate de pe cărbuni doar cu câteva clipe mai înainte, de carne de porc, de oaie şi de viţel, aşezate frumos lângă două felii de pâine şi o ceşcuță cu mujdei de usturoi. Vinul, cu miros tare de pelin care se risipi îndată în

odaie, îl avea într-o oală guşată, grozav de borcănată. Puse totul pe masă, fără să spună un cuvânt, şi ieşi uşor, de parcă ar fi plutit, închizând uşa după ea.

Jupân Ioan Căianu-Valachus n-avea însă nicio poftă de friptură. Mai îmbucase câte ceva şi la întâlnirea cu vărul Mihai şi cu tovarăşii săi de drum aflaţi la hanul lui Constantin Mustăcilă, în cealaltă parte a oraşului. Îi era doar sete. O sete năprasnică. Apucă oala şi îşi stăpâni cu greu un sughiţ.

— Ce te priveşte pe domnia ta, rosti el ceva mai înviorat, ce am eu în suflet? Alte treburi nu ai?

— Aş vrea, se destăinui vrăjitorul, să te scap de chinuri... De îndoieli...

— Din îndoială vine însă nevoia mea de a înţelege lucrurile mai amănunţit... Puterea mea de judecată... Şi alegerea... Îndoiala nu este slăbiciune... Ci un semn al tăriei mele de cuget... Am nevoie de îndoială... Şi de alegere... Adică de însuşi izvorul tăriei mele...

— Dar asta nu e tărie! zâmbi cugetăreţ vrăjitorul. Ci doar o bâjbâială!... O bâjbâială de om nevolnic care îşi împodobeşte slăbiciunea cu sofisme iscusite şi vorbe frumoase... Adevăratul bărbat e tare ca piatra... E mai aspru în hotărârile lui decât cea mai neîndurătoare osândă... E crâncen dacă se cere! Oamenilor lipsiţi de îndurare lumea li se cuvine ca un drept... Ei sunt chemaţi să fie stăpânii lumii... Ei au puterea...

— Judeci foarte iscusit dar şi foarte mincinos, i se împotrivi jupân Ioan. Omul e înzestrat şi cu minte, şi cu îndoială, şi cu puterea de a alege. Asta înseamnă că stă în puterea lui să cunoască binele şi să împlinească poruncile lui... Să se lapede de rău... Asta înseamnă că fiecare poate hotărî asupra lui însuşi... Că înainte de a fi slabi sau puternici, sau slobozi, mai ales slobozi în legătură cu alţii, oamenii trebuie să fie slobozi sau tari cu ei înşişi... În cugetul lor...

Se opri deodată pentru că îşi dădu seama că bate câmpii. Învăţăturile filozofeşti nu erau cel mai bun temei pentru un sfat la cârciumă cu un beţiv oarecare, fie el şi magistru de *ars magica* la curtea domnească. Se simţi pe neaşteptate moleşit şi ameţit. Vinul cu miros de pelin băut pe nerăsuflate lucra repede şi deosebit de plăcut. Mai sorbi de câteva ori din oală cu aceeaşi lăcomie şi se hotărî să plece.

— Şi de ce vrei, întrebă jupân Ioan cu o anumită pornire de înţelegere faţă de tovarăşul său de masă, pornire pe care la început n-o avusese, să mă scapi pe mine de îndoieli ?

— Pentru că vreau să trag nişte foloase, îi răspunse liniştit vrăjitorul.

— Cum aşa ?

— Ştiu că eşti chemat îndărăt în Ardeal... Eu aş dori să te hotărăşti pentru Ardeal... Eu am legături bune numai cu cei mari şi puternici ai acestei lumi... Aş vrea să am o asemenea legătură şi cu viitorul *vicarius generalis* din Ardeal... Vreau să mă ajuţi la meşteşugul meu ascuns!... Să mi te supui!... Să fii scula mea!... Să te cumpăr! Sau... dacă vrei să începi să lucrezi pentru mine, chiar mâine vorbesc cu măria sa Antonie Vodă să-ţi dea o arvună dintre cele mai grase... Măria sa iubeşte *ars magica*... Te-ar milui foarte bine... Cu galbeni grei... Te-aş mai plăti şi eu pe deasupra...

— Este foarte adevărat că eu doresc din toată inima să ajung folositor la curte, la măria sa Antonie Vodă... Dar de ce crezi că tocmai pe mine mă poți folosi la lucrările tale diavoleşti?...

— Pentru că eşti un bărbat foarte învățat... Învățătura multă naşte ispite multe... Nemulțumiri multe... Pentru că n-am izbutit să te ispitesc cu puterea şi nici cu pofta de răzbunare, aş vrea să te fac prietenos şi supus cu alte mijloace...

— Mă ispiteşti?

— Da, te ispitesc.

— Cu ce?

— Cu puterea de care îți baţi joc, cu averi şi cu slavă... Fie la Iaşi, fie în Ardeal, fie în oricare alt loc de pe pământ... Dar mai ales cu ştiință. Cu multă ştiință... Ştiința este adevărata putere... Cu toate bucuriile liniştite sau chinuitoare... Cu cele curate şi cu cele spurcate, care sunt cele mai stăruitoare... Cu cele mai ascunse îndeosebi, care se prefac în patimi atotputernice... Cunoaşterea la care te îndemn eu este şi ispită, şi este şi putere... Şi mai este şi păcat... Sfântul Toma din Aquino spune că ispita cunoaşterii fără margini este unul din păcatele de moarte ale omului... Cunoaşterea aceasta poate dezlănțui puteri pe care apoi niciun om nu mai e în stare să le stăpânească... Aş vrea să iei puterea doar pentru a vedea cum este ea. Pentru a o cunoaşte... Pentru cunoaştere deci... E un lucru pe care trebuie să-l pricepi... Să vezi ce este... Ce poate fi... Atâta tot... Ai trăit până acum destule... De ce să nu trăieşti şi cunoaşterea puterii... Ştii doar că şi *ars musicae* la care te închini este tot un fel de cunoaştere...

— Ce-ar trebui să fac?

— Să-ți pui toată puterea ta de judecată în slujba mea! S-o foloseşti la porunca mea ca pe o sculă... În tot ceea ce scrii, vorbeşti sau faci... Să nu te mai încerce nicio îndoială când îți poruncesc eu... Sau chiar dacă te încearcă asemenea îndoieli, să nu ții seama de ele... Am cărți tainice de citit, multe lucruri tainice de înfăptuit, multe lucruri de aflat... Dacă încheiem târgul, te scap de multe primejdii... Poți trăi în mare îndestulare şi strălucire! Vreau să mi te vinzi! Să te cumpăr! Eu nu cred, cum crede vărul dumitale de la Leghia, că eşti un ins slab!... Puterea ți se cuvine în chip firesc!...

— Faci des asemenea târguri?

— Numai cu cei mai învățați oameni... Cu cei care iubesc cunoaşterea... Cu cei mai iscusiți în felurite meşteşuguri... Cu cei mai aleşi...

— Mie însă, se mişcă jupân Ioan ca să plece, nu-mi place să mă vând.

Şi se ridică repede, fără să se fi atins măcar de o singură bucată de carne.

— Asta e! Nu-mi place să mă vând!

Îi părea rău că nu izbutise să rămână singur, să se gândească în voie la necazurile lui.

Îşi puse şuba şi căciula şi bău iar, cu aceeaşi lăcomie şi cu opintiri scurte, de parcă ar fi stat să se înece. Goli oala pântecoasă până la fund.

Deschise uşa. Trecu repede printre beţivi şi după ce azvârli nişte parale hangiţei zâmbăreţe ieşi grăbit în ger.

Pe uliţă era acum întuneric deplin. Umbla repede, cu capul la fel de înfierbântat. De data asta i se părea că ştie pe unde să meargă. Cearta urâtă cu vărul Mihai şi tocmeala ciudată cu Leonachi care-l slujea pe *dominus diabolicus* i se amestecau însă mai departe în închipuire, fără niciun înţeles.

Se opri iar pentru că din nou se rătăcise. Îl lua rău cu frig. Tărâmul necunoscut pe unde umbla la întâmplare şi bezna deasă care îl înconjura de peste tot semănau a pustiu.

Se uită în jur, fără să desluşească nimic. Undeva, peste uliţe, urlau a deznădejde nişte câini rebegiţi. Îi era teamă.

În jurul său oraşul întreg pierise sub troiene şi ger.

*

* *

Acasă, în timp ce Elina punea masa, se trezi că în închipuire îi cutreieră mai departe crâmpeie răzleţe din întâlnirea de la han cu vărul Mihai şi cu cei doi tovarăşi ai săi. Ar fi vrut să-i uite şi nu era în stare.

Se aşeză în jilţul din capul mesei cu simţământul ciudat că ţeasta lui arde mai departe la fel de tare ca afară, în ger. Nu-l durea nimic şi parcă nici nu dorea nimic. Închipuirile şi fierbinţelile de la tâmple îi ţineau trează însă toată puterea de judecată.

Îl întrerupse din gânduri Elina, care intră cu o tavă plină de friptură de pasăre. Mişcările sale grijulii, plăcerea cu care ea se dăruia amănuntelor mesei în doi, faptul îndeosebi că nu îngăduia niciunei slujnice s-o ajute arătau, ca de obicei, numai o parte din bucuria sa stăpânită şi atât de adâncă, ori de câte ori rămâneau împreună. O privi stăruitor, copleşit fără să vrea de un simţământ nefiresc de nelinişte.

Frumuseţea ei învăluitoare, blândă şi totuşi hotărâtă, foarte potrivită cu starea sa de boieroaică bogată, cu înţelepciunea de care dădea dovadă, dar mai ales cu puterea de dăruire de care era în stare, părea în clipele acelea bunul cel mai de preţ de care avusese parte în viaţă. De ce atunci se simţea lângă ea cutreierat de nelinişte şi de un fel de aşteptare pe care până atunci n-o mai avusese niciodată? Dumnezeule mare, ce se petrecea?

O privi stăruitor în tăcere de parcă atunci ar fi descoperit-o. Elina se mişca încet pregătind mai departe amănuntele ştiute numai de ea ale mesei. Împărţi bucăţile rumenite în talgerele de argint, puse cuţitaşele alături, ştergarele albe de in, bucăţile de pâine proaspătă, vinul negru cu miros de pelin adus într-o oală borcănată, cele două cupe de cristal de Veneţia în care-i făcu semn să toarne. Semăna uneori cu Suzana prin evghenia desăvârşită a tuturor purtărilor ei.

Descoperi uimit că ea nu spune niciodată nimic, fără ca el să deschidă vorba. Asta ținea de obiceiurile şi purtarea femeilor din Moldova, crescute în legea aspră a supunerii față de bărbați, dar şi de felul ei plin de băgare de seamă de a se purta. Elina simțea neliniştea lui. Nu voia sau nu îndrăznea să i-o tulbure. O privi cu recunoştință, cu o duioşie ciudată, aspră şi copleşitoare în acelaşi timp, de care nu se crezuse în stare. Descoperi astfel că părul negru sub vălul maforion, trăsăturile limpezi ale chipului, sprâncenele frumos arcuite peste ochii molatici şi adânci, mâinile, mai ales, cu degete subțiri şi prelungi împodobite cu inele groase cu pietre de ilectru şi smaragde îl îndeamnă să se gândească la icoanele pline de aur în care sunt zugrăvite sfintele fără de prihană. Sfințenia Elinei venea din puterea ei de a se dărui. Din credința ei pentru el. Din dragoste.

Câteva clipe rămase nemişcat cu ochii pe chipul ei, cu gândurile împrăştiate. Povestea de dragoste începută cu Suzana în Ardeal se desfăşurase după nişte legi neprevăzute şi ascunse pe care nu le putea pricepe, O pierduse pe Suzana fără să piardă dragostea. Iubea şi era iubit mai departe. Ispita măririi îl putea bântui uneori. Amenințarea vărului Mihai îl mai apăsa şi ea. Setea de răzbunare nici ea nu pierise de tot. Niciuna însă din ele nu izbuteau să învingă privirile molatice ale Elinei. Ea era puterea lui. Faima lui. Izbânda lui.

Erau într-adevăr? se trezi el cutremurat de îndoială ca de un fior rece. Care bărbat adevărat, se gândi el mai departe, cu mintea cutreierată de închipuiri la fel de fierbinți, îşi pune toată puterea lui de judecată la picioarele unei femei? Cum poate sta o femeie, fie ea chiar întruparea bunătății şi a frumuseții desăvârşite, la aceeaşi înălțime cu înțelesurile copleşitoare ale puterii?

Simți deodată că începe să-l ia rău cu frig şi îşi îndreptă umerii să se dezmorțească. Îşi aminti ca prin vis că după ce se despărțise de vărul Mihai de la Leghia se rătăcise un timp pe ulițele troienite ale Iaşilor. Acuma nu mai ştia însă prea bine dacă de la sfatul cu vărul şi tovarăşii lui venise de-a dreptul acasă, la Elina, sau mai nimerise şi prin alte părți. Parcă se mai întâlnise cu cineva care-i vorbise despre putere ca despre un fapt al cunoaşterii... Unde însă şi când se petrecuse asta? Nu-şi amintea. Vorbise cu adevărat despre putere sau doar se gândise la ea? Parcă i se spusese că cineva vrea să-l cumpere... Să facă cu el nişte tocmeli bune pentru *ars magica* şi pentru *mirabilis dominus diabolicus.* Cine-i spusese? De ce îi spusese? Amintirile lui atât de limpezi când era vorba de alte lucruri rămâneau cu totul înceţoşate la aceste amănunte. Înțelese că a fost doar o închipuire, că vinul băut cu vărul Mihai îl făcuse să se gândească, între altele, la jupân Leonachi Carastriga şi răcoarea din spate se mai risipi. Adevărul era că întâlnirea cu prietenii de la Ardeal îi luase orice urmă de linişte.

— Aş vrea puțină coajă, se trezi el cerând. Îmi place pâinea arsă...

— Ai aici o bucată, i-o întinse ea zâmbind. E de ajuns?

— E de-ajuns, o încredință el.

Apoi după câteva clipe:

— De fapt, am mai mâncat şi la han, cu nişte prieteni din Ardeal... Am stat mult cu ei.

— Ce voiau aceşti prieteni? dori ea să ştie. Cum de-au putut trece munții pe troienele astea?

Ar fi trebuit să-i spună că îl căutau pe el înadins. Aşa era drept. Fără să-şi dea seama de ce, simțea însă nevoia să se ascundă.

— Au un negoț aici la Iaşi, încercă el să se ferească. Nu bănuiau că o să se lase cu viscol... Întârzie şi ei până se mai înmoaie vremea...

— Adu-i pe la noi! îi ceru ea. Prietenii trebuie cinstiți aşa cum se cuvine. Îți sunt prieteni buni?

El întârzie iar cu răspunsul. Îi era ruşine de toată minciuna lui, dar nu era în stare să se poarte altfel.

— Da, îmi sunt prieteni buni, o încredință el. Unul dintre ei mi-este chiar rudă... Văr primar după răposatul tatăl meu...

— Te rog mult, îi ceru hotărâtă Elina, să-i aduci mâine aici! De ce nu mi-ai spus până acum? Nu se cade să-i lăsăm la han!...

Jupân Caianu-Valachus nu socoti că e bine să arate ce crede el despre prietenia pe care i-o arătau vărul şi toți cei care se întovărăşiseră cu el ca să-l ajute. Gustă încet din pieptul de pasăre, după care îşi limpezi gura cu o înghițitură de vin.

— Nevoia de care vorbeşti, o învăță el, ne arată că e bine să ne ferim şi de prietenia cu orice preț şi de duşmănia prietenilor...

Elina îl privi nemişcată.

— Nu înțeleg, mărturisi ea.

— Prietenul, urmă el mai departe, care face totul ca să se vadă lămurit cât de mult ni se dăruieşte, ne stinghereşte... Mai bine un duşman înrăit decât un prieten pisălog!...

— Te-au nemulțumit cu ceva, îl ghici ea. Te-au supărat!

— Nu am nevoie de ajutorul prietenilor, ci de încrederea lor! mărturisi el. Adevărații prieteni vorbesc de la inimă la inimă!...

Elina dădu înțelegătoare din cap. Ar fi vrut poate să ştie şi alte amănunte despre întâlnirea lui de la han, dar pentru că purtarea ei de o desăvârşită cuviință o împiedica să meargă mai departe cu întrebările schimba vorba.

— Pentru mine, mărturisi ea, prietenia este o floare rară şi nespus de aleasă. Se spune că prietenia îndoieşte bucuriile şi înjumătățeşte necazurile.

El nu găsi de cuviință să mai adauge ceva. Îi plăcea totuşi felul Elinei de a întreba şi de a răspunde, înțelepciunea aleasă a întregii ei purtări. Platon însuşi, filozoful, spusese parcă undeva că adevărata frumusețe se întregeşte prin bunătatea sufletului. Şi tot lui i se datora învățătura potrivit căreia pornirea atotputernică a unui

bărbat de a trece măcar în gând de la o femeie la alta, de la un trup la altul, se leagă de nevoia lui mistuitoare de a descoperi încetul cu încetul o frumusețe de dincolo de vorbe, de întâmplări sau de amănuntele gingașe ale atingerilor dulci ale trupurilor. Niciun bărbat adevărat nu se satură vreodată de frumusețea femeilor. Întocmai ca la tinerii pe care îi lăuda Socrate, în femeile ispititoare şi blânde este făgăduința celei mai alese frumuseți – a înțelepciunii. Frumusețea văzută nu-şi dezvăluie toată minunația ei fără frumusețea sufletului, fără bunătate. Bunătatea e liniște. Puterea de a dărui liniștea. Este înțelepciune liniștită, rânduială pentru tine şi pentru alții. Este un fel de sumă a binelui. Faptul că Elina îl îndemna fără să vrea să se gândească la toate aceste lucruri, tocmai atunci când vorbea despre prietenie, era el însuşi un semn al înțelepciunii ei. Nici *nobilisima* Suzana, nici Agatha cea copilăroasă de care se simțise atât de legat sufleteşte când umblase în vară, pe la Sibiu, şi nicio altă femeie nu-i stăpânise cugetul cu atâta putere cum i-l stăpânea Elina. Suzana spunea uneori, şi el avea destule temeiuri să creadă, că el şi numai el este bărbatul ei. Că numai el o făcuse femeie cu adevărat. Despre Elina putea şi el să spună că ea, mai mult decât toate celelalte femei la un Ioc, împlinea suma frumuseții după care umblase. De ce atunci nu îndrăznea să-i mărturisească şi ei ispita la care era supus fără încetare de când i se vorbea despre putere şi despre treapta de *vicarius?* Ce nu era totuşi între ei în buna rânduiala? Legătura lor atât de puternică sau felul lui de a judeca? De mai multe ori, atât în legătură cu Suzana, cât şi cu Elina sau cu alte femei, se simțise măcar uneori, dacă nu prea des, copleşit de o anumită răceală. Îşi dădea foarte bine seama de această răceală sufletească. Atunci când îşi scria cântecele, toată pornirea lui de ins pătimaş, robit nebuneşte şi parcă pentru totdeauna frumuseții femeieşti, se risipea ca un vânt. Ca şi cum n-ar fi fost trăită de el niciodată. Tocmai aceasta răceală sufletească îl ajuta să judece liniştit ceea ce lucra, să stăruie cu o voință aspră, neomenească parcă, şi să ia totul, ori de câte ori ceva nu ieşea prea bine, din nou, de la capăt. Răceala sufletească se lega foarte bine de nevoia lui de singurătate, de un anume dispreț față de toate mărunțişurile sau sâcâielile obişnuite ale traiului. Răceala aceasta, singurătatea, ruperea de lume şi de oameni, până şi de aceia care îi erau foarte dragi, neputința de a se dărui pe de-a-ntregul unei femei sau alteia îl ajuta. Era binefăcătoare. Îl ajuta într-adevăr? Sau îl schilodea sufleteşte? Nici asta nu era în stare să răspundă.

— Mâine, făgădui ea, o să merg din nou la marele logofăt. Am nădejdi că numirea pe care o aşteptăm n-o să mai întârzie.

— Crezi într-adevăr? întrebă el străbătut deodată de un val de căldură.

— Am aşteptat destul! Să ştii însă, întări ea mulțumită, că n-am aşteptat degeaba! Vei fi primit la curte!

Auzea bine. Şi înțelegea bine. Abia în clipa aceea închipuirile amestecate care îl chinuiseră atâta se risipiră cu totul.

Se ridică de la locul său şi se duse plin de recunoştință să-i mângâie părul şi mâinile fierbinți.

*
* *

Noaptea, târziu, după ce se culcuşi în patul îmbietor lângă Elina, închipuirile îl copleşiră din nou. Simţământul că rătăceşte întruna, fără ţintă şi fără scop, printr-un lavirint plin de spaime, stăruia mai departe.

Veghea cu ochii deschişi, strivit de un munte de beznă, şi i se părea că în întunericul des al odăii îi zăreşte uneori pe pater Vartolomeu Szebelebi şi pe groful Teleki, măreţi şi trufaşi, aşa cum îi văzuse la curte, la Alba, când îi adusese pe efebi să joace *Eustachius* sau, dimpotrivă, pe bietul Iacob Bocor, rănit greu, cu sângele şiroind. Puterea de a-şi aminti, neîndoielnic cel mai chinuitor dintre toate harurile cu care bunul Dumnezeu l-a împodobit pe om, era în seara asta mai stăruitoare ca altă dată. Uneori, închipuirile se amestecau. Ceea ce rămânea erau învinuirile grele ale vărului Mihai Căianu sau îndemnurile ciudate, pline de iscusinţă, ale vrăjitorului Leonachi Carastriga cel priceput în sofisme. Un glas din nevăzut, ceva ciudat – între ispită şi rugăminte – se auzea uneori sub tavan spunându-i mai departe aceleaşi lucruri pe care le ascultase la cârciumă. În odaie domnea o căldură domoală, binefăcătoare ca un balsam. Trupul subţire al Elinei, cufundată într-un somn adânc, se simţea cald sub palma lui, înfiorat în vis de câte o mişcare neaşteptată. În sobă trosnea sec un lemn care mai ardea încă. Era linişte. Numai gândurile lui chinuitoare umblau bezmetice de colo până colo.

Îşi aminti fără să vrea şi de casa jupânului Samuel Haupt, ţesătorul de lână de la Sibiu. Petrecerea cu bucate alese şi cântări minunate la care se făcuse întâlnirea dintre Agatha cea frumoasă şi Daniel Croner, verişorul ei cel preatulburat cu care urma să se mărite, îi stăruia în minte mai amănunţit chiar decât cearta cu vărul de la Leghia. După ce Daniel începuse să cânte la *clavicordus,* i se păruse că nimic nu poate fi mai presus pe lume ca legătura dintre cei ce se iubesc. Atunci, mai mult decât pe timpul certurilor, ameninţărilor şi mâncătoriilor din mânăstire, se simţise îndemnat să-i părăsească pe fraţii monahi pentru totdeauna.

Se răsuci fără să vrea şi pentru câteva clipe i se păru că se sufocă. Răsuflă adânc. Apăsarea trecu repede. Se simţea obosit, sleit de certuri, de umblete fără rost prin zăpadă şi de neliniştea ceasurilor de nesomn.

Adormi greu şi se cufundă într-un somn chinuit, străbătut de un vis ciudat, de spaime şi de noi bâjbâieli.

După un timp, visul se alese şi i se păru că totul se desfăşoară ceva mai lămurit. Poate că nici nu mai dormea. Nu-şi dădea bine seama. Parcă era treaz.

Se afla undeva într-o prea iscusită grădină aflată parcă pe lângă palatele principilor de la Alba. Doi oşteni cu paloşe de foc şedeau într-o parte şi alta a porţii de la intrare. Şiruri de trandafiri catifelaţi şi de alte flori minunate, de fântâni ţâşnitoare, de drumuri înguste pardosite cu marmură străbăteau grădina aceea în lung şi în lat. Cu

toate că noaptea era departe, se auzeau de prin tufe cântece gingaşe de filomele. Era soare, mult soare, şi curtenii cei falnici împreună cu preafrumoasele doamne nobile se preumblau liniştiţi prin grădină vorbind de unele şi altele. Câteva din ele, înveşmântate în straie liliachii, neînchipuit de iscusite, sorbeau încet alimonadă răcoritoare din nişte pahare de cristal cu flori preafrumoase. Când ridicau mâinile lor albe, încărcate de giuvaieruri, degetele prelungi li se vedeau pline de inele cu pietre scumpe de topazion. Deosebi printre aceste doamne pe *nobilissima* Suzana, fosta lui iubită de taină, pe *dilectissima* Agatha, logodnica tare copilăroasă de la Sibiu, şi pe Elina. Cele trei femei vorbeau între ele şi păreau foarte vesele. Istoriseau pline de voie bună o foarte ciudată poveste de dragoste.

Undeva, într-o margine, înălţat pe nişte temeiuri de piatră, se afla de asemenea un jilţ măreţ, împodobit cu cioplituri alese şi multe pietre scumpe. În jurul acestui jilţ se adunau încet nobilii şi doamnele lor, cu obrajii rumeiori, câţiva călugări de la Şumuleu în frunte cu răposatul episcop Casimir Domokos care, deşi era bătrân şi slab de-i puteau oasele, zâmbea împărţind binecuvântări largi ca în zilele lui cele mai bune, apoi efebi, mulţi efebi, împodobiţi cu cele mai alese straie pe care le aveau.

Se aşezară toţi într-o bunăcuviinţă desăvârşită pe lavițele şi pe scaunele risipite printre florile grădinii şi se uitau cu mare băgare de seamă la jilţul gol.

Era linişte. Amestecată uneori cu trilurile de filomele, alteori răzbindu-le, se auzea o cântare molcomă şi învăluitoare, dumnezeiesc de frumoasă, ceva ca o mângâiere fără sfârşit sau ca o jelanie dulce prefăcută pe nesimţite în nişte strigăte prelungi şi depărtate care piereau încetul cu încetul. Chemarea acelor strigăte vrednice de o *cantio tragica* aduna în jurul lor sunetele unor lăute nevăzute şi ale unei orgi. Săgetând către cerul înalt fremătau câteva arcuşuri. De departe, de foarte departe, poate de la capătul lumii, tuna stins un timpan de aramă. Răsunau clopote. Cântarea se risipea încet peste grădină şi peste întinderi într-o revărsare de îndemnuri pătimaşe, stăpânite cu greu. Un flaut, o lăută şi din nou un alt flaut înfiripau cu glas subţiratic o frântură de cântec epithalamion nespus de duioasă, ceva ca o adiere sau ca un suspin. Firea întreagă amestecată cu oştile sunetelor părea că ia parte la cântarea aceea care se căuta pe ea însăşi ca să se închege şi să biruie, să fie mai frumoasă ca oricare alta. Cântarea era atotputernică. Era mai presus de lume.

Aici închipuirea se amestecă puţin, jupân Ioan Căianu-Valachus îşi simţi din nou răsuflarea apăsată, dar după câteva clipe totul se desfăşură mai departe la fel de limpede.

Pe jilţul măreţ şedea chiar el, în chip de călugăr, pater Ioan Căianu-Valachus de la mânăstirea Şumuleu, bărbat vestit şi prea învăţat, pricopsit în multe epistemuri, adică ştiinţe, *illustrissimus atque doctissimus magister artis musicae.* Din cântarea măreaţă de mai înainte nu se mai auzea nimic. În faţa lui, la o depărtare potrivită, aşezaţi unul către altul astfel încât să fie văzuţi de toată lumea, se iviseră Iacob Bocor cel ucis în temniţă, mai puternic şi mai strălucitor de sănătate şi de frumuseţe ca oricând, împodobit cu spadă şi cu pumnal la şold, şi jupân Leonachi Carastriga,

magistrul de *ars magica* la curtea Moldovei, având şi el agăţată de mijloc o sabie cu mâner strălucitor de argint.

Într-o clipă, pater Ioan îşi dădu seama că se află în chip de judecător la o *disputatio academica,* de faţă cu toată lumea, aşa cum se face prin şcolile mai înalte, pe Ia Braşov, pe la Iaşi sau la Alba. Răcoarea gândurilor îl trezi pe deplin. Era liniştit, gata să judece şi să hotărască fără părtinire, aşa cum cere atât adevărul ştiinţei şi al inimii, cât şi poruncile cele mai înalte ale binelui şi dreptăţii.

— Aş dori mai întâi, rosti foarte hotărât magistrul Leonachi, care ţinea în mână nişte filactere şi filade prelungi, să lămurim cum stau lucrurile cu puterea noastră de a alege. Eu nu cred că putem alege, pentru că nimeni dintre noi nu trăieşte singur, cu sine însuşi... Trăim cu alţii, alături de ei sau împreună cu ei, dar şi împotriva lor. Starea aceasta ne porunceşte şi purtarea, şi alegerea, şi toate hotărârile noastre... Cine este nomofilax nu poate să aleagă...

— Este o minciună! se împotrivi hotărât Iacob Bocor şi deodată, la piept, acolo unde se putea presupune că fusese înjunghiat, i se ivi pe cămaşa albă o pată mică de sânge care se lăţea încetul cu încetul. O minciună foarte primejdioasă! Adevărul este că noi suntem stăpâni pe voinţa noastră!... La urma urmei... la ce ne-ar folosi toată strădania de a urma calea binelui, de a ne desăvârşi, dacă nu atârnă de noi să facem aceasta? Adevărul şi înţelepciunea ne îndrumă, *Philosophia vitae dux.* De gândirea noastră şi nu de altceva se leagă neapărat şi slobozenia cugetului, pentru că a gândi înseamnă, între altele, a prevedea scopuri şi a găsi mijloace pentru înfăptuirea lor... Pentru asta noi, şi nu alţii, suntem răspunzători de ceea ce facem...

— Cunosc toate aceste lucruri, îl întrerupse pater Ioan, fără ca totuşi să se supere de ceea ce auzise de la Bocor. Eu însumi m-am gândit mereu la ele. Aş vrea mai bine să vă aud ce gândiţi despre nevoia noastră de a sluji binelui şi frumosului... Mai ales, frumosului!... E ştiut doar că orice om vrea să trăiască *sub specie pulchritudinis, sub specie vitae pulchrae.* Eu vreau să scriu cântece frumoase... Să isprăvesc *Magnus cantus coelestis* şi să iasă frumos... Pentru că frumosul are în sine şi adevărul, şi binele, şi dreptatea! Frumuseţea, zice sfântul Toma din Aquino, este *splendor veritatis...*

— Frumuseţea, rosti limpede magistrul Leonachi, la fel de stăpân pe sine ca atunci când vorbea în cârciumă, vine din puterea de judecată. Judecata noastră, setea noastră de taine niciodată stinsă, ştiinţa cu care ne împodobim şi cu care facem rânduială în ceea ce descoperim, este izvorul a toată frumuseţea... Frumuseţea este judecată aspră, *more geometrico...* Este rânduială...

— A spus din nou o minciună! ridică degetul Iacob Bocor fără să se uite la rana adâncă din care izvora mereu sângele. Frumuseţea vine din bunătatea inimii. Din puterea de a ne simţi înălţaţi sau măcar mişcaţi sufleteşte... Frumuseţea e în sufletele noastre... Frumuseţea e bună...

— Ba, dimpotrivă, se dezlănţui certăreţ magistrul Leonachi, privindu-i pe toţi cu ochii lui ciudaţi, de şarpe vasilisc, frumuseţea adevărată e aspră. Ea este măreţie. Şi

măreția este apăsătoare şi zdrobitoare... înfricoşătoare chiar... Pentru că şi rânduiala, care izvorăşte din puterea noastră de judecată, e aspră... E aproape neomenească! Frumusețea adevărată n-are nimic de a face cu slăbiciunile inimii...

— Ce judecată schiloadă! se miră Iacob Bocor de față cu toată lumea ridicând din umeri de parcă ar fi fost la o ceartă oarecare şi nu la o foarte sărbătorească *disputatio academica.* Frumusețea este în sufletele noastre ca o scânteie minunată venită din focul frumuseții veşnice. Noi tindem cu toate puterile noastre spre această frumusețe veşnică, *omnis pulchritudinis forma.* Frumosul este începutul tuturor lucrurilor. Faptul că unele lucruri se urâțesc mai târziu nu mai atârnă de acest început... Frumosul dăinuieşte de-a pururi, nici nu se naşte şi nici nu piere. Frumusețea însăşi naşte ceea ce este frumos. Rânduială firii şi măreția ei care ne mişcă atât de mult izvorăsc din această frumusețe. Dacă prin ceea ce lucrăm noi descoperim şi apoi dezvăluim şi altora ceva din frumusețe, se poate spune că n-am trecut degeaba prin viață...

— Tot nu ne înțelegem! se supără de-a binelea pater Ioan Căianu-Valachus. Eu umblu să aflu ce trebuie să hotărăsc. Vărul Mihai de la Leghia mă aşteaptă mâine la han! Fostul magistru Petru Luncan mi-a spus şi el că sunt dator să nu uit că-i pot sluji ca *vicarius* pe săracii şi umiliții neamului românesc din Ardeal... Sunt chemat să aleg între două datorii. Sau una... sau alta!... Şi eu nu ştiu încă dacă trebuie să slujesc scopurilor mele sau scopurilor altora care cred în mine din toată inima... Mi se cere astăzi să-mi jertfesc liniştea De fapt, poate că de liniştea mea s-a şi ales praful...

Şi în clipa aceea pater Ioan Căianu-Valachus simți deodată la el în inimă toată durerea adâncă a rănii care sângera în pieptul lui Iacob Bocor. Se chirci chinuit pe jilț şi i se păru că grădina măreață, plină de nobili, de doamne frumoase şi de oaspeți veniți la *disputatio academica* se vede ca prin vis. De fapt, îi trecu paterului Ioan prin gând, poate că nici nu erau la o *disputatio,* ci la altceva, mai curând la o întâmplare vrednică de arătat în jocurile de *theatron.* Da, totul era *theatron. Totus mundus exercet histrionem.* Atât cei ce luau parte la *disputatio,* cât şi cei ce urmăreau cearta lor jucau plini de cuviință, dar şi de patimă un joc ciudat plin de metamorfosis. Cei vii şi cei morți, oameni cu sufletele căzute anapoda prin timp, pe undeva prin prăpăstiile neființei, se înfruntau într-un fel de pildă plină de tâlc, aşa cum se întâmpla în eleghiile jalnice sau în scrierile căielnice şi traghicești. *Theatrum mundi* era acolo, nicidecum un vis oarecare şi, cu atât mai puțin, o închipuire fierbinte în starea de trezie. Undeva departe, dincolo de zidurile oraşului, se auzeau urlând a pustiu nişte haite de lupi dezlănțuite peste zăpezi. Pe cerul limpede de deasupra grădinii pline de flori şi cotropite de soare zburau însă năuciți de lumină câțiva porumbei albi. Jocul urmă mai departe după rânduielile lui tainice.

— Nicio datorie față de nimeni, se repezi plin de acreală magistrul de *ars magica,* luând treptat chipul de țap păros şi încornorat de la cârciumă, nu ne poate sili să slujim unuia sau altuia fără niciun folos pentru noi. Numai unde este folos este şi datorie...

— O datorie față de alții, îi răspunse așezat Iacob Bocor, și chipul său frumos, scăldat în raze de lumină, se limpezi deodată de parcă cele întâmplate se petreceau aievea și nicidecum în vis, este totdeauna mai presus de orice datorie față de noi înșine... O datorie este o jertfă. Adică o dăruire întreagă... Datoria adevărată izvorăște din suflet, din ceea ce este dumnezeiesc în noi... Eu însumi, când am simțit că sunt înconjurat de dragostea celor care îmi erau apropiați, am știut că nu trăiesc zadarnic... Dacă aș mai căpăta încă o data viață, aș încerca să trăiesc nu numai pentru mine... Puterea unită cu dragostea e unul din cele mai minunate lucruri lăsate de Dumnezeu pe pământ... E har... Puterea cea bună este dăruire... O dăruire fără sfârșit...

Ajuns aici, se opri totuși pentru că rana care sângera îi lua orice urmă de vlagă. Pe neașteptate, pieptul său se dezgoli, apoi se desfăcu înfricoșător de adânc, până la oasele albe ale șirei spinării, așa cum fusese când zăcuse fără viață în pivnița tainică a protomedicului Josica, acoperit cu bucăți mari de gheață. Se clătină gata să cadă. Frumoasele doamne de pe jilțuri începură să se tulbure și să țipe, iar vrăjitorul Leonachi se feri cu scârbă din calea sa ca să nu i se murdărească straiele alese.

Ca azvârlit din arc, pater Ioan sări din jilțul său să-l sprijine, să nu se prăbușească.

Nu izbuti decât să se împiedice pe trepte și să cadă cât era de lung cu fruntea zdrobită de pietre. Iacob, Carastriga și grădina aleasă plină de flori și de doamne frumoase piereau din fața lui ca un fum.

Începu să strige sufocat, cotropit de deznădejde și groază. Și deodată totul se limpezi.

Se simțea lac de năduşeală și tremura de spaimă și de încordare mai rău ca atunci când simțise că se sufocă.

În odaie era liniște. De dincolo de obloanele de lemn ale ferestrei răzbăteau slab câteva dâre de lumină. Se făcuse ziuă. Din pricina năduşelii îl lua cu frig. Elina se sculase mai înainte. Îl lăsase să doarmă. De undeva de departe se auzeau niște strigăte ascuțite de cocoși.

În clipa aceea pater Ioan se hotărî. Se ridică anevoie, amețit și fără de vlagă, dornic totuși să se îmbrace mai repede și să ajungă la vărul Mihai, la han. Era bolnav. Bolnav rău.

Totuși întoarcerea plină de primejdii în Ardeal nu-i mai făcea nici silă, nici teamă.

Partea a treia

HOMO PRO INSTRUMENTO

CAPITOLUL XXI

Pater Ioan duse încet mâna la cap. Țeasta îi ardea din nou ca o căldare plină de flăcări. Îi era teamă să nu fie bolnav. O apăsare grea, care-i lua răsuflarea şi puterea de judecată îl străbătu pe neaşteptate. Cimpoaiele cu sunete ca nişte vaiete, ţambalele şi lăutele care-i răsunau uneori în urechi tot atât de tare ca în timpul petrecerilor deşucheate la cârciumi se porneau atunci aşa de tare că sunetele lor se prefăceau în ţiuit. Îşi apăsă ochii şi urechile cu palma. Sunetele diavoleşti şi, odată cu ele, închipuirile aducătoare de spaime piereau cu desăvârşire. Amănuntele lucrurilor din jurul lui intrau ca prin minune în starea lor firească. În odaie era cald. Umilitul frate Toma, fostul slujitor al răposatului episcop Casimir, gata să-l asculte cu aceeaşi râvnă supusă şi pe noul *vicarius generalis*, se mocoşea harnic mai departe cu acul şi aţa în mână, grijuliu să nu strice cumva cutele falnicelor straie episcopeşti înadins îmbrăcate de pater Ioan în vederea slujbei la care trebuia să se ducă. Fratele Toma cosea repede nişte încheieturi sub mâneca stângă. Se depărta grijuliu, ca un croitor adevărat, să vadă cum îi ieşise treaba. Apoi se apropia iar, deznădăjduit din cale afară că nu nimerea totul chiar de la început.

Pater Ioan şedea nemişcat, cu ochii pe fereastră, şi îndura plin de răbdare toate aceste silinţe. Adevărul era că straiele episcopeşti arătau neînchipuit de frumos. El însuşi dorea să arate plin de măreţie şi de strălucire, pe măsura treptei ierarhice la care urma să fie înălţat. Dacă n-ar fi fost temerile nedesluşite legate de venirea duşmanilor săi înarmaţi în mânăstire, n-ar fi avut niciun temei să se simtă abătut.

Se simţea totuşi. De sus, din falnica odaie episcopească, unde şedea nemişcat ascultând rugăminţile fratelui Toma, curtea mânăstirii Şumuleu părea un tărâm ciudat, greu de adăugat faptului că el cunoştea acolo fiecare palmă de loc şi fiecare piatră. Ziua de început de februarie, cu lumină puternică şi zăpezile muiate pe acoperişuri,

dădea acestui tărâm o strălucire nefirească, în stare să-l pustiască sufleteşte. Se uită îndelung la zidurile împodobite cu praporii sfinți ai mânăstirii şi cu crengi verzi de brad, apoi la treptele de la intrarea în biserică, unde fuseseră aduse de prin odăile monahilor multe glastre cu flori. Spre colțul dinspre miazănoapte al curții, trăsurile scumpe cu care nobilii oaspeți însoțiți de oşteni şi de doamne de la curte sosiseră înadins pentru slujba de azi şedeau rânduite frumos, înconjurate de slugi sclifosite şi fudule care le curățau de noroi. Credincioşi răzleți sosiți de prin satele de pe lângă Miercurea Ciucului şi chiar de mai departe, de pe Valea Oltului în jos, se îndreptau cu mare evlavie spre biserică. Uneori, călugării înfrigurați de mare nerăbdare şi de grabă se repezeau ca nebunii, fâlfâind din rasele lor negre, când de la biserică spre chilii, când de la chilii spre biserică. Toate silințele lor de a da mânăstirii înfățişarea cea mai sărbătorească cu putință nu izbuteau să ascundă însă decât în parte starea ei sărăcăcioasă, lipsită de măreție.

Pater Ioan plecă ochii. Încercase, zadarnic, de mai multe ori, să îndrepte câte ceva. Atâta timp cât mânăstirea sau măcar biserica romană din Ardeal nu avea venituri băneşti de ajuns de mari, monahii, fie ei cât de harnici, nu puteau face nimic deosebit pentru starea aşezământului lor. Se întâmpla ceva nefiresc. În loc să-i amintească de măreție şi de fală sărbătorească, podoabele de acum de prin curtea mânăstirii îl îndemnau să cugete la slăbiciuni şi primejdii. La nenorociri chiar.

— Încă puțin! se rugă fierbinte fratele Toma.

Şi cu o îndemânare de adevărat croitor, băgă iarăşi ață în ac. După care se sili din nou, plin de râvnă, să isprăvească mai repede lucrul său acolo, la cutele de sub braț ale strălucitului strai episcopesc.

Un temei de bucurie, se gândi pater Ioan, ar fi putut totuşi să fie nerăbdarea multora dintre monahi de a-l vedea mai repede *vicarius generalis*. Cei care nu-l doreau mârâiau pe ascuns sau pe față, amenințau uneori la fel de otrăviți ca pater Vartolomeu. Dar ei nu fuseseră în stare să împiedice nici alegerea, şi nici înscăunarea lui de acum. Răuvoitori fiind, ştiuți sau neştiuți, aceşti duşmani trebuiau să se supună. Un *vicarius generalis* este un stăpân. Porunca stăpânului este lege de fier pentru cel supus. Pater Vartolomeu Szebelebi şi toți aceia cu care acest duşman neobosit îşi făcea treburile prin mânăstire sau prin rândurile amărâtului şi înveninatului cler catolic aveau temeiuri destule să se gândească de azi înainte la acest lucru.

Şi deodată, pater Ioan se simți ceva mai uşurat. În dreptul ferestrei sale, chiar lângă zidul bisericii, se vedea piatra albă de mormânt, înconjurată şi ea cu felurimi de flori în glastre, sub care era astrucat răposatul episcop Casimir. *Hic espectat*, era scris pe ea, *resurectionem in Domino piissumus atquae illustrissimus Casimirus Domokos, benedictissimus vicarius generalis sanctae apostolicae et catolicae ecclesiae Terrae Transilvaniae, vir laboriossimus, praeclarissimus et perpetua memoria dignus*. În partea de jos a lespezii cioplitorul adăugase de asemenea după capul al treilea din cartea Facerii *a Sfintei scripturi: Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris*!

Se gândi la răposatul episcop cu dragoste şi recunoştinţă. Preasfinţitul Casimir îl preţuise mult. Îl iubise. De aceea lăsase cu limbă de moarte cine anume să-i urmeze în scaun.

Şi pater Ioan se lăsă copleşit pe neaşteptate de o slăbiciune anume pe care n-o avea decât foarte rar. Frământarea călugărilor care fâlfâiau din rasele lor negre prin curtea plină de soare şi de zăpadă afânată îi plăcea. Pater Jeronimus, *magister principalis*, mai găsise pe undeva, prin poduri, câţiva prapori vechi pe care îi ştersese cu mare migală de praf şi-i rezema acum pe ziduri. Pater Andrei Casai, propovăduitorul Sloveniei, împreună cu alţi doi monahi, nu izbutea să vadă prea bine care anume, dădea nişte lămuriri unor credincioşi grămădiţi în jurul lor, ascultând cu multă smerenie. Alţi credincioşi, veniţi acum în număr ceva mai mare, se iveau fără întrerupere pe porţile de la intrare larg deschise şi se îndreptau încet, făcându-şi cruci mari, spre biserica împodobită sărbătoreşte. Ajutaţi de câţiva efebi, pater Valentin Taşnadi şi pater Mihai Feneşi puneau pe pălimarele odăilor şi pe treptele bisericii noi ramuri de brad.

Cei care păreau însă prinşi mai tare decât toţi ceilalţi în vârtejul pregătirilor erau efebii cântăreţi de sub ascultarea paterului Bernard Fabiani, *praefectus rerum comicarum* şi *magister juventum et chori ac ceremonianis conventi.*

De sus din încăperile episcopeşti, glasurile lor limpezi se auzeau uneori îndeajuns de desluşit trecând de la *Gloria* la *Agnus Dei* şi apoi la un *Te Deum laudamus*, luat înadins pentru slujba de azi dintr-un *Missale Antiqum* tipărit la Paris. Cântarea omofonă plină de califonii şi caliloghii preaiscusite era într-adevăr înălţătoare. Ştefan Literat cânta azi mai bine chiar decât la curtea lui Mihai Apafi când jucase în bucata *Eustachius*. La rândul său, Sebastianus Simion îl însoţea cu un glas care răzbătea prin toată curtea mânăstirii cu o limpezime de necrezut. Lenard Bárkonyi, *studens artem organicum*, îşi potrivea foarte bine orga după glasul lui Simion şi toată pregătirea lor semăna întru totul a sărbătoare adevărată. Îşi încordă puţin urechea ca să desluşească amănuntele mai lămurit. *Te Deum invocamus, te adoramus, te laudamus* suna minunat.

În sfârşit, prin curtea cu zăpadă înmuiată se iviră împodobiţi strălucit oaspeţii cei mai aleşi ai sărbătorii de azi de la mânăstire. Honorabilis Mihai Căianu de la Leghia ieşi dintr-o odaie de lângă convictul de la intrare însoţit la braţ de blânda lui soaţă, *nobilissima* doamnă Reveca, o femeie mică de statură, supusă şi liniştită, care nu-i ieşea din voie nici măcar cu un cuvânt. Vărul de la Leghia, împodobit la căciula din piele de cacom cu patru pene albe de cocor, părea falnic, plin de măreţie şi de mulţumire. Avea şi de ce. Episcopul care urma să fie sfinţit azi era lucrarea iscusinţelor lui. A stăruinţelor lui.

În urma sa se iviră de asemenea *honorabilis* Ştefan Cândea de la Băişoara, venit fără femeie. Avea însă în dreapta sa pe frumoasa lui vară, nobila doamnă Suzana, ţinută la braţ de măreţul ei soţ, *honorabilis* Sigismund Boier, *castellanus* la cetatea Făgăraş.

Pater Ioan o privi şi simți că i se împăienjenesc privirile. Aflase că *nobilissima* doamnă Suzana lăsase la Făgăraş, pe seama doicii, un copilaş mic de câteva luni, un băiețel cu numele Bucur. Se gândi la acel copil copleşit de o căldură nefirească. Avea toate temeiurile să creadă că pruncul acela, căruia deocamdată nu-i ştia decât numele, este copilul său.

Rămase câteva clipe nemişcat, împietrit. Toată mărirea lui de acum înrâurită pe de-a-ntregul de o poveste de dragoste neîmplinită i se părea un lucru cel puțin nefiresc.

Îşi veni iar în fire când fratele Toma smuci repede ceva de la straiul episcopesc. Mersul plin de sfială al fostei lui iubite şi amintirea dureroasă a nopților când ea dormea fierbinte la el în pat îi ardeau totuşi închipuirea mai rău ca o flacără. Fără să vrea, se gândi apoi la jupâneasa Elina de la Iaşi şi la felul netrebnic în care o părăsise. Îşi simțea sufletul greu. Încheiase sau mai trăia încă sub stăpânirea poveştii de dragoste începute cu Suzana? Cea mai ciudată poveste de dragoste din toate câte sunt cu putință, asta trăise el. Îi veni să geamă. Fratele Toma se opri speriat din cusut şi se uită la el fără să înțeleagă ce se petrece.

Altminteri, *nobilissima* doamnă Suzana nu părea prea pustiită sufleteşte. Era la fel de mândră şi de frumoasă ca atunci când primea seara, la ea în casă, la Alba, pe prietenii vărului ei. Îl lăsă pentru câteva clipe pe *honorabilis* Sigismund Boier ca să spună ceva domniei sale protomedicului Abel Todoruț Joisca, mare arhiatros la curtea luminăției sale principelui Apafi. Protomedicul se oprise în loc ca să-şi potrivească mai bine pe umeri contăşul falnic, plin de fireturi aurite şi de blănuri.

Honorabilis Mihai Căianu şi iubita lui soață se plecară plini de cuviință către ceilalți nobili. Aceştia le răspunseră. Totul părea a fi o întâlnire foarte simandicoasă între prieteni. Nicidecum o zi hotărâtoare pentru soarta bisericii apostolice romane în Ardeal.

Abia intrară în biserică şi, din alte odăi, de lângă convictul de la intrare, se iviră de asemenea abatele Dominique Révérend şi preacuviosul pater Antonio Bagellardi da Belluno, urmat cu umilință, la depărtare potrivită, de roşcovanul frater Giordano, preasupusul său slujitor. Ei trei părăsiseră un timp oarecare strălucita solie venită de la Paris la Alba Ardealului înadins pentru a fi de față la sfințirea în treapta de *vicarius generalis* a iubitului lor frate întru Domnul, pater Ioan Căianu-Valachus. Îi însoțea plin de plecăciuni şi de voie bună pater Adam Iuănuț venit şi el la Şumuleu ca trimis de *Societas Sanctae Virginis Mariae* de la Cluj-Mânăştur. De când călătorise la Roma, la sfântul părinte Inocențiu, pater Adam păstra, de altfel, cele mai strânse legături cu fețele bisericeşti din solia de la Paris.

După ce intrară şi ei, pe urma lor se iviră prea frumoasa doamnă văduvă Iudita Raț născută Căianu, sora noului *vicarius*, şi iubitul ei prieten, baronul Lazăr Apor, fratele vistiernicului țării, Ştefan Apor, cel ce fusese rănit în vânătoarea de pe malul Mureşului, la Sântimbru. Toată lumea ştia acum că după ce vor trece zilele legiuite de jelanie după răposatul ei soț *nobilissima* doamnă Iudita urma să se mărite cu baronul

Lazăr. Îi urmau de asemenea alți nobili veniți de departe şi adăpostiți din timp, care prin odăile efebilor, care prin casele unor gazde primitoare de la Miercurea.

Se iviră mai ales şi se grăbiră să intre plini de evlavie în biserica uriaşă a mânăstirii noi şi noi pâlcuri de credincioşi răzleți sosiți de prin satele dimprejur. Clopotele cele mari din turnul de la intrare începură se bată. Alte clopote de la câteva biserici de pe Valea Oltului îi răspunseră de departe şi, deodată, sărbătoarea măreață de azi începu să capete pentru pater Ioan înțelesul ei adevărat. Se simțea din nou copleşit. Fără să înțeleagă de ce, sunetele ascuțite de cimpoaie mocăneşti, ca la crâşme, dădură şi ele să se înfiripe iarăşi în auz. Se risipiră însă repede. Fără să izbutească să se mai închege. Rămânea numai teama. Şi închipuirea ciudată pe care la Iaşi o avusese întâia oară, că tot capul lui e o căldare plină de flăcări. În clipa aceea uşa încăperii se dădu cu zgomot de perete şi înlăuntru intrară pater Andrei Cassai şi fostul magistru Petru Luncan.

— Lumea aşteaptă, îndrăzni plin de cuviință dar şi de nerăbdare propovăduitorul Sloveniei. Nu e bine să întârziem...

Şi îşi plecă privirile, Era şi el copleşit de măreția acelor clipe.

— Care e starea monahilor? dori pater Ioan să ştie. Şi a credincioşilor. Mai sunt certuri? Învinuiri?

— Cei din tabăra paterului Vartolomeu, îl lămuri încruntat propovăduitorul, sunt mai neliniştiți decât până acum!... Dacă n-ar fi aici trimişii Sfântului părinte de la Roma, ei n-ar primi sfințirea de azi... Se spune că o parte din ei sunt înarmați până-n dinți...

— Am avut grijă însă, mărturisi supus fostul magistru Petru Luncan, să-mi aduc şi eu oamenii mei... La fel de bine înarmați !... În biserică, îndată după lavițele pe care vor sta oaspeții cei mai aleşi, s-au aşezat treizeci de oameni de-ai mei care mai înainte au luptat sub porunca lui Gheorghe Brad curelarul... Toți au sub sarici pumnale şi săbii... Oamenii domniei sale Mihai Căianu de la Leghia stau şi ei ceva mai în spate, către intrarea în biserică... Ei sunt înarmați cu pumnale şi cu topoare de luptă... Au şi pistoale... L-am cunoscut pe Vasile Făguț, tânărul acela care este omul de încredere al nobilului de la Leghia... Şi pe Martin Vânătoru... Şi pe cei patru uriaşi, adică pe Grigore Coman Chioru, pe badea Alixandru Stănilă şi pe frații Pavel si Andrei Boțoman... Eu însumi i-am aşezat prin biserică astfel încât să se poată mişca la un semn, fără de nicio greutate...

Pater Ioan nu răspunse. Se uită foarte grijuliu la acul fratelui Toma ca şi cum cele ce-i spunea fostul magistru nu erau de o însemnătate deosebită. Era mulțumit de ceea ce auzea şi totuşi îngrijorat. Ca om de încredere, priceput şi la treburile mânăstirii şi la meşteşugul armelor, fostul magistru Petru Luncan era de neînlocuit. Ca om luat la ochi de stăpânire şi căutat cu numai o toamnă în urmă de călăreții lui Grigore Peterffy, fostul magistru Petru putea fi însă o primejdie tot atât de mare ca pater Vartolomeu.

Ar fi vrut să scape de ajutorul său şi nu ştia cum. Deocamdată se sprijinea pe gândul că după înfrângerile cumplite îndurate de ţărani, hărnicia oştenilor care îi căutau pe anumiţi capi de răscoală se mai înmuiase.

— Care e starea celorlalte pregătiri? dori pater Ioan să ştie de asemenea.

— La cuhnii, răspunse cu aceeaşi supunere pater Andrei, fratele Adalbertus a pregătit douăzeci şi patru de feluri de mîncare... Avem şi friptură de miel... şi pulpă de purcel godănac cu mirodenii, şi alte bunătăţi... Vinul care va fi băut are vechimea de cinci ani...

— Şi efebii?

— Cunosc toate cântările... În cele mai mici amănunte…

— Şi... ceea ce trebuie pentru sfinţire e pregătit?

— Totul e pregătit!... Totul e gata!...

— Bine. Aşteptaţi-mă la ieşire! Vreau să mă însoţiţi când intru în biserică!

Vorbea şi, fără să-şi dea seama, tot ceea ce le cerea el atât de blând semăna a poruncă. Nicidecum a rugăminte de frate monah sau a îndemn. Parcă poruncise dintotdeauna.

— Mai este ceva, îndrăzni liniştit fostul magistru Petru.

— Anume?

— Prietenii noştri şi duşmanii noştri stau înarmaţi în biserică! Faţă în faţă!... Toţi sunt tulburaţi şi aţâţaţi... Nu ştie nimeni la ce se poate aştepta...

— Da... Şi?

— Nu e bine să lăsăm să înceapă ei lupta... Am putea să-i lovim noi mai întâi!

— Eşti nebun?

— Dimpotrivă, prevăzător! Suntem mai numeroşi! Am putea chema afară în linişte pe câţiva dintre aceşti duşmani... Trei sau patru inşi... Ştiu eu pe care!... I-am putea lovi şi închide undeva în vreun beci până se isprăveşte slujba... Sau chiar... să-i dăm afară din mânăstire! Să le închidem poarta în nas... Fără aceste căpetenii, ceilalţi duşmani nu fac nici cît un scuipat!... Şi după sfinţire, degeaba se vor mai zvârcoli!...

Fratele Toma se ridică alb la faţă de uimire şi de teamă. Isprăvise treaba lui sâcâitoare la cusătură, dar era atât de tulburat că abia se mai ţinea pe picioare.

Pater Ioan însuşi era la fel de tulburat. Se sprijini de perete, mişcându-se anevoie în veşmintele sfinte.

— Să nu îndrăzneşti! gemu el.

— E doar o măsură de prevedere! se încăpăţână fostul magistru! Îi scoatem numai pe câţiva! Îi punem la loc bun!

— Ieşi afară! strigă pater Ioan cu cele din urmă puteri. După care se rezemă anevoie de tocul ferestrei de parcă ar fi fost ameţit.

Pater Andrei se repezi îngrijorat ca să-l sprijine. I se părea că mai-marele său stă gata să cadă.

*
* *

Rămas singur, pater Ioan simți nevoia să mai întârzie puțin. Nu-i venea să se grăbească. Într-adevăr, biserica era plină de oameni înarmați și gândul că se duce la slujbă numai pentru a fi ținta unor dușmănii fără margini îl înghețа mai rău ca o spaimă neașteptată.

Se spălă încet pe degete într-o aquamanilă veche de argint, pusă la îndemână, se șterse, apoi se așeză anevoie la masa lui de lucru și rămase câteva clipe nemișcat. Nu făcea nimic. Ședea și se uita aiurea pe fereastra din fața lui. Se simțea rău. Poate că era bolnav, bolnav rău, și nu-și dădea seama.

Îi trecu prin gând că în starea de *vicarius generalis* e dator să țină o legătură foarte strânsă cu stăpânirea. Faptul că împotriva tuturor uneltirilor lui Szebelebi și ale lui Teleki, măria sa principele calvin Mihai Apafi binevoise în cele din urmă să-l lase pe el, pe pater Ioan Căianu-Valachus, și nicidecum pe altul, să ajungă în scaunul episcopesc era o dovadă de mare bunăvoință. Ieri și alaltăieri, îndată după ce sosise de la Alba, domnia sa *honorabilis* Sigismund Boier, pârcălabul de la Făgăraș, avusese grijă să-i spună acest lucru de mai multe ori. Ca *vicarius generalis,* era dator să dovedească de la bun început că știe să prețuiască această bunăvoință. Asta însemna că în următoarele săptămâni să se îngrijească neapărat ca dările și birurile plătite principelui de biserica apostolică, adică de țăranii și de puținii orășeni care încă mai rămăseseră credincioși Romei, să fie mărite de cel puțin trei sau patru ori.

Noi biruri, întreite, și, dacă se putea cumva, împătrite, făgăduise fără niciun folos însă, și pater Vartolomeu. În multe alte privințe, un *vicarius generalis* trebuie să fie de asemenea deosebit de supus și de folositor pentru stăpânire chiar dacă uneori asta nu se potrivește nici pe departe cu binele credincioșilor săi. Măria sa îl socotea îndatorat. Îndatorat pentru totdeauna.

La fel de îndatorat îl socoteau însă față de ei și nobilii care tindeau către împăratul Leopold de la Praga. Vărul Mihai Căianu de la Leghia, care se jura pe răsuflarea neprihănitelor fecioare martire că e gata să-și dea viața ca să-l apere, *honorabilis* Ștefan Cândea de la Leșnic, nobilii Ștefan Csáki și Iosif Paskó erau încredințați că au în noul *vicarius* tocmai pe omul pe care și-l doriseră pentru scopurile lor. Adică pentru dărâmarea lui Mihai Apafi, pentru trecerea puterii în mâinile lor și pentru închinarea Țării Ardealului către Austria. Vărul Mihai fusese la Roma, la sfântul părinte Inocențiu. Vărul Mihai și nu altcineva îl adusese de la Iași. Și tot vărul, cu toți oamenii săi credincioși și cu alți slujitori de casă înarmați până în dinți, îl păzeau acum, la începutul păstoriei sale, până se mai liniștеau lucrurile.

Mai presus de toate, însă, el era dator să slujească bisericii apostolice romane. Risipitei și slabei biserici catolice care, aici, în Țara Ardealului, sub puterea necruțătoare a principilor calvini, abia își mai târa zilele. Datorii mari apăsau pe umerii

săi. Pater Antonio şi abatele Dominique Révérend, care la curte avuseseră cuvântul cel mai stăruitor când fusese vorba să fie câştigată bunăvoinţa principelui Apafi, nu uitaseră nici ei să-i amintească acest lucru în cele mai felurite chipuri. Şi tot din cea dintâi zi a sosirii lor la Şumuleu.

Pater Ioan plecă ochii. De la călugării care îl doreau *vicarius* sau, dimpotrivă, de la cei care îl duşmăneau de moarte aci în mânăstire, la credincioşii sărăciţi, bântuiţi de toate prigoanele, spaimele şi deznădejdile şi, mai încolo, la nobilii de la curtea lui Apafi sau la cei înţeleşi cu Austria, până departe la poruncile venite de la Sfântul Scaun din cetatea Vaticanului de la Roma, drumul său era atât de întortocheat şi de întunecat încât nu ştia dacă va mai ieşi vreodată la capăt.

Răsfoi încet prin hârtiile de pe masă. Avea la îndemână scrisoarea prin care sfântul părinte de la Roma, papa Inocenţiu, îl împuternicea în scaunul său de *vicarius apostolicus.* Scrisoarea avea data de 12 ianuarie anul Domnului 1677 şi fusese adusă în cea mai mare grabă de oameni de încredere, de-a dreptul la Şumuleu. La rândul său, părintele cardinal Spinola îi trimisese şi el la 17 ianuarie o scrisoare plină de gânduri bune şi urări fierbinţi de mare izbândă în tot ce lucra. Deocamdată, aceste urări nu-i foloseau la nimic.

Rămase iar nemişcat. În închipuire răsuna acum o cântare ca un freamăt plin de nelinişte. Curgea încet, întreruptă, într-o mişcare greoaie, sprijinită pe două sunete prelungi care se căutau şi se împotriveau unul altuia ca într-o ceartă. Pe masă, *Magnus Cantus Coelestis,* lucrarea sa iubită şi urâtă, începută, uitată şi iar începută, dar niciodată încheiată, şedea alături de scrisorile de la Roma. Ceea ce auzea el se lega de încercările mai vechi din *Magnus Cantus Coelestis.* Apoi nu se mai auzea nimic. Avea mintea limpede şi simţurile treze.

Aici la Şumuleu, se gândi pater Ioan stăpân pe sine, intra din nou într-o rânduială veche şi aspră pe care o cunoştea şi o trăia uneori îndeajuns de adânc. Alteori însă se simţea totuşi străin sau măcar nevrednic de ea. Trecea dintr-o zi în alta sfâşiat fără încetare, tras în toate părţile, de ispite şi porniri potrivnice, fără să se poată hotărî niciodată cu destulă tărie pentru ceva anume. Năucit uneori la fel de tare ca atunci când, copil şi orfan fiind, păşise plin de sfială pe poarta şcolii mânăstireşti a fraţilor iezuiţi de la Cluj-Mânăştur. Atunci cel puţin îndrăznea uneori să ceară ajutor de la bunii săi ocrotitori, nobilul comite Gavril Haller, omul care îl luase şi-l îngrijise după ce rămăsese fără părinţi şi cel dintâi care descoperise că orfanul are toate harurile unui viitor om de carte. Acum nu mai putea cere niciun fel de ajutor fără să dea ceva în schimb. Acum avea puterea.

Avea într-adevăr puterea? îi veni lui în minte un gând ca un guşter blestemat. Nu, încă n-o avea pe deplin. Puterea celor mari în ierarhie se clatină dacă ea nu se întemeiază pe dragostea şi ajutorul tuturor supuşilor. Seneca spunea undeva că cu cât cineva are mai multă putere, cu atât trebuie să se folosească mai puţin de ea. Ca *vicarius apostolicus*, avea deci nevoie mai întâi de sufletele supuşilor săi. Puterea

singură nu-l ajuta la prea mare lucru. Era nu numai puternic, ci şi slab. Întocmai ca acum. Într-o asemenea stare *Ultra posse*, cum se spune, *nemo obligatur*.

Şi deodată părerea de rău că nu se împotrivise îndemnurilor vărului Mihai când venise să-l ia de la Iaşi îi arse sufletul ca o boală mai rea şi decât teama sau simţământul primejdiei. Elina îi umbla mai departe în amintire şi în trup, în visele lui cele mai ascunse, la fel de neobosit ca în cele mai fierbinţi dintre ceasurile lor de dragoste. Îi veni să geamă. Întorcându-se la Şumuleu şi primind toate răspunderile, primejdiile şi deşertăciunile legate de scaunul aurit de *vicarius apostolicus generalis*, o pierduse nu numai pe Elina. Rămăseseră undeva, departe, şi liniştea, şi starea de împlinire în sine, şi dragostea. Şi, mai presus de toate, simţământul de necuprins că e slobod. Că se poate uita la soare şi la lume fără să-şi numere zilele şi fără să-şi socotească mişcările. La fel ca în lunile de hăituială de după moartea lui Iacob Bocor, trăia uneori teama nenorocită că nu va mai fi în stare niciodată să mai adauge ceva închegat la *Magnus Contus Coelestis*. Se jertfea. Şi nu ştia bine încă dacă asta era datoria lui. Împlinirea lui. De fapt, şi jertfa era alegere.

Pater Ioan se opri puţin din şirul gândurilor încercând să-şi dea seama mai bine unde ajunsese. Da, urmă el mai departe, jertfa era alegere. Dar nu era numai asta. Era ceva mai mult, nesfârşit mai mult decât alegerea cea mai adânc trăită.

Mai întâi, jertfa se înfăptuia fără oprire, peste tot în jurul său. Viaţa lui însuşi, a celorlalţi oameni sau a celor mai însemnate fărâme de fiinţă nu era cu putinţă fără jertfă. Viaţa se întreţine prin jertfe. Iar viaţa celor chemaţi să împlinească ceva deosebit este mai mult decât orice altceva o înşiruire neîntreruptă de jertfe. Învăţatul se jertfeşte pentru ştiinţa lui; protomedicul Josica îi dovedise asta. Mama – pentru copil; părintele – pentru toţi ai casei; oşteanul – pentru cinstea lui; meşteşugarul – pentru măiestrie. Pretutindeni, jertfa se dovedeşte atotputernică şi tainică în acelaşi timp, plină de sfinţenie. Poate că tocmai asta e măreţia, semnul harului său de om în lume. Într-un astfel de înţeles, lumea întreagă şi viaţa întreagă puteau fi socotite un dar minunat. Dragostea îl dăruia şi ea jertfei. Adică celei mai înalte împliniri. Jertfa însemna aşadar deschidere şi unire cu alţii, împlinire prin dăruire. Însemna răscumpărarea de toate greşelile, spaimele şi temerile care îl chinuiseră. Însemna izbăvire prin grijă pentru alţii. Prin dragoste. Dragostea pentru alţii, pentru toţi, dar mai ales pentru cei mulţi, umili şi neajutoraţi, putea da un înţeles tot atât de înalt vieţii sale precum acela spre care năzuia când scria la *Magnus Cantus Coelestis*. Întrebarea era dacă viеţuind în păcat, nehotărât şi besmetic, copleşit de închipuiri fumegoase, de prea multe şi prea stăruitoare întrebări, gata de jertfă, dar nu şi de starea de sculă pentru scopurile altora, mai era el cu adevărat cel chemat să fie bunul păstor de care aveau nevoie bieţii săi credincioşi?

Iată, îl aşteptau toţi la slujbă. Unii îl doreau. Alţii îl urau de moarte. Sunau clopotele. Şi el tot nu era în stare de un răspuns lămurit.

*
* *

O nouă bătaie în uşă îl făcu să tresară. Pater Andrei Cassai intră uimit şi nemulţumit.

— Ce se întâmplă? întrebă el nedumerit. Lumea aşteaptă!

— Îndată! se ridică anevoie pater Ioan.

Afară, la uşă, îl aşteptau alţi trei monahi, anume pater Valentin Taşnadi, pater Minai Feneşi şi pater Hieronimus, *magister principalis*. Lângă ei, fratele Toma se frământa strivindu-şi degetele în felurite chipuri, aşa de speriat de parcă el însuşi ar fi trebuit să fie sfinţit.

Coborâră cu toţii treptele de lemn. La ieşirea în curte, patru efebi voinici înveşmântaţi în straie albe ţineau sus picioarele de lemn lustruite ale acoperământului de mătase şi de catifea roşie împodobit cu stele sub care intră pater Ioan. Cei patru călugări se alăturară efebilor şi păşiră plini de măreţie cu noul *vicarius* în mijlocul lor, sub acoperământ, spre intrarea bisericii. Era un frig umed. Zăpada fleşcăită de soare şiroia de pe toate acoperişurile. Clopotele strigau şi ţipau mai departe, peste lumea întreagă.

În biserică, totul era împodobit atât de frumos, luminat de atâtea lumânări, că pater Ioan avu iarăşi câteva clipe de slăbiciune. I se părea că nu mai vede bine. Păşi încet printre credincioşi, grijuliu să-şi potrivească paşii cu monahii şi efebii care-i purtau falnic acoperământul de mătase de deasupra capului. În clipa când ajunse la treptele de la altar, auzi deodată tunetele adânci ale orgii. Sunau atât de puternic că păreau dezlănţuite într-o furtună.

Apoi totul se linişti puţin. Orga trecu pe sunetele blânde ale unor părţi din *missa mediolanensis* şi lucrurile din jurul său începură să se desluşească.

Se aşeză încet, plin de măreţie, în jilţul aurit care-i fusese pregătit de mai înainte. Mitra episcopală, înaltă şi albă, îl strângea puţin pe la tâmple. Şedea lângă zidul altarului, întors cu faţa la miazănoapte, astfel că se putea uita la fel de bine şi spre altar, spre pater Antonio Bagellardi da Belluno şi abatele Dominique Reverend, care săvârşeau cu multă evlavie sfânta liturghie, şi spre şirurile de laviţe albe ale bisericii, unde monahii, oaspeţii falnici şi credincioşi de toată mâna şedeau înghesuiţi, dar fără să umple toate locurile.

Nu se întâmpla nimic deosebit. În ciuda spaimelor şi închipuirilor dezlânate, a slăbiciunilor sale bolnave de până atunci, se purta firesc, cu destulă măreţie. După câteva clipe se ridică. Începu să slujească şi el. Vedea şi auzea totul. Avea simţurile treze şi întreaga putere de stăpânire. Înţelegea totul.

Iată, în biserică se deosebeau foarte bine monahii şi credincioşii care îi erau binevoitori, aşezaţi mai în faţă, pe laviţele cele mai frumoase. Vărul Mihai Căianu de la Leghia şi iubita lui soaţă, cumnata Raveca, păreau cufundaţi adânc în rugăciune, rupţi de toată înghesuiala din jur. În spatele lor, haidăii uriaşi care ştiau să mânuiască

topoarele de luptă se vedeau îmbrăcați cu niște mintene de dimie neagră, foarte larg croite. Sub ele nu erau greu de bănuit sculele tăioase cu care ședeau înarmați.

Tot lângă vărul Mihai, dar mult mai în față, pater Ioan o zări pe iubita lui soră Iudita Rați împreună cu baronul Lazăr Apor, prietenul ei, și cu protomedicul Abel Todoruț Josica.

Mult mai în spate, și îndeosebi pe lavițele din partea stângă a bisericii, se vedeau ticălosul de pater Vartolomeu Szebelebi, mai slăbit și mai tras la față ca oricînd, avându-l în dreapta pe pater Augustin Balas, al doilea *defensor ecclesiae,* iar în stânga pe pater Franciscus Bancovits și Franciscus Emericus. Bărbații înarmați despre care fostul magistru Petru Luncan spunea că au fost aduși să-i sprijine, să facă neapărat tulburări, se aflau pe lângă ei, posomorâți a evlavie, plini de fățărnicie și încordare. Îi privi pe toți câteva clipe și se simți, fără veste, străbătut de atâta scârbă încât simți că-l năduşeşte spinarea.

În clipa aceea se gândi pentru întâia oară la felul în care trebuia să scape de dușmani. Avea putere. Puterea era bună. Nimic nu-l împiedica să-l trimeată pe pater Vartolomeu Szebelebi, cel puțin patru-cinci ani, pe undeva pe departe, dincolo de munți, unde bisericile catolice ședeau de mulți ani părăsite, fără de preoți, și puținii credincioși câți erau pe acolo treceau fără nicio bătaie de cap la schismaticii ortodocși. Acolo trebuiau să se vadă harul și puterea sufletească a fratelui Vartolomeu; în munca de propovăduire, de luptă cu turma neascultătoare, cu greutățile de tot felul. Nu la curte. În uneltirile pe lângă Teleki. Pater Augustin Balas îl putea însoți și el. Sau dacă nu-l însoțea, se putea duce și singur, pe la Bacău sau prin satele dinprejurul orașului, acolo unde bruma de popime catolică se însura pe capete și făcea copii tâlcuind învățăturile lui Luther. Pe pater Franciscus Bancovits îl putea trimite la Sânzieni, după ce pater Vartolomeu era urnit oriunde, cât mai departe de Șumuleu și de orașul Alba. Cât privește fratele Franciscus Emericus, el putea fi păstrat pe loc, aci în mânăstire, pentru ca legătura noului *vicarius apostolicus* cu dușmanii săi să nu fie totuși ruptă pe de-a întregul.

Pater Ioan își mută privirile de la acești dușmani, sus, peste masa altarului unde Fecioara cu pruncul cioplită în lemn și acoperită cu straie scumpe de aur ședea înconjurată de stele și de luceferi. Privirea ei nevinovată era liniștitoare. Era dătătoare de putere. Lumânările subțiri care ardeau la picioarele sfintei Fecioare între mari buchete de flori stropite cu aiasmă pâlpâiau încet. Se rugă fierbinte de ea să-i hărăzească hotărâre și înțelepciune. Dorea din străfundurile sufletului său să dea o nouă strălucire amărâtei biserici catolice din Ardeal. Să facă mult bine. În cele mai felurite chipuri. *Se* simți ceva mai ușurat. Era adevărat că înscăunarea lui în treapta atât de înaltă de *vicarius* îl urca sus, foarte sus, pe scara ierarhiei și că toți cei ce sunt în primejdia de a cădea de acolo se pot zdrobi nemăsurat mai rău decât cei ce sunt mai jos, mai lipsiți de măriri. Asta o știe tot omul: cine cade și e mai aproape de pământ, se zdrobește mai puțin. Cine e însă foarte sus, dacă se întâmplă să cadă, se alege praful de el. În acelaşi timp, însă, noua lui stare îi dădea putința să facă lucruri pe care mai

înainte nici măcar nu le visa. Puterea era bună. Îl îndemna să îndrăznească. Era, într-adevăr, har.

Îşi ridică ochii spre cer şi nu zări decât tavanul afumat, cu arcurile ascuţite ale bolţilor şi stâlpilor de piatră. Orga la care el cântase din cea dintâi zi a venirii lui la Şumuleu răsuna acum neînchipuit de sărbătoresc şi de pătrunzător. Parcă nu mai auzise niciodată cântec de orgă până atunci. Efebii mai mici din *schola cantorum* pe care pater Bernard Fabiani, *magister juventum et chori,* îi rânduise lângă monahii cântăreţi în chip de *pueri symphoniaci* adăugau sunetelor de orgă nişte glasuri atât de curate că păreau, într-adevăr, ale unor îngeri rătăciţi pe pământ. Pater Ioan se simţi mai înfiorat şi mai bun, mai bun ca niciodată până atunci, şi toată slăbiciunea lui de acum era şi ea, într-un chip pe cât de tainic pe atât de adânc totuşi, dătătoare de putere şi de îndrăzneală. Era bine. Foarte bine chiar.

— *Initium Sancti Evangelii,* se auzi răspicat şi înalt glasul paterului Antonio Bagellardi, *secundum loanem... In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in Principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est. In ipso vita erat et vita erat lux hominum, et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt...*

Ce adânc şi ce răscolitor răsunau astăzi cuvintele spuse atât de frumos de pater Antonio! Ce înţelesuri nebănuite i se descopereau! Se gândi iarăşi la jertfă şi i se păru că trăieşte o înţelegere de sine însuşi pe care niciodată n-o mai avusese până atunci.

— *Erat lux vera,* urmă la fel de pătrunzător pater Antonio şi glasul său se auzea pe sub bolţi peste toată mulţimea uriaşă copleşită de evlavie, *quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundum erat, et mundus per ipsum factum est, et mundus eum non cognovit. In propria venit, et sui eum non receperunt...*

Abia acum izbutea să înţeleagă că vărul Mihai de la Leghia avusese dreptate. Locul său era aici şi nu în altă parte. Fusese rânduit pentru o viaţă cu grijă şi netihnă, pentru o chemare. N-avea dreptul să nesocotească această chemare.

— *Gloria in excelsis Deo!* adăugă şi abatele Dominique cu mâinile ridicate şi ochii spre sfânta fecioară. *Et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Laudamus Te. Benedicimus Te. Adoramus Te. Glorificamus Te. Gratias agimus Tibi propter magnam gloriam Tuam. Domine Deus, rex coelestis. Deus Pater omnipotens. Domine Fili unigenite, Jesu Christe. Dominus Deus, Agnus Dei, Filius Patris, Qui tollis pecata mundi, suscipe deprecationem nostram. Qui sedes dexteram Patris, miserere nobis. Quoniam Tu solus sanctus. Tu solus Dominus. Tu solus Altissimus, Jesu Christe. Cum Sancto Spiritu, in gloria Dei Patris. Amen.*

Se auzi orga tunând, trimiţându-şi sunetele până în cer. *Pueri symphoniaci o* însoţeau spunând şi ei *Gloria in excelsis Deo.* Abatele Dominique Révérend se apropie cu privirea plecată. Îngenunche. Pater Ioan îi îngădui ca prin vis să-i sărute mâna. Orga şi efebii cântau mai departe. Toţi credincioşii – prieteni şi duşmani de moarte – se închinau harnic, fără nicio oprire. Era ameţit. Se lăsă purtat în neştire,

înconjurat de alți frați monahi. I se făcură semne numeroase pe deasupra capului, pe frunte, pe mâini şi pe piept. Era sărutat şi îmbrățişat, lăsat ca să fie iarăşi luat, purtat dintr-un loc în altul, de la o mişcare la alta, în timp ce orga striga şi efebii cântau şi lumea se închina. Totul se desfăşura măsurat şi suav în acelaşi timp, fără oprire şi fără înțeles, sau mai curând cu nişte înțelesuri care veneau de undeva de foarte departe, unde mintea lui nu era în stare să mai ajungă. Simți vârful unei cruci înmuiate în uleiuri sfinte atingându-i fruntea, se pierdu cu desăvârşire de parcă el însuşi ar fi plutit laolaltă cu sunetele din cântarea omofonă şi tot ceea ce urmă se prelungi ca într-un vis lin, fără de primejdii dar şi fără nicio legătură cu lucrurile din jur.

Purtat îndărăt în jilțul său aurit cu aceeaşi gingăşie plină de sfială, lăsat să se aşeze, înconjurat de frații monahi pe care nu-i vedea decât ca prin vis, el nu mai era în stare să priceapă decât unele părți din mişcările lor. Doar cântarea *Venite gentes,* revărsată lin peste credincioşi, se deslușea ceva mai lămurit. Cântau în *bicinum,* sau cel puțin aşa i se părea lui, efebii Ştefan Literat şi Sebastianus Simion. Cântau însă aiurea, pentru că de undeva, nu înțelegea bine de unde, se auzeau şi sunete ascuțite de cobze, chiote de cimpoaie şi cuvinte amestecate urât, ca la crâşmă.

I se făcu frică. Țeasta lui ardea din nou ca o căldare plină de flăcări! Se uită spre lavițele pline de credincioşi, la vărul Mihai Căianu ca pentru a-i cere ajutor. Nu izbutea să-l zărească însă în mulțime decât pe insul acela ciudat şi tainic, cu chipul prelung şi privirile tăioase, pe care îl mai văzuse şi după moartea lui Iacob Bocor în stările lui de visare. Parcă semănau cu pater Vartolomeu. Ba, nu. Nu semăna cu duşmanul său. Mai curând, necunoscutul cu ochii de gheață părea tot atât de îngândurat ca atunci când se ivise peste mormintele acoperite de zăpadă din cimitirul mitropoliei ortodoxe de la Alba. Nu înțelegea de unde venise şi cine era. Ce urmărea. Sau poate că se înşela. Necunoscutul care îl țintuia acum cu privirile lui de ucigaş era, de fapt, străinul de pe ulițele Iaşilor care-l pândise fără încetare când nu ştia dacă să se hotărască să vină îndărăt la Şumuleu sau să rămînă lângă Elina.

Pater Ioan clipi din ochi şi necunoscutul împodobit falnic, în loc să piară, cum nădăjduia din adâncul inimii, se făcea parcă mai trufaş, mai mulțumit. Dădea să zâmbească binevoitor. Pater Ioan îşi simți inima ca o rană. Acuma ştia cine e străinul şi ce vrea. Acolo pe laviță şedea pândindu-l fără odihnă şi fără cruțare jupân Leonachi Carastriga, prea-iscusitul magistru de *ars magica,* cel cu puterea de la *dominus diabolicus*. Carastriga se înclină zîmbind a bineț e.

Şi deodată cîntecele de orgă însoțite de glasurile efebilor se prefăcură în întregime în țipete deşănțate de lăutari de la cârciumă. *Diabolus potens el mirabilis spiritus est,* auzi pater Ioan în urechi. Răsunau dureros de puternic şi nişte țambale şi lăute. Orga suna cât zece cimpoaie turbate la un loc. Se auzea de asemenea râsul gros al unor bețivi îmbrățişați de muieri petrecărețe, şi un foşnet de aripi nevăzute. Dar mai presus de toate, jupân Carastriga râdea binevoitor, plin de veselie şi de mulțumire îndemnându-i pe toți din biserică să chiuie şi să joace. „Până la urmă, tot te-ai vândut! rosti el limpede. Dar altfel... mai iscusit decât îți ceream eu...” Şi hohoti mai departe,

ca la o glumă groasă, foarte izbutită. Era ciudat că bieții credincioşi nu se apucau să salte acolo peste lavițe, dezlănțuiți ca la o petrecere adevărată. De undeva dinspre intrare se auzea totuşi un nenorocit chiuind mocăneşte. Nu era Ştefan Literat, care cânta în bicinus *Venite gentes,* ci altcineva, înrăit de băutură şi de preaplinul din el, gata să cadă la pământ aşa cum cădeau beţivii în cârciumă la Iaşi. Pater Ioan îşi întoarse privirile.

— *Hic ist enim Calix sanguinis mei,* răsuna dureros de pătrunzător glasul înalt al abatelui Dominique, *novi et aeterni testamentum: mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum!...*

Toate închipuirile care îl chinuiau se risipiră fără urmă. Credincioşii erau la locurile lor, orga cânta cum se cuvine.

Se uită prin biserică să-l vadă pe magistrul de *ars magica.* Nu izbutea să-l găsească pe nicăieri.

Numai râsul său ciudat mai răsuna uneori, din ce în ce mai stins.

Ca şi cum jupân Carastriga s-ar fi depărtat plutind spre cine ştie unde.

CAPITOLUL XXII

Măria sa Leopold, împăratul nemțesc al romanilor, începu să se supere. Faptul că fusese întrerupt din cântatul la flaut i se părea o îndrăzneală pe care cu greu o putea îndura. Era adevărat că pater Ambrosius, duhovnicul său şi sfetnicul său de taină, unul din cei mai învățați monahi iezuiți de la curtea din Praga, avea îngăduința să-l caute oriunde, la orice clipă din zi şi din noapte, aşa cum el însuşi lăsase să se ştie. Asta nu-l îndreptățea însă pe călugăr, oricare ar fi fost treburile bisericii sau ale împărăției austriece, să-l întrerupă pe stăpânul său tocmai din cântatul la flaut. Mai presus de treburile împărăției şi ale lumii întregi stă voința împăratului roman, *imperator et dominus mundi.* Starea sufletească a împăratului roman nu putea fi însă tulburată pentru orice fleac de nimic. Şi aşa se spunea uneori că la Praga domneşte nu atât măria sa Leopold, crai al Ungariei şi Boemiei, împărat al sfintei împărății romane de neam nemțesc, cât sutele de monahi catolici care puteau fi văzuți la curte şi prin oraş, peste tot. Un val de mânie îl cuprinse fără veste. Îl lua cu frig. Stăpânea sau era stăpânit?

— Aşteaptă puțin, pater! ceru tulburat măria sa arătându-i din ochi că poate rămâne la uşă.

În ciuda mâniei, nu-i venea totuşi să-l dea afară. Şi duhovnicul se înclină zâmbind blând, împreunându-şi degetele pe crucea de aur de pe piept. Părea ca doreşte şi el să asculte bucata cântată de împărat.

Măria sa apucă flautul cu multă hotărâre şi făcu semn bărbatului cu care se însoțea Ia cântat să fie gata să înceapă. *Meister* Christian Kunersdorfer, un bărbat spelb între două vârste, împodobit cu straie de catifea neagră şi horboțele albe de in pe la mâneci, ridică vioara şi arcuşul. Era numai ochi şi urechi. Totuşi încordarea plină de luare aminte dovedită de privirile lui supuse nu-l liniştea pe împărat. I se păru că

meşterul, mai mult decât alţi curteni, se poartă nătâng. Îl adusese anume să încerce să cânte azi o bucată scrisă timp de câteva săptămâni de însuşi măria sa. Această bucată trebuia lucrată ceva mai târziu într-un chip anume şi pentru cântăreţii italioţi de la curte, nişte tineri frumoşi şi scopiţi, cu glasuri ca de îngeri şi purtări alese de fetişcane sfioase, care şedeau sub ascultarea aspră a unui *magister artis musicae.* Ca să ajungă întru totul desăvârşită, era bine însă ca bucata să fie auzită mai înainte, foarte grijuliu, de câteva ori. *Meister* Christian, cu toate că avea faima celui mai bun viorist de la curte, se încurca însă şi se poticnea ca un neghiob, îi venea să-l pocnească cu flautul drept în scăfârlia lui cheală. Să-şi bage mințile în cap.

Împăratul suflă câteva sunete, mişcă degetele cu multă gingăşie şi cântarea se urni blând, plină de dulceață. Era o pavană în patru timpi scrisă înadins pentru petrecerile de la curte, care începea *saltarello* şi se prelungea suav în chip de danț *galliarde* sprijinit de puțină polifonie, foarte amănunțit gândită şi menită nu numai să încânte ci şi să înduioşeze. Măria sa era încredințat despre sine însuşi că are un suflet gingaş. Că ştie să se împace mult mai bine cu drăgălaşele Euterpe şi Terpsikhore decât cu vajnicul Ares.

Meister Christian îşi făcu foarte potrivit intrarea şi urmă astfel timp de câteva clipe cu ochii pe foile pline de semne. Cântarea ieşea acum ceva mai bine. Chiar foarte bine.

Deodată însă vioara o luă iar razna. Se opri înspăimântat, cu mâna încremenită pe arcuş, cu ochii în pământ. Măria sa se simți atât de ispitit să-l pocnească în chelie, că-i tremurau mâinile.

Nu, hotărât. Astăzi nimic nu ieşea ca lumea. Era furios pe curteni şi pe sine însuşi că se lăsa înconjurat de atâția nenorociți, pe toți cei care îl sâcâiau tocmai când avea mai multă nevoie de linişte. Abia acum încăpățânarea arătată de pater Ambrosius îl scotea din sărite cu adevărat. Se dezlănțui ca un apucat, îl lovi pe cântăreț peste mâini, îl numi lăutar de bâlci şi scursură, după care îi făcu semn să iasă. Nu însă înainte de a-i mai arde câteva lovituri de pantofi şi la fund, în locurile cele mai gingaşe, să ştie nenorocitul altă dată cum trebuie să înțeleagă şi să cânte o lucrare scrisă de însuşi măria sa. Meister Christian părea în culmea nenorocirii. Totuşi nu uită să-şi păzească foarte grijuliu atât chelia, cât şi vioara de loviturile măriei sale. Şi nu uită mai ales ca înainte de a deschide uşa şi a se face nevăzut, să se plece adânc, de două ori, după cea mai desăvârşită bună cuviință de curtean. Părea fericit că măria sa binevoise să-l pocnească cu atâta dispreț.

— Ce este? Ce se întîmplă? se revărsă măria sa către pater Ambrosius. De ce sunt întrerupt?

— *Necessitas ante rationem est,* îşi plecă ochii duhovnicul, plin de atâta dulceață că în clipa aceea părea a fi însăşi întruparea puterii omeneşti de dăruire întru evlavie.

Era un bărbat frumos şi înalt, în plină vigoare, care avea ca şi măria sa treizeci şi şapte de ani, mulți din ei petrecuți la Roma, la învățătură. Faptul că era italiot şi că

prin străbunicul său Francesco, mare herțog de Milano, se trăgea din Alfonso il Magnanimo, craiul Aragonului, Siciliei şi Neapolelui, nu-l îndemnase niciodată să fie altfel decât blând, suav şi supus. Pater Ambrosius era un monah deplin. Un monah ca un înger. Înainte de a fi ajuns duhovnicul împăratului slujise un timp la biserica de la curte şi izbutise să capete încrederea celor mai alese doamne de la palat. Priceperea lui de a se apropia de sufletele oamenilor era, într-adevăr, pe măsura învățăturii şi a evlaviei cu care era împodobit. Firește, toate astea nu-l îndrituiau să vină nechemat.

— Bine, dar... eu cântam!

— *Necessitas non habet legem,* adăugă pater Ambrosius ca şi cum datoria de a îndrăzni prea mult îl copleşea şi pe el.

— Da. Dar curtenii mei pot avea, îl certă împăratul la fel de furios.

După care se şterse repede cu batista pe sub cârlionții groşi de deasupra frunții şi stătu câteva clipe la îndoială, cu mâna tremurînd.

— Despre ce e vorba ? se răsti el sec.

— Despre soarta împărăției romane, răspunse duhovnicul fără să clipească. Despre soarta măriei voastre.

— Adică?

— Sunt acum la mine acasă prietenul meu Gavril Ivul, *magister universitatis Vindobonensis,* pater Adam Iuănuț — un frate iezuit de la Cluj, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia şi *honorabilis* Ladislaus Csáki.

— Şi ce vor?

— Au ştiri de o însemnătate covârşitoare despre starea împărăției romane la hotarele ei cu turcii... În Ardeal se pregătesc nişte lucruri hotărâtoare... E vorba de măria sa Ludovic de la Paris, craiul Franței, şi de principele Mihai Apafi... Au cu ei hârtii de mare preț...

— Şi... pentru asta mă întrerupi din... cântat ?...

Împăratul era aşa de uluit că parcă nu-şi mai venea în fire. Pater Ambrosius îşi dădu, în sfârşit, seama că împrejurarea aleasă pentru ştirile scumpe pe care le aducea era cu totul nesăbuită. Nu făcu însă decât să zâmbească foarte încurcat, cu şi mai multă supunere.

— Aş vrea să fiu lăsat în pace! îi porunci aspru măria sa. Şi pentru că duhovnicul său întârzia cu privirile cam nedumerite, adăugă de-a dreptul furios.

— Te rog să ieşi!

Abia după ce rămase singur, se dezlănțui însă cu adevărat. Lovi cu flautul în masa uriaşă de nuc din mijlocul încăperii, dădu cu picioarele în țăndările de pe jos şi după ce mai şi făcu praf cel mai apropiat vas de cristal, cu care aruncă înspre uşă, simți, într-adevăr, că răul din el începe să se descarce.

Se linişti cu greu şi se îndreptă tulburat spre fereastră, cu mâinile la spate, cu degetele mişcate în neştire.

„Ce curteni păcătoşi!" se gândi el cu tristeţe şi dispreț Parcă ce putea fi pe lume mai însemnat decât starea sufletească a împăratului roman? Astăzi nu dorise

decât să cânte. Atâta tot. Să cânte! Şi ei îl băteau la cap cu ştirile din Ardeal! Era adevărat că aceia care nu izbutesc să înţeleagă frumuseţea unei cântări alese nu sunt în stare să priceapă nici măcar pe ce lume sunt. Îi era milă de ei şi, ciudat, această milă îl liniştea mai mult chiar decât descărcarea de furie de mai înainte. Îşi dădu seama că afară e o zi de sfârşit de martie neînchipuit de frumoasă.

Urmări un timp sclipirile lucii ale apelor pe sub podurile de piatră de care Praga, *caput imperii,* era atât de mândră. Se simţi, în sfârşit, ceva mai uşurat.

Înţelese că pater Ambrosius, înţeleptul şi îndelung răbdătorul său duhovnic, avea totuşi oarecare dreptate. Uneltirile lui Ludovic de la Paris, această jivină scârboasă, ruşinea lumii, mai rea şi decât turcii, trimisă de Dumnezeu pe capul creştinilor pentru multele şi marile lor păcate, îl tulbura chiar şi atunci când i se părea lumea mai dragă. Când cânta la flaut, de pildă, sau când dorea să se roage la Dumnezeu, seara, înainte de culcare. Pe scurt, oricând. Era încredinţat acum că nu pater Ambrosius şi nici bărbaţii de la Ardeal, din pricina cărora se încăpăţânase duhovnicul să fie primit, ci Ludovic, fiara, diavolul antihrist de la Paris, era pricina mâniei de care se lăsase stăpânit. Auzise prin iscoadele sale că Ludovic face vrăji şi că-i ţine la el la curte în mare cinste pe otrăvitorii, magii şi fermecătorii de meserie. Unii dintre ei se pricepeau să înrâurească de la mare depărtare voinţa şi purtarea oamenilor. N-ar fi fost de mirare ca Ludovic să încerce să-l supere şi pe el aci, la Praga. De la un om care dădea să se înţeleagă cu ereticii luterani şi calvini, cu turcii păgâni chiar, care-i erau prieteni, te puteai aştepta la orice.

Ajuns aici, măria sa Leopold, împăratul roman îşi aminti cotropit de silă toate cele ce se spunea despre duşmanul său de moarte de la Paris. Faptul că Ludovic era foarte urât la faţă, buhăit, mic de statură, burtos şi răutăcios, stăpânit totdeauna de o lăcomie de mâncău fioros mai presus de orice închipuire, de o pornire de desfrânat, mai ales, care întrecea toate poveştile vechi despre Priapus, se potrivea foarte bine cu starea lui de slujitor al diavolului, adică al turcilor şi ereticilor laolaltă. De când Ludovic arăta îngăduinţă pentru luterani, se ştia foarte bine pe la toate curţile Europei că papa Inocenţiu de la Roma îi priveşte ca pe un adevărat apostat. De altfel, întreaga purtare a lui Ludovic era pe măsura neruşinării sale. Cu toate că avea drept regină pe măria sa infanta Maria Teresa, fiica cea mai mare a craiului Filip al Spaniei, o femeie pe cât de frumoasă, pe atât de învăţată, de blândă, şi de plină de minte, Ludovic, care se bucura de o sănătate de fier, nu se sfia să-şi aducă toate târfele la curte. Se ştia fără putinţă de tăgadă că pe o anume Maria Mancini, o femeie gingaşă ca un copil, o folosise ca să petreacă în desfrânări neruşinate laolaltă cu alţi păcătoşi de la palat, stăpâniţi toţi de diavoli. Cu o anume domnişoară Luisa de la Vallière, o femeie mitutea, pe cât de frumoasă, pe atât de iscusită în purtări, şchioapă pe deasupra, însemnată de Belzebuth, făcuse nu mai puţin de trei copii. Cu o anume doamnă de Montespan făcuse de asemenea şapte copii. Culmea era că Ludovic o iubea mai departe pe această femeie. Oricât se străduia, împăratul roman nu înţelegea nimic din patima muierească a lui Ludovic. Iată, el era văduv de un an. Şi cu toate astea nu

simțea decât foarte rar nevoia de femeie. Flautul îi era mult mai drag decât oricare din ele. E doar un lucru ştiut că femeia trăieşte ca un vas diavolesc. Ea este Satana însuşi. Ludovic însă era mereu în căutare de femei. Le lua de peste tot, le folosea şi le dăruia mai departe, prietenilor şi cunoscuților, după cum îl tăia capul şi-l țineau puterile. Treceau destrăbălatele pe la curte şi prin patul său mai des chiar decât în cele mai înfricoşătoare obiceiuri turceşti. Preacuvioşilor monahi care erau datori să vină de la Roma la preacatolicul crai de la Paris, Ludovic le spunea râzând subțire că un adevărat monarh autocrat este în afara legilor dumnezeieşti şi omeneşti, că țara este el însuşi, că viața e scurtă. După care îi poftea pe monahi să meargă în încăperile unde se dănțuia sau se juca *theatron.* Cel mult îi întreba uneori când cred ei că se va isprăvi povestea cu moştenirea tronului Spaniei stăpânit încă de casa de Habsburg, tron pe care de când îşi luase drept crăiasă pe infanta Măria Teresa se gândea că trebuie neapărat să-l moştenească. Aşa cum dorea să se întindă în Spania, Ludovic dorea să se înstăpânească şi în Olanda, unde Colbert, sfetnicul său, începuse un război de mai bine de cinci ani, şi în țările nemțeşti, şi peste tot. Olanda, sprijinită de Austria şi de Spania, abia izbutea să-i facă față. Acelaşi Ludovic, care spunea zâmbind curtenilor săi că are suflet de *poeta* şi zidea palate şi-i încuraja pe filozofi, pe învățați şi pe magicieni, pe toți meşteşugarii, cămătarii şi neguțătorii de oriunde ar fi venit, nu se sfia să sprijine răscoalele din Sicilia împotriva Spaniei, să dea adăpost celor mai cumpliți duşmani ai Sfântului părinte de la Roma, să-şi bată joc de multe lucruri vrednice de cinste. Ludovic şarpele era un diavol. Un diavol cu zâmbet de om de lume, cu priviri ca de lup şi cu iscusință de vulpe.

Atât cât îi stătuse în puteri, el, Leopold, *imperator romanorum,* luptase fără preget şi fără odihnă împotriva acestui nou antihrist. Dumnezeu dorise însă ca nu toate silințele sale să ducă la izbândă. Cu ani în urmă, când îi sprijinise pe polonezi împotriva Suediei, prietena Franței, pierduse mulți oameni şi mulți bani. Cu cincisprezece ani în urmă, când gheneralii cei mari de la curtea de la Praga fuseseră lăsați să pornească războiul împotriva turcilor, să încerce să câştige Ardealul pentru împărăție, totul se isprăvise ca nişte înfrângeri grele, anevoie de îndurat. Unul dintre oamenii săi cei mai credincioşi, illustrissimul Ioan Kemény, pe care dieta Ardealului îl alesese principe şi-l îndemnase să se supună casei de Habsburg, pierise atunci, după numai trei săptămâni de domnie, în lupta de la Seleuşul Mare, ucis ca un câine chiar pe câmpul de luptă. Pe turci îi sprijiniseră în schimb nobilii calvini şi chiar unii orăşeni care se temeau de Austria şi de clerul catolic mai rău ca de turci. Ardealul rămăsese pierdut, visurile lui de stăpân peste Moldova şi Țara Românească, pe care de asemenea dorea să le câştige, se năruiseră, deznădejdea şi furia rămăseseră să-l întărâte mult timp pe urmă.

Uneori, nu înțelegea cum este cu putință ca Dumnezeu atotputernicul şi proniatorul să-i lase pe turci, pe Ludovic şi pe ereticii luterani sau calvini să-şi facă de cap în lume. Când era copil, fusese dat de slăvitul său tată, răposatul împărat Ferdinand, să ajungă față bisericească. Fusese deci crescut printre călugării iezuiți şi ştia că toate pe lume îşi au locul lor anume, într-o rânduială înaltă şi bună, care se desfăşoară mai presus de vrerile oamenilor.

După moartea neaşteptată, dintr-o foarte obişnuită răceală, a fratelui său mai mare, Ferdinand al VI-lea, moştenitorul lui Ferdinand al III-lea, el, Leopold, se trezise că e luat de la învăţăturile cu monahii iezuiţi şi uns într-o frumoasă zi de iunie din anul Domnului 1655 drept crai al Ungariei. Un an şi ceva mai tîrziu, într-o zi de septembrie, fusese uns şi rege al Boemiei. Şi peste alţi doi ani, în ziua de 2 aprilie, pe care n-o mai uita niciodată, fusese înscăunat *imperator romanorum.* Ştia ce înseamnă chemarea lui în lume. *Austria est,* îi şedea bine înfipt în minte, *imperare omnium universum.* El, şi nu altcineva, fusese sortit să fie la şaptesprezece ani moştenitorul tatălui său în strălucita împărăţie romană. Asta însemna, cu adevărat, o rânduială înaltă şi bună, mai presus de vrerile oamenilor. El, împăratul roman, sprijinitorul firesc al bisericii romane, şi nu altcineva, era chemat de Dumnezeu, *creator omnium,* să se lupte cu turcii necredincioşi, cu ereticii de orice fel, cu craii, principii şi căpeteniile lor ereziarhe, cu schismaticii ortodocşi, cu şarpele Ludovic, antihristul, cu toate uneltirile iadului la un loc şi cu multe alte greutăţi, *quorum nomina Deus scit.*

Dacă nu izbutea totdeauna, acest lucru putea fi socotit o încercare. O încercare aspră şi grea pe care el Leopoldus, *piissmus servus Domini ac sanctae ecclesiae apostolicele romanae et universalis,* era dator să le îndure cu bărbăţie şi credinţă.

Se uită iar pe fereastră. Ce zi frumoasă strălucea afară! Praga, *sedes imperii,* era într-adevăr un oraş frumos. Îi părea rău că-l alungase pe pater Ambrosius şi că-l umilise atât de sălbatic pe *meister* Christian pe care, de fapt, îl preţuia şi-l iubea. Greşise. Se lăsase stăpânit de mânie, unul din păcatele grele ale omului.

Se mişcă uşor de la fereastră şi se îndreptă încet în mijlocul odăii. Se simţea întinat. Poate că ticălosul de Ludovic de la Paris îi înrâurise de departe cugetul cu vrăjile şi diavolii săi. Trebuia să se roage. Îngenunche cu mâinile împreunate strâns, aşa cum îl învăţaseră mai de mult, zi de zi, monahii iezuiţi care doriseră să scoată din el o adevărată faţă bisericească. Pe podeaua lustruită ca sticla se vedeau jur împrejur, risipite la întâmplare, bucăţile flautului rupt şi cioburile de cristal.

Se rugă fierbinte să i se ierte păcatul de azi al mâniei, după care trecu la *Credo in unum Deum, patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium...*

Pe măsură ce spunea cuvintele, se simţea înseninat, împăcat cu sine însuşi şi cu toţi curtenii săi.

*

* *

Peste puţin timp, Leopold, împăratul romanilor, era din nou împreună cu pater Ambrosius, într-o altă încăpere, anume în odaia de lucru a măriei sale, şi vorbeau în deplină linişte despre sosirea nobililor de la Ardeal. Duhovnicul nu se supărase. Rămânea în picioare şi se purta la fel de blând ca întotdeauna. Pe masă erau risipite într-o oarecare neorânduială mai multe *chartae* foşnitoare în care mărimea

Transilvaniei, a Moldovei şi a Ţării Româneşti, felurile şi numărul bogăţiilor, oraşelor şi înlesnirilor acestora, întinderea şi puterea vecinilor se vedeau îndeajuns de lămurit. Feluritele *chartae,* unele foarte rău colorate şi foarte prost tipărite, nu se potriveau totuşi între ele. Nu se desluşeau deci îndeajuns de bine numărul şi locurile cetăţilor întărite, ale strâmtorilor prin munţi şi ale vadurilor la apele cele mari. Nu se spunea nimic nici despre numărul locuitorilor prin oraşe, de depărtările dintre cetăţi, de multe alte lucruri ce trebuiau neapărat ştiute de o mare putere atunci când trebuie să treacă hotarele la vecini.

În ceea ce priveşte ştirile sosite din aceste ţări, povesti cu glasul lui blând pater Ambrosius, ştiri aduse îndeosebi de fraţii monahi iezuiţi şi franciscani care umblau pe cât puteau de colo până colo încercând să râspândească măcar o mică parte din lumina credinţei catolice, pe lângă cele aflate despre starea lucrurilor în Ardeal alte câteva ştiri trebuiau să ţină trează luarea aminte a măriei sale.

Mai întâi, ceea ce se petrecea la Bucureşti în Ţara Românească. Acolo Şerban Cantacuzino, marele logofăt al lui Gheorghe Duca Vodă, umbla cu mari iscusinţe şi cu multă hărnicie să apuce scaunul ţării. Nenorocirea făcuse ca Gheorghe Duca Vodă să nu izbutească să aibă între copiii săi măcar un singur cocon, moştean vrednic cu adevărat, bun pentru scaunul ţării, un diadoh viteaz şi temut de care să tremure toţi duşmanii săi. Acest Şerban Cantacuzino, întâri pater Ambrosius înadins, era în schimb un bărbat aprig, foarte învăţat, plin de virtute ostăşească şi de iscusinţă în tot ceea ce gândea, un ins care dăduse destulă bătaie de cap mai multor domni. Aceşti domni au încercat pe rând, fără nicio izbândă, să-l prindă şi să-l omoare. Asta doriseră şi Mihnea Vodă şi Grigore Ghica Vodă şi, într-un anume timp, chiar domnul de acum de la Bucureşti, măria sa Gheorghe Duca Vodă, un bărbat slăbănog şi bolnav, părăsit de toate puterile, pe care marele logofăt Şerban Cantacuzino îl slujea şi îl săpa în ascuns pe toate părţile şi cu toate mijloacele. Culmea era că în timp ce-şi săpa stăpânul, marele logofăt Şerban Cantacuzino, un bărbat frumos şi puternic, înzestrat, după câte se spunea, cu o sănătate deplină, nu se sfia să-şi facă din doamna foarte tânără a celui duşmănit o iubită plină de patimă şi de credinţă. Toate aceste lucruri, foarte tainice, bineînţeles, fuseseră aflate de fraţii monahi călători cu mijloacele ştiute numai de ei.

Ceea ce părea vrednic de luare aminte pentru măria sa împăratul romanilor atunci când se vorbea despre acest Şerban Cantacuzino era felul în care el gândea chemarea sa de viitor stăpânitor. Iscusit, îndrăzneţ şi foarte prevăzător, gata de faptă în clipa potrivită. Şerban Cantacuzino dorea, nici mai mult nici mai puţin, decât să umble pe urmele lui Mihai Vodă Viteazul, să unească adică toate cele trei ţări româneşti la un loc. Ca dregător la Bucureşti, el venea din cea mai puternică şi mai slăvită casă domnească. Prin mamă, anume el cobora din casa Basarabilor care dăduse fără întrerupere de peste trei sute de ani pe cei mai de seamă domni al Ţării Româneşti. Prin tatăl său însă era de neam împărătesc, un adevărat Cantacuzino. Fraţii monahi mai aflaseră despre acest Şerban Cantacuzino că primise o învăţătură foarte aleasă la Colegiul grecesc şi latinesc din Târgovişte şi la marea Academie grecească de pe lângă

patriarhia ortodoxă de la Constantinopole. Ştia bine în afară de limba română, limba sa, latineşte, greceşte şi slavoneşte. Era, cum spuneau aceiaşi fraţi monahi, un *pereruditis vir,* un adevărat filozof şi om plin de închipuiri îndrăzneţe. În Moldova ajunsese de mai mult timp, cu mijloace dintre cele mai iscusite, la înţelegeri tainice cu boierii care voiau să-l sprijine. Unele semne culese de monahii iscoade lăsau să se înţeleagă şi faptul că în Transilvania, mitropolitul Sava cu călugării şi popii săi, cu nobilii de la Făgăraş, sprijiniţi, ca de obicei, de o mare mulţime de români de rând, lucrau de asemenea pentru scopurile lui Şerban Cantacuzino. În privinţa asta principele Mihai Apafi sau nu ştia nimic sau nu voia să se strice în niciun fel cu boierii din Ţara Românească, vecinii săi. Foarte cu putinţă era de asemenea ca principele Mihai Apafi să aibă o anume înţelegere pentru nişte visuri mari cum sunt acelea ale lui Şerban Cantacuzino. Între Austria, care-i ura de moarte pe calvini, şi dorea să-l doboare, şi turcii, care-l ţineau ca pe o sculă nenorocită şi-i pândeau plini de neîncredere toate mişcările, Apafi ar fi putut alege şi o a treia cale, aceea a unei înţelegeri depline şi fireşti cu Moldova şi Ţara Românească sub un cap luminat şi îndrăzneţ, cum era acest Şerban Cantacuzino logofătul care umbla să scoată sabia şi să înceapă lupta cu împărăţia otomană. Fapt era că soliile de la Alba, unde de asemenea se urziseră după moartea lui Mihai Vodă Viteazul alte visuri pentru o nouă Dacie, la Iaşi în Moldova, unde se scriau lucrări pline de multă ştiinţă despre obârşia latinească şi unirea românilor de pretutindeni, ca şi îndărăt, de la Iaşi la Alba, sau de la Alba la Târgovişte şi Bucureşti şi de acolo, din nou, în Ardeal, precum şi acelea de la Bucureşti la Iaşi şi de la Iaşi la Bucureşti, veneau şi plecau fără încetare. Era o stare de forfotă neîntreruptă, pe care cele trei ţări româneşti n-o mai cunoscuseră de mult. Marele logofăt Şerban Cantacuzino şi oamenii săi de credinţă o aţâţau pe ascuns cu o hărnicie şi o iscusinţă fără margini. Culmea era că el dorea nu numai scaunul Ţării Româneşti, pe care socotea că, prin mama sa, îl moşteneşte de drept ca urmaş al Basarabilor, ci şi pe acela de la Constantinopole, unde voia să-i mătură pe turci şi să se înscăuneze împărat, ca vlăstar cantacuzinesc. Logofătul Şerban se gândea deci să fie domn al Ţării Româneşti, crai al tuturor românilor ca Mihai Vodă Viteazul, care fusese când prieten, când duşman al Austriei, şi împărat la Constantinopole. Un nou împărat al romanilor! ridica din umeri pater Ambrosius.

— E nebun! zâmbi liniştit împăratul Leopold.

— Dimpotrivă! Se spune că e un om blând şi glumeţ, plin de bunăvoinţă în tot ceea ce face. Oamenii de credinţă şi slujitorii săi îl iubesc. Românii s-au simţit totdeauna romani...

— E nebun totuşi! hotărî răspicat împăratul.

— Dacă se unesc, românii vor fi de nebiruit! îi aminti liniştit duhovnicul. Mihai Vodă Viteazul a dovedit acest lucru!... *Fortis imaginatio generat casum!...*

Urmară câteva clipe de tăcere. Prin ferestrele înalte oraşul părea în lumina zilei de martie cel mai frumos tărâm cu putinţă.

— Ce legătură au toate acestea, dori măria sa să ştie, cu nobilii din Ardeal care cer să mă vadă?

— O legătură firească, îl lămuri pater Ambrosius. Apafi a fost înscăunat de turci în urma unui război pustiitor... Asta este tăria, dar şi ruşinea lui... Apafi doreşte să dobândească o oaste adevărată, bine înarmată şi bine pregătită de luptă... Acesta e al doilea lucru de care trebuie să se ţină seama... Oştenii şi slujitorii pe care îi are la curte, nişte pungaşi fioroşi a căror ticăloşie e întrecută numai de cruzime, nu sunt buni de mare lucru... Răscoalele, despre care mulţi cred că sunt aţâţate de noi, au dovedit-o îndeajuns... Pentru a dobândi oşti, nimeni nu vrea să-l ajute însă pe Apafi în afară de măria sa Ludovic... Parisul îi arată înţelegere din ură faţă de Austria... Având o oaste adevărată, Apafi va putea ajuta astfel şi pe nobilii calvini din Ungaria stăpânită de Austria, adică pe unii dintre cei mai înrăiţi duşmani ai noştri... Va putea să vorbească altfel şi cu turcii, sprijinitorii, stăpânii şi duşmanii săi... Şi cu Şerban Cantacuzino, cu care înclină să ajungă la cele mai bune înţelegeri. Şi cu ţăranii valahi care se răscoală. Şi cu nobilii din Ardeal care i se împotrivesc.

— Cine sunt aceşti nobili?

— Fel de fel de nemulţumiţi pentru cele mai felurite pricini... Stăpânirea lui Apafi e aspră şi totuşi şubredă... Din această pricină chiar şi unii din aceia pe care el îi socoteşte oameni deosebit de credincioşi încearcă în ascuns să se înţeleagă cu noi. Aşa sunt *honorabilis* Iosif Paskó, fostul sol al lui Apafi la turci, şi *honorabilis* Gheorghe Brancovici, solul de acum. Dacă ar şti, Apafi i-ar spînzura pe amândoi de limbă. *Honorabilis* Gheorghe Brancovici, despre care am aflat că e şi bun prieten cu marele logofăt Şerban Cantacuzino, are chiar o stare cu totul aparte... Pe seama încrederii nemărginite puse în el de Apafi, care-i dă în mâini soarta lui la înalta Poartă, mitropolitul Sava al bisericii românilor din Ardeal, fratele solului, porunceşte netulburat în scaunul său de vlădică de la Alba... Totuşi, *honorabilis* Gheorghe Brancovici nu stă la îndoială să se unească fie cu Şerban Cantacuzino, fie cu Austria, numai pentru a izbândi ceva împotriva turcilor şi chiar a lui Apafi, stăpânul şi miluitorul său. Asta arată ce mare e ura oamenilor de acolo împotriva stăpânitorilor străini... Gheorghe Brancovici, ca şi mulţi alţi nobili, se ţine de un joc foarte primejdios.

— Ce vor aceşti răzvrătiţi ?

— Să-l dărâme, bineînţeles, pe Apafi... Să scoată Ardealul de sub apăsarea turcească, aşa cum au mai făcut adeseori... Sunt gata să lupte pentru asta... Să ia ei puterea... sunt mai ales nobili catolici, dar şi necatolici... Unii din ei sunt români...

— În scrisorile, îl întrerupse măria sa, pe care le-am primit de la Sfântul părinte Inocenţiu de la Roma mi se spune că dorinţa Vaticanului de a da scaunul de *vicarius generalis* unui român se leagă şi de faptul că pe viitor soarta bisericii apostolice în Ardeal se va hotărî numai şi numai în legătură cu românii...

— Da... Bineînţeles. Cu toate că n-au drepturi destule şi că îndură cele mai felurite apăsări cu putinţă, ei sunt, într-adevăr, într-un număr copleşitor... Din păcate, cei mai mulţi sunt schismatici ortodocşi... Stau legaţi de credinţa lor cu o îndârjire

sălbatică, greu de clintit... Asta-i face să se simtă strâns uniți cu frații lor de o limbă şi de un neam din Moldova şi Țara Românească... De asta Apafi umblă atât de grijuliu cu mitropolitul Sava, care, de altfel, îi stă în gât... De asta Sfântul Scaun s-a hotărât asupra paterului Ioan Căianu-Valachus, un bărbat învățat şi foarte harnic, fără nicio îndoială, dar care are unele slăbiciuni, firește, nu prea însemnate, atât pentru capcanele schismei ortodoxe, ca român ce se află, cât şi pentru cele ale ereziilor luterană şi calvină, față de care nu s-a arătat niciodată îndeajuns de aspru... Se spune chiar că ar fi şi foarte muieratic... Este totuşi un bărbat blând, după câte am aflat de la oamenii noştri, cu care se poate lucra, şi un adevărat *humanissimus*... Poate prea blând!... Spre deosebire însă de preasfințitul *vicarius,* vărul său, nobilul Mihai Căianu de la Leghia este un ins aspru şi iscusit în toate, în stare de cele mai aprige hotărâri... A luptat călare la Seleuşul Mare, alături de răposatul principe Kemény, ca un adevărat viteaz!...

— Ce-ar putea dori nobilul Căianu să dobândească de la întâlnirea mult aşteptată cu mine?

— Ajutor, firește! Bani, arme, tot ce se poate culege! Făgăduința, mai ales, că în împrejurarea înaintării noastre spre miazăzi, împotriva turcilor, el şi oamenii săi de încredere vor fi cei cu care vom tocmi în viitor soarta Țării Ardealului...

— Ce dă în schimb? Câți dintre marii nobili ai Ardealului îl sprijină?...

— Tocmai asta n-au izbutit să afle oamenii noştri. Tot ceea ce face el se desfăşoară în ascuns, pe furiş... Cu mare fereală...

— Înțelege nobilul de la Leghia că dacă noi cucerim bucata din Ungaria aflată sub turci şi apoi şi Țara Ardealului, Austria va putea să poruncească altfel întregii Europe?

— Nu-mi dau seama. Nobilul de la Leghia ar putea totuşi pricepe măcar unele lucruri din faptul că măria sa Ludovic al Franței îşi trimite solii în Ardeal... Ceea ce urmăreşte *honorabilis* Mihai Căianu, şi laolaltă cu el toți cei ce înclină spre noi, este înlăturarea nesuferitei asupriri turceşti... O mai strânsă apropiere de creştini, lucru întru totul firesc... Neîndoielnic este de asemenea faptul că-şi urmăreşte foarte grijuliu binele său... Şi al casei sale... Şi că n-ar dori să înlocuiască o asuprire cu alta...

— E un om pe care ne putem bizui?

— Cred că da... Cel puțin deocamdată...

— Ce-i putem dărui?

— Făgăduințe! Mari făgăduințe! Şi îndemnuri, firește! Şi ceva bani... Şi încrederea noastră!...

— Vorbeşte bine latineşte?

— Destul de bine. Pater Gavril Ivul, *ordinarius universitatis Vindobonensis,* va fi însă lângă el ca să tălmăcească din limba română orice amănunt...

Măria sa Leopold împăratul romanilor întârzie puțin cu privirile pe hârtiile răzlețe de pe masă. Începu să le strângă foarte grijuliu, acoperindu-le cu palma.

— Adu-i pe ardeleni! porunci el blând, plin de măreție liniştită.

*

* *

Abia însă după ce nobilii de la Ardeal şi cei doi monahi care-i însoţeau fură lăsaţi înăuntru ca să se plece adânc şi să-şi arate recunoştinţa lor de necuprins pentru cinstea de a fi fost primiţi, măria sa Leopold pricepu că pater Ambrosius avusese dreptate să-l întrerupă din cântatul la flaut. Pe nobilul de la Leghia îl cunoştea oarecum. Nu prea ştia bine de unde. Deodată îşi aminti însă foarte amănunţit. *Honorabilis* Mihai Căianu, care zâmbea mulţumit, stăpîn pe sine, mai fusese la curte la Praga pe timpul răposatului Kemény. Principele Ardealului îl trimisese ca sol. Da, nu se înşela. Îl cunoştea. Era deci un vechi om de credinţă. De asta nu părea atât de tulburat. Nobilul Ladislaus Csáki arăta, dimpotrivă, îngheţat şi ţeapăn, foarte stânjenit în purtări. Cât priveşte pe pater Adam Iuănuţ şi pe pater Gavril Ivul, ei se simţeau bine lângă pater Ambrosius, duhovnicul. Mai ales pater Gavril, *ordinarius universitatis Vindobonesis,* un bătrân înalt şi cărunt, cu faţa prelungă, uscăţivă şi înfăţişare de ţăran îmbrăcat în rasă, părea tot atât de stăpân pe sine ca nobilul de la Leghia.

Honorabilis Mihai Căianu spunea ceva despre bucuria lor de a fi ajuns în faţa măriei sale. Pater Gavril Ivul tălmăcea. Şi măria sa Leopold, care rămânea în picioare, dădea binevoitor din cap.

După ce aceste cuvinte de început se isprăviră, *honorobilis* Mihai Căianu făcu o mişcare scurtă, cu mâna la piept. Din căptuşeala contăşului scoase o legătură de pânză roşie. O desfăcu şi dădu la iveală nişte hârtii mari, împăturite cu mare grijă. Le privi şi le potrivi ca şi cum ar fi dorit să se încredinţeze că totul e în bună rânduială. Înaintă către măria sa împăratul şi i le înmână fără nicio altă vorbă. Apoi se dădu îndărăt aplecându-se şi păşind de-a-ndăratelea.

Împăratul Leopold le privi cam nedumerit. Erau scrise latineşte. Întârzie puţin cu privirea pe ele. Apoi înţelese ce era acolo şi o uimire adâncă, anevoie de ascuns, îl podidi iar, mai rău ca o boală. *Honorabilis* Mihai Căianu îl lămuri cu un glas aşezat, plin de cuviinţă, că prin unii nobili, prieteni de ai săi, izbutise să smulgă din odăile de taină de la curtea lui Apafi toate amănuntele din tractatul de prietenie şi ajutor încheiat între măriile lor craiul Ludovic al Franţei şi principele Mihai Apafi al Ardealului. Cuprinsul acestui tractat era gata. Mai trebuia aşteptată doar încuviinţarea cea mai de pe urmă a craiului Ludovic. În acest scop, oameni de credinţă plecaseră dinspre Alba spre Franţa cu trei săptămâni în urmă. Cel ce izbutise să scrie pe furiş, cu mare primejdie a vieţii lui şi a casei lui cuprinsul întreg al acestui tractat, înadins pentru a fi trimis la Praga, era nobilul baron Ştefan Apor, marele vistiernic al Ţării Ardealului.

Măria sa împăratul Leopold dădu din cap plin de înţelegere. Îşi dădea seama foarte bine de ceea ce însemna această primejdie. După care plecă ochii şi citi.

Mai întâi, stătea scris în tractat, părţile se învoiau să ţină în cea mai bună stare o oaste de cincisprezece mii de luptători prevăzuţi cu toate armele şi celelalte înzestrări trebuitoare la război. Această oaste trebuia să fie gata oricând să pornească

la luptă împotriva Austriei. Principele Ardealului urma de asemenea să dea cale slobodă de trecere prin țară oştilor franțozeşti de la marginile Lehiei, iar pe timp de iarnă să le pregătească adăpost. Toată această oaste se afla sub porunca domniei sale grofului Teleki, marele cancelar.

Măria sa craiul Ludovic urma să plătească toate sumele trebuitoare pentru întreținerea a zece mii de luptători din oastea întreagă de cincisprezece mii. Ceilalți cinci mii de oşteni cădeau în grija principelui Apafi.

Nici măria sa principele Mihai Apafi, nici domnia sa groful Teleki nu puteau mişcora numărul de cincisprezece mii de oşteni decât la sfârşitul războiului şi biruința deplină împotriva Austriei. Oricum, această micşorare trebuia să se facă şi cu învoiala măriei sale craiului Ludovic. Dacă, cumva, prin poruncile primite de la Înalta Poartă a împărăției turceşti, de care atârna şi care de asemenea se pregătea harnic să lovească Austria, principelui Ardealului i se cerea să înceteze războiul împotriva casei de Habsburg, măria sa Mihai Apafi se învoia să nu asculte şi să lucreze mai departe, în taină, alături de craiul Ludovic.

Nici principele Ardealului, nici nobilii calvini răzvrătiți şi fugari în Ungaria, părtaşi de asemenea la acest tractat, nu puteau face pace cu Austria decât cu învoiala măriei sale craiului Ludovic de la Paris. Dacă, dimpotrivă, măria sa craiul Ludovic al franțojilor urma a face pace cu împăratul Austriei, principele Apafi şi trimişii răsculaților unguri cuprinşi în tractatul de față trebuiau şi ei să fie părtaşi la învoieli.

Tractatul nu trebuia să strice în niciun fel şi în nicio împrejurare prietenia şi datoriile măriei sale principelui Apafi față de Înalta Poartă. Dacă totuşi datoriile luate asupră-şi prin acest tractat foarte tainic îi făceau măriei sale principelui Mihai Apafi felurite greutăți cu turcii, urma ca măria sa craiul Ludovic să-l ajute neîntârziat prin solul său de la Constantinopole. Craiul Ludovic se îndatora pe deasupra să plătească celeilalte părți o sută de mii de scuzi de aur pe an pentru ca oastea dorită în Ardeal să nu sufere de nicio lipsă. Urma în schimb ca armata de sub porunca măritului grof Mihai Teleki să lovească numai acolo unde dorea craiul Ludovic.

În sfârşit, o prevedere anume a tractatului arăta că el va fi ținut într-o desăvârşită taină atâta timp cât va voi măria sa craiul Ludovic, părțile făgăduind pe de altă parte să-l înfăptuiască întocmai, cu bună-credință.

— Urmează, lămuri *honorabilis* Mihai Căianu, alte amănunte, după ce văzu că împăratul Leopold îşi ridică privirile, ca tractatul să fie semnat de marchizul François de Béthune pentru craiul Ludovic, de nobilul Balthasar Markcsy pentru principele Ardealului şi de nobilul Fabian Farkaş pentru nemulțumiții din Ungaria...

Pater Gavril Ivul se grăbi să tălmăcească. *Honorabilis* Ladislaus Csáki, care se ținea acum, dimpotrivă, foarte mândru de sine, dădu şi el din cap ca şi cum ar fi vrut să arate că toate cele spuse de nobilul de la Leghia sunt, într-adevăr, aşa şi nu altfel.

Măria sa Leopold împăratul puse hârtiile pe masă. Îi trecu prin gând că trebuie să rămână iar singur cu duhovnicul său. Simțea nevoia să se sfătuiască. Totuşi nu se grăbi. Se sili să zâmbească şi le spuse ardelenilor că prețuieşte foarte mult supunerea

şi credinţa lor. Dorea să se întâlnească de mai multe ori cu ei şi să vorbească foarte amănunţit despre multe alte lucruri din ţara lor.

Deocamdată însă avea nevoie de un mic răgaz, căci îl chemau numeroase alte îndatoriri. Plin de mărinimie, îl întrebă deci unde sunt găzduiţi şi dacă se simt bine. După lămuririle date de nobilul de la Leghia, care pomeni ceva despre hanul *Cornul de taur,* spuse duhovnicului Ambrosius să trimită mai departe porunca să li se dea din belşug aleşilor oaspeţi toate cele ce trebuiau unor nobili de mare vază.

Apoi zâmbi şi făcu semn că scurta întâlnire de astăzi se încheiase. Nobilii şi monahii se plecară grăbiţi, plini de cea mai adâncă recunoştinţă.

Împăratul Leopold îi privea fără să-i vadă. Nici de pavana în patru timpi, care începea *saltarelo,* nu-şi mai amintea. Ştirile aduse de ardeleni îi întunecau toată puterea de judecată.

CAPITOLUL XXIII

„Illustrissime atque doctissime magister Gabrielus Ivul, ordinarius universitatis Vindobonensis, spectabilis et carissimus amicus meus, nu ți-am mai scris de câteva luni cu toate că foarte des m-am simțit îndemnat să pun mâna pe pană şi pe hârtie. Îndrăznesc să spun că acum, mai mult ca oricând, trăiesc o adâncă nevoie de prietenia ta adevărată, în stare să ajute slăbiciunilor mele sufleteşti, stărilor de restrişte în care mă pierd uneori. Este o mare mângâiere în ceasurile de singurătate, şi eu trăiesc în timpul din urmă tot mai des asemenea ceasuri, să ştii că undeva, pe lume, se află cineva care se gândeşte cu bunătate la tine. Cu toate că atunci când ne scriem nu ne înțelegem decât foarte rar, ne potrivim totuşi în unele lucruri, iar asemănarea felului nostru de a vedea şi simți măcar anumite amănunte e temelia prieteniei care ne uneşte. De fapt, nu ştim niciodată dacă o prietenie se iveşte încetul cu încetul din nevoia noastră de a găsi înțelegere, din neputința de a rămâne cu desăvârşire singuri, din nepotriviri sau din asemănări sau din toate acestea la un loc. Fapt este că adevărata legătură sufletească între oameni se naşte din prietenie. Şi dacă uneori simțim atât de adânc nevoia să ne deschidem sufletul cuiva, să ne uşurăm ca de o greutate anevoie de îndurat, este firesc să ne sfătuim înainte de toate cu acela care ne este prieten. Prietenia este într-adevăr sarea vieții. Nici o comoară nu-i mai de preț decât ea, nicio altă simțire sau bucurie n-o poate întrece. Şi pentru că adevărata prietenie nu caută niciodată o răsplată, ea singură fiindu-şi sie şi pom şi fruct, se poate spune că e sfântă, că e greu de atins şi, mai ales, de păstrat. Ne oglindim şi ne cunoaştem pe noi înşine în sufletul prietenului. Scrie undeva Epicur din Samos că nu avem nevoie de ajutorul prietenilor cât mai ales de încrederea în judecata lor. Fie că eşti slab sau puternic, mulțumit sau nemulțumit, pătimaş sau senin, simți uneori nevoia să te oglindeşti într-altul. Să te înțelegi pe tine însuți mărturisindu-te prin el. E bine atunci să ştii că te poți gândi la

cineva anume care te cunoaşte măcar în parte şi n-o să te lase să bâjbâi. Iată de ce mi se pare acum, mai mult ca oricând, că zilele de demult pe care le-am petrecut împreună la Alba, legătura noastră în dragoste şi preţuire unul faţă de altul, încrederea pe care mi-o dăruieşti şi de care eu am atâta nevoie capătă înţelesuri mereu mai adânci, mereu mai frumoase. Îţi scriu şi ştiu că tu vei fi părtaş la toate ale mele. Îţi scriu pentru că doresc să-mi limpezesc mie însumi starea în care mă aflu. Pentru că mă simt mai departe pândit şi ameninţat. Gata să fiu răpus de duşmani iscusiţi, cu neputinţă de îmblânzit sau de potolit. Fărădelegea este arma lor şi hărnicia în răutate fără răgaz, tăria pe care se sprijină. Am ajuns să mă prefac, să pândesc şi eu, să-mi socotesc cu mare grijă fiecare mişcare. Am ajuns schilodit sufleteşte. Faptul că-mi dau seama de asta în loc să mă ajute cu ceva nu face decât să mărească amărăciunea şi deznădejdea mea. Departe de a fi dăruită o dată pentru totdeauna, puterea sfântă de *vicarius generalis apostolicus* este o luptă fără încetare. Fără milă mai ales. Ciudat este că ea începe să-mi placă. Şi cu toate că pânda mea, aşteptarea plină de teamă şi de ură, nevoia adâncă de biruinţă îndeosebi, îmi aduc uneori împlinirea pe care o doream, ea nu mă mai mulţumeşte niciodată până la capăt. E nevoie de noi încercări, de noi pânde, de alte şi alte biciuiri ale sufletului. *Video meliora proboque,* scrie Ovidiu vestindu-l pe sfântul apostol Pavel, *deteriora sequor.*

Aceasta fiind starea mea de acum, ea mă face să mă gândesc de foarte multe ori la numeroase asemănări dintre *ars musicae* şi putere. Alăturarea lor pare, bineînţeles, foarte ciudată. Ea este totuşi cu putinţă, cel puţin atunci când e vorba de judecăţile mele cele mai tainice, pentru că eu am slujit amândurora şi mai slujesc încă şi acum. Pentru că amândouă mi se par la fel de şubrede, de pieritoare. De ameninţate mai ales. Într-adevăr, ce poate fi oare mai schimbător decât puterea? Sau ce poate fi mai plăpînd, mai trecător, mai pieritor decât un sunet? Scrisul rămîne, piatra cioplită rămâne, pânza sau peretele zugrăvit, de asemenea. Sunetul străluceşte şi piere. Sunetul poate însemna, între altele, una din legăturile mele cu oamenii. Dar şi puterea, aşa cum mi-ai scris cuvioşia ta mai demult, nu este altceva decât o legătură strânsă cu oamenii. Sunetele te urmăresc. Te ispitesc şi te chinuie. Te fac fericit. Dar şi puterea te urmăreşte, te chinuie şi te face fericit chiar dacă fericirea aceasta este cea mai trecătoare şi ameninţată stare cu putinţă. Aş putea înşira aici mai departe numeroase alte asemănări dintre *ars musicae* şi putere. Eu mă gândesc mereu la ele pentru că a trebuit să aleg şi nevoia adâncă de înţelegere a alegerii pe care am făcut-o mă urmăreşte peste tot ca o umbră. Seara îndeosebi, când rămân ca acum, singur la mine în încăpere dezbrăcat de toate podoabele şi deşertăciunile stării mele de stăpân, încolţit de amintirea necruţătoare a înfruntărilor pe care le am zi de zi cu duşmanii, îmi dau seama cât de şubrede sunt temeiurile cu care încerc să-mi clădesc o anume stare de linişte. Sunete neaşteptate mă copleşesc de peste tot ca o neistovită fâlfâire de aripi. Mi se face iar teamă. Mă simt călăuzit de Hermes către moarte. Îngerul Domnului nu vine totuşi să-mi ia viaţa. Gemete se aud. Sau cântări ciudate, îngânate prelung. Ele vin, *carus meus,* şi pier şi nu se mai întorc niciodată. Sunetul ne dăruie închipuirile şi

ni le ia. Fără să le pricepem prea bine, fără să le putem opri. În sunet ne risipim şi noi laolaltă cu toate lucrurile firave care ne înconjoară. Ne mărturisim. Găsim în el înţelesuri pe care, de fapt, nu le înţelegem, lumini pe care nu le vedem îndeajuns de bine, bucurii care pot fi oricând o durere nouă şi o suferinţă nouă... Platon a spus undeva că o cântare bine scrisă e cea mai aleasă filozofie cu putinţă... Şi pentru că sunetele nu pot avea niciodată un trup anume, un chip pe care să-l văd şi să-l ating, pentru că sunt doar mişcare, prefacere şi încordare sufletească dureroasă, ele ne par mai tainice şi mai frumoase decât tot ce ne înconjoară. *Revelatio specialis* sau *mysterium fascinans* – acesta este sunetul. Tărâm necuprins, pe care cunoscându-l şi stăpânindu-l măcar într-o mică măsură simţim cu adevărat ceva din preţul puterii. Găsim în el stări sufleteşti, gânduri de tot felul, primejdii şi nădejdi, trăiri ce nu au asemănare. Viaţa şi moartea, binele şi răul, durerea şi bucuria, dragostea şi ura se ivesc pe acest tărâm, tocmai pentru a ne face să pricepem că le putem stăpâni. Nu este nicio îndoială... Lumea poate fi cuprinsă în sunete... Stăpânită prin sunete... Rânduită prin sunete. E cea mai nevinovată putere omenească. Ea este firavă. Este trecătoare. Şi totuşi este cea mai adevărată dintre toate. Nici o altă putere nu se aseamănă cu ea. Într-adevăr, apropierea dintre *ars musicae* şi gândul puterii este mai mult decât tulburătoare...

Carus meus amicus, e noapte acum când îţi scriu şi e foarte târziu. Pe masă, în odaia mea, ard două lumânări care dau o lumină tremurătoare. Afară plouă. E o ploaie măruntă şi caldă de aprilie care spală toate putregaiurile iernii... Pe măsura ce rândurile de faţă se înmulţesc mi se pare că pricep mai bine starea mea nefirească. Am fost chemat să aleg între două datorii şi, de fapt, eram pus în faţa a două chipuri de a fi ale puterii... Acuma ştiu că ele se pot atinge... Dar nu se pot amesteca niciodată. Mă port foarte aspru; am ajuns repede deosebit de iscusit în înfruntările ascunse sau pe faţă cu duşmanii mei de moarte. Am acum şi mai multă hotărâre decât la început. Mă gândesc mai ales, cu durere şi jale, la neamul oropsit al românilor din Ardeal, prigonit rău cu foc şi cu sabie, cu angarale şi apăsări de tot felul. Aş vrea, pe cât îmi stă în putinţă, să-i ajut pe oropsiţii şi împilaţii de un neam cu mine. Să mă străduiesc, având mijloacele care îmi stau la îndemână, pentru îmbunătăţirea soartei lor. E drept că nu prea îmi dau seama cum aş putea face acest lucru mai bine. Ceea ce îndrăzneşte în privinţa asta fostul magistru Petru Luncan, un bărbat al cărui fel de a judeca mă face să-l preţuiesc tot mai mult, e de o mie de ori mai folositor decât toate simţirile mele lipsite de hotărâre la un loc. Am primit povara şi cinstea de *vicarius* pentru că doresc, între altele, să-i ajut pe cei mulţi şi umili, pe toţi cei de un neam cu mine, batjocoriţi pe nedrept. M-am gândit de asemenea de mai multe ori că n-ar fi rău să ţin o legătură mult mai strânsă cu înalt prea sfinţitul Sava, mitropolitul ortodox al neamului românesc din Ardeal şi cel mai cunoscut dintre apărătorii săi de aici... Credinţa, este adevărat, ne desparte adânc... Faptul că suntem români ne uneşte totuşi... Dorinţa nu-mi lipseşte. Hotărârea mea însă este încă firavă. Înţeleg bine acest lucru. Şi când îl înţeleg, mă întorc iar la cântec... Încerc să scriu... Fără să izbutesc mare lucru... Se

întâmplă cu mine ceva foarte ciudat... Simțământul că umblu anapoda nu mă părăseşte niciodată. Mă gândesc la zilele când şedeam liniştit la Iaşi sau la acelea când rătăceam în voia mea pe drumuri nesfârşite de țară cu lădița de meşter în spinare ca la cele mai frumoase clipe ale vieții... Bunul Dumnezeu să mă ierte! Poate că nu sunt vrednic de mila şi îndurările sale.

Într-o asemenea stare lucrul meu la *Magnus Cantus Coelestis* a mers în timpul din urmă cu mari poticneli sau n-a mai mers deloc. Fapt vrednic de luare aminte, cu cât m-am zbuciumat mai mult să-mi pot urma lucrul, cu atât am izbutit mai puțin. Mai demult, când luptam cu răutatea oamenilor, cu slăbiciunile care îmi îngreuiau lucrul sau cu îndoielile de care mă lăsam cuprins, atunci când înțelegeam cât de greu este să stărui pe un anume drum, un gând ca o flacără vie mă ținea totuşi treaz: e atât de puțină bucurie sau fericire în jur, atâta suferință şi nevoie de înțelegere între oameni!... Poate că într-o bună zi sunetele firave şi trecătoare pe care încerci încăpățânat să le rânduieşti pe foaia albă vor ajunge un izvor din care cei istoviți sau copleşiți de griji vor putea să soarbă câteva clipe de înseninare. Un cântec frumos poate fi un izvor de bucurie. De înseninare liniştită cum este doina. Ce îndemn puternic de a merge mai departe era pentru mine acest gând! Nenorocirea mea este că vrând să scriu în *Magnus Cantus Coelestis* lucruri senine şi totuşi copleşitor de puternice n-am izbutit să mă dezbar cu totul de cuvinte. *Sonata a sonando* de la care am plecat în alcătuirea mea de acum îmi poruncea să le las la o parte. N-am fost însă totdeauna în stare. N-a ieşit nimic bun. Şi neizbânda mea, adăugată gândurilor stăruitoare despre starea de singurătate în care mă găsesc (o singurătate ciudată, pentru că eu sunt înconjurat ceas de ceas de o mare mulțime de cuvioşi frați monahi), stărilor de silă şi amenințărilor neîncetate la care sunt supus a făcut să nu ştiu, de fapt, ce mai doresc.

Încerc să-mi îndeplinesc zi de zi datoriile mari şi mărunte de *vicarius apostolicus.* De obicei, mi se pare că izbutesc, *Deus, creator omnium,* mă ajută. Asta nu mă împiedică să mi se pară că nu sunt altceva decât un oarecare slujbaş bisericesc, un ins nechemat sau o sculă ca oricare alta, care face totul, bine sau rău, fără tragere de inimă şi fără spor. Nici nu prea ştiu cum aş putea fi în stare să duc la îndeplinire unele din lucrurile care mi se cer. Să fac, de pildă, acum când sunt răscoale şi pregătiri de război, să crească de trei sau patru ori birurile pe care necăjiții mei credincioşi le plătesc stăpânirii. Nu mai am de ales între bine şi rău, ci între mai multe rele. Alteori mă simt atât de rătăcit că mi se pare că sunt pierdut pentru totdeauna. Oh, nu mi-am vândut credința de acum! N-am trecut îndărăt la schisma ortodoxă a părinților mei şi a neamului nostru românesc. Nici la luterani şi nici la calvini nu-mi trece prin gând să mă duc. Mi-e teamă însă că am să mă pierd repede în lupta fără răgaz împotriva tuturor îndoielilor care mă muşcă. Pe duşmani îi lovesc mai departe fără milă şi tocmai atunci când se aşteaptă mai puțin. Între altele, fratelui pater Augustin Balas i-am luat răspunderea de *defensor ecclesiae.* Încă n-am numit pe altcineva în locul lui. Sufletul său râios are deci noi temeiuri de ură... De prea multe ori mă port ca un om slab. Îmi dau seama că ar trebui să stăvilesc ura, nicidecum s-o stârnesc. Mărturisesc însă că nu

ştiu cum aş putea să mă port mai bine şi mai grijuliu cu un gunoi omenesc ca pater Augustin. Ar trebui să-l iubesc, firește. Doar şi el e monah. Sunt încredințat însă că n-am să fiu în stare niciodată.

Iată o stare de care diavolii, făpturile mârşave, venite să ne ispitească ar putea fi mândri! Nu ştiu dacă sunt binecuvântat sau, dimpotrivă, blestemat pentru totdeauna.

Roagă-te pentru mine, *carus meus amicus*! Sufletul meu e însetat după liniște.

Benedico te!
Ioan”

*
* *

„Eminentissime domine, illustrissime, atque benedictissime Ioane, vicarius generalis sanctae ecclesiae catholicae ac apostolicae Terrae Transilvaniae, doctissimus, spectabilis et carissimus amicus meus. Am primit scrisoarea prea sfinției tale tocmai la sosirea mea dintr-o călătorie de o însemnătate covârşitoare în care m-am întâlnit cu prieteni de-ai noştri şi am vorbit aproape fără încetare de Ardeal, de mânăstirea de la Şumuleul Ciucului şi de starea fraților monahi de acolo. Nădăjduiesc să poți afla cât mai curând amănunte despre această călătorie atât de însemnată.

Cât priveşte cele ce cu atâta amărăciune mi le mărturiseşti în scrisoare, mă simt dator să-ți amintesc de câteva lucruri pe care, dealtfel, e neîndoielnic că le ştii şi prea sfinția ta. Aş dori deci să citeşti, şi iar să citeşti, aceste rânduri cu mare băgare de seamă, tocmai pentru că ele privesc legătura şi scopurile care ne unesc atât de puternic. Pe scurt – *Nostra causa agitur.* Este adevărat că eu ți-am scris despre putere ca despre o legătură mai presus de înțelegerea noastră cu oamenii pe care îi stăpâneşti şi îi slujeşti în acelaşi timp. Este adevărat de asemenea că între putere şi îndoielile care te încearcă trebuia să alegi puterea. Să fii fără cruțare dacă este nevoie.

Nu uita însă! Pe cât de aspru şi de neînduplecat trebuie să fii cu toți dușmanii aceia înrăiți şi otrăviți care te urlă şi te latră cu atâta obrăznicie de lupi scârnavi sau de jigodii fără ruşine, pe atât de înțelegător, de bun şi de darnic eşti chemat să te porți cu cei mulți şi umili pe care îi ai în grijă ca păstor. Nu uita câte răni adânci sângeră peste tot în Ardeal! Nu uita, mai ales, că faci parte dintr-un neam oropsit şi sărac, împilat, batjocorit şi nesocotit în cele mai felurite chipuri, cu toate că el îi îmbogățeşte pe toți stăpânii Ardealului! Eşti dator să te dăruieşti pentru oropsitul neam românesc din Ardeal şi pentru toți împilații şi nefericiții pe care-i cunoşti. Fii deci aspru, dar totuşi bun, hotărât şi blând în acelaşi timp, înțelept ca şerpii, cum se spune la *Sfânta scriptură,* şi blând ca porumbeii, mai iscusit decât toate iscusințele dușmanilor la un loc.

Am povestit unui frate monah venit la mine de la Roma că prea sfinția ta copil fiind din părinți schismatici ortodocşi ai fost botezat totuşi de un preot calvin. L-am lămurit că din pricina ciumei muriseră mulți oameni şi altcineva în afară de un calvin nu se pricepea să te boteze. I-am spus de asemenea că abia la nouăsprezece ani ai trecut de la legea ortodoxă a răposaților părinți la cea catolică. Prietenul meu de la Roma mi-a spus că vede în toate acestea vrerea lui Dumnezeu însuşi. El credea anume că prea sfinția ta eşti nu numai cel mai potrivit, ci şi anume ales de Pronie ca să te înțelegi şi cu schismaticii neamului nostru românesc, şi cu calvinii, şi cu luteranii, spre binele turmei ce ți s-a încredințat.

Şi pentru că acum pomenesc de turma cea destrămată a credincioşilor catolici pe care o păstoreşti, îngăduie-mi, te rog, *carus meus amicus,* să-ți amintesc că Dumnezeu nu este numai mânie. El este mai presus de toate bunătate fără margini. «Dumnezeu este iubire», scrie sfântul evanghelist Ioan. Nu uita nici de vechea învățătură filozofească, ce ne arată foarte lămurit: *Nihil est tam populare quam bonitas.*

Ți-aş putea, *carus meus amicus,* înşira mai departe nenumărate învățături şi pilde sfinte ca să-ți arăt că şi noi suntem datori cu aceeaşi iubire față de semeni pe care Dumnezeu cel jertfit a avut-o pentru noi. Numai slujindu-i pe oameni, pe cei mulți şi umili, neajutorați şi batjocoriți, îl putem sluji pe Dumnezeu. Uităm prea des că toată credința noastră este o credință a slujirii. A slujirii omului, făptura cea mai aleasă a lui Dumnezeu, lucrată după însuşi chipul şi asemănarea lui.

Slujirea aceasta, *carus meus amicus,* n-a fost niciodată uşoară şi nici nu va fi. Ea este jertfă. Jertfa însă, ca mijlocitor şi legătură între noi şi oameni şi apoi între noi şi Dumnezeu, înseamnă lepădare de sine, căutare dincolo de sine. Lepădându-mă de toate cele nefolositoare, eu mă găsesc pe mine însumi într-alții, mai puternic şi mai bun, întemeindu-mă şi întărindu-mă prin ei. În jertfă, *imitatio Christi,* ca şi în prietenie, despre care atât de mişcător mi-ai scris, eu mă descopăr pe mine însumi. Îmi înțeleg puterea, adevărata putere cu care sunt înzestrat, darurile toate ce mi-au fost rânduite... Jertfa la care te îndemn eu să te gîndeşti foarte amănunțit înfăptuieşte legătura de nezdruncinat, o legătură atocuprinzătoare, dintre noi şi oameni. Jertfa este năzuința adâncă spre o nesfârşită înaintare şi înnoire, spre noi şi noi lumini. Adevărata jertfă nu se opreşte niciodată. Nu întâmplător sfântul apostol Pavel scrie că: «Uitând drumul străbătut merg înainte. Încordat cu toată ființa alerg spre țintă»... Ți-am scris toate acestea, *illustrissime et spectabilis meus amicus,* pentru că te plângi de teamă şi nelinişte, de mari îndoieli. Te înțeleg oarecum. Totuşi, nu pot fi, aşa cum foarte bine mi-ai scris, de aceeaşi părere cu prea sfinția ta. Nu pot, de pildă, să pricep cum se face că prea sfinția ta alături puterea, care este un har, o datorie aspră şi o foarte înaltă chemare, o jertfă, după cum m-am străduit să-ți amintesc, de jocurile săltărețe din *ars musicae.* Îmi povesteşti atât de amănunțit de necazurile cu *Magnus Cantus Coelestis,* de doinele sau de jocurile noastre de acasă, şi eu nu izbutesc să înțeleg mare lucru din ele. Asta nu înseamnă, firește, că mie nu-mi plac cântările frumoase. Le doresc şi eu ca oricare altul şi uneori le iubesc. Cântările frumoase sunt plăcute şi lui Dumnezeu. Prin

cântări, *invocatio Dei,* ne rugăm, prin cântări îl lăudăm. De aici însă până la îndrăzneala aşa de uimitoare şi de ciudată pentru mine de a pune în acelaşi rând puterea şi *ars musicae* e o cale foarte lungă. Felul în care gândeşti lucrurile este o greşeală. O uimitoare greşeală! Nu zic un păcat. Nu cred că este un păcat. Este însă, neîndoielnic, o greşeală. Ea vine din faptul că te laşi prea des ispitit de gânduri lăturalnice şi de dorinţa de a te dărui cântărilor tot atât de pătimaş ca înainte. Acum însă nu se mai poate. Ai ales.

Cât priveşte ispita stăruitoare de a judeca lucrurile prea amănunţit, de a face filozofie şi a te îndoi mereu de ceea ce înfăptuieşti, adu-ţi aminte de spusele lui Seneca: *Nihil odiosus sapientiae acumine nimio.* Cred că o asemenea stare este un adevărat păcat.

Nu uit nicio clipă să mă rog Domnului pentru prea sfinţia ta. Doresc din inimă ca şi prea sfinţia ta să te rogi pentru mine.

Benedico te!
Gavril".

„Illustrissime atque doctissime magister Gabrielus Ivul, optimus et eruditissimus vir, ordinarius universitatis Vindobonensis, omnium doctorum patronus, spectabilis et carissimus amicus meus, îţi mulţumesc din inimă ca şi până acum pentru toate gândurile tale bune. Rugăciunile pe care le rosteşti pentru mine îmi sunt un balsam fără de preţ pe care niciodată nu voi înceta să-l doresc... Scrisoarea ca şi cele spuse de fratele monah prin care mi-ai trimis-o despre călătoria ta şi a prietenilor noştri în oraşul de departe în care v-aţi întâlnit m-au făcut să înţeleg şi statornicia din gândurile cuvioşiei tale faţa de mine, şi cât de îndatorat îţi sunt. Într-adevăr, se pregătesc lucruri de o însemnătate covârşitoare. Aştept deci cu nerăbdare şi cu teamă zilele care vor veni, cu o nesfârşită nădejde mai ales.

Cât priveşte certarea ta aspră de la sfârşitul scrisorii de data trecută când m-ai învinuit de păcatul stăruinţelor filozofeşti, trebuie să-ţi spun că ea m-a urmărit foarte mult. Într-adevăr, iată o întrebare plină de nelinişte care ne îmboldeşte cu o încăpăţânare puţin obişnuită: de ce ne ţinem de treburi filozofeşti? De ce stăruim în ele chiar şi atunci când nu izbutim mai nimic?

Cel dintâi răspuns ar putea fi: pentru că toată viaţa şi toată fiinţa noastră omenească e plină de întrebări. Pentru că omul, ca un copil mirat şi plăpând, care, sufleteşte vorbind, nu mai îmbătrâneşte niciodată, pune mereu întrebări – unele foarte vechi, de când lumea. Pentru că alcătuieşte altele noi şi se dăruieşte fără preget dezlegării celor mai ciudate taine. Firea însăşi este iscodită de om, văzută ca o taină şi stăpânită ca un tărâm ciudat pe care îl iubim, dar nu-l putem cuprinde niciodată până la capăt. În privinţa asta, prietenul nostru, *honorabilis* Abel Todoruţ Josica,

protomedicul curții de la Alba, ştie lucruri pe care puțini oameni izbutesc să le vadă şi cu atât mai greu să le priceapă. El mi-a spus odată, mai demult, că intrând adânc în lumea plină de ascunzişuri care îl înconjoară, cu care se înfruntă şi se luptă întrebându-se asupra tainelor ei, omul se descoperă înainte de toate pe sine însuşi. De aici răsar ca nişte ciuperci după ploaie întrebările despre om, adică patima filozofească şi toată neliniştea noastră, pe care nimeni şi nimic n-o mai poate domoli. Mai mult chiar, fiecare dintre descoperirile pe care le facem în desişul tainelor înconjurătoare în loc să scadă e gata să înmulțească la rându-i toate întrebările noastre mai vechi. Cu aceeaşi mirare de copil tulburat de tot ceea ce se petrece cu sine, omul stăruie în întrebările sale toată viața. Stăruința filozofească se iscă şi ea, de la sine, din asemenea mirări. Nedumeririle, tulburările şi temerile sale, aşteptările de tot felul, nebănuite şi nedesluşite, îl înconjoară din toate părțile. Nesomnul gândului, zicea prietenul Josica, e ca tremurul apei mişcate de cutremurele adâncului. Stăruința filozofească are un loc de unde pleacă, un îndemn şi un drum. Dar n-are niciodată un capăt cunoscut. Toată simțirea noastră ne împinge mereu înainte. Şi noi încercăm să nu ne rătăcim printre lucruri şi semne, să le găsim înțelesuri, să le rânduim după puterile noastre. E căutarea plină de aţâțare, dar şi de spaimă a unor zări de lumină, a unor drumuri către ele. E ca o rătăcire. Şi ca o nădejde la ceasurile tulburi ale înserării sau ale dimineții când întunericul se amestecă cu lumina. Nu e beznă desăvârşită. Dar nu e nici lumină destulă. Noi încercăm să ne rupem de această stare amestecată năzuind spre lumină. Când nu izbutim, întunericul ne înghite pentru totdeauna...

La cele spuse de prietenul nostru Josica aş adăuga, *doctissime magister,* că omul se descoperă puțin pe sine doar în acele stări în care este supus încercărilor şi e nevoit să se gândească mai des pe sine însuşi. Din cugetarea stăruitoare şi din îndoiala cu măsură ies descoperiri tulburătoare care ne pun pe noi în lumini neaşteptate. Eu cred în puterea noastră de judecată. Şi n-o socotesc un păcat. În privința asta lucruri mult mai folositoare decât la Seneca Philosophus se găsesc la franțozul Cartesius, ale cărui scrieri umblă repede prin Ardeal date din mână în mână. Atât de mare a fost tulburarea iscată de scrierile lui Cartesius aici la noi încât cu patru ani în urmă sinodul de la Iernut al întregii biserici calvine din Ardeal i-a osândit aspru pe toți cei ce le citesc. Credincioşii de rând, propovăduitorii bisericilor, precum şi magiştrii de academii care țin de legea calvină au fost opriți de a se mai atinge de oricare din aceste scrieri. Cum se întâmplă însă de obicei în astfel de treburi, în loc să umbrească faima lui Cartesius, hotărârea sinodului de la Iernut n-a făcut decât s-o mărească. Cartesius e plin de puterea de a te ține treaz. Ceea ce spune el despre îndoiala cu măsură pare a fi adevărul adevărat. Pe seama lui am înțeles că după fiecare încercare prin care trece, omul se face mai lacom de înțelegere, mai deschis către taine, mai frământat, mai simțitor. Mai puternic adică, dar şi mai slab în acelaşi timp. Pentru mine adevărul unei întâmplări nu ține atât de faptele pe care le cuprinde cât de înțelesul filozofesc în stare să-l dezvăluie. Fapt este că legătura cu lumea şi cu tainele ei este temeiul cunoaşterii de sine a fiecărui om. În *meditatio, cogitatio* şi *contemplatio,* cum a scris preabunul

creştin Hugo, lumea mi se descoperă ca un lavirinth plin de ispitele tainelor sale. Mărturisesc că toate întrebările mele despre lume sunt până la urmă întrebări despre mine însumi. Nu pot deci să nu mă dăruiesc întrebărilor filozofeşti. Puterea, *carus meus amicus,* este o foarte stăruitoare întrebare filozofească. La fel şi alegerea. Aşa cum dragostea sau ura fierbinte de care mă simt înconjurat, teama mea de drumul pe care mă găsesc şi nădejdea de a răzbi cu bine la capăt sunt şi ele nişte întrebări filozofeşti. Când asemenea întrebări chinuitoare mă înfundă în cine ştie ce hăţişuri fără ieşire, atunci toată fiinţa mea ţipă şi trăieşte nevoia să se reverse în afară. Atunci simt nevoia să pun mâna pe lăută şi să scriu. Cântecele mele, şi alături de ele şi *Magnus Cantus Coelestis,* sunt ţipete. Ţipătul este suferinţă sau spaimă. Sau, uneori, uşurare. Nicidecum însă un păcat. Faptul că nici cântecele mele şi nici altele nu prea ţi-au stat la inimă poate lămuri, dar nicidecum îndreptăţi părerile cuvioşiei tale.

Îţi mulţumesc, *doctissime magister,* pentru gândurile bune şi rugăciunile pe care le înalţi zi de zi pentru mine! Iartă-mă că mă împotrivesc atât de deschis părerilor tale! Faţă de prieten n-am nicio taină. *Amicus,* zice Cicero, est *tanquam alter idem.*

Benedico te!
Ioan”

„Eminentissime domine, Illustrissime atque benedictissime Ioane, vicarius generalis sanctae ecclesiae catholicae ac apostolicae Terrae Transilvaniae spectabilis et carissimus amicus meus, trebuie să-ţi spun de la început că noua ta scrisoare m-a umplut de multă mâhniciune la suflet. Ea îmi arată mai mult decât orice felul ciudat în care bâjbâi acum. Toată starea ta de tristeţe şi de rătăcire se vede în ea. Nu-mi spui nimic despre treburile episcopeşti şi mânăstireşti, despre fraţii monahi cu care lucrezi sau despre toate acele ameninţări fără preget pe care le înduri din partea duşmanilor. Îmi scrii în schimb despre *Magnus Cantus Coelestis,* despre putere şi despre alegere ca şi cum toţi aceia care şi-au pus sufletul şi viaţa lor în joc pentru prea sfinţia ta numai la cântece şi doine de pe Someş s-ar fi gândit când stăruiau să fii înscăunat.

Cu toate că nu-mi dai niciun amănunt, am înţeles totuşi că duşmanii care te urmăresc din umbră sunt tot atât de cumpliţi ca altădată. Că departe de a se potoli, vrăjmăşia lor n-a încetat nicio clipă. Aş vrea din inimă să te pot face să înţelegi că în astfel de împrejurări n-ai dreptate să te laşi furat de frumuseţea stearpă a stăruinţelor filozofeşti sau, cu atât mai mult, de ispita trecătoare a cântărilor la care ţii atât de mult. Ele te îndepărtează de starea de ierarh. Aşa cum mi le înfăţişezi, ele n-au nicio legătură cu datoria pe care o slujeşti. Fii deci cu mare luare aminte! Vreau să fii un păstor şi un stăpân adevărat, peste nişte supuşi adevăraţi, gata să înfrunţi fără cruţare pe duşmanii adevăraţi. Bunătatea nu înseamnă slăbiciune. Gândeşte-te că îndârjirea noastră în lupta pentru putere vine din faptul că ea n-are nicio statornicie. Ai uitat oare că un monah este un oştean? Un luptător viteaz fără teamă şi fără prihană? Îmi ceri în scrisori să te ajut să nu bâjbâi. Faci foarte bine că-i loveşti fără cruţare pe toţi duşmanii care te sapă.

Dar ca să fii şi mai aspru, şi mai hotărât decât până acum, îmi îngădui să încerc să-ți arăt totuşi că patima, cu totul nefirească pentru mine, pe care o arăți când te dăruieşti cântărilor acelora pe care le scrii, te duce, de fapt, la pieire.

Şi ca să înțelegi şi mai bine spusele mele, te chem mai întâi să te gândeşti la adevăr şi minciună. Orice om întreg, orice bun creştin iubeşte adevărul şi urăşte minciuna. Nenorocirea lui începe când minciuna se înfățişează drept adevăr, iar adevărul este privit ca minciună. În minciună se iveşte o mişcare a judecății, voită sau nu, care în loc să te ducă înainte te îndepărtează de orice desfăşurare firească a cunoaşterii, de orice adevăr. Minciuna se leagă foarte bine de starea de patimă. Numai în patimă, culorile, întinderea şi înțelesurile lucrurilor se schimbă. Patima întoarce totul pe dos. Patima poate fi minciună. Atâta timp cât judecata noastră spune *da,* ea tinde să se afle într-o rânduială firească cu întreaga lume văzută şi nevăzută. *Da* este credință. Este tărie.

Omul este însă o ființă prea tulburată de ea însăşi pentru ca *da* şi *nu* să fie tot atât de limpede despărțite ca apele de uscat. De prea multe ori omul zice *da* când ar trebui să spună *nu,* după cum tot el zice *nu* când *da* este mai strălucitor decât soarele. Tocmai de aceea mântuitorul nostru Isus Hristos ne îndeamnă fierbinte să ne lepădăm de amestecul dintre minciună şi adevăr, dintre *da* şi *nu* în viața pe care o trăim. «Cuvântul vostru să fie, stă scris la sfântul evanghelist Matei, *da* ce este *da*, *nu* ce este *nu*... Iar ce este mai mult decât aceasta de la cel Rău este»...

Minciuna este aşadar o stare nefirească, ciudată, pe care o trăim uneori din toata inima, fără să ne dăm seama de asta. Minciuna este cea mai iscusită născocire diavolească. La *Contra mendacio* şi *De mendacio,* sfântul Augustin spune că minciuna ne despică ființa în două ca şi cum am avea un suflet sfâşiat, *dublex cor,* tras în toate părțile. Îl trăim pe *nu* gândind că este *da*. Minciuna ne doboară şi ne întunecă, ne depărtează de adevărurile cunoaşterii, înfățişându-se ca o armă a judecății îndreptată împotriva ei înseşi. *In summa,* aceasta este tăria minciunii. Tărâmul minciunii. Tărâmul patimei dezlănțuite.

Prea sfinția ta, *carus meus amicus,* pui prea mare patimă în cântecele şi doinele acelea despre care îmi scrii mereu. Frăgezimea unui sunet care nu se leagă temeinic de niciun lucru adevărat şi trăieşte doar o clipă mai trecătoare ca o părere tinde să aducă închipuirile cele deşarte în locul bucuriilor adevărate. Asemenea închipuiri sunt însă mai mult decât primejdioase. Şi prin faptul că prefac toate cele ce ne înconjoară în cele mai pieritoare lucruri cu putință, închipuirile acestea sunt, ca şi sunetul, o minciună. De la Platon ştim însă câtă minciună se poate ascunde în cântece, zugrăveli sau în alcătuirile poeticeşti. Platon disprețuia toate aceste lucruri şi ar fi vrut să le dea neapărat afară din cetățile pe unde umbla el. E nevoie deci să te lapezi de slăbiciunile pe care le ai pentru cântec şi să treci cu hotărâre în tărâmul lui *da. Ars musicae* şi *Magnus Cantus Coelestis* cu toate doinele lui la un loc nu fac parte din acest tărâm. Eu n-am nicio încredere în ele. Prea multe închipuiri te năucesc. Prea multe întrebări te doboară. Prea multe nelinişti te ucid. Nu uita, rogu-te, nici cele

scrise de sfântul Toma de Aquino, *doctor seraphicus ac doctor universalis,* care a spus că dorința nestăvilită de a cunoaşte prea multe lucruri ascunse este al cincilea păcat de moarte al omului. Îmi dau seama că nu este uşor să te lepezi de ceea ce iubeşti. Nu este însă pentru întâia oară când iei hotărâri aspre împotriva celor mai adânci dintre dorințele tale. E neapărat nevoie să faci cât se poate de grabnic acest lucru, altfel, înainte de a te doborî duşmanii din afară, s-ar putea să te prăbuşeşti singur, pe dinlăuntru.

Şi pentru că a venit vorba de duşmanii care vor să te nimicească, aş dori să-ți amintesc că cea dintâi grijă a unui ierarh este aceea de a se face ascultat. Dar pentru a fi ascultat trebuie să ştii să poruncești. Cumpănind deci puterea ta şi puterea duşmanilor, vezi când se cuvine să dai acele porunci ce pot fi îndeplinite întocmai. Numai acela, spune o veche învățătură, care după ce şi-a cumpănit puterea sa cu puterea duşmanului ştie să poruncească îndeajuns de aspru câştigă ascultarea supuşilor. Alege-ți deci cu mare grijă oamenii cu care lucrezi! Credința lor deplină față de noul *vicarius apostolicus* nu este de ajuns. E nevoie şi de iscusința şi de hotărârea lor. De multe ori, pentru scopurile pe care le urmărim, sunt buni şi unii duşmani. E ştiut doar că oamenii nu pot fi nici în întregime buni, nici cu desăvârşire răi. Încearcă de asemenea să te fereşti, de amenințări goale şi de cuvinte mari. A stârni îndârjirea cuiva fără să ai foloase înseamnă să dai dovadă de cea mai rea lipsă de prevedere. Pe deasupra, amenințările nu-l slăbesc totdeauna pe duşman. Dimpotrivă, îl pot face să se păzească mai bine.

Dar mai presus de toate, ține minte, *carus meus amicus,* ceea ce prea sfinția ta însuşi mi-ai scris: departe de a fi dăruită pentru totdeauna, puterea este o luptă fără încetare. Fără cruțare, aş mai adăuga eu încă o dată, tot ca să nu uiți. Lasă doinele şi gândurile anapoda! Toate acele lucruri de o însemnătate covârşitoare care se pregătesc acum pentru Țara Ardealului trebuie să te găsească senin, întărit în cuget.

Aştept, ca de obicei, cu mare nerăbdare să-mi dai ştiri despre prietenii noştri.

Cu aceeaşi dragoste frățească dintotdeauna şi cu nădejdea de mult bine, te îmbrățişez întru Domnul.

Benedico te!
Gavril”

CAPITOLUL XXIV

Pater Vartolomeu Szebelebi îşi ridică mâinile spre chipul însângerat şi încununat cu spini al Mântuitorului. Rosti plin de evlavie, dar şi de amărăciune cuvintele liturghiei. Slujba din duminica de azi mergea ca de obicei, fără grabă şi fără întârziere. Puţinii credincioşi din Sânzieni şi de prin satele înconjurătoare şedeau înghesuiţi pe lavițele vechi de lemn şi murmurau laolaltă cu el rugăciunile aducătoare de nădejde. Efebii de la şcoala bisericească dintre care unii fuseseră şi la Alba, la bătălia de pomină cu cei din *schola cantorum* de la Şumuleu, dădeau răspunsurile însoţite de gemetele adânci ale orgii. Totul se desfăşura firesc, cu o cuviinţă desăvârşită. Prin ferestrele prelungi ale altarului, ziua de mai revărsa înlăuntru o lumină atotputernică, mai sărbătorească decât oricând.

Numai el nu izbutea să se adune sufleteşte îndeajuns. Se silea să urmărească pe cartea uriaşă, deschisă în faţa ochilor, cuvintele rânduite pentru slujbă şi gândul îi zbura în toate părţile, de la Şumuleu, unde şedea prea sfinţitul Ioan Căianu-Valachus, noul *vicarius generalis,* la toate silinţele lui zadarnice de a-l înlătura şi la vorbele mincinoase ale cancelarului Teleki, care făgăduise să-l ajute fără să se ţină însă de cuvânt. Lucru cu totul ciudat, izbutea să rostească rugăciunile şi cântările, fără să-şi dea seama totdeauna ce anume spune sau ce cântă efebii grămădiţi în jurul orgii.

Da, bineînţeles. Slujba mergea după rânduiala ei, fără nicio poticneală. Oricât ar fi fost de risipit în clipele acelea, o anume trăire a stărilor de înălţare sufletească de la liturghie rămânea totuşi să-i dea tărie. Cuvintele jucăuşe de pe foile tipărite cu roşu şi negru ale cărţii groase din faţa lui veneau de la sine. Cuvintele erau mai puternice decât închipuirile.

Deodată, credincioşii din biserică se foiră în spatele lui ca la poruncă.

Când se întoarse, se uită câteva clipe nedumerit, apoi rămase nemişcat. Cu ochii plecaţi în pământ, grăbit şi prăfuit, năduşit de parcă atunci ar fi ieşit dintr-un cuptor, pater Augustin Balas, fostul *defensor ecclesiae,* se înclină şi se sili să-şi facă loc pe laviţa din faţă. Venise călare. Păstrase, fără să-şi dea seama, vâna de bou în mână. După ce nou-venitul îşi făcu loc şi ridică fruntea spre altar, pater Vartolomeu înţelese dintr-o privire că trebuie să încheie slujba cât mai repede. Pater Augustin dorea să stea amândoi de vorbă. Fără nici o întârziere.

La început mai domol, apoi din ce în ce mai hotărât, începu să se grăbească. Din păcate, cântarea efebilor grămădiţi pe lângă orgă nu se desfăşura atât de iute pe cât dorea el. Nici rugăciunile credincioşilor de pe laviţe n-o luau mai repede din loc. Se frământă zadarnic, rosti cuvintele sfinte anapoda şi, pe măsură ce înainta anevoie către sfârşit, se simţea pe cât de stânjenit, pe atât de vinovat.

După rostirea celui din urmă cuvânt de la slujbă, făcu semn fratelui Augustin să vină în absidă.

Încercă să se dezbrace repede de straiele albe de la slujbă. Pater Augustin se ivi întunecat, cu vâna de bou uitată pe mână, şi-l făcu să se oprească la jumătate.

— Ce este? dori parohul de la Sânzieni să ştie. De ce mă cauţi?

Drept răspuns pater Augustin zâmbi plin de amărăciune ca şi cum n-ar fi îndrăznit să spună ce avea pe suflet.

— Ce s-a întâmplat? se încruntă pater Vartolomeu.

— Trebuie să plecăm! rosti limpede fostul *defensor ecclesiae.* Noi doi!... Să plecăm neapărat!...

Şi ca să fie şi mai lămurit, scoase de la piept, de sub rasă, o hârtie galbenă, legată frumos într-o cârpă albă de in. O desfăcu şi o puse sub ochii paterului Vartolomeu. Parohul de la Sânzieni o luă cu degetele tremurătoare.

Era o scrisoare nu prea lungă, alcătuită după toate rânduielile şi canoanele bisericii apostolice romane, potrivit căreia ei doi, adică pater Augustin Balas, fost *defensor eclesiae* şi bărbat foarte învăţat în *Jus ecclesiasticum,* împreună cu pater Vartolomeu Szebelebi, parohul bisericii din Sânzieni, fost şi el *defensor ecclesiae,* erau numiţi, începând cu luna mai, răspunzători de preînnoirea bisericii sfântul Iacob din Galaţi în Ţara Moldovei. Întrucât biserica dărâmată se afla într-un oraş vestit, cu o mare schelă la Dunăre şi cu feluriţi călători din toate ţările lumii, se presupunea că în locul enoriaşilor catolici localnici se puteau strânge ceva credincioşi la slujbe din rândurile negustătorilor în trecere pe acolo. După câte se ştia la Şumuleu, slăviţii domni ai Ţării Moldovei se purtau faţă de toate credinţele creştine şi, deci, şi faţă de biserica apostolică romană, cu o îngăduinţă şi înţelegere plină de grijă. E drept că biserica răsăriteană a Moldovei era atât de puternică încât nu mai lăsa celorlalte biserici aproape niciun credincios. Totuşi, fiindcă ordinul serafic al sfântului Francisc are monahi care înadins se pregătesc să fie harnici în propovăduire, se ştia că pater Augustin şi pater Vartolomeu vor găsi cu mare bucurie la Galaţi tocmai ogorul nelucrat pe care doreau din inimă să-l facă grădină înflorită şi plină de roade. În

încheiere, noul *vicarius generalis* dădea binecuvântările sale apostoliceşti celor doi fraţi monahi pe care îi trimetea departe, peste munţi, în oraşul de pe Dunăre.

— Vrea să scape de noi! se bâlbâi pater Vartolomeu, alb Ia faţă.

— Era de aşteptat, zâmbi acru fostul său ucenic. Vrea să scape tocmai de aceia care-i vegheau mai hotărâţi datoriile lui de slujitor al ordinului serafic al sfântului Francisc... Cred că-i e o silă de moarte nu numai de noi, ci de toate rânduielile vieţii de monah pe care abia le mai îndură... Vrea apoi să se întâlnească în linişte, fără martori primejdioşi, cu toţi ceilalţi valahi ai lui care, într-un fel sau altul, uneltesc împotriva lui Apafi!...

— Bine, ridică parohul de la Sânzieni din umeri, dar eu am aici biserica mea, am şcoală latinească şi efebi, credincioşi cu care mă înţeleg!

— N-are nicio însemnătate, i-o reteză pater Augustin. Noul *vicarius* a numit şi la Sânzieni un nou paroh!

Paterul Vartolomeu i se păru că nu aude bine.

— Pe cine? îngăimă el.

— Pe pater Paulus de la Jigodin... Au mare încredere unul într-altul...

— Şi în locul lui?

— Pe pater Valentin Taşnadi cel bătrân...

— Se răzbună! strigă pater Vartolomeu fără să-si poată veni în fire. Se răzbună fără cruţare!

— Sau... se fereşte! îl îndreptă nou-venitul. Îşi ia măsuri de prevedere!...

Pater Vartolomeu îl privi prostit. Din biserică se auzeau mişcând o laviţă efebii care întârziau să stingă lumânările şi să strângă florile veştejite. În ciuda zidurilor de cetate ale absidei, i se făcu deodată atât de cald că se sufoca. Se repezi şi deschise uşa de fier care dădea din absidă spre grădina bisericii cotropită de soare.

— N-am să plec! strigă iar pater Vartolomeu, podidit de o amărăciune de necuprins. E dreptul meu să rămân la Sânzieni!...

— Înainte de a porni de la Şumuleu, adăugă foarte rece fostul *defensor ecclesiae,* am fost chemat de preasfinţitul *vicarius.* Mi-a cerut să dovedesc că ştiu canoanele, că ştiu să ascult şi că sunt lipsit de trufie sau de gânduri rele... Mi-a amintit că datoriile monahului sunt *audiencia, obediencia et obligatio...* Mi-a spus că dacă ne vom împotrivi nu va fi bine...

— Nu vreau să plec în Moldova! strigă pater Vartolomeu, umblând prin absidă ca un ieşit din minţi. Merg oriunde în Ardeal!... Numai în Moldova, nu!

— Mi-e teamă, îl domoli tânărul său învăţăcel şi prieten, că oriunde vom pleca se va şti tot ce facem!

Pater Vartolomeu se opri din mers.

— Cum aşa?

— De când am plecat de la Şumuleu, îl lămuri pater Augustin, sunt urmărit fără încetare de şase călăreţi... Pe doi dintre ei i-am văzut şi la Roma... Ne cunoaştem deci foarte bine... Sunt oameni de casă de-ai nobilului Mihai Căianu de la Leghia...

I-a lăsat pe lângă noul *vicarius* ca să-i fie de folos... La mânăstire se mai află şi alţi oaspeţi de soiul ăsta... Printre ei se numără şi fostul magistru Petru Luncan, care a vrut să ne omoare la Alba şi ne-a dat foc la casă... De câte ori mă vedea prin curtea mânăstirii îmi ieşea înadins în faţă ca să-mi râdă în nas... Sunt apoi mulţi oameni de casă de-ai nobilului Ştefan Cândea de la Leşnic, ba chiar şi câţiva călăreţi de la curte aduşi de pârcălabul Sigismund Boier de Făgăraş... Mânâncă, dorm şi beau pe socoteala mânăstirii... Nu e nicio greutate să-ţi dai seama că toţi cei trimişi după noi au poruncă să ne urmărească până la Galaţi... Să rămână acolo, să ne ţină sub ochi... Ăştia mai bine ne omoară decât să ne lase să scăpăm... Pe unde am poposit de am înnoptat în drum spre Sânzini s-au oprit şi ei şi m-au aşteptat până isprăveam. Cum mă ridicam eu, îndată se urneau şi ei... Am încercat zadarnic să le ies de sub nas...

— De asta ai intrat în biserică cu vâna de bou în mână?

— De asta doream să ne întâlnim!... Suntem urmăriţi!...

Se opri însă şi rămase încremenit, cu privirea aţintită spre câmp. Pater Vartolomeu se uită nedumerit. Apoi înţelese şi se dădu să vadă şi el.

I se păru că visează. Dincolo de zidurile dărâmate ale fostei mânăstiri, în marginea pădurii abia înverzite lângă care se afla biserica lui se zăreau doi călăreţi cu cojoacele negre întoarse pe dos, cu flinte la spate şi cu pistoale la brâu, cu topoare de luptă agăţate de şei. Nu păreau că au vreo treabă anume. Şedeau şi se uitau spre uşa absidei. Nici măcar nu se fereau. Caii păşteau şi sforăiau de plăcere. Ceva mai încolo, spre uliţa care duce spre sat, se mai vedea un călăreţ la fel de amănunţit înarmat. Nu era greu de presupus că tovarăşii lui înconjurau biserica pe cealaltă parte.

O cămaşă de gheaţa îl înfrigură pe pater Vartolomeu mai întâi pe spinare, apoi din creştet până la tălpi.

— Trebuie să scăpăm! şopti el anevoie, de parcă nu şi-ar fi dat seama ce spune.

Pater Augustin zâmbi neîncrezător.

— Da, dar cum? când am fost la Roma, unul din ăştia a vrut să mă omoare chiar în mijlocul oraşului.

Pater Vartolomeu tresări. Se repezi într-un colţ întunecat al încăperii şi după ce-şi căută o cheie pe sub straiele albe de la liturghie dădu la o parte nişte prapori vechi, un maldăr de cărţi prăfuite, o cristelniţă de aramă cu sunet frumos. Descuie o uşiţă mică, ascunsă bine după unul din stâlpii de piatră, şi scoase de acolo o pungă mare cu bani, un pumnal lung cu teaca de piele şi două pistoale. Azvârli repede straiele albe de pe el, îşi agăţă sculele de luptă pe sub rasă şi îşi vârî punga undeva, într-un buzunar de la piept. Fostul *defensor ecclesiae* nu mişca nici o geană. Aşadar, straiele lui de monah nu lăsau să se vadă nimic din ceea ce purta pe dedesubt. Se duse şi la uşa de fier care dădea spre curtea bisericii, o închise şi răsuci de două ori cheia în încuietoarea ruginită. Totul era în bună rânduială.

— O să încercăm să plecăm chiar acum! îi făgădui el fratelui Augustin. Mergem la Alba, la groful Teleki!... Dacă nici acum nu ne va ajuta, n-avem decât să ne lăsăm de călugărie!...

Şi o luă îndărăt spre altar, copleşit de o slăbiciune grețoasă, dar şi de o voință bolnavă, mai presus de puterea lui de judecată. Ucenicul venit de la Şumuleu îl urmă fără un cuvînt. Străbătură în grabă biserica, urmăriți de privirile mirate ale efebilor de la şcoală care şedeau aplecați pe lespezi, cu răzuitoarele de fier pentru ceara topită în mână.

Afară, soarele lumina orbitor. La poartă, spre ulița satului, calul înşeuat al paterului Vartolomeu aştepta cu urechile ciulite, legat de un pom. Intrară repede în chiliile părăsite ale fostelor zidiri mânăstireşti. Nişte săteni mustăcioşi care trebăluiau ceva pe pălimar fură lăsați să-şi vadă de treabă ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit. Numai unuia din ei pater Vartolomeu îi şopti ceva la ureche. Stărui chiar ceva mai îndelung, pentru ca acesta să poată pricepe bine ceea ce i se spunea.

În odaie la el, pater Vartolomeu făcu rânduială prin hârtiile de pe masă, văzu încă o dată ce trebuia luat şi ce putea rămâne, îşi mai adăugă încă două pistoale la brâu şi încă o pungă în deschizăturile de la piept ale rasei. Apoi porunci ațâțat.

— La capătul satului, lângă drumul către pădure, ne aşteaptă omul cu care am vorbit adineauri... O să fie cu doi cai... Unul e calul meu, pe care el mi-l îngrijeşte... Celălalt este calul său, un tretin moldovenesc numai flăcări... Calul cu care ai venit rămâne aici la poarta bisericii drept momeală pentru următorii noştri... Vom încerca să ne strecurăm pe acolo!...

Şi-i arătă ucenicului său nişte tufe dese de anini şi sălcii abia înfrunzite, înspre colțul dinspre miazănoapte al curții.

Pater Augustin se uită neîncrezător. Dincolo de zidurile dărâmate şi sparte care înconjurau mânăstirea se vedea de asemenea un crâng de tufe nedesluşite, amestecate cu brazi.

Dădea drept spre pădure. Cu îndrăzneală şi cu noroc, se putea presupune că ei doi s-ar fi putut strecura pe acolo, chiar pe sub nasul călăreților veniți de la Şumuleu. Ce-ar fi urmat însă dacă urmăritorii lor băgau de seamă mişcarea, nu se prea desluşea.

— Plecăm pe rând! ceru iarăşi pater Vartolomeu strigând hotărât şi ținând în mână un săcotei de călătorie în care îşi pusese merinde şi straie de schimb, nişte cămăşi, câteva izmene curate şi o pereche de cizme. Ai grijă să nu mă pierzi din vedere !... Să nu te rătăceşti !...

Şi se închină scurt, murmurind o rugăciune căreia, de fapt, îi uitase cuvintele.

Apoi ieşi, lăsând uşa deschisă larg în urma lui. Săcoteiul atârna greu.

Sub privirile cam mirate ale sătenilor de pe pălimar şi ale efebilor care ieşeau din biserică, pater Vartolomeu se strecură pe lângă ziduri târând săcoteiul după el, în aşa fel încât, de la locurile lor de pază, nici unul din călăreții puşi să-l urmărească să nu-l poată zări. Abia intră în crângul de anini de după zidul dărâmat al curții, şi pater Augustin începu şi el să coboare, uitându-se nehotărât în toate părțile.

Înaintară astfel, unul după altul, la depărtare potrivită, cu o grijă nesfârşită şi cu o teamă pe care numai ura şi nădejdea o puteau întrece. De căldură şi de greutatea săcoteiului pe pater Vartolomeu îl treceau năduşelile. Gâfâia.

Sosi cu bine la casa din capătul satului, se strecură pe lângă acareturile omului său de încredere şi nu se opri decât la uşa grajdului, unde cei doi cai aşteptau cu şeile şi frâiele puse. Omul acela pe care îl rugase să-i pregătească plecarea nu se vedea. Se auzea însă din casă, vorbind ceva cu nevastă-sa despre mâncarea cu varză acră de la prânz. Poarta dinspre uliță a curții era deschisă.

În sfârşit, se ivi gâfâind şi pater Augustin. Pater Vartolomeu îşi legă săcoteiul la locul său lângă şa. Apoi încălecară amândoi deodată, ca la poruncă.

Loviră uşor caii şi porniră liniştiți pe uliță drept spre pădure, de parcă ar fi mers într-o plimbare oarecare. Era foarte cald. Sus pe cer soarele perpela şi pripea. Nu dădeau frâu slobod ca să nu facă tropot prea mare şi să se audă zgomotele unde nu trebuie. În câteva clipe fură dincolo de marginea satului. Păreau scăpați.

Atunci se întâmplă nenorocirea. Drept în fața lor se ivi de după nişte tufe de alun de la marginea drumului un ins ciolănos şi înalt, înarmat la fel de straşnic ca un oştean.

La început, pater Vartolomeu se gândi că e un tâlhar de drumul mare. Râdea înadins către ei şi părea foarte batjocoritor. Apoi înțelese că erau aşteptați. De fapt, tâlharii nu stau să pândească la marginea satelor. Simți în clipa aceea că o să piară acolo de frică.

Încercă să umble la pistoale. Nu nimeri nimic. Spaima, mai mult decât judecata, îl făcu să lovească în cal ca un smintit.

Țâşni la galop înainte, pater Augustin îl urmă şi din fuga năprasnică a calului abia izbuti să-şi dea seama că omul care îi aşteptase trage cu pistolul după ei.

Aveau însă noroc. Caii lor erau odihniți. În câteva clipe se aflau în pădure şi galopau nebuneşte cu vântul şuierând pe la urechi ca să se depărteze de sat cât mai mult. Uriaşul era pe urmele lor.

*

* *

Pe seară se aflau în drum spre Braşov şi călăreau iute fără să uite să-şi întoarcă mereu privirile îndărăt sau pe la încrucişările de ulițe de prin sate să vadă dacă nu cumva duşmanii lor le luaseră urma. Aveau temeiuri puternice să creadă că oamenii trimişi de proasfințitul *vicarius* Ioan nu se vor lăsa traşi pe sfoară cu una cu două chiar dacă deocamdată rămăseseră păgubaşi. Pater Vartolomeu îşi făcea socoteala că în patru, cel mult cinci zile, socotind fireşte cu mare economie toate ceasurile de popas la Braşov, Făgăraş, Sibiu şi, poate, la Sebeş, să fie neapărat la Alba.

După ce ieşiră din Hărman, nişte călăreți, la început nu se vedea bine câți anume, se iviră însă drept înainte, pe drumul către apus. Înaintară spornic pe urmele lor şi după un timp se apropiară de ei.

Când pater Vartolomeu îşi dădu seama că sunt nici mai mult nici mai puţin decât şase inşi, adică tocmai atâţia câţi plecaseră de la mânăstirea Şumuleu ca să-i însoţească pe ei spre Galaţi, teama lui se prefăcu într-o nouă spaimă.

Se opriră întârâtaţi şi se sfătuiră plini de nelinişte. Pater Augustin fu de părere să încerce singur să le iasă cumva înainte să-şi dea seama dacă sunt, într-adevăr, urmăritorii lor sau nişte oameni obişnuiţi cu care n-aveau nici în clin nici în mânecă. Pater Vartolomeu îi îngădui. Fostul *defensor ecclesiae* se repezi pe urmele lor.

Fie însă că străinii aceia înaintau acum prea repede, fie că dobitocul pe care îi călărea era prea obosit după atâta cale bătută, pater Augustin Balas nu izbuti cu niciun chip să iasă la locul ascuns unde năzuia. Ocolul pe care fu nevoit să-l facă peste nişte câmpuri cu grâu proaspăt răsărit pe la o margine de pădure era prea mare. Până să se întoarcă el din mers, cei şase călăreţi se depărtară atât de mult încât îi pierdu din vedere. Nu izbuti nimic.

Se întoarse deci foarte dezamăgit la pater Vartolomeu. De îngrijorat ce era, parohul de la Sânzieni nu fu în stare nici măcar să-l certe. Porniră şi ei, fără să se mai grăbească prea tare, stăpâniţi mai departe de gândul că undeva, pe drum, duşmanii aceia necruţători îi aşteaptă neapărat să se răfuiască.

La Braşov, la *Hanul Turnului* de pe Uliţa Lungă, unde sosiră noaptea, foarte târziu, plătiră numai după ce-l întrebară pe jupân Hans Joachim Rosenauer, stăpânul, cine se mai află printe oaspeţi. Jupânul, un ins bondoc şi atât de gras că părea mereu gata să se sufoce, le spuse însă că în afară de nişte neguţători de cai de la Câmpulungul-Muscelului din Ţara Românească şi de câţiva preacuvioşi călugări de la mânăstirea Neamţu din Moldova, la han nu mai era nimeni.

Pater Vartolomeu se îngriji aşadar de grăunţele date cailor, apoi întrebă de tăria drugilor de fier de la fereastra şi uşa odăii cu două paturi unde trebuia să doarmă ca şi de ieşirile pe trepte la vreo primejdie.

Totul părea în bună rânduială. Se culcă mai mult îmbrăcat, cu armele la îndemână, sfătuindu-l şi pe pater Augustin să facă la fel. Nu izbuti să doarmă însă decât pe apucate, copleşit de îngrijorare până şi în somn. Visă urât nişte lupi dezlănţuiţi care se reped dinspre pădurile Branului spre han, se chinui, se trezi lac de sudoare şi până la urmă rămase treaz.

Începu să se gândească la starea lui de fugar şi la nădejdile pe care şi le punea iarăşi în întâlnirea cu Teleki. Capul îi era fierbinte, judecata însă îndeajuns de limpede.

Nu ştia prea bine de ce se purta aşa şi nu altfel. Lipsit de supunere, copleşit de ură faţă de mai-marele său, dornic mai departe să-i ia locul şi să se răzbune, se afla, bineînţeles, sub stăpînirea celei mai chinuite stări sufleteşti. Se chinui astfel toată noaptea. Faptul că se bizuise pe nemaipomenita ştiinţă de *defensor a* paterului Augustin, prea tânăr, prea lumesc, şi el, şi prea puţin iscusit când era vorba să lucreze cu firea omenească, oricâte lucruri mari şi mărunte ştia el din *Jus ecclesiasticum,* i se părea acum cea mai mare prostie pe care o săvârşise în viaţă. El însuşi trebuia să se fi dus la Roma nicidecum pater Augustin.

Gemu mai departe, copleşit de o durere de necuprins, vecină cu deznădejdea. Acuma nu prea îşi mai dădea bine seama ce aşteaptă nici de la Teleki. Singurul lucru pe care îl ştia îndeajuns de lămurit era faptul că e urmărit şi pândit. Spaima, numai spaima era partea lui.

Drugii de fier ai ferestrei se zăreau şters la răsărit, ca nişte pete prelungi.

*
* *

Ceva mai târziu îl trezi pe pater Augustin. Era încă întuneric. Se spălară pe ochi şi porniră de la han tocmai când se îngâna ziua cu noaptea.

Spre Ghimbav şi mai departe, spre Codlea, peste râurile Bârsa şi Vâlcăniţa, care n-aveau poduri şi veniseră de sus, din muntele Piatra Craiului, foarte învolburate, înaintară fără nicio bătaie de cap. După toate semnele, fuga năprasnică la ieşirea din Sânzieni şi apoi mersul pe căi ocolite, prin locuri ferite, îi ajutaseră să scape cu bine de călăreţii pe care pater Ioan îi trimisese ca să-i urmărească.

La Perşani însă întâlniră chiar pe marginea drumului la intrarea în satul rămas de izbelişte trei spânzurători uriaşe cu trupuri vinete de bărbaţi ciugulite adânc de păsări, de nu li se mai vedea faţa, cu zdrenţele putrede pe ei. Satul însuşi era zdrobit şi prefăcut în nimic. Aflară îndată că prin toată Ţara Făgăraşului, aflată într-o adâncă stare de nepace, umblau o parte din călăreţii căpitanului Cserey cu gândul să-i afle şi să-i stârpească pe cei mai înrăiţi aţâţători la răscoale. Unii dintre cei pârâţi de iscoadele lor nu izbuteau să fugă la timp sau chiar dacă fugeau erau prinşi cu felurite vicleşuguri. Pedeapsa li se dădea pe loc şi dacă nu erau spânzuraţi li se tăiau mâinile sau picioarele, să nu mai poată fi buni de nimic. Unora dintre ei, când nu erau beliţi de vii, li se smulgea limba cu cleştele, ca să nu mai cârtească şi să nu mai clevetească împotriva stăpânirii. La Vad, oştenii aceia arseseră şi nişte case, dar până la urmă oamenii locului izbutiseră să-i alunge. Drept răzbunare, aceştia spânzuraseră la Şercaia nu mai puţin de cinci bărbaţi şi două femei. Făgăduiseră de asemenea că dacă se vor întoarce în Vad nu va mai rămâne din el nici măcar numele.

Toate acestea şi multe alte semne ale lipsei de orânduială care domnea în satele din binecuvântata Ţară a Făgăraşului îl îngrijorau pe pater Vartolomeu tot atât de mult ca primejdia cu urmăritorii călări. Oştenii bădărani şi groşi de obraz ai lui Cserey nu-i iubeau pe monahii catolici. Ba dimpotrivă, îi batjocoreau în cele mai felurite chipuri ori de câte ori le venea la îndemână. Îi părea rău că la plecare nu întârziase puţin, să lapede straiele călugăreşti şi să-şi pună altele de mirean. Din nenorocire, acum era prea târziu.

La Făgăraş sosiră pe la amiază, totuşi nu le veni la îndemână să rămână peste noapte. La hanuri, la *Porumbelul alb* şi îndeosebi Ia *Pomul rotat,* umblau anapoda oşteni beţivi şi trufaşi care scuipau după ei şi-i numeau în derâdere berbeci papistăşeşti.

Aşadar se siliră să iasă iute şi din Făgăraş şi, apucând pe lângă zidurile dărâmate şi sparte de la Cetatea Veche, lăsară în urmă toate ispitele mult doritei odihne. Nu se opriră decât foarte târziu, în Voila, unde se hotărâră să rămână peste noapte la un sătean.

Cât era de bine să poposească în sat şi nu în oraş râmânea însă de văzut. Gazda lor, un bătrân schismatic ortodox pe nume Costea Dogaru Vulpe, cu feciorii rostuiţi la casele lor, povesti celor doi monahi călători că satele făgărăşene sunt cam de prin iarnă cele mai nenorocite locuri cu putinţă de pe toată faţa pământului. Biruri noi, iscate ca din senin, silinţele unor dregători de la Alba de a-i prinde pe feciori cu arcanul la oaste, asprimea pedepselor cu care era întâmpinată chiar şi cea mai mică urmă de împotrivire îi făcuseră pe mulţi să pună mâna pe furci şi pe topoare sau să-şi ia lumea în cap. Se auzea, adăugă badea Costea scărpinându-se încet în barbă, unde avea o tăietură lungă şi vânătă făcută de sabie, dar ce era adevărat nimeni nu prea ştia, că stăpânirea face mari pregătiri de război cu nemţii. Frământările mai vechi cu popa Dumitru Ursu, de la Breaza, de sub muntele Lundişoru, erau nimic faţă de arderile, omorurile şi prigoanele de acum. Mulţi făgărăşeni, povesti mai departe badea Costea Dogaru Vulpe ospătându-i pe oaspeţii săi cu lapte gras de bivoliţă şi cu mămăligă de mei, îşi luaseră lumea în cap, trecând peste munţi, în Ţara Românească, unde întemeiaseră sate noi. Mulţi fugeau de asemenea spre Moldova. Alţii însă, care, după ce ieşiseră cu chiu cu vai din iarnă, îşi puneau mari nădejdi în lunile de vară şi în codrul verde, se făceau tâlhari prin păduri şi se duceau să prade sau să se încaiere cu oştenii căpitanului Cserey aşa cum făcuseră mai de mult răsculaţii de pe Mureş în cap cu acel Bucur Pădurar, despre care se auzise că murise în temniţe la Alba. Faţă de toate aceste lucruri, întări gazda închinându-se harnic cu faţa la icoanele lui de schismatic, era bine ca preacuvioşiile lor monahii, oaspeţii săi, să nu mai plece singuri la drum, ci mai bine să se însoţească cu alţi călători, să nu dea de vreun necaz.

Pater Vartolomeu îi mulţumi din inimă şi-l binecuvântă larg pentru multă grija lui.

Totuşi, a doua zi, iarăşi foarte de dimineaţă, aproape pe întuneric, porni cu pater Augustin la fel de furişat şi de grăbit ca şi până atunci. În loc să aibă încredere în oameni, se ferea de ei.

Pe la prânz, la ieşirea din satul Avrig, se dovedi că au dreptate să se poarte aşa şi nu altfel.

Era foarte cald, soarele ardea peste lume şi ei doi înaintau anevoie, cu caii obosiţi. Se opriră în dreptul unei cruci uriaşe din lemn de stejar de pe marginea drumului şi se gândeau să se tragă la o parte ca să mănânce şi să lase caii să pască iarbă nouă, să-şi mai tragă sufletul şi ei. Mai era acolo şi un izvor cu apă proaspătă care îi îmbia la popas. Pe deasupra, apropierea de sat îi făcea să se simtă ceva mai liniştiţi in privinţa urmăritorilor, a oştenilor şi a răzvrătiţilor. La Avrig nu prea se vedeau semnele multelor şi marilor rele care bântuiau în toate chipurile Ţara Făgăraşului.

Aşternură un ştergar vărgat pe iarbă, desfăcură pită uscată şi slană cu boia roşie de ardei, două cepe cât pumnul şi chiar o bucată de brânză. Tăiau grijuliu, cu brişculiţe de oţel, pentru îmbucat, mestecau liniştiţi şi era bine. Numai Mântuitorul Isus Hristos îi privea din zugrăveala de pe crucea uriaşă cu atâta jale că graba de a îmbuca i se păru paterului Vartolomeu o pângărire pe seama celor sfinte. Descoperi uimit că toate amănuntele culorilor de pe crucea ridicată de schismaticii locului seamănă uimitor de bine cu chipul însângerat din altarul bisericii Sânzieni. Cununa de spini, stropii de sînge, rănile adânci de la mâini şi picioare, dar îndeosebi tristeţea de necuprins de pe chipul Mântuitorului erau atât de vii că păreau aievea. Ruşinat fără să vrea, pater Vartolomeu întoarse privirile în altă parte. Ca şi la liturghia de alaltăieri, se simţea pătruns de evlavie, dar şi de amărăciune. Din nou nu înţelegea ce se petrece cu el.

În clipa aceea zări spre miazăzi, la marginea pădurii, un pâlc de călăreţi care veneau spre Avrig cu atâta furie încât părea că pământul se va despica în faţa lor. Dădu să strige, să se scoale. Dinspre sat veneau însă la pas, înaintând alene prin praful drumului, alte cete de călăreţi – oşteni şi dregători de la curte –, cu steagul principelui Apafi desfăşurat în vânt.

Pater Vartolomeu îşi înghiţi dumicatul pe nemestecate. Făcu semn ucenicului său să lase merindele şi să se repeadă la cai, să fugă încotro or vedea cu ochii.

Era prea târziu. Speriaţi parcă de primejdia care se simţea în văzduh, caii lor o porniră anapoda pe câmp, cu şeile pe ei. Călugării rămaseră prostiţi, urmărindu-i neputincioşi cum aleargă undeva pe la marginea dinspre miazănoapte a satului.

Rătuţiţi de frică, de furie şi de neputinţă, se traseră aplecaţi spre pământ, printre nişte tufe. Pater Vartolomeu dorea din toată inima să se depărteze de locurile acelea ale spaimei. Nu mai aveau însă cum. Dincolo de tufele de alun abia înfrunzite de pe lângă izvorul bogat unde se ascundeau ei era un câmp gol, plin de mocirle. Nu puteau alerga peste el fără să fie văzuţi. Se culcară deci la pământ şi, din ascunzătoarea lor, pater Vartolomeu şi ucenicul său văzură desfăşurându-se în toată grozăvia ei una din cele mai sângeroase încăierări dintre oştenii curţii şi răsculaţii de la Făgăraş.

În câteva clipe numai, cele două cete se amestecară şi se loviră îndesându-se cu atâta deznădejde şi ură că totul în oameni părea numai pornire sălbatică spre nimicire. Nechezau caii. Printre strigăte şi îndemnuri urlate din străfundurile rărunchilor se auzeau clinchete de săbii şi pocnete de pistoale. Cei dintâi morţi căzură din oastea curţii. Totuşi, nici făgărăşenii, nişte inşi flenduroşi şi bărboşi, cu cojoacele întoarse pe dos, nu scăpară neatinşi. În scurt timp, locul plin de iarbă proaspătă şi de flori galbene de primăvară de pe lângă crucea uriaşă, zugrăvită atât de viu, se umplu de morţi şi de răniţi, de cai spintecaţi sau de alţii care umblau bezmetic, fără stăpâni.

De mai multe ori izbânda păru a înclina când către făgărăşeni, care deşi nu aveau prea multe arme erau numeroşi, stăpâniţi de o ură fără margini, când către oştenii pricepuţi la meşteşugul războaielor. Cotropit de năduşeli şi de o amăreală verzuie care i se urca de la fiere ca să-i otrăvească toată gura, pater Vartolomeu

Szebelebi urmări toată bătălia aceea ca un om bolnav, care nu mai ştie când îi clănţăne dinţii de frig şi când izbuteşte să se stăpânească.

În cele din urmă, biruinţa se alese. Făgărăşenii, cărora le venea la îndemână, se răzleţeau pe câmpul cu morţi şi răniţi în toate părţile, pe unde vedeau cu ochii. Pe unii din ei oştenii rămaşi în viaţă îi urmăreau. Pe alţii îi lăsau în plata Domnului.

Pe câţiva însă, patru inşi la număr, înveşmântaţi cu cojoace rupte şi ţări peticiţi, îi siliră să descalece, să se plece cu fruntea în ţărînă şi să se umilească. Nu era greu de priceput că aceia sunt bine cunoscuţi de mai înainte de către oşteni.

Peste puţin timp, nişte funii albe, înadins pregătite din timp de oamenii curţii, atârnau de crengile unui stejar uriaş legănându-se încet în bătaia vântului.

Un bărbat scurt şi îndesat, belit rău la faţă, îmbrăcat însă falnic şi împodobit cu fireturi şi pene de cocoş la căciulă, mai-marele pâlcului de oşteni din care se alesese praful, răcni poruncă aspră ca toţi cei patru inşi pe care îi aveau ei în mână să fie luaţi şi agăţaţi în funii.

Se auziră nişte strigăte, alte înjurături, alte îndemnuri. Osândiţilor li se legau mâinile la spate. Luptându-se cu ei, pălindu-i ca să-i înmoaie să nu se mai împotrivească, osteniţi îi ridicară mai întâi pe cai, apoi le potriviră juveţele unse la gât şi, rând pe rînd, le făcură vânt să atârne.

Pe unul din aceşti nefericiţi pater Vartolomeu îl văzu ceva mai bine. Osânditul se zvârcoli un timp, mişcându-se anevoie într-o parte şi alta, cu mâinile legate la spate şi picioarele slobode, căutând aiurea cu tălpile ceva prin văzduh ca să se sprijine. Ochii lui bulbucaţi, ieşiţi din găvane, rămaseră deschişi către soare. Se linişti greu.

În clipa când înţelese că a murit, pater Vartolomeu închise ochii ameţit de parcă ceva l-ar fi lovit şi pe el drept în moalele capului. Tremura şi-l lua iarăşi cu frig.

Când îi deschise, ceea ce mai rămăsese din oşteni se depărta anevoie spre Sibiu, cu răniţii pe cai şi steagul zdrenţuit al principelui ţinut anapoda, ca o rufă oarecare înfiptă în băţ.

CAPITOLUL XXV

După o astfel de întâmplare, pater Vartolomeu veni la Alba atât de speriat că nu prea mai ştia pe ce lume se află. Împotriva tuturor dorinţelor mai vechi, acum îi părea bine şi lui că n-are prea mari răspunderi, că nu trebuie să se îngrijească de felul cum credincioşii catolici plătesc biruri de două şi trei ori mai mari decât înainte. Caii, pe care nu izbutiseră să-i prindă iarăşi decât cu mare greutate, mergeau încet pe ulițele oraşului. El nu era în stare să se hotărască însă nici unde să tragă şi nici cum să se poarte la mult dorita întâlnire cu Teleki.

În cele din urmă, se hotărî să ceară găzduire la *Hanul Cerbului,* drept în mijlocul oraşului. Pe la casa arsă când cu încercarea de răzbunare a fostului magistru Petru Luncan nu dori să treacă. Cu toate că pater Augustin se cam codea să rămână noaptea printre oameni necunoscuți, îşi lăsară caii la grajduri, îi desfăcură de şei şi de căpestre, pe care le dădură hangiului în păstrare laolaltă cu desagii plini de felurite mărunțişuri, apoi se îngrijiră şi ei pe cât era cu putință, pentru a se arăta cât mai cuviincios la Teleki acasă. Un lighean de aramă şi mai multe găleți de apă rece în care se bălăciră pe rând, timp îndelungat, nişte cămăşi curate de in care nu mai miroseau a sudoare adunată pe drum, oleacă de potriveală cu foarfecă prin bărbi, alte amănunte în privința raselor, a cizmelor lustruite cu untură de gâscă adusă de hangiu şi a tunsorilor din creştetele lucioase ale capetelor le dădură treptat înfățişarea plină de blânda smerenie pe care preacuvioşii monahi trebuiau s-o aibă totdeauna în lume.

Cu puțin timp înainte de prânz băteau la poarta casei lui Teleki, unde amândoi erau bine cunoscuți, iar ceva mai târziu, după o oarecare aşteptare, marele cancelar al Țării Ardealului îi primea în odaia lui de lucru.

Sfetnicul cel mai apropiat al principelui Apafi era împodobit de sus până jos în straie de catifea roşie cu horboțele de in scrobite la guler şi la mâneci, cu lănțuguri

groase de aur la gât, cu cercel cu piatră adiamantă la urechea stângă, cu cizme galbene de piele de viţel în picioare, cu tot atâtea inele câte degete avea. Mustăţile lui ascuţite, date de curând cu puţină răşină, ca să stea ţepene, cărarea din părul pieptănat în trepte şi cârlionţi făcuţi cu fierul ca şi toate celelalte amănunte ale înfăţişării sale îi dădeau chipul cel mai sărbătoresc cu putinţă. Arăta totuşi boţit şi obosit rău la faţă de parcă ar fi fost bolnav de gălbinare.

— Spuneţi repede, le ceru el monahilor după ce plecăciunile adânci şi toate celelalte semne de bineţe şi bună întâlnire se sfârşiră, cu ce vă pot fi de folos? Trebuie să plec îndată şi nu prea am timp!

— Treburile cu care am venit noi nu pot fi spuse în grabă! îndrăzni slab pater Vartolomeu. Vrem să mărturisim totul pe îndelete! Cu toate amănuntele! Avem nevoie să fim ascultaţi şi ajutaţi!

— Totuşi... în mare, se frământă nerăbdător Teleki, încruntându-se de parcă i-ar fi părut rău că-i primise, îmi puteţi spune ce vă aduce aici! Sunt aşteptat la curte! Tocmai voiam să cobor!

— E vorba de noul *vicarius generalis*! se revărsă pater Augustin fără să se mai poată stăpâni. Vrea să scape de noi! Să ne prăpădească!...

Cancelarul Mihai Teleki ridică din sprâncene. Nu părea încredinţat că asta poate fi, cu adevărat, o pricină de teamă pentru doi monahi care au legături chiar cu el, cancelarul ţării.

— Cum aşa? întrebă iar.

— Aş dori mult, se rugă iarăşi pater Vartolomeu, să vorbim despre toate aceste lucruri pe îndelete, când domnia voastră va avea timp îndestul... Mai bine aşteptăm!...

Cancelarul se încruntă vădit încurcat. Pater Vartolomeu pricepu însă că şi înalta sa rubedenie doreşte să-l asculte pe îndelete. Nădejdea crescu în el deodată mai puternică şi decât în clipele când se hotărâse să fugă de la Sânzieni.

— Vă poftesc să mergeţi cu mine! hotărî pe loc cancelarul cântărind şi îngăduind din priviri toată înfăţişarea lor de monahi călători. La curte se face azi o mare petrecere de rămas-bun în cinstea soliei de la Paris care porneşte îndărăt, în ţara ei... Vine lume multă!... Dacă vom fi împreună, ne vom găsi ceva timp să stăm şi de vorbă... Poate izbutesc să vă înfăţişez însuşi măriei sale principelui...

Şi după alte câteva clipe:

— Trebuie neapărat să vorbim, pentru că mâine pornesc la Orăştie. De acolo, voi pleca la Deva... Aţi avut noroc că m-aţi găsit azi!...

Pater Vartolomeu se înclină cu recunoştinţă. Pater Augustin zâmbi la fel de plecat.

Peste puţin timp erau toţi trei în curte, unde îi aştepta o trăsură uriaşă, căptuşită cu mătase verde şi trasă de patru cai. Cancelarul binevoi să-i poftească pe cei doi monahi pe pernele moi, chiar în faţa sa. Se ivi şi *nobilissima* doamnă, blânda şi sfioasa jumătate a grofului Teleki, care nu se miră câtuşi de puţin că-l vede pe soţul ei

împreună cu doi monahi catolici. Pater Vartolomeu şi pater Augustin ridicară mâinile s-o binecuvînteze. Frumoasa doamnă plecă ochii.

Porniră la trap, înconjuraţi de slugi călări, împodobite tot atât de frumos ca stăpânul lor, şi de nişte oşteni cu căciulile de jder date pe o ureche. Ulițele oraşului, pline toate de ciorbalâcul noroaielor, fură străbătute cu mare repezeală.

La curte, unde oştenii fioroşi puşi de pază îi întâmpinară pocnind din călcâie şi din lemnul sulițelor, se vedeau frumos rânduite câteva zeci de carâte cu herburile stăpânilor zugrăvite pe uşi.

Coborâră şi urcară. În încăperile uriaşe, pline de marmură, de oglinzi venetice şi de podoabe aurite pe tavan şi pereți, de zugrăveli, îndeosebi cu zgripsori, gadine şi inorogi, pater Vartolomeu trăi tot mai mult nădejdea adâncă a unei înțelegeri depline din partea rubedeniei sale. O înțelegere, anevoioasă ce e drept, pe care groful Teleki o mai făgăduise şi până atunci, dar care rămăsese doar o vorbă goală şi atât.

Prea mult însă nu se putea gândi la aceste lucruri, pentru că petrecerea, care începuse de mai mult timp, se desfăşura peste tot în jur, cu o strălucire, un belşug şi o veselie mai presus de orice închipuire. Oaspeții curții dănțuiau toți în mijlocul încăperii bătând uşor din palme şi aplecându-se lin unii către alții. Suiți într-un cafas, lângă ferestrele cele mari, cântăreții lucrau cu lăutele, cu flautele din lemn de chiparos şi cu trâmbițele de argint. Pe margini, pe lângă pereții acoperiți de la podele până în tavan cu oglinzi uriaşe, se aflau mesele grele încărcate cu bunătăți. Întinse pe tăvile de aur, se găseau acolo, la îndemâna oricui dorea să îmbuce, un mare număr de fripturi de pulpă de căprioară în zeamă de vin, alesături de carne de viței şi de porc înconjurate de varză cu smântână, păstrăvi fripți pe grătar şi aduşi fără oase pentru aceia care erau deosebit de gingaşi la pipotă, piept de curcan tăiat în felii, cârnăciori roşii din carne de gâscă şi de oaie tăvăliți prin boia de ardei şi apoi prăjiți în unt încins, ficați de pasăre perpeliți pe cărbuni lângă felii de alămâie şi firicele firave de pătrunjel verde, abia răsărit în căldura de primăvară de afară, ouă umplute cu stafide, bucățele mici de piftie de raci, dulciuri cu şuncă şi alune sau cu peltele turceşti trandafiroase, prăjituri zemoase cu mac şi cocă gălbuie ca şi multe alte feluri de preaiscusite alcătuiri de la bucătăriile palatului, cărora cei doi monahi nu le ştiau nici numele şi nici gustul. Vinurile, foarte potrivite pentru toate gusturile şi stomahurile, se aflau în căni cu capace de cositor înflorate şi erau turnate de slugoii spilcuiți ai curții în nişte pahare înalte, cu piciorul subțire şi buza groasă, oricui dorea să-şi potolească setea. Pater Vartolomeu se trezi că doreşte să guste din toate şi să bea pe nerăsuflate cel puțin câteva căni de vin. Se stăpâni însă pentru ca nu cumva ispitele diavoleşti ale lăcomiei să-l precovârşească tocmai acum. De altfel groful Teleki cu iubita lui soață nici măcar nu se uitau la ele. Teleki îi sfătui totuşi pe cei doi monahi să se simtă la largul lor. Se despărți repede de ei ca să se ducă lângă scaunul principelui Apafi şi al măritei sale doamne Ana Bornemisa, care, tristă ca Niobe şi înveşmântată în alb, amintea de înfățişarea unui înger bolnav de melanholie. Lângă ea, celălalt Mihai Apafi,

copilandrul crud şi deşirat, cu faţa prelungă, menit să fie moştenitorul scaunului ţării, încerca să zâmbească străinilor adunaţi pe lângă slăvitul său părinte.

Rămas singur şi cu totul nebăgat în seamă, preacuviosului pater Vartolomeu nu-i fu greu să-şi dea seama că petrecerea de acum de la curte era plină de o veselie adevărată, cu nimic prefăcută. Cei mai mulţumiţi păreau solii de la Paris, în cap cu *ilustrissimul* senior François marchiz de Béthune. Râdea cu toată faţa lui de ceacal aravicesc şi cu gura până la urechi, spunând măriei sale ceva. Lângă el, înălţimea sa bătrânul conte Charles Etienne de la Roche aux Moines dădea din cap a încuviinţare sorbind vin dintr-o cupă de aur. Preacuviosul abate Dominique Révérend şi pater Antonio Bagellardi da Belluno, de care parohul de la Sânzieni se gândi că trebuie să se ferească mai rău ca de foc, păreau şi ei încredinţaţi de adevărurile ieşite din gura marchizului. Cât priveşte tânărul Jean de Brétigny, diacul frumos şi trufaş ca Apolo însuşi, el se înfăţişa mai fericit ca oricând.

Foarte mulţumiţi arătau de asemenea domnia sa Fabian Farkaş, trimisul nobililor calvini din părţile Ungariei cotropite de austrieci, protomedicul Abel Todoruţ Josica de Ocna Dejului, care dănţuia avântat cu o copilită scumpă, îmbujorată de plăcere, precum şi *honorabilis* Balthasar Markcsy, cel ce tocmise înţelegerea cu Parisul. Scumpa lui soaţă, mai bărbătoasă şi mai lată în spate ca oricând, părea în schimb foarte supărată că nu-şi are pereche la danţ. Şedea şi vorbea ceva cu protopopul Ioan Zoba de la Vinţ, cel mai aprig dintre românii trecuţi la calvini şi duşmanul de moarte al tuturor ardelenilor schismatici sau catolici. Domnia sa Mihai Tophaeus, propovăduitorul curţii, dădea lângă ei din cap, încuviinţând ceea ce auzea. Baronul Ştefan Apor, marele vistiernic, vindecat de rana căpătată la vânătoare, dănţuia în schimb cu fiică-sa, o fetişcană frumoasă ca un vis şi uşoară ca un fulg, în timp ce *nobilissima* doamnă Irina îi privea pe amândoi cu o duioşie fără margini. Foarte iscusit se dovedea a fi când sălta pe vârfurile cizmelor la danţ domnia sa *honorabilis* Lazăr Apor, fratele vistiernicului. Văduva doamnă Iudita Raţ născută Căianu părea la braţul lui fericită ca în vis, iar aci la curte, ca la ea acasă. Fără să-şi dea seama, pater Vartolomeu îi privi foarte stăruitor. Simţi iar în gură amărăciunea greţoasă care i se urca uneori de la burtă. Această amărăciune era acum mai rea chiar decât acolo, la marginea satului Avrig, unde văzuse cum se omoară unii pe alţii oştenii şi ţăranii răsculaţi. Apucă repede o cupă de cristal şi ceru de băut. Numai după ce simţi vinul dulceag umblându-i prin burtă îi pieri amăreala.

Deosebit de plăcută la danţ se dovedea a fi de asemenea tânăra şi prea frumoasa doamnă Istvané, nepoata măritului cancelar Teleki, dar şi a lui, a paterului Vartolomeu, o femeiuşcă scumpă, mitutea, plină de nostimade, aleasa iubită de taină a măriei sale principelui. Plutea lin prin încăpere, zâmbind fericită sub semnul cel dulce al Venerei, iar când trecea pe dinaintea bărbaţilor preatulburaţi părea ea însăşi desăvârşita întrupare a ispitei. E drept, ca nepoată, se trăgea dintr-o spiţă mai depărtată a neamului lor. Totuşi, faptul că până acum n-o folosise deloc la treburile sale i se păru

paterului Vartolomeu de neînțeles. La urma urmelor, pulpițele fierbinți și țâțișoarele tremurătoare ale preafrumoasei Istvané puteau avea asupra cugetului măriei sale principelui o înrâurire nesfârșit mai mare decât Teleki sau toți dregătorii Țării Ardealului la un loc. O privi pierdut de plăcere și de o ciudată neliniște cum trece zâmbitoare din brațele unui bărbat într-ale altuia, prin deșertăciunea pestriță și voioasă a întregii adunări. Ca monah, știa bine că nu-i este îngăduit să se gândească la nostimadele muierilor decât ca la niște putregaiuri scârbelnice, spoite frumos. Neliniștea ciudată care începea să-l cutreiere era însă mai puternică decât orice judecată înaltă. Parfumurile alese pe care iubita principelui le lăsa în urma ei miroseau și ele mai plăcut decât înseși tămâia și smirna magilor de la soare-răsare. Îndrăzneala îi crescu în piept ca o căldură plăcută, nefiresc de puternică. Sau, poate, era numai urmarea paharelor de vin băute pe nerăsuflate.

Neașteptat de ușori în mișcări se dovedeau a fi nobilii Alexius de Béthlen și Ladislaus Szekelly. Își lăsaseră doamnele pe scaunele înalte de pe lângă jilțul măriei sale principelui și săltau foarte sârguincioși la braț cu niște femei tinere, numai zâmbete șăgalnice și drăgălășenii. În schimb, căpitanul Koloman Mikes se mișca tot așa de greoi ca atunci când trecea cu pașii lui mari pe dinaintea oștenilor. Se învârtea poticnindu-se prin încăpere, mânca de toate, ca un porc țigănesc, și parcă dădea să se prăvale. Trecând pe lângă el cu paharul în mână, *honorabilis* Petrus Alvinczi i se feri din cale de parcă oșteanul ar fi stat să se dârâme.

Deodată, cântăreții de sus, de lângă fereastră, înălțară din chimvale niște sunete ascuțite care vesteau sfârșitul danțului. Perechile se despărțiră râzând și glumind, spunându-și lucruri vesele sau chiar deșuchiate, pline de măscări, așa cum făcea frumosul grof Nicolae Béthlen.

Nu trecură însă decât câteva clipe și trâmbițele de argint sunară iarăși, într-un chip cu totul anume. Lumea începu să murmure, să se amestece căutându-și locurile pe jilțuri, șoptindu-și unele și altele la urechi. Pater Vartolomeu nu înțelegea ce se petrece. Pater Augustin îi făcu semn să se uite însă spre ușile dinspre partea cealaltă a încăperii. Pricepu îndată că urmează să se joace în fața petrecăreților o bucată de *theatron* așteptată cu multă nerăbdare. Măria sa principele Mihai Apafi, o parte din curtenii mai tineri și chiar unii din dregătorii de seamă se făcură nevăzuți.

Când se iviră iarăși în încăpere, cei ce jucau *theatron* erau atât de iscusit îmbrăcați că toată adunarea izbucni într-un murmur de uimire. Trâmbițele mai sunară o dată, apoi tăcură. Măria sa principele Mihai Apafi, învăscut în mătăsuri albe, îl înfățișa nici mai mult, nici mai puțin decât pe Zeus Olimpiotul. Era înveșmântat neașteptat de ciudat ținându-și însă pieptul slab dezgolit. Pe cap avea o cunună din crengi de salcie, proaspăt înfrunzite. În mâna stângă ținea un fel de toiag lustruit, cu vârful ca o suliță, care trebuia să închipuie fulgerele, iar în dreapta un bici. Pe lângă el, tânărul Jean de Brétigny, diacul cu gingășii de muiere din solia de la Paris, îl închipuia pe frumosul Apolo. Până ce Zeus și ghizdavul Apolo să se așeze față în față ca la o ceremonie, adunarea întreagă află din șoaptele repede spuse de la ureche la ureche că

alcătuirea plină de preaiscusite aligorii ce li se înfățișa acum era scrisă latineşte şi presărată pe alocuri cu numeroase stihuri iamviceşti de *ilustrissimul* senior François marchiz de Béthune, noul Musaios, ajutat uneori de abatele Dominique şi de pater Antonio. Cine-i privea în clipele acelea îşi dădea seama că făcătorii de *theatron* sunt deosebit de tulburați.

Frumosul Apolo, care se sclifosea întocmai ca o muieruşcă dulce, plină de gingăşie şi răsfăț, începu să se fâțâie repede şi puțin cam căscăund, prin fața oaspeților, dând din mâini ca şi cum ar fi zburat sau ar fi plutit în văzduh. Era cu tălpile şi pulpele goale, înveşmântat doar cu un cămăşoi alb care îi trecea dincolo de nădragii scurți, din catifea albăstruie, fără să-i ajungă până la genunchi. Rostind apoi în limba lui Cicero o prea iscusită poliloghie, aducea vestea că toate cetățile Greciei vor fi lovite de varvarii perşi. Se ivea şi trimisul cetății Sparta, adică nobilul Fabian Farkaş, solul nobililor din Ungaria cotropită de austrieci, un bărbat frumos şi marghiol, împodobit cu pietre de amethistos şi antraxă la inelele din degete. Trimisul se ruga de Zeus să-l ajute să-i biruie pe duşmani. În omilii miezoase, pline de parimii şi apoftegme, Zeus îl povățuia să se unească în luptă cu măreața cetate a Corintului. În încăpere se iviră noi jucători înveşmântați de asemenea în straie de cumas şi bogasiu albe. Îndată cetatea Spartei şi a Corintului se uneau nu numai între ele, ci şi cu Atena, unde stăpânea înțeleptul şi viteazul Pericles Alcmeonidul, spaima perşilor. Viteazul Pericle arhistratigul, cel înțelept ca Nestor şi iscusit ca Ulise, neclătit în putere şi preursit la izbândă, era jucat de groful Nicolae Béthlen şi părea într-adevăr măreț... Strâns legate prin lupte şi împreună lucrare împotriva aceluiaşi duşman, cele trei cetăți, închipuind, de fapt, Ardealul, Țara Franțojilor şi Ungaria, pentru că acesta era tâlcul limpede şi uşor de ghicit al aligoriilor pline de colachie, se puteau duce la luptă şi la izbândă. Aşadar *fabula docet.* Persia, adică Austria, matca zavistiilor era bătută cu buzduganul peste fălci, biruită şi făcută de râsul lumii. Prin puterea armelor sale şi a înțelepciunii, craiul soare Ludovic de la Paris, *defensor pacis,* noul Pericle, înlătura toate ponoasele aduse de varvari dând lumii liniştea mult râvnită. Zeus Olimpiotul binecuvânta cu un glas răguşit pacea câştigată prin luptă şi toate pricopselile aduse de ea, după care în lăcaşul zeilor se făcea o sindrofie cu danțuri, ca pe pământ, plină de evghenie şi de veselie, unde se iveau Atena simandicoasa, fecioara aspră şi înțeleaptă, Hefaistos cel şchiop şi urât, Ares viteazul şi alți locuitori ai Olimpului. Nimfe frumoase şi sileni din pădure se preumblau şi ei prin Olimp. Craiul persan, care făcuse lumii atâta groaznic ponos, mai ieşea şi el o singură dată, ca să încerce, ca un varvar ce era, alte câteva uneltiri şi vicleşuguri. Era jucat de un oştean înalt şi spătos de la curte, cu şalvari turceşti de şamalgea tuneslie ivit în mijlocul petrecerii cu obrajii purpurii, cu pieptul păros şi brațele goale, spre marca tulburare a doamnelor care îl priveau cu mult nesaț. Zeus îl pedepsea însă pentru totdeauna, biciuindu-l aşa de tare că-i lăsa pe umeri şi pe spinare numai vânătăi şi dâre de sânge. Învățat de mai înainte că trebuie să rabde, oşteanul îndura totul fără crâcnire. Doamnele, aţâţate peste măsură, dădeau în schimb

să leşine nu atât de groază, cât de plăcere. Una se apucă să ţipe cu glas subţire, scoasă din minţi. Alta se repezi, când îl prinse lângă ea, să-i pipăie rănile şi să-l mângâie cu ochii pierduţi. Lucrul acesta nu se potrivea însă deloc cu înţelesurile mai înalte ale jocului aşa că se iscă o gălăgie ca la bâlci. Măria sa principele Apafi se porni să-l croiască pe uriaş cu o furie de-a dreptul nebună. Oşteanul icnea şi se clătina încercând să se ferească. Nu izbuti. Dădu să fugă, dar se împiedică de picioarele lui Koloman Mikes, întinse cu nepăsare, mai rău ca la cârciumă, şi se prăbuşi cât era de lung drept în mijlocul încăperii, în faţa slăvitei doamne Ana Bornemisa, care şedea împietrită, cu faţa albă, cu sângele pierit din obraji. Se auziră noi ţipete, noi lovituri de bici, şi mai îndârjite. Drept care gălăgia se prefăcu într-o neorânduială atât de mare încât nimeni nu mai pricepea nimic. Cel căzut gemea şi icnea, principele îl lovea cu turbare, lumea din jur urla şi ţipa îndemnându-l să fie fără cruţare. Cântăreţii începură deodată să sune din trâmbiţe.

După ce obosi, măria sa se opri în mijlocul oaspeţilor ca un om beat care nu mai ştie ce face. Era plin de sudoare şi tremura din tot trupul. Părea totuşi fericit, mândru de sine şi de tot ceea ce se petrece in jurul său.

Pater Vartolomeu îi prinse doar pentru o clipă privirea şi-i fu de ajuns să priceapă că măria sa, aşa cum era, se află totuşi într-una din cele mai bune toane cu putinţă.

Nimerise la curte în împrejurări deosebit de prielnice.

*
* *

În după-amiaza aceleiaşi zile, măria sa Mihai Apafi îi primi la curte într-una din odăile sale de lucru pe cei doi călugări, *magister cum socio,* şi pe groful Teleki, cancelarul său. De cum intrară ta încăpere, pater Vartolomeu îşi dădu seama că stăpânul Ţării Ardealului se află mai departe într-o stare de foarte aleasă mulţumire sufletească, de mare bunăvoinţă. De altfel, fusese martor la despărţirea plină de alai sărbătoresc a măriei sale de solii de la Paris, la urnirea greoaie a şirului de cai şi trăsuri însoţite de oşteni care trebuiau să pornească pe drumul de pe lingă Mureş în jos, la toate dovezile de cea mai aleasă prietenie între cei de aici şi cei ce plecau.

Cei trei se opriră în mijlocul încăperii şi se plecară foarte adânc. După care pater Vartolomeu ridică mâna să binecuvânteze, urmat de pater Augustin. Măria sa principele şedea într-un jilţ aurit. Binevoi să le zâmbească. Tulburarea smintită din clipele când îl umplea de sânge pe craiul Persiei îi trecuse. Părea odihnit la faţă, gata să asculte. Pater Vartolomeu se simţi deosebit de tulburat. Niciodată până atunci nu mai fusese atât de aproape de stăpânul ţării.

— Ce treburi vă aduc la mine? întrebă blând măria sa. Cu necazuri aveţi?

Cancelarul Teleki fusese cel care pusese la cale întâlnirea de acum. Era felul său de a arăta că dacă monahii înşişi nu sunt în stare să dobândească ceva folositor în lupta fără preget pentru scaunul de *vicarius generalis,* el n-are decât să se spele pe mâini de toată povestea. Pater Vartolomeu se simţi copleşit de însemnătatea covârşitoare a acelor clipe.

— Dorim să slujim bisericii noastre şi stăpânului acestei ţări, îşi căută el cu mare grijă cuvintele. Suntem împiedicaţi însă de oameni răi şi puternici împotriva cărora dorim să ne plângem.

Apafi dădu să zâmbească. Părea a-l cântări din priviri.

— Cuvioşia ta, arătă el că ştie despre ce este vorba, te afli de mult în război cu aceşti duşmani...

— Sunt dator, îşi îndreptăţi monahul purtarea, să lupt pentru adevăr şi dreptate. Îndeplinirea datoriei este chemarea înaltă a fiecărui om.

— Mai ales, îl batjocori măria sa foarte subţire, dacă adevărul şi dreptatea aduc unele foloase...

Pater Vartolomeu înghiţi în sec. Găsi totuşi în el tărie destulă ca să răspundă.

— Fără îndatoriri viaţa nu are nici înţeles şi nici frumuseţe. Suntem totdeauna răspunzători nu numai pentru noi, ci şi faţă de alţii. Nu numai oamenii care fac răul sunt răi, ci şi aceia care nu fac binele...

— Binele ăsta te priveşte pe cuvioşia ta?

— Priveşte starea bisericii apostolice romane în Ardeal... A slujitorilor şi credincioşilor ei...

Măria sa se încruntă puţin. Nu se grăbea. Dorea, într-adevăr, să asculte cu mare băgare de seamă tot ceea ce i se spunea.

— Starea aceasta, rosti el hotărât, este într-o foarte bună rânduială. Eu însumi am vegheat asupra ei... E adevărat însă că e greu să-i mulţumeşti pe toţi...

— Eu nu caut mulţumirea mea, îi răspunse fierbinte pater Vartolomeu. Dacă mă silesc să dobândesc ceva de mare preţ, este numai pentru că vreau să fiu darnic şi să pot împărţi bucuria mea cu alţii... Eu împlinesc datoria.

— Nu crezi că sub datorie se ascund uneori lucruri foarte... foarte încâlcite?

— Sunt încredinţat de acest lucru. Euripide spune că răul nu se desparte niciodată de bine şi că răul şi binele sunt amestecate foarte adânc... De aceea, faptele oamenilor pot fi judecate atât de felurit...

— Cuvioşia ta crezi că-i judeci bine pe oameni?

— Aceasta este străduania şi dorinţa mea cea mai adâncă.

Principele Apafi îşi ţuguie buzele. Întârzie aşa câteva clipe ca şi cum sfatul de acum îi făcea o adevărată plăcere. Nu dădea niciun semn că pater Vartolomeu îl supăra cu ceva.

— Pe noul *vicarius generalis,* de pildă, spuse el cuvintele foarte tărăgănat, cum îl judeci?

Pater Vartolomeu se simți străbătut de călduri. Acum se hotăra soarta lui. Se uită pe ferestre, apoi către fostul *defensor ecclesiae,* ca si cum ar fi cerut ajutor. Cancelarul Teleki asculta cu aceeaşi bunăvoinţă ca şi măria sa. Fără să arate însă cu nimic că e mişcat în chip cu totul deosebit.

— Îl socotesc nevrednic de treapta la care a ajuns, cuvântă limpede pater Vartolomeu. Lipsit cu totul de harurile îngereşti care împodobesc un adevărat monah şi cu atât mai puţin un *vicarius*... Este lumesc, păcătos, dedat celor mai rele ispite cu putinţă... Este nevrednic...

— Astea sunt însă treburile bisericii voastre papistăşeşti! i-o întoarse măria sa foarte hotărât. Ele nu ne privesc! Ştii doar că monahii veniţi de la Paris aveau despre el cu totul altă părere!... După câte m-au lăsat ei să înţeleg, chiar şi la Vatican sunt oameni care îl preţuiesc...

— Este iscusit în minciuni, se împotrivi neclintit pater Vartolomeu. Are însă oameni tari şi puternici care lucrând prin stratagheme îl sprijină fie prin ţară, fie aici în curte, fie în străinătate... Nici chiar la Roma, la Sfântul Scaun, nu-i lipsesc prietenii!

— Înţelegi deci, îl lămuri principele liniştit şi foarte binevoitor, ca şi cum ar fi vrut să-l împace, că s-au adunat temeiuri foarte puternice pe care se înalţă numirea lui...

— E o greşeală însă! izbucni pater Vartolomeu, fără să se mai poată stăpâni. O mare greşeală! El este necinstit faţă de toţi!

— Cum aşa?

— Vrea să scape de mine şi de fratele Augustin, se revărsă pater Vartolomeu spre fostul *defensor ecclesiae,* de toţi monahii care i s-au împotrivit în decursul timpului! Ne-a scos din drepturile şi datoriile noastre! Ne doboară!

— Pe mine, îndrăzni slab să intre în vorbă şi pater Augustin, m-a oprit să mai osândesc vrăjitoare la arderile pe rug. Zice că domnul Dumnezeu este izvorul blândeţii... Ce judecată mai e însă aceea, ridică el din umeri, foarte nedumerit, în care muierile stăpânite de diavoli nu sunt arse de vii?

— A dat de asemenea poruncă, urmă mai departe pater Vartolomeu, ca monahii de la Şumuleu care i se împotriveau să fie risipiţi prin ţară! Pe mine şi pe fratele Augustin ne scoate din Ardeal şi ne trimite la Galaţi!... Toate acestea şi multe altele sunt numai începutul!

— Da, înţeleg! dădu din cap măria sa. Dar ele vă privesc pe voi înşivă! Sunt treburile voastre!

— Nu, îl înfruntă pater Vartolomeu cu o îndrăzneală de neînchipuit. Când valahii pun mâna pe putere în Ţara Ardealului, astea nu sunt numai treburile noastre! Ştiu bine că *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia i-a fost noului *vicarius* şi sfătuitor, şi ajutor, şi îndemn!

— Nobilul de la Leghia? se miră măria sa.

— A fost omul de credinţă al răposatului Ioan Kémény, intră în vorbă şi cancelarul Teleki. E prieten bun cu pârcălabul Sigismund Boier de Făgăraş. A umblat la Roma şi a fost văzut de iscoadele noastre la Praga, la chesariul Leopold!

Măria sa ridică privirile şi făcu o faţă prelungă. Îi pierise de pe faţă orice zâmbet. Se lăsă o tăcere nefirească, rece ca gheaţa.

— Cum... la Praga? dori principele să ştie.

Abia atunci înţelese pater Vartolomeu că întâlnirea de acum cu măria sa era gândită de Teleki din timp şi foarte amănunţit. Nu ştia de ce să se minuneze mai mult: de liniştea cu care rubedenia sa intra în vorbă sau de iscusinţa lui de curtean desăvârşit, priceput în cele mai ascunse şi mai cumplite lovituri cu putinţă. I se tăie răsuflarea. Gândurile rubedeniei sale ţinteau cel puţin tot atât de departe ca ale lui.

— După moartea lui Kemény, lămuri cancelarul, *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia a fost iertat de vina de a se fi împotrivit stăpânirii de acum. Este apărat de pârcălabul Sigismund Boier de Făgăraş, cu care e bun prieten... Domnia sa Alexius de Béthlen şi iscoadele lui l-au urmărit totuşi fără încetare!... Iscoadele noastre îi ştiu toate drumurile!...

Şi pentru a întări cele spuse se duse la uşă şi o deschise larg, fără să mai ceară învoirea măriei sale. Le făcu semn să intre domniilor lor Alexius de Béthlen, mai-marele temniţelor, şi căpitanului Grigore Peterffy. Cei doi păşiră în mijlocul încăperii unde se plecară adânc.

— Ce ştiţi de Mihai Căianu de la Leghia? întrebă moale măria sa.

— Este vândut duşmanilor! rosti întunecat mai marele temniţelor. Iscoadele noastre l-au văzut la Praga, la curte, cu numai două luni în urmă! Umbla împreună cu pater Adam luănuţ, un prăpădit de monah iezuit de la Cluj-Mânăştur, şi cu *honorabilis* Ladislaus Csáki.

— Credeţi că între el şi noul *vicarius apostolicus* de la Şumuleu este şi o altă legătură decât cea de rudenie şi de credinţă?

— E uşor de înţeles, judecă cu glas tare Teleki, că Austria vrea să-i folosească pe catolicii Ardealului la scopurile ei... Sau, zâmbi el cu gura până la urechi, poate că, dimpotrivă, papa Inocenţiu vrea să se folosească de Austria în treburile sale...

Măriei sale nu-i ardea însă de glumă. Rămase posomorât şi încruntat, foarte departe de starea de bunăvoinţă veselă de la începutul întâlnirii.

— Cum îl putem înlocui, întrebă el, pe noul *vicarius generalis* fără zgomot?... Călugării din solia de la Paris ţin la el ca la sfintele moaşte... Ei nu sunt în stare să înţeleagă de ce trebuie să lovim mereu şi să ne răfuim cu neamul valah... Nu vreau să-i supăr!

Toţi cei de faţă se uitară unii la alţii dând din umeri. Pater Vartolomeu simţi că acum i se taie picioarele, nu numai răsuflarea. Încercă să spună ceva, dar bărbia îi tremura aşa de tare că se lăsă păgubaş.

— Legiuirile ţării, arătă limpede pater Augustin Balas, ca unul care se pricepea foarte bine în *Jus ecclesiasticum,* prevăd că episcopul bisericii apostolice romane în Ardeal poale fi judecat de adunarea bisericească. Legiuirea de la 8 decembrie anul Domnului 1588, din dieta de la Mediaş, arată foarte lămurit acest lucru. Mai târziu, amănuntele acestei legiuiri au fost întărite şi lămurite în dieta de la

Alba, la întâi noiembrie anul Domnului 1591, şi în alte două diete din anii 1610 şi 1653... După câte ştiu eu, adunarea bisericească nu s-a mai ţinut de mult timp, de ani de zile, iar preasfinţitul *vicarius* de acum nici n-are de gând s-o întrunească prea repede... Dacă se face însă... Adunarea îl poate da jos... Trebuie să fie o adunare bine pregătită din timp...

— Cine face parte din această adunare? întrebă principele.

— Nobilii catolici, îl lămuri fostul *defensor ecclesiae,* unii parohi de prin sate şi o parte din monahi... Cu toţi aceştia e nevoie să se vorbească din timp... Ei pot alege şi un nou *vicarius*... Mai târziu, Sfântul Scaun ar urma să-şi dea îngăduinţa...

— Hârtiile acelei adunări, ceru principele, ar trebui să fie pregătite şi ele din timp! Aş dori să le văd!

— Mă voi strădui, se înclină iarăşi pater Augustin, iar pater Vartolomeu îl văzu şi îl auzi ca prin vis, să pregătesc eu însumi acele hârtii…

— N-ar fi bine, întrebă Alexius de Béthlen, ca până atunci să-l ridicăm pe *vicarius* şi să-l punem în temniţă? O să se audă repede de pregătirile pentru adunare! Să nu ne scape!...

— Pe el şi pe văru-său! porunci repede Apafi ridicându-se pe neaşteptate de pe jilţ pradă unei mânii greu de stăpânit.

Se duse de-a dreptul la fereastră ca şi cum nu s-ar fi simţit bine şi trase de mâner de parcă ar fi vrut să-l rupă.

— Şi pe toţi ai lor! strigă el deodată ca un ieşit din minţi! Rude, slujitori sau prieteni! Cu tot neamul lor! Pe toţi! Pe toţi!...

Se schimbase la faţă şi părea mult mai schimonosit decât la petrecerea de dinainte de prânz când îl lovea cu biciul, ca un smintit, pe oşteanul plin de răni şi de sânge.

Pater Vartolomeu îl privi înfricoşat, chinuit de mulţumire, dar şi de o teamă vecină spaimei.

Călătoria la Alba izbândise deplin.

CAPITOLUL XXVI

Fostul magistru Petru Luncan dădu pinteni calului să meargă mai iute. Până la casele mari, stăpânite de *honorabilis* Ştefan Cândea, nobil de Băişoara, nu mai era mult. Calul o luă la trap mărunt, aşa cum se cuvenea după o noapte întreagă de păscut pe săturate. Totuşi după puțin timp încetini iar la pas. Fostul magistru uită să-l mai îndemne. Gândurile lui încurcate, stăpânite de un ciudat simțământ al rătăcirii şi al primejdiei, de aşteptare nedesluşită, de parcă ar fi bâjbâit seara, târziu, prin desimea unor cețuri groase, nu izbutea să-l ducă la nicio încheiere. Un singur lucru rămânea de ajuns de lămurit. Preasfințitul *vicarius* Ioan Căianu-Valachus se lepădase de el fără prea multă vorbă. Asta părea însă mai greu de îndurat decât o lovitură neaşteptată, dată pe la spate. Era de neiertat. Nu ştia dacă înverşunarea lui față de *vicarius* e mai mare decât disprețul. Iar faptul că uneori înclina totuşi să-i găsească anumite temeiuri pentru felul nemilos în care se purtase nu însemna altceva decât că slăbiciunile nătângi pe care dorea să şi le smulgă din suflet îl încercau prea des. Împotriva vrerilor lui, cea din urmă întâlnire a lor la Şumuleu îi venea mereu în minte amestecată cu o amărăciune de necuprins. Pater *vicarius* îl chemase la el, în încăperea mare unde se mutase de curând. Avea în spate rafturile de cărți şi chipul de copilă al Maicii preacurate într-o zugrăveală foarte înaltă, iar într-o parte şi alta un *clavicembalus,* un *clavicordus* şi un *clavicytherium,* peste care ținea nişte lăute vechi, unele din ele cu corzi de argint şi mai multe flaute de felurite chipuri şi mărimi. Şedea într-un jilț înalt, la o masă plină de hârtii scrise şi-l poftise şi pe el să se aşeze. I se păruse că e trist sau numai încurcat. Asta nu-l împiedicase să-i spună foarte blând şi foarte amănunțit tot ce avea pe suflet.

Pe scurt, dorea să scape de el. Asta fusese tot. Să scape cât mai liniştit şi mai repede, să nu i se întâmple ceva din partea stăpânirii. Plângându-se de necazuri,

folosindu-se de cuvinte foarte grijuliu cumpănite sau de îndemnuri, îl rugase să nu se mai arate deloc pe la Şumuleu.

Pricinile unei astfel de rugăminți, încercase preasfințitul *vicarius* să-şi îndreptățească purtarea, erau multe. Cea mai însemnată dintre ele se lega de faptul că fostul magistru ajunsese cunoscut la curte, la Alba, pentru legăturile lui cu răsculații şi îndeosebi cu răposatul meşter Gheorghe Brad, curelarul din Luduş. Stăpânirea avea destui ochi şi destule urechi în mânăstire ca să afle cu cine se înconjoară noul *vicarius.* Pe deasupra, Miklos Bartos, iscoada trimisă de Teleki şi de Alexius de Béthlen să-l urmărească pe pater Ioan pe timpul cât stătuse la Sibiu, la jupân meşterul Samuel Haupt, se ivise iarăşi şi el, la Miercurea Ciucului, unde îşi luase o gazdă. Venea des şi pe la mânăstire, şedea uneori de vorbă cu monahii şi întreba de noul *vicarius.* Aşadar nu prea era bine ca ei doi să fie văzuți împreună. Îi amintise şi de faptul că după ce casei din Alba, de pe ulița frânghierilor, i se dăduse foc, *honorabilus* Alexius de Béthlen, mai-marele temnițelor, dorise să-l spânzure. Prin Miercurea se mai ştia de asemenea că fostul magistru Petru Luncan fusese căutat cu un an în urmă de oştenii căpitanului Grigore Peterffy. În afară de asta, mai adăugase plin de tristețe preasfințitul *vicarius,* după înscăunarea sa, duşmănia veninoasă a unor monahi în loc să se domolească se făcuse mai stăruitoare ca oricând. Pentru binele amânduora era deci mult mai nimerit ca ei doi să stea foarte departe unul de altul dacă nu totdeauna, cel puțin pentru o lungă bucată de timp. Încheiase rugându-l să înțeleagă îndepărtarea lui din şcoala mânăstirii ca pe o măsură nedorită la care era împins de împrejurări nenorocite şi nicidecum ca o dovadă de duşmănie. Îl rugase de asemenea să fie ascultător şi supus.

Se supusese, bineînțeles. Plecase chiar în ziua aceea fără să-i iasă însă din minte că nemaiavând nicio legătură cu şcoala mânăstirii, unde voise să fie iarăşi magistru, rămânea muritor de foame. Un simțământ sâcâitor de răzvrătire din care disprețul nu lipsea pusese încetul cu încetul stăpânire deplină pe el. Cu toate că nu avea niciun fel de mijloace de trai, se împotrivise în silă atunci când preasfințitul *vicarius* încercase să-i dăruiască o pungă cu bani, să aibă de cheltuială pe drum. De la dulcea Ilonka primise în schimb şi bani, şi merinde, şi îmbrățişări pătimaşe însoțite de lacrimi şi de nădejdi fierbinți la bunul Dumnezeu pe care îl rugase să aibă grijă de iubitul ei.

Pornise la drum purtând în tot trupul urmele mângâierilor ei. Ştia că trebuie să ia totul de la capăt, să-şi găsească un rost, să aibă cu ce trăi. Nenorocirea lui era că oriunde s-ar fi dus rămânea mai departe urmărit şi pândit ca să fie pedepsit şi, poate, răpus. Mulți dintre foştii tovarăşi ai răposatului Gheorghe Brad, care se răzlețiseră prin sate, fuseseră prinşi şi apoi spânzurați. La şcoala mânăstirii s-ar fi putut adăposti sub ocrotirea noului *vicarius apostolicus.* Cuvântul său de ierarh putea atârna greu. Mai ales de asta îndrăznise să se întoarcă la Miercurea şi la Şumuleu după ce stătuse prin tabere cu răsculații. Numai că preasfințitul Ioan nu voia să se încarce de primejdii

oblăduindu-l pe el. Nu îndrăznea. Şi toate astea după ce cu aproape un an în urmă îi scăpase viaţa punându-şi-o în joc pe a lui, luptându-se cu oştenii lui Peterffy, care îi urmăriseră pe amândoi până departe, la vama Moldovei, mai rău ca nişte diavoli. Îi venea să geamă. Strânse calul între pulpe şi-l îndemnă să meargă mai repede. Calul alergă puţin la trap, apoi încetini iarăşi la pas, ca de obicei.

Ce ar fi putut face mai departe nu prea îşi dădea bine seama. De neamul Căianu, care avea destule legături ca preaputernicii zilei, unele din ele deosebit de strânse, nu-i venea să se mai apropie prea repede. Nu ştia nici dacă va mai fi în stare să se mai apropie vreodată. La Şumuleu, cei ce umblau pe lângă preasfinţitul *vicarius* aflaseră în mare taină că *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia împreună cu pater Adam Iuănuţ se întorseseră cu bine de pe drum de la Praga chesariului Leopold. Nobilul Ladislaus Csáki rămăsese în schimb la Praga. De acolo, el trebuia să ţină strâns legătura cu nemulţumiţii din Ardeal care îşi bizuiau îndrăzneala pe ajutorul Austriei. Fireşte, dacă i-ar fi cerut, se gândi mai departe fostul magistru, poate că *honorabilis* Mihai Căianu l-ar fi ajutat.

Mult mai potrivit i se părea însă pentru cererea lui de ajutor *honorabilis* Ştefan Cândea de la Băişoara, la care mergea acum. De la Băişoara la Leghia nu e o depărtare prea mare. Totuşi venind pe drum, îndemnul de a se înfăţişa domniei sale Mihai Căianu, vărul noului *vicarius,* nu-l încercase nici măcar în treacăt. *Honorabilis* Ştefan Cândea părea mai aspru, dar mai dintr-o bucată, un ins care, oricum, nu s-ar fi înfricoşat să primească în slujbă pe cineva urmărit de stăpânire pentru că fusese văzut prin tabere, pe la răsculaţi. Faptul că nobilul de la Băişoara era împotriva lui Apafi şi se alăturase celor ce voiau să-l doboare îi dădea şi mai multă, încredere.

Fireşte, se putea foarte bine ca din dorinţa de a nu-şi face singur încurcături cu stăpânirea nici *honorabilis* Ştefan Cândea de la Băişoara să nu-l primească la el, la curte.

Dacă totuşi nici la el nu-şi găsea un rost, putea încerca ceva la dregătorii stăpânirii care şedeau pe la băile de dincolo de Deva şi se îndeletniceau cu scoaterea şi topirea fierului. Sau la cei din Munţii Apuseni, care au în grijă băile de aur. Se putea duce la Brad, de pildă, sau la Zlatna. El era om cu carte, ştia să ţină socotelile băneşti şi să fie folositor. N-ar fi cerut leafă prea mare. Timpul putea şterge multe. Legătura lui primejdioasă cu răsculaţii striviţi şi împrăştiaţi de oştile lui Teleki pe Valea Mureşului putea fi ştearsă şi ea.

Nu ştia, bineînţeles, cum l-ar fi putut privi slujitorii principelui de la băile de fier sau de aur. Dar dacă nici ei nu-l primeau în slujbă, mai rămânea să încerce pe la sfaturile marilor oraşe, la Sibiu, de pildă, sau la Cluj ori Braşov, unde toate cele ce ştia el în ale scrisului, socotitului, filozofiei şi limbii latineşti puteau fi vândute pe un preţ oarecare. Ispita puternică de a părăsi Ardealul şi de a trage undeva, la locuri ferite, prin Moldova şi Ţara Românească, aşa cum făceau de sute de ani toţi nemulţumiţii de aici, ispită care îl încerca şi ea ori de câte ori se întâlnea pe undeva cu cătanele curţii, o lăsase la urmă de tot, în coada socotelilor sale de viitor.

Ceea ce deocamdată ştia de ajuns de lămurit era faptul că trebuie să aştepte şi să încerce. Noul *vicarius* îl împinsese fără să-şi dea seama într-o nouă cumpănă a vieţii, mai rea decât aceea când şedea prin tabere cu răsculaţii şi nădăjduia că din stăpânirea lui Apafi se va alege praful şi pulberea. Iată că nu se alesese. Şi lui nu-i rămânea decât să se facă nevăzut din calea iscoadelor şi a oştenilor, să se ascundă cât mai departe de ochiul necruţător al stăpânirii.

Lovi calul să-l silească să pornească la trap. Ştiind parcă de mai înainte că n-are niciun rost să se grăbească, acesta rămase însă la pas. Ziua fierbinte de mai cu ierburi proaspete şi păduri înverzite, cu mii de zgomote uşoare de gângănii neştiute cutreierând sărbătoreşte prin văzduhul plin de mirosuri crude îndemna şi ea la pace, la un fel de părăsire de sine care vindeca toate neliniştile.

Deodată, sub coama prelungă a unui deal, satul Băişoara se ivi ca o adunare de sălaşuri sărăcăcioase, risipite la întâmplare. În mijloc, biserica de lemn cu trei turle părea că se sileşte să ajungă până la cer. Era, ca peste tot în satele româneşti, o biserică ortodoxă veche şi foarte săracă. Iar de când stăpânii locului trecuseră la papistaşi şi nu prea mai umblau duminica la slujbe, împreună cu supuşii lor, biserica ajunsese şi mai săracă.

La ieşirea din sat, acolo unde drumul de pe malul râului Iara se desface în două, ca să apuce într-o parte, spre Muntele Mare, şi într-alta, spre satul Săvădisla, se aflau casele mari, cu un cat, ale nobilului Ştefan Cândea, înconjurate de ziduri de apărare şi patru turnuri la colţuri.

Înaintă pe ulița mare fără să întâlnească pe nimeni, de parcă satul ar fi fost pustiu. Numai la casa veche, povârnită într-o parte, a unuia dintre oamenii locului, doua javre de câini legate de prispă cu sfoară lătrau turbate, mai rău ca la hoţi.

La curtea nobilului Ştefan Cândea, poarta din zidul de la intrare era dată larg la o parte şi n-o păzea nimeni. Intră cam nedumerit. Nu-l opri niciun paznic, ca şi cum ar fi umblat la el acasă sau prin locuri pustii. Se uită uimit în jur. Nu se simţea nicio mişcare. Descăleca şi legă calul de un pom aflat în calea lui, la îndemână.

Abia isprăvi şi simţi că încremeneşte cu mâna pe frâu. Drept în faţa lui, la o mică depărtare de treptele casei, se vedea răsturnat în iarbă un om mort cu faţa despicată de sabie. Nu, nu era nicio îndoială. Nu mişca. Câteva muşte bezmetice umblau anapoda pe obrazul lui vânăt, încremenit într-o schimonosire de suferinţă fără sfârşit.

Se apropie tremurând din tot trupul, cu mâna pe straja săbiei, cu inima zbătându-se în piept nebuneşte. Văzu în treacăt că în deschizătura uşii de la intrare se zăreşte o mână uscată, încremenită nefiresc, cu degetele ca nişte gheare. Fără să-şi dea seama, îşi pipăi şi pistoalele. Erau la locul lor, înfipte bine la brâu. Întârzie puţin, fără să ştie ce să facă. Apoi trase sabia şi se uită în jur de parcă ar fi fost încolţit. Dincolo de trepte se mai vedea încă un mort, iar mai departe încă unul, şi apoi încă unul. Îi veni în gând că trebuie să încalece, să fugă încotro vedea cu ochii, totuşi o aţâţare bolnavă, mai presus de puterea de judecată, îl ţinea legat acolo cu mâna pe sabie, cu ochii cercetând înfriguraţi ca la pândă.

Descoperi că spre zidul dinspre răsărit al curții un om doborât în iarbă încerca să se mişte. Podidit de căldura şi de frigurile morții, alergă către el.

Era într-adevăr un slujitor al casei, un bărbat înalt şi puternic, care horcăia în neştire, cu clăbuci de sânge la gură, cu o rană fioroasă în piept.

Se aplecă, încercă tremurând mai departe să-i salte capul, să-l facă să vorbească.

Slujitorul deschise ochii şi se uită la el ca prin vis. Nu izbutea să se mişte.

— Ce s-a întâmplat? încercă magistrul Petru să-l facă să vorbească. Unde e stăpânul?

Drept răspuns, cel rănit horcăi anevoie ceva. Îi puse un lemn sub ceafă, îi sprijini grijuliu capul şi iar îl întrebă:

— Ce este? Unde sunt stăpânii? Unde sunt oamenii?

— Oştenii! horcăi greu cel rănit. L-au luat... pe stăpânul nostru! Şi pe nobila doamnă!... Şi pe copii!... Ne-au zdrobit!...

— Încotro au pornit?

— Unii se duc... Cu stăpânul nostru... La Alba! Alții la Leghia! I-am auzit!... Vor să-i ridice şi pe cei din neamul Căianu... sunt oşteni mulți!... Cu cai şi cu săbii!.. Cu flinte!...

Închise ochii şi începu să horcăie. Strădania de a vorbi îi adusese prea mult sânge în gură. Trăgea să moară. Se chinuia.

Fostul magistru îşi luă mâinile de pe fața lui fără să ştie ce să facă. Din pricina faptului că nu era în stare să-şi stăpânească tremurul nu izbutea nici să judece.

Un lucru era însă foarte lămurit. O parte din oştenii care lăsaseră satul pustiu şi risipiseră atâta moarte aici se ducea întins să-l ridice şi pe *honorabilis* Mihai Căianu de la Leghia. Îndoiala şi sila care îl stăpâniseră tot timpul pe drum cu privire la neamul Căianu îl mai încercă o clipă. Ceva ca o deznădejde sau ca o spaimă de necuprins. Apoi pieri fără urmă, ca şi cum n-ar fi fost.

Se repezi ameţit către cal, se ridică în şa şi lovi cu vâna de bou ca un năuc.

Străbătând ulițele pustii ale satului, se gândea că poate are totuşi noroc să ajungă la Leghia înaintea oştenilor de la curte. Trebuia neapărat să-i vestească de primejdie pe cei de acolo.

Numai pentru *honorabilis* Ştefan Cândea nu mai era nimic de făcut.

*

* *

Magistrul Petru Luncan nu izbuti să sosească la Leghia decât târziu, pe la prânz, în toiul luptelor. De pe dealul pe unde tăiase drumul de-a dreptul auzi mai întâi pocnete de pistoale şi nechezatul sălbatic al cailor. Inima i se strânse ca o rană. Graba lui nu folosea la nimic. Înainta totuşi cu mare băgare de seamă, dornic să ajungă mai repede, temător totodată să nu cadă în mâna cătanelor. O clipă se gândi să se întoarcă

şi să fugă încotro vedea cu ochii. Se ruşina însă şi se înverşună singur împotriva lui însuşi. Îndemnul de a fi lângă *honorabilis* Mihai Căianu, de a-l ajuta, dacă îi era cu putinţă, se făcu şi mai aprig.

Coborî deci cu multă fereală, mai întâi până la uliţa mare a satului, pe lângă biserica de lemn cu trei turle. Nişte femei căpiate de spaimă alergau şi ţipau ca nebunele. Câinii urlau. O parte din puţinii săteni care erau pe acasă ieşiseră cu topoarele pe la porţi neştiind bine ce se întâmplă. Alţii, care văzuseră cătanele şi se temeau de ele, se grăbeau să fugă în pădure cu avutul strâns în câte un ţol pus la spinare, cu copiii laie pe lângă ei. Erau şi unii bărbaţii care nu se înfricoşau prea repede şi încercau să se apropie de curtea stăpânului lor. Nişte gloanţe şuierate pe lângă ei îi făcură să se împrăştie ca potârnichile, apoi să fugă şi ei. Numai câţiva îndrăzneţi rămaseră să meargă mai departe.

Magistrul Petru îi însoţi încercând să afle de la ei câţi oşteni sunt, când au venit, cum s-au împărţit pe cete ca să lovească mai bine.

Oamenii din Leghia nu ştiau mai nimic. La venirea cătanelor, cei mai mulţi se găseau la lucru, departe de sat. Ei nici acuma nu-şi dădeau prea bine seama ce se petrece. Dacă era vorba de tâlhari, lămuri unul cu mustăţile groase şi privirile aţâţate ridicând anume furcoiul cu colţi de fier pe care îl luase de acasă, ei erau gata să se lupte. Dacă însă stăpânul lor se războia cu oştenii stăpânirii, nu ştia ce-ar fi trebuit să facă. Era de părere să nu se bage.

Nu apucă să-şi mai spună şi alte păreri pentru că un pâlc de călăreţi le tăie calea galopând spre vâlceaua dinspre răsărit a satului. Acolo dădea una dintre porţile curţii pe care o loveau ei. Fostul magistru trase cele două pistoale pe care le ţinea la brâu. Ţăranii se proptiră în loc aşteptând încăierarea. Oştenii însă nici măcar nu-i vedeau, aşa era de mare tulburarea cu care alergau. Se grămădiră în partea aceea unde aveau poruncă fără să le arunce măcar o privire.

Magistrul Petru descălecă. Îi rugă pe sătenii aceia necunoscuţi, cinci inşi la număr, să stea nedezlipiţi pe lângă el să încerce să intre împreună în curte. Voia să ajungă la slujitorii de casă sau măcar la una dintre cetele înarmate cu care se înconjurase *honorabilis* Mihai Căianu. Ca să se poată mişca mai în voie, lăsă calul legat de un gard oarecare, pe marginea uliţei.

Se apropiară pe ferite de porţile larg deschise, dincolo de care se vedeau alte cătane. Alergând aplecaţi, încercară să pătrundă în curte. Era cu neputinţă. Risipite pe la odăile slugilor, urcate pe acoperişuri sau ascunse după uşile pivniţelor, cătanele trăgeau cu o îndârjire neomenească de parcă ar fi vrut să facă praf tot ce vedeau cu ochii. Oamenii înarmaţi ai stăpânului de la Leghia le răspundeau cu aceeaşi furie de la ferestrele casei, dinspre grajduri şi de la acareturile unde erau păstrate grâul şi făina. Drept în mijlocul curţii, lângă puţul cu ciutura ridicată aiurea spre cer, se vedeau trei morţi. Alţii, slujitori şi oşteni cu faţa în ţărână, cu mâinile răsucite nefiresc, căzuseră spre odăile slugilor. Printre ei umblau aiurea nişte cai fără stăpâni care tresăreau la fiecare nouă împuşcătură. Era de neînţeles că nu nimereau porţile deschise ca să fugă.

Ferindu-se într-o scobitură adâncă din zidăria turnului cu poarta de la intrare, îndesându-se în ea de parcă ar fi vrut să se facă una cu tencuiala şi pietrele, magistrul Petru înţelese că era mai bine să fugă până nu era prea târziu. N-avea ce căuta aici.

Întârzie totuşi pentru că dinspre uşa uneia dintre odăile slugilor auzi deodată glasul gros al unui om neobişnuit de puternic.

— Dă-te prins!... Îi lăsăm în pace pe copii şi pe nobila doamnă Reveca! Nu vrem decât să te ducem la Alba, la judecată! Îl vrem de asemenea şi pe pater Adam! Ştim că e înlăuntru!

Urmară câteva clipe de tăcere. Fostul magistru îşi simţi tot sângele urcat deodată în cap. Îi tremurau mâinile pe pistoale. Nu mai ştia ce se petrece cu el.

Drept răspuns, spre uşa de la odaia slugilor trosniră alte flinte. Oamenii curţii încercau să-l doboare pe cel ce vorbise.

Oştenii nu se grăbiră să răspundă. Poate că se simţeau puternici. Poate aşa aveau poruncă.

— Slugile din casă care ni-i vor da vii pe cei doi, se auzi iarăşi glasul de mai înainte,vor primi o răsplată bună, aşa cum se cuvine! Plătim cu arginţi!

Se lăsă iar tăcerea. Soarele de mai care strălucea cu tărie dădea pietrelor curţii sclipiri ca de sticlă. Undeva, pe ulița satului, se auzeau alte tropote de cai la galop.

Într-o clipă fostul magistru înţelese că oştenii primeau ajutoare. Prinderea nobilului de la Leghia era deci o treabă bine gândită din timp şi foarte amănunţit pregătită. Ar fi trebuit să fugă. Venise prea târziu. Îşi vârî iute pistoalele la brâu, dar picioarele îi erau ca de plumb. Fu astfel martor la sosirea noilor oşteni, la repeziciunea cu care descălecau şi se furişau în curte lunecând repede pe lângă ziduri de parcă ar fi cunoscut locul de mai înainte, la noile schimburi de focuri. Pe el tot nu-l băga nimeni în seamă.

Cei dintâi dintre apărători căzură oamenii de la grajduri, luaţi după câte se părea, pe neaşteptate, de nişte oşteni care se suiseră pe acoperiş. Cei de la acareturile cu merinde îşi lepădară singuri armele şi se dădură prinşi. Se făcu îndată o gălăgie neaşteptată şi ceilalţi oameni ai stăpânului casei încetară şi ei să mai tragă, ca să nu-şi nimerească tovarăşii. Dintr-odată curtea se umplu de oşteni şi de slugi, de noi strigăte şi de porunci înfricoşătoare.

Fostul magistru ieşi din ascunzătoare. Se gândi la prea-sfinţitul *vicarius* Ioan şi, împotriva îndemnurilor la înverşunare de mai înainte, se hotărî să încerce să-l vestească măcar pe el de primejdia care îl aştepta. La faptul că el însuşi era tot atât de ameninţat nu se gândea. Trebuia să ajungă neîntârziat la Şumuleu. Să nu mai stea nicio clipă.

Se uită cu teamă în jur. Calul era la locul lui. Rupea nişte fire de troscot. Cei cinci ţărani cu care se întovărăşise până aici se făcuseră însă nevăzuţi. Încercă să se depărteze, să fugă. O putere nefirească, mai presus de puterile sale, îl ţinea însă locului, împotriva oricărui alt îndemn.

Aşa ajunse fostul magistru Petru Luncan să fie martor la prinderea nobilului de la Leghia pe care doi oşteni îl scoteau de subsuori din odăile sale, plin de sânge din cap până în picioare, atârnând greu, fără sine. Îl purtară anevoie şi-l lăsară jos, în mijlocul curții. *Nobilissima* doamnă Reveca, însoțită de cei doi băieți mai mici, Visarion şi Ludovic, care plângeau şi strigau speriați cu privirile bolnave, îl urma țipând ca o fiară înjunghiată.

Se ivi şi pater Adam luănuț, îmbrâncit rău de la spate de un oştean care îl îndemna în batjocură. Toată lumea se dădu la o parte din calea lor, făcând un loc larg.

De lângă scobitura în zid de la poartă fostul magistru apucă astfel să-l vadă pe monah cum se apropie de *honorabilis* Mihai Căianu, care zăcea aruncat în țarină. Pe doamna Reveca oştenii n-o lăsau să se atingă de omul ei. Pater Adam îl pipăi puțin pe față şi pe gât, încercă să-i deschidă ochii. Nobilul de la Leghia nu mai mişca.

Fostul magistru înțelese. Simți o răcoare de gheață aşezată pe toată spinarea. Apoi nu mai simți nimic.

Se depărta de-a-ndăratelea, împiedicându-se, fără să-şi poată lua ochii de la călugăr.

CAPITOLUL XXVII

Preasfinţitul *vicarius* Ioan se trezi cu fostul magistru Petru Luncan două zile mai târziu, pe la prânz, în toiul unor tocmeli foarte amănunţite cu meşterul tipograf Simon Haupt de la Braşov şi cu nepotu-său Daniel Croner, cântăreţul de *clavicordus.* Era în odaia sa de lucru cu *Magnus Cantus Coelestis* pe masă şi cu nişte foi albe pe care se aflau preţurile de-a dreptul otrăvite cerute de cei doi pentru tipărirea întregii lucrări. Magistrul Petru dădu buzna în încăpere.

— Vreau să vorbesc cu preasfinţia voastră! ceru el stăpânindu-şi cu greu o frământare neobişnuită. Chiar acum!

Şi pentru că fratele Toma, slujitorul de credinţă al prea-sfinţitului *vicarius,* intră de asemenea în odaie ca să arate umilit că pe nou-venitul nu fusese în stare să-l ţină pe loc, să aştepte, fostul magistru îi făcu semn cu capul să iasă cât mai repede, să nu-l supere. Fratele Toma se supuse, închizând uşa pe dinafară. Meşterul Simon Haupt şi tânărul Daniel Croner nu păreau însă tot atât de grăbiţi să-l asculte.

— E neapărat nevoie să spun câteva lucruri preasfinţitului *vicarius*! încercă fostul magistru să lămurească purtarea sa. Fără nicio întârziere!

Vorbea tremurat şi întreaga lui înfăţişare, de ins năduşit şi prăfuit, cu barba ţepoasă şi pletele nespălate, cu ochii înroşiţi de nesomn arăta îndeajuns că n-are nici o răbdare să mai aştepte. Tânărul Daniel dădu să se scoale. Privirea îngheţată a preasfinţiei sale îl făcu să se lase îndată la loc.

— Nu vezi că nu sunt singur? îl certă el aspru pe nou-venitul. Nu cunoşti obiceiurile?

Era supărat nu atât fiindcă nou-venitul intrase aiurea la el, cât pentru faptul că nu-l ştia departe, cât mai departe de Şumuleu. Însemna, se gândi preasfinţitul *vicarius,* că fostul magistru nu plecase din Miercurea Ciucului. Că tot ceea ce-i spusese el data

trecută când îl chemase ca să-i ceară să plece şi din mânăstire, şi de la Miercurea Ciucului nu fusese altceva decât vorbărie în vânt. Se încăpăţâna deci să nu asculte. O mânie rea îl cuprinse deodată.

— Te rog, treci şi aşteaptă! îi ceru şi mai aspru arătând spre odaia de la intrare. Te voi chema eu!

— Trebuie să vorbim chiar acum! îl privi fostul magistru în ochi.

— Treci şi aşteaptă! se trezi preasfinţitul strigând. Ce înseamnă asta?

Fostul magistru se uită încolţit pe de lături de parcă ar fi cerut ajutor. După câteva clipe de nehotărâre, se dădu totuşi îndărăt către uşa. O deschise să iasă, nu însă înainte de a mai întârzia puţin, ca şi cum nu ştia ce să facă.

Rămas iarăşi cu tipografii, preasfinţitul *vicarius* se adună cu greu. În odaia înaltă domniră câteva clipe de tăcere. Se uită pe fereastră şi abia atunci descoperi că afară e o zi frumoasă, neobişnuit de luminoasă. Acoperişul de ţiglă roşie al convinctului de la intrare şi rândunelele care tăiau văzduhul ţipând pe lângă turla bisericii se vedeau scăldate într-o lumină de argint. Supărarea începu să-i treacă. De fapt, nu era mânios, ci tulburat. Iar fostul magistru Petru n-avea de unde să ştie asta. Astăzi se hotăra soarta celei mai însemnate din lucrările sale de până atunci. Când întindea mâna s-o răsfoiască, *Magnus Cantus Coelestis* i se părea mângâios la degete. Îl atingea şi o teamă anume, pe care nu şi-o putea lămuri, îl străbătea fără veste. I se părea că *Magnus Cantus Coelestis* nu izbuteşte să spună nimic deosebit celor doi meşteri.

— E una din cele mai frumoase lucrări ce vi s-au cerut, încercă el să-i ia şi altfel. E un lucru cu totul nou!...

— Fără îndoială, se învoi meşterul Haupt. Dar asta costă! Dacă e nevoie, putem să mai socotim încă o dată!...

Preasfinţitul *vicarius* se încruntă. Era o tocmeală aspră. Tipografii ţineau morţiş la preţ. Faptul că tânărul Daniel descoperea plin de încântare frumuseţile neasemuite din foile de pe masă nu ajuta cu nimic la scăderea sumei. El n-avea însă deocamdată decât o parte din suma aiuritoare cerută de ei. Dacă n-ar fi ajuns *vicarius apostolicus* în Ardeal, poate că nici n-ar fi fost vorba să-şi îngăduie să plătească singur suma cerută. Lucrarea trebuia tipărită nu numai cu plumb, ci şi cu ajutorul unor bucăţi de argint. Cei mai pricepuţi meşteri argintari, nicidecum tipografii, trebuiau să scobească grijuliu, rând cu rând, toate semnele cântecelor. Era nevoie şi de o hârtie anume, cu fire de in şi de mătase în ea, pe care neguţătorii braşoveni şi sibieni n-o puneau în vânzare decât foarte rar. Cât despre felul în care era legată, nici nu mai încăpea vorbă. Aştepta să fie cea mai frumoasă tipăritură din câte ieşiseră până atunci în tipografiile Ardealului. Toate astea făceau însă bani. Bani mulţi. Şi meşterul Haupt ştia să-şi înfăţişeze socotelile ca pe singurul adevăr cu putinţă din întreaga lume. O făcea liniştit şi aşezat, foarte amănunţit. Foarte neînduplecat mai ales.

— Vom avea rânduri cu roşu şi rânduri cu negru, arătă mai departe meşterul Haupt. Asta înseamnă că tipărim fiecare foaie de câte două ori... Că avem nevoie de

timp... În acest timp nu ne putem apuca de alte lucrări... Multe din foi trebuiesc lucrate în plumb scobit cu apă tare... Apa tare s-a scumpit şi ea în timpul din urmă...

Preasfinţitul Ioan Căianu-Valachus zâmbi. Se mai tocmise cu Haupt când tipărise *Cantionale Catholicum.* Îi ştia toate vicleşugurile. Nu se putea supăra.

— Totdeauna te târguieşti atâta? încercă el să schimbe vorba.

Meşterul Haupt nu voia să se abată însă de la tocmeală. Se încruntă ca şi cum şi-ar fi adunat gândurile. Apoi începu iar:

— Eu pot să pun pe foaie, arătă el cu degetul, *littera bononiensis,* pe care n-o mai are nimeni între tipografii din Ardeal. Pot să fac cărţi în *scriptura longior* şi *cursiva currens,* cum numai la cele mai vestite tipografii de la Veneţia se mai lucrează... Eu sunt vechi în meserie! Ştiu bine ce spun!...

— Aş vrea să lucrezi cartea asta cu credinţa că faci un lucru deosebit, îl îndemnă iar preasfinţitul Ioan. Că prin ea vei dobândi multă cinste şi slavă.

— Este într-adevăr, intră în vorbă şi tânărul Daniel, roşindu-se la fel de tare ca atunci când o privea la Sibiu pe Agatha cea frumoasă, un lucru cu totul deosebit. Este foarte... foarte neaşteptat, îşi găsi el cu greu cuvintele. Aş fi foarte bucuros să cânt aşa ceva! Mai ales cele două *Dansuri valahe* şi *Jocul de copii* de la început!...

— Putem încerca! îl pofti preasfinţitul Ioan. Unele părţi sunt scrise înadins pentru doi cântăreţi.

Dar pentru că meşterul Simon Haupt nu-şi părăsea încruntarea, adăugă repede:

— Fireşte, după ce încheiem tocmeala.

Şi în clipa aceea îşi aminti fără să vrea de bucuria molcomă, atât de odihnitoare, trăită în casa meşterului ţesător Samuel Hupt, al doilea cântăreţ la orga bisericii luterane din Sibiu.

După-amiaza fierbinte de vară, cu oaspeţii veniţi pentru logodnă, cu glasul de înger al frumoasei Agatha, care se tulbura peste măsură ori de câte ori îl privea pe acest tânăr sfios şi totuşi atât de încăpăţânat în păreri, ajuns doar ceva mai târziu soţul ei, toată revărsarea sufletească înaltă şi bună trăită de ei păreau acum lucruri străine şi ciudate, trăite ca în somn. În după-amiaza aceea se hotărâse el să plece pentru totdeauna din mânăstire. Iată că din hotărârea lui de atunci la fel ca de altfel din toate poveştile de dragoste pe care le trăise, nu se alesese nimic. Plecă privirile. Timp de câteva clipe nu mai văzu nimic înaintea ochilor. Oare dragostea fusese o stare nevrednică de el, de starea lui de bărbat menit altor chemări? Sau el, vinovatul, nu fusese vrednic de binefacerile dragostei? Nu prea ştia să-şi răspundă.

— Aş vrea să iau lucrarea la mine în chilie, întinse Daniel mâna spre *Magnus Cantus Coelestis.* S-o citesc în linişte până după masă... Să aleg eu singur bucăţile pe care le vom cânta...

Preasfinţitul Ioan ridică fruntea. Nu înţelegea decât pe jumătate ceea ce i se spunea.

— A, da! îşi veni el în fire. Poţi s-o iei! Fireşte!

Şi împinse zâmbind maldărul gros de foi legate grijuliu cu sfoară de mătase spre tânărul Daniel. Daniel o luă de parcă ar fi atins un lucru scump, nemaivăzut, şi o potrivi mulţumit în faţa sa.

— Mai e şi altceva, adăugă iar jupân Simon Haupt, grijuliu să nu piardă nimic din cele ce avea el în gând.

— Anume?

— Lefurile cu care eu îmi plătesc calfele şi ajutoarele nu mai sunt acum cele de anul trecut... De când se aude de război toate lucrurile s-au scumpit! Noi tocmim o carte deosebit de frumoasă în împrejurări nu tocmai prielnice... Munca se plăteşte mai scump!... Hârtia e iarăşi mai scumpă!... Plumbul la fel!... Şi tot aşa stau lucrurile cu pielea pentru legat scoarţele... Cât priveşte argintul pentru semnele mărunte ale sunetelor... Mi-e şi teamă să mă gândesc la el!...

— Sunt lucruri, îl îmboldi preasfinţitul Ioan, care se fac mai ales cu dragoste. Dacă dragostea domniei tale faţă de tiparul frumos este adevărată, atunci o să-mi scazi măcar un sfert din preţul hârtiei. Nu am mai mult! ciocăni cu degetul în masă. Asta e! Nu am!

— Dacă dragostea mea pentru tipar, încuviinţă plin de prefăcătorie grosolană meşterul Haupt, poate ţine loc de hârtie, eu scad preţul la jumătate!.. Şi… chiar la nimic! Dar numai dacă, ridică el din umeri gălăgios şi pisălog, se poate tipări într-adevăr pe dragoste şi nu pe hârtie! Altfel... nu pot! Asta e! Nici eu nu pot!

— Îţi dau suma de...

Uşa cu clanţa de fier lovită aiurea se deschise atunci aşa de tare de parcă fostul magistru ar fi vrut s-o scoată din cuie.

— Vreau să ne lăsaţi singuri! se răsti el ameninţător la cei doi meşteri. Am de vorbit cu preasfinţitul! Nu mai pot să aştept!

Cei doi tipografi se ridicară speriaţi, ca la poruncă. Preasfinţitul Ioan încremeni însă nemişcat, mut de uimire.

— Cum îndrăzneşti ? se bâlbâi el anevoie.

Fostul magistru nici măcar nu-l privi.

— Mergeţi, le ceru el meşterilor, în odăile voastre!

Şi pentru că Daniel, care strângea la piept *Magnus Cantus Coelestis,* dădu să-l mai întrebe ceva, se răsti la el şi mai tare:

— Ieşiţi afară! Mai repede!

Abia după ce-i împinse din urmă şi închise uşa la loc se întoarse către *vicarius.*

Avea o faţă galbenă, fără sânge, chinuită de teamă ca de o boală.

*
* *

— Ce doreşti? încercă iar preasfinţitul Ioan să-l întrebe. De ce n-ai plecat?

— Am plecat, îi mărturisi fostul magistru, cu o furie greu stăpânită, îndată ce am stat de vorbă! Am umblat până dincolo de Cluj! De-acolo m-am întors!

Şi zicând aceasta se apropie încet de masa mai-marelui său de parcă ar fi vrut să se roage de el. Faţa lui destrămată de oboseală şi veghe părea că învie puţin. Se opri însă în mijlocul odăii ca şi cum zidurile care îl înconjurau l-ar fi sufocat.

— De ce te-ai întors?

— Pleacă! Fugi de aici! strigă fostul magistru drept răspuns, fără să se mai poată stăpâni. Eşti urmărit de oşteni! Călăii curţii sunt în drum către mânăstire!

Preasfinţitul *vicarius* se ridică, în sfârşit. Tot nu înţelegea însă ceea ce se petrece. Se duse la fereastra deschisă şi se rezemă cu spatele de tocul de piatră. Nu părea speriat.

— De unde ştii? întrebă el mai mult bănuitor decât înfricoşat.

Fostul magistru înghiţi în sec ca şi cum n-ar fi putut răsufla. Îşi găsi însă iute cuvintele. Povesti repede ceea ce văzuse la Băişoara şi la Leghia. Când pomeni că *honorabilis* Ştefan Cândea fusese ridicat viu, tot aşa, de altfel, ca pater Adam Iuănuţ, îşi îngădui să bage de seamă că stăpânirea are nevoie de ei pentru cercetări. Cât priveşte mărimea pâlcului de oşteni trimişi ca să-i prindă pe cei doi nobili, asta arăta, fără nicio îndoială, însemnătatea pe care o avea pentru curte prinderea celor socotiţi vinovaţi. Numărul de morţi şi răniţi lăsaţi în luptă de aceşti oşteni dovedea tot acelaşi lucru. După moartea nobilului de la Leghia mai dovedea de asemenea că dacă pe cei urmăriţi nu sunt în stare să-i aducă vii, oştenii au poruncă să-i stârpească oriunde i-ar afla.

— Am venit pe drum ziua şi noaptea, rosti fostul magistru tremurând de încordare, numai ca să ajung înaintea lor! Pleacă îndată! Oriunde vezi cu ochii! Nu mai sta nicio clipă! Pleacă!

Preasfinţitul *vicarius* pricepu, în sfârşit. Se desprinse de la fereastră şi făcu frământat câţiva paşi prin odaie ca şi cum nu şi-ar fi găsit locul.

— Trebuie să mai spun, îl întrerupse fostul magistru că, după socotelile făcute de mine, pe drum, dacă oştenii trimişi spre Şumuleu au plecat în aceeaşi zi cu cei ce s-au dus la Băişoara ei ar trebui să fie astăzi aici!... Tot drumul mi-a fost teamă că n-o să apuc să sosesc la timp! Am lăsat calul meu şi am furat unul de pe câmp ca să pot veni!

— Da, înţeleg! se bâlbâi preasfinţitul *vicarius*. Înţeleg! Şi se dădu iar la fereastră de parcă ar fi vrut să-şi tragă şi el răsuflarea.

— Fiecare clipă de întârziere, îl îmboldi fostul magistru fără milă, poate fi cea mai rea nenorocire cu putinţă! Trebuie să pleci! Chiar acum!

Preasfinţitul Ioan dădu să se supună îndemnului, apoi se opri speriat ca şi cum nu şi-ar fi dat seama ce face.

— Cum să plec? întrebă el. Pentru ce?

Fugarul îl privi de parcă n-ar fi auzit bine. Pricepea cuvintele lui. Totuşi nu înţelegea nimic din întrebare.

— Sunt încredinţat, urmă preasfinţitul Ioan, că nobilul meu văr a fost luat la ochi pentru legăturile lui cu Praga... Eu însă... Eu însă n-am nicio vină în astfel de treburi!

Fostul magistru îl privi ca pe o arătare nemaivăzută.

— Crezi cumva, întrebă el în silă, că oştenii vor sta să te asculte? Că o să te creadă cineva?

— Bine... dar ăsta e adevărul! mărturisi preasfinţitul din adâncul inimii. Vărul Mihai nu mi-a spus niciodată toate amănuntele treburilor sale! A căzut, se înclină el înfiorat, fără rost, într-o luptă pe care singur a stârnit-o! De capul lui!...

Şi spunând asta îşi aminti cu o limpezime uimitoare de întâlnirea lor din urmă, la Iaşi, când nobilul de la Leghia îl chemase la han şi-l învinuise că vrea să fugă din faţa răspunderilor sale, că e fricos şi nemernic, lipsit de credinţă faţă de ai săi, de orice dram de cinste. Fostul magistru Petru Luncan fusese şi el de faţă atunci şi se purtase la fel de hotărât.

— Doar n-o să-mi spui, îl luă fostul magistru din scurt, la fel de furios ca atunci când trântise uşa, că o să te dai pe mâna oştenilor! Că o să le spui şi lor povestea cu nevinovăţia!

— Ăsta e adevărul! se bâlbâi iar preasfinţitul Ioan. Şi-apoi... unde să fug? Dacă voi ieşi pe ascuns din mânăstire, înseamnă că eu însumi mă socotesc vinovat!

Abia acum fostul magistru rămase mut de uimire. Se mişcă anevoie până la masă şi se rezemă de ea de parcă ar fi vrut să nu cadă.

— Ba o să pleci, îi ceru el cu glasul moale, lipsit însă de orice urmă de slăbiciune, şi încă chiar acum!

— Pentru că vrei domnia ta?

— Pentru că n-ai dreptul să te porţi ca un năuc! Pentru că mi-am pus viaţa în joc ca să te scap!

— Eu singur hotărăsc, i se împotrivi răspicat preasfinţitul Ioan, cu o înverşunare pe care abia şi-o mai putea stăpâni şi el, ceea ce trebuie să fac! Nu mai vreau să hotărască nimeni pentru mine!

Şi spunând asta o greutate neobişnuită îl apăsă în tot capul. Fruntea fierbinte părea din nou încinsă cu fierul. Duse mâna la tâmple şi nu simţi decât zvâcnetul nebunesc al sângelui în vinele care-l dureau ca nişte răni.

— Blestemat să fie ceasul, se revărsă fostul magistru, când am crezut eu că trebuie să-mi fac datoria faţă de tine! Nebun încrezut!... O să pieri ca un prost şi n-o să înţeleagă nimeni de ce!

Se dădu un pas înapoi ca şi cum încă s-ar mai fi luptat cu îndemnul de a rămâne. În cele din urmă, sila îl birui. Deschise uşa cu o furie mai rea decât atunci când intrase.

Abia atunci preasfinţitul *vicarius* se repezi către el.

— Stai, nu pleca! se trezi el strigând. Te rog, nu pleca!

Fostul magistru se opri şi-l privi fără să înţeleagă.

— Ajută-mă să plec! îi ceru preasfinţitul Ioan copleşit deodată de teamă. Iartă-mă pentru vorbele proaste!

Şi se duse năuc la masa de scris şi la rafturile de cărți, dornic să ia repede tot ce socotea el că nu trebuie lăsat. Hârtii mai ales şi câteva cărți. Umilitul frate Toma, care fusese martor fără să vrea la schimbul de vorbe dintre ei, se uita încremenit. Se repezi şi el la rafturi ca să-l ajute pe mai-marele său.

Fostul magistru Petru rămase nehotărât câteva clipe. Apoi se întoarse fără nicio vorbă şi luă cărțile de pe masă. Preasfințitul *vicarius* dori să-i mai pună în brațe şi un *herbarium*. Îl luă din raft, îl purtă anevoie de-a lungul mesei, dar când să-l dea fostului magistru îl lăsă să-i scape din mână.

Prin fereastră se vedeau oştenii curții intrând în mânăstire.

*
* *

Erau nişte călăreți voinici înarmați cu săbii şi flinte, în cap cu falnicul căpitan Grigore Peterffy. Lângă el se vedeau, de asemenea pe cai, pater Vartolomeu Szebelebi şi pater Augustin Balas. Fratele portar de la turnul de la intrare le dăduse drumul înăuntru tocmai fiindcă îi văzuse pe cei doi monahi. Înaintară la pas până în mijlocul curții şi descălecară iute, ca şi cum i-ar fi grăbit cineva. Cei doi monahi se dădură la o parte, pe lângă zidul alb al chiliilor. Căpitanul rămase pe loc şi începu să strige porunci scurte. Îndată, câțiva oşteni se grăbiră să închidă porțile de ieşire din mânăstire pe care le întăriră cu drugii de fier de la încuietori.

Preasfințitului Ioan i se muiară picioarele. Chipurile îngrijorate ale celor doi monahi care îl urau de moarte păreau liniştite. Fostul magistru Petru îi zări şi murmură mai mult pentru sine.

— După ce ies de aici va trebui să-i caut neapărat! Nădăjduiesc ca data viitoare să nu-mi mai scape, ca atunci la Alba, pe ulița Frânghierilor!

Şi pentru că preasfințitul *vicarius* rămăsese prostit, acolo la masă, îi făcu semn:

— Încercăm să ne ascundem în beciuri! La noapte am putea să fugim!

— Cum coborâm? Cum ieşim de aci? îngăimă preasfințitul.

— Nu ştiu!

Şi dădu să iasă. Preasfințitul nu se clinti însă de la locul său.

— Am oameni înarmați, îşi aminti el. Oameni de credință, foarte viteji! Lăsați de vărul Mihai de la Leghia şi de pârcălabul Sigismund Boier de Făgăraş... Ei au datoria să mă apere! Le putem cere să ne ajute să ieşim!... Ne vor însoți pe drum!

Fostul magistru rămase gânditor.

— Cine a rămas cu oamenii răposatului nobil de la Leghia?

— Badea Grigore Coman, chiorul, şi badea Martin Vânătoru. Ei l-au însoțit pe vărul meu la Roma.

— Îi cunosc bine! Sunt oameni de credință! O să încerc să ajung la ei!

Nu era însă nevoie să iasă pentru că cei doi slujitori, înarmați până în dinți, dădură buzna în încăpere. Fratele Toma îi privea şi pe ei la fel de speriat.

— Ce facem? întrebă roşu de aţâţare badea Martin. Ticăloşii ăştia au închis porţile! N-au gânduri curate!

— Vor să ne taie! îl lămuri preasfinţitul, privindu-l ca de pe altă lume! Să ne scoată din mânăstire!... Vii sau morţi!...

— Pe noi? strigă badea Grigore ca şi cum asta ar fi fost cea mai înfiorătoare nelegiuire cu putinţă.

— Câţi oameni aveţi? nu-l lăsa fostul magistru să se mire prea mult.

Şi în acelaşi timp se repezi la fereastră, s-o închidă iute, să nu vadă cei de jos cine sunt şi ce fac cei dinlăuntru.

—Treizeci şi doi de oameni, răspunse badea Grigore, Coman, cu cei lăsaţi de pârcălabul Sigismund cu tot!

— Dacă nu-i trimiteam la Sânzieni şi la Galaţi, adăugă badea Martin, pe cei cinci inşi puşi să-l păzească pe pater Augustin Balaş, am fi fost cu totul treizeci şi şapte... Văd că pater Augustin s-a întors! De oamenii mei nu mai ştiu însă nimic!...

În clipa aceea din curte se auzi tunând iar glasul căpitanului Peterffy. Poruncea oştenilor să intre în biserică, să-i scoată pe toţi călugării la lumină. De fapt, chiar şi fără nicio poruncă, monahii, magiştrii de la *schola cantorum* şi efebii care se găseau la învăţătură se grăbeau tulburaţi din cale afară să iasă în curte, să vadă ce se petrece. Pater Bernard Fabiani striga ceva unor tineri. Pater Andrei Cassai striga şi el la monahi să rămână în chilii. Era gălăgie şi vânzoleală, şi o tulburare nemaipomenită.

— Du-te la oamenii noştri! porunci fostul magistru către badea Grigore Coman! Să vină toţi la treptele care duc la odăile preasfinţitului *vicarius.* Spune-le să se poarte liniştiţi, să nu se ia la harţă cu oştenii! Să-şi încarce flintele şi pistoalele din mers, înainte de a ieşi în curte!

Badea Grigore dădu din cap în semn că a înţeles. Se grăbi să iasă, să îndeplinească porunca.

— Cam câţi oşteni or fi? întrebă iar fostul magistru.

— Între patruzeci şi cincizeci, socoti anevoie badea Martin. Sunt mai mulţi ca noi!

— Noi însă, îl îndreptă fostul magistru, mai avem şi o parte din monahi de partea noastră! Şi chiar pe unii efebi!

— Şi pater Vartolomeu are prieteni destui printre monahi! băgă de seamă badea Martin. Aceia ne sunt împotrivă!

— Doar n-o să-i pui pe monahi să se bată unii cu alţii! strigă îngrozit preasfinţitul Ioan.

— Vom face împreună tot ce se poate, îi răspunse rece fostul magistru, ca să ieşim vii şi nevătămaţi de aici! Nu vrem decât să plecăm în linişte! Atâta tot!

— Nu doresc vărsare de sânge! strigă iar, îngrozit, preasfinţitul Ioan!

— Dacă plecam la timp, îl învinui fără milă fostul magistru, acum eram departe! Niciodată n-o să-mi iert greşeala de a te fi lăsat cu tipografii! Am fost slab! Acum plătesc pentru asta!

— N-am ştiut! izbucni preasfinţitul. N-am ştiut!...

Şi se simţea atât de vinovat că nu mai putea îndura privirile celorlalţi doi bărbaţi din odaie.

Se duse iar la fereastră să nu fie silit să se mai uite la ei. Jos, în curte, oştenii lui Peterffy se înşiruiau într-o anumită rânduială pe la uşile chiliilor şi ale convictului de la intrare, pe la scările care duceau spre turnuri ori spre odăile de sus. Pater Augustin Balas umbla nedezlipit pe lângă căpitan şi-i dădea toate lămuririle de cuviinţă. Pater Vartolomeu rămânea la locul său, întunecat şi nemişcat. Se iviră şi oamenii straşnic înarmaţi care se aflau sub porunca lui Grigore Coman.

Se dădură grijulii spre locul pe care îl arăta mai-marele lor. O parte dintre ei mergeau la grajduri să scoată caii. Monahii, efebii şi oştenii izbucniră deodată în murmure nedesluşite şi strigăte. Unii dintre ei bănuiau ce trebuie să urmeze. Se grăbiră să se tragă repede îndărăt, în chilii. Preasfinţitul *vicarius* se simţi deodată scăldat de sudori de sus până jos. Se întoarse iar spre cei doi.

În clipa aceea intră şi Grigore Coman. Era alb la faţă de încordare şi ţinea în amândouă mâinile câte o sabie.

— Asta, o dădu el pe cea din mâna stângă, e pentru preasfinţia ta! La scară sunt oamenii mei!

După care făcu semn pe muteşte din cap că el şi-a îndeplinit datoria de până acum întocmai cum se cuvine.

— Facem aşa! hotărî iar fostul magistru Petru Luncan. Eu şi preasfinţitul *vicarius* coborâm şi rămânem între oamenii noştri de la scară... Vom căuta să nu ieşim dintre ei. Domnia ta, arătă el cu degetul către badea Grigore Coman, te îngrijeşti ca toţi ai noştri să-şi scoată caii din grajduri şi să-i ţină la îndemână... Pentru caii aflaţi la păşune vom vedea ce vom face după ce ieşim din mânăstire... Cei care n-au cai să se lupte pedeştri... Pentru mine şi pentru preasfinţitul *vicarius* aduceţi doi cai odihniţi... Iar domnia ta, făcu el semn către Martin Vânătoru, te duci cu o parte dintre oameni şi deschizi din nou porţile mânăstirii... Dacă oştenii lui Peterffy se vor împotrivi, le arăţi că ai poruncă de la *vicarius*... Şi dacă totuşi se încăpăţânează să nu deschidă, îi loveşti şi desfaci porţile! Trebuie să rămânem însă la un loc, strâns lipiţi unii de alţii!... Numai aşa ne putem apăra mai bine!

— Domnia ta crezi că Peterffy va îndrăzni să se bată? întrebă badea Martin Vânătoru.

— Cred că va înţelege că vrem să-i dăm mânăstirea de bunăvoie. Mai mult n-are ce dori!

— Să nădăjduim! se închină către răsărit badea Grigore Coman. După care îşi scoase sabia şi aşteptă semnul de plecare. Două vine groase i se zbăteau nefiresc la tâmpla dreaptă, chiar lângă ochi.

Preasfințitul loan se supuse. Dădu semn şi păşi împiedicat spre ieşire cu sabia goală în mină. Crucea de aur de pe piept i se păru deodată neînchipuit de grea.

Coborârâ înghesuiți unii într-alții până la ieşire, unde umilitul frate Toma şedea alb de frică. O gălăgie nemaipomenită izbucni deodată în curte la ivirea preasfințitului *vicarius* înarmat cu sabia în mână.

El nu luă în seamă dezlănțuirea aceea cumplită de uimire şi ațâțare în care dragostea unora se revărsa amestecata cu ura altora. Se sui pe cal ajutat de fostul magistru Petru Luncan. Lumina copleşitoare a zilei îi despica țeasta în două. Strânse hățurile. Pentru întâia oară simți că sabia care îi fusese dată îi frige palma.

La rândul lor, fostul magistru Petru, badea Martin Vânătoru, badea Grigore Coman, chiorul, şi o parte din oamenii lor de încredere încălecară deodată, ca la poruncă. Cei care n-aveau cai se înghesuiau dincolo de trepte. Preasfințitul Ioan nu-i vedea pe toți, dar îi simțea pe lângă el, hotărâți şi credincioşi, gata de luptă. Se gândi cu atâta recunoştință la ei că i se împăienjeniră privirile.

— Dați-ne drumul! strigă tare badea Martin ieşind călare în față. Vrem să plecăm liniştiți! Să vă lăsăm liniştiți!

Murmurul celor din curte izbucni iar, după care, încet, încet se lăsă o tăcere ca de piatră.

— Asta zicem şi noi, răspunse căpitanul Peterffy care, pentru orice împrejurare, se suise iarăşi pe cal, tot cu sabia goală în mână. Voi ni-i dați pe *vicarius* şi pe fostul magistru Petru, iar noi vă dăm drumul să plecați unde vreți! E tot ce vă cerem!

În acest timp, oamenii săi încălecau de asemenea. Alții îşi încărcau flintele sau se mişcau repede către porți. Cei din urmă monahi se dădeau îndărăt în chilii, smucindu-i cu răutate şi pe efebi, trăgând zăvoarele după ei. Numai tânărul Daniel Croner rămase nemişcat în fața odăii sale.

— Nu putem! îi răspunse hotărât badea Martin. Pentru că noi avem cinste. Şi nu ne putem călca cinstea în picioare! Un oştean ca domnia ta înțelege foarte bine asta!

— Tâlharule! izbucni pater Augustin Balas de lângă treptele convictului de la intrare. Crezi cumva că mai eşti în drum către Roma, pe drumuri pustii, să-ți faci de cap cu oricine îți iese în cale? Aici ai de a face cu oamenii stăpânirii! Tâlharule!...

— Şi noi suntem împreună cu oştenii stăpânirii, îi arătă fără să-şi iasă din fire badea Martin Vânătoru, făcând semn cu mâna în spate către oamenii lăsați de pârcălabul Sigismund Boier de Făgăraş. Ei au poruncă să-l apere pe preasfințitul *vicarius.*

— Porunca măriei sale principelui Apafi, îl învață căpitanul Peterffy batjocoritor, este să ni-i dați nouă pe *vicarius* şi pe magistru!...

Apoi, ca şi cum şi-ar fi dat seama de un lucru firesc, pe care până atunci nu-l băgase de seamă, adăugă straşnic:

— Oştenii pârcălabului Sigismund Boier să treacă în spatele meu!

Se făcu iar gălăgie. Oştenii chemaţi începură să se frământe vorbind anapoda unii cu alţii. O parte din ei dădeau să-l asculte. Alţii i se împotriveau. Preasfinţitul *vicarius* văzu cu groază că în şirurile sale se iscă tulburare şi lipsă de rânduială.

În acest timp, oamenii trimişi de badea Grigore Coman să deschidă porţile mânăstirii începură să se certe şi să se încaiere cu oştenii puşi de pază. Câţiva din ei se loviră cu săbiile. Şi din nou huietul amestecat al tuturor celor din curte se înălţă mai puternic ca o hărmălaie de bâlci.

Aceasta fu clipa în care căpitanul Peterffy îşi pierdu răbdarea.

— Pe ei! strigă el cumplit, repezindu-se spre *vicarius.*

Toată încordarea bolnavă adunată până atunci se revărsa deodată din amândouă părţile. Cei care aveau pistoale şi flinte le descărcară în plin. Se auziră vaiete şi blesteme. Căzură primii răniţi. Rămâneau destui ca să se lupte mai departe aşa că încleştarea lor era pe viaţă şi pe moarte.

Înţelegând că singurul mijloc de a ieşi dintre zidurile mânăstirii este doar biruinţa, oamenii puşi să-l apere pe *vicarius* loviră iute, cu o îndârjire pe care teama şi ura născută din ea o făceau şi mai aprinsă. În acelaşi timp, oştenii curţii, care îşi dădeau seama că primejdia lor poate fi fără ieşire, se dădură în luptă după cele mai sălbatice porniri ale furiei.

Înghesuit într-o parte şi alta, despresurat ca să fie înconjurat iarăşi, preasfinţitul Ioan îi văzu căzând pe lângă el pe câţiva dintre cei mai vrednici oameni ai săi. Încercă să-i ajute lovind nebuneşte în dreapta şi stânga, oriunde vedea chipuri de oşteni de la curte, dar asta nu-i împiedică pe călăreţii lui Peterffy să-l doboare mai întâi pe badea Grigore Coman, apoi pe Martin Vânătoru. Numărul mare de oşteni răpuşi de cei doi lămurea îndeajuns furia celor scăpaţi de loviturile lor.

Numai pe fostul magistru Petru Luncan nu-l puteau doborî. Fu nevoie deci de noi încăierări, de noi urlete, porunci şi meşteşuguri iscusite pentru ca fostul magistru să fie îndreptat mai întâi către zidul alb al bisericii. Cineva îi doborî calul, despicându-i botul în două. Cu asta îl sili pe el să sară din şa, să rămână singur cu sabia şi pumnalul în mâini.

Preasfinţitul *vicarius* închise ochii.

— Nu-l omorâţi! strigă el ca un ieşit din minţi. Nu-l omorâţi!

Şi descăleca repede ca să se ducă sărind peste leşuri şi cai răniţi lângă omul care dorise să-l scape.

— Ne puteţi lua! strigă cu încrâncenare preasfinţitul Ioan. Ne dăm prinşi!

Era prea târziu. Oştenii care îl înconjurau pe fostul magistru Petru îl izbiră cu atâta furie că parcă nu mai doreau nimic altceva. Zvârcolirile lui peste caldarâmul plin de şuvoaie de sânge, horcăitul neomenesc şi gemetele, în loc să-i potolească, le

întețeau şi mai mult furia. Înainte de a înceta să mai mişte, câteva zeci de răni adânci îi străbătură trupul dintr-o parte şi alta.

Preasfințitul *vicarius* înainta împiedicându-se mai departe, ca un om beat. Nu mai vedea şi nu mai înțelegea nimic. Se prăbuşi pe pietre fără cunoştință. Pater Augustin îl aştepta.

Se dezlănțui şi el şi-l lovi ca un nebun cu cizmele în coaste, pe unde nimerea. Dădu cu toată puterea de care era în stare, icnind şi bolborosind.

Apoi îl lăsă pe mâna oştenilor.

EPILOG

În zilele următoare, pater Ioan Căianu-Valachus, dat jos din înalta treaptă de *vicarius apostolicus generalis Terrae Transilvaniae,* a fost dus legat la Alba şi lepădat în temniţele mucede de care se îngrijea domnia sa Alexius de Béthlen. Acolo se mai găseau, stâlciţi rău în bătăi, pater Adam Iuănuţ şi *honorabilis* Ştefan Cândea de la Băişoara, împreună cu o seamă din slujitorii săi de credinţă folosiţi acum de judecători pentru mărturiile lor.

Bătut şi batjocorit, pater loan a fost cercetat în felurite chipuri atât despre legăturile sale cu răposatul nobil Mihai Căianu de la Leghia, cât şi cu alţi răzvrătiţi care încercau să dărâme stăpânirea lui Apafi cu ajutorul Austriei. N-au fost uitate întrebările despre călătoriile sale la Sibiu şi în Moldova, despre întâlnirea din iarnă, cu un an şi jumătate în urmă, la Înalt Preasfinţitul mitropolit Sava al Ardealului, când fusese de faţă şi pater Antonio Bagellardi da Belluno, despre ceea ce cred monahii cu privire la răscoalele satelor de valahi de pe Mureş şi de la Făgăraş, despre multe alte lucruri. Când îl lăsau pe pater loan, călăii temniţelor şi judecătorii, de lângă care nu lipsea Alexius de Béthlen, îi luau iarăşi la cercetare pe nobilul de la Băişoara şi pe pater Adam Iuănuţ. Aveau multă răbdare şi doreau să afle cele mai mici amănunte despre tot ceea ce ştiau ei.

În acest timp, din preaînalta poruncă a însuşi măriei sale Mihai Apafi, la mânăstirea Şumuleu s-a făcut în mare grabă o adunare foarte evlavioasă la care au luat parte preoţii, monahii şi o parte din puţinii nobili catolici din Ardeal.

Adunarea a ales ca nou *vicarius apostolicus* pe pater Vartolomeu Szebelebi, parohul bisericii de la Sânzieni, din ordinul iezuit, rudă şi om de încredere al cancelarului Mihai Teleki. Măria sa principele a dat repede şi o poruncă scrisă către puţinii credincioşi catolici din Ardeal ca ei să-l primească îndată, cu mare bucurie şi

deplină supunere drept cap şi păstor. După care tânărul pater Augustin Balas cel priceput în canoanele şi legiuirile bisericeşti a fost trimis iute la Roma, la Sfântul Scaun, în fruntea unei solii de călugări, să arate foarte amănunţit de ce a fost nevoie ca stăpânirea, nobilii şi monahii să-l alunge cu mare hulă pe preasfinţitul Ioan Căianu-Valachus. Pater Augustin trebuia de asemenea să aducă binecuvântarea papei Inocenţiu pentru noul *vicarius*.

Tot în acest timp, pârcălabul Sigismund Boier de Făgăraş a fost dat jos din slujbă şi silit să rămână împreună cu *nobilissima* doamnă Suzana şi cu Bucur, pruncul cel mic, la moşiile lor din Sâmbăta de Sus şi Scoreiu, fără dreptul de a-şi părăsi casele şi averile, datori să mărturisească oricând căpitanului Cserey şi oamenilor săi tot ce fac şi vorbesc, tot ce gândesc chiar. Aceeaşi poruncă s-a dat şi pentru fraţii baroni Ştefan şi Lazăr Apor, siliţi să stea pentru un timp oarecare la ei la moşie, fără îngăduinţa de a se mai ivi la Alba. Ca să nu fugă, măria sa a pus şi iscoade şi oşteni să-i păzească foarte straşnic.

Şi tot în acest timp, mitropolitul Sava Brancovici a fost chemat la curte, silit să răspundă foarte amănunţit la feluritele întrebări primejdioase puse de cancelarul Teleki, de protopopul Ioan Zoba de la Vinţ, un ins obraznic care nu se ruşina înaintea celui ce fusese mai-marele său bisericesc, sau de propovăduitorul curţii, Mihai Tophaeus. În scurt timp, *honorabilis* Gheorghe Brancovici, capuchehaia Ardealului la Înalta Poartă, a fost chemat îndărăt şi înlocuit. Amândoi fraţii erau bănuiţi de uneltiri împotriva lui Apafi şi a oblăduirii turceşti, de legături neîngăduite cu împăratul de la Praga.

Cât priveşte pe pater Ioan Căianu-Valachus, pe pater Iuănuţ şi pe *honorabilis* Ştefan Cândea de la Băişoara, ei au fost ţinuţi şi batjocoriţi un timp oarecare în temniţă.

În cele din urmă, după ce lucrurile în care erau amestecaţi s-au lămurit oarecum şi s-au mai liniştit, nobilul Ştefan Cândea de la Băişoara şi pater Adam Iuănuţ au fost luaţi şi spânzuraţi în faţa mulţimii pe dâmbul de la intrarea în Alba, dincolo de poarta sfântului Gheorghe, chiar pe locul unde erau arse vrăjitoarele. Pentru nobilii Ladislaus Csáki şi Christofor Paskó se dădură aceleaşi pedepse. Fireşte, nefiind în ţară, celor doi li s-au luat doar averile, nu şi viaţa.

Preacuviosului pater Ioan Căianu-Valachus i s-a dat însă drumul să plece îndărăt, fie la Şumuleu, fie la Lăzarea, unde era cealaltă mânăstire catolică din Ardeal. Nobilii de la curte ştiau că într-o astfel de măsură se vede grija măriei sale principelui de a nu-i supăra totuşi prea tare pe cei doi monahi care fuseseră în strălucita solie a craiului soare Ludovic de la Paris, adică pe pater Antonio Bagellardi da Belluno şi pe abatele Dominique Révérend. Lucrul acesta era cu atât mai uşor de înţeles cu cât abatele Dominique a mai venit în Ardeal, de mai multe ori, cu alte şi alte însărcinări de la Paris. Într-una din aceste călătorii el a adus anume pentru slăvita principesă Ana Bornemisa cea tulburată mereu la cap un dar strălucit din partea măriei sale craiului soare Ludovic, alcătuit din câteva zeci de vase de argint bătut care preţuia mai mult de zece mii de scuzi. Pe abatele Dominique îl însoţea acum alt diac, pe nume Pierre

Forval, un tânăr frumos ca Paris şi harnic ca Ganimede – la fel de inimos şi cu aceeaşi fiziognomie de hermafroditis, ca acela de mai înainte. Abatele Dominique a rămas la Alba până în anul Domnului 1680.

Slab, bolnav şi scârbit până în adâncul sufletului, pater Ioan a primit o chilie obişnuită la Şumuleu. Totuşi, de stat acolo nu stătea decât foarte rar şi atunci puţin, împins de nevoie.

Cu lădiţa de scule în spinare, încălţat cu saboţi de lemn şi îmbrăcat cu rasă prăfuită, mai mult petice, fostul *vicarius* se ducea, după obiceiul lui cel vechi, prin sate, ca să lucreze sau să dreagă orgi. Aproape totdeauna era lăsat în pace atât de fraţii monahi, cât şi de stăpânire.

Uneori trecea şi în Moldova şi se ducea la Bacău sau prin satele din apropiere, dar niciodată mai departe. La Iaşi, unde jupâneasa Elina se măritase cu un boier foarte bogat, îi era peste mână să se ducă.

Iubit de unii, temut de alţii, pater Ioan a mai avut parte de unele răspunderi precum aceea de guardian la Şumuleu, de custode la mânăstirea franciscană din Bacău, apoi de custode la mânăstirea din Lazărea. Preasfinţitul Vartolomeu Szebelebi îi dădea înadins aceste răspunderi ca să arate tuturor că el, om cu frica lui Dumnezeu şi dragoste de aproapele, îI preţuieşte totuşi şi nu-i poartă nicio pică fostului *vicarius*.

Pater Ioan se supunea, aşa cum cere datoria monahilor. De făcut, nu făcea însă mai nimic ca să dovedească prin ceva anume că a fost bine ales. Pleca mereu cu lădiţa în spinare, oriunde vedea cu ochii, de parcă nu-şi mai găsea locul nicăieri.

Umblând el prin sate, vara şi iarna, a auzit de la alţi fraţi monahi şi de la feluriţi orăşeni că din pricina căderii neaşteptate a unor oameni de credinţă din Ardeal, împăratul Leopold de la Praga îşi amânase războaiele cu turcii.

Printre cei mai de seamă bărbaţi surpaţi atunci din starea lor de mai înainte erau şi fraţii Sava şi Gheorghe Brancovici.

Numai cu mare greutate cei doi fraţi şi-au putut păstra încă un anumit timp casele şi averile. Totuşi, de pe urma feluritelor învinuiri, ei doi au avut mult de îndurat, iar ceva mai târziu, adică în anul Domnului 1680, mitropolitul Sava, pe care mulţi curteni îl urau fierbinte pentru felul în care era ascultat de români, a fost dat jos din scaunul său cel sfânt. Măria-sa principele Apafi putea acum să pună mâna şi pe averile lui şi o făcu în mare grabă.

Bolnav rău de podagră, mitropolitul Sava a fost ridicat din patul său de suferinţă, batjocorit şi azvârlit împreună cu frate-său Gheorghe în temniţele lui Alexius de Béthlen.

După ce a izbutit să fugă de acolo pe furiş, cu mare primejdie a vieţii, trecând munţii spre miazăzi şi ducându-se mai întâi la Craiova, la marele ban Radu Năsturel Fierăscu, *honorabilis* Gheorghe Brancovici a căutat prin cele mai felurite mijloace să-l scape şi pe fratele său. N-a izbutit decât după ce a ajuns la măria sa Şerban Vodă Cantacuzino, urcat între timp la Bucureşti pe scaunul plin de slavă al Ţării Româneşti. Şerban Vodă, care lucra harnic mai departe pentru plănuirile sale de viitor împărat, l-a

făcut pe jupân Gheorghe Brancovici capuchehaie la înalta Poartă şi l-a amenințat straşnic pe Apafi că-l dărâmă de nu se mai scoală dacă nu-i dă drumul mitropolitului.

Mutat prin multe temnițe, de la Alba la Iernut şi la Vinț, supus la chinuri cumplite şi la ocări de nespus, bătut de câteva ori cu bice de sârmă de au căzut şi cămaşa şi carnea de pe dânsul, Înalt Preasfințitul Sava a fost în cele din urmă lăsat să se tragă la o mică mânăstire de țară, tot prin ținutul Făgăraşului, unde a şi murit.

La 7 iunie anul Domnului 1683, când împăratul crai Leopold al Austriei le dădea celor doi frați starea de baroni, mitropolitul nu mai era în viață.

Cât priveşte războaiele Austriei cu craiul soare Ludovic, se ştia că franțojii i-au bătut tare de tot pe nemți şi apoi au făcut pace la un oraş de-i zice Nimwegen. Era o pace tractaluită în mare grabă, în care craiul Ludovic câştiga numeroase oraşe şi mari bunătăți, iar împăratul Leopold pierdea multe şi destule, dar mai ales o parte din trufia lui rece.

Lucru vrednic de luare aminte, roadele legăturii lui Apafi cu craiul soare Ludovic nu s-au arătat deloc prea grozave.

În afară de nişte pâlcuri de oşteni adunate de voie de nevoie la curte cu banii de la Paris, măria sa principele n-a dobândit nimic prin pacea de la Nimwegen de parcă el şi nobilii săi credincioşi nici n-ar fi fost pe lume.

Aceasta a fost pricina pentru care, ceva mai târziu, alți nobili, mai îndârjiți şi mai iscusiți, au căutat din nou să ia legătura cu Austria.

Când Austria, după războiul de la Viena cu turcii, în anul Domnului 1683, a ieşit biruitoare, aceşti nobili au început să lucreze pe față pentru apropierea lor de împăratul Leopold. Iar după ce în anul Domnului 1686 nemții i-au alungat pe turci şi din Buda, nobilii Ardealului s-au înțeles toți pentru supunere față de Austria.

Totuşi această supunere ei nu şi-au arătat-o deschis decât după moartea principelui Mihai Apafi, întâmplată, nu prea se ştie bine din ce pricină, la 15 aprilie anul Domnului 1690.

Îndată nobilii s-au adunat şi, dându-i deplină împuternicire iscusitului grof Nicolae Béthlen, cel ce umblase şi pe la Paris, l-au trimis repede la Praga ca să tocmească păstrarea drepturilor şi averilor lor în Ardealul pe care erau gata să-l închine Austriei.

În iarnă, la 4 decembrie *anno Domini* 1691, împăratul Leopold a iscălit tractatul dintre el şi nobilii Ardealului, prin care țara întreagă trecea sub stăpânirea sa. Timp de mai bine de un veac şi jumătate, Ardealul a fost stăpânit de Habsburgi, după prevederile acestui tractat. În loc să mai aibă principi, țara a avut *gubernatori,* iar aceştia, după ce erau aleşi de dietă, trebuiau să fie întăriți de împărat.

Pentru felul în care purtase tocmelile şi tractaluirile de pace, groful Nicolae Béthlen a primit în dieta de la Făgăraş din ianuarie *anno currente* 1691 răspunderea de cancelar. Groful Mihai Teleki fusese ucis în lupta de la Zărneşti contra oştilor domniei sale Emerik Thökoly pe care Înalta Poartă îl dorea principe al Transilvaniei.

Atunci, după semnarea tratatului cu Austria, frații monahi iezuiți de la Praga, care de mult așteptau împrejurările prielnice pentru a ridica biserica apostolică romană și catolică din Ardeal la o nouă strălucire, au dovedit că ei nu-l uitaseră nicio clipă pe pater Ioan Căianu-Valachus din Ordinul serafic al sfântului Francisc.

Se grăbiră deci să-l caute harnici prin sate și orașe, pe la moșiile nobililor pe unde umbla neîncetat, de când se ferea să stea prea mult la Șumuleu.

L-au găsit cu mare greutate, la Brașov, într-o după-amiază de mai, cu soarele foarte puternic, în casa lui Daniel Croner, tipograful și cântărețul la *clavicordus*. Acesta era acum un bărbat de treizeci și cinci de ani, căruia minunata Agatha îi făcuse patru băieți – și ei la fel de frumoși ca mama lor. La șaizeci și unu de ani ai săi, pater Ioan se simțea bine când venea, uneori, între ei. Era încă în putere și cânta, împreună cu toți ai casei, bucăți alese din *Magnus Cantus Coelestis* sau din alte lucrări.

Îndeosebi de când jupân Daniel scrisese de mână de pe izvodul cel vechi din *Magnus Cantus Coelestis* încă patru izvoade pe care le trimisese prin anumiți prieteni ai săi la Wittenberg, la Lipsca și la Colonia la meșterii tipografi care doreau să tipărească noi cântece, această prietenie se făcuse mai strânsă ca oricând. În nefericita și greu încercata Țară a Ardealului nu erau nici mijloace, nici bani pentru o astfel de tipăritură.

Pater Andrei Cassai, îmbătrânit și el dar încă puternic, fu cel care izbuti să dea de fostul *vicarius* să-i spună că e căutat din porunci foarte înalte. Îl rugă pe jupân Daniel, gazda, să-i lase singuri, câteva clipe, dar pater Ioan se împotrivi. El nu avea taine față de Daniel.

După ce se codi puțin, pater Andrei își dădu drumul. Praga și Sfântul Scaun de la Roma, începu el, îl doreau neapărat pe pater Ioan Căianu-Valachus episcop al bisericii romano-catolice în Ardeal. Scaunul de episcop urma să fie mutat de la Șumuleu la Alba, așa cum fusese mai înainte de răspândirea învățăturilor luterane și calvine în Ardeal. La Alba, noul episcop trebuia să-l facă și pe mitropolitul de acum al românilor, Înalt Prea Sfinția Sa Varlaam, noul vlădică, urmaș al lui Sava, să treacă neapărat, de voie sau de nevoie, la legea catolică. Praga voia să aibă un cheag cu care să-i țină pe românii din Ardeal mai aproape de voia ei, să-i rupă neapărat de cei din Moldova și Țara Românească. Praga voia să le dea românilor binefacerile credinței catolice. Praga se purta cu mărinimie. Pater loan, care îndurase atâta de pe urma prigoanelor făcute de Apafi și de oamenii săi, era cel mai potrivit să lucreze între românimea din Ardeal, să se bucure de încrederea împăraților habsburgi. Iată deci, se închină cu evlavie pater Andrei, că din voia lui Dumnezeu proniator i se răzbunau toate umilințele și suferințele. De altfel, adăugă el, erau unele semne potrivit cărora Austria urma să se poarte foarte hotărât cu schismaticii ortodocși. Iezuiții de pe lângă măria sa împăratul, dintre care unii erau prieteni foarte buni cu pater Gavril Ivul, care între timp se săvârșise din viață, voiau să-i facă pe români să treacă toți și fără de nicio întârziere la legea catolică. Să le dărâme din temelie toate mânăstirile de prin munții Apuseni, de prin Făgăraș sau Maramureș, să îndrăznească deci ceea ce nu îndrăzniseră

nici principii catolici sau calvini, care nu se atinseseră totuşi decât cu mare teamă de bisericile şi mânăstirile ortodoxe, şi nici chiar turcii.

— Ţii minte când ai venit la Iaşi cu răposatul văru-meu de la Leghia şi cu bietul magistru Petru? îl întrebă pater loan după ce fratele Andrei isprăvi. Atunci ne-am tocmit şi ne-am certat rău la hanul lui Mustăcilă. Ne-am spus vorbe foarte aspre!...

În odaie era linişte. Meşterul Daniel Croner asculta plin de o uimire adâncă sfatul la care era martor fără voia lui.

— Îmi amintesc, încuviinţă pater Andrei.

— Cred că după atâţia ani de atunci şi după toate câte s-au întâmplat între timp pot să înţeleg mai bine greşeala mea. O greşeală de neiertat!...

— Anume?

— Puterea dăruită astfel nu este putere!

— Cum adică?

— Este doar o stare de slugă. Firește, sluga împăunată frumos poate fi uneori foarte simandicoasă! Foarte închipuită!... Îngâmfată uneori până la prostie sau cruzime!... Îi place să poruncească altor slugi mai mici decât ea!... Asta, bineînţeles, nu-i schimbă starea de slugă!...

Pater Andrei îl privi uluit.

— Este multă trufie în ceea ce spui! băgă el de seamă. Astea nu sunt vorbe de cuvios monah!

— Este multă tristeţe! îl îndreptă pater loan. Eu nu mai cred nicio iotă din ceea ce spun stăpânii de la Praga despre dragostea lor faţă de români. Faptul că oştenii împăratului ard şi dărâmă mânăstirile româneşti de pe la Făgăraş sau din alte părţi ale Ardealului e strigător la cer!

— Judeci nu ca un monah prea cuvios, plin de supunere, ci ca un răzvrătit!... Ca făgărăşenii aceia care mai înainte se războiau cu oamenii lui Apafi, iar astăzi cu oştenii împăratului. Sunt printre ei monahi schismatici care umblă cu flinta în mână. Vestitul Dumitru Ursu de la Breaza a ajuns unul din capii acestor răsculaţi... Făgărăşenii îl numesc pe împărat antihrist, iar pe sfântul părinte de la Roma, noua curvă babiloniană... Şi cuvioşia ta eşti român!... Şi eşti şi răzvrătit!... Eşti de-al lor!... De aia judeci ca ei!...

— Şi ce e rău în asta? îl privi liniştit pater loan. Mi-a fost foarte greu să înţeleg cu adevărat starea mea de român şi de răzvrătit... Am înţeles-o totuşi datorită lucrurilor pe care le-am trăit... Înţelegerea asta nu-mi mai poate fi luată de nimeni şi de nimic... Şi tocmai înţelegerea, o înţelegere înfiorată a stărilor şi lucrurilor care mă înconjoară peste tot, la mine acasă, în Ţara Ardealului, mă face să nu mai mă simt înfrânt... Sufleteşte eu sunt, într-adevăr, alături de Dumitru Ursu de la Breaza şi de oamenii săi!... Nu pot şi nu vreau să mai fiu unealta celor puternici!... Sufletul meu nu poate fi cumpărat! În timpul din urmă m-am simţit de mai multe ori îndemnat să mă duc să-l cunosc pe Dumitru Ursu... Cred că, în ciuda bătrâneţii şi a beteşugurilor care

mă încearcă, nu m-aş da îndărăt să port eu însumi o flintă... În privinţa asta jupân Leonachi ar putea vedea că ştiu să fiu nesfârşit mai hotărât decât era el în stare să-şi închipuie...

— Care jupân Leonachi?

— Un... ins! dădu nepăsător din umeri pater Ioan. Un ins ciudat şi viclean care râdea de mine când îi spuneam că puterea mea se adună toată în cântece...

Pater Andrei nu dădu semn că a înţeles. Totuşi fostul *vicarius* nu găsi că este nevoie să-i mai dea şi alte lămuriri. Apucă flautul şi, în tăcerea plină de stânjenire a celorlalţi doi bărbaţi, începu să zică încet, foarte dulce, o doină de pe Someş.

Era tot ce scrisese el mai frumos în *Magnus Cantus Coelestis.*

Vultureşti — Berlin — Bucureşti — Cluj-Napoca
aprilie 1976 — *octombrie 1978*

CUPRINSUL

ARGUMENTUM, de **ROMICĂ MOISE**, şeful Editurii Ministerului Internelor şi Reformei Administrative 5

ROMANUL PAN-EUROPEI, de **ILIE BĂDESCU** 9

PARTEA ÎNTÂI

Patima 21

Capitolul I 23

Capitolul II 32

Capitolul III 43

Capitolul IV 57

Capitolul V 68

Capitolul VI 87

Capitolul VII 101

Capitolul VIII 118

Capitolul IX 132

Capitolul X 150

Capitolul XI 168

Capitolul XII 181

PARTEA A DOUA
Rătăcirea 197

Capitolul XIII 199

Capitolul XIV 215

Capitolul XV 230

Capitolul XVI 241

Capitolul XVII 265

Capitolul XVIII 280

Capitolul XIX 292

Capitolul XX 303

PARTEA A TREIA
Homo pro instrumento 323

Capitolul XXI 325

Capitolul XXII 339

Capitolul XXIII 352

Capitolul XXIV 363

Capitolul XXV 374

Capitolul XXVI 385

Capitolul XXVII 393

Epilog 405

Corectură: Maria NICOLAU
Tehnoredactare: Niculina TÂRȚĂU
Copertă: Carmen TUDORACHE

Tipărit la Tipografia Ministerului Internelor şi Reformei Administrative

Lucrarea se distribuie gratuit în bibliotecile şi punctele documentare din cadrul Ministerului Internelor şi Reformei Administrative